

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA
NÉPESEDÉS- ÉS GYERMEKÜGYI FŐOSZTÁLY

**Egységes Képzési Program
(EKP)
az örökbefogadói tanfolyami képzéshez**

Készítette:

dr. Deli Judit
Tel.: 061/795-3128
judit.deli@emmi.gov.hu

dr. Sipos-Bielochradzsky Bernadett
Tel.: 061/896-6219
bernadett.sipos-bielochradzsky@emmi.gov.hu

Tartalom

1. BEVEZETŐ	3
2. AZ ÖRÖKBEOGADÓI TANFOLYAM CÉLJA	3
3. A KÉPZÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK JOGI HÁTTERE	3
4. AZ ÖRÖKBEOGADÓI TANFOLYAM SZERVEZÉSE:	4
5. A TANFOLYAMSZERVEZÉS FELTÉTELEI	5
5.1. SZEMÉLYI FELTÉTELEK	5
5.2. TÁRGYI FELTÉTELEK	6
6. A KÉPZÉS KÖLTSÉGEI	6
7. A KÉPZÉS MEGHIRDETÉSE	6
8. TANÚSÍTVÁNY	6
9. A KÉPZÉSEK ELLENŐRZÉSE ÉS AZ ELLENŐRZÉS FELTÉTELRENDSZERE	7
10. IRATMINTÁK.....	8
11. MELLÉKLETEK	14
1. SZÁMÚ MELLÉKLET	14
A KÉPZŐK KÉPZÉSI PROGRAMJÁNAK BEMUTATÁSA.....	14
2. SZÁMÚ MELLÉKLET	17
AZ ÖRÖKBEOGADÓI TANFOLYAMI KÉPZÉSI PROGRAM BEMUTATÁSA	17
3. SZÁMÚ MELLÉKLET.....	21
TRÉNERI KÉZIKÖNYV.....	21
4. SZÁMÚ MELLÉKLET	
TANULÓI KÉZIKÖNYV	

1. BEVEZETŐ

Magyarországon 2010 óta csaknem folyamatosan emelkedik az engedélyezett örökbefogadások száma. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő örökbefogadhatóvá vált gyermekek mintegy 70%-ának van csak ténylegesen lehetősége örökbefogadó családban felnevelkedni.

Annak érdekében, hogy növekedjen az örökbefogadni szándékozók körében a 3 évesnél idősebb, valamint a sérülékeny helyzetű (roma, fogyatékkal élő, idősebb stb.) gyermekek elfogadása iránti hajlandóság, szükségessé vált az örökbefogadni szándékozóknak tartott kötelező felkészítő tanfolyam tematikájának kiegészítése érzékenyítő, önismereti jellegű tananyagi elemekkel.

A helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet (továbbiakban: Rendelet) módosításával az örökbefogadói tanfolyam jelenleg 21 órás időtartama 40 órára emelkedik 2018. január 1-jei hatállyal. Ennek keretében a Rendelet 7. számú mellékletében szereplő tanfolyami tematika is új témakörökkel bővült ki. Az új témakörök mindenekelőtt a hátrányos helyzetű gyermekek elfogadásának megkönnyítésére, valamint további új tartalmi elemek bevezetésére irányulnak, amelyek az örökbefogadni szándékozók részére biztosítják a vágyott szülői szerepre való még színvonalasabb, és hatékonyabb felkészülést, annak sajátosságaira is figyelemmel.

2. Az örökbefogadói tanfolyam célja

Az örökbefogadói tanfolyam célját a Rendelet 7. számú melléklete határozza meg.

A tanfolyam célja, hogy a résztvevők felkészüljenek az örökbefogadásra, információszerzéssel és saját élményű tapasztalatokon keresztül támpontokat kapjanak döntésükhöz, vállalták-e és milyen feltételek mellett az örökbefogadást, megismerjék annak jogi és társadalmi hátterét. Cél, hogy az örökbe fogadni szándékozók szembesüljenek azokkal a tipikus nehézségekkel, amelyek az örökbefogadási eljárás és az örökbefogadott gyermek nevelése során felmerülhetnek, sajátítsák el a konfliktusok kezelésének és az örökbefogadással együtt járó feszültségek, nevelési kihívások kezelésének módjait. Ezen túl kiemelt célja még az örökbe fogadni szándékozók felkészítésének, hogy érzékenyebbekké, elfogadóbbakká váljanak nagyobb életkorú, különböző származású és egészségi állapotú gyermekek örökbefogadására.

3. A képzés szabályozásának jogi háttere

Törvényi háttér:

- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.)

Kapcsolódó végrehajtási rendeletek:

- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (Gyer.)
- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (NM.r.)
- 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról (Rendelet)

4. Az örökbefogadói tanfolyam szervezése:

Az örökbefogadói tanfolyamot a miniszter szervezi pályázat keretében bevont tanfolyamszervezőn keresztül, melynek célja:

- a Rendeletben meghatározott örökbefogadói tanfolyami képzés biztosítása;
- korszerű, minőségi innovatív képzési struktúra kialakítása;
- egységes képzési rendszer megvalósítása.

Tanfolyamszervező az a szervezet lehet, amely:

- a Rendeletben foglalt örökbefogadói tanfolyami képzések szervezésének tekintetében az elmúlt három évben aktív képzőként szerepelt az Emberi Erőforrások Minisztériuma (továbbiakban: Minisztérium) által vezetett nyilvántartásban. Aktív képzőnek minősül az, aki az elmúlt három év során minden évben legalább egy tanfolyami képzést indított és azt befejezte, valamint a jogszabályban előírt kötelezettségének határidőben eleget tett. Ezen feltétel alól kivételt képeznek a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok (továbbiakban: szakszolgálat), tekintettel arra, hogy a Gyvt. 62. § (3) bekezdésének a) pontja kötelező feladatként írja elő számukra a tanfolyam megszervezését.
- az örökbefogadásra felkészítő tanfolyam megvalósításával kapcsolatosan a Rendeletben előírt feltételeket teljesíti,
- rendelkezik olyan oktatókkal, akik az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 Családbarát Ország projekt keretében sikeresen teljesítették az Egységes Képzési Programban (továbbiakban: EKP) rögzített képzők képzését (1. számú melléklet).

Az örökbefogadói tanfolyami képzés szervezésének feltételei:

A képzés szervezésének alapja a Rendelet és az EKP alapján készített képzési program, mely megfelel az alábbi feltételeknek, valamint a 2. számú mellékletben foglaltaknak.

A képzési program tartalmazza:

- az adott évre tervezett tanfolyamok számát,
- a tervezett csoportlétszámot,
- a képzés időtartamát, ütemezését, órarendjét,
- a képzési anyag tervezett kibontását, a képzés óratervét, amely a Tréneri Kézikönyvben (3. számú melléklet) javasolt feldolgozási módszerek mellett alkalmazott saját módszereket is tartalmazza,

- a képzések helyét,
- a rendelkezésre álló
 - személyi (név és végzettség, gyakorlati tapasztalat megjelölésével) és
 - tárgyi feltételeit.

A képzésben történő részvétel feltétele:

- az örökbefogadásra való alkalmassági vizsgálat pozitív eredménye, melyet az örökbefogadásra alkalmasságot vizsgáló szakszolgálat igazol,
- a szakszolgálat alkalmatlanságra tett javaslata esetén a gyámhivatali felhívás a tanfolyami tanúsítvány becsatolására [Gyer. 39. § (2b) bekezdése].

A tanfolyamszervező a képzési program személyi és tárgyi feltételeiben történő változásokról az érintett tanfolyamot megelőző 15 napon belül tájékoztatni köteles a Minisztériumot.

5. A tanfolyamszervezés feltételei

A tanfolyamon biztosítani kell a kettős (páros) csoportvezetést. A kettős csoportvezetés azt jelenti, hogy a tanfolyam teljes ideje alatt a tanfolyamot két olyan oktató együtt vezeti, akik a Rendelet és az EKP személyi feltételeinek megfelelnek.

A képzést legalább két blokkban kell lebonyolítani, a blokkok kezdése között legalább egy hétnek el kell telnie. Egy képzési napon 10 tanóránál hosszabb nem lehet a képzés.

A képzés során kötelezően használandó az 3. számú mellékletben található Tréneri Kézikönyv és a 4. számú mellékletben található Tanulói Jegyzet.

A képzési csoportok kialakítása: legalább 12 fő, legfeljebb 18 fő lehet egy csoportban.

A képzésről haladási naplót kell készíteni. A haladási napló kötelező tartalmi elemei:

- a képzési alkalom megjelölése,
- a képzésben résztvevők jelenlétének regisztrálása (hiányzók név szerinti megjelölése),
- a feldolgozott témakör, témaelem megnevezése, a feldolgozás munkaformája és időtartama (10. pont 4. számú iratmintája szerinti Haladási napló).

A tanfolyamszervező biztosítja a képzésben résztvevő oktatók számára

- a munkaidőn kívüli képzés megvalósítását,
- a külön díjazást, melynek összege 6.000-8.000 Ft közötti nettó óradíj.

5.1. Személyi feltételek

A tanfolyamszervező a képzésébe olyan szakembereket vonhat be oktatóként, akik megfelelő elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkeznek az örökbefogadás valamennyi területén (nyílt – titkos örökbefogadások, gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő és nem szakellátott gyermekek örökbefogadása).

Oktató lehet az a pedagógiai vagy pszichológiai diplomával, vagy felsőfokú szociális alapvégzettséggel vagy mentálhigiénés szakember végzettséggel rendelkező szakember, aki az örökbefogadás területén legalább 3 éves szakmai tapasztalattal rendelkezik és tanúsítvánnyal igazolja, hogy elvégezte az 1. számú melléklet szerinti, a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft., EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 azonosítószámú, „Családbarát ország” megnevezésű kiemelt projekt „Örökbefogadásra felkészítő szakemberek képzés” keretein belül megvalósult „Örökbefogadói tanfolyam vezetésére felkészítő képzés” megnevezésű 20 órás tanfolyamot.

5.2. Tárgyi feltételek

A tanfolyamszervezőnek biztosítania kell

- a tanfolyam lebonyolítására szolgáló helyiséget, amely alkalmas a meghatározott csoportlétszám befogadására (tiszt, világos, fűthető, szellőztethető, árnyékolható),
- a 2. számú mellékletben részletezett tárgyi feltételeket.

A tanfolyamszervezés során az EKP-ban meghatározott feltételektől eltérni nem lehet.

6. A képzés költségei

Az örökbefogadói tanfolyam térítésköteles [Rendelet 3. § (1) bekezdés].

A képzési díj összegét - a tanfolyamszervezők bevonásával - minden év december 15-ig a miniszter határozza meg.

A tanfolyam költsége a 2018. évben: 60-80 ezer forint/fő lehet.

Ha a résztvevő hiányzásainak száma meghaladja a Rendeletben meghatározott 4 órát, és emiatt nem kaphat tanúsítványt, a résztvevő ugyanannál a szervezőnél a tanfolyami díj ismételt befizetése nélkül vehet részt a következő tanfolyamon. Ebben az esetben a tanfolyamot teljes egészében meg kell ismételnie, arra nincs lehetőség, hogy csak a hiányzást pótolja. Az igazolatlan hiányzásról a tanfolyamszervező értesíti az alkalmassági vizsgálatra illetékes szakszolgálatot a Gyer. 38. § (5) bekezdésére figyelemmel.

7. A képzés meghirdetése

A tanfolyamszervező saját honlapján minden év január 15-éig tájékoztatást tesz közzé az adott évre tervezett tanfolyamokról. A tájékoztatásnak tartalmaznia kell a tanfolyam helyszínét és időpontját, a megállapított képzési díj összegét és a képzési tematikát.

8. Tanúsítvány

Az örökbefogadói tanfolyamon résztvevők a tanfolyam sikeres elvégzéséről a tanfolyamszervező által kiállított tanúsítványt kapnak (10. pontban foglalt 3. számú iratminta).

Amennyiben a tanúsítvány megsemmisül vagy elvész, kérelemre a tanfolyamszervező, a tanfolyamszervező megszűnése esetén a Minisztérium állít ki igazolást.

9. A képzések ellenőrzése és az ellenőrzés feltételrendszere

A tanfolyamok megvalósítását a Rendeletben foglalatok szerint a miniszter ellenőrzi.

A tanfolyam felfüggesztése esetén a tanfolyamszervező köteles a képzési díjat a résztvevőknek visszafizetni.

10. A képzéssel kapcsolatos személyes adatok kezelése, megőrzése

A tanfolyamszervező az örökbe fogadni szándékozó személy személyes adatait kizárólag annak hozzájárulásával kezelheti.

A tanfolyam teljes dokumentációját öt évig, a tanúsítványok másolatát a szervezet megszűnéséig megőrzi.

10. Iratminták

1. számú iratminta

JELENTKEZÉSI LAP

1. Személyes adatok:

Jelentkező neve/születési neve:

Születési hely:

Születési idő: év hónap nap

Anyja neve:

Értesítési cím, telefonszám:

Legmagasabb iskolai végzettsége:

8 osztálynál kevesebb, 8 osztály, 10 osztály, szakiskola, speciális szakiskola, szakmunkásképző, szakközépiskola 12 évf., gimnázium 12 évf., szakközépiskolai érettségi, gimnáziumi érettségi, technikum, felsőoktatási intézményben szerzett diploma, szakirányú felsőfokú végzettség (megfelelő aláhúzendó)

Munkaerő piaci státusza:

alkalmazott, vállalkozó, vállalkozásban segítő családtag, munkanélküli, tanuló, fizetés nélküli gyakornok, nyugdíjas, munkaképtelen (rokkant), gyeden-gyesen-gyeten van, háztartásbeli, egyéb inaktív
(megfelelő aláhúzendó)

2. A-tól.....-ig meghirdetett örökbefogadásra felkészítő tanfolyamra jelentkezem.

4. A képzési díj befizetéséről szóló számlát az alábbi névre és címre kérem kiállítani:

.....
.....
.....

Aláírással egyidejűleg hozzájárulok ahhoz, hogy az itt szereplő személyes adataimat a tanfolyamszervező és a miniszter a képzés szervezése, lebonyolítása és ellenőrzése céljából nyilvántartsa és kezelje, továbbá hozzájárulok a tanúsítványom nyilvántartásba vételéhez az **Emberi Erőforrások Minisztériuma** Népesedés- és Gyermekügyi Főosztály Gyermekügyi Osztály (1055 Budapest, Szalay u. 10-14.) által, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényben foglaltaknak megfelelően.

Kelt:, év hónap napján.

.....
jelentkező aláírás

.....
jelentkező aláírás

NYILATKOZAT

az oktató adatainak nyilvántartásához és kezeléséhez

Alulírott hozzájárulok ahhoz, hogy elérhetőségeimet (levelezési cím, telefonszám, elektronikus levelezési cím) és személyes adataimat a tanfolyamszervező és a miniszter a képzés szervezése, lebonyolítása és ellenőrzése céljából nyilvántartsa és kezelje az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényben foglaltaknak megfelelően.

Az oktató adatai:

Neve:

Születési neve:

Születési hely, év, hó, nap:

Anyja születési neve:

Levelezési cím

Elektronikus levelezési cím

Telefonszám

Iskolai végzettség:

Kelt :,év.....hó.....nap

.....

oktató aláírása

3. számú iratminta

A tanfolyamszervező megnevezése, címe és azonosító száma:

Nyilvántartási szám: ÖF/.....

Tanúsítvány

Örökbefogadásra felkészítő tanfolyam elvégzéséről

..... (név)

Születési név:.....

Születési helye, ideje:.....

Anyja neve:.....

a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet szerinti, az örökbe fogadni szándékozó személyek részére előírt tanfolyamot elvégezte.

.....
tanfolyamszervező

Dátum:.....

PH

4. számú iratminta

HALADÁSI NAPLÓ

A tanfolyam megnevezése: (nyilvántartásban szereplő azonosítószáma)	
A tanfolyam időpontja:	
A tanfolyam helyszíne:	
A tanfolyamon oktató/k neve:	

I. Haladási NAPLÓ

dátum	az óra anyaga (a feldolgozott témakör, téma elem megnevezése)	munkaforma	időtartam (óra/perc)	oktatók aláírása	résztevők létszáma illetve hiányzók név szerint

ÖSSZESEN: óra

5. számú iratminta

III. Jegyzőkönyv

Tanfolyamon résztvevő neve	Tanúsítvány sorszáma

Dátum:

Aláírás:

11. Mellékletek

1. SZÁMÚ MELLÉKLET

A képzők képzési programjának bemutatása

A képzés tartalmának rövid ismertetése	Az örökbefogadói tanfolyam vezetésére vállalkozó szakemberek számára tervezett 20 órás csoportos felkészítés. A csoporttagok tematikusan irányított interaktív helyzetben ismerkednek meg az örökbefogadni szándékozó szülők csoportvezetésével, és a felkészítő tanfolyamok tematikájával. A tanfolyam rövid áttekintést nyújt az adott modulok témáiról, valamint javaslatokat ad a foglalkozásokon felhasználható gyakorlatokhoz.
A képzés célja	A résztvevők felkészítése az örökbefogadói tanfolyamok vezetésére, információszerzéssel és saját élményű tapasztalatokon keresztül támpontokat kapjanak a gyakorlatok levezetéséhez, értelmezéséhez.
A képzés célcsoportja	Az örökbefogadásra felkészítő tanfolyam leendő csoportvezetői.
A képzés során megszerezhető kompetenciák	Képesség Magatartási, viselkedési jegyek (attitűdök) <ul style="list-style-type: none">• Megfelelő eszköztárral rendelkezik a csoportvezetés folyamatában várható különböző helyzetek önálló kezeléséhez.• Képes közérthető, szakszerű, érdeklődést felkeltő, és lényegre törő információátadásra.• A tanultak alapján képes a csoportdinamikai folyamatok adekvát kezeléséhez.• Képes a résztvevők kommunikációjában veszteségeikkel kapcsolatban megjelenő elakadások felismerésére és megsegítésére.• Felismeri és képes hatékonyan kezelni a témával kapcsolatos egyet nem értésből adódó konfliktus helyzeteket.• Képes megteremteni a nyílt kommunikáció légkörét és feltételeit a csoportban.
A képzésbe való bekapcsolódás feltételei	Az EKP 5.1. pontjában meghatározott végzettséggel, képzettséggel és szakmai gyakorlattal rendelkező szakemberek
A megengedett hiányzás mértéke	10 %
A képzés időtartama	20 óra, a tanórák 45 percesek
A képzés moduljai, a modulokhoz rendelt elméleti és gyakorlati	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolás a közös munkára csoportalakítás/gyakorlat: 60 perc

óraszámok	<p>1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>2. A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei. elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>3. Az örökbefogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>5. A veszteség szerepe az örökbefogadásban elmélet/gyakorlat: 90 perc</p> <p>6. A kötődés szerepe a gyermek életében elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>7. Egymásra találás elmélet/gyakorlat: 90 perc</p> <p>8. Konfliktus és konfliktuskezelés elmélet/gyakorlat: 70 perc</p> <p>9. A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok elmélet/gyakorlat: 70 perc</p> <p>11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására</p> <p>11.1. A gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>11.4. Testvérek örökbefogadása elmélet/gyakorlat: 45 perc</p> <p>12. Az örökbefogadás utánkövetése, az utánkövetésbe nem tartozó szolgáltatások elmélet/gyakorlat: 25 perc</p> <p>13. Ismereteket összegző beszélgetés. csoportzárás/gyakorlat: 45 perc</p>
Csoportlétszám	legfeljebb 20 fő
Képzésben részt vevő teljesítményét értékelő rendszer leírása	ismereteket összegző csoportos beszélgetés
A képzés elvégzését igazoló dokumentum	Tanúsítvány

A képzési program megvalósításához szükséges tárgyi eszközök	<ul style="list-style-type: none"> - a csoport létszámának megfelelő méretű, tiszta, világos, fűthető terem; - mozgatható székek; - flipchart tábla, papír, vastag filctollak; - csoportmunkához felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok; - szükség esetén számítógép, kivetítő, audio lejátszó
---	--

2. számú melléklet

Az örökbefogadói tanfolyami képzési program bemutatása

<p>A képzés tartalmának összefoglalása</p>	<p>Az örökbefogadni szándékozó személyek számára tervezett 40 órás felkészítő tanfolyam és csoportos tanácsadás az örökbefogadó szülői szerepre történő felkészülés meghatározó része. A csoporttagok tematikusan irányított interaktív helyzetben ismerkednek meg az örökbefogadó szülői szerep speciális kérdéseivel.</p> <p>A tanfolyam rövid áttekintést nyújt a magyar gyermekvédelem rendszeréről, amely keretében az örökbe fogadni szándékozók megismerik a nyílt és a titkos örökbefogadás jellemzőit, az örökbefogadási eljárást és az örökbefogadás jogkövetkezményeit egészen a származás megismerésének lehetőségéig.</p> <p>Az örökbefogadni szándékozók esetismertetésekén és tréninggyakorlatok élményei által nem csak az örökbeadó szülők és az örökbefogadható gyermekek veszteségének a megértésére és kezelésére válhatnak érzékenyebbé, empátikusabbá, hanem a sorstársak védettséget nyújtó csoportjában a saját gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeik feldolgozásához is segítséget kaphatnak.</p> <p>A képzés 12 tematikai modulján belül érzékenyítő gyakorlatokon keresztül feldolgozzák a különböző életkorú, családi háttérű és élettörténetű, eltérő egészségi állapotú - fejlődésű, valamint az eltérő etnikai származású gyermekek, és testvérek együttes örökbefogadásának és nevelésének a kérdéseit is.</p> <p>A tanfolyam elméleti kitekintésekkel, korszerű ismeretek átadásával segít a korai kötődés szerepének és a személyiség genetikai meghatározottságának megértésében és a hozzájuk kapcsolódó tévhitek eloszlatásában, a félelmek enyhítésében.</p> <p>A foglalkozások keretében az örökbe fogadni szándékozók képet kapnak azokról a kihívásokról, amelyek az örökbefogadásakor várnak a szülőkre. Ilyenek például:</p> <ul style="list-style-type: none">– a gyermek megismerése, az illesztés szempontjai (a gyerekek keressük a legmegfelelőbb családot, és nem az örökbe fogadni szándékozóknak gyermeket!),– mit jelent nemet mondani egy gyermekre,– hogyan zajlik a gyermek átgondozása az új családjába,– milyen veszélyei vannak annak, ha az örökbefogadást titokként kezelik, hogyan kommunikáljunk erről a gyermeknek és mi a környezet szerepe ebben. <p>A tanfolyamnak nem célja általános gyermeknevelési tanácsokat adni a leendő szülőknél. Célja ellenben, hogy az örökbefogadásból adódó speciális nevelési helyzetek</p>
--	---

	megoldásához szemléletformálással és gyakorlati módszertani tanácsok átadásával, valamint a hallgatókban felmerülő idekapcsolódó kérdések megválaszolásával is kompetensebb szülőkké váljanak a jövőben a csoport résztvevői.
A képzés célja	<p>A résztvevők:</p> <ul style="list-style-type: none"> - felkészüljenek az örökbefogadásra, információszerzéssel és saját élményű tapasztalatokon keresztül támpontokat kapjanak döntésükhöz, vállalják-e és milyen feltételek mellett az örökbefogadást; - megismerjék az örökbefogadás jogi és társadalmi hátterét; - szembesüljenek azokkal a tipikus nehézségekkel, amelyek az örökbefogadási eljárás és az örökbefogadott gyermek nevelése során felmerülhetnek; - elsajátítsák a konfliktusok, és az örökbefogadással együtt járó feszültségek, nevelési kihívások kezelésének módjait; - érzékenyebbek, elfogadóbbak legyenek a nagyobb életkorú, különböző származású, és egészségi állapotú gyermekek örökbefogadására.
A képzés célcsoportja	örökbefogadni szándékozók
A képzés során megszerezhető kompetenciák	<p>Képesség Magatartási, viselkedési jegyek (attitűdök)</p> <p>Komplex gondolkodás az örökbefogadás folyamatáról. A leendő örökbefogadó megfelelő tájékozottsággal legyen képes részt venni az örökbefogadási eljárásban és az örökbefogadás folyamatában.</p> <p>Azonosítani tudja a saját életében az örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzeteket. Felismeri az örökbefogadást támogató illetve nehezítő körülményeket.</p> <p>Képes a speciális nehézségek kezelésére.</p> <p>Megfelelő eszköztárral rendelkezik a helyzetek önálló kezeléséhez. A gyermek speciális problémáihoz kellő empátiával viszonyul.</p> <p>Szükség esetén a megfelelő segítséget kéri, illetve elfogadja.</p> <p>A tanultak alapján képes adekvát elvárásokat megfogalmazni a gyermekkel szemben. Elfogadja a gyermek képességeit és annak megfelelő módszereket alkalmaz a nevelés során.</p> <p>Képes az örökbefogadás szereplői veszteségének jelentőségét azonosítani. Szükség esetén a saját feldolgozatlan veszteségélményei feldolgozásához segítséget kér. Az örökbefogadási háromszög szereplőinek vesztesége iránti empátiája nő.</p> <p>Képes a biztonságos kötődés feltételeinek megteremtésére. Képes szeretetteljes és biztonságot nyújtó viszonyulásra a gyermekhez.</p>

	<p>Képes végigvinni a barátkozás folyamatával járó kihívásokat. Képes ráhangolódni a gyermek szükségleteire, az átgondozás sajátos körülményeire.</p> <p>Felismeri és képes hatékonyan kezelni az örökbefogadásból adódó tipikus konfliktushelyzeteket. Empatikusan és megértéssel viszonyul a konfliktusos szituációkhoz.</p> <p>Képes állandóságot biztosítani a gyermeknek a múltja és élettörténete ápolásával. Elfogadja a gyermek múltját és gyökereit.</p> <p>Képes őszintén és nyíltan kommunikálni az örökbefogadásról gyermekével és a környezetével. Nyitott, elfogadó, őszinte attitűddel fordul a gyermek és a környezet irányába.</p> <p>Képes kezelni a nagyobb életkorú, egészségügyi problémával küzdő, fogyatékossgal élő, eltérő származású örökbefogadott gyermek sajátosságait. Érzékeny a gyermek speciális adottságaira.</p> <p>Képes együttműködni a szakemberekkel az utánkövetés során és segítséget kérni, ha szüksége van rá. Pozitívan viszonyul az utánkövetés lehetőségéhez.</p>
Képzési idő	40 óra, a tanórák 45 percesek
A megengedett hiányzás mértéke	10 %
A Rendelet 7. számú mellékletében meghatározott képzési tematika moduljai, a modulokhoz rendelt elméleti és gyakorlati óraszámok	<p>A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolás a közös munkára</p> <p>csoportalakítás/gyakorlat: 135 perc</p> <p>1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>2. A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei.</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>3. Az örökbe fogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>5. A veszteség szerepe az örökbefogadásban</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/135 perc</p> <p>6. A kötődés szerepe a gyermek életében</p> <p>elmélet/gyakorlat: 30/60 perc</p> <p>7. Egyásra találás</p> <p>elmélet/gyakorlat: 90/90 perc</p> <p>8. Konfliktus és konfliktuskezelés</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/90 perc</p> <p>9. A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok</p>

	<p>elmélet/gyakorlat: 90/45 perc</p> <p>11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására</p> <p>11.1. A gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>11.4. Testvérek örökbefogadása</p> <p>elmélet/gyakorlat: 45/45 perc</p> <p>12. Az örökbefogadás utánkövetése, az utánkövetésbe nem tartozó szolgáltatások</p> <p>elmélet/gyakorlat: 20/25 perc</p> <p>13. Ismereteket összegző beszélgetés.</p> <p>csoportzárás/gyakorlat: 45/45 perc</p>
Képzésben részt vevő teljesítményét értékelő rendszer leírása	<p>Ismereteket összegző beszélgetés:</p> <p>A tanfolyam során megszerzett ismeretek, örökbefogadói kompetenciák önellenőrzése kérdőív segítségével. A tanfolyam kezdetén megfogalmazott elvárások teljesülésének megbeszélése. Egyéb kérdések tisztázása.</p> <p>Elégedettségi kérdőív</p>
A képzési program megvalósításához szükséges tárgyi eszközök	<p>A csoport létszámának megfelelő méretű, tiszta, világos, fűthető terem</p> <p>Mozgatható székek</p> <p>Flipchart tábla, papír, vastag filctollak</p> <p>Csoportmunkához felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok</p> <p>Szükség esetén számítógép, kivetítő, audió lejátszó</p>

TRÉNERI KÉZIKÖNYV

Örökbefogadói tanfolyam vezetésére felkészítő képzés

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS 6

A KÉPZÉSI PROGRAM BEMUTATÁSA 7

KÉPZÉSBEN RÉSZT VEVŐ TELJESÍTMÉNYÉT ÉRTÉKELŐ RENDSZER LEÍRÁSA	10
A KÉPZÉSI PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES SZEMÉLYI FELTÉTELEK	10
A KÉPZÉSI PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES TÁRGYI ESZKÖZÖK	10

A KÉPZÉS FORGATÓKÖNYVE 11

1. A KÉPZÉS ELINDÍTÁSA, CSOPORTALKÍTÁS, RÁHANGOLÁS A KÖZÖS MUNKÁRA	28
1.1. CSOPORTSZERZŐDÉS KÖTÉSE, SZABÁLYOK MEGBESZÉLÉSE	29
1.2. A TANFOLYAM TEMATIKÁJÁNAK RÖVID ISMERTETÉSE, A KERETEK, IDŐBEOSZTÁS, SZÜNETEK EGYEZTETÉSE.	30
2. AZ ÖRÖKBEOGADÁS ÉS A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERE MAGYARORSZÁGON	37
2.1. TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLAT	38
2.2. AZ ÖRÖKBEOGADÁS, MINT GYERMEKVÉDELMI SORSRENDEZÉS – A GYERMEKI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK SZÍNTERE	38
2.3. AZ ÖRÖKBEOGADÁS JOGI SZABÁLYOZÁSA, AZ ÖRÖKBEOGADÁSI ELJÁRÁS FOLYAMATA	41
2.3.1. <i>Az örökbefogadás előtti eljárás – az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása</i>	41
2.3.2. <i>Alkalmasság megállapítása és hatálya</i>	41
2.3.3. <i>Az örökbefogadás előkészítése</i>	42
2.3.4. <i>Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás</i>	42
2.4. TITKOS ÉS NYÍLT ÖRÖKBEOGADÁS	43
2.5. MEGYÉN BELÜLI ÉS MÁS MEGYÉBŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	44
2.6. KÜLFÖLDRE/KÜLFÖLDRŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	45
2.7. AZ ÖRÖKBEOGADHATÓSÁG, ÖRÖKBEOGADHATÓVÁ NYILVÁNÍTÁS FELTÉTELEI	46
2.8. AZ ÖRÖKBEOGADÁS JOGKÖVETKEZMÉNYEI	48
2.8.1. <i>Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga</i>	48
2.9. ÖRÖKBEOGADÁS FELBONTÁSA	50
2.10. AZ ÖRÖKBEOGADÓKNAK JÁRÓ JUTTATÁSOK, ELLÁTÁSOK, SZOLGÁLTATÁSOK	50
2.11. AZ UTÁNKÖVETÉS JOGI SZABÁLYOZÁSA	51
2.12. JOGSZABÁLYI GYŰJTEMÉNY	52
3. A SIKERES ÖRÖKBEOGADÁS FELTÉTELEI ÉS AZ ÖRÖKBEOGADÁS NEHÉZSÉGE	54
3.1. AZ ÖRÖKBEOGADÁSRA VALÓ ALKALMASSÁG VIZSGÁLATÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE, AZ EGYES RÉSZVIZSGÁLATOK JELENTŐSÉGE	55
3.1.1. <i>A pszichológiai alkalmasság</i>	55
3.1.2. <i>Az egészségügyi alkalmasság feltételei</i>	58
3.1.3. <i>Környezeti feltételek:</i>	58
3.1.4. <i>További feltételek</i>	60
3.2. AZ ÖRÖKBEOGADÁS SIKERÉT ELŐSEGÍTŐ ÉS HÁTRÁLTATÓ TÉNYEZŐK	61
4. AZ ÖRÖKBEOGADHATÓ GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK SPECIÁLIS NEHÉZSÉGEI	65
4.1. AZ ÖRÖKBEOGADHATÓ GYERMEKEK ÉLETKÖZÖSSÉGÉNEK FELTÁRÁSA	65
4.2. A GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁSBAN TÖRTÉNŐ NEVELKEDÉS HATÁSA A GYERMEKEKRE	69
4.3. AZ ÖRÖKBEOGADÁS VÁLLALÁSÁNAK NEHÉZSÉGEI	75
4.3.1. <i>Együttélés a „mással”</i>	76
4.3.2. <i>Örökbefogadott gyermekek a különböző közösségekben</i>	76
4.3.3. <i>Az iskolai beilleszkedés nehézségei:</i>	77
5. A GYERMEK MAGÁVAL HOZOTT TULAJDONSÁGAI ÉS A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSÉBEN	81

5.1.	ÖRÖKLETES ÉS HOZOTT ADOTTSÁGOK, KÉPESSÉGEK	81
5.1.1.	<i>Az öröklés fogalma</i>	81
5.1.2.	<i>Személyiségvonások, melyeket az öröklés erősebben meghatároz</i>	82
5.2.	A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSÉBEN	84
5.2.1.	<i>A szocializáció fogalma</i>	84
5.2.2.	<i>A család szocializációs funkciói</i>	84
5.3.	A FEJLŐDÉS MÉRFÖLDKÖVEI, A GYERMEK FEJLŐDÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK, FEJLŐDÉSI ELMARADÁSOK OKAI	86
5.3.1.	<i>Fejlődési elmaradásokat okozó tényezők:</i>	86
6.	A VESZTESÉG SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN	92
6.1.	A GYERMEK VESZTESÉGEI	94
6.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐK VESZTESÉGEI	96
6.3.	A VÉR SZERINTI SZÜLŐK VESZTESÉGEI, A VÉR SZERINTI SZÜLŐK ELFOGADÁSÁNAK SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN	98
6.4.	ÉRZÉKENYÍTÉS A GYERMEK ÉS A VÉR SZERINTI SZÜLŐK VESZTESÉGEINEK MEGÉRTÉSÉRE	99
6.5.	A VESZTESÉG FELDOLGOZÁSÁNAK MÓDJAI, AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐ SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK VESZTESÉGEINEK FELDOLGOZÁSÁBAN	100
7.	A KÖTÖDÉS SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN	109
7.1.	A GYERMEK FEJLŐDÉSÉNEK ALAPFELTÉTELEI	109
7.2.	A MÉLY ÉS TARTÓS KÖTÖDÉS FOGALMA ÉS JELENTŐSÉGE	109
7.3.	A KORAI BIZTONSÁGOS KÖTÖDÉS SÉRÜLÉSE ÉS KORRIGÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI	112
7.4.	A GYERMEK FEJLŐDÉSÉRE HATÓ TÉNYEZŐK MEGHATÁROZÁSA AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐKHÖZ KERÜLÉS UTÁN	113
7.5.	AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐ FELADATAI A KÖTÖDÉS KIALAKÍTÁSÁBAN	114
8.	EGYMÁSRA TALÁLÁS	120
8.1.	SZEMPONTOK A GYERMEK SZÁMÁRA LEGMEGFELELŐBB ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐK KIVÁLASZTÁSÁHOZ (ILLESZTÉS)	120
8.2.	A BARÁTKOZÁSI FOLYAMAT JELENTŐSÉGE	122
8.3.	NEVELŐSZÜLŐTŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	125
8.3.1.	<i>A nevelőszülőség és az örökbefogadás szerepe a gyermekek életében:</i>	125
8.4.	GYERMEKOTTHONBÓL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	126
8.5.	A GYERMEKKEL VALÓ ELSŐ TALÁLKOZÁS ÉLMÉNYE	127
8.6.	NYÍLT ÖRÖKBEOGADÁSNÁL A VÉR SZERINTI ANYÁVAL VALÓ TALÁLKOZÁS	128
8.7.	AZ ÚJSZÜLTETEK HOZZÁJÁRULÓ NYILATKOZATÁNAK VISSZAVONÁSA A GYERMEK HATHETES KORÁIG:	132
8.8.	AZ ÖRÖKBEOGADNI SZÁNDÉKOZÓ CSALÁDBAN ÉLŐ GYERMEK FELKÉSZÍTÉSE AZ ÖRÖKBEOGADÁSRA	132
8.9.	AZ ÖRÖKBEOGADNI SZÁNDÉKOZÓ DÖNTÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK	134
8.10.	A GYERMEK VISSZAUTASÍTÁSÁNAK HATÁSAI	136
8.11.	SIKERES ÉS SIKERTELEN „BARÁTKOZÁSOK”	138
8.12.	A GYERMEK BEILLESZKEDÉSÉNEK SEGÍTÉSE, A KÖTELEZŐ GONDOZÁSI IDŐ CÉLJA	140
9.	KONFLIKTUS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS	144
9.1.	AZ ÖRÖKBEOGADNI SZÁNDÉKOZÓKAT ÉRŐ NEGATÍV HATÁSOK	144
9.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÁSSAL (A MEGISMERKEDÉSSSEL) EGYÜTT JÁRÓ NEHÉZSÉGEK OKOZTA FESZÜLTSG	144
9.3.	A „MÁSSÁGBÓL” ADÓDÓ LEHETSÉGES KONFLIKTUSOK	145
9.4.	TÍPIKUS KONFLIKTUSHELYZETEK AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK NEVELÉSE SORÁN	146
9.4.1.	<i>Hazaérkezés a családba</i>	146
9.4.2.	<i>Dackorszak</i>	147
9.4.3.	<i>Kamaszkor</i>	147
9.5.	KONFLIKTUSKEZELÉS	148
9.5.1.	<i>Versengő konfliktuskezelés:</i>	148
9.5.2.	<i>Problémamegoldó konfliktuskezelés</i>	148
9.5.3.	<i>Kompromisszumkereső konfliktuskezelés:</i>	148
9.5.4.	<i>Elkerülő konfliktuskezelés:</i>	148
9.5.5.	<i>Alkalmazkodó konfliktuskezelés:</i>	148
9.6.	SEGÍTSÉG A CSALÁDBAN, ILLETVE A SZÜKEBB-TÁGABB KÖRNYEZETBEN FELMERÜLŐ PROBLÉMÁK ESETÉN	150
10.	A CSALÁDI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE A GYERMEK ÉLETÉBEN	159

10.1. A GYERMEK AZONOSSÁGTUDATA	159
10.2. AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK NEVE	162
10.3. A VÉR SZERINTI SZÜLŐ	162
10.3.1. Gyökérkeresés	163
10.4. AZ ÁLLANDÓSÁG JELENTŐSÉGE	165
10.5. AZ ÁLLANDÓSÁGÉRZET BIZTOSÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI	165
10.5.1. A gyermek örökbefogadás előtti élettörténetének megőrzése	165
10.5.2. A múlt emlékeinek ápolása	166
10.6. ÉLETRE SZÓLÓ KAPCSOLATOK KIALAKÍTÁSA	166
11. AZ ÖRÖKBEOGADÁSSAL KAPCSOLATOS SPECIÁLIS SZÜLŐI FELADATOK	172
11.1. AZ ÖRÖKBEOGADÁS UTÁNI ELSŐ NAPOK, HETEK TÖRTÉNESEI, SAJÁTOSÁGAI	172
11.2. TESTVÉRKÉRDÉS (VÉR SZERINTI GYERMEK MELLÉ ÖRÖKBEOGADÁS, ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK MELLÉ ÖRÖKBEOGADÁS)	174
11.3. NORMATÍV KRÍZISEK AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN	175
11.4. A TITOK SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN	180
11.5. A GYERMEK SZÁMÁRA ÖRÖKBEOGADOTTSÁGA KÖZLÉSE	181
11.6. A KÖRNYEZET BEVONÁSA ÖRÖKBEOGADÁS ESETÉN	183
11.7. A SZÜKEBB – TÁGABB KÖRNYEZET VISZONYULÁSA AZ ÖRÖKBEOGADÁSHOZ:	185
11.8. A KÖZÖSSÉGBE KERÜLÉS PROBLÉMÁI:	186
11.9. AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK TIPIKUS KÉRDÉSEI KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKOROKBAN:	187
11.10. A KAMASZKOR ÉS AZ IDENTITÁS JELLEGZETESSÉGEI ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEKEKNÉL	192
11.11. A GYERMEK VÉRSÉGI SZÁRMAZÁS MEGISMERÉSHEZ FÜZŐDŐ JOGÁNAK TÁMOGATÁSA	192
12. ÉRZÉKENYÍTÉS A SPECIÁLIS ADOTTSÁGÚ ÖRÖKBEOGADHATÓ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSÁRA	195
12.1. A GYERMEKEK SZÁRMAZÁSÁNAK KÉRDÉSEI – ÉRZÉKENYÍTÉS KÜLÖNBÖZŐ SZÁRMAZÁSÚ GYERMEKEK ELFOGADÁSÁRA	195
12.1.1. Előítéletek kezelése a családban, és a tágabb környezetben	196
12.1.2. Különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítése	196
12.1.3. Érzékenyítés a másságra, együttélés a mássággal	197
12.1.4. Különböző származású gyermekek identitása örökbefogadó családokban	198
12.1.5. A származás kérdései, elfogadtatása a tágabb családban és a környezetben	200
12.2. NAGYOBB ÉLETKORÚ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSA	205
12.2.1. Fejlesztési sajátosságok nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekeknél	205
12.2.2. A gyermek testi-, értelmi- és mozgásfejlődése, ezek esetleges eltérései	209
12.2.3. Érzelemszabályozási problémák kezelése	210
12.2.4. Az örökbefogadott gyermek múltja	210
12.2.5. A gyermek örökbefogadás előtti élményeinek, emlékeinek megőrzése	211
12.2.6. Az elvárások és a realitás közelítése:	213
12.3. EGÉSZSÉGI PROBLÉMÁVAL KÜZDŐ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSA	217
12.3.1. Különböző egészségügyi állapotok, betegségek és lehetséges következményeik, kezelhetőségük, korrigálhatóságuk ismertetése	218
12.3.2. A vér szerinti családban előforduló állapotok, betegségek lehetséges hatásai a gyermekekre	224
12.3.3. Az egységes örökbefogadási nyilvántartás „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapjának megbeszélése	227
12.3.4. Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, féltelmek, tapasztalatok.	230
12.4. TESTVÉREK ÖRÖKBEOGADÁSA	232
12.4.1. Testvérek örökbefogadásának sajátosságai	233
12.4.2. Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek örökbefogadása	234
12.4.3. Örökbefogadás után örökre fogadhatóvá vált vér szerinti testvérek örökbefogadása	234
13. AZ ÖRÖKBEOGADÁS UTÁNKÖVETÉSE, AZ UTÁNKÖVETÉSBE NEM TARTOZÓ SZOLGÁLTATÁSOK	236
13.1. AZ UTÁN KÖVETÉS CÉLJA, HASZNA AZ ÖRÖKBEOGADÓ CSALÁD SZÁMÁRA	236
13.2. A KÖTELEZŐ UTÁNKÖVETÉS	237

13.3. ÖNKÉNTES UTÁNKÖVETÉS LEHETŐSÉGEI	237
13.4. KÖZÖSSÉGI, ALAPÍTVÁNYI, EGYESÜLETI PROGRAMOK	238
13.5. MÁS ÖRÖKBEFOGADOTT GYERMEKEKKEL, ÖRÖKBEFOGADÓ CSALÁDOKKAL VALÓ TALÁLKOZÁS JELENTŐSÉGE	238
14. ISMERETEKET ÖSSZEGZŐ BESZÉLGETÉS	240
FELHASZNÁLT IRODALOM	242
AJÁNLOTT IRODALOM	244

Bevezetés

Tréneri kézikönyv célja: hogy segítse a csoportvezetőket a képzés folyamatában a megadott témák, modulok, és gyakorlatok megvalósításában.

Az elméleti összefoglalók mellett konkrét útmutatót ad az órák szervezéséhez, időbeosztásához, a tananyagok egymásra épüléséhez, valamint a gyakorlatok, tréningjátékok levezetéséhez.

A tananyag hasonló szemléletet, ismeretátadást, egységes gyakorlat kialakítását teszi lehetővé az országban örökbe fogadni szándékozók felkészítéséhez.

Tréneri kézikönyv használata: útmutató a csoportvezetéshez, de teret hagy a megadott kereteken belül a csoportvezető egyéni adottságainak: előzetes csoportvezetői jártasságának, kreatív ötleteinek és tapasztalatainak felhasználásához.

Tréneri kézikönyv felépítése:

- képzési program bemutatása
- képzés forgatókönyve: témamegjelölés, időkeret, vázlat, javasolt módszerek, munkaformák, szükséges eszközök felsorolása
- mellékletek:
 - 1.számú melléklet: elméleti tananyag témakörökre kibontva (tartalmi leírás, ajánlott irodalom, jogszabályi háttér, hivatkozások)
 - 2.számú melléklet: módszertani segédlet a tematikai egységek feldolgozásához (a gyakorlat célja, követelménye, keretei, részletes instrukció, értékelés, visszajelzés).

A képzési program bemutatása

<p>A képzés tartalmának rövid ismertetése</p>	<p>Az alkalmassági vizsgálaton eredményesen részt vett örökbe fogadni szándékozó személyek számára tervezett 40 órás felkészítő tanfolyam és csoportos tanácsadás, amely az örökbefogadó szülői szerepre történő felkészülés meghatározó része. A csoporttagok tematikusan irányított interaktív helyzetben ismerkednek meg az örökbefogadó szülői szerep speciális kérdéseivel.</p> <p>A tanfolyam rövid áttekintést ad a magyar gyermekvédelem rendszeréről. Ismertetjük a nyílt-titkos örökbefogadás jellemzőit, az örökbefogadási eljárást és az örökbefogadás jogkövetkezményeit egészen a származás megismerésének lehetőségéig.</p> <p>Az örökbe fogadni szándékozók esetismertetésekben és tréninggyakorlatok élményei által empátiát átélve, nem csak az örökbeadó szülők és az örökbe fogadható gyermekek veszteségének a megértésére és kezelésére válhatnak érzékenyebbé, hanem a sorstársak védeltségét nyújtó csoportjában a saját gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeik feldolgozásához is segítséget kaphatnak.</p> <p>A feldolgozásra kerülő 12 témán belül foglalkozunk érzékenyítő gyakorlatokon keresztül a különböző életkorú, családi háttérű és élettörténetű, eltérő egészségi állapotú – fejlődésű, valamint az eltérő etnikai származású gyermekek, és testvérek együttes örökbefogadásának és nevelésének a kérdéseivel is.</p> <p>A korai kötődés szerepe a személyiségfejlődésben, és a személyiség genetikai meghatározottsága az örökbefogadás vonatkozásában olyan kiemelt jelentőségű témakörök, amelyekkel kapcsolatban sok félelem és tévhit él a köztudatban. A tanfolyam elméleti kitekintésekkel, korszerű ismeretek átadásával segít ezek megértésében és a hozzájuk kapcsolódó tévhitek eloszlatásában, a félelmek enyhítésében.</p> <p>A foglalkozásokon áttekintjük azokat a lépéseket, amelyek az örökbefogadáskor kihívásként várnak a szülőkre. Ilyenek például a gyermek megismerése, az illesztés szempontjai (A gyereknek keressük a legmegfelelőbb családot, és nem a jelentkezőknek gyereket!),</p> <ul style="list-style-type: none"> • mit jelent nemet mondani egy gyermekre, • hogyan zajlik a gyermek átgondozása az új családjába, • milyen veszélyei vannak annak, ha az örökbefogadást titokként kezelik, hogyan kommunikáljunk erről a gyermeknek és mi a környezet szerepe ebben. <p>A tanfolyamnak nem célja általános gyermeknevelési tanácsokat adni a leendő szülőknek. Célja ellenben, hogy az örökbefogadásból adódó speciális nevelési helyzetek megoldásához szemléletformálással és gyakorlati módszertani tanácsok átadásával, valamint a hallgatókban felmerülő idekapcsolódó kérdések megválaszolásával is kompetensebb szülőkké váljanak a jövőben a csoport résztvevői.</p>
<p>A képzés célja</p>	<p>A résztvevők:</p> <ul style="list-style-type: none"> • felkészüljenek az örökbefogadásra, információszerzéssel és saját élményű tapasztalatokon keresztül támpontokat kapjanak döntésükhöz, vállalják-e és milyen feltételek mellett az örökbefogadást; • megismerjék az örökbefogadás jogi és társadalmi háttérét;

	<ul style="list-style-type: none"> szembesüljenek azokkal a tipikus nehézségekkel, amelyek az örökbefogadási eljárás és az örökbefogadott gyermek nevelése során felmerülhetnek; elsajátítsák a konfliktusok, és az örökbefogadással együtt járó feszültségek, nevelési kihívások kezelésének módjait; érzékenyebbek, elfogadóbbak legyenek a nagyobb életkorú, különböző származású, és egészségi állapotú gyermekek örökbefogadására.
A képzés célcsoportja	Örökbe fogadni szándékozók
A képzés során megszerezhető kompetenciák	<p>Képesség / Magatartási, viselkedési jegyek (attitűdök)</p> <ul style="list-style-type: none"> Komplex gondolkodás az örökbefogadás folyamatáról. A leendő örökbefogadó megfelelő tájékozottsággal legyen képes részt venni az örökbefogadási eljárásban és az örökbefogadás folyamatában. Azonosítani tudja a saját életében az örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzeteket. Felismeri az örökbefogadást támogató, illetve nehezítő körülményeket. Képes a speciális nehézségek kezelésére. Megfelelő eszköztárral rendelkezik a helyzetek önálló kezeléséhez. A gyermek speciális problémáihoz kellő empátiával viszonyul. Szükség esetén a megfelelő segítséget kéri, illetve elfogadja. A tanultak alapján képes adekvát elvárásokat megfogalmazni a gyermekkel szemben. Elfogadja a gyermek képességeit és annak megfelelő módszereket alkalmaz a nevelés során. Képes az örökbefogadás szereplői veszteségének jelentőségét azonosítani. Szükség esetén a saját feldolgozatlan veszteségélményeihez segítséget kér. Az örökbefogadási háromszög szereplőinek vesztesége iránti empátiája nő. Képes a biztonságos kötődés feltételeinek megteremtésére. Szeretetteljes és biztonságot adó viszonyulás a gyermekhez. Képes legyen végigvinni a barátkozás folyamatával járó kihívásokat. Képes ráhangolódni a gyermek szükségleteire, az átgondozás sajátos körülményeire. Felismeri és képes hatékonyan kezelni az örökbefogadásból adódó tipikus konfliktushelyzeteket. Empatikusan és megértéssel viszonyul a konfliktusos szituációkhoz. Képes állandóságot nyújtani a gyermeknek a múltja és élettörténete ápolásával. Elfogadja a gyermek múltját és gyökereit. Képes őszintén és nyíltan kommunikálni az örökbefogadásról gyermekével és a környezetével. Nyitott, elfogadó, őszinte attitűddel fordul a gyermek és a környezet irányába. Képes kezelni a nagyobb életkorú, egészségügyi problémával küzdő, eltérő származású örökbefogadott gyermek sajátosságait. Érzékeny a gyermek speciális adottságaira. Képes együttműködni a szakemberekkel az utánkövetés során és segítséget kérni, ha szüksége van rá. Pozitívan viszonyul az utánkövetés lehetőségéhez.

A képzésbe való bekapcsolódás feltételei	Az alkalmassági vizsgálatokon (jogszabály szerint meghatározott környezettanulmány, orvosi, pszichológiai vizsgálat) eredményesen részt vett örökbe fogadni szándékozók.
A megengedett hiányzás	10 százalék
Tervezett képzési idő	40 óra
A képzés moduljai, a modulokhoz rendelt elméleti és gyakorlati óraszámok	<p>Minden modul végén több gyakorlat található, a tréneri forgatókönyvben található „egyéb javaslatok” oszlopban előírt instrukciók alapján kell választani közülük.</p> <p>A képzés ideje alatt levetítésre javasolt filmek: Gólyamese, Melinda története, Vállald fel, Riport Zolival, Belső szemmel</p> <p>A képzés ideje alatt meghallgatásra javasolt hanganyagok: Interjú Bakó Judittal (Romadopt alapítójával, örökbefogadó szülővel) a Mária rádióban, Riportműsor értelmiségi roma fiatalokkal (Klubrádió)</p> <p>A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolás a közös munkára.</p> <p>Csoportalakítás/gyakorlat: 135 perc.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 2. A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 3. Az örökbe fogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 5. A veszteség szerepe az örökbefogadásban. Elmélet/gyakorlat: 45/135 perc. 6. A kötődés szerepe a gyermek életében. Elmélet/gyakorlat: 30/60 perc. 7. Egymásra találás. Elmélet/gyakorlat: 90/90 perc. 8. Konfliktus és konfliktuskezelés. Elmélet/gyakorlat: 45/90 perc. 9. A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok Elmélet/gyakorlat: 90/45 perc. 11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására <ol style="list-style-type: none"> 11.1. A gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 11.4. Testvérek örökbefogadása. Elmélet/gyakorlat: 45/45 perc. 12. Az örökbefogadás utánkövetése, az utánkövetésbe nem tartozó szolgáltatások.

	<p>Elmélet/gyakorlat: 20/25 perc.</p> <p>13. Ismereteket összegző beszélgetés. Csoportzárás/gyakorlat: 45/45 perc.</p>
Tervezett létszám	12–18 fő
Képzésben részt vevő teljesítményét értékelő rendszer leírása	Ismereteket összegző beszélgetés
A képzési program megvalósításához szükséges személyi feltételek	<p>Pedagógiai, pszichológiai, mentálhigiénikusi, vagy szociális munkás diplomával és az örökbefogadás területén legalább 3 éves szakmai tapasztalattal rendelkező előadók, akik elvégezték a képzők képzésére szervezett 20 órás tanfolyamot.</p> <p>A képzést legalább két blokkban kell lebonyolítani, a blokkok kezdése között legalább 1 hétnek el kell telnie.</p>
A képzési program megvalósításához szükséges tárgyi eszközök	<p>A csoport létszámának megfelelő méretű, tiszta, világos, fűthető terem.</p> <p>Kellékek: mozgatható székek, flipchart tábla, papír, vastag filctollak.</p> <p>Csoportmunkához felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok.</p> <p>Szükség esetén számítógép, kivetítő, audió lejátszó.</p>

A képzés forgatókönyve

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolás a közös munkára	Össz: 135 perc	<p>A csoport tagjainak megismerkedése, ráhangolódás a közös munkára.</p> <p>Megállapodás a szabályokról, csoportszerződés megkötése.</p> <p>A képzéssel kapcsolatos érzések, majd a saját erősségek megfogalmazása</p> <p>A képzési program rövid ismertetése</p> <p>A tanfolyam végi ismereteket összegző beszélgetés</p> <p>elkészítéshez egy kérdőív kitöltése az örökbefogadásról</p> <p>Résztevők elvárásainak megfogalmazása</p>	<p>Köszöntés, a tanfolyamvezető és a csoporttagok bemutatkozása</p> <p>javaslatok, vélemények</p> <p>1. gyakorlat: Milyen érzésekkel érkeztek?</p> <p>2. gyakorlat: Mire büszkék?</p> <p>ismeretátadás</p> <p>3. gyakorlat: Kérdések az örökbefogadásról</p> <p>4. gyakorlat: A tanfolyammal kapcsolatos elképzelések, elvárások megfogalmazása</p> <p>5. gyakorlat: Ismerkedés, az értő</p>	<p>plenáris munka</p> <p>plenáris munka</p> <p>plenáris munka</p> <p>egyéni munka</p> <p>plenáris munka</p> <p>egyéni munka, plenáris összesítés</p> <p>egyéni munka</p> <p>páros munka</p>	<p>flipchart tábla, filctoll, tollak, A4-es papír</p> <p>Kérdések az örökbefogadásról melléklet</p>	<p>a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat.</p> <p>a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező</p> <p>kötelező gyakorlat</p>

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			Az értő figyelem kipróbálása	figyelem kipróbálása, gyakorlása empátiás gyakorlat			
1.	Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc : : :	A magyar gyermekvédelmi rendszer felépítése, működése. Az örökbefogadás, mint gyermekvédelmi sorsrendezés – a gyermeki jogok érvényesülésének és érvényesítésének színtere. Az örökbefogadás jogi szabályozása, az örökbefogadási eljárás folyamata. Titkos és nyílt örökbefogadás. Megyén belüli, más megyéből történő örökbefogadás. Külföldre, külföldről történő örökbefogadás. Az örökbefogadhatóság,	előadás, irányított beszélgetés szóbeli interpretáció kooperatív technikák gyakorlatok 1.1. gyakorlat: Az örökbefogadás fajtái 1.2. gyakorlat: Az örökbefogadhatóvá válás módjai Magyarországon. 1.3. gyakorlat: Az örökbefogadás felbontásának okai	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris	filpchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejtátszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			örökbefogadhatóvá nyilvánítás feltételei. Az örökbefogadás jogkövetkezményei. Az örökbefogadóknak járó juttatások, ellátások, szolgáltatások. Az utánpótlás jogi szabályozása.		feldolgozás		
2.	A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei.	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálatának szükségessége, az egyes részvizsgálatok jelentősége A pszichológiai alkalmasság vizsgálata Egészségügyi alkalmasság vizsgálata Környezeti feltételek További feltételek	szóbeli interpretáció irányított beszélgetés kiscsoportos gyakorlatok 2.1. gyakorlat: Szükségletek és motivációk 2.2. gyakorlat: Örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzetek és életkörülmények 2.3. gyakorlat: Az örökbefogadás sikerét elősegítő/hátráltató	 kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papírok	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			Az örökbefogadás sikerét elősegítő és hátráltató tényezők	tényezők			alkalmazzuk
3.	Az örökbe fogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	Az örökbe fogadható gyermekek életközösségének feltárása. A gyermekvédelmi gondoskodásban történő nevelkedés hatása a gyermekre. A gyermek eddig átélt negatív élményeinek kezelése. Az örökbefogadás vállalásának nehézségei. Együttélés a „mássággal”. Örökbe fogadott gyermekek a különböző közösségekben.	előadás, irányított beszélgetés 3.1. gyakorlat: A szakellátásban való nevelkedés hatása a gyermek viselkedésére, fejlődésére 3.2. gyakorlat: Az örökbefogadás miatti diszkrimináció az oktatási intézményekben, gyermekközösségekben. Vállald fel c. dokumentumfilm levetítése	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás filmvetítés	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátsszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk a film röviden megvágható

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
4.	A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	Örökletes és hozott adottságok, képességek. Környezeti ártalmak a magzati életben, a gyermek születése és a fejlődése során. A szocializáció és a nevelés lehetőségei, szerepe és hatása.	előadás, irányított beszélgetés 4.1. gyakorlat: Az öröklésről és a vér szerinti szülőkről való vélekedés 4.2. gyakorlat: Születéssel hozott, illetve a szocializáció során kialakuló tulajdonságok 4.3. gyakorlat: A vér szerinti szülőkkel kapcsolatos információk értelmezése	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás egyéni munka kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
5.	A veszteség szerepe az örökbefogadásban	elmélet: 45 perc gyakorlat: 135 perc	A gyermek veszteségei: a vér szerinti családjában nem nevelkedhető gyermekek által átélt veszteségek típusai. A korábbi gondozóktól való elválás veszteségei. Az	előadás, irányított beszélgetés szóbeli interpretáció kooperatív technikák 5.2. gyakorlat: Fantázia utazás 5.1. gyakorlat:	plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátsszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			örökbefogadó szülőhöz való kerülés hatása a veszteségélményre. Az örökbefogadó szülők veszteségei: A meg nem született vér szerinti gyermekekkel kapcsolatos érzések feldolgozása, korábbi vetélések, elhúzódozó gyász, a meddőségi kezelések hatásának, kudarcainak feldolgozása, Az örökbefogadó szülő saját veszteségélményének feldolgozása a gyermek szempontjából. A meddőségi kezelések folytatásának problémái. A vér szerinti szülők veszteségei, a vér szerinti szülők elfogadásának szerepe	<p>Az örökbefogadás szereplőinek veszteségei</p> <p>5.3. gyakorlat: Gondolatok, amelyek nem segítenek- és amelyek igen</p> <p>5.4. gyakorlat: 6 oszlopos veszteség feldolgozás</p> <p>Melinda története c. dokumentumfilm levetítése és a film megbeszélése</p>	<p>kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás</p> <p>kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás</p> <p>egyéni munka, plenáris feldolgozás</p> <p>filmvetítés</p>		<p>gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk</p> <p>kötelező filmvetítés</p>

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			az örökbefogadott gyermek veszteségeinek feldolgozásában.				
6.	A kötődés szerepe a gyermek életében	elmélet: 30 perc gyakorlat: 60 perc	A gyermek fejlődésének alapfeltételei. A mély és tartós kötődés fogalma, jelentősége. A korai biztonságos kötődés sérülése és korrigálásának lehetőségei. A gyermek fejlődésére ható tényezők meghatározása az örökbefogadó szülőhöz kerülés után. Az örökbefogadó szülő feladatai a kötődés kialakításában.	előadás, irányított beszélgetés szóbeli interpretáció kooperatív technikák 6.1. gyakorlat Esetmegbeszélés (kötődés) 6.2. gyakorlat Kötődési nehézségek	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, post it, tollak, A4-es papír, TV, lejtátszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
7.	Egymásra találás	elmélet: 90 perc gyakorlat: 90 perc	Szemponatok a gyermek számára legmegfelelőbb örökbefogadó szülők kiválasztásához.	7.1. gyakorlat: A vágyott gyermek képe 7.2. gyakorlat:	egyéni munka kiscsoportos	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV,	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			<p>Nyílt örökbefogadásnál a vér szerinti anyával való találkozás.</p> <p>Nevelőszülőtől történő örökbefogadás.</p> <p>Gyermekeketthonból történő örökbefogadás.</p> <p>A gyermekkel való első találkozás élménye.</p> <p>Az örökbe fogadni szándékozó családban élő gyermek felkészítése az örökbefogadásra.</p> <p>Újszülött gyermek örökbefogadása esetén a szülői hozzájárulás visszavonásának kockázata a gyermek hathetes koráig, az erre az időszakra történő felkészülés.</p> <p>Az örökbe fogadni szándékozó döntését befolyásoló tényezők.</p> <p>A barátkozás jelentősége, folyamata.</p>	<p>Felkészülés a vér szerinti szülővel való találkozásra.</p> <p>7.3. gyakorlat: Az örökbefogadható gyermek családi hátterének szerepe az elfogadásban.</p> <p>Gólyamese c. dokumentumfilm levetítése</p>	<p>munka, plenáris feldolgozás</p> <p>kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás</p> <p>filmvetítés</p>	<p>lejátsszó, projektor</p>	<p>gyakorlatok közül választhat.</p> <p>a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező</p> <p>a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk</p> <p>kötelező filmvetítés</p>

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			Sikeres, és sikertelen „barátkozások”. A gyermek beilleszkedésének segítése, a kötelező gondozási idő célja.				
8.	Konfliktus és konfliktuskezelés	elmélet: 45 perc gyakorlat: 90 perc	Az örökbe fogadni szándékozókra erő negatív hatások (gyermekvállalási próbálkozások, sikertelen kezelések, erőfeszítések az örökbefogadásra, családi társadalmi elvárások, önbizalomvesztés, elbizonytalanodás, szorongás, feszültségek). Az örökbefogadással együtt járó nehézségek okozta feszültség. A „másságból” adódó lehetséges konfliktusok. Tipikus	előadás, irányított beszélgetés szóbeli interpretáció kooperatív technikák 8.2 gyakorlat Esetmegbeszélés (konfliktuskezelés) 8.1. gyakorlat Konfliktuskezelési kérdőív	 kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás Egyéni munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, post it, tollak, A4-es papír, TV, lejátszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			konfliktushelyzetek az örökbe fogadott gyermekek nevelése során. Hatékony konfliktuskezelés, feszültségoldás. Segítség a családban, illetve a szűkebb-tágabb környezetben felmerülő problémák esetén.				
9.	A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	A gyermek azonosságtudata, kultúrája, önbecsülése, és a család. Az állandóság jelentősége a gyermek életében. Az állandóság érzet biztosításának eszközei. A múlt emlékeinek ápolása. Életre szóló kapcsolatok kialakítása.	előadás, irányított beszélgetés, gyakorlatok 9.1. gyakorlat: Kati története 9.2. empátia gyakorlat Életre szóló kapcsolatok kialakítása Belső szemmel c. dokumentumfilm levetítése	plenáris munka kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás filmvetítés	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
10.	Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok	Elmélet: 90 perc gyakorlat: 90 perc	Az örökbefogadás utáni első napok, hetek történései, sajátosságai. Testvérvkérdés (vér szerinti gyermek mellé örökbefogadás, örökbefogadott gyermek mellé örökbefogadás). Normatív krízisek az örökbefogadásban. A titok szerepe az örökbefogadásban. A gyermek számára örökbefogadottságának közlése. A környezet bevonása örökbefogadás esetén. A szűkebb-tágabb környezet viszonyulása az örökbefogadáshoz. A közösségbe kerülés problémái. Az	10.1. gyakorlat: Az első hetek nehézségei 10.2.gyakorlat: A titok szerepe az örökbefogadásban	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			örökbefogadás kommunikációja a közösségben. Az örökbefogadott gyermek tipikus kérdései különböző életkorokban. A kamaszkor és az identitás jellegzetességei örökbefogadott gyermekeknél. A gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő jogának támogatása.	10.3. gyakorlat: Származás megismerés igényének felmerülése különböző életkorokban	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás		
11.	Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására A gyermek származásának kérdései – érzékenyítés	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	11.1. A gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására A gyermek származásának ismerete.	Riport Bakó Judittal Romaadopt alapítójával Riportműsor értelmiségi roma fiatalokkal (Klubrádió) a riport meghallgatása és megbeszélése 11.1.1. gyakorlat: Miben lehet más a roma	hanganyag hanganyag kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátszó, projektor	hanganyag rövidíthető, megvágható a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
	különböző származású gyermekek elfogadására		Előítéletek kezelése a családban, és a tágabb környezetben. Különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítése. Érzékenyítés a másságra, együttélés a mássággal. Különböző származású gyermekek identitása örökbefogadó családokban. A származás kérdései, elfogadtatása a tágabb családban és a környezetben	kisgyermek személyisége és nevelése? 11.1.2. gyakorlat: Az örökbefogadó szülő kiállása a gyermeke mellett Riport és interjú felnőtt roma értelmiségi fiatalokkal 11.1.3. gyakorlat: A származás miatti diszkrimináció az oktatási intézményekben, gyermekközösségekben	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás hanganyag kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás		közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk hanganyag rövidíthető, megvágható
12.	Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	11.2.Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása Fejlesztési sajátosságok nagyobb életkorban örökbefogadott	11.2.1. gyakorlat: Nagyobb életkorú (3 év feletti) gyermek vállalásának előnyei, nehézségei	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátsszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			gyermekeknél. A gyermek testi, értelmi és mozgásfejlődése, ezek esetleges eltérései. Érzelemszabályozási problémák kezelése. Az örökbefogadott gyermek múltja. A gyermek örökbefogadás előtti élményeinek, emlékeinek megőrzése. Az elvárások és a realitás közelítése	11.2.2. gyakorlat: Fejlődési mozaik 11.2.3. gyakorlat: Évfordulós gyász 11.2.4. gyakorlat: A gyermek nem szólít anyának/apának	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás		közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
13.	Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	11.3.Különböző egészségügyi állapotok, betegségek és lehetséges következményeik, kezelhetőségük, korrigálhatóságuk ismertetése. A vér szerinti családban előforduló betegségek lehetséges	11.3.1. gyakorlat Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek, tapasztalatok előadás, irányított beszélgetés	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás plenáris plenáris	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapja	a házaspárok együtt dolgoznak a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			hatásai a gyermekre. Az egységes örökbefogadási nyilvántartás „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapjának megbeszélése. Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek tapasztalatok.	előadás, irányított beszélgetés 11.3.2. gyakorlat: Fejlődési elmaradások	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás		választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
14.	Testvérek örökbefogadása	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	11.4. Testvérek örökbefogadása Testvérek örökbefogadásának sajátosságai. Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek	11.4.1. gyakorlat: Testvérek örökbefogadásában a kötelező gondozási idő alatt felmerülő dilemmák 11.4.2. gyakorlat: Testvérek örökbefogadásának előnyei, nehézségei	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás	flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír, TV, lejátsszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
							a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
15.	Az örökbefogadás utánkövetése, az utánkövetésbe nem tartozó szolgáltatások	elmélet: 20 perc gyakorlat: 25 perc	Az utánkövetés célja, haszna az örökbefogadó család számára. A kötelező utánkövetés. Az önkéntes utánkövetés lehetőségei. Közösségi, alapítványi, egyesületi programok. Más örökbefogadott gyermekekkel, örökbefogadó családokkal való találkozás jelentősége.	előadás, irányított beszélgetés szóbeli interpretáció kooperatív technikák 12.1. Problémák az örökbefogadás után Riport Zolival c. dokumentumfilm levetítése	kiscsoportos munka, plenáris feldolgozás filmvetítés	flipchart papír, tábla, filctoll, post it, tollak, A4-es papír, TV, lejátsszó, projektor	a tréner a gyakorlatok közül az időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat. a javasolt gyakorlatok közül egy megvalósítása kötelező a gyakorlatokat a téma magyarázata előtt alkalmazzuk
16.	Ismereteket összegző beszélgetés	elmélet: 45 perc gyakorlat: 45 perc	A tanfolyam során megszerzett ismeretek, örökbefogadói kompetenciák önellenőrzése kérdőív	13.1. Gyakorlat: Kérdések az örökbefogadásról 13.2. gyakorlat: Az	egyéni feladatmegoldás, plenáris feldolgozás egyéni válaszok,	Kérdések az örökbefogadásról melléklet	kötelező gyakorlat a tréner a gyakorlatok közül az

Sorszám	Tematikai egységek	Időtartam	Tartalom	Módszer	Munkaforma	Képzési anyagok, eszközök	Egyéb javaslatok
			<p>segítségével</p> <p>A tanfolyam kezdetén megfogalmazott elvárások teljesülésének megbeszélése</p> <p>Egyéb kérdések tisztázása</p> <p>Tanulói jegyzet átadása a résztvevőknek</p> <p>Tanúsítványok kiosztása a tanfolyam eredményes elvégzéséről</p>	<p>elvárások, elképzelések teljesülése</p> <p>visszajelző kör</p>	<p>plenáris feldolgozás</p> <p>plenáris</p>	<p>flipchart papír, tábla, filctoll, tollak, A4-es papír</p>	<p>időtartamba illeszthető gyakorlatok közül választhat.</p>

1. A KÉPZÉS ELINDÍTÁSA, CSOPORTALAKÍTÁS, RÁHANGOLÁS A KÖZÖS MUNKÁRA

Az örökbe fogadásra felkészítő tanfolyamon való részvétel az örökbefogadásra való alkalmasság feltétele, e nélkül a gyámhivatal nem hozhat határozatot az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságáról. A tanfolyamon megjelentek ezzel tisztában vannak, de lehet bennük ellenállás, negatív hozzáállás is. A tanfolyam kezdetekor ezeket a rossz érzéseket célszerű feltárni, a résztvevők együttműködését, a helyzet elfogadását elérni.

- A tanfolyamvezető bemutatkozása
- A résztvevők bemutatkozása röviden, névkártyák elkészítése, feltűzése
- A képzés céljának ismertetése, örökbefogadói kompetenciák ismertetése (flipchart táblára felírva):
 - A gyermekek védelme és gondozása
 - A gyermekek fejlődési szükségleteinek kielégítése
 - A fejlődési elmaradások kezelése, a gyermekek speciális szükségleteinek kielégítése
 - A gyermek azonosságtudata fejlődésének segítése
 - Életre szóló kapcsolatok biztosítása
 - Szükség esetén segítség igénybevétele és elfogadása.

A tanfolyamvezető bemutatkozása után beszéljen arról, hogy miért is vannak jelen. Hangsúlyozza a tanfolyam felkészítő jellegét, azt, hogy mit nyújt a résztvevőknek. Beszéljen egyszerűen és röviden a tanfolyam során megszerzendő kompetenciákról, amelyek a szülővé válást és a szülőként való működést segítik. A foglalkozáson elsősorban gyakorlati feladatokon keresztül érje el a résztvevők megismerkedését, egymásra hangolódását, együttműködő készségét, a csoportmunkával kapcsolatos pozitív attitűdök kialakulását.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolódás a közös munkára
Gyakorlat száma, címe	1. Milyen érzésekkel érkeztek?
Célja	Ismerkedés, ráhangolódás a közös munkára
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	-
Időkeret	10–15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	A résztvevőktől azt várjuk, hogy a tanfolyammal kapcsolatos érzéseiket próbálják meg szavakba önteni. Ne a gondolataikat, véleményüket, elvárásaikat fogalmazzák meg, csakis az érzéseket, amelyek egyaránt lehetnek pozitívak és negatívak, a lényeg, hogy őszinték legyenek.
Tréneri megjegyzés	Mindenki szólaljon meg, annyit mondjon el, amit fel tud az elején vállalni magából. A tréner feladata az ellenállás oldása.
Értékelés, visszajelzés	Sokszor nehéz szavakba öntenünk, mit érzünk, Sok családban nem tanulják meg a gyerekek az érzelmek kifejezését, és ha mi ilyen családban nőttünk fel, ez nekünk is nehézséget okoz. Az örökbefogadásra készülve gondoljuk át, hogy van-e még mit gyakorolnunk ezen a téren, és tegyük is meg.

Tréneri segédanyag	–
Résztevői segédanyag	–

1.1. Csoportszerződés kötése, szabályok megbeszélése

A felkészítő tanfolyamon olyan csoportban dolgozunk együtt, ahol a résztvevők bár különbözőek, mégis sok közös van bennük. Elsősorban az, hogy valamennyien szeretnének örökbe fogadni egy gyermeket. A tanfolyam célja, hogy erre a lehető legjobban felkészüljenek, a 40 óra minden perce hasznos és hatékony legyen. Hogy ez megvalósuljon célszerű megállapodni néhány szabályban, amit mindannyian elfogadunk és betartunk.

Javasolt szabályok:

- pontosság
- hiányzás maximum 4 óra (ha valaki ennél több óráról hiányzik, nem kaphat tanúsítványt, valamint a teljes 40 órán újra részt kell vennie)
- titoktartás
- visszajelzés
- egymásra figyelés
- nem terápiás csoport, nincs kötelező megnyilvánulás, értelmezés, ítélkezés
- nem tanulmányi csoport, nincs minősítés, értékelés, a jelenlét kötelező

A lista a csoport igényei és megállapodása szerint bővíthető.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolódás a közös munkára
Gyakorlat száma, címe	2. Mire büszkék?
Célja	Saját erősségeik megfogalmazása
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	-
Időkeret	10–15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	Gondolják végig eddigi életüket, pályafutásukat, erősségeiket és mondjanak egy-egy olyan dolgot amiben jók, amire méltán lehetnek büszkék. A példa lehet akár magánéleti, akár szakmai, a lényeg, hogy saját magáról szóljon.
Tréneri megjegyzés	Mindenki szólaljon meg, annyit mondjon el, amit fel tud az elején vállalni magából. A tréner feladata az ellenállás oldása.
Értékelés, visszajelzés	A válaszok elhangzása után beszéljünk röviden a helyes önértékelés, az önbecsülés fontosságáról. A leendő gyermeküket olyan emberré kell nevelniük, aki tisztában van saját és szülei értékeivel, akinek nincs kisebbségi érzése, azért mert ő „csak” örökbefogadott gyerek. Ennek a feladatnak az tud megfelelni, akinek magának is van önbecsülése, tisztában van a saját erősségeivel és ezeket képes megfogalmazni, kimondani.
Tréneri segédanyag	–
Résztevői segédanyag	–

1.2. A tanfolyam tematikájának rövid ismertetése, a keretek, időbeosztás, szünetek egyeztetése.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolódás a közös munkára
Gyakorlat száma, címe	3. Kérdések az örökbefogadásról
Célja	Hitek/tévhitek feltérképezése
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	Papír, toll
Időkeret	10–15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	A csoporttagok egy-egy kérdőívet kapnak, amit egyénileg töltenek ki. A cél, hogy ki-ki rögzítse a saját ismereteit, attitűdjeit az örökbefogadással kapcsolatban, amit a tanfolyam végén majd újra fel fog jegyezni, és összevetheti a kettőt, hogy saját maga szembesüljön a változással. A kérdőív kitöltése után kérdésenként kézfelemeléssel, vagy külön-külön csoportba állítással összeszámoljuk és feljegyezzük a hamis és az igaz választ adók számát.
Tréneri megjegyzés	A jó megoldást nem áruljuk el és nem nyitunk vitát róla. A kérdőíveket a kitöltők a saját személyre szóló borítékokba helyezik. A boríték jelölése lehet jeligével, szimbólummal, lényeg, hogy a saját magukét felismerjék. A résztvevőket biztosítjuk az anonimitásról.
Értékelés, visszajelzés	A kapott eredményt felhasználjuk arra, hogy a csoport felkészültségéhez, meglevő attitűdjeikhez tervezzük a munkamódszereket, az alkalmazandó gyakorlati feladatokat. A további felhasználásra a záró foglalkozáson kerül sor.
Tréneri segédanyag	Kérdőív az örökbefogadásról (oktatóknak)
Résztvevői segédanyag	Kérdőív az örökbefogadásról (résztvevőknek)

1. melléklet. Kérdések az örökbefogadásról oktatóknak

Sorszám	Állítás	Jó válaszok	Első alkalom		Záró alkalom	
			Igaz	Hamis	Igaz	Hamis
17.	A gyermekeikről rendszerint önszántukból mondanak le az anyukáik.	H				
18.	A felelőtlenül teherbe esett nőktől meg kell menteni a gyerekeiket.	H				
19.	A vér szerinti anyák könnyen elfelejtik a veszteségüket, tiszta lappal indulhatnak, erre biztatni is	H				

Sorszám	Állítás	Jó válaszok	Első alkalom		Záró alkalom	
			Igaz	Hamis	Igaz	Hamis
	kell őket.					
20.	Az elsődleges célnak annak kéne lennie, hogy a gyermeket a vér szerinti családjában tartsuk.	I				
21.	A vér szerinti apák mindig eltűnnek, ha megtudják, hogy „jön a gyerek”.	H				
22.	A vér szerinti apának nincs joga a házasságon kívül megszületett gyermek sorsa felől dönteni.	H				
23.	A vér szerinti szülők mindig alacsony státuszú, a társadalom perifériájára sodródott, betegségekkel küszködő és deviáns életmódot folytató emberek, leggyakrabban kisebbségek, ezért jobb, ha a gyermek nem tud semmit róluk.	H				
24.	A gyermek örökli a rossz viselkedés-géneket a vér szerinti szüleitől, ezért kockázatosabb roma származású gyermeket örökbe fogadni.	H				
25.	Az örökbefogadás háromszögének minden szereplője (vér szerinti szülő, gyermek, örökbefogadó szülő) veszteségeket élt át.	I				
26.	A csecsemőkorban örökbefogadott gyermeknek is meg kell mondani, hogy nem vér szerinti gyermek.	I				
27.	Meg kell várni, míg a gyermek kérdez, hogy őt örökbe fogadták-e?	H				
28.	A biológiai szüleit kereső gyerek hálátlan az örökbefogadó szüleiével szemben.	H				
29.	A vér szerinti anya, ha megtudja, hol van a gyermeke, megpróbálja elszeretni őt.	H				
30.	A nyílt örökbefogadás veszélyes, mert nincs biztonságban a vér szerinti szülőktől az örökbefogadó család.	H				
31.	A vér szerinti szülő bármikor meggondolhatja magát és visszakérheti a gyermekét.	H				

Sorszám	Állítás	Jó válaszok	Első alkalom		Záró alkalom	
			Igaz	Hamis	Igaz	Hamis
32.	A legtöbb lemondó anya egy életen át szenved a lemondástól.	I				
33.	A vér szerinti anya törvényileg keresheti a gyermekét.	H				
34.	Az örökbe fogadható gyerekek között nem lehet válogatni örökbefogadáskor.	I				
35.	Csak újszülött vagy csecsemő örökbefogadása lehet igazán sikeres.	H				
36.	Az örökbefogadás során nem lehet megváltoztatni a gyermek utónevét, ha nem tetszik nekünk.	I				
37.	A titkos örökbefogadás azt jelenti, hogy nem mondják el senkinek, hogy a gyermek örökbefogadott.	H				
38.	Minden örökbefogadott gyermeknek sérült a kötődése.	H				
39.	Csak az örökbefogadott gyermek keresheti később a vér szerinti családját hivatalos úton.	I				
40.	14 éves kortól kérheti az örökbefogadott gyermek az örökbefogadás felbontását.	I				
41.	Hálátlan az a gyermek az örökbefogadó szülei felé, aki keresi a vér szerinti szüleit.	H				
42.	Az örökbefogadó szülők akkor teszik a legjobbat, ha egyszerre vesznek részt lombikprogramon és örökbefogadási procedúrán, ez is mutatja, mennyire készülnek a szülővé válásra.	H				
43.	Egy 3 év feletti gyermek örökbefogadása is lehet sikeres.	I				

2. melléklet. Kérdések az örökbefogadásról résztvevőknek

Olvassa el figyelmesen az alábbi állításokat, és jelölje a megfelelő oszlopban X jellel, hogy igaznak, vagy hamisnak tartja-e!

Sorszám	Állítás	Igaz	Hamis
44.	A gyermekeikről rendszerint önszántukból mondanak le az anyukáik.		
45.	A felelőtlenül teherbe esett nőktől meg kell menteni a		

Sorszám	Állítás	Igaz	Hamis
	gyereket.		
46.	A vér szerinti anyák könnyen elfelejtik a veszteségüket, tiszta lappal indulhatnak, erre biztatni is kell őket.		
47.	Az elsődleges célnak annak kéne lennie, hogy a gyermeket a vér szerinti családjában tartsuk.		
48.	A vér szerinti apák mindig eltűnnek, ha megtudják, hogy „jön a gyerek”.		
49.	A vér szerinti apának nincs joga a házasságon kívül megszületett gyermek sorsa felől dönteni.		
50.	A vér szerinti szülők mindig alacsony státuszú, a társadalom periferiájára sodródott, betegségekkel küszködő és deviáns életmódot folytató emberek, leggyakrabban kisebbségek, ezért jobb, ha a gyermek nem tud semmit róluk.		
51.	A gyermek örökli a rossz viselkedés-géneket a vér szerinti szüleiktől, ezért kockázatosabb roma származású gyermeket örökbe fogadni.		
52.	Az örökbefogadás háromszögének minden szereplője (vér szerinti szülő, gyermek, örökbefogadó szülő) veszteségeket élt át.		
53.	A csecsemőkorban örökbefogadott gyermeknek is meg kell mondani, hogy nem vér szerinti gyermek.		
54.	Meg kell várni, míg a gyermek kérdez, hogy őt örökbe fogadták-e?		
55.	A biológiai szüleit kereső gyerek hálátlan az örökbefogadó szüleivel szemben.		
56.	A vér szerinti anya, ha megtudja, hol van a gyermeke, megpróbálja elszeretni őt.		
57.	A nyílt örökbefogadás nagyon veszélyes, mert nincs biztonságban a vér szerinti szülőtől az örökbefogadó család.		
58.	A vér szerinti szülő bármikor meggondolhatja magát és visszakérheti a gyereket.		
59.	A legtöbb lemondó anya egy életen át szenved a lemondástól.		
60.	A vér szerinti anya törvényileg keresheti a gyermekét.		
61.	Az örökbe fogadható gyerekek között nem lehet válogatni örökbefogadáskor.		
62.	Csak újszülött vagy csecsemő örökbefogadása lehet igazán		

Sorszám	Állítás	Igaz	Hamis
	sikeres.		
63.	Az örökbefogadás során nem lehet megváltoztatni a gyermek utónevét, ha nem tetszik nekünk.		
64.	A titkos örökbefogadás azt jelenti, hogy nem mondják el senkinek, hogy a gyermek örökbefogadott.		
65.	Minden örökbefogadott gyermeknek sérült a kötődése.		
66.	Csak az örökbefogadott gyermek keresheti később a vér szerinti családját hivatalos úton.		
67.	14 éves kortól kérheti az örökbefogadott gyermek az örökbefogadás felbontását.		
68.	Hálátlan az a gyermek az örökbefogadó szülei felé, aki keresi a vér szerinti szüleit.		
69.	Az örökbefogadó szülők akkor teszik a legjobbat, ha egyszerre vesznek részt lombikprogramon és örökbefogadási procedúrán, ez is mutatja, mennyire készülnek a szülővé válásra.		
70.	Egy 3 év feletti gyermek örökbefogadása is lehet sikeres.		

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolódás a közös munkára.
Gyakorlat száma, címe	4.A tanfolyammal kapcsolatos elképzelések, elvárások megfogalmazása
Célja	Az elvárások rögzítése, a csoportzáráskor történő összevetéshez
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	Papír, toll
Időkeret	10-15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	A jelenlévők 10x10 cm-es cédulákra röviden, címszakban, vagy tömondatokban írják fel, mit várnak a tanfolyamtól.
Tréneri megjegyzés	A cédulákat tegyék a személyre szóló borítékba a kitöltött kérdőívek mellé. A borítékokat a tanfolyam végéig eltesszük.
Értékelés, visszajelzés	A résztvevőknek elmondjuk, hogy ezek a jegyzetek csak az emlékezésüket szolgálják, hiszen a tanfolyam végén már nem tudják majd felidézni a jelenlegi elvárásaikat, ezekre az emlékekre pedig akkor majd szükségük lesz.
Tréneri segédanyag	felhasználási mód: lsd: 13 modul

Résztvevői segédanyag	–
------------------------------	---

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	A képzés elindítása, csoportalakítás, ráhangolódás a közös munkára
Gyakorlat száma, címe	5. Ismerkedés, és az értő figyelem kipróbálása, gyakorlása
Célja	Az értő figyelem jelentőségének bemutatása
Követelménye	A házaspárok külön párba kerüljenek.
Felhasználandó eszközök	-
Időkeret	10-15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: Párokat alakítunk</p> <p>2. lépés: 2×5 percben, beszélgessenek, mutassák be magukat a másik félnek. Először az egyik fél beszél, a másik hallgatja és igyekszik nem belekérdezni, beleszólni, csupán metakommunikatív eszközökkel jelezze odafigyelését, érdeklődését a partnerének. 5 perc után a szerepek felcserélődnek. A beszélgetés témája a saját név. Lehet beszélni arról, hogy mi a jelentése, miért éppen ezt a nevet kaptuk, vannak-e a családban előzményei a névadásnak, stb. Aki úgy érzi, hogy nem tud 5 percig beszélni a nevről, elmondhat bármit saját magáról.</p> <p>3. lépés: megkérdezzük a résztvevőket, sikerült-e betartani a szabályokat. Indokolják is meg a válaszokat, ha sikerült, ha nem, mit gondolnak, miért így alakult.</p> <p>4. lépés: röviden beszéljünk az értő figyelemről és a közléssorompókról.</p> <p>5. lépés: a párok mutassák be egymást annak alapján, amit a beszélgetésből megtudtak, egyes szám első személyben, kiszűrve azokat az információkat, amikről úgy érzik, hogy nem publikus.</p> <p>6. lépés: kérdezzük meg, milyen volt egy másik ember bőrébe bújni?</p>
Tréneri megjegyzés	A tréner figyelje a párok kommunikációját, hívja fel a figyelmet a kölcsönös meghallgatás fontosságára. Jegyzetelniük nem szabad.
Értékelés, visszajelzés	A leendő szülők sokszor kerülhetnek olyan helyzetbe, amikor meg kell próbálni átérezni a gyerek, a másik szülő, vagy bárki más érzéseit, Ezt nevezzük empátiának, ami fontos képesség, célszerű tehát gyakorolni.
Tréneri segédanyag	–
Résztvevői segédanyag	–

Értő figyelem: „a másik ember mondanivalójának pontos megértésére és érzéseinek visszatükrözésére kialakított kapcsolati készség.” (Gordon, 1990. 253. o.)

Az emberi kapcsolatokban, de különösen a szülő-gyermek kapcsolatban fontos, hogy képesek legyünk meghallgatni a másikat, azt a mondanivalót, amit ő szeretne elmondani. Erre elsősorban

akkor van szükség, ha a gyermeknek problémája van, ha olyan dologról akar beszélni, vagy kérdést feltenni, ami szorongást okoz neki, vagy úgy érzi, a szülőnek okoz vele fájdalmat. Tipikusan ilyen helyzet, amikor a származásáról szeretne beszélni. A szülőnek ilyenkor erős empátiával kell a gyermek felé fordulni, tudni kell hallgatni, és segíteni kimondani, a nehezen kimondhatót. A passzív figyelem gyakran nem elég. T. Gordon szerint alkalmazhatjuk az ún. egyszerű „hívogatókat” melyek további beszédre indítják a gyermeket. Ilyenek lehetnek például értem, tényleg? aha, ne mondd! érdekes! ugye ez nagyon fontos neked? örülnék, ha elmondanád, beszéljük meg! stb. ((Gordon, 1990. 50. o.)

Kontraproduktívak viszont az olyan típusú megszólalások, amelyek hatására a gyermek elhallgat, büntudatot érezhet, védekezésre kényszerül, megbántódik, vagy az elfogadás hiányát éli meg. Ilyen lehet az elterelés, humorizálás, faggatózás, ítélezés, prédikálás, kritizálás, stb. Ezeket közléssorompóknak nevezzük.

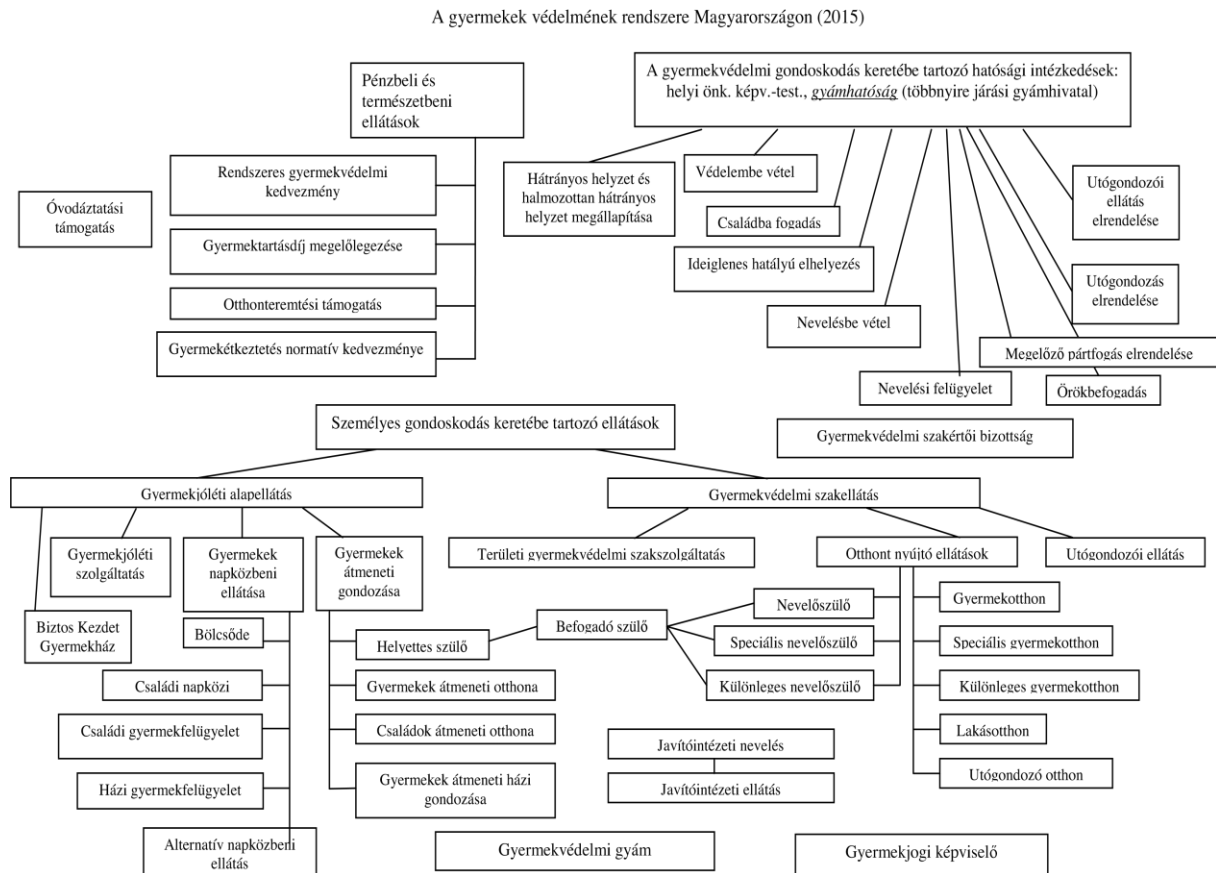
Közléssorompó: „olyan reakció, mely kedvét szegi a beszélőnek, hogy tovább mondja érzéseit, problémáit.” (Gordon, 1990. 253. o.) Az értő figyelem alkalmazásának megtanulásra természetesen nem elég egy 2x5 perces gyakorlat, de a figyelmet talán ráirányíthatja arra, hogy ha egy másik ember/gyermek problémáját meg akarjuk hallani, akkor félre kell tennünk a saját kíváncsiságunkat és abban kell segítenünk neki, hogy el tudja mondani azt, ami őt foglalkoztatja.

2. AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS ÉS A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERE MAGYARORSZÁGON

Ebben a fejezetben a magyar gyermekvédelmi rendszer ismertetéséről, az örökbefogadói alkalmasság megállapításának folyamatáról, az örökbefogadás típusairól, valamint a gyermek örökbefogadhatóságának feltételeiről, és az örökbefogadás lezárulása utáni jogkövetkezményekről, továbbá különböző juttatásokról, szolgáltatásokról lesz szó.

1. ábra: A gyermekek védelmének rendszere Magyarországon (2015)

Forrás: (Domszky, 1999)

A fenti ábrán bemutatott gyermekvédelmi rendszer részei egy egymásra épülő struktúrát alkotnak, amelyben érvényesülnie kell a fokozatosság elvének.

Az örökbe fogadni szándékozó szülők a gyermekvédelmi rendszer ezen területei közül az örökbefogadás kapcsán a gyámhatósági eljárásokkal (örökbefogadásra alkalmasság megállapítása, a gyermek oldaláról örökbefogadhatóvá nyilvánítása, örökbefogadhatósága megállapítása, örökbefogadás engedélyezése, tájékoztatás a gyermek származásáról), a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatáson belül az örökbefogadási szolgálattal, a gyermekvédelmi gyámsággal, illetve az otthont nyújtó ellátások közül a nevelőszülői, esetleg különleges gyermekeotthoni, lakásotthoni elhelyezés szakembereivel találkozhatnak. Ezen ellátások részletesebb bemutatásával az örökbefogadható gyermekek életközösségének feltárása című fejezetben foglalkozunk.

2.1. Területi gyermekvédelmi szakszolgálat

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat javaslatot tesz a gyermek gondozási helyére, elvégzi a gyermek személyiségvizsgálatát, előkészíti a gyermekre vonatkozó szakmai véleményt, elkészíti az elhelyezési javaslatot és a gyermek egyéni elhelyezési tervét. Működtethet ideiglenes befogadó gyermekotthont, nevelőszülői feladatokat ellátó nevelőszülői hálózatot és gyermekotthont. Biztosítja az ideiglenes elhelyezési feladatokat ellátók kijelölését, működtetését, az örökbefogadás szakmai előszítését, az ideiglenes hatállyal elhelyezett és a nevelésbe vett gyermek gyámságával és gondnokságával, szaktanácsadással, nyilvántartások vezetésével, a szakértői bizottság működtetésével, a támogatott közvetítői eljárással kapcsolatos feladatok ellátását.

Fontos szempont továbbá, hogy az örökbefogadás lezárulása után, az utánkövetés során az utánkövető szervezettel tapasztalt nem megfelelő együttműködés esetén a gyámhivatal a család- és gyermekjóléti szolgálattól kér tájékoztatást az örökbe fogadott gyermek fejlődéséről, körülményeiről és a családba való beilleszkedéséről.

2.2. Az örökbefogadás, mint gyermekvédelmi sorsrendezés – a gyermeki jogok érvényesülésének és érvényesítésének színtere

A Gyvt. mind az Alaptörvényben meghatározott emberi alapjogokat, mind pedig a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) lefektetett gyermeki jogokat beépítette rendelkezései közé.

Alapvető rendelkezései között részletezi a gyermeki jogokat, továbbá tartalmazza a gyermeki jogok védelmének alapvető szabályait. Ezt követően lefekteti a szülők jogait és kötelezettségeit.

A Gyvt. mindenekelőtt azt rögzíti, hogy a gyermeknek joga van testi, értelmi, erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében való nevelkedéshez és arra, hogy ehhez segítséget kapjon. A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek további joga, hogy esélyeinek növekedése érdekében a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez is fokozott segítséget kapjon. A gyerekeknek jogukban áll, hogy ismerjék saját szüleiket, és azok neveljék fel őket. Azonban ha a gyermek érdeke megkívánja, elválasztható családjától.

Vannak olyan gyermekek, akik valamilyen ok miatt – átmenetileg, vagy tartósan – nem nevelkedhetnek szüleikkel, vér szerinti családjukban. Ha nincs olyan személy tágabb családjukban, vagy környezetükben, aki alkalmas, és vállalná nevelésüket, akkor az állam kötelezettsége, hogy megtalálja számukra a legmegfelelőbb gondoskodási formát. Ezek nagyon nehéz élethelyzetek a gyermekek életében, ezért is fontos, hogy a hatóságok, és a gyermekek védelmét biztosító intézmények szoros együttműködésben találják meg a legmegfelelőbb elhelyezési formát.

A Gyermekjogi Egyezmény 20.cikk 1. pontja szerint, „minden olyan gyermek, aki ideiglenesen, vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben jogosult az állam különleges védelmére, segítségére.” A 3.pont szerint ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog kafalah-ja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

Azok a gyermekek kerülnek gyermekvédelmi szakellátásba (különleges gyermekotthonba, lakásotthonba, nevelőszülőhöz) akiknek nevelését szüleik nem képesek biztosítani. Ennek

időtartama változó lehet, fontos, hogy ez idő alatt is a gyermek kapcsolatot tartson vér szerinti szüleivel, hozzátartozóival, és minden segítséget megkapjon ahhoz, hogy mielőbb visszatérhessen vérszerinti családjába.

A gyermek kora	Megyén belüli örökbefogadások száma*	Az országos nyilvántartás által közvetített örökbefogadások	Nemzetközi örökbefogadások	Összesen
0-3 éves	139	44	13	196
3-6 éves	55	23	71	149
6-10 éves	23	7	71	101
10-14 éves	3	0	7	10
14-18 éves	0	0	0	0
Összesen	220	74	162	456

1 táblázat. A gyermekvédelmi szakellátásból örökbefogadott gyermekek száma 2015-ben

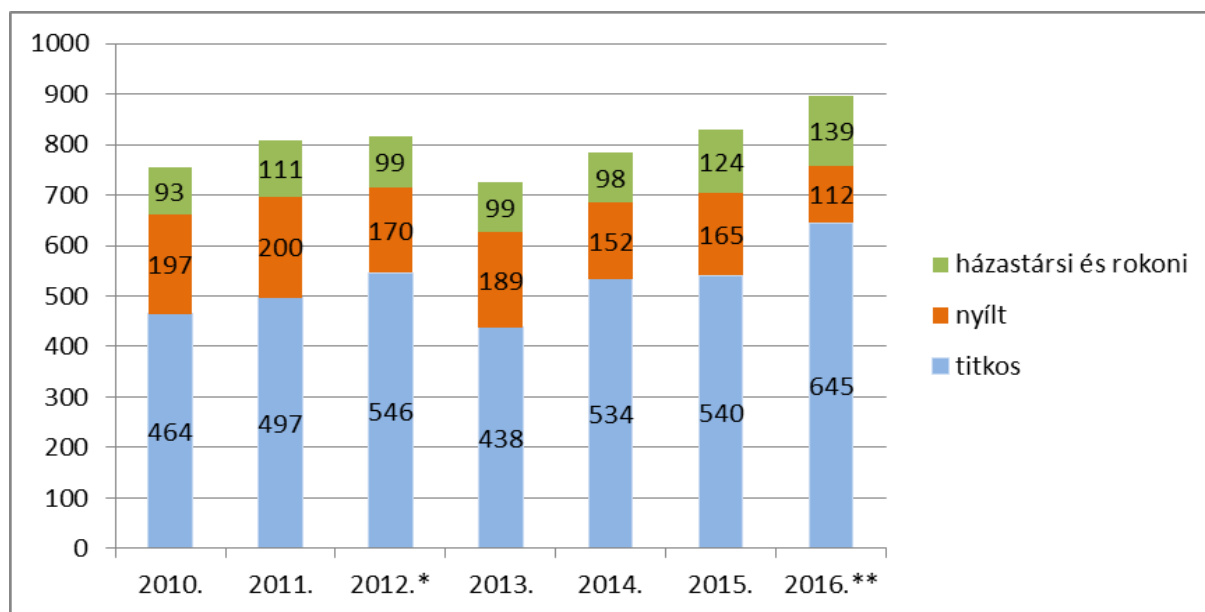
Forrás: EMMI adatai alapján saját szerkesztés

A gyermek kora	Megyén belüli örökbefogadások száma*	Az országos nyilvántartás által közvetített örökbefogadások	Nemzetközi örökbefogadások	Összesen
0-3 éves	190	52	12	254
3-6 éves	76	34	89	199
6-10 éves	24	12	70	106
10-14 éves	6	0	6	12
14-18 éves	0	0	0	0
Összesen	296	98	177	571

2. táblázat. A gyermekvédelmi szakellátásból örökbefogadott gyermekek száma 2016-ban

Forrás: EMMI adatai alapján saját szerkesztés

A fenti adatokból jól látható, hogy 2015-ös adatokhoz képest 2016-ban lényegesen emelkedett a gyermekvédelmi szakellátásból 0–3 évesen (29,6 százalékkal) és a 3-6 éves életkorban (33,5 százalékkal) örökbefogadott gyermekek száma.

2. ábra. Az elmúlt évek örökbefogadási adatai (KSH) (Forrás: EMMI)

*A 2012-es év az országos nyilvántartás adatait tartalmazza, nem KSH adatokat, mivel a járási átalakulás miatt erre az évre csak 2012 novemberével bezárólag vannak KSH adatok, vagyis 11 hónap adatai – a háztársári örökbefogadási adatok 11 hónap KSH adatai

** A 2016-os év adatai előzetes KSH adatok

Alfa Szövetség	3
Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány	4
Bölcső Alapítvány	12
Együtt az Életért Egyesület	2
Fészek Alapítvány	24
Gólyahír Egyesület	36
Várva Várt Alapítvány	2
Összesen	83

3. táblázat. 2016. évi nyílt örökbefogadások száma közvetítő szervezetek szerint: (Forrás: EMMI)

2.3. Az örökbefogadás jogi szabályozása, az örökbefogadási eljárás folyamata

2.3.1. Az örökbefogadás előtti eljárás – az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása

Az örökbefogadás előtti eljárás az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére a lakóhely szerint illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál indul. Az eljárás ingyenes, kivéve az örökbefogadói tanfolyamot. A Szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozó személyt/személyeket személyes találkozás során tájékoztatja az örökbefogadás feltételeiről, a szükséges vizsgálatokról, valamint az alkalmasság megszerzéséhez szükséges felkészítő tanfolyamról.

A Szakszolgálat az alkalmassági vizsgálat alapján az örökbefogadó szándékának és az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseinek a figyelembevételével alakítja ki javaslatát. Javaslatát és az elkészült véleményeket az örökbe fogadni szándékozó személy egyidejű értesítése mellett megküldi az örökbe fogadni szándékozó tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságnak. A javaslat részei:

- ügyfél kérelme
- háziorvosi igazolás az örökbefogadásra való egészségügyi alkalmasságról
- pszichológiai vélemény
- igazolás az örökbefogadási előtti tanácsadásról
- környezettanulmány
- felkészítő tanfolyam elvégzését igazoló tanúsítvány
- az alkalmasságra vonatkozó javaslat.

2.3.2. Alkalmasság megállapítása és hatálya

A gyámhivatal az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmassága kérdésében a Szakszolgálat által megküldött dokumentumok, a jövedelmi viszonyokra vonatkozó igazolás, az örökbe fogadni szándékozó meghallgatása, valamint szükség szerint egyéb bizonyítékok alapján dönt.

Az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozat a jogerőre emelkedéstől számított 3 évig hatályos, és tartalmazza, hogy az örökbe fogadni szándékozó hány, milyen életkorú és milyen egészségi állapotú gyermek örökbefogadására alkalmas.

Amennyiben az érvényességi időn belül örökbefogadási eljárás jogerős befejezésére kerül sor, a határozat az örökbefogadás tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedésének napjával hatályát veszti.

Alkalmasság megállapítása esetén a Szakszolgálat a gyámhivatal jogerős határozata alapján a jelentkezési dátummal felveszi nyilvántartásába az örökbe fogadni szándékozót. Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó hozzájárult ahhoz, hogy adatait más megyei gyermek örökbefogadásának elősegítése céljából az országos örökbefogadást elősegítő szerv kezelje, egyúttal hozzáférhető teszi adatait az országos örökbefogadást elősegítő szerv számára is. Ha az örökbe fogadni szándékozó személy testvérek örökbefogadására való alkalmasságát megállapították, és a hatályvesztést megelőzően a testvér is örökbe fogadhatóvá válik, a határozat hatálya meghosszabbodik a testvér örökbefogadási eljárásának jogerős befejezéséig.

Hosszabbítás: a határozat hatálya – a hatályvesztést megelőzően az örökbe fogadni szándékozó kérelmére és a gyermekvédelmi szakszolgálat javaslatára – legfeljebb 1 évvel meghosszabbítható, amennyiben három éven belül nem kerül sor örökbefogadásra és azok a körülmények, amelyekre tekintettel az alkalmasságot megállapították, nem változtak. Ha a

hatályvesztéskor folyamatban van az örökbefogadási eljárás, annak jogerős befejezéséig a határozat hatálya meghosszabbodik.

Ismételt eljárás: ha a meghosszabbított hatály lejártáig sem került sor örökbefogadásra, az örökbefogadás előtti eljárást – az örökbefogadás előtti tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon való részvétel kivételével – az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére meg kell ismételni.

Ha az örökbe fogadni szándékozó személy a gyámhivatali határozat hatályának leteltével az alkalmasság megállapítása iránt ismételt kérelmet nem terjesztett elő, a Szakszolgálat a határozat hatályának leteltét rögzíti az egységes örökbefogadási nyilvántartásban, és tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozót arról, hogy adatait 10 év elteltével törli a nyilvántartásból.

Fontos, hogy az örökbefogadói alkalmassági határozattal rendelkező jelentkezőnek szükséges figyelni arra, hogy a határozat hatályának lejárata előtt legalább 2 hónappal jelezze meghosszabbítási szándékát az örökbefogadási tanácsadójának.

Felülvizsgálat: amennyiben az örökbe fogadni szándékozó személy lakóhelyében, családi állapotában, személyi- és életkörülményeiben, egészségi állapotában, valamint az örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiben az alkalmassági határozat érvényességi időtartama alatt változás következik be, a gyámhivatal haladéktalanul felülvizsgálja alkalmasságát. A bekövetkezett változásról az örökbe fogadni szándékozónak haladéktalanul értesítenie kell a Szakszolgálatot. A gyámhivatal a felülvizsgálat eredményeként az örökbefogadásra való alkalmasság fenntartásáról vagy alkalmatlanság megállapításáról határoz.

Fontos, hogy az örökbefogadói alkalmassággal rendelkező egyedülálló, vagy házaspár az életükben bekövetkezett örökbefogadást érintő változásokról tájékoztassák az örökbefogadási tanácsadót.

A Magyarország területén szokásos tartózkodási hellyel rendelkező külföldi állampolgárságú örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálata a fentiekben részletezett eljárás szerint történik. [Gyer. 51/B. § (1) bek.]

2.3.3. Az örökbefogadás előkészítése

Egy szakmai team – melynek tagjai a Szakszolgálat szakemberei, a gyermek gyámja és gondozója – feladata, hogy az örökbefogadhatóvá vált gyermek számára a nyilvántartásban szereplő örökbe fogadni szándékozók közül, a jelentkezési sorrend figyelembevételével a legmegfelelőbb örökbefogadó szülőt/házaspárt kiválasztása. (ld: 10 modul)

2.3.4. Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek, illetve törvényes képviselője egyetértő, kölcsönös kérelmére indul. Az eljárásra a gyermek lakóhelye szerinti kijelölt gyámhivatal illetékes. Az örökbe fogadni szándékozókat a gyámhivatal jegyzőkönyvben nyilatkoztatja az örökbefogadással kapcsolatos lényeges kérdésekről. Az örökbe fogadni szándékozók ekkor nyilatkoznak arról, mely szervezettel kíván az örökbefogadást követően az utánkövetség érdekében együttműködni. Az örökbe fogadni szándékozóknak csatolniuk kell kérelmükhöz az örökbefogadásra alkalmasságukról rendelkező jogerős határozatot, valamint jövedelemigazolást. Az örökbe fogadni szándékozók anyakönyvi adatait a gyámhivatal hivatalból beszerzi az anyakönyvvezetőtől.

Ha a gyámhivatal számára az engedélyezési eljárás során olyan új tény vagy körülmény merül fel, ami az örökbefogadók alkalmasságát megkérdőjelezi, a szakszolgálatot újabb alkalmassági vizsgálat elvégzésére kérheti fel.

A gyámhivatal a kötelező gondozási időre kihelyezésről 15 napon (újszülött gyermek esetében 8 napon) belül dönt. Döntése előtt környezettanulmányt készít a leendő örökbefogadónál, és beszerzi a gyermek állapotára vonatkozó véleményeket. A kötelező gondozási idő minimum 1 hónap. A környezettanulmány készítése nyílt örökbefogadás esetében történhet az örökbe fogadni szándékozó kérelmére is.

Az örökbefogadás lehetősége nagyon sok esetben váratlanul éri az örökbe fogadni szándékozókat, ezért a felelősségteljes megfontolt döntés meghozatalához megfelelő időt hagyunk. A barátkozás folyamatában fontos az illetékes szakemberek tapasztalatait, tanácsait meghallani, megfogadni, és beépíteni a mindennapokba.

Az örökbe fogadni szándékozó a hozzá örökbefogadási szándékkal kihelyezett gyermek gondozásáról és eltartásáról saját költségén köteles gondoskodni. A gyermek ellátásához kapcsolódó juttatások azonban a kihelyezés napjától járnak és igényelhetők a számára.

A gyámhivatal az örökbefogadás engedélyezéséről 60 napon belül dönt, kivéve, ha az elrendelt kötelező gondozási idő az egy hónapot meghaladja. Ez utóbbi esetben a gondozási idő lejártát követő huszonegy napon belül kell a döntést meghozni.

A gyermek beilleszkedését a szakszolgálat szakemberei kísérik figyelemmel. A gondozási idő letelte után a szakszolgálat javaslatát megküldi a gyámhivatalnak. A gondozási idő letelte után a gyámhivatal meghallgatja az örökbefogadókat arra vonatkozóan, hogy fenntartják-e kérelmüket. Az örökbefogadást a gyámhivatal akkor engedélyezheti, ha az a gyermek érdekében áll, és nem jár a felek, vagy az eljárásban közreműködők számára anyagi haszonszerzéssel.

2.4. Titkos és nyílt örökbefogadás

- a. Nyílt az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő meghatározott, általa ismert örökbefogadó tekintetében járul hozzá az örökbefogadáshoz. Nyílt örökbefogadás – a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy örökbefogadást elősegítő szervezet közreműködésével jöhet létre. Nyílt örökbefogadás közvetítésére jogosultak: a Megyei/Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok (továbbiakban: Szakszolgálat), Alfa Szövetség, Baptista Szeretetszolgálat, Bölcső Alapítvány, Együtt Az Életért Közhasznú Egyesület, Fészek Alapítvány, Gólyahír Egyesület, Várva Várt Alapítvány. Nyílt örökbefogadás esetében a szülő csak gyermeke megszületését követően járulhat hozzá örökbefogadásához. A hozzájáruló nyilatkozat csak a lakóhelye szerinti kijelölt gyámhivatalnál, vagy titkolt terhesség esetén a születés helye szerinti kijelölt gyámhivatalnál teheti meg.
- b. Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, vagy ha a szülő hozzájárulására a törvény szerint nincs szükség.

Nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására:

- aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll;
- akinek nevelésbe vett gyermekét a gyámhatóság örökbefogadhatónak nyilvánította;
- aki nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen;
- akinek személye ismeretlen, vagy aki ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre; vagy

- aki gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.

A titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek születése előtt is meg lehet tenni. A titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozat bármely járási gyámhivatalnál megtehető. Titkos örökbefogadás esetén a szülő az örökbefogadásról nem kap értesítést és az örökbefogadásról hozott határozat ellen jogorvoslattal nem élhet. Titkos örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő és az örökbefogadó szülő egymás természetes személyazonosító adatairól nem kap tájékoztatást. Titkos örökbefogadás csak Szakszolgálat közreműködésével jöhet létre.

Mindkét esetben a szülő a gyermeke örökbefogadásához adott hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek születésétől számított hat héten belül – a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója által történő nevelése érdekében – visszavonhatja.

Ha a szülő visszavonja a hozzájáruló nyilatkozatát, a Gyámhatóság haladéktalanul megkeresi a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helye szerinti család- és gyermekjóléti szolgálatot, védőnőt, szükség esetén más szervet vagy személyt, hogy tájékozódjon a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Emellett, környezettanulmányt készít vagy szerez be a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helyéről, és meghallgathatja tanúként az örökbefogadás előkészítésében közreműködő Szakszolgálat, vagy az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet szakemberét.

A gyámhatósági megkeresésnek a megkeresett szerv vagy személy a gyermek érdekében köteles soron kívül eleget tenni.

A hozzájáruló nyilatkozat visszavonása esetén a Szakszolgálat, vagy az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet segítséget, tanácsadást nyújt:

- a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek családban való nevelkedéséhez,
- az örökbe fogadni szándékozó személynek ahhoz, hogy együtt tudjon működni a gyermek sorsának rendezésében.

Nagyon fontos, hogy amennyiben ismert az apa személye, akkor ő is be legyen vonva a krízistanácsadásba, és az esetleges nyilatkozattételbe. Az örökbefogadás szempontjából megnyugtató, ha a szülők egyező döntése az örökbefogadáshoz történő hozzájárulás, így a későbbiekben nem jelent kockázatot a vér szerinti apa felbukkanása. Az örökbefogadott gyermek származás megismerése esetében is előnnyel jár, és a gyermek érdekét szolgálja.

2.5. Megyén belüli és más megyéből történő örökbefogadás

A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakszolgálatok feladata elősegíteni a területükön örökbefogadhatóvá vált gyermekek örökbefogadását. Első lépésként a saját illetékességükbe tartozó örökbe fogadni szándékozók közül keresnek a gyermek számára megfelelő örökbefogadó szülőket. Amennyiben az adott megyében a gyermek életkora, neme, egészségi állapota alapján a szakemberek nem találhatnak a nyilvántartásban a gyermek számára megfelelő, őt elfogadó örökbefogadó szülőt/szülőket, akkor az Emberi Erőforrások Minisztériumában működő országos örökbefogadást elősegítő szerv keres a gyermek számára örökbefogadó szülőket, akik vállalják más megyében nevelkedő gyermek örökbefogadását (meg tudják és meg akarják oldani, hogy lakóhelyüktől távolabbi megyéből fogadjanak örökbe gyermeket). A gyermek szerinti szakszolgálat szakmai teamen választja ki a kiejánlott más megyei örökbe fogadni szándékozók közül a gyermek számára legmegfelelőbbnek tűnő

örökbe fogadni szándékozót az örökbefogadó szülőkről készült vélemények, határozatok alapján. Több jelentkező közül abba a családba fogják kihelyezni a gyermeket, ahová a legideálisabban illeszkedik. A gyermek iratanyagának, illetve fotójának ismertetését az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója végzi el. Pozitív válasz esetén a gyermek megtekintését, a rápillantást, már a gyermek szerinti illetékes örökbefogadási tanácsadó szervezi meg a gyermek ismert, megszokott környezetében. A barátkozást is a gyermek szerinti illetékes szakszolgálat kíséri figyelemmel. A kötelező gondozási idő alatti családgondozást már az örökbe fogadni szándékozók tanácsadója látja el. Az egész folyamat során a gyermek és az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatok között szoros kapcsolat, információ-átadás, egységes szemléletmód szükséges.

2.6. Külföldre/külföldről történő örökbefogadás

Külföldre akkor adható örökbe egy gyermek, ha gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedik, nevelésbe vették és örökbefogadhatóvá nyilvánították vagy örökbefogadhatóságát megállapították, és az örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre. Külföldről történő örökbefogadás: – ha a magyar állampolgárságú örökbe fogadni szándékozó személy a Hágai Örökbefogadási Egyezmény alapján, annak valamely részes államában szokásos tartózkodási hellyel rendelkező gyermeket kíván örökbe fogadni, örökbefogadás iránti kérelmét az EMMI-ben működő Központi Hatóságnak nyújtja be.

A magyar Központi Hatóság küldi meg az örökbe fogadni szándékozó szülőkről a Hágai Örökbefogadási Egyezményben meghatározott iratokat (hiteles fordítással ellátott alkalmassági határozat, környezettanulmány, pszichológiai vélemény, jövedelmi, orvosi igazolások, illetve az adott állam által előírt iratok) a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti állam Központi Hatóságához vagy meghatalmazott testületéhez.

A gyermek állama szerinti Központi Hatóság vagy meghatalmazott testület a magyar Központi Hatóságon keresztül értesíti az örökbe fogadni szándékozót az örökbefogadás lehetőségéről.

A külföldi állam eljárási szabályai szerint lefolytatott sikeres örökbefogadást követően a Hágai Örökbefogadási Egyezmény szerint kiállított igazolás alapján a magyar állam elismeri a külföldön történt örökbefogadást, további jóváhagyás nem szükséges, az igazolás birtokában az örökbefogadó szülőnek kell kérnie a hazai anyakönyvezést. (2016: 0 ilyen eset volt.)

Ha az örökbe fogadni kívánt gyermek szokásos tartózkodási helye **nem** a Hágai Örökbefogadási Egyezményben részes államok valamelyikében van, a hazai anyakönyvezéshez a magyar gyámhivatal jóváhagyása szükséges. Az örökbefogadási eljárásban a magyar Központi Hatóság nem vesz részt.

Ha az örökbefogadás engedélyezése külföldön megtörtént, az örökbefogadó vagy az örökbefogadott kérheti a kijelölt gyámhivataltól a külföldi hatóság örökbefogadást engedélyező határozatának jóváhagyását. A jóváhagyás iránti kérelmet a külföldi állam magyar külképviseleténél is be lehet nyújtani, mivel a hazautazáshoz a konzulátus intézkedésére szükség van.

A jóváhagyás iránti kérelemhez az örökbefogadást engedélyező külföldi határozatot és a gyermek születését igazoló okmányt felülhitelesítéssel és hiteles magyar fordítással ellátva kell csatolni.

A kijelölt gyámhivatal az eljárás során az előterjesztett kérelem, a becsatolt dokumentumok és szükség esetén a felek meghallgatása alapján húsz napon belül dönt.

A jóváhagyás feltétele, hogy az örökbefogadásnak a magyar jogban meghatározott feltételeknek is meg kell felelnie. (2015-ben: 6, 2016-ban: 13 örökbefogadás jóváhagyása történt- ezek része házastársi/rokoni örökbefogadás volt)

A gyakorlatban a Hágai Örökbefogadási Egyezményben nem részes államokból történő örökbefogadás fordul elő, azonban ez is igen ritka, mivel az örökbe fogadni szándékozók saját helyismerete szükséges hozzá.

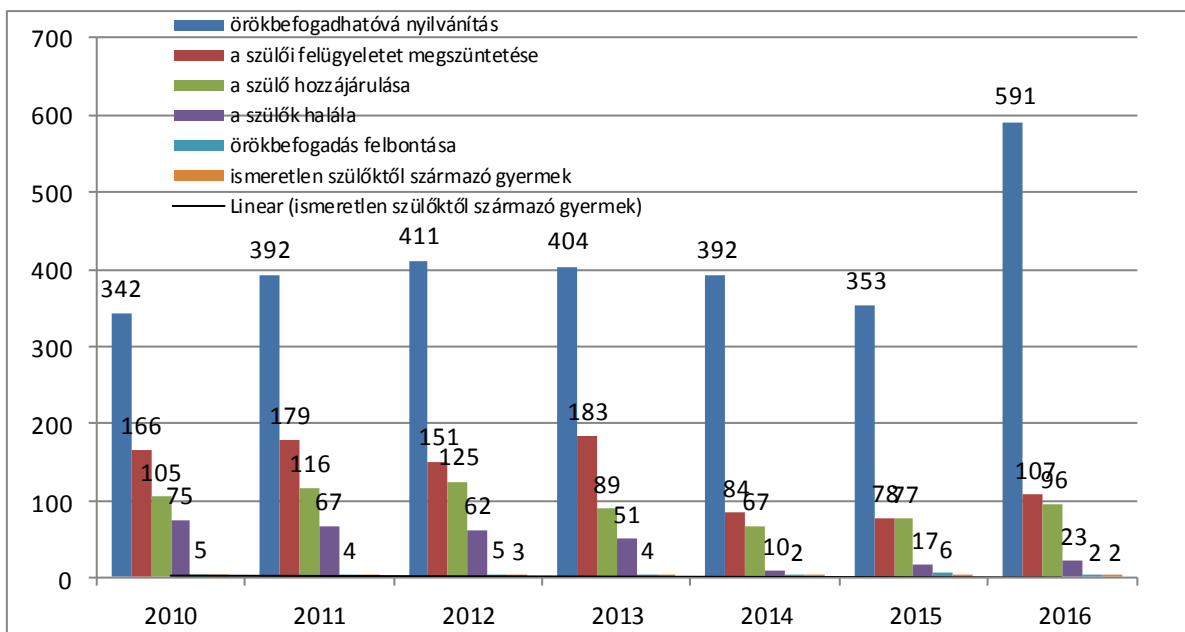
A Hágai Örökbefogadási Egyezményben részes államokban élő gyermekek Magyarországra történő örökbefogadása egyáltalán nem jellemző, mivel hazánkat a nemzetközi gyakorlatban származási államként tartják számon, nem pedig fogadó államként, mint például az USA-t, illetve nagy nyugat-európai országokat. Ez utóbbiak központi hatóságai által meghatalmazott örökbefogadási szervezetek jelen is vannak például afrikai államokban, és évente nagy számban bonyolítanak örökbefogadási eljárásokat.

2.7. Az örökbefogadhatóság, örökbefogadhatóvá nyilvánítás feltételei

A gyermek örökbefogadhatóvá válásának okai:

- örökbefogadhatóvá nyilvánítás,
- a szülő hozzájárulása a gyermek titkos vagy nyílt örökbefogadásához, (lásd 1.4.fejezet)
- a szülők szülői felügyeleti jogának bíróság általi megszüntetése,
- a szülők halála,
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik,
- a gyermek örökbefogadását felbontották.

3. ábra. A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek örökbefogadhatóvá válásának

okai (Forrás: EMMI)

Látható, hogy igen magas arányban örökbefogadhatóvá nyilvánítás következtében válnak örökbefogadhatóvá a szakellátásban élő gyermekek.

A gyámhivatal a gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja ha a szülő önhibájából a gyermekével

- egy éve nem tart rendszeres kapcsolatot vagy
- fél éven át semmilyen formában nem tart kapcsolatot,
- illetve életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt a gyermek nevelésbe vétele nem szüntethető meg; vagy

- lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátra hagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések hat hónapon belül nem vezetnek eredményre.

Rendszertelen a kapcsolattartás, ha a gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltér. Vagyis, ha a vizsgált éves időszakban a kapcsolattartásra jogosult szülő önhibájából

- több alkalommal két hónapnál hosszabb ideig nem látogatja meg a gyermeket,
- kapcsolattartási jogát nem a gyámhivatal határozatában előírt helyszínen és időpontban gyakorolja, illetve
- kapcsolattartási jogát a gyermeket veszélyeztető módon gyakorolja.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti gyámhivatali eljárás elindítása akkor éri el célját, ha a gyermek életkora, egészségi állapota és egyéb körülményei alapján örökbefogadására reális esély van, ezért az örökbefogadhatóvá nyilvánítás előtt szükséges az örökbefogadás reális esélyének vizsgálata.

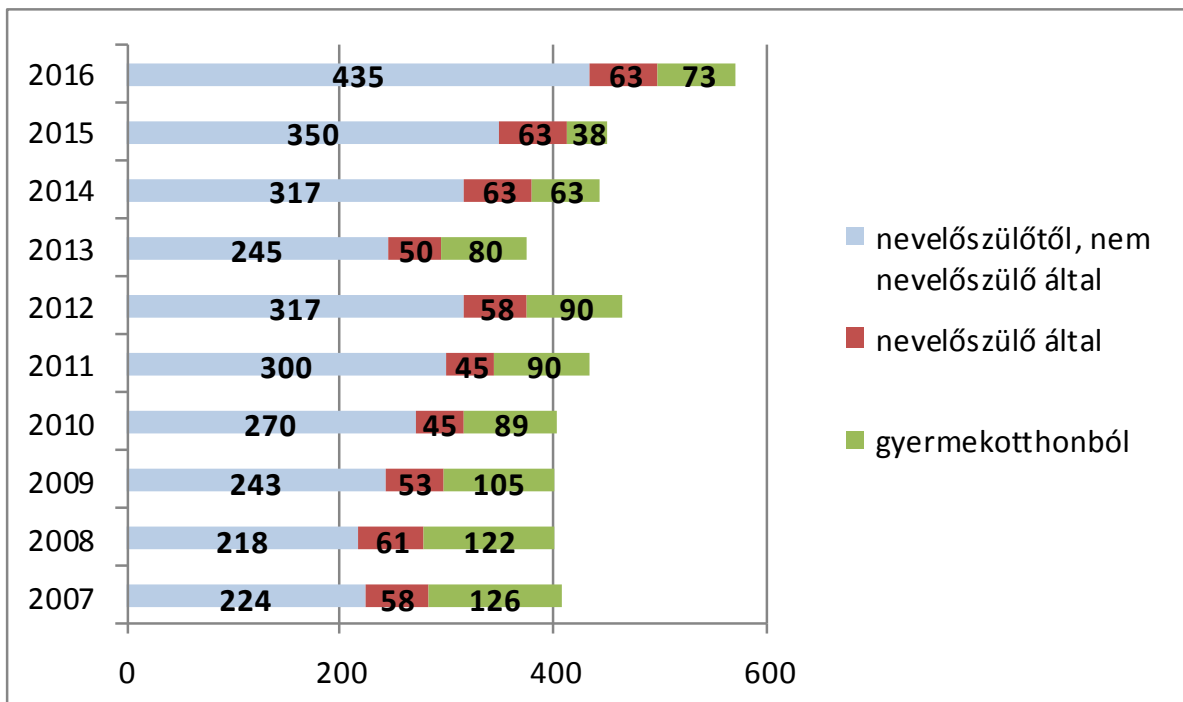
A gyermek örökbefogadhatóvá válik akkor is, ha a gyámhivatal a szülők szülői felügyeleti jogának bíróság általi megszüntetése miatt állapítja meg, hogy örökbefogadható.

A bíróság akkor szünteti meg a szülői felügyeletet, ha

- a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti; vagy
- a gyermeket más személynél helyezték el vagy nevelésbe vették, és az a szülő, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.
- a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte, a bíróság a szülői felügyeletet a szülő valamennyi gyermeke tekintetében megszüntetheti. A bíróság rendelkezhet úgy, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is.

Aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el és – a bíróság vagy a gyámhatóság eltérő rendelkezésének hiányában – nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson.

A gyermek örökbefogadhatóságának gyámhivatal általi megállapítása szükséges azokban az esetekben is, ha a szülő hozzájárult az örökbefogadáshoz, elhunyt, a gyermek ismeretlen szülőktől származik, illetve ha örökbefogadását felbontották.

4. ábra. Gyermekvédelmi szakellátásból örökbefogadott gyermekek örökbefogadás előtti gondozási helyei: (Forrás: EMMI (a gyermekotthon fogalom tartalmazza a különleges gyermekotthoni és a lakásotthoni elhelyezést is)

Látható, hogy a legtöbb esetben nevelőszülőtől történő átgondozásra készülhetnek fel a leendő örökbe fogadni szándékozók.

2.8. Az örökbefogadás jogkövetkezményei

- Az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép.
- Az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira.
- Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó családi nevét viseli.
- Az örökbefogadott családi nevét és utónevét az örökbefogadás engedélyezésével egyidejűleg kell megállapítani.
- A gyámhatóság csak kivételesen indokolt esetben engedélyezheti az örökbefogadott utónevének a megváltoztatását.

Még újszülött örökbefogadás esetén is a gyermek egészséges identitásfejlődése szempontjából fontos a gyermek nevének megtartása.

2.8.1. Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga

Az örökbefogadott minden esetben tájékoztatást kaphat arról, hogy örökbe fogadták-e, él-e vér szerinti szülője, vannak-e testvérei. A vér szerinti szülő hozzájárulása esetén tájékoztatást kaphat annak adatairól, a testvér hozzájárulása esetén annak adatairól. A testvér adatairól tájékoztatás független a vér szerinti szülőről való tájékoztatástól, vagyis a vér szerinti szülő hozzájárulása nem szükséges (kivéve, ha a kiskorú testvérnek ő a törvényes képviselője). Az örökbefogadott gyermek tájékoztatást kaphat a vér szerinti szülőnek az örökbefogadott

egészsége szempontjából jelentős egészségügyi adatairól akkor is, ha a szülő ahhoz nem járult hozzá, vagy nem él.

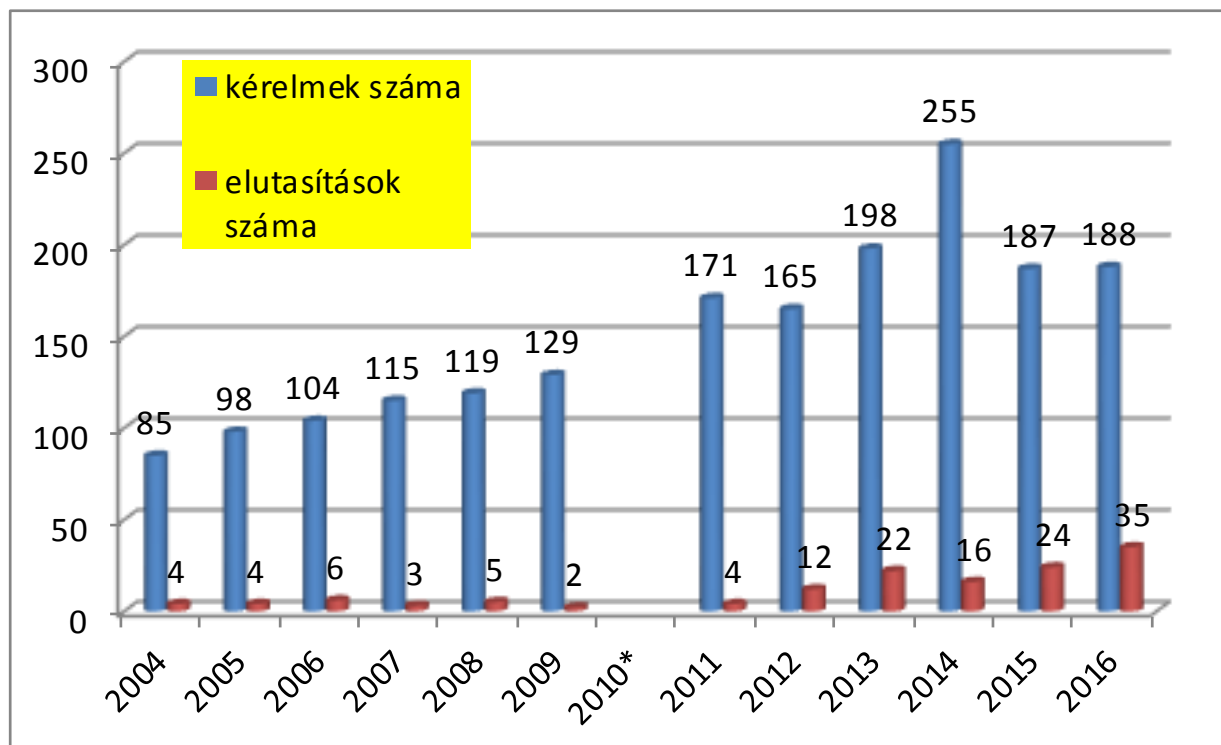
A 14. életévét betöltött gyermek törvényes képviselője hozzájárulása nélkül is előterjesztheti a kérelmét, de a gyermek törvényes képviselőjét a gyámhivatalnak az eljárás során meg kell hallgatnia.

A vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adatai az örökbefogadottal nem közölhetők, ha

- a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály miatt nem volt lehetséges;
- a vér szerinti szülő, a testvér úgy nyilatkozik, hogy a természetes személyazonosító adatai nem közölhetők; vagy
- a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétben áll, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.

A Gyámhatóság a származás megismerésére vonatkozó tájékoztatást személyes meghallgatás keretében adja meg, amelyet jegyzőkönyvben rögzít. Ha az ügyfél számára aránytalan nehézséggel járna a személyes megjelenés, kérelmére a gyámhivatal írásban ad tájékoztatást, a származás megismerésére irányuló kérelmet azonban mindig személyesen kell benyújtani.

5. ábra. A származás megismerése iránti kérelmek számának alakulása (Forrás: EMMI)

(A 2010 előtti adatok minisztériumi adatgyűjtésből származnak, 2010 után KSH adatok – 2010-re vonatkozóan nincsenek ilyen típusú adatok)

2.9. Örökbefogadás felbontása

Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbonthatja.

Ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadás csak a kiskorú érdekében bontható fel.

Az eljárás során a gyámhatóság – elháríthatatlan akadály kivételével – az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja.

A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

Az örökbefogadást a bíróság felbontja, ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné vált. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére kivételesen indokolt esetben bontható fel.

Az örökbefogadás bírósági felbontását bármelyik fél kérheti.

Kiskorú örökbefogadott esetén a bíróság a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik.

Az örökbefogadás felbontása után az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik. A gyámhatóság vagy a bíróság indokolt esetben kérelemre feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.

Az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.

A KSH adatai szerint évente 10-15 örökbefogadást bontanak fel a gyámhivatalok. Ezekben az esetekben az érintett örökbefogadottak mintegy fele kiskorú, valamint házastársi örökbefogadás felbontására került sor a felbontások mintegy felénél. A bíróság általi felbontásokról nincsenek statisztikai adatok.

2.10. Az örökbefogadóknak járó juttatások, ellátások, szolgáltatások

- A gyermek nevelésével, iskoláztatásával járó költségekhez az állam havi rendszerességgel járó nevelési ellátást vagy iskoláztatási támogatást (a továbbiakban együtt: családi pótlék) nyújt.
- Nevelési ellátásra jogosult, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van, a még nem tanköteles gyermekekre tekintettel, a gyermek tankötelessé válása évének október 31-éig.
- Iskoláztatási támogatásra jogosult az a személy, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van, a tanköteles gyermekekre tekintettel a gyermek tankötelessé válása évének november 1-jétől a tankötelezettség teljes időtartamára.
- A gyermek örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezésének időpontjától számított hat hónap időtartamig gyermekgondozást segítő ellátásra (korábban: GYES) jogosult az örökbefogadó szülő – a házastársi és rokoni örökbefogadás kivételével –, amennyiben a gyermek az örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezéskor 3. életévét betöltötte, azonban a 10. életévét még nem töltötte be.
- Amennyiben a gyermek a 3. életévét –, illetve tartósan beteg, fogyatékos gyermek esetén 10. életévét – betöltötte, vagy ikergyermekek esetén tankötelessé váltak az örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezést követő hat hónapon belül, akkor az örökbefogadó szülő gyermekgondozást segítő ellátásra való jogosultsága a jogosultság kezdő időpontjától számított hat hónap elteltéig meghosszabbodik.

- Örökbefogadással érintett gyermekgondozást segítő ellátásban részesülő személy kereső tevékenységet heti harminc órát meg nem haladó időtartamban folytathat.

2.11. Az utánkövetés jogi szabályozása

A Polgári Törvénykönyv 4:131 § (2) bekezdése a gyámhivatal által jogerős határozattal engedélyezett örökbefogadások esetén kötelezővé teszi az utánkövetés elrendelését (ld: 12. modul:). Az utánkövetés időtartama legfeljebb öt év, mely kötelező és önkéntes utánkövetésből áll.

Kötelező utánkövetés: első alkalommal az örökbefogadás engedélyezésének jogerőre emelkedését követően hat hónap múlva, azt követően pedig – a rokoni, házastársi örökbefogadás kivételével – az örökbefogadás engedélyezésének jogerőre emelkedését követően másfél év múlva kerül sor. A kötelező utánkövetést végző szervezet az utánkövetés megtörténtét követően 15 napon belül utánkövetési jelentést küld az örökbefogadást engedélyező gyámhivatal számára. Az utánkövetést végző szervezet az örökbe fogadó szülő kérelmére a kötelező utánkövetés időtartama alatt bármikor biztosítja az utánkövetést. Önkéntes utánkövetés keretében a Szakszolgálat az örökbe fogadó szülő kérelmére utánkövetést biztosít a kötelező utánkövetés időtartamának letelte után három és fél évig. Az önkéntes utánkövetést az utánkövetést végző szervezet az örökbefogadó szülővel kötött megállapodás alapján biztosítja. Az utánkövetést végző szervezet az önkéntes utánkövetés megtörténtéről és annak tapasztalatairól feljegyzést készít, amely tartalmazza annak időpontját és eredményét.

Milyen szervezet végezhet utánkövetést?

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat minden esetben köteles vállalni az általa előkészített, illetve közhasznú szervezet által előkészített örökbefogadás utánkövetését.

A közhasznú szervezet olyan típusú örökbefogadás utánkövetését vállalhatja, melyre működési engedéllyel rendelkezik. A működési engedélye kiterjedhet a nyílt örökbefogadások utánkövetésére, vagy a nyílt és titkos örökbefogadások utánkövetésére is.

A működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet

- az általa előkészített és jogerősen lezárt örökbefogadást követően utánkövetést végez, és
- a más közhasznú szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által előkészített, jogerősen lezárt örökbefogadást követően utánkövetést végezhet.

Az utánkövetést végző szervezet feladata

- a gyermek örökbefogadó családjába és új környezetébe történő beilleszkedésének figyelemmel kísérése, és
- a gyermek örökbefogadó családjában történő nevelésének személyes tanácsadással történő segítése.

Az utánkövetés elrendelése

Az örökbe fogadni szándékozó az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során nyilatkozik a gyámhivatalnál arról, mely szervezet utánkövetési szolgáltatását kéri. Ha az örökbe fogadni szándékozó az örökbefogadás utánkövetésére közhasznú szervezetet jelölt meg, a gyámhivatal megkeresi a szervezetet az utánkövetés vállalására vonatkozó nyilatkozatának beszerzése érdekében. Ha a megkeresett közhasznú szervezet nem vállalja az utánkövetést, a gyámhivatal tájékoztatja erről az örökbe fogadni szándékozó személyt, aki újabb szervezetet jelölhet meg (közhasznú szervezetet vagy szakszolgálatot). Újabb szervezet megjelölésének hiányában tájékoztatja a gyermekvédelmi szakszolgálatot az örökbefogadás utánkövetésében való együttműködési kötelezettségéről.

Az utánkövetés folyamata

Az örökbefogadás utánkövetése során az utánkövetést végző szervezet együttesen személyes találkozásra hívja fel az örökbefogadó szülőket és az örökbefogadott gyermeket, illetve az örökbefogadó szülőt, annak házastársát vagy élettársát és az örökbefogadott gyermeket. Az örökbefogadó szülő kérelmére az utánkövetést végző szervezet szakembere az örökbe fogadó szülő tartózkodási helyén is biztosíthatja a személyes találkozás lehetőségét.

Ha az örökbefogadó szülő a felhívás ellenére nem lép személyes kapcsolatba az utánkövetést végző szervezettel, a szervezet ezt jelzi az utánkövetést elrendelő kijelölt gyámhivatalnak.

A kijelölt gyámhivatal ismételten felhívja az örökbefogadó szülőt, szülőket az együttműködésre.

Az együttműködés elmaradása esetén a kijelölt gyámhivatal tájékoztatást kér a gyermekjóléti szolgálatól az örökbefogadott gyermek fejlődéséről, körülményeiről és a családba való beilleszkedéséről.

2.12. Jogszabályi gyűjtemény

Az örökbefogadással kapcsolatos jogszabályok

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.)

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (Gyer.)

72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről

331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről (Gyár.)

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (NM.r.)

29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközis működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról

A jogerősen lezárult örökbefogadás után szükséges intézkedések jogi szabályozása:

2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról 7. § (1) bekezdés; 14. § (1) bekezdés; 69/B. §

32/2014. (V. 19.) KIM rendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól

1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról

- nevelési ellátás (7. §),
- iskoláztatási támogatás (8. §);
- gyermekgondozási támogatás
- gyermekgondozást segítő ellátás (20. §),
- gyermeknevelési támogatás (23. §);
- anyasági támogatás (29. §).

223/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtásáról

1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

Családi járulékkedvezmény – 24/A.-24/C. §-ok

1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól

- csecsemőgondozási díj, 40-42. §-ok
- gyermekgondozási díj, 42/A-42/F. §-ok
- gyermek betegségére tekintettel igénybe vehető táppénz 43-19. §-ok

- méltányosságból igénybe vehető csecsemőgondozási díj, gyermekgondozási díj és a gyermek betegségére tekintettel igénybe vehető táppénz 50. §

Kormányablakokban tudják benyújtani a kérelmeket!

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon
Gyakorlat száma, címe	1.1. Az örökbefogadás fajtái
Célja	A nyílt és titkos örökbefogadás közötti különbség megértése
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	papír, toll
Időkeret	10–15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 4 kiscsoport alakítása 2. lépés: Csoportok egyenként gondolják át a nyílt/titkos örökbefogadás előnyeit, hátrányait, lebontva a három résztvevő (gyermek, vér szerinti szülő, örökbefogadó szülő) tekintetében 3. lépés: Mindegyik csoportból egy fő adja át a gondolatokat 4. lépés: Résztvevőkkel közösen értékeljük az elhangzottakat.
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgoznak 10 percig, majd 15 perc a feldolgozás ideje
Értékelés, visszajelzés	A gyakorlat segít megérteni, hogy mind a nyílt, mind a titkos örökbefogadásnak is van előnye, és speciális nehézsége, ezáltal dönthetnek, hogy melyiket tudják elképzeléseikbe beilleszteni.
Tréneri segédanyag	2. modul Tréneri kézikönyv: Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon
Gyakorlat száma, címe	1.2. Örökbefogadhatóvá válás módjai Magyarországon
Célja	Felismerése annak, hogy egy gyermek életében milyen sokféle körülmény, vér szerinti családi háttéréből adódó ok vezethet az örökbefogadhatóvá válásáig.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegyen részt a feladatban.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak
Időkeret	20 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: plenáris beszélgetésben gyűjtsék össze, írják a táblára a elképzeléseiket 2. lépés: A táblára felírt elképzeléseiket összegezzük.
Tréneri megjegyzés	Az eddigi információik, példáik, hallomásaik kibővítése a jelenlegi jogi szabályozással, és gyakorlattal.

Értékelés, visszajelzés	Gyakorlat segíthet abban, hogy a résztvevők megértsék, hogy miért van több ezer gyermek a szakellátásban, és miért kell mégis éveket várni a jelentkezőnek, hogy örökbefogadhasson.
Tréneri segédanyag	1. modul: Tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	1. Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon
Gyakorlat száma, címe	1.3. Örökbefogadás felbontásának okai
Célja	A résztvevők gondolják át, hogy egy örökbefogadó család életében milyen okok vezethetnek a felbontás kezdeményezéséhez.
Követelménye	Próbálják elképzelni ezen élethelyzeteket. Mit gondolnak, ki kezdeményezheti, és milyen okból?
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak
Időkeret	20 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: Kiscsoportok alakítása 2. lépés: Gondolják át a gyermek, és az örökbefogadó szülő oldaláról, hogy milyen élethelyzetek vezethetnek a felbontáshoz. 3. lépés: Csoportok egy tagja elmondja, felírja a táblára az elképzelésüket. 4. lépés: A táblára felírt gondolatokat, elképzeléseiket összegezzük.
Tréneri megjegyzés	Az eddigi információik, esetleges hallomásai kibővítése a jelenlegi jogi szabályozással, és gyakorlattal.
Értékelés, visszajelzés	A számukra meglepő és elképzelhetetlen élethelyzetek bemutatása, prevencióra való törekvés hangsúlyozása. Alapvetően nehéz elképzelni, elfogadni, hogy szülő-gyermek kapcsolat felbontható, a gyakorlatban mégis előfordulnak ilyen esetek.
Tréneri segédanyag	1. modul: Tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

3. A SIKERES ÖRÖKBEOFAGADÁS FELTÉTELEI ÉS AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS NEHÉZSÉGE

Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálatának jogi szabályozására 1997-ben került sor a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (Gyvt.). A fogadtatás nem volt feltétlen pozitív, sokan felvetették, és ma is találkozunk olyan véleményekkel, hogy bezzeg bárki szülhet, senki nem kérdőjelezi meg a szülői alkalmasságát, pedig milyen sokan vannak, akik rosszul nevelik, elhanyagolják, veszélyeztetik a gyermekeiket.

Nem vitatjuk a tényt, hogy nem minden vér szerinti szülő tudja biztosítani a gyermek fejlődésének optimális feltételeit, de ennek a problémának a megoldása nekünk most és itt

nem feladatunk. Próbáljunk meg úgy gondolni rájuk, hogy ha ők nem lennének, akkor nem lennének örökbe fogadható gyerekek sem.

Saját szülői szerepünk betöltésére a gyermekkorunkban látott és megtapasztalt szülői minták alapján készülünk. Örökbefogadó szülői mintával azonban az örökbefogadásra jelentkezők többsége valószínűleg nem találkozott, így nagyon keveset vagy semmit sem tudnak a saját családjából kikerülő, veszteséget átélt gyermek pszichés jellemzőiről. Annak a gyermeknek, akit egyszer már elhagytak, sokkal nagyobb biztonságra van szüksége, ezért fontos, hogy olyan családba kerüljön, ahol érzi ezt a biztonságot és tudja, hogy azt nem fogja elveszíteni. Nagy tehát mind a szakemberek, mind pedig az örökbefogadók felelőssége, hogy a gyermek második esélyét ne hibázzák el.

Az örökbefogadott gyermek nevelése során olyan problémákat is kell kezelni, amelyek egy vér szerinti gyermek esetében nem merülnek fel. Ilyenek lehetnek a vér szerinti szülők és a gyermek múltja, esetleges vér szerinti testvérek, az átélt traumák, a gyermek viselkedése, az örökbefogadótól eltérő tulajdonságai stb. Örökbefogadás esetén a párok nem számíthatnak környezetük tanácsaira, hiszen valószínűleg mások sem találkoztak még az övékéhez hasonló problémákkal. Rossz, hogy nincs kivel megosztani gondjaikat, nem tudnak kihez fordulni kérdéseikkel. Tovább bonyolíthatja a problémákat, ha nem újszülöttet, hanem idősebb gyermeket, ha más bőrszínű, vagy sérült gyermeket fogadnak örökbe.

3.1. Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálatának szükségessége, az egyes részvizsgálatok jelentősége

Az alkalmassági vizsgálat célja, hogy feltárja, hogy az örökbe fogadni szándékozók képesek lesznek-e kielégíteni a gyermek alapvető szükségleteit, és biztosítani az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődését.

3.1.1. A pszichológiai alkalmasság

A vizsgálat célja: a leendő szülő-gyermek kapcsolat sikerességének prognosztizálása. Az örökbe fogadni szándékozók klinikai értelemben vett ép személyisége alapfeltétele az örökbe fogadásra való alkalmasságnak, és nélkülözhetetlen azon szülői funkciók, képességek megléte, melyek képesek kielégíteni a gyermekek alapvető szükségleteit. A vizsgálat fontos momentuma az örökbe fogadni szándékozók motivációinak feltárása. A helyes motivációk jó prognózist jeleznek az örökbefogadás sikerességére, a hibás motivációk előre vetítik a kudarc lehetőségét.

Szükségletek és motivációk

- a motiváció fogalma: indíték, ösztönzés, hajtóerő, cselekvésre ösztönző lelki jelenség
- a motiváció bázisa a szükséglet: ami szűkebb értelemben: fiziológiai hiányérzés, tágabb értelemben: érzelem, vágy okozta szükségérzés, ami olyan cselekvésre készítet, amely a hiány megszüntetéséhez vezet.

Abraham Maslow elmélete szerint a szükségleteknek létezik egy hierarchiája, mely az alapvető biológiai szükségletektől a komplexebb pszichológiai késztetésekkig terjed, melyek csak akkor válnak fontossá, ha az alapvető szükségletek már kielégülést nyertek.

6. ábra Maslow piramis Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/>

A piramis legalsó szintjén az alapvető élettani szükségletek helyezkednek el, majd a piramis csúcsa felé haladva egyre magasabb rendű motivációkkal találkozunk. Maslow szerint a piramis különböző szintjein található szükségletek csak akkor lépnek fel, ha az alattuk lévő részen kielégítettek. Minél alacsonyabb rendű egy szükséglet, annál nagyobb mértékben kell kielégítettnek lennie, mielőtt a felette lévő szint szükségletei a cselekvés jelentős meghatározóivá válnak. Maslow úgy képzelte, hogy a motivációk erőssége minden lépcsőfokon csökken, ahogy egyre feljebb haladunk a piramison. Minél feljebb lépünk, annál kifinomultabb és annál kevésbé a túléléshez kötött a motiváció. Minél feljebb jutunk a piramison, a szükségletek annál inkább csak emberre jellemzőek.

- Élettani szükségletek: a legerősebben jelentkező, legdominánsabb szükségletek. (ön és fajfenntartással kapcsolatos hajtóerők, például éhség, szomjúság, szexuális vágy, aluszékonyság, anyai reakciók, stb.)

Ha ezen szükségletek nincsenek kielégítve, akkor minden egyéb szükséglet megszűnhet, vagy háttérbe szorulhat. Ha például valaki éhez, számára egyetlen cél létezik az élelemszerzés. Ebben az esetben megszűnnek számára az egyéb motiváló tényezők, még az azonos szintű szükségletek, mint a szexuális vágy vagy az alvás is. Az ember tudatát majdnem teljesen az éhség tölti ki, az egész organizmus jól jellemezhető azzal, hogy éhes. A szükséglet kielégítetlensége esetén az ember jövőképe megváltozhat.

Ha a fiziológiai szükségletek kielégülnek, a szervezet a következő, a biztonság iránti

szükségletek uralkodnak.

- Biztonság iránti szükségletek: annak tudata, hogy védettek vagyunk a szélsőséges időjárással, háborúkkal, járványokkal, vadállatokkal, bűnözéssel szemben, a hit, hogy a jövőben is képesek

leszünk biztosítani alapvető szükségleteink kielégítését. Tágabb értelemben a megszokott, ismert dolgok előnyben részesítése az ismeretlennel szemben.

Ha a biztonsági szükségletek kielégülnek, fellép a következő igény, a szeretet utáni sóvárgás.

- Szeretet, elfogadás, közösséghez tartozás igénye: vágy a bensőséges, gyengéd, őszinte emberi kapcsolatra, a valakihez való tartozásra.
- Tisztelet, megbecsülés, elismerés: a világ szemében fontosnak, értékesnek, nélkülözhetetlennek lenni.

Az embernek szüksége van arra, hogy mások tiszteljék, elismerjék őt, és arra, hogy önmaga is becsülje magát (önbecsülés). Ide tartozik az ügyesség, az erő, valamint a másoktól származó elismerés érzésének szüksége.

- Önmegvalósítás: elérni a bennünk rejlő lehetőségeket. Ez a legmagasabb rendű emberi motiváció. Az önmegvalósítás eléréséhez az esztétikai és kognitív szükségletek kielégítése is szükséges. Megismerni és megérteni a körülöttünk lévő világot, megtalálni a rendet, szépséget, szimmetriát. Maslow szerint mindenkinek megvan a lehetősége arra, hogy képességeinek megfelelően a legtöbbet hozza ki önmagából, tehát az önmegvalósításra. (Személyiségpszichológia 2006)

Számos ember megéli az önmegvalósítás tünékeny pillanatait, amiket Maslow csúcsmélynének nevezett. A csúcsmélny egy olyan élmény, melyet boldogság és kielégültség jellemez, a tökély és a cél elérésének egy időleges, nem mások ellen irányuló és nem én-centrikus állapota. A csúcsmélnyek változó intenzitással és különböző kontextusokban jelennek meg. Lehet például kreatív tevékenység, a természetben való gyönyörködés, másokkal megélt bensőséges, esztétikai élmény, vagy a sportolás öröme. Amikor gyermekre vágyunk, saját szükségleteink kielégítésére törekszünk. Nem feledkezhetünk el azonban arról, hogy amikor gyermeket nevelünk, akkor az ő szükségleteinek kielégítésére vállalkozunk.

A gyermekek alapvető szükségleteit kielégíteni tudó szülői személyiség funkciók (Korbuly, 2003):

A kiegyensúlyozott pszichés működés, stabil teherbíró kapacitás, megfelelő impulzus kontroll, megfelelő intenzív odafigyelni és ráhangolódni tudás a másokra, fékek, stabil én határok, megfelelő válaszkészség, empátia, ép realitásérzék, előítélet mentesség, bízni tudás a másokban, megfelelő szorongástűrő készség, felelősségérzet, hosszútávra való elköteleződni tudás, kiszámíthatóság, a gyermeket értéként tekintő személyiség, a másik autonómia törekvéseinek elfogadni és tiszteletben tartani tudása, előre látható viselkedés, kiszámíthatóság, magas szintű érzelmi intelligencia, és az érzelmek megfelelő kommunikációja, az érzelmi-indulati kontroll megfelelő szabályozottsága, stabil énkép, az önmegbecsülés megfelelő szintje, önreflexióra való készség, megfelelő szintű önismeret, a másikkal való kapcsolódás készsége és igénye, az intellektuális funkciók megfelelő szintű működése, egyenletes, stabil életvitel, be- és elfogadó készség, a szülő-pár kapcsolati stabilitásának kiegyensúlyozottsága, a megfelelő kötődő képesség, a mássággal kapcsolatos elfogadó attitűd.

Az örökbefogadások alapvető elve, hogy a gyermeknek keressük meg a legmegfelelőbb családot, és nem a családnak keresünk gyereket. A családoknak képesnek kell lenniük arra, hogy arra koncentráljanak, mi a legjobb a gyermeknek, nemcsak ebben a pillanatban, hanem az egész életében. Ez nem csak a gyerek, hanem az egész család érdeke.

Helyesnek tartjuk az örökbe fogadni szándékozók motivációit, ha úgy érzik, életükből hiányzik a gyermek, szeretnének szülővé válni, életre szólóan gondoskodni egy gyermekről,

felelősséget vállalni érte, átadni neki saját tudásukat, tapasztalataikat, értékeiket, családi hagyományait.

A szülői szerep betöltésétől saját személyiségük és párkapcsolatuk kiteljesedését remélik. Hasznosnak akarnak lenni, családot adni az örökbefogadott gyermeknek.

Helytelenek a motívumok, ha például a megromlott házastársi kapcsolat helyrehozását remélik a gyermektől, a külvilág elvárásainak (család, társadalom) akarnak megfelelni, kárpótlást keresnek korábbi sikertelenségeik, kudarcaik miatt. Ha az a legfontosabb számukra, hogy idős korukban majd támaszuk legyen a gyermek. Elvesztett gyermeket helyettesíteni, ezzel saját gyászukat enyhíteni, vagy éppen sajnálatból, szánalomból örökbe fogadni (azt hangoztatva, hogy „mégis csak jobb lesz neki nálunk, mint az intézetben”). Ha a meglévő gyermek vélt vagy valós testvérszükségletének kielégítése miatt, esetleg játszótársnak szeretnék, nem a szülők valós gyermek utáni vágya, hanem a meglévő gyerek szükséglete motiválja őket. Ilyenkor az örökbefogadott gyermek csak eszköz, egy feladat teljesítését várják tőle a családban, nem lesznek képesek önmagáért szeretni, elfogadni.

Csak ép személyiségstruktúrával és helyes motivációkkal rendelkező személyeknek van esélyük arra, hogy örökbefogadó szülői szerepükben jól teljesítsenek.

3.1.2. Az egészségügyi alkalmasság feltételei

Az egészségügyi alkalmasság megállapítása a háziorvos, illetve amennyiben valaki szakorvosi kezelés alatt áll, a szakorvos kompetenciája. Nem képes kielégíteni a gyermek alapvető szükségleteit, és biztosítani az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődésüket az, aki

- a gyermek megfelelő ellátását is korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékosságban szenved, mert önmaga is segítségre szorul.
- pszichotikus zavarban szenved, mert kóros elmeállapota megakadályozza ebben
- alkoholfüggő, mert az alkohol hatása alatt nem ura cselekedeteinek, képtelen magatartása szabályozására, hajlamossá válhat erőszakos cselekményekre. Az ittasság széttűlleszti a családi és társadalmi kapcsolatokat. Az absztinens is könnyen visszaeshet az örökbefogadással járó kihívások, esetleges krízishelyzetek hatására.
- kábítószer-függő, mert saját és mások életét is veszélyeztetheti a kábítószer hatása alatt. A kábítószerrel kapcsolatos tevékenysége általában gátolja a munkavégzést, kötelességei teljesítését, családi és baráti kapcsolatait. Gondolatai és cselekedetei elsősorban a szer megszerzésére és bevételére irányulnak, ennek érdekében hazudhat, lophat, vagy komolyabb bűncselekményekbe is keveredhet. A kábítószer rabjai nehezen tudnak lemondani a szer használatáról, és rövidebb önmegtartóztató időszakok után gyakran visszatérnek hozzá.
- Olyan betegségben szenved, amely miatt – akár időszakosan is – akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely a gyermek fejlődését veszélyezteti.

Ezeknek a betegségeknek a megléte az alkalmasság megállapítása szempontjából kizáró ok.

3.1.3. Környezeti feltételek:

- anyagi és szociális helyzetük alkalmas-e gyermekek vállalására
 - a jogszabály nem ír elő konkrétan jövedelemhatárokat, azt kell mérlegelni, hogy képesek-e olyan anyagi körülményeket biztosítani, amelyek garantálják a gyermek számára a legalapvetőbb szükségletek maradéktalan kielégítését, fedezni az örökbe fogadásra való felkészüléssel, a gyermek látogatásával kapcsolatban felmerülő költségeket.

- otthonuk, lakókörnyezetük (megközelíthetőség, szociokulturális jellemzők), lakóhely közelében lévő gyermekintézmények
 - fontos, hogy otthonukból biztonságosan megközelíthetőek legyenek az egészségügyi, szociális, oktatási intézmények
- családban nevelkedő gyermekek véleménye (amennyiben a gyermekek életkora ezt lehetővé teszi)
 - a környezettanulmány (akárcsak a pszichológiai tanácsadás) során a szakemberek – a családban nevelkedő gyermek/ek életkorának és fejlettségi szintjének megfelelő módon – nyíltan beszélnek a témáról a gyermek előtt is. Ennek előfeltétele, hogy a szülők beavassák előbb a felnőtt családtagokat, majd a gyermeke(ke)t is örökbefogadási terveikbe. Amennyiben ez a szülőknek nehézséget okoz, a szakemberektől segítséget kérhetnek.
- az együtt élő felnőtt hozzátartozók véleménye
 - ugyancsak a környezettanulmány alkalmával kell beszélni az örökbe fogadni szándékozókkal együtt lakó hozzátartozókkal, tisztázni az örökbefogadással kapcsolatos attitűdjeiket, tájékozódni arról, hogy lehet-e számítani az együttműködésükre, tudják-e, illetve akarják-e támogatni a házaspárt az előttük álló folyamatban, majd a gyermeknevelésben.
- életmódjuk
 - milyen tevékenységek, elfoglaltságok, szokásos cselekvések jellemzik az örökbe fogadni szándékozókat, ezek mennyire rögzültek, illetve alakíthatók a gyermek szükségleteihez, az érkezését követően
 - mit jelent számukra az „én-idő” (van-e olyan idő, amit csak magukra szánnak)
 - milyen a munkamegosztás a házaspár két tagja között
- a leendő gyermek elhelyezésének lehetősége
 - jogszabály nem ír elő külön szobát, annak mérlegelése azonban mindenképpen szükséges, hogy lesz-e a gyermeknek megfelelő élettere, a nyugodt pihenéshez, életkorának megfelelő tevékenységek végzéséhez.
- családi, baráti, támogató kapcsolatrendszerük
 - az együtt lakó családtagokon kívül kik azok, akik támogatják az örökbe fogadni szándékozókat a terveik megvalósításában, kikre számíthatnak, ha segítségre van/lesz szükségük
- munkavégzés (munkahely, munkába járás körülményei, munkaidő beosztása)
 - milyen munkarendben dolgoznak, mennyi időt vesz igénybe a munkába járás, mennyire „családbarát” a munkahelyük.
 - nehezítő körülmény, ha valamelyik fél (jellemzően a férj) olyan távoli munkahelyen dolgozik, hogy csak hétfőig, vagy még ritkábban tud a családdal együtt lenni.

3.1.4. További feltételek

- az örökbe fogadók életkora: a gyermek és a fiatalabb szülő közti korkülönbség min. 16, max. 45 év lehet, továbbá az örökbe fogadó nem lehet 25 évesnél fiatalabb személy. A korkülönbség számításánál testvérek esetén az idősebb gyermek életkorát kell alapul venni.
- a család élethelyzete: stabilitást és biztonságot tudjon adni a család a gyermeknek.

Az örökbe fogadók életkora

A jogszabály maximálisan 45 év korkülönbséget engedélyez, és a fiatalabb szülő korához köti ennek meghatározását. Amennyiben egy újszülöttet egy olyan házaspár fogad örökbe, ahol a fiatalabb házastárs közel van a 45 évhez, akkor a serdülőkorú gyermeknek 60 év felé járó szülei lesznek. A két szülő között előfordulhat jelentős korkülönbség is, ami jogilag nem akadály, de a pszichológiai vélemény ilyenkor tartalmazhat a gyermek érdekében a jogszabálytól eltérő életkori megkötést is. A korkülönbséggel való "sakkozás" egyik fajtája, amikor azért fogadnának el testvéreket, mert a jogszabály a korkülönbség megállapítását az idősebb gyermek korához köti, így szeretnének minél fiatalabb gyermekhez jutni. Ebben az esetben az idősebb gyermek csak „árukapcsolásként” érkezik a családba, ami bejósolhatóan súlyos problémákhoz vezet.

A másik típusa az életkori problémáknak az, amikor – viszonylag fiatalabb párok – azért vállalnának idősebb gyermeket, hogy ezzel a várakozási időt lerövidítsék, miközben egyértelműen csecsemőre vagy még inkább újszülöttre vágnak. A túlzott kompromisszumnak is komoly következményei lehetnek. Valós vágyaik be nem teljesülése negatív érzéseket gerjeszt, amit kivetítenek a gyermekre, és ami nehezíti vagy megakadályozza a feltétel nélküli elfogadást.

A gyermek szükségleteit olyan szülő tudja optimálisan kielégíteni, aki fizikailag és szellemileg is fiatalos, rugalmas, még nem nagyszülő korú. Az életkor előre haladásával a személyiség is változik, nehezebben alkalmazkodik, kevésbé tud megfelelni a kihívásoknak, felerősödhetnek a generációs különbségek, különösen nehéz lehet a serdülőkori problémák kezelése. A sok-sok gyermektelenül töltött felnőtt év alatt a leendő szülők megszokták, hogy saját időbeosztásuk, kényelmi igényük szerint szervezik mindennapjaikat, nehezen mondanak le erről, és rendelik alá igényeiket a gyermek szükségleteinek.

Elsősorban a szakemberek felelőssége, hogy ne csak az adminisztratív feltételeket vegyék figyelembe az örökbe fogadandó gyermek életkorának meghatározásakor, de fontos, hogy a leendő szülők is képesek legyenek kellő önismerettel, az előttük álló évek és feladatok reális mérlegelésével dönteni többek között a nevelni kívánt gyermek/ek életkoráról.

Az örökbe fogadni szándékozó család élethelyzete is meghatározó jelentőségű az örökbefogadás sikere szempontjából. Az alkalmassági vizsgálatkori élethelyzet a várakozási idő alatt változhat, ezért a gyermek bemutatása előtt tájékozódik a szakszolgálat, hogy nem történt-e olyan változás, ami miatt gyermek bemutatása nem aktuális.

Talán a legfontosabb annak tisztázása, hogy lemondtak-e már a vér szerinti gyermek megszületéséről, vagy továbbra is részt vesznek asszisztált reprodukciós eljárásokban. Ilyen esetekben szinte mindig jelen van a feldolgozatlan gyász, a meg nem született gyermek idealizált képe. El kell dönteni, hogy a gyermekvállalásnak éppen melyik útját járják, a kettő együtt nem lehetséges.

Előfordul, hogy a várakozási idő alatt spontán megfogam egy vér szerinti gyermek. Ilyenkor a szakszolgálat „nem fogadókéss” státuszon tartja a várakozókat, akik a gyermek megszületése után dönthetnek arról, hogy fenntartják-e örökbefogadási szándékukat, vagy sem.

Amennyiben igen, az alkalmasság felülvizsgálata szükséges, hisz a családi és élethelyzetük vér szerinti gyermekük megszületésével jelentősen megváltozott. Egyszerre várandósnak

lenni és barátkozni egy gyermekkel nem összeegyeztethető. Mindkét helyzet komoly elköteleződést, teljes érzelmi odafordulást igényel. Az örökbe fogadni szándékozónak be kell látni, hogy születendő gyermeküknek is mindenek feletti érdeke, hogy csak rá koncentráljanak.

Amennyiben a terhesség sajnálatos módon megszakad, a veszteségfeldolgozás után a „fogadókész” státusz újra életbe lép.

Problémás élethelyzetet jelentenek olyan munkahelyi nehézségek, amelyek túlzott leterheltséget jelentenek, nem teszik lehetővé a gyermekkel való megfelelő barátkozást, akadályozzák, hogy elegendő időt töltsenek a szülők az első hetekben, hónapokban a gyermekkel. Az elbocsátástól való félelem terhe alatt, szinte lopva látogatni a gyermeket, a lehető legrövidebb idő alatt bölcsődébe adni, minimálisra rövidítve ezzel az együtt töltött időt, nagyon megnehezíti a kötődés kialakulását. A gyermeknek mindkét szülőre szüksége van, sőt a szülőknek szükségük van egymás érzelmi, fizikai támogatására is. Ha az apa a gondozásba helyezés után rohan vissza külföldre dolgozni, és jó esetben a hétvégeket tölti otthon, magára hagyva az anyát a gyermekkel, akkor az anya kifáradása, elbizonytalanodása okozhat számtalan problémát, vezethet akár kudarchoz is. A gyermek alig ismeri az apját, lassan és nehezen alakul ki a kötődése hozzá.

Előfordulhat, hogy a házaspárnak a beteg, idős szülők ápolásának kötelezettsége túlságosan időigényes és lelkileg is megterhelő feladatot jelent, ilyenkor sem tanácsos elkezdni egy barátkozást. Ugyancsak gondot okozhat a családban aktuálisan bekövetkezett haláleset. Az ezt követő gyász munka megtörténte előtt ugyancsak nem célszerű egy örökbe fogadási folyamatot elkezdni.

Újabb gyermek örökbefogadása esetében a családban élő (akár vér szerinti, akár örökbefogadott) gyermekkel kapcsolatos nevelési nehézségek, aktuális egészségi problémák – azok megoldódásáig – szintén alkalmatlan élethelyzetet jelentenek. Örökbe fogadott gyermek mellé csak a gyermek sikeres beilleszkedése és a jó szülő- gyermek kapcsolat kialakulása, megszilárdulása után javasolt újabb gyermek örökbe fogadása.

3.2. Az örökbefogadás sikerét elősegítő és hátráltató tényezők

- **Jó vagy rossz döntések a felajánlott gyermek elfogadásáról:** az örökbe fogadni szándékozónak tisztában kell lenni saját érzéseikkel, azokat őszintén feltárni egymás előtt és csak abban az esetben mondani igent, ha mindketten egyformán pozitív érzéseket élnek meg a gyermekkel kapcsolatban. Nem szabad igent mondani olyan gyermekre, akivel kapcsolatban ellenérzések, féltelmek, fenntartásai vannak – akár csak egyiküknek is – csak azért, hogy ne kelljen tovább várni, vagy mert attól tartanak, hogy nem kapnak újabb lehetőséget.
- **Kiegyensúlyozott vagy diszharmonikus párkapcsolat:** a gyermeknevelés számtalan kihívással, konfliktushelyzettel is együtt jár, aminek megoldáshoz a párkapcsolat stabilitása és mindkét fél örökbe fogadás iránti elkötelezettsége elengedhetetlen. Az örökbe fogadást jobban akaró fél érzelmileg magára maradhat a szülővé válás amúgy sem egyszerű helyzetében. Egy rosszul működő párkapcsolatot még jobban megterhelnek a családdá válás nehézségei, a problémák súlyosabbnak, akár megoldhatatlannak tűnhetnek, szélsőséges esetben a kapcsolat széteséséig eszkalálódhat a helyzet. Előfordulhat, hogy minden probléma okát a gyermekben látják, és akár a visszaadás gondolata is felmerülhet bennük.
- **Feldolgozott vagy feldolgozatlan veszteségek** (vér szerinti gyerek „elengedése”): az örökbe fogadni szándékozónak a gyermektelenséggel kapcsolatos kudarcaik miatt szinte mindig sérült a saját szülői alkalmasságukkal kapcsolatos önbecsülése, szorongásuk nehezíti a szülővé válás folyamatát.

Az örökbefogadott gyermek nem lehet gyógyszer egy veszteségre. Bár az örökbe fogadók

gyakran gondolják azt, hogy már elfogadták, hogy nem lehet biológiai gyermekük, az örökbe fogadandó gyermekkel való megismerkedéskor kiderülhet azonban, hogy ez még nem sikerült. A vágyott vér szerinti gyermek hiánya miatti – újra felerősödő – fájdalmas érzések nehezítik, vagy akadályozzák a gyermek elfogadást, a kötődés kialakulását. Fontos még a felkészülési időszakban ezt tisztázni, szükség esetén terápiás segítséget kérni. Az válhat „elég jó” örökbefogadó szülővé, aki saját nemzőképtelenségével kibékült, elgázosolta meg nem született gyermekét, és az örökbefogadást, mint alternatív gyermekvállalási lehetőséget elfogadni kész.

- **Reális vagy irreális elvárások a gyerekekkel szemben:** mindenki szeretné, ha a gyermeke okos, ügyes, szép stb. lenne, sőt ő lenne a „leg...”. Amikor tanítgatjuk, neveljük természetesen bizonyos követelményeket is támasztunk vele szemben, elvárunk tőle bizonyos magatartást, teljesítményt, viselkedést, érzelmi megnyilvánulásokat. Mindig tudni kell azonban, hogy a gyermek aktuálisan mire képes és csak olyan elvárásokat támaszunk vele szemben, aminek képes lesz megfelelni.
- **Feltétel nélküli elfogadás vagy feltételekhez kötött elfogadás:** a feltételekhez kötött elfogadásnál előfordul, hogy a gyerekekről kialakított ábrándkép – ami egy minden szempontból tökéletes gyermeket mutat – nagyon is távol áll a valóságtól. Nem létezik olyan gyermek, aki egy ilyen idealizált képnek meg tudna felelni. Tudni kell őt olyannak elfogadni, amilyen, nem várni tőle mást, mint hogy az legyen, aki, olyan, amilyennek született, meglátni benne a saját értékeit. A felnőttek által elvárt feltételeknek egyetlen gyermek sem tud megfelelni, a szülő vele szembeni fenntartásait és az ezzel járó negatív érzéseit megérzi és a viselkedése ezt tükrözi majd vissza.
- **Egyetértő vagy egyet nem értő nevelési elképzelések:** az örökbefogadó házastársak között, még egy jól működő párkapcsolatban is lehetnek jelentős különbségek a felek nevelési elképzelései között. Ez önmagában még nem baj, de fontos ezeknek a megbeszélése, közös nevelési elvek lefektetése és következetes betartása.
- **Megértő vagy elutasító környezet:** a döntésnél figyelembe kell venni, hogy milyen a tágabb család, a baráti kör, a közvetlen környezetben élők viszonyulása az örökbefogadáshoz. Megnehezíti az örökbefogadó család életét egy elutasító hozzáállás, különösen, ha az a közvetlen rokonság részéről nyilvánul meg. Az örökbe fogadók akár választás elé is kerülhetnek, dönteniük kell bizonyos kapcsolataik feláldozásáról az örökbefogadás miatt. Az ilyen helyzetek súlyos csapást okozhatnak, ami akár az örökbefogadás ellehetetlenülését is előidézhetheti. Fontos az ilyen kockázati tényezőnek az előzetes tisztázása, lehetőleg ne akkor szembesüljenek vele, amikor már a gyermek a családba került.

Várhatóan sikeres lesz az örökbefogadás, ha:

- A szülők kiegyensúlyozott, boldog házasságban, támogató környezetben élnek.
- Közösén döntöttek az örökbefogadásról és egymást erősítve, támogatva vesznek részt a folyamatban.
- Képesek érzelmi biztonságot nyújtani a gyermeknek és elfogadják őt olyannak, amilyen.
- Támogatóan segítik a gyermeket képességei kibontakoztatásában, előzetes elvárások nélkül.
- Nem várnak hálát a gyermektől.
- Elfogadják, ha nem lehet gyermekük. Lemondtak a vér szerinti gyermek születéséről és nem vesznek részt párhuzamosan lombikprogramon és örökbefogadási folyamatban.
- Már feldolgozták korábbi veszteségeiket és nem a korábban elvesztett gyermekük vagy magzatuk újjászületésében reménykednek.
- Képesek megértő és elfogadó attitűddel viszonyulni a vér szerinti szülőkhöz.

- Egészen korán (akár a kezdetektől) beszélnek a gyermeknek arról, hogy őt örökbe fogadták.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	2 .A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Gyakorlat száma, címe	2.1.Szükségletek és motivációk
Célja	A résztvevők értsék meg a szükségletek és motivációk szerepét saját és leendő gyermekük életében. Fogadják el, hogy helytelen motivációkkal nem lehet sikeres az örökbefogadás
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a kiscsoport munkájából, közös gondolkodással jussanak el a helyes válaszokhoz
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, papírok jegyzeteléshez
Időkeret	10+15+20 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: 4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. 2. lépés: A kiscsoportok gondolkodjanak el a következő kérdésen: Miért akarunk gyereket, mik az indítékaink? (vonatkoztassanak el az örökbefogadási szándékhoz vezető okoktól, azokat az indítékokat gyűjtsék össze, amelyek általában gyermekvállalásra ösztönzik az embereket) 3. lépés: A csoportok által összegyűjtöttet felírjuk a táblára. 4. lépés: A táblára felkerült gyermekvállalási indítékokat plenárisan – a résztvevőkkel közösen - értékeljük, helyesek, vagy helytelenek az örökbe fogadás szempontjából.
Tréneri megjegyzés	A gyakorlatot a pszichológiai alkalmassági vizsgálat egyik céljának megértésére használjuk. Mindegyik csoport ugyanazon a kérdésen dolgozik 15 percig a kiscsoportban, 30 perc a plenáris feldolgozás ideje
Értékelés, visszajelzés	Megkérdezzük a résztvevőket, van-e kérdésük, észrevételük az elhangzottakkal kapcsolatban, amennyiben igen, megválaszoljuk, illetve rávezetjük a kérdezőt a helyes válaszra.
Tréneri segédanyag	2. modul Tréneri kézikönyv: A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	2 .A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Gyakorlat száma, címe	2.2.Örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzetek és életkorkülönbségek

Célja	A résztvevők értsék meg, és fogadják el, hogy vannak olyan élethelyzetek, és életkori különbségek, amelyek esetében az örökbefogadás nem támogatható
Követelménye	Próbáljanak olyan élethelyzeteket elképzelni, amelyek velük is előfordulhatnak.
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: Négy, egyenként 4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. 2. lépés: A kiscsoportok gondolkodjanak el a következő kérdéseken: Melyek lehetnek az örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzetek? Milyen nehézségeket okozhat, ha az örökbe fogadó szülő és a gyermek között túl nagy a korkülönbség? 3. lépés: A csoportok által összegyűjtötteteket felírjuk a táblára. 4. lépés: A táblára felkerült válaszokat plenárisan – a résztvevőkkel közösen – értékeljük.
Tréneri megjegyzés	két csoport az 1. a másik két csoport a 2. kérdésen dolgozik, 15 percig a kiscsoportban, 30 perc a plenáris feldolgozás ideje
Értékelés, visszajelzés	Megkérdezzük a résztvevőket, van-e kérdésük, észrevételük az elhangzottakkal kapcsolatban, amennyiben igen, megválaszoljuk, illetve rávezetjük a kérdezőt a helyes válaszra.
Tréneri segédanyag	2. modul Tréneri kézikönyv: A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	2 .A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Gyakorlat száma, címe	2.3. Az örökbefogadás sikerét elősegítő/hátráltató tényezők
Célja	A résztvevők életszerűen próbálják meg végiggondolni, hogy mi minden járulhat hozzá az örökbefogadás sikeréhez, és mi minden hátráltathatja azt.
Követelménye	Olyan helyzeteket képzeljenek el, amelyek a való életben nagy valószínűséggel előfordulhatnak.
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: 4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. 2. lépés: a kiscsoportokban gondolják végig, hogy mit tartatnak az örökbefogadás sikerét elősegítő, illetve hátráltató tényezőnek?

	3. lépés: A csoportok által összegyűjtöttéket felírjuk a táblára. 4. lépés: A táblára felkerült válaszokat plenárisan – a résztvevőkkel közösen – értékeljük.
Tréneri megjegyzés	mindegyik csoport ugyanazon a kérdéson dolgozik
Értékelés, visszajelzés	Megkérdezzük a résztvevőket, van-e kérdésük, észrevételük az elhangzottakkal kapcsolatban, amennyiben igen, megválaszoljuk, illetve rávezetjük a kérdezőt a helyes válaszra.
Tréneri segédanyag	2. modul Tréneri kézikönyv: A sikeres örökbefogadás feltételei és az örökbefogadás nehézségei
Résztvevői segédanyag	–

4. AZ ÖRÖKBE FOGADHATÓ GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK SPECIÁLIS NEHÉZSÉGEI

A foglalkozás betekintést nyújt a gyermekek örökbefogadása előtti életkörülményeiről, eltérő fejlődési lehetőségeikről, és az esetleges elmaradások kezeléséről.

Segít felismerni, és megértetni az örökbe fogadni szándékozókcal azt, hogy nem lehetnek feltétlenül ugyanolyan elvárásaik egy adott életkorú örökbefogadott és egy ugyanolyan életkorú családba született és ott felnőtt gyermekkel szemben, hogy nem szabad saját örökbe fogadott gyermeküket és az ő fejlődését esetleg ismerősök, barátok hasonló korú gyermekéhez és gyermeke fejlődéséhez hasonlítani, viszonyítani. Tisztában kell lenni azzal, hogy egy örökbe fogadott gyermek ebből a szempontból is más lehet, mint a vér szerinti gyermek.

4.1. Az örökbe fogadható gyermekek életközösségének feltárása

- Kik lehetnek a gyermekvédelmi szakellátásban gondozottak?
 - 0-24 (25) éves korú ideiglenesen elhelyezett, vagy nevelésbe vett gyermekek, illetve utógondozói ellátott fiatal felnőttek.
- Hogyan kerülnek a gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásba?
 - A gyámhivatali határozat alapján
 - A gondozási hely kijelölése: a járási gyámhivatalokban történik a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok, illetve a megyei gyermekvédelmi szakértői bizottságok javaslata alapján.

Ideiglenes hatályú elhelyezés

Ideiglenes hatályú elhelyezésre akkor kerül sor, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Elhelyezhető a gyermek a nevelésre alkalmas, nevelését vállaló külön élő szülőnél vagy más hozzátartozónál. Ha erre nincs lehetőség, 12 évesnél fiatalabb gyermek esetében ideiglenes ellátást is biztosító nevelőszülőnél kell a gyermeket elhelyezni, kivéve, ha egészségi vagy személyiségállapota, ön- és közveszélyes magatartása ezt nem teszi lehetővé, vagy más okból szükséges az intézményi elhelyezés.

Beutaló szerv lehet a gyámhatóság, a rendőrség, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az ügyészség, a bíróság és a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága.

Leggyakoribb a gyámhatóság általi beutalás.

Nevelésbe vétel

A nevelésbe vétel célja a gyermek otthon nyújtó ellátásának és törvényes képviselőjének biztosítása, addig, amíg a gyermek családja képessé válik a visszafogadására, vagy a gyermeknek családba fogadó gyámot rendelnek, vagy a gyermeket örökbe fogadják, vagy ha ezekre nincs lehetőség, eléri a nagykorúságát. Nevelésbe vételre akkor kerül sor, ha a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelemben vétellel nem lehet megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.

A szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermek, otthon nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását.

Az otthon nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermekek számára:

- testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetést, ruházattal való ellátását, mentálhigiénés és egészségügyi ellátását, gondozását, nevelését, lakhatását, teljes körű ellátását,
- családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését,
- a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást.

Az otthon nyújtó ellátás tartalma:

- teljes körű ellátás
- gondozás-nevelés
- családgondozás
- ha nem lehetséges a családba való visszakerülés, az örökbefogadás elősegítése
- utógondozás

Az otthon nyújtó ellátás során a gyermekek helyzetét folyamatosan figyelemmel kell kísérni, 3 éves kor alatt félévente, majd évente, illetve szükség esetén az illetékes gyámhivatal felülvizsgálatot tart a gyermekvédelmi gyám, és különböző szakemberek helyzetértékelése és javaslata alapján.

Otthon nyújtó ellátást biztosít:

- a nevelőszülő a működtető közreműködésével, vagy ha ez nem lehetséges,
- a gyermekotthon, vagy
- az Szt. hatálya alá tartozó fogyatékosokat ápoló-gondozó bentlakásos intézmény, illetve fogyatékosok v. pszichiátriai betegek lakóotthona,
- a területi gyermekvédelmi szakszolgálat támogatásával, különösen családgondozással, valamint a gyermekvédelmi gyámság ellátásával.

Különleges gyermekotthon

Különleges gyermekotthon: a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró 3 év alatti – a tartósan beteg, illetve fogyatékos gondozott gyermek számára kötelezően ellátandó alapfeladatként a gyermek állapotához, illetve korához igazodó különleges ellátást biztosít.

A különleges gyermekotthon vállalhatja a 6 éven aluli, fogyatékos és részterületen fejlődési elmaradást mutató gyermekek korai fejlesztését, gondozását, a képzésre kötelezett gyermekek gondozását, fejlesztő felkészítését, amennyiben ennek tárgyi és személyi feltételeivel rendelkezik. A 3 év alatti gondozott gyermekek közül legfeljebb 8 helyezhető el egy csoportban.

A kizárólag 3 éven aluli gondozott gyermekekből álló csoport elhelyezésére és kizárólagos használatára biztosítani kell:

- egy csoportszobát, amely alvásra, játszásra és étkezésre szolgál
- a csoportszobával egybenylő fürdőszobát,
- teraszt, a levegőztetés céljára,
- játszásra alkalmas kertterületet,
- rendszeres és folyamatos orvosi ellátást,
- a területi védőnő rendszeres látogatását,
- a csecsemő, illetve kisgyermek folyamatos felügyeletét, (a gondozó állandó látó-, illetve hallótávolságon belüli tartózkodását)
- a csoportban a gyermekek gondozását, nevelését ellátó személyek között legalább 1 fő szakképzett csecsemő- és kisgyermek gondozónő alkalmazását,
- a csoportot ellátó valamennyi felnőtt alapvető tanfolyami szintű csecsemő, illetve kisgyermek gondozási-nevelési elméleti és gyakorlati ismereteinek meglétét,

A szakellátásban élő csecsemő és kisgyermek speciális szükségleteihez igazodó gondozói feladatok:

- Érzelmi biztonság nyújtása, kiemelten egy személlyel állandó, meleg, stabil kapcsolatrendszer
- A gyermek egyéni fejlődési ütemének tiszteletben tartása és saját kezdeményezésen alapuló aktivitásának támogatása.
- Én-tudat és pozitív önértékelés kialakulásának segítése. Fontos, hogy a gyermek kiismerje magát saját környezetében, személyes és családi helyzetében, valamint, hogy önmagát szeretetre méltó lénynak érezhesse.
- A testi egészség elősegítése és fenntartása.

Nevelőszülő

Saját háztartásában biztosít ellátást az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermeknek vagy utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek. Az ellátott gyermek szükséglete szerint az ellátást biztosító lehet:

- nevelőszülő,
- különleges nevelőszülő,
- speciális nevelőszülő.

A nevelőszülő a saját kiskorú gyermekeit is beszámítva legfeljebb 6 gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja. Ha a nevelőszülő saját kiskorú gyermekről háztartásában nem gondoskodik, akkor legfeljebb 5 gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

Ha a nevelőszülő vagy a különleges nevelőszülő egy vagy két fő különleges szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek a létszámot egy fővel csökkenteni kell. Ha a nevelőszülő, különleges nevelőszülő 3 vagy 4 fő különleges szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek a létszámot 2 fővel szükséges csökkentenie. Ha a nevelőszülő vagy a speciális nevelőszülő speciális szükségletű gyermek teljes körű ellátását biztosítja, a működtetőnek a létszámot minden speciális szükségletű gyermek teljes körű ellátása esetén egy fővel kell csökkenteni.

A gyermekvédelmi szakellátás területén kiemelt cél a nevelőszülői ellátás megerősítése, tekintettel arra, hogy a gyermek majdani felnőtt életében a sikeres boldogulás alapja a családi

kötődés, a szeretetteljes családi légkör, a pozitív családi minta és motiváció. E folyamat eredményeként az a cél, hogy Magyarországon 12 év alatti gyermek – ha csak betegsége, fogyatékossága vagy a testvérek együttes elhelyezése nem indokolja – ne intézményi, hanem családi elhelyezésben részesülhessen.

A működtető a nevelőszülő alkalmasságát 3 évente felülvizsgálja.

A családjából kikerült gyermek életének egyik legfájdalmasabb pontja, és további fejlődésének egyik legfőbb fékje a stabilitás, állandóság, folytonosság hiánya.

Gyermekotthon

A gyermekotthon otthont nyújtó ellátást biztosít annak az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett gyermeknek, akit nem nevelőszülőnél helyeztek el. Megszakítás nélküli munkarendben működő bentlakásos intézmény, legalább 12, de legfeljebb 48 gyermek ellátására alkalmas. Az örökbefogadás tekintetében egyre kevésbé, de még mindig számításba kell venni, a gyermekotthonból történő átgondozást.

Lakásotthon

Olyan gyermekotthon, ahol önálló lakásban vagy családi házban helyezik el a gondozott gyermekeket vagy fiatal felnőtteket. Lakásotthonban legfeljebb 12 fő helyezhető el. Vegyes korcsoportban, mely lehetőséget ad a testvérek közös elhelyezésére, családi körülmények között.

Speciális gyermekotthon

A súlyos pszichés, súlyos disszociális tüneteket mutató, pszichoaktív szert használó és a kettős szükségletű gyermekek ellátását biztosítja. A központi speciális gyermekotthon ellátási területe az egész országra kiterjed. Kettős szükségletű a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek.

Utógondozói ellátás

A gyámhatóság által elrendelt utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára utógondozást és szüksége szerinti ellátást kell biztosítani. Biztosíthatja nevelőszülő, gyermekotthon, utógondozó otthon vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat külső férőhelyen.

Az utógondozó otthon olyan gyermekotthon, amely a szakellátás keretében a fiatal felnőtt számára biztosít utógondozói ellátást. A külső férőhely az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt számára biztosít ellátást (például kollégium, albérlet).

Állandóság biztosítása a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek számára:

Az állandóság megalapozza a csecsemő, a kisgyermek nyugalma, érzelmi biztonságát. Ennek hiányában nincs kedve aktívan tevékenykedni, megismerni a világot. Érzelmi biztonsága ahhoz kell, hogy korának megfelelő ismereteket szerezzen, pozitív képe alakuljon ki önmagáról. Környezetváltozáskor kicserélődnek a tárgyak, a személyek körülötte, megváltoznak a vele szemben támasztott követelmények. Ezek a változások a gyermek szociális, értelmi, érzelmi fejlődésének a fékezőjévé válhatnak. Biztonságérzetét megteremti a folyamatosság, mely életének minden elemére ki kell, hogy terjedjen (tárgyi környezetére, szociális környezetére).

Fontos, hogy a gyermeknek életében állandó személyes kapcsolata legyen egy felnőttel, aki érti a viselkedését, biztatja, és akinek ő is érti a gesztusait, várja a biztatását. Ha ez hiányzik, hiányzik a fejlődés érzelmi mozgató rugója is. Ez a titka a saját kezdeményezésen alapuló aktivitásnak. Lesz, aki vele együtt örül a sikereinek, ugyanakkor biztos benne, hogy ha szüksége van rá, segítséget fog kapni, ha nehézségei támadnak. Vannak körülötte játékok, melyek ösztönzik a mozgásra. Játék tevékenysége közben védettség, nyugalom veszi körül, de van elég szabad mozgás lehetősége és ideje is. Az állandóság mind a gyermek, mind a felnőtt szempontjából a jó kapcsolat kialakulásának alapfeltétele.

Ha az örökbefogadott gyermek múltját vesszük szemügyre, fontos figyelni, értelmezni és tiszteletben tartani az egész élettörténetét, vér szerinti háttérét, szakellátásba kerülésének okait, családi kapcsolatrendszerét, valamint életének állomásait.

4.2. **A gyermekvédelmi gondoskodásban történő nevelkedés hatása a gyermekre**

A szakellátás kötelékébe kerülő gyermekek nevelése speciális területe a pedagógiának, mivel ezeknek a gyerekeknek többszörös hátránnyal kell megküzdniük.

A jellemzően előforduló traumatizáló hatások 4 csoportba oszthatók (Kálmánchey Márta 2008)

- A nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések
- A nevelésbe vétel traumája
- A gyermekotthoni életből fakadó problémák
- A nevelőszülői elhelyezés jellemző nehézségei

A nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések:

A gyermek születése előtti időszakban a nem kívánt, titkolt terhesség, valamint az elhanyagolt terhesség, az anya nem megfelelő életmódja, táplálkozása (Például alkoholizmus, dohányzás, hiányos táplálkozás, kábítószer-fogyasztás stb.) súlyosan károsíthatja a gyermek testi/lelki fejlődését. Ezeknek a következménye lehet az átlagosnál kisebb testsúly, kisebb koponya, gyengébb értelmi fejlődés. Mindezt súlyosbíthatják a szülés körülményei, egyedül, felkészületlen, támogatás nélküli környezetben, a családtagok, az egészségügyi személyzet érzéketlensége, elhárítása.

Szülés utáni időszakból származó károsító hatások: az elhanyagolás is több szinten jelentkezhet:

- A testi elhanyagolás nélkülözést jelent; rossz táplálkozás, szoptatás hiánya, hiányos ruházat, nem megfelelő lakásviszonyok, állandó anyagi gondok. Ezek közvetlen károsító hatásukon túl a gyerekekben állandó feszültséget, reménytelenséget, létbizonytalanságot okozhatnak.
- Az értelmi téren jelentkező elhanyagolás azt jelenti, hogy gyakran az a környezet, amiből a gyermek származik, ingerszegény. Nem beszélgetnek a gyerekekkel, nincsenek játékaik, nem mesélnek neki, nem ismeri a papírt és ceruzát stb. Mindez értelmi elmaradást okoz, késik a beszédfejlődés, a rajzkészség fejlődése, az általános ismeretek, tájékozódási készség fejlődése.
- Az egyes pszichés funkciók fejlődése meghatározott időszakokhoz kötődik, ezek „kritikus szenzitív periódusok” az adott funkció kibontakozása szempontjából. Ha ekkor nem érik a gyermeket olyan hatások, amelyek elősegítik a funkció fejlődését, később a pótlásuk már nagyon nehéz, esetenként lehetetlen. (Például a beszéd megtanulása egy koron túl már nem lehetséges.)
- Az érzelmi téren történő elhanyagolás kötődési zavart okozhat. A gyermek nem tud, nem mer, vagy nem képes kötődni, szeretni. Esetleg ennek kompenzációjaként a túlzott, válogatás nélküli kötődési készség vagy figyelemfelkeltő magatartás jellemezheti.
- Bántalmazás, agresszió: előfordul rendszeres, súlyos lelki, fizikai bántalmazás egyes családokban. Az agresszió akár fizikai, akár verbális, akár emocionális téren történik, frusztrációt okoz, szorongást kelt a gyermekben, esetleg viszont agressziót, vagy közönyt vált ki. A bántalmazott gyerekek védekeznek: már meghaladott fejlődési szintre csúsznak vissza (regresszió).
- A szenvedélybeteg szülők instabillá teszik a családi életet, hangulati életük szélsőséges, hol széles jókedvükben mindent megadnak, hol viszont ingerlékenyek, türelmetlenek, következtelenek. Ez a gyermekben bizonytalanságot kelt, biztonságérzete sérül. Ezen kívül sajátosan ambivalens, kettős érzései lesznek a szülőkkel szemben: szereti is, gyűlöli is őket,

sajnálja is, és megveti is egyidejűleg szüleit. Ezeket a vegyes érzéseket nem tudja önmagában elrendezni, és ez belső feszültséget kelt benne.

A gyermek arra szocializálódik, amit a környezetében lát. Azonosul azzal, az lesz számára természetes.

A nevelésbe vétel traumája

Az otthontól való elszakadás: veszteség. A gyermek elveszti családját, otthonát, környezetét, állandóságát, biztonságát, és ez mindenképpen veszteség számára, ha még oly rossz is az a helyzet, amiből ezáltal megszabadul. Talajvesztettség állapotába kerül, csalódik a szülőben, mert az nem nyújtotta számára azt az otthont, amire szüksége lett volna. Önmagát hibáztatja, hogy ő volt rossz, és ezért kell eljönnie otthonról. Önértékvesztést jelent számára az, hogy úgy érzi nem kellett, „eldobták”.

A gyermeket bizonytalanság jellemzi, fél attól, hogy mi vár rá, szorong, várakozási feszültség van benne. Körülötte minden megváltozik, számos új, szokatlan ingerhatás zúdul rá.

Veszteség, izoláció, kilátástalanság, tehetetlenség – ezek az „összetört otthon” (broken home) szindróma összetevői.

A gyermekotthoni életből fakadó problémák (lásd: 11.2.fejezet)

A hagyományos nagy nevelőotthonok sorra átalakultak családiasabb légkörű lakásotthonokká. Ezekkel kapcsolatban jók a tapasztalatok, eltűnőben van a klasszikus „intézeti ártalom” az ún. hospitalizáció (jellegzetes testi, értelmi, érzelmi és magatartásbeli eltérésekkel járó károsodás, ami a hosszas intézményi elhelyezés következménye).

Hospitalizációs tünetek:

- Testi tünetek: gyengébb testi fejlődés, több betegség, saját testi szükségletek felismerési zavara, magasabb fájdalomküszöb.
- Értelmi fejlődés eltérései: elmaradás az értelmi fejlődésben, különösképpen a mozgás-beszéd, játéktevékenység, rajzolás terén.
- Érzelmi élet eltérései: kötődési zavar, túlzott kötődési igény, válogatás nélküli barátkozás idegenekkel vagy kötődési képtelenség, esetleg közömbösség.
- Magatartásbeli eltérések: sztereotip cselekvések (ringatózás, fejbe verés), fokozott maszturbáció, ágybavizelés, veszélyérzet hiánya, szorongás, agresszió, passzivitás.

A hospitalizációs tünetek családba kerülés hatására jelentősen enyhülnek, évek során el is tűnhetnek.

Az intézményi nevelés egyéb károsító elemei a következők lehetnek:

- Az egyéni sajátosságok háttérbe szorulnak, hiányzik a személyesség. Mindig együtt vannak másokkal, így az egyéniség fejlődése nehezített. Az egyéni sajátosságok figyelembe vételére kevés lehetőség van, mert „tömbszerűen” csoportokban vannak.
- Rivalizáció: rangsort, hierarchiát alakítanak ki a gyerekek maguk között, és az erősebbek uralkodnak a gyengébbeken. Ellenségeskedés, gyűlölködés alakulhat ki közöttük.
- Bűnbakképzés: megbélyegzik azokat, akik valamiben eltérésit mutatnak, megfélemlítik, zsarolják, esetleg bántalmazzák őket.
- „Intézeti” bélyeg. A nevelésbe vett gyerekek „intézetisnek” nevezik magukat, ami sokuk számára megbélyegzettséget, kitisztottságot, csökkentértékűséget jelent. Hibaként, szégyenként, önértékcsökkenésként élik meg ezt. Esetenként megpróbálják eltitkolni vagy túlkompenzálják. A szülők vétségét, ami miatt nevelésbe kerültek, beépítik saját énképükbe, önmagukat minősítik rossznak.
- Leválasztódás a múlttól és a jövőről. A nevelésbe vett gyermekek számára gyakran csak a jelen van, az adott pillanat. A múltjukról leválnak azáltal, hogy elszakadnak családjuktól, és mert abban valami rossz történt, ezáltal el akarják felejteni. A jövőről pedig azért szakadnak el, mert bizonytalanok életük későbbi szakaszát illetően. A honnan-hová íve, az én-fejlődés

folyamatossága sérül. Gyökértelenné válnak, amit úgy fogalmaznak meg, hogy „csak lebegünk” a világban. A jövőre vonatkozóan pedig reménytelenség van bennük, hárítják a jövő felé fordulást, esetleg túlidealizált, irreális elképzelésekkel kompenzálják.

A nevelőszülői elhelyezés jellemző nehézségei

A nevelőszülőknél történő elhelyezés igen nagy feladat a befogadó család és a gyermek számára is, hasonlóan az örökbefogadó szülői családba kerüléskor tapasztalható kihívásokhoz. (lásd: 7 modul, 7.12.fejezet, és 10 modul 10.1. fejezet)

- A család számára a gyermek másságának elfogadása okozza a legnehezebb feladatot, a gyermek más szokásai, más természete, más családi háttere, más testi/lelki fejlődésének üteme.
- A befogadó család élete erősen megváltozik, a korábbi megszokott nyugalom nem fenntartható. Felborul a korábbi családi élet menete, újra kell strukturálni, mindez a vállalás ártékeléséhez vezethet. Esetleg nehezebbnek bizonyul a feladat, mint gondolták.
- A befogadó család vér szerinti tagjaiban féltékenység merül fel, osztozniuk kell az otthonukon és szüleiken, ami viszont zavarja a szülőket.
- Idegenből rövid időn belül családtaggá kell válnia a befogadott gyermeknek, hogy a kialakult helyzetről a gyermek szükségleteinek megfelelően tudjanak kommunikálni.
- A nevelt gyerekek korábbi pszichés sérülései zavart okozhatnak. Ezeket fel kell ismerni, és kezelni kell. Azonban érzékelni kell, hogy ezek gyökere a múltban és nem a jelenben van. „Miért lop, hiszen mindene megvan?” – hangzik el a helyzetet nem kellően felismerő méltatlankodás a nevelőszülő szájából, holott vétségének számos múltbeli oka lehet. „Benne van a vérében”- ez hasonlóan hibás, bár kézenfekvőnek látszó summázás.
- A gyermek a vér szerinti szülőkkel kapcsolatos érzelmeit a nevelőszülőre vetíti, mert az veszi át a szülők szerepét. Ezek az érzelmek azonban nagyon vegyesek lehetnek, a nevelőszülőt sérthetik, és esetleg nem érti ezeket, mert nincs tisztában kialakulásukkal. A szülőnek érzékelni kell, hogy a vele szemben kifejezett indulatok nem biztos, hogy neki szólnak.
- A befogadó családok azonnali hálát és szeretetet várnak, ami azonban jóval később fog jelentkezni. A hála várása lekötő jellegű, és ezért hárítást vált ki. Aki hálát vár, az a másikat terheli, önmagát pedig csalódásra kárhoztatja. Nem ugyanannak adjuk vissza azt, amit kapunk, hanem továbbadjuk másoknak. Amit gyerekeinknek adunk, nem kapjuk vissza tőlük, hanem saját gyerekeinknek adják majd tovább.
- A nevelt gyerekeknek korábban elmulasztott érzelmek, kapcsolatok, feltételek biztosítására van szükség ahhoz, hogy érzelmi sérüléseik gyógyulhassanak. Koruknál fiatalabb gyermekek igényeinek megfelelő mértékben van szükségük dédelgetésre, ölbevetésre, testi kontaktusra. Ennek felismerése is speciális része a nevelőszülői feladatnak. A nevelt gyerekek gondozása sok empátiát, türelmet, szeretetet igényel.

A befogadó család és a nevelt gyerek kettős kapcsolatának másik oldala a gyermek, aki számára az idegen családba való beilleszkedés a legnagyobb feladat. Egyszerre minden megváltozik körülötte, új ingerhatások sorozata zúdul rá, minden szokatlan, idegen számára. Ahhoz hasonlít ez a helyzet, mint amikor nyelvismeret nélkül külföldre kerülünk, nem értjük, hogy mi történik körülöttünk. „Süketek párbeszéde” egy kicsit az, ami a nevelőcsalád és a gyerek között a kezdeti időszakban zajlik: kölcsönösen nem értik egymás nyelvét. A gyerekek fokozott megfelelni igyekvés van, egyszerre akar minden követelménynek megfelelni, de nem érti pontosan, hogy mit várnak tőle.

A gyerek és a nevelőcsalád kapcsolatának alakulása hosszabb időt igénybe vevő folyamat: másfél, két évre tehető a stabilizálódás kialakulása.

E folyamat menete a következő:

- **Ismerkedés:** ebben az időszakban kell megítélni azt, hogy vajon képesek lesznek-e arra, hogy egy családdá váljanak. Éreznek-e affinitást egymás iránt, vagy inkább idegenek egymásnak? Mik

a kilátásai annak, ha elkezdődik közös életük. Ebben az időszakban kölcsönösen méregetik egymást, várakozásokkal és szorongásokkal telve.

- **„Mézeshetek”** az együtt töltött első időszak megnevezésére használják ezt a kifejezést. Ebben a periódusban ui. a gyermek fokozottan törekszik arra, hogy megfeleljen, elfogadják. A legszebb arcát mutatja, és a valóságnál ideálisabb képet fest magáról. Úgy tűnik, hogy a kapcsolatot szinte semmi sem homályosíthatja el. Ez a kép azonban nem reális, csupán a fokozott igyekezet terméke.
- **Próbára tevés:** ez a határok keresését jelenti, amikor a gyerek arról akar meggyőződni, hogy vajon tényleg szeretik-e, tényleg elfogadják-e, tényleg ott maradhat-e. Keresi, hogy mit és meddig szabad, meddig tartanak a határok, a korlátok. Azt akarja megtudni, hogy akkor is szeretik-e, ha rosszat tesz. Az előző végletesen problémátlan időszak visszahatásaként egy a valóságosnál rosszabb képet mutat most magáról a gyermek, figyelve a nevelőszülő reakcióját. Mivel korábban a vér szerinti szüleiben csalódott, most a nevelőszülőt teszi próbára. Természetesen ez nem tudatos folyamat, hanem tudatalatti lelki működések játszanak szerepet, jellemző magatartási eltérések ebben az időszakban az alábbiak:
 - **Túlevés:** a gyermekek sokkal többet esznek a családba kerülve, mint az szokásos lenne. Ez részben azzal magyarázható, hogy korábban a gyermekotthonban kiporciózott adagokat kaptak, vagy otthonukban éheztek, és most újdonság számukra, hogy annyit ehetnek, amennyit bírnak. Másrészt azonban pszichés háttere is van a jelenségnek: a családot, a szeretetet, az otthont „habzsolják”, amiben hiányuk volt.
 - **Tárgyak rejtékhelyre dugdosása:** az előzőhöz hasonló pszichés hátteret feltételezhetünk e jelenség mögött is. Ezen kívül az enyém-tied viszony hiányos ismeretéről is szó van. Eddig minden közös volt a nevelőotthonban, most kell megtanulnia azt, hogy saját tulajdona, saját tárgyai lesznek, amelyeket viszont szeretne kizárólag önmagának fenntartani.
 - **Regresszió:** a gyermek már meghaladott fejlődési szintre csúszik vissza, mivel túl nagy lelki teher számára a fokozott követelményeknek való megfelelés. Például újra bepisil, ujját szopja. Esetleg passzívvá, közönyössé válik, és vágyik vissza a megszokott „édes semmittevésbe”.
 - **Figyelemfelkeltés** például dac, hisztizés, agresszió, lopás, hazugság. Ezek nehezebben kezelhető megnyilvánulások, amiktől a nevelőszülők nagyon megijednek. Türelemmel, és következetes higgadt irányítással azonban ezek a zavarok többnyire fokozatosan elkopnak.

A vér szerinti családok életéhez képest a nevelőszülős elhelyezés speciális sajátosságokat mutat. Ezek nehezítik a közös életet, stressz-forrásként hatnak és ezért további sérüléseket is okozhat ez az időszak a gyermekek személyiségfejlődésében.

Az alábbi speciális traumatizáló tényezők előfordulásával számolhatunk:

- **Átmenetiség:** a gyermekek érzik, hogy a nevelőszülőknél való elhelyezésük nem végleges otthon, hanem csak átmeneti ideig, nagykorúságukig tart. Ez bizonytalanságot, feszültséget, szorongást okoz. Szükségük van arra, hogy pontosan tudják, mikor mire számíthatnak, meddig és milyen státuszban lesznek.
- **Feltételelesség:** a gyerekek úgy érzik, hogy a nevelőszülőnél maradásuk feltételekhez van kötve, jól kell viselkedniük, jól kell tanulniuk, meg kell felelniük, alkalmazkodniuk kell. Ez a feltételes elfogadottság nem megfelelő önérték-tudat kialakulásához vezet. A gyerekeknek feltétel nélküli elfogadásra, szeretetre van szükségük ahhoz, hogy biztonságban érezhessék magukat, és harmonikusan fejlődhessenek. A feltételelesség jelenléte szorongást, bizonytalanságot eredményez, meghunyászkodó, alávett viselkedést vált ki. A gyerek elébe megy a számára kilátásba helyezett büntetésnek, mert nem tudja annak feszültségét elviselni. Ez az önmagát

beteljesítő jóslat. A kilátásba helyezett elutasítás rendkívüli pszichés teher, ami nem „megjavulást” eredményez, hanem pszichés tüneteket vált ki.

- **Lojalitás-konfliktus, kettős hovatartozás:** A gyerekeknek pszichés terhet jelent kettős hovatartozásuk tudata, az, hogy vér szerinti szüleiknek köszönhetik életüket, de nevelőszülőknek neveltetésüket. „Hová tartozom? Kit szeressek?” – ezek a kérdések foglalkoztatják. Előfordul, hogy úgy érzi, választania, döntenie kell, az egyiket meg kell tagadnia ahhoz, hogy a másikat szerethesse. A hovatartozás dilemmája ez. Előfordul, hogy nem tudja eldönteni, hogy ide- vagy odatartozik, esetleg úgy érzi, hogy se ide, se oda. Valójában nem kellene választania, hiszen egymás mellé állíthatók lennének hovatartozásai. Ennek megértése azonban nagyobb érettséget igényel, ide is és oda is tartozhat, de más-más módon. Ennek megértéséhez a gyermek segítséget igényel.
- **Én-azonossági probléma:** A nevelőcsalád meghatározott értékeket, normákat vall, amihez a gyermeknek alkalmazkodnia kell. A nevelőcsalád értékeit kell befogadnia, elfogadnia, ahhoz kell idomulnia. A nevelőcsalád bizonyos értelemben „bekebelezi” a gyermeket: olyanná kell válnia, amilyennek ők akarják. A gyermek én-fejlődésének folyamata ez által megakadhat, én-azonossági problémák merülhetnek fel. „Ki vagyok én? Ki az én családom?” – ilyen kérdések foglalkoztatják.
- **Másodrendűség:** A nevelt gyerekek gyakran úgy érzik, hogy ők nem teljes értékű tagjai a családnak, csak másodrendűek. Rajzokon például jól tükröződik ez, ha a családot „emeletesen” rajzolják: a felső sorban a vér szerinti családtagok, az alsó sorban a nevelt gyerekek vannak. Ez a jelenség különösen ott kifejezett, ahol a vér szerinti gyerekek a nevelt gyerekekhez hasonló korúak. A nevelt gyerekek úgy érzik, hogy a vérszerintiekre más szabályok vonatkoznak, mint rájuk. Például ők nem nyúlhatnak az ennivalóhoz, csak a vérszerintiek, nekik kérni kell, ha éhesek. Úgy érzik, ők megtűrt személyek, befogadottak, családjuk „nem igazi”. Gyakran állandó sóvárgás van bennük, hogy ők is ugyanolyan helyzetben lehessenek a családban, mint a vér szerinti gyermekek.
- Speciális problémát jelent **a vér szerinti szülőkkel való kapcsolattartás**, jönnek, nem jönnek, milyen állapotban vannak, „elszeretés” kezelése, milyen volt előtte a kapcsolatuk, képesek-e együtt eltölteni tartalmasan az időt.
- **Rivalizáció a vér szerinti szülő és a nevelőszülő között:** Kialakul egy vetélkedés a szülők között nyíltabb vagy leleplezettebb formában. Ki a jobb szülőm, kit szeret jobban a gyermek? A gyermekben ez által nő a lojalitás-konfliktus, erősödik a bűntudat, és nő a feszültség és a bizonytalanság. A gyerek két tűz közé kerül, úgy érzi, az egyik szülőt meg kell tagadnia ahhoz, hogy a másik kedvére tegyen. A nevelőszülő öntudatlanul is akadályozhatja a vér szerinti szülővel való kapcsolatot, és ezt továbbadja a gyerekeknek.
- **Bizonytalanságérzet a gyermekben:** A vér szerinti szülővel való kapcsolattartás következtében a gyermekben nő a bizonytalanság a jövőjére vonatkozóan. Nem tudja, mi vár rá, meddig marad a nevelőszülőnél, mikor kerülhet haza. Előfordul, hogy a vér szerinti szülő hitegeti, hamis illúziókat táplál benne esetleges hazakerülésére vonatkozóan. A gyermeknek mindig pontosan tudnia kell, hogy mikor, mi vár rá, tisztában kell lennie a lehetséges kilátásokkal: az csökkent bizonytalanságát.
- **Döntési feszültség:** Ha felmerül a hazakerülés lehetősége, a gyermekben a döntés felelőssége okoz feszültséget: vajon jó lesz-e, ha hazamegy, „nem dobják-e el újra?” Vér szerinti szüleivel meglazult a kapcsolata, vajon elég erős lesz-e kötődésük a jövőben?

A nevelőszülői elhelyezés nem végleges, innen tovább kerülhetnek a gyerekek:

- vér szerinti családjukba,
- gyermekotthonba vagy másik nevelőszülőhöz
- örökbefogadó szülőhöz.

A vér szerinti családba történő hazakerülés nyereség és veszteség egyidejűleg, így ambivalens érzéseket kelt. A vér szerinti családdal való kapcsolat gyakran megszakadt a nevelésbe vétellel, ezért ennek újraépítése, a bajok rendezése időt vesz igénybe. Hiba, ha ezt nem vesszük figyelembe, és biológiai alapon adotttnak tekintjük a kapcsolatot, holott ez nem jelent egyben megfelelő szintű érzelmi köteléket is.

Másik nevelőszülőhöz kerülés gyakran okoz újabb pszichés sérülést, kötődési zavart, további traumát a gyermek személyiségfejlődésében. A gyermekben megismétlődik az első bekerülés én-sérülése, ezáltal felerősödik az alap-trauma (bizalomvesztés).

Örökbe fogadó családba helyezés sok szempontból hasonlít a nevelőszülői családba helyezés folyamatához. Kisgyermeknél könnyebben kialakulhat átkötődés a nevelőszülőről az örökbe fogadó szülőhöz.

Idősebb gyermeknél nagyon fontos, hogy minél mélyebben, és szélesebb körben tájékozódjanak a gyermek korábbi nevelési, fejlődési körülményeiről, és annak hatásairól. Ebben leginkább a nevelőszülőre támaszkodhatnak, hiszen ő van minden nap a gyermekkel, ő ismeri a szokásait, reakcióit, félelmeit, kezelhetőségét, hogyan nyugtatható meg, vér szerinti családdal való kapcsolatát, és részletes napirendjét.

A gyermek eddig átélt negatív élményeinek kezelése

Minden örökbefogadott gyermek átél az örökbe fogadása előtt legalább egy súlyos traumát – még ha újszülöttként fogadják is örökbe –, az anyától való elszakadás nehezen kiheverhető, feldolgozható veszteségélményét.

Hosszútávon ennek a traumának a feldolgozása elsősorban azon múlik, hogy milyen magyarázatot hall erre a történetre a gyermek – főleg az örökbe fogadó szüleitől. A nagyobb korban örökbefogadott gyermekek pedig általában több – sokszor tudatos emlékeikben is megmaradó – elszakadási, elhagyási traumán is keresztülmennek, amire az örökbefogadó szüleikhez kerülhetnek. (lásd: 11. modul 11.2.4. fejezet)

A származási családjuktól elszakított gyermekekre egy fogalomba sűrítve a bizalomvesztés a jellemző, amit az analitikus pszichológia „östörésnek” nevez. Ez azt jelenti, hogy nem bíznak a saját szerethetőségükben, megtarthatóságukban és a világban, sem más szülőfigurákban, hogy azok képesek megtartani, szeretni őt, ha még az sem volt erre képes, akitől az életet kapta, aki a világra hozta.

Az örökbefogadó szülő elsődleges feladata a gyermek nevelése során az ösbizalom helyreállítása a gyermekben. E nélkül nem alakul ki a gyermekben a jogosultság érzése, ami fontos az önbizalom és célorientáltság valamint a kötődési képesség kialakulásához is, amelyek az egészséges személyiségfejlődés nélkülözhetetlen bázisait jelentik.

A bizalom helyreállítás feltételei:

Elsősorban feltétel a gyermek jelzéseire, szükségleteire adekvátnan reagáló, elérhető, megbízható, állandóságot, stabilitást biztosító, feltétel nélküli elfogadást mutató, türelmes, empátiát mutató, a gyermek méltóságát tisztelő szülői magatartás. (lásd: 2. modul 2.1. fejezet)

- Sajnos nem egy gyermeket érnek az örökbefogadást megelőzően a bizalomvesztés állapotát súlyosbító egyéb traumák is, mint a megfélemlítés, testi- lelki bántalmazások is. Az ilyen traumát elszenvedett gyermekek szoronganak, depresszívek, viselkedésük nyugtalanságot, vagy éppen agresszivitást tükröz, és indokolatlannak tűnő indulatkitöréseik is lehetnek. Fontos, hogy a szülő értelmezni tudja a gyermeknek ezt a viselkedését, legyen vele a nehéz pillanatokban is szeretetteljes, megértő, türelmes, de határozott és következetes.
- Soha ne a gyermeket minősítse a nem megfelelő viselkedéséért, a bírálata mindig csak a helytelen cselekedetre vonatkozzon, ne a gyermek személyiségét ítélje el.

- A gyermek esetlegesen a szülő felé megnyilvánuló destruktív viselkedését ne vegye személye elleni akciónak, mert nem neki szól, hanem a traumákat okozó korábbi szülőfigurákkal szembeni harag megnyilvánulásai, ami nem múlik el máról holnapra a gyermek lelkében.
- A bántalmazott gyermekeket már a kapcsolat elején nyugtassák meg az örökbefogadók, hogy, ők nem fogják soha bántani, és ezt tartsák is be, ha bizonyos helyzetekben nehéznek tűnik is. Ez az ígéret és betartása meglepően hamar megnyugvást hoz a gyermekek viselkedésében, ritkulnak az úgynevezett nem tudatos provokációk, melyekkel általában arra keres bizonyosságot a gyermek, hogy akkor is szeretik, ha rossz. A legtöbb örökbe fogadható gyermek ugyanis magát hibáztatja a szülői elhagyásért, magát tartja rossznak, mert, ha elfogadná, hogy a szülők is lehetnek rosszak, akkor már semmilyen további szülőfigurában sem tudna újra bízni.
- A gyermeknek a kialakult negatív énképét meg kell változtatni ahhoz, hogy bízni tudjon saját szerethetőségében. Ehhez viszont nagyon sok pozitív megerősítésre, dicséretre van szüksége, mert az énkép nagyon merev személyiségvonásunk. A kialakulását okozó negatív visszacsatolások hatásának kioltásához sokszorosan több pozitív megerősítésre van szükség, mint amennyi a negatív énkép kialakításához kellett.

A fejlődési eltérések egyes aspektusai:

- **testi fejlődés eltérései:** kutatások kimutatták, hogy a gyermekotthonban nevelkedő gyermekek testi fejlődése a megfelelő táplálás ellenére is gyakran elmaradást mutat. Szerető, gondoskodó családba kerülve azonban a gyermekek rohamos fejlődésnek indulnak.
- **érzelmi fejlődés:** sérült lehet náluk az érzelmek fogadásának a készsége, kimutatása, empátiás érzékenységük, és ez a sérülés hosszabb idő alatt gyógyul be.;
- **szociális fejlődés:** kötődési sérülések, sérül a kapcsolatok kialakításának, szabályok betartásának a képessége, tanult tehetetlenség szimptóma, stb.;
- **intellektuális fejlődés problémái:** beszédfejlődés, beszédértés, gondolkodási funkciók, tanulási készségek, koncentráció.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ezeken az eddig rosszul fejlődő funkciókon már nem lehet javítani, de épp ezért fontos felhívni mindezekre a leendő szülők figyelmét, mert megfelelő odafigyeléssel, a gyermekkel való foglalkozással családba kerülés után nagyon sokat lehet fejleszteni ezeken a sérült funkciókon. Mindezek mellett azonban elsődleges fontosságú, hogy a gyermek érezze a biztonságot maga körül, hiszen ha ez megvan, nincs körülötte és benne feszültség, megnyugszik, és a különböző fejlődési területeken való fejlődése megindul.

4.3. Az örökbefogadás vállalásának nehézségei

Előfordul, hogy egyes gyermekek egyáltalán, vagy bizonyos helyzetekben, illetve bizonyos életkorban nem akarják, hogy a környezetükben mások, és főleg a társaik tudják, hogy örökbefogadottak.

Jó, ha tud erről az örökbefogadó szülő, és feltárja ennek az okát és segít gyermekének az elakadáson túljutni.

Előfordulhat, hogy egyszerűen csak arról van szó, hogy a cseperedő gyermek már maga szeretné eldönteni, hogy kivel osztja meg a történetét, kit tart arra méltónak. Ha a gyermekben ez az igény felmerül (általában kisiskolás korban szokott ez előfordulni), érdemes tiszteletben is tartani, ha lehetséges, ezt a kérését.

Sok esetben azonban a gyermek részéről jelentkező elhallgatási igény inkább az örökbefogadottság feldolgozatlanságával vagy az örökbefogadással kapcsolatban átélt negatív környezeti reakciókkal kapcsolatos. Ebben az esetben a szülő próbálja feltárni bizalmas beszélgetésben a gyermekkel, hogy mi is a gondja. Erősítse meg ismételten az önbecsülésében és szerethetőségében, hogy nem vele van a baj, stb. Válaszoljon a gyermek kérdéseire a

valóságnak megfelelően, de tapintatosan a történetével kapcsolatban. Ha sérelmek érték a környezet részéről, a társaitól az örökbefogadása miatt, magyarázza el neki, hogy nem feltétlen gonoszak a társai, csak nem tudják, hogy mit jelent az örökbefogadás, azért beszélnek butaságokat. Ha mindez nem lenne elég a gyermek megnyugtatósára, álljon ki a gyermek mellett, védje meg, vagy kérje ebben a pedagógus együttműködését, ha lehetséges.

4.3.1. Együttélés a „mássággal”

Ha az örökbe fogadók olyan kistelepülésen élnek, ahol kis túlzással mindenki mindenkit ismer, nem kérdés a másság vállalása, ha csak el nem költöznek a településről. Ilyen lakókörnyezetben a kikerülhetetlen nyílt kommunikációban kimondódhatnak a fenntartások, helyére kerülhetnek és megválaszolhatóvá válnak tisztázatlan kérdések, tévhitek. Mindez a sokszor romboló fantáziálgatás helyett az információk megosztásával megkönnyítheti az adott közösségben az örökbefogadott gyermek elfogadását, együttélését a mássággal.

Ugyanez a helyzet egy küllemében is eltérő etnikai származású gyermek másságával való együttéléssel kapcsolatban is. A nyílt, őszinte kommunikáció ebben az esetben is leegyszerűsíti a helyzet kezelését. Gyorsan kiderül, ki, hogyan áll az örökbefogadáshoz, illetve az eltérő származáshoz, a romasághoz. Az örökbefogadók segíthetnek a fenntartásokkal élőknek a magabiztos fellépésükkel, a helyzet büszke vállalásával, vagy ha szükséges, a másik fél meggyőzésével, érzékenyítésével is a gyermek elfogadásában, illetve törekedhetnek a negatívan viszonyuló személyek elkerülésére is, ha nincs lehetőség az attitűdjük megváltoztatására.

Nagyobb településeken szabadabban eldönthető, hogy kikkel akarja a család, illetve az örökbefogadott megosztani az örökbefogadás tényét. (lásd: 10. modul.10.4. fejezet)

Fontos meghatározni előre, mely körök, személyek nem hagyhatók ki ebből az információból, hol adekvát elmondani, hogy a gyermekünk örökbefogadott, mikortól döntheti el a gyermek maga, hogy kivel osztja ezt meg, stb.

Ami fontos, hogy ez nem titok, de családi ügy: nem tartozik mindenkire. Ha nem adekvát a helyzet, ha nincs apropója, a gyermek inkább azt érezheti belőle, hogy ez a másság a legalapvetőbb beazonosítója, ami ettől már inkább stigmává válik számára, és azt is üzenheti neki, hogy a szülei azzal, hogy folyton jelzik, hogy nem tőlük származik, mintegy eltávolítják valamelyest maguktól., ami azt is jelentheti neki, hogy ők sem fogadják el igazán.

4.3.2. Örökbefogadott gyermekek a különböző közösségekben

Tanulási folyamatunk elsődleges színtere a család. A szocializáció egy egész életen át tartó tanulási folyamat, amelynek során megismerjük önmagunkat, és a minket körülvevő világot, megszerezzük azokat a tapasztalatokat és ismereteket, amelyek hozzásegítenek a beilleszkedéshez.

A gyermek növekedésével a szintér lassan, fokozatosan tágul, majd másodlagos szocializációs színterekként egyre nagyobb szerepet kap a tanulási folyamatokban és az új viselkedések elsajátításában a tágabb környezet, az óvoda, a kortársak csoportja, az iskola, a baráti társaságok, az érdeklődési körök, és vonzalmak, végül az ezeket mind magába foglaló társadalom.

Az örökbe fogadott gyermek közösségbe kerülésekor jóval nagyobb jelentőséget kap az örökbe fogadottság ténye. A gyermek talán ekkor szembesül igazán azzal, hogy más, mint a többiek. Az örökbe fogadó szülőnek nagyon fontos feladata ekkor az, hogy segítsen oldani ezt a stigmát.

- A múltbeli élmények és a jelen helyzet néhány olyan elemét kell kiemelnünk, amelyek gyakoriak a szakellátásban élő, illetve örökbefogadott gyermekeknél:
- A múltbeli élmények közül a kora gyermekkori sérülés miatt, ha a megkapaszkodás-ösztön nem tud kielégülni, ha az anya-gyerek kapcsolat vagy az ezt pótló szoros egyszemélyes gondozói kapcsolat nem volt kielégítő, nem kapott elég simogatást, testi érintést, ölelgetést, akkor nagyobb az esélye annak, hogy a későbbiekben kötődési, érzelmi elakadásai lehetnek a gyermeknek.

A biztonságérzet hiánya szintén szorongóvá, labilissá, türelmetlenné, indulatosná teheti a gyermeket. Az állandóság biztonsága és elfogadás bátyái között tud a gyermek megnyugodni és pszichésen megerősödni

Nagyon sokat segíthet például az, ha az örökbe fogadó szülő – akár már az örökbefogadáskor vagy az előtt kialakít kapcsolatot más, szintén örökbe fogadó családokkal. Ha a gyermek olyan közösségben is megfordul, ahol a többi gyermek is örökbe fogadott ez sokat segíthet neki akkor, mikor esetleg az óvodai, iskolai közösségben esetleg ezért megbélyegzik. Az örökbe fogadó klubok tapasztalata például az, hogy a gyerekek nagyon szívesen járnak, nagyon jól érzik magukat egymás társaságában, az óvodában, iskolában pedig büszkén mesélik el ott szerzett élményeiket. Ez rengeteg erőt ad nekik, egyrészt örökbefogadottságuk felvállalásához, másrészt a negatív hatások kivédéséhez.

Ha az örökbe fogadott gyermek fejlődése valamely aspektusában lemaradt, vagy sérültek bizonyos funkciói, melyeknek nagy szerepe lehet óvodában, iskolában (szociális vagy kognitív funkciók) nagyon fontos, hogy a pedagógus tisztában legyen azzal, hogy ezek összefüggésben lehetnek-e bizonyos múltbeli hatásokkal, vagy egészen más okokra vezethetők vissza.

Vegyesek a tapasztalatok azzal kapcsolatban, hogy ha a pedagógus tud a gyermek örökbefogadottságáról, hajlamos másként kezelni a gyermeket, mint a többieket. Nem feltétlenül negatív irányban jelenik ez meg, de eleve azt, hogy másként viszonyul hozzá, a gyermek megérzi, és ez sajnos nemhogy enyhítené, hanem súlyosbítja a gyermek stigmatizáltság érzését. Természetesen ez esetben is nehéz mindenkire egységesen érvényes javaslattal szolgálni, hisz nagyon sok mindentől függ, hogy mi a jobb megoldás: a gyermektől, a közösségtől, de elsősorban a pedagógustól. A legideálisabb természetesen az lenne, ha a pedagógus – mint szakember – előítéletektől, sztereotípiáktól mentesen, teljes természetességgel tudná kezelni az örökbe fogadottság tényét. Az örökbefogadó családok is sokat tehetnek gyermekük elfogadásáért a különböző közösségekben, azzal, ahogy ők képesek vállalni ezt a helyzetet, és kommunikálni a gyermek örökbefogadottságáról.

A foglalkozáson beszélgessenek arról, hogy gyermekük óvodai iskolai beíratása idején mit mondanának, hogyan beszélnének történetükről, a gyermekük örökbefogadásáról. (lásd: 3.2. gyakorlat)

4.3.3. Az iskolai beilleszkedés nehézségei:

- Előfordul, hogy a gyermek titkolni akarja származását, örökbefogadottságát, emiatt hazudik. A hazugságok lelepleződésének lehetősége miatt feszült.
- A figyelemfelkeltő viselkedéssel a gyermek elismerést, figyelmet keres, azt szeretné, ha foglalkoznának vele. Valami miatt csak ilyen torz eszköz útján tudja ezt elérni.
- Kompenzál, mert kudarcok érték, kihívóan viselkedik, verekszik, vagy az ellenkező nemnél keres sikert, szeretetet.
- Előfordul, hogy lop: többnyire elajándékozza a „lopott tárgyat”, így próbál barátokat, elismerést, kötődést keresni. Ezek az esetek azt mutatják, hogy a lopás nem antiszociális cselekedet, hanem

egy kétségbeesett tett annak érdekében, hogy szeressék és elfogadjak, és ez az önértékelés sérüléséből fakadó viselkedésként értelmezhető.

- „Engem eldobtak” élménye: a gyermek úgy éli meg a nevelésbe vételt, hogy szülei „eldobták”, lemondtak róla. Ezáltal kevesebbnek, selejtnak, alacsonyabb értékűnek érzi magát. Emiatt nagyon sok dicséretre, megerősítésre, elfogadásra, elismerésre van szüksége.
- Keresi a határokat, keresi, hogy meddig mehet el, mit és meddig szabad.
- helyzete, vér szerinti szülei, az örökbefogadó szülőkkel való kapcsolata, stb. vagy éppen azért feszült, mert attól fél, hogy magatartása miatt el fog kerülni a családtól.
- Képességihiány: a gyermek tanulási kudarc miatt frusztrált lehet, és ezt különböző kompenzatórikus felhívó („az osztály bohóca”) viselkedésekkel próbálja ellensúlyozni.
- Neveletlenség: nem tudja, hogyan kell viselkedni különböző helyzetekben, mert a korábbi neveltetési helyén nem tanították meg neki.
- A múltban bántalmazásban volt része, és azt adja tovább, vagy attól fél, hogy ez megismétlődik. A gyermekkel foglalkozva fel kell tární, hogy ez van-e a háttérben, ez is jelezhet a problémás magatartás. Az ilyen gyermekekre esetleg egy lazább személyiségstruktúra jellemző, mert a korábbi elhanyagoló nevelés következtében hiányoznak a gátak, korlátok, amelyek egyben támpontok is lehetnének számára. Az elhanyagolás következtében gyakori a tüskés, dacos, elutasító magatartás is, a gyermek nehezen megközelíthető, elzárkózó.
- Depresszív: lehetséges, hogy depresszió felé csúszik a gyermek, amelynek többféle megnyilvánulása lehet, mint pl: befelé fordulás, magányosság, passzivitás, közömbösség, céltalanság, megközelíthetlenség, agresszió.

Hogyan viszonyuljunk a beilleszkedési problémákkal küzdő örökbefogadott gyermekekhez?

- Bizonyos korlátok, gátak elfogadtatása mindenképp szükséges. A tolerancia nem jelenthet anarchiát. A korlátok: tájékozási pontok, „jelzőtáblák” a gyermek számára, azokhoz viszonyítva lesz képes bizonyos dolgokat elfogadni, vagy elutasítani.
- A szoktatásnak nagy jelentősége van. Minél fiatalabb kortól fogva, folyamatosan és következetesen lehet megfelelő magatartásformákat kialakítani. A túlzott merevség természetesen káros.
- Amennyire lehet, kerüljük a büntetést! A fegyelmezés ne megtorlás legyen, hanem annak megértetése, hogy miért rossz az amit tett, a hangsúly, a magyarázat legyen.
- Hallgassuk meg a gyermeket is, mondassa el érveit, tisztázzuk, hogy mi történt, a továbbiakban ne hánytorgassuk fel az adott vétséget,
- Harag és szidalmazás helyett fegyelmezéssel reagálunk: szembesítsük a következményekkel, ő hozza helyre azt, amit elrontott, kapjon plusz feladatot,
- Igyekezzünk pozitív megerősítésekkel nevelni a gyermekünket a büntetés helyett.
- Ne ragadtassa el magát a szülő, ne guruljon dühbe, hanem őrizze meg hidegvérét, higgadtságát, legyen határozott a korlátok felállításában, és humorral tompítsa az éleket, oldja fel az áthidalhatatlannak látszó helyzetet (Természetesen a humor a helyzetre vonatkozzon, és ne a gyerek legyen a szülő humorizálásának, esetleg gúnyolódásának a céltáblája, mert akkor ellenkező hatást érünk el.)

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	3..Az örökbefogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei
Gyakorlat száma, címe	3.1. A szakellátásban való nevelkedés hatása a gyermekek viselkedésére, és fejlődésére.
Célja	A résztvevők értsék meg, miért és miben lehet más a

	különleges gyermekotthonban, illetve a nevelőszülői családban élő gyermek viselkedése a saját családjukban nevelkedő gyermekekhez képest.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladattól.
Felhasználandó eszközök	Flip-chart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 4 kis csoportok alakítása 2. lépés: a résztvevők 2 csoportban gondolják át a gyermekotthonban élő gyermekek, 2 csoportban pedig a nevelőszülői családban nevelkedő gyermekek jellemzőit hasonlítsák össze, saját családjukban nevelkedő gyermekek jellemzőivel (viselkedés, tulajdonság, különböző fejlődési területek). 3. lépés: a csoportok szóvivői osszák meg a véleményüket, plenáris megbeszélésen.
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Fontos a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek pszichés problémáinak ismerete, megértése, és az örökbefogadó szülők empátiás hozzáállása.
Tréneri segédanyag	3. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	3. Az örökbefogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei
Gyakorlat száma, címe	3.2. Az örökbefogadás miatti diszkrimináció az oktatási intézményekben, gyermekközösségekben.
Célja	A résztvevők készüljenek fel ennek lehetőségére, és szerezzenek jártasságot az ilyen helyzetek kezeléséhez.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladattól.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: kis csoportok alakítása 2. lépés: a csoportok a szituációs kártya alapján megbeszélik, hogyan kezelnék az adott helyzetet. 3. lépés: a csoportok szóvivői elmondják véleményüket, plenáris megbeszélésben
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Ezekre a helyzetekre igazán a felkészült örökbefogadó szülő tud megfelelően reagálni, és meg tudja védeni a gyermekét a diszkriminációtól.
Tréneri segédanyag	3. tréneri kézikönyv Szituációs kártyák: 1. Sírva jön haza a gyermek az iskolából, mert csúfolták, nem játszanak vele, mert „neki még anyukája sincsen”. 2. A gyermek, otthon elmeséli, hogy a tanárnő azt mondta,

	<p>hogyan „nem csoda, hogy nem érted, mert te intézetből jöttél”.</p> <p>3. Az óvónők javasolják az örökbefogadó szülőnek, hogy iskolaérettség előtt pszichológussal vizsgáltsák meg külön a gyermeket, „mert nem lehet tudni, hogy mit örökölt”.</p>
Részvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	3.Az örökbefogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei
Gyakorlat száma, címe	3.3. Vállad fel c.film
Célja	Érzékenyítés az örökbefogadottság nyílt vállalására, kortársközösségben.
Követelménye	Figyelmes meghallgatás, aktív vélemény nyilvánítás.
Felhasználandó eszközök	projektor, számítógép
Időkeret	25+20 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: film felvezetése</p> <p>2. lépés: film megtekintése</p> <p>3. lépés: megbeszélés</p>
Tréneri megjegyzés	Filmvetítés után alakítsuk vissza a kört, a megbeszéléshez.
Értékelés, visszajelzés	Biztassuk a hallgatókat arra, hogy ne a titok határozza meg mindennapjaikat, segítsék a gyermeküket az örökbefogadás nyílt vállalására.
Tréneri segédanyag	Vállald fel c.film
Részvevői segédanyag	–

5. A GYERMEK MAGÁVAL HOZOTT TULAJDONSÁGAI ÉS A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSÉBEN

Minden örökbe fogadni szándékozóban megfogalmazódik a kérdés, vajon milyen mértékben befolyásolják leendő gyermekük tulajdonságait, képességeit, mentalitását esetleg erkölceit az örökletes tényezők, és mennyiben érvényesül a nevelés, a környezet hatása.

Ezen a foglalkozáson tisztázzuk, mit értünk öröklött tényezőkön, ezek milyen szerepet játszanak a személyiség különböző vonásainak a kialakulásában. Beszélünk az egyén fejleszthetőségével kapcsolatos eltérő nézetekről, arról, hol a határ és a mérték a biológiai meghatározottság és a környezeti, nevelési hatások tekintetében.

Beszélünk arról is, hogy milyen személyiségjellemzők öröklődnek, és ezek miképpen befolyásolják a viselkedést. Kitérünk az intelligencia kérdéseire és az értelmi fogyatékkal kapcsolatos legfontosabb tudnivalókra. Röviden tisztázzuk, amit az agresszióról és a homoszexualitásról tudni érdemes.

Áttekintjük a környezet szerepét a gyermek fejlődésben, ennek során megbeszéljük a szocializáció fogalmát és a család szocializációs funkcióit.

Említést teszünk a fejlődés mérföldköveiről, különös tekintettel a fejlődési elmaradásokra, azok felismerésére, és az elmaradásokat okozó tényezőkre.

5.1. Örökletes és hozott adottságok, képességek

5.1.1. Az öröklés fogalma

A genetika az örökléstan – folyamatosan fejlődő – tudománya, a gén a sejtmagban található örökítő anyag egy része. Az utódok az előző generációktól kapják a teljes örökítő anyag-rendszert, azokat a tulajdonságokat, amelyek egyedivé teszik, és azokat amelyek minden emberre jellemzőek.

A genetika fejlődéséről a médiában gyakran téves elképzelések, szenzációk jelennek meg, ez sok felesleges várakozást, vagy félelmet kelt. A leegyszerűsített beszámolókból úgy tűnhet, mintha meglenne a felelős gén egy adott betegségért, vagy akár az agresszivitásért, szeretetért.

A gének valójában olyan kognitív képességeket, tanulási mechanizmusokat befolyásolnak, amelyek meghatározott szerepet játszanak a személyiség különböző vonásainak a kialakulásában.

Viselkedésünk kialakulását számos gén és több környezeti hatás együttesen, összetett kölcsönhatásokon keresztül befolyásolja. Így, még ha valakinél magasabb is a statisztikai valószínűsége egy bizonyos tulajdonság kialakulásának – hiszen rendelkezik olyan génváltozatokkal, amelyek növelik a valószínűséget, ez nem jelenti azt, hogy a tulajdonság kialakulása elkerülhetetlen, vagy ha éppen kíváncsú jellegről van szó, akkor biztosítható annak elérése. A kutatások rávilágítanak azokra a korai hatásokra, amelyek hosszú távon befolyásolhatják az egyén fejlődését, és kiemelik az optimális korai környezet biztosításának jelentőségét.

„... az örökségünkön nem tudunk változtatni, de a korai tapasztalatok befolyásolhatják, hogy ez milyen formában jelenik meg az egyén személyiségében.” (Bruno Bettelheim: 2003. 19. oldal)

A kutatók a XX. században jelentős energiákat fordítottak arra, hogy megállapítsák, milyen mértékben határozza meg az öröklés, és milyen mértékben a környezet (a neveléssel együtt) a személyiség fejlődését. Az újabb tudományos felfogás már nem tekinti az öröklést és a környezetet ellentétes tényezőnek, hanem hangsúlyozza a fejlődésre gyakorolt kölcsönös,

egymást kiegészítő hatásukat. A személyiséget a biológiai tényezők és a környezeti, nevelési hatások együttesen határozzák meg, egymással szoros kölcsönhatásban.

Az egyén fejleszthetőségében két szélsőséges nézet uralkodott. Az egyik elterjedt tévedés szerint az erősen örökletes vonások nem módosíthatók a környezet változtatása révén, a másik ennek ellenkezőjét vallja, hogy az embert csakis a nevelés teheti azzá, ami.

A továbbiakban úgy merül fel a kérdés, hogy a nevelhetőségben hol a határ és a mérték, illetve milyen viszony van az öröklés, környezet, nevelés kapcsolatában?

Az ember adottságokkal születik. Adottságokon velünk született lehetőségeket értünk. Ez azt jelzi, számunkra, hogy az öröklés ténye kétségtelen, de nem végzetesen meghatározott. Az öröklés és a környezet együttesen határozza meg a fejlődést.

5.1.2. Személyiségvonások, melyeket az öröklés erősebben meghatároz

A személyiség alatt köznapi értelemben az egyes emberek sajátosságait, jellemző tulajdonságainak összességét értjük. Milyen személyiségjegyek öröklődnek?

Temperamentum: azok az öröklött személyiségvonások, amelyek már kora gyermekkorban fellelhetők, de a szocializáció folyamán a környezeti interakciók, érési folyamatok hatására modulálódnak. Örökbefogadás esetén a szülők és a gyermek temperamentuma hatást gyakorol egymásra, ami szintén meghatározza, hogy a genetikai adottságokból milyen felnőttkori tulajdonságok alakulnak ki. Egy nagyon erős temperamentumú gyermekből sosem lehet „sarokban ülő” személyiség, de lehet belőle egy kreatív, kezdeményező, talpraesett felnőtt. Befelé forduló, csendes, passzívabb gyermek kinyílását, kibontakozását is elő lehet segíteni, megfelelő odafigyeléssel, biztatással, motiválással. Ha a szülőnek fenntartásai vannak a gyermek temperamentumát illetően, akkor érdemes végiggondolni, hogy nagyobb életkorú gyermek örökbefogadása esetén láthatóbb a gyermek habitusa. A gyermekről készült szakértői véleményekben erre vonatkozó támpontokat kapnak a leendő örökbefogadó szülők. Például a gyermek mozgásigénye, jellemző játéktevékenysége, szokásai, aktivitása, akaratnyilvánítása, önállósága, nyugtathatósága, figyelmének terelhetősége.

Miképpen befolyásolják a temperamentumjegyek a viselkedést?

A temperamentumok nemcsak azt befolyásolják, hogy mit tesznek az emberek, hanem azt is, miként teszik azt, amit tesznek:

- akiket magas szintű erőteljesség jellemez, azok hajlamosak olyan elfoglaltságot keresni, amelyek nagy energiájú tevékenységeket igényelnek. (például aktív sport);
- a fokozott tempóval jellemezhető személyek, ha tehetik, gyors ütemű tevékenységeket választanak és gyorsan is végzik azt, amit éppen tesznek;
- a lassúbb tempójú személyek ráérősebben teszik a dolgukat az életben.

Intelligencia (általános gondolkodási képesség): genetikai tényezők befolyásolják, átfogó hatást gyakorol a viselkedésre, hatásai már az élet korai szakaszában megmutatkoznak, és az élet egésze során fennállnak. Ugyanakkor a környezet is hatással van az intelligencia fejlődésre: segítheti kibontakozását, illetve akadályozhatja azt. Az örökbefogadó szülőknek azonban el kell fogadniuk a gyermek született képességeit azok lehetőségeivel és korlátaival együtt, ahogy a vér szerinti szülőknek is. Egy 80 IQ-val rendelkező gyermek életkorának megfelelő odafigyeléssel, fejlődési szükségletei kielégítésével (biztonság, állandóság, szeretet, elfogadás) valamint reális elvárások támasztásával felfejleszthető 90-re, de 120-ra nem. Krízishelyzetben mért IQ eltérhet a valóságos eredménytől.

Az intelligencia számszerű kifejezésére az Intelligencia hányados, IQ szolgál, amely megmutatja, hogy az adott személy pillanatnyi értelmi képessége mennyiben tér el az életkora alapján elvárhatótól. (IQ= mentális kor osztva az életkorral és szorozva 100-al)

Az intelligenciáról szólva felmerül az értelmi fogyatékoság kérdésköre is.

"Az értelmi fogyatékosság a központi idegrendszer fejlődését befolyásoló örökletes és környezeti hatások eredőjeképpen alakul ki, amelynek következtében az általános értelmi képesség az adott népesség átlagától az első évektől kezdve számottevően elmarad, és amely miatt az önálló életvezetés jelentősen akadályozott." (Párdányi 1990. 14. oldal)

Az értelmi sérülés kialakulásának hátterében számtalan ok állhat. Bár korszerű vizsgálatokkal ezek közül egyre több azonosítható, az esetek 20–25 százalékában nem derül fény a kiváltó okra, melyek lehetnek:

- Genetikai okok, kromoszóma-rendellenességek
- A genetikai eredetű értelmi sérülések egy része örökletességet, bizonyos családi halmozódást mutat, másik részüknél a genetikai állomány (az örökítő anyag) sérülése "minden előzmény nélkül" következik be.
- Familiáris értelmi elmaradás
- Az értelmi elmaradás családon belüli nagyfokú halmozódása következtében az érintetteknek általában átlag alatti intelligencia, illetve enyhe fokú értelmi sérülés gyakrabban tapasztalható. Az értelmi fogyatékosság nem minden esetben örökletes hátterű, ezért örökbefogadott gyermek esetében, végig kell gondolnunk, hogy lehet, hogy egy jó képességű gyermek örökbefogadásától zárkozunk el, ha megijedünk az értelmi fogyatékos szülői háttértől.
- Szerzett ártalmak
- Méhen belüli ártalmak lehetnek:
 - anyai betegségek (például terhességi toxémia, pajzsmirigybetegségek),
 - drog és alkoholfogyasztás, fertőzések (például rubeola),
 - nemi betegségek,
 - mérgezések,
 - extrém alultápláltság.
- Szülés alatti ártalmak: például oxigénhiány, szülési sérülések, koraszülés.
- Szülés utáni ártalmak: például fertőzések, extrém sárgaság, mérgezések, extrém alultápláltság, oxigénhiány, baleset.

Agresszió

Minden ember és gyermek személyiségében megtalálható az agresszió. Az agresszió egy energiaforrás, ami megmutatkozhat rombolásban, illetve aktivitásban, lendületben, kitartásban, kreativitásban, hatékonyságban, és ezt a szocializációs folyamatok határozzák meg. Az örökbefogadó szülők feladata és felelőssége megfelelő azonosulási minták nyújtása, és a gyermek agresszív késztetéseinek megfelelő mederbe terelése, nem elfojtása. Ennek záloga az önkontroll megtanítása a gyermeknek, a szabályok, korlátok kijelölése, és betartatása. Örökbefogadott gyermek esetén fontos feltárni a romboló agresszió okát, ami lehet korábbi bántalmazás, elhanyagolás, nem megfelelő viselkedési minták. A ilyen múltú gyermek agresszív viselkedésének enyhüléséhez időre, türelemre, elfogadásra van szükség. Későbbiekben krízishelyzetekben előfordulhat visszaesés, regresszióba kerülhet a gyermek, ilyenkor az agresszív elemek újra előkerülhetnek.

Gyakran találkozunk azzal az előítélettel, hogy ha deviáns, agresszív egy fiatal viselkedése, az azért van, mert „problémás” vér szerinti szülőktől származik. Az ilyen viselkedés oka azonban sokkal inkább adódik nevelési hibákból, egy valóságos szülői mintával való azonosulás lehetőségének hiányából, az elutasítottság érzéséből fakadó negatív énképből, és egyéb diszkriminációk okozta frusztrációkból. Ilyenkor szokták mondani tévesen értelmezve a fiatal viselkedését, hogy a gének kiütköznek, a vér nem válik vízzé, stb. Ugyanakkor ha nem megfelelően kezelik az örökbefogadás tényét, akkor előfordulhat rejtett azonosulás a negatívnak, agresszívnek, deviánsnak, antiszociálisnak beállított vér szerinti szülővel.

Az öröklött adottság nem befejezett személyiségjegy. Belőle a nevelés, tanulás, gyakorlás által képességek fejlődhetnek. A képesség alkalmassá teszi az egyént bizonyos tevékenységek sikeres elvégzésére. A képesség tehát teljesítményben realizálódó adottság.

Megkülönböztetünk általános és speciális képességeket. A különböző képességek halmozódása a tehetség.

Öröklődik-e a homoszexualitás?

A homoszexuálisokat minden korban és társadalomban ismerték. A klinikusok ma már inkább a normális szexuális viselkedés sajátos változatának tekintik, semmint rendellenességnek. A vita elsősorban arról szól, hogy a homoszexualitás biológiailag mennyire meghatározott, vagy befolyásolják-e szocializációs tényezők. A szülőknek az a feladatuk, hogy fogadják el, hogy előfordulhat a gyermekükönél homoszexualitás, és legyenek nyitottak arra, hogy a gyermek ezzel kapcsolatban is őszintén megoszthassa velük kérdéseit, kétségeit, félelmeit, vágyait.

5.2. A környezet szerepe a gyermek fejlődésében

A környezet biztosítja azokat a feltételeket, amelyek révén az adottságból képesség, tehetség fejlődhet. A nevelés, oktatás pedig megvalósítja az adottságban rejlő lehetőségeket.

A genetikai és környezeti tényezők nem egymástól függetlenül hatnak a személyiség formálódása során, hanem a születés pillanatától összefonódnak. Minthogy a szülők génekkel és környezettel egyaránt ellátják a gyermekeket, a gyermek öröklött személyiség jellemzői és a környezet közt szoros összefüggés van.

A környezet szerepéről szólva nem kerülhető ki a gyakran emlegetett szocializáció szó fogalmának tisztázása sem.

5.2.1. A szocializáció fogalma

A szocializáció tanulási folyamat, mivel a társadalmi (társas) lénné válásnak csak a lehetősége születik velünk. A lehetőség megvalósulása tanulás, megtanulni emberként élni és viselkedni pedig csak társas környezetben lehetséges.

Ez a környezet elsődlegesen a család, majd fokozatosan bővül a kör az iskola, a baráti kiscsoportok, a munkahely, egyéb közösségek belépésével az ember életébe.

A korai szocializáció elsődleges és döntő színtere a család, amelyet együtt élő, összetartozó személyek alkotnak. A család speciális sajátosságokkal rendelkezik. Az itt szerzett korai tapasztalatok nagyon mélyen bevésődnek, és hatással vannak a későbbi életünkre.

Tapasztalataink nem feltétlenül tudatosulnak, az elsajátított mintákat azonban egész életünk során alkalmazzuk.

A szocializáció megalapozza szokásrendszerünket, viselkedéskultúránkat. A családban alakul ki az alapszemélyiségünk, amely nem zárja le a későbbi személyiségfejlődést, de meghatározza az irányát.

Az alapszemélyiség szűrőrendszerként működik. Bizonyos hatásokat átenged, másokat nem.

- Átengedi azokat, amelyek összeegyeztethetőek a korábban megtanult és elfogadott hatásokkal.
- Nem engedi át, amelyek a korábbi tapasztalatoknak élesen ellentmondanak.

Ennek oka, hogy a korai tapasztalatok – bár kevésbé tudatosak – nagyon erősen és mélyen vésődnek be.

5.2.2. A család szocializációs funkciói

A családnak bizonyos szocializációs funkciókat kell ellátnia annak érdekében, hogy a szocializáció folyamata megfelelő módon történjen meg.

Gondozás-biztonságnyújtás

A gondozás és biztonságnyújtás testi-lelki gondozást egyaránt jelent. Lényeges a biológiai szükségletek kielégítése, valamint biztonságérzet, védettség-élmény biztosítása. Ezen funkció működésének feltétele a kiegyensúlyozott anya-gyermek kapcsolat. Ennek legfőbb ismérvei az alábbiak:

- biológiai komfort biztosítása;
- testi közelség, kontaktus biztosítása, ami a biztonságérzet első forrása;
- az anya által nyújtott biztonságérzet a külvilág megismerésének első érzelmi motivációja;
- az anya mintát nyújt az érzelmek tanulásához, a hétköznapi szokások elsajátításához, az önálló cselekvéshez, minden későbbi személyes szeretetkapcsolathoz. A szeretet (mint az első szociális érzelm) korai megtanulásának jelentősége a későbbiekben, hogy a félelem és agresszió szabályozójává válik. Segít föloldani a félelmet, s legátolni az agressziót.

Modellnyújtás, szereptanulás

Az embertársi kapcsolatokra vonatkozó, azokat jellemző korai minták nagyon mélyen, erősen bevésoódnak és erősen befolyásolják a későbbi kapcsolatainkat is. Mindegyik kapcsolati mintát és az ezekben való létezést, viselkedést a családban tanulja a gyerek.

Alapvető szerepek megtanulása részben úgy történik, hogy a gyerek betölti ezeket (gyerek-, testvérszerep). A szerep rögzülését segíti, hogy a helyesnek ítélt viselkedést jutalmazza, a helytelen büntet. Ezek a szerepek sok normát, értéket képviselnek és jelentenek.

A szerepek egy másik, jelentős részét előrevetített tanulás formájában tanulja a gyermek (szülői szerep, más felnőtt szerepek). Ezeket úgy tanulja meg, hogy nem tölti be, csak látja, megfigyeli, játékában utánozza.

A szereptanulás a szülő esetében is megvalósul. Miközben szülő a gyermeket társas lényvé, a gyermek a felnőtt szülővé szocializálja.

Az én, az én-rendszer és a belső kontroll funkciók kialakítása

Három éves kor körül kialakul az én-tudat, erre épül az énkép, s ennek megfelelően fejlődnek a belső szabályozó funkciók. Ezek lehetnek pozitív önkontroll funkciók, és negatív önkontroll funkciók. Megnevezésük arra utal, hogy leginkább jutalmazás, vagy büntetés hatására alakulnak-e ki. A belső szabályozó funkciók azok a tulajdonságok, amelyek azt fejezik ki, hogy a külső szabályok, követelések belső szabályozó erőként működnek. Az ember külső kontroll (ellenőrzés) nélkül megtanulja tenni, ami helyes és szükséges, és megtanulja nem tenni ennek az ellenkezőjét. Egyszerre cselekvésserkentő és cselekvés-gátló rendszer.

A pozitív önszabályozó funkciók

- **késleltetési képesség:** az egyén megtanulja szükségleteit későbbi időpontban és módosított formában kielégíteni. A kielégülés feszültség csökkentő hatású, és öröm-élménnyel társul.
- **frusztrációs tolerancia (feszültségtűrő képesség):** az egyén megtanulja elviselni azokat a feszültségeket, amelyek részben a szükségletek kielégítetlenségéből adódnak, részben konfliktushelyzetekből.
- **a jutalom és büntetés önszabályozásának képessége:** olyan tulajdonságok beépülését jelenti, melyek a személyes életvezetés szempontjából nélkülözhetetlenek. Azt eredményezi, hogy az egyén „jól érzi magát a bőrében”. Vagyis, ha jól tesz, akkor tud büszke lenni önmagára, feladathelyzetekben van kitartása, van önbecsülése. Kellemetlen helyzetekben pedig képes felismerni saját felelősségét, hibáit, azaz működik a lelkiismerete.

A negatív önszabályozó funkciók

A negatív önkontroll funkciók a szociális tilalmak beépülését jelentik, elsősorban büntetés hatására alakulnak ki. A szociális tilalmak, vagy negatív értékek elsajátítása a viselkedés

gátlás-rendszere két fázisban alakul ki. Kezdetben a gátlás-funkciókat a büntetéstől való félelem tartja fenn, a későbbiekben, a büntudat és a lelkiismeret megjelenésével a belsővé vált értékrendszerrel való összeütközés elkerülésének igénye biztosítja a tilalmak betartását.

A kommunikáció rendjének megalapozása

A kommunikáció mindkét formájának, a beszéddel történő (verbális) és a beszéd nélküli (nonverbális) kommunikáció megtanulásához beszélő környezetre, elsősorban családra van szükség.

A beszéd tanulása a gagyogás korszakától kezdve az utánzás révén zajlik. Az első utánzási minták a családtagok, akik a beszéddel egy összetett eszközrendszert adnak át a gyermeknek, mely alkalmas élményei jelölésére, tudatosítására, kapcsolattartásra, ismeretek, szokásrendszerek, az egész kultúra elsajátítására. A beszéd nem csupán az értelmi fejlettség mutatója, hanem az érzelmeké is. Csecsemőotthonban nevelkedő gyermekek esetében gyakran tapasztaljuk a megkésett beszédfejlődést, aminek oka nem csupán az, hogy a gondozók keveset beszélnek a gyerekhez, hanem hiányzik az a szeretetkapcsolat is, ami motiválja a gyereket a beszéd utánzására. Ez a helyzet előfordulhat rosszul működő családban is, ahol a gyermeknek ugyanígy nem biztosítják a beszédfejlődéshez szükséges feltételeket. A verbális kommunikáció mellett komoly szerepe van a nonverbális kommunikációnak. A nonverbális jelek tipikus megnyilvánulásai a mimika, a tekintet – szemkontaktus, szemmozgás – az ún. vokális jelek mint a hangnem, hanghordozás, hangerő, hangszín, gesztusok, testtartás, távolságtartás.

Bár a nonverbális kifejezések közül sokat nem kell tanulni, mert veleszületetten rendelkezésre áll, de a verbális és nonverbális összeillesztését tanulni kell. Megtanulni a közlések konzisztenciáját vagy épp össze nem illését, ez is a kommunikációs tanulás része.

Modellhatások révén épül be a kommunikáció teljes rendje, mely könnyebb és egyszerűbb alkalmazkodást eredményez.

5.3. A fejlődés mérföldkövei, a gyermek fejlődését befolyásoló tényezők, fejlődési elmaradások okai

A gyermekek viselkedéséről és fejlődési szintjéről alkotott véleményünket az életkorra alapozzuk. Ez azért kiszámítható, mert a legtöbb esetben a fejlődés normális mederben halad, a fejlettségi szint többnyire megfelel az adott életkorban elvárhatónak. A gyermek fejlődése során, bizonyos szinteken halad át, és egyik sem hagyható ki. A gyermek egészséges fejlődéséről számtalan szakkönyv szól, melyekből megtudhatjuk, hogy egy adott életkorban mi az elvárható fejlettségi szint, mit kell tudnia az életkori átlagának megfelelően fejlett gyermeknek. Tudnunk kell azonban, hogy egy gyermek fejlettségi szintje nem feltétlenül felel meg pontosan ennek az elvárásnak. Minden gyermek a saját egyéni ütemének megfelelően fejlődik, egyes területeken elmaradhat, vagy előre is szaladhat a fejlődésben. Az örökbe fogadható gyermekeknek gyakrabban vannak fejlődési elmaradásai, és ebből fakadóan speciális szükségleteik. A fejlődési elmaradások jelentkezhetnek a testi, értelmi, érzelmi, szociális és erkölcsi fejlődésben is.

5.3.1. Fejlődési elmaradásokat okozó tényezők:

Veleszületett tényezők:

- öröklött
- szerzett
 - méhen belüli ártalmak
 - születés közbeni ártalmak

Születés utáni tényezők:

- elhanyagolás
 - fizikai elhanyagolás
 - érzelmi elhanyagolás
- bántalmazás
 - fizikai bántalmazás
 - érzelmi bántalmazás
 - szexuális bántalmazás

Veleszületett tényezők

Genetikus (öröklött tényezők): a gyermek sérülése a fogamzás pillanatában eldőlt, a hibás gén okozta fejlődési rendellenességgel jön a világra (például Down kór, érzékszervek sérülései stb.).

Születés előtti tényezők: a magzatot ért károsító hatások

- fertőzések
 - rubeola fertőzés: főleg a terhesség első harmadában okoz fejlődési rendellenességet, siketséget, látáskárosodást (szürkehályog) szívbeteget, értelmi fogyatékosságot, illetve a csontok fejlődésében is problémákat okozhat.
 - varicella (báranyhimlő) fertőzés: elváltozások figyelhetők meg a magzat központi idegrendszerében, valamint a szemén és a végtagokon.
 - HIV (szerzett immunhiányos tünetcsoport) fertőzés: lásd 11.3. modul
 - hepatitis B és C: lásd 11.3. modul
- alkoholfogyasztás hatása a magzati alkohol szindróma, melynek súlyossága függ attól, hogy milyen alkoholt, mennyit és a terhesség melyik időszakában fogyaszt az anya.

A magzati alkohol szindrómával születő gyermekek nem mindegyike képes normál tanrendű iskolában befejezni tanulmányait. Az enyhe problémák, figyelemzavarok, tanulási nehézségek fejlesztéssel javíthatók.

- dohányzás, nikotin hatása
 - az újszülöttek súlya jóval kisebb a szokásosnál
 - gyakoribb a koraszülöttség
 - a gyermekek testi és szellemi fejlődésükben elmaradhatnak azonos korú társaiktól
- gyógyszerek, drogok hatása: lásd 11.3. modul;
- röntgen sugárzás hatása lehet a mikrocephália (kisfejűség), illetve károsíthatja a magzat ivarsejtjeit;
- az anya hiányos táplálkozása: az idegrendszert az intenzív fejlődés időszaka alatt súlyosan veszélyezteti, ha nem jutnak el hozzá megfelelő mennyiségben a tápanyagok (a szükséges kalória, fehérje, esszenciális zsírsavak, vas, cink, jód, folsav, egyes vitaminok);
- anyát ért balesetek, traumák, stressz helyzetek, testi-lelki bántalmazás;
- az anyai stresszel járó hormonális változások alapján feltételezhető összefüggés a magzat ingerlékenységével kapcsolatban.

Születés közbeni tényezők

Szülési sérülések

- oxigénhiány
- agyvérzés

- csonttörések
- fertőzések születés közben, többek között
 - HIV
 - Hepatitisz „B” és „C”
 - Szifilisz (luesz, vérbaj) A betegség ma már gyógyítható
 - Gonorrhoea (a szaruhártya pusztulása miatt vakságot okozhat)
 - Streptococcus „B”: az újszülött bakteriális sepsisét okozza, súlyos életveszélyes állapot. Ezeket az ártalmakat elszenvedett gyerekeknek súlyos gondjaik lehetnek életük során az önkifejezés, önellátás, mozgás, beszéd, viselkedés, magatartás, tanulás terén.

Születés utáni tényezők

Fizikai elhanyagolás:

- alultápláltság az idegrendszer (különösen az intenzív fejlődés időszaka alatt) fejlődését súlyosan veszélyezteti, ha nem jutnak el hozzá megfelelő mennyiségben a tápanyagok (a szükséges kalória, fehérje, esszenciális zsírsavak, vas, cink, jód, folsav, egyes vitaminok) a későbbiekben elmaradást okoz a testi fejlődésben;
- ápolatlanság, elhanyagolt külső;
- elmaradás az értelmi fejlődésben;

A fizikailag elhanyagolt gyermek viselkedése: kéreget, lop, felhalmozza az ételt, állandóan éhes, mohón eszik, nem szívesen tisztálkodik.

Fizikai bántalmazás:

- ütőnyomok és horzsolások elsősorban a vádlin, a farpofákon és a törzsön (nem összetévesztendő a járás tanulásakor, vagy a gyermek mozgásos játéktevékenysége közben keletkező kék foltokkal, melyek jellemzően az elülső testfelület kiemelkedő részein, a térden, sípcsonton, homlokon, az állon és könyökön fordulnak elő);
- égésnyomok;
- törések;
- szokatlan vagy érthetetlen hasi sérülések.

A fizikailag bántalmazott gyermek viselkedése: visszahúzódik a felnőttekkel való kapcsolattól visszariad, ha egy felnőtt hozzáér, aggódó, nyugtalan, rémálmai vannak, minden rosszért magát hibáztatja, félénk és ingerlékeny, szélsőséges viselkedésformák jellemezhetik (agresszív, feltűnően szolgálatkész, ellenszenves, sértő viselkedésű).

Érzelmi elhanyagolás, bántalmazás

Érzelmi elhanyagolás a gyermek semmibevétele, vele minden kapcsolat mellőzése. A gyermek nem kap szeretetet és figyelmet, elhitetik vele, hogy értéktelen, hibás, nem szeretik, nincs rá szükség vagy csak akkor értékes, ha megfelel mások igényeinek.

Az érzelmi bántalmazás része a

- megvetés, elutasítás: lekicsinylik a gyermek képességeit és teljesítményét
- kihasználás: deviáns magatartásra vagy bűnözésre, például bűnelkövetésre vagy kábítószerfogyasztásra, illetve alkoholizálásra veszik rá
- terrorizálás: megfélemlítés, fenyegetés, megrémisztés
- elszigetelés: a gyermeknek nem szabad más felnőttel vagy gyermekkel kapcsolatba kerülnie.

Az érzelmileg elhanyagolt vagy bántalmazott gyermekek viselkedése

Más emberekkel való kapcsolataikban általában bizonytalanok és szorongóak, mivel igényeiket következetesen, vagy az elvárás szerint nem elégítették ki. Az elhanyagolt csecsemő érzelmszegénynek és érdektelennek tűnik környezete iránt, ezért tévesen értelmi vagy testi fogyatékosnak, vagy szervi betegségben szenvedőnek tarthatják. Szociális

képességei hiányosak lehetnek, beszéd- és nyelvi képességei az elhanyagoltság miatt lassabban fejlődhetnek.

Lehetnek táplálkozási, magaviseleti problémái, alvászavarai, antiszociális viselkedése, késhet a szobatisztaság kialakulása, szélsőséges viselkedésformák jelentkezhetnek (hisztéria, mániakusság, szorongás, túlságosan szolgálatkész, rendkívül passzív, vagy agresszív, nagyon követelődő, vagy egyáltalán nem, túl felnőtt, vagy túl gyerekes).

Az elutasított gyermeknek alacsony lehet az önbecsülése. A kihasznált gyermek bűnt követhet el, vagy alkoholt; illetve kábítószer fogyaszthat. A terrorizált gyermek félénknak és zárkózottnak tűnik. Bizalmatlan, visszahúzó és kifejezetten szorong a felnőttekkel szemben. Az elszigetelt gyermek a szociális helyzeteket ügyetlenül kezeli, a normális kapcsolatok kialakítása nehézséget jelent számára.

Szexuális bántalmazás

Bármely életkorban előfordulhat, és nemcsak a szexuális aktus megtörténtét jelenti. Ide tartozik a gyermek jelenlétében végzett szexuális tevékenység (például prostitúció gyakorlása), felnőttek beszélgetése a gyerek előtt, vagy vele pornográf témákról. Minden olyan tevékenység, melyet egy gyermekkel szexuális kielégülés céljából végez felnőtt vagy jóval idősebb gyermek. Ilyen a behatolás a gyermek hüvelyébe, végbélnyílásába vagy szájába, behatolás nélküli érintés szexuális szándékkal, a gyermeknek a nemi szervek, illetve pornográf képek, filmek mutatása, vagy vele ezek készítése.

Nem jelent bántalmazást az a szexuális játék, amikor olyan gyermekek nézik vagy érintik meg erőszak és kényszer nélkül egymás intim testrészeit, akik között a korkülönbség nem több 4 évnél. Ez a pszichoszexuális fejlődés része.

A szexuálisan bántalmazott gyermek viselkedése

Magatartásának változása gyakori, hirtelen jelentkezik és szélsőséges. A gyermek agresszívvé, zárkózottá válik, fóbiák vagy alvászavarok jelentkeznek. Szexuális viselkedése nem az életkorának megfelelő. Ellenkező nemű felnőtthez nem gyermeki módon közeledik.

A szülő, vagy más családtag által bántalmazott gyermekben ellentétes érzések kavarognak, érzelmileg kötődnek az elkövetőhöz, ugyanakkor csalódtak is benne. Szokatlan, bizarr ismeretei vannak a szexszel kapcsolatosan, játékaik között feltűnően sok a szexuális tartalmú, amit magával és a játékaival is játszhat, szexuális játékokat kezdeményez a többi gyerekkel. Jellemző a már kinőtt viselkedésformák visszatérése.

A szexuális bántalmazás fizikai sérüléseket is okoz. A nemi szervek, a végbélnyílás és a száj körül zúzódások, repedések vagy vérzések láthatók. A nemi szervek és a végbéltájék sérülései megnehezítik a járást és az ülést is. Leányoknál hüvelyi folyás lehetséges. A szexuálisan terjedő betegségek (gonorrea, klamídia fertőzés, vagy néha HIV-fertőzés) is előfordulhatnak. Az örökbe fogadó szülők számára fontos, hogy a gyermek egészségi állapotáról, esetleges fejlődési elmaradásairól, azok jövőbeli következményeiről, kezelhetőségéről kapott információkat értsék és képesek legyenek a gyermek elfogadásáról megalapozott döntést hozni. Számolniuk kell azzal is (különösen újszülött örökbefogadása esetén), hogy csak később, a gyermek örökbefogadásának lezárulása után derül ki, hogy van olyan betegsége, ami korábban nem volt diagnosztizálható, vagy mutatkozik meg jelentősebb fejlődési elmaradás valamilyen területen.

Készeknek kell lenniük a gyermek speciális szükségleteinek felismerésére és kezelésére, illetve arra, hogy szükség esetén szakember segítségét kérjék. Bármilyen probléma adódik, a korai felismerés és a mielőbbi szakszerű segítségnyújtás esélyt ad annak rendezésére, a betegség gyógyulására, a fejlődési elmaradás behozására.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében
Gyakorlat száma, címe	4.1. gyakorlat Az öröklésről és a vér szerinti szülők megítéléséről
Célja	Annak megértése, hogy a vér szerinti szülők viselkedése és a gyermek későbbi magatartása között nincs ok-okozati összefüggés.
Követelménye	A csoporttagok aktív részvétele, álláspontok ütköztetése
Felhasználandó eszközök	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok, a leírt történet
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>4-5 fős kiscsoportokat alakítunk.</p> <p>A kiscsoportok kézbe kapják a következő történetet, amit előtte a tréner felolvas:</p> <p>Egy 12 éves örökbefogadott lányt azzal vitt el pszichológushoz az örökbefogadó anyja, hogy a gyermekkel viselkedési problémák vannak. Rendszeresen csavarog és lóg az iskolából. Szüleivel durva és szemtelen, nem lehet őt szeretni. Az anyja szavai: „De hát tessék mondani, milyen lehet az a gyerek, akinek olyan anyja volt, hogy a saját gyerekeit a kórházban hagyta és még rá se nézett. Ebben a gyerekekben rossz vér van.”</p> <p>A csoportok vitassák meg a következőket:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valóban oka-e egy sérülő problémás viselkedésének az, hogy a vér szerinti anyja újszülött korában elhagyta? • mit jelez az örökbefogadó anyja kijelentése, miszerint: „Ebben a gyerekekben rossz vér van.” ? <p>A csoportok által megfogalmazott válaszokat plenárisan megvitatjuk.</p>
Tréneri megjegyzés	A tréner a plenáris vitát úgy irányítsa, hogy a végkicsengése a következő legyen: Az örökbe fogadó anyának súlyos előítéletei vannak a vér szerinti anyával kapcsolatban, és nem képes a gyermek feltétel nélküli elfogadására. A gyakorlat a tréner döntése alapján választható.
Értékelés, visszajelzés	A kiscsoportok helyes megoldásait kiemeljük és megerősítjük.
Tréneri segédanyag	4. modul: Tréneri kézikönyv: A gyermek magával hozott tulajdonságai, és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében

Résztevői segédanyag	–
-----------------------------	---

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében
Gyakorlat száma, címe	4.2. Születéssel hozott, illetve a szocializáció során kialakuló tulajdonságok
Célja	Az örökbefogadott gyermekek örökletes tulajdonságaival kapcsolatos félelmek eloszlatása
Követelménye	Mindenki aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>1. lépés: egyénileg gondolkozzanak el, írják fel egy papírra, mely tulajdonságokat sorolnák a születéssel hozott csoportba, melyeket a szocializáció során kialakulók közé</p> <p>2. lépés: Flipchart tábla két oldalára összegyűjtjük az elhangzott véleményeket a csoportvezető moderálásával</p> <p>3 lépés: A megbeszélés során felismertetni, hogy a két oszlop között milyen összefüggés van.</p>
Tréneri megjegyzés	Mindenki önállóan dolgozik.
Értékelés, visszajelzés	Félelmetesebb-e az örökbefogadott gyermek vállalása, mint egy vér szerinti gyermeké? A gyakorlat meggyőzheti a hallgatóságot, arról, hogy az örökbefogadott gyermek sem rejt több, félelmetes, nem látható örökletes tulajdonságokat, mint egy vér szerinti gyermek.
Tréneri segédanyag	4. modul: Tréneri kézikönyv: A gyermek magával hozott tulajdonságai, és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	4. A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében
Gyakorlat száma, címe	4.3. A vér szerinti szülőkkel kapcsolatos információk megítélése
Célja	Annak átélése, hogy a vér szerinti háttérrel kapott információk hogyan befolyásolják a gyermek elfogadásával kapcsolatos döntést
Követelménye	Éljék bele magukat a helyzetbe, tegyenek fel racionális kérdéseket,

	nézzenek szembe őszintén az érzéseikkel.
Felhasználandó anyagok	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>4–5 fős kiscsoportokat alakítunk. Mindegyik csoport más feladatot kap.</p> <p>Feladat:</p> <p>Milyen érzésekkel fogadnák a lehetőséget, hogy örökbe fogadhatják azt a gyermeket, akinek a családi háttéréről a következő tudható:</p> <p>71. apa alkoholista, agresszív bűncselekményért börtönben ült, anya prostituált, több gyermeke van, mind más apától.</p> <p>72. anya fiatalos, alkalmi kapcsolatból esett teherbe, állapotát családjá, környezete előtt sikeresen titkolta, a gyermek születéséről senki sem tud.</p> <p>73. a szülők több gyermeket nevelnek, anyagi okokra hivatkozva nem vállalják még egy gyermek felnevelését</p> <p>Milyen kérdéseket tennének fel a szakembereknek, ha ilyen háttérű gyermeket ajánlanák fel önöknek?</p> <p>A gyakorlat végén mindegyik csoport beszámol a feladat megoldásáról</p>
Tréneri megjegyzés	A gyakorlat a tréner döntése alapján választható
Értékelés, visszajelzés	Hangsúlyozzuk a saját érzések őszinte beismerésének fontosságát, a gyermek feltétel nélküli elfogadásának elengedhetetlenségét, illetve a szakmai segítség igénybevételét.
Tréneri segédanyag	4. modul Tréneri kézikönyv: A gyermek magával hozott tulajdonságai, és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében
Résztevői segédanyag	–

6. A VESZTESÉG SZEREPE AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSBAN

A foglalkozáson a veszteség témáját beszéljük meg. A veszteségek tárgyalásának kapcsán fontos megemlíteni, hogy az örökbefogadás mindhárom szereplője (vér szerinti szülő, örökbefogadott gyermek, örökbefogadó szülő) legtöbbször korábbi vagy aktuális veszteségélménnyel megy bele az örökbefogadásba. Ebben a fejezetben mindhárom szereplő veszteségéről szó lesz.

Beszélünk arról, hogy az örökbefogadó szülők milyen veszteségeket éltek át, hogyan dolgozták fel ezeket, mi vagy ki segít a feldolgozásban. Fontos beszélni a feldolgozatlan veszteségekről is, és segíteni a résztvevőknek abban, hogy elinduljanak a veszteségek helyes feldolgozása felé vezető úton. Tudniuk kell arról is, milyen terhet jelenthet az a gyermek számára, ha tőle várják a megoldást egy veszteségélményük feldolgozásához, „elfelejtéséhez”.

A vér szerinti szülők általában valamilyen jelentős ok, vagy élethelyzet miatt adják örökbe a gyermeküket. Veszteséget szenvednek el, hiszen le kell mondaniuk a saját gyermekük

gondozásáról. Örökbeadó szülők lehetnek fiatalok, akik úgy érzik, nem képesek a gyermek gondozására, vagy a gyermek apja elhagyta őket, vagy az apa nem is tud róla, hogy ilyen helyzetbe kerültek, ezért nem látnak más kiutat, mint az örökbeadást. Sokszor a terhességek titkoltak, ez még nehezebbé teszi a helyzet megfelelő megoldását. De az örökbeadás nem csak fiatal szülőkre jellemző, azért is létrejöhet, mert a vér szerinti szülők szegények, nincs megfelelő támogató közegük, esetleg már több gyermeket nevelnek, és nem tudnak további gyermek nevelésére vállalkozni. Előfordulnak házasságon kívül született gyermekek is, ahol a család, a pár egyik tagja emiatt nem tudja befogadni a gyermeket. Vannak olyan szülők is, akik a gyermeküket nem tudták megfelelően nevelni vagy elhanyagolták, bántalmazták így nem volt más megoldás, mint kiemelni a gyermeket a családból. Fontos hangsúlyozni, hogy senkinek nem könnyű még akkor sem, ha látszólag a körülmények nem erre utalnak.

A foglalkozáson beszélünk a gyermek által elszenvedett veszteségekről is. Minden örökbefogadott gyermeknek együtt kell élnie azzal a veszteséggel, hogy nem nevelkedhet vér szerinti családjában. Ha valamilyen oknál fogva nem csecsemőként kerül örökbefogadásra, további feldolgozandó veszteséggel kell számolni. Az örökbefogadott gyerekek múltja sokféle lehet. Lehet, hogy a vér szerinti anyjuk nem mond le a születésük után róluk és nevelőszülőkhöz kerülnek. A nevelőszülőknél is szenvedhetnek veszteségeket, melyek minden jóindulat ellenére elkerülhetetlenek. A nevelőszülőknél gyakran változik a szociális környezet, hiszen újabb nevelt gyerekek kerülnek oda, illetve elkerülnek onnan azok a gyermekek, akiket a nevelőszülő visszagondoz eredeti családjába vagy, akik örökbeadásra kerülnek. Ezt a gyerekek általában veszteségként élik meg. Ha örökbefogadás miatt a gyermek elkerül a nevelőszülőktől, akkor az ottani kapcsolatait is meg kell gyászolnia. Az is előfordul, hogy a gyermeknek vannak vér szerinti testvérei is. Szerencsés esetben a vér szerinti testvérek ugyanabba a családba kerülnek, de ez nem mindig alakul így.

További lehetőség még, hogy a gyermek egy ideig a vér szerinti családjában élt, ám a vér szerinti szülők nem tudták megfelelően ellátni, vagy elhanyagolták, bántalmazták, ezért kiemelték a gyermeket a családjából. Akár pozitív akár negatív emlék a gyermek számára a vér szerinti és nevelő családokban eltöltött idő, mindenképpen meg kell gyászolnia az elveszített kapcsolatokat. A fent említett okok miatt fontos tudni, hogy a barátkozás alatt és az örökbefogadás kezdetén a gyermek éppen veszteségeket él át. Tehát a szülő első feladata a gyermek ellátása és a vele való kapcsolat kialakítása mellett, a gyermek segítése veszteségeinek feldolgozásában. Amennyiben a gyermek a szülőtől nem kap segítséget, és a veszteség nem kerül feldolgozásra, a gyermek fejlődése eltérhet az optimálistól, és a kettejük kapcsolatában is nehézségekkel kell számolni.

Egy kis elméleti kitérő a veszteség-feldolgozásról. Az ember számára veszteségélményt okoz minden olyan dolognak vagy tulajdonságnak az eltűnése, megszűnése, amely az egyén számára fizikai, érzelmi vagy pszichológiai szempontból jelentős volt. A veszteségen nemcsak egy fontos személy halálát, elvesztését értjük, hanem a különböző elképzelések, tervek elvesztését is. Örökbefogadás esetén például vér szerinti gyermek születésének élményét vagy a terhesség, szülés megélését.

Ezek alapján néhány példa az emberek életében előforduló veszteségekre:

- halál általi veszteség
- komolyabb betegség
- elválás, elszakadás fontos személytől, tárgytól, helytől
- megbecsültség, közösség elvesztése
- pszichés veszteségek: bizalom, önbecsülés, remények, vágyak, ideálok elvesztése

A gyász és veszteség következtében természetes módon az alábbi érzések és viselkedések fordulhatnak elő leggyakrabban:

- csalódottság, düh, harag

- a veszteség tagadása
- extrém fájdalmas levertség, csüggedés
- a külvilág iránti érdeklődés megszűnése
- elfordulás minden olyan tevékenységtől, dologtól, ami a gyászoló személynek korábban fontos volt
- féltékenység, irigység

Ezeknek a reakcióknak, érzelmeknek a leküzdése az egyéntől nagyon nagy erőfeszítést igényel, és ehhez időre van szükség. Ezt a folyamatot nevezzük gyázmunkának. A veszteséget követő gyász-állapotban megfigyelhetők egymást követő meghatározott fázisok. Ezek egymástól érzelmi állapotban és viselkedésben különböznek:

- Sokkos állapot: bénultság, hitetlenkedés, a realitás tagadása
- Tiltakozás: ellenségeség, düh, bánat, bűnbánat, tétovaság, céltalanság
- Kétségbeesés, szomorúság: az egyén gondolatait a veszteség tárgya köti le
- Gyógyulás: kapcsolatok újraépítése

A veszteségeket nagyon sokféleképpen dolgozzák fel az emberek. Ezek közül, azonban nem mindegyik bizonyul hatékonynak.

Hatékony módszerek: azok, melyek a gyászoló szükségletei alapján működnek, azaz, ha valakinek ideiglenesen magányra és befelé fordulásra van szüksége a gyász alatt, akkor ezt megélhesse, például hagyják őt szomorkodni, sírni, ha pedig támogatásra vágyik, akkor legyenek olyan elérhető emberek az életében, akik tudnak neki segíteni, meghallgatják, támogatják, elviselik a szomorúságát. A veszteségekkel való megküzdésben mindenképpen sokat segít, ha vannak olyan szociális kapcsolataink, ahol megélhetjük az elfogadást, és amelyek támaszt nyújtanak a veszteségek feldolgozásához.

A veszteségekkel mindenképpen foglalkozni kell, tehát nem hatékonyak azok a módszerek, melyek nehezítik a pszichológiai gyázmunka fájdalmas elvégzését. Ilyenek például az elkerülés, a tagadás és az idealizálás.

6.1. A gyermek veszteségei

Ezek az alábbiak lehetnek:

- a vér szerinti családjában nem nevelkedhető gyermekek által átélt veszteségek típusai;
- a korábbi gondozóktól való elválás veszteségei;
- az örökbefogadó szülőkhöz kerülés hatása a veszteségélményekre.

Minden örökbefogadott gyermek veszteséggel kerül az új családjába, hiszen még az újszülött korban örökbefogadott gyermekeknek is veszteség az, hogy a vér szerinti szülő lemondott a nevelésükről, nem a vér szerinti családjukban nőnek fel. Ennek hatására a gyermekben kialakulhat másság érzés, hiszen az emberek többsége a vér szerinti családjában nevelkedik fel. Különösen nehéz a gyermekek számára feldolgozni azt, ha vannak a vér szerinti anyának gyermekei, akiket otthon nevel. Ilyenkor a gyermekek, sőt akár az örökbefogadó szülők gyakran nem értik, hogy miért pont róla mondtak le. Az örökbefogadó szülőknek mindenképpen tanácsos annyi információt összeszedni a gyermek múltjáról, amennyit csak tudnak, hogy legalább magukban rakják össze a történetet, egy számukra is elfogadható motivációval, indokkal, hogy miért került az adott gyermek örökbefogadásra, hiszen így a gyermek is könnyebben tudja ezt a veszteséget feldolgozni.

Ha a gyermek később kerül az örökbefogadókhöz, akkor további veszteségekkel érkezik új családjába, amelyet a szülőknek kell kezelniük. Amennyiben nagyobb gyermekek örökbefogadását nézzük, akkor mindenképpen veszteségnek kell értelmeznünk azt, hogy a

gyermek elszakad a korábbi családjától, kiszakad a közösségből, ahol korábban élt. Akár nevelőszülőktől kerül el, akár a vér szerinti családjából, mindkét esetben meg kell gyászolnia az ott kialakított kapcsolatait. Minél jobban kötődik a vér szerinti családjához vagy a nevelőszülőkhöz, annál nehezebb a velük való kapcsolatát elgyászolnia. A gyermeknek azonban nemcsak a nevelőszüleivel vagy a vér szerinti szüleivel való kapcsolatát kell meggyászolnia, hanem a tágabb családi kapcsolatait, a testvéreit, rokonait, sőt a baráti kapcsolatait is akár, ha idősebb gyermek esetét nézzük. A gyermeknek a környezete is megváltozik, hiszen egész messzire kerülhet az eddigi lakhelyétől, ami a biztonságot jelentette. Egy örökbe fogadható gyermek rövid időn belül több családtól is elszakadhat, ezáltal a veszteségélménye minden elválásnál erősebb lehet.

A gyermekek számára azonban veszteséget jelenthet az is, hogy nem ismerhette meg a vér szerinti testvéreit, vagy nem is tudja, hogy vannak-e egyáltalán vér szerinti testvérei. Minden igyekezet ellenére, sokszor az örökbefogadó szülők nem rendelkeznek elegendő információval a gyermek múltjára vonatkozóan, így akár a gyermek az emlékeit is elveszítheti. Ezért a szülők feladata, hogy segítsék gyermeküket emlékezni és őrizni meg az örökbefogadás előtti emlékeit. Ahhoz, hogy az örökbefogadott gyermek vagy később felnőtt személyisége teljes legyen, fontos, hogy egy rendezett élettörténettel rendelkezzen, amelyben a lehető legkevesebb hiányosság van.

Ehhez javasoljuk, hogy az örökbefogadó szülők készítsenek egy könyvet a gyermek korábbi életéről, amelybe minél több emlék, fénykép vagy bármilyen más anyag bekerülhet, ami segít megőrizni a gyermek korábbi életének történetét. Beíráhatnak személyes élményeket is, de készíthetnek a szülők fényképet a barátkozás alatt is. Minden olyan információt, ami a gyermek korábbi életével kapcsolatos és legalisan tudható, azt az örökbefogadó szülőknek kell megszereznie a gyermek számára, és az emlékei folytonosságát is így tudják megőrizni. Nagyon fontos, hogy ebben az élettörténeti könyvben legyenek benne a nevelőszülőktől kapott anyagok (fényképek a nevelőszülői időkből, és ha van a vér szerinti szülőkről, rokonokról is, valamint további emlékek és a korábbi életkönyv) is.

A gyermekeknek nem csak a környezete változik meg, hanem az örökbefogadás után a nevük is. A vezetéknéve minden gyermeknek megváltozik, de a törvény úgy rendelkezik, hogy a gyermek utónevét meg kell tartani, és csak kivételes esetben lehet megváltoztatni. Az utónév változás is veszteség lenne a gyermek számára, hiszen addigi életét ezzel a névvel élte le. Törvényi kötelezettség meghagyni a gyermek utónevét, még akkor is, ha újszülött korban fogadják örökbe. A gyermek a nevét jó esetben a vér szerinti szüleitől kapta, így ez az identitásának fontos része.

Nagyon ritka esetekben a gyermek örökbeadásának az oka a vér szerinti szülők halála. Ilyenkor az örökbefogadó szülőknek nagyon fontos tudni azt, hogy a gyermek már akár pár hónaposan is képes gyászolni, és a szeretett személy elvesztése hatására ugyanúgy végig mehet a gyász szakaszain, mint egy felnőtt ember, csak a reakciók az ő fejlettségi szintjén nyilvánulnak meg. A tiltakozás, lázadás után visszahúzódás, közönyösség, monoton sírások következhetnek. Nem ritka, hogy a gyerekek a gyászfolyamat során nem a koruknak megfelelően viselkednek, azaz egy korábbi, már meghaladott fejlettségi szintre esnek vissza. Ez a visszaesés a megfelelő gyászfeldolgozás után megszűnik.

Az eddig felsorolt veszteségek főleg a kezdeti időszakra vonatkoznak. Előfordulhat, hogy a gyermek a törvény által biztosított joga alapján 14 éves kora után megkeresi a vér szerinti szüleit, de valamilyen oknál fogva nem találja meg. Ez különösen nagy veszteséget jelenthet számára, hiszen addig legalább a reménye megvolt arra, hogy megismerje majd a vér szerinti gyökereit, a keresést a gyermekek általában nem adják fel. Sokszor az örökbefogadó szülő iránti lojalitás miatt a gyermek a vér szerinti szülei megkereséséről nem beszél az

örökbefogadókkal, pedig sokkal jobb lenne, ha az örökbefogadók is tudnák a gyermeket ebben a folyamatban támogatni.

Sokszor későbbi életkorban tudatosodik a gyermekben, hogy nem hasonlít örökbefogadó szüleiére, vagy akár a külsejében csak kamaszkor körül jelennek meg olyan jellegzetességek, amelyek az örökbefogadótól eltérő származására utalnak. Ilyen esetekben, főleg, ha a gyermek származását nem megfelelően kezelték a gyermek felé, ez is okozhat veszteségélményt a gyermeknek.

A gyermek által elszenvedett veszteségek lehetnek kevésbé konkrétak is, például vágyak, fantáziák, elképzelések, amelyek nem felelnek meg a valóságnak, ezért a gyermeknek el kell őket engednie, melyet, szintén veszteségnek élhet meg. Ha a gyermeket a vér szerinti szülők, vagy bármely gondozója bántalmazták, elhanyagolták őt, cserbenhagyták, nem nyújtottak neki megfelelő védelmet, akkor elveszítheti a felnőttekbe, az emberekbe vetett bizalmát. Ez sajnos a későbbi kapcsolatra is kihathat, így az örökbefogadó szülőknek nagyon fontos feladata ezen veszteség negatív hatásainak korrigálása, „gyógyítása”, a bizalom helyreállítása. Korábbi negatív élményei, csalódásai nemcsak a felnőttekbe vetett bizalmát, de az önbecsülését, önértékelését is veszélyeztetik, hiszen mindezen tapasztalatok által azt élte meg, hogy ő nem eléggé fontos vagy nem eléggé szerethető. Az örökbefogadás segíthet neki abban, hogy mindezeket az elvesztett érzéseket visszakapja.

Nagyobb gyermekek esetében beszélhetünk a remények, vágyak, ideálok elvesztéséről is, mivel nevelőszülőknél élő, örökbefogadásra váró gyermekek rengeteget fantáziálnak arról, hogy egyszer majd eljön értük vér szerinti anyjuk, apjuk, aki szép, gazdag, kedves, és ők csak valami félreértés során kerültek a nevelőcsaládba. Idővel azonban a realitás is megjelenik és a gyermekeknek szembesülniük kell azzal, hogy ezek a vágyálmaik nem teljesülhetnek.

Az örökbefogadott gyermekek esetében gyakran találkozunk egészségügyi eltérésekkel. Néhány betegség nem korrigálható és állandó kezelést igényel. A gyermeknek ezek a betegségek is veszteségek lehetnek, hiszen megjelenhet náluk a másság érzése. Fontos, hogy ezeket az eltéréseket a szülő elfogadja és a gyermekkel is próbálja elfogadtatni. Az örökbefogadott gyermekek, amíg helyzetük rendezetlen, gyakran nem kapják meg a megfelelő fejlődéshez szükséges biztonságot és a támogatást, ezért előfordulhatnak náluk olyan egészségügyi problémák, állapotok, fejlődési lemaradások, melyek nagyon gyorsan rendeződnek, amint egy biztonságot nyújtó családba kerül a gyermek. Ezt azért fontos tisztázni, mert, ha az örökbefogadó szülő nem tudja, hogy ezek a lemaradások behozhatók, akkor akár komoly problémaként élheti meg a gyermek lemaradását, ami a gyermek számára is nehezítő körülmény lehet.

A családjuktól való elszakadás miatti veszteségérzés, szomorúság az évfordulós gyász, illetve a visszatérő gyász formájában a későbbiekben is megjelenhet a gyermekek viselkedésében. Ilyen kiváltó élmény lehet az örökbefogadottak életében például az anyák napja, vagy az örökbefogadott saját születésnapja.

6.2. Az örökbefogadó szülők veszteségei

Ezek a következők:

- a meg nem született vér szerinti gyermekkel kapcsolatos érzések feldolgozása;
- korábbi vetélések, elhúzódozó gyász;
- a meddőségi kezelések hatásának, kudarcainak feldolgozása, folytatásának problémái;
- az örökbefogadó szülő saját veszteségélményének feldolgozása a gyermek szempontjából.

Az örökbefogadó szülők általában számos veszteségen és nehézségen mennek keresztül, amíg eljutnak az örökbefogadásig. Az egyik tipikus veszteségélménye az örökbefogadó pároknak egy vagy akár több sikertelen terhesség vagy elveszített gyermek. Amint terhes lesz egy nő, el

kezd fantáziálni tudat alatt, arról, hogy milyen lesz majd a gyermeke, mivé fog válni, milyen élete lesz. Ezek a fantáziák nem felelnek meg a valóságnak, így amint a gyermek megszületik, a fantáziák szétfoszlanak, mivel nem felelnek meg a valóságnak. Egy meg nem született gyermek esetén, ezek a fantáziák fennmaradhatnak. Nagyon fontos, hogy a gyász munka megtörténjen az új gyermek családba érkezése előtt és az örökbefogadott gyermek ne a pár halott gyermekének vagy magzatának pótléka legyen és ne irreális elvárások vonatkozzanak az örökbefogadott gyermekre. Amennyiben ez a veszteség nem kerül feldolgozásra, a szülők és a gyermekek is frusztráltak lesznek, hiszen a gyermek nem képes az irreális elvárásoknak megfelelni.

Az örökbefogadás előtt álló párok sokszor valamilyen betegség következtében nem tudnak vér szerinti gyermeket nevelni, mely fennállhat a pár egyik vagy mindkét tagjánál. Az is előfordul azonban, hogy egyiküknél sem találnak semmilyen egészségügyi problémát, így még inkább nehéz feladni a próbálkozásokat. A legtöbb pár megpróbálkozik különböző orvosok által végzett mesterséges megtermékenyítéssel (inszemináció, lombik kezelések). A meddőségi kezelések során gyakran találkozunk azzal a párral, hogy egyfajta sürgetettség van a kezelések alatt. Ha az egyik beavatkozás nem sikerül, már aznap megbeszéljük az orvosok a párokkal a következő lombik vagy inszemináció időpontját. Minden sikertelen orvosi beavatkozás egyfajta veszteség, a remény elvesztése, hogy most majd megszületik a várva várt vér szerinti gyermek, valamint a pár elveszítheti a kontroll érzését is, úgy érezheti, hogy semmit sem tud tenni azért, hogy vér szerinti gyermeke szülessen. Sajnos a jelenlegi intézményrendszerben nem elég hangsúlyos az, hogy a párok gyászolják meg az eredménytelen kezeléseket, pihenjenek, és csak ezután folytassák a kezelést. Mindezen okok miatt gyakran az örökbefogadásba a párok úgy mennek bele, hogy nem dolgozták fel megfelelően a veszteségeiket.

Azonban az idői nyomás és a sürgetés is érthető, hiszen még így is, hogy rendkívül erőltetett tempóban történnek az egyes orvosi beavatkozások, a párok rengeteg időt veszítenek el az életükből, a gyermekre várás miatt. Ez akár 5-10-15 év is lehet. Ezalatt az idő alatt, mivel készülnek a gyermekvállalásra, a házaspár többi célja háttérbe szorul. Más pároknak is lehet a gyermek az elsődleges cél, azonban ez hamarabb bekövetkezik, így egy átlagos pár újra más célok felé fordul. Ezért is olyan nehéz megérteniük a meddőségi problémával küzdő párokat, akik hosszú éveken át harcolnak ugyanazért a célért, a gyermekükért. Azonban, ha folyamatosan a gyermek kérdése van a középpontban, akkor a pár tagjai kevesebb energiát, időt tudnak fordítani karrierjük, baráti kapcsolataik vagy egyéb örömszerző tevékenységeik építésére. Másrészt az orvosi eljárások finanszírozása rendkívül nagy anyagi terhet jelenthet a házaspár számára.

Az is fontos kérdés, hogy a pár mikor hagyja abba a termékenységi kezeléseket. Az orvosok azt, hogy valakinek biztos, hogy nem lehet vér szerinti gyermeke, csak nagyon ritkán mondják ki. Ezért a remény nagyon sokáig ott lebeghet a párok szeme előtt. Sokszor a párok az örökbefogadást és a további meddőségi kezeléseket párhuzamosan csinálják. Érthető, hogy reménykednek még a vér szerinti gyermek születésében, azonban amíg nem tudják elfogadni, hogy valószínűleg nem lesz vér szerinti gyermekük, addig az örökbefogadást sem tudják igazán elfogadni. A sikeres örökbefogadás érdekében, a gyermek örökbefogadása előtt a szülőknek fel kell dolgozniuk veszteségeiket és el kell fogadniuk, hogy az örökbefogadás a gyermekvállalásnak egy számukra elfogadott, kívánt módja. Csak így tudnak egy örökbefogadott gyermek felé teljes elfogadással nyitni, még akkor is, ha a vér szerinti gyermek iránti vágy nem múlik el belőlük.

A meddőség azonban nem csak az egyénre van hatással, hanem a párkapcsolatra is. Az orvosi eljárások során kiderülhet az egyik vagy mind a két félről, hogy valamilyen egészségügyi problémája van. Amennyiben ez csak az egyik félnél jelentkezik, akkor a párnak meg kell

küzdenie azzal is, hogy az egyik fél a „hibás”. Ennek az elfogadása a pár mindkét tagja számára nehézséget okoz, és ha ezt a párnak nem sikerül megoldania, az a kapcsolat végét is jelentheti.

A veszteség feldolgozásához fontos, hogy a veszteség miatt átélt érzések legyenek kimondva, elfogadva, megengedve. Előfordul, hogy a pár tagjai olyan szerepmegosztást alakítanak ki, melyben az egyik fél, általában a férfi támogatóként lép fel, így ő kevésbé kér segítséget, vagy nem mondja ki saját veszteségeit. Nagyon fontos, hogy ez a szerep ne állandó legyen, és a pár mindkét tagja kimondhassa saját veszteségeit és megélje a támogatást. Az is lényeges, hogy mind a ketten eljussanak az örökbefogadás teljes elfogadásáig és figyeljenek arra, hogy ebben a folyamatban hol tart a másik.

A meddőség miatt a tágabb családdal való kapcsolat is érintett lehet. Optimális esetben a pár szülei támogatóak, ami segíti a párt a meddőséggel való megküzdésben. Azonban olykor a nagyszülők nem tudják maguk sem elfogadni az örökbefogadást saját előítéleteik vagy veszteségeik miatt, ezért nem támogatják ebben gyermekeiket. Fontos tehát, hogy a tágabb családban előforduló veszteségeket és előítéleteket is oldják fel a leendő szülők, hiszen a nagyszülők fontos szerepet fognak betölteni a gyermek életében. Arra kell biztatnunk a tanfolyami résztvevőket, hogy a szüleikkel osszák meg az örökbefogadás tervét, adjanak nekik időt arra, hogy elfogadják és támogassák őket ebben a döntésben, és lehetőleg a leendő gyermek teljesértékű unokaként legyen elfogadva a családban.

A párok szociális kapcsolataira is kihatással lehet a meddőség. A sorozatos sikertelen próbálkozások miatt a barátok, ismerősök esetleg már rá sem mernek kérdezni a gyermek témára, a meddő párnak ez rosszul eshet. Az is előfordul azonban, hogy a párt folyamatosan zaklatják a gyermek témával, amely szintén negatív irányba tereli a barátokkal való kapcsolatot. Sokszor a baráti körben már mindenki gyermeket nevel, ami a pár tagjait emlékezteti saját kudarcélményükre. Emiatt a meddő pár elzárkózik, nem akar családos emberekkel barátkozni. Még ha a barátok elfogadják és megértik a párral szemben, akkor sem tudják igazán átérezni a nehézségeiket. Sokat segít tehát, ha a gyermektelenséggel küzdő párok sorstársakkal találkoznak, akik pontosan tudják, hogy min mennek keresztül. Ez történik a tanfolyamon is. Végül a párok amiatt is szenvedhetnek és izolálódhatnak, hogy nem képesek betölteni a társadalom által elvárt apai és anyai szerepeket (Pulay, 2006).

A veszteségek miatt gyakran egyfajta önvád vagy büntudat érzése keletkezhet az emberekben, mintha ők lennének a hibásak azért, mert nem lehet vér szerinti gyermekük.

A már felsorolt veszteségek nagyon nagy része nehezen megfogható, nem konkrét. Ezekre jellemző, hogy a feldolgozása sokkal nehezebb, így nem véletlen, hogy a meddő párok esetében gyakori a krónikus gyász, amire jellemző a folyamatos lehangoltság, szorongás és kilátástalanság (Betz & Thorngren, 2006).

Az örökbefogadásban az örökbefogadó pár veszteségének feldolgozása kulcsfontosságú, hiszen a gyermek veszteségeit is neki kell majd kezelnie. Márpedig, ha saját negatív élményeit még nem tudta teljesen feldolgozni, akkor nem képes a gyermeke felé megfelelően viszonyulni, és segíteni őt abban, hogy a veszteségeit megfelelően dolgozza fel.

6.3. A vér szerinti szülők veszteségei, a vér szerinti szülők elfogadásának szerepe a gyermek életében

Az örökbefogadás során a gyermek vér szerinti szülei is súlyos veszteségeket szenvednek el. Míg az örökbefogadó szülők felkészítésére hosszú procedúra és sok idő áll rendelkezésre, addig az örökbe adó szülők kezelésére sajnos kevés lehetőség adott. Holott a sikeres örökbefogadás egyik fontos szempontja az, hogy az örökbe adó szülő megfelelő és helyes döntést hozzon. Az örökbeadó anyák számára amellet, hogy számos ok miatt nem tudják

vállalni gyermekük nevelését, mégis trauma az életükben az, hogy le kell mondjanak gyermekükről. A gyermekükről való lemondás igen intenzíven érinti ezeket az anyákat, gyakran hosszú időn keresztül leverték lehetnek. Sokszor a veszteségélmény nem azonnal, hanem akár évekkel később is jelentkezhet, amikor olyan élethelyzetbe kerülnek, amelyben esetleg már vállalható lenne a gyermek (Néményi, 2006).

A veszteségüket a vér szerinti szülők amiatt is nehezebben tudják feldolgozni, mert gyakran az örökbeadást titkolják a környezetük előtt, érzéseikről nem beszélhetnek. A társadalom szemében az abortusz szokványos dolognak számít, de az örökbeadást sokan elítélik, ezért ez nem vállalható, nem lehet róla beszélni. A titok súlya egész életen át nyomaszthatja a vér szerinti szülőket. Ezért próbálják az egész történetet ők maguk is elfojtani vagy egyéb módon elhárítani. Mivel a vér szerinti szülőknek a 6 hét meggondolási idő után nincs joguk keresni gyermeküket és az örökbefogadó családok legtöbbször nem szeretnék tartani az anyával a kapcsolatot, a vér szerinti anya gyakran nem hall többet a gyermekéről, csak fantáziálhat róla. Jó lenne, ha a vér szerinti szülők elbúcsúzhatnának a gyermeküktől, ha lenne a gyermekről fényképük, amit megőrizhetnek. Bár a vér szerinti anyával való folyamatos kapcsolattartás sok esetben megnehezítheti az örökbefogadók szülői szerepének kialakulását, mégis nyílt örökbefogadás esetén, egy-két képet érdemes küldeni évente az anyának a gyermekről, hogy a vér szerinti szülő saját veszteségeit könnyebben fel tudja dolgozni. Fontos lenne, hogy a vér szerinti anya adjon nevet születéskor a gyermekének, nézze meg és búcsúzzon el tőle. Ily módon bízva rá a gyermeket az örökbefogadó szülőkre. A későbbi esetleges kapcsolattartás szabályairól előre meg kell állapodni, ez jelenthet egy-két fényképet vagy levelet a gyermek fejlődéséről évenként. Ha a megállapodott kapcsolattartás valósul meg, az megnyugtató a vér szerinti szülőknek és az örökbefogadóknak is.

A vér szerinti szülő fontos, kitörölhetetlen szerepet tölt be a gyermek életében, bár nem ő neveli fel, életet adott neki és a gyermek génjei is a vér szerinti családhoz kötik őt. Mindezek miatt a gyermek egészséges identitásának kialakulásához elengedhetetlen, hogy az örökbefogadó szülő elfogadja a gyermek vér szerinti szülőjét, ezáltal a gyermek is el tudja fogadni személyiségének ezt a részét.

6.4. Érzékenyítés a gyermek és a vér szerinti szülők veszteségeinek megértésére

Az előző pontokban tárgyalt szempontok miatt nagyon fontos az, hogy az örökbefogadó szülő foglalkozzon a gyermek és a vér szerinti szülő veszteségeivel is. Az örökbefogadó szülők számára nehézséget okozhat elfogadni a vér szerinti szülőt. Egyrészt sérelmezhetik, hogy míg nekik nem születhetett vér szerinti gyermekük, addig ezek az anyák lemondanak a sajátjukról. Előfordul, hogy nem a gyermekről való lemondást vagy annak okát nem tudják esetleg elfogadni a szülők, hanem a vér szerinti anya vagy apa történetét. Akadnak nehezebben megérthető történetek, azonban még ilyenkor is vannak olyan tényezők, amelyek indokolják a vér szerinti szülő viselkedését és segítik az elfogadást. Minden esetben próbáljunk empátiásként viszonyulni az örökbeadó szülőkhöz. A tanfolyamon előkerülhetnek az örökbefogadó szülők ellenérzései, előítéletei a vér szerinti szülők iránt. Fontos célja a tanfolyamnak, hogy megértesse az örökbefogadókkal, miért kell nekik a vér szerinti szülők veszteségeivel foglalkozni. Amit el szoktak fogadni, hogy segíteniük kell a gyermek veszteségélményeit feldolgozni. Ehhez azonban a vér szerinti szülők elfogadása, a vér szerinti gyökerek beépülésének tudatos elősegítése elengedhetetlen. Fontos, hogy az örökbefogadó szülő a gyermek veszteségeit segítsen feldolgozni, a vér szerinti szülők veszteségeit, történetét, motivációját pedig tudatosítsa magában és igyekezzon elfogadni, hisz ez segíti majd abban, hogy a gyermekének is elfogadható módon beszéljen a vér szerinti szüleiről. Mivel a vér szerinti szülők nem egyformák, és számos indok miatt mondanak le a

gyermekükről, ahhoz, hogy az örökbefogadó szülők el tudják fogadni, hogy nekik is vannak veszteségeik, fontos átbeszélni azt, hogy milyen okokból mondanak le a vér szerinti anyák gyermekük neveléséről. A sikeres örökbefogadás érdekében az örökbefogadó szülőkben lévő előítéleteket el kell oszlatni, azt is ha idealizálja a vér szerinti szülőt, vagy ha elítéli őt. Fontos, hogy az örökbefogadó szülőknek a valóságnak megfelelő képük legyen a vér szerinti szülők helyzetéről. Amennyiben az örökbefogadók felismerik a lemondó szülők veszteségeit és megértik ezeket az embereket, akkor könnyebben képesek az elfogadásra és ezzel a gyermeknek segítenek a legtöbbet.

Fontos, hogy a szülők megértsék, hogy a gyermek a barátkozás alatt és utána is komoly veszteségélményen megy keresztül. Így az első időszakban a hön áhított boldogság a gyermek részéről mindenképpen elmarad. Ezért semmiképp ne hibáztassák gyermeküket, hanem segítsék őt a saját veszteségeinek feldolgozásában. A gyermek veszteségeinek feldolgozása azért is nehéz lehet, mert az örökbefogadók helyzete megoldódni látszik a gyermek érkezésével, és bár ez a gyermekre is igaz, neki aktuálisan veszteségélményt okoz, hogy a megszokott közegéből kiszakítják. Amennyiben a szülő felismeri a gyermek veszteségeit, elfogadja és segít a gyermeknek abban, hogy feldolgozza ezeket, ez a kettejük kapcsolatát meg fogja erősíteni, mert a gyermek megtapasztalja, hogy a szülő elérhető, megbízható és megértő.

6.5. A veszteség feldolgozásának módjai, az örökbefogadó szülő szerepe az örökbefogadott gyermek veszteségeinek feldolgozásában

A gyermek veszteségeinek feldolgozásához tehát szükséges, hogy az örökbefogadó szülők maguk is és elfogadják saját veszteségeiket és az örökbefogadást. Fontos, hogy a pár mindkét tagjának veszteségei felszínre kerüljenek és fel legyenek dolgozva az örökbefogadás előtt, hiszen csak ezután tudnak igazán a gyermekük veszteségeinek feldolgozására figyelni. Saját veszteségélményüket nem terhelhetik a gyermekre, nem várhatják a gyermektől a feldolgozását.

Az örökbefogadott gyermekek legfontosabb vesztesége a vér szerinti család és az esetlegesen ezt követő gondozási személyek elvesztése. Az örökbefogadó szülőnek a gyermek veszteségfeldolgozása szempontjából fontos feladatai vannak. Egyrészt elfogadja az örökbefogadott gyermeket saját gyermekének, képességeivel, adottságaival, temperamentumával, származásával együtt; gyakorlatilag is gondoskodik a gyermekről, táplálja, gondozza, szereti. Kielégíti a gyermek alapvető szükségleteit a vér szerinti anya helyett. Másrészt beszél a gyermekkel a történetéről, a vér szerinti szüleiről, és az örökbefogadásig eltelt időszakról, későbbi gondozóiról az első perctől kezdve, lehetőleg elfogadó, megértő módon. Mivel a gyermek sokáig az elsődleges gondozójától függ, az ő szemüvegén keresztül észleli a világot, ezért nagyon fontos, hogy az örökbefogadó szülő mit és hogyan mond neki. Ez alapozza meg a gyermek későbbi identitását. Ha a gyermek vér szerinti gyökereit az örökbefogadó szülők elhallgatják, vagy negatívan beszélnek róla, akkor a gyermek nem tud önmagáról egységes, pozitív képet kialakítani, nem lesz önbizalma.

Ezen kívül az örökbefogadóknak lehetővé kell tennie, hogy a gyermek szabadon beszélhessen korábbi életéről, emlékeiről, fájdalmáról, valamint arról, hogy esetlegesen valaki hiányzik neki korábbi életéből. Az örökbefogadó szülőknek lehet fájdalmas, hogy a gyermek a nevelőszülőjéről vagy vér szerinti szüleiről beszél, hiányolja őket. Azonban természetes, hogy a gyermek kötődik korábbi fontos személyekhez, sőt a későbbi sikeres örökbefogadásra nézve is jó jelnek tekinthető, ha a gyermek kifejezi, kijátssza fájdalmait. A jó szülő elbírja gyermeke fájdalmát, vigasztalja, támogatja gyermekét.

A veszteségélmény maga sokkal kevésbé ártó tényező, mint a veszteségélmény feldolgozásának elégtelensége. A gyermeknek úgy kell éreznie, ő mindig is tudta, hogy örökbefogadott, nem emlékszik rá, hogyan mondták el neki. Az a jó, ha úgy beszél az élettörténetéről, hogy abban elférnek korábbi élményei, emlékei is. Fontos, hogy az örökbefogadó szülő az örökbefogadás tényét ne úgy mesélje el, mint a saját veszteségtörténetét. Nem jó üzenete van az ilyen típusú történeteknek, hogy például anyának beteg volt a hasa, nem lehetett kisbabája, ezért inkább örökbefogadtunk téged. Üzenete: nem tudtam megszülni azt a gyermeket, aki tökéletes, okos, ügyes, szép lett volna, kénytelen voltam beérni veled. Ehelyett az javasolt, hogy a szülő úgy beszéljen az örökbefogadásról, mint egy számára pozitív élményről. Ehhez természetesen szükséges, hogy számára tényleg pozitív legyen az örökbefogadás.

A legjobb tehát, amit az örökbefogadó szülő tehet, ha az első pillanattól kezdve beszél a gyermek történetéről, korábbi család(jai)ról, sőt nemcsak beszél róla, hanem fényképeket mutat róla. Ezzel megteremtheti a folytonosságot a gyermek korábbi és jelenlegi élete között. Ezzel lecsökkentheti a veszteséghez kötődő elakadást. Ehelyett beépíthet a gyermek lelkébe egy reális, információban viszonylag gazdag, objektív, valóságos és lehetőleg pozitív képet a vér szerinti szülőkről, és az örökbefogadásról. Minél több információval tudjuk kitölteni a vér szerinti szülő elvesztése után tátongó űrt, annál integráltabb marad a személyiség, annál kevésbé tud létrejönni hasítás a gyermek két énje között. Természetesen ebben sokat segít, ha az örökbefogadó szülők minél többet tudnak a gyermek vér szerinti gyökereiről, múltjáról. Ez titkos örökbefogadásnál sokszor kevésbé lehetséges, de javasolt, hogy az örökbefogadó szülők szerezzenek és tartsanak meg minden legálisan megkapható információt a gyermekről. A rendelkezésre álló információk nem lesznek olyan félelmetesek, ha tudjuk, hogy segítségükkel a gyermek egészséges személyiségfejlődését biztosíthatjuk. Nincs olyan igaz történet, ami ijesztőbb, mint a bizonytalanság. A szülők a vér szerinti családot, és annak történetét próbálják meg elfogadni, legyen az bármilyen nehéz is. Amennyiben elítélik a vér szerinti szülőket, és nem találnak számukra felmentést, úgy a gyerek sem lesz erre képes. Ennek kétféle következménye lehet: vagy negatív énképpel rendelkező, önbizalom hiányos ember lesz, vagy lehasítja magáról a származását, és ily módon hamis énképet alakít ki. Az örökbefogadás feldolgozásához nem elég, hogy a gyermek tudja, hogy örökbefogadott, az is fontos, hogy ismerje a történetét, és a családban szabadon lehessen beszélni a múltjáról. Lényeges továbbá, hogy a gyermek a környezetében hogyan tudja mások előtt vállalni örökbefogadottságát. Ha ezt mások előtt mindig titokban kell tartania, akkor hiába építette be a személyiségébe a származását, mert soha nem lehet önmaga, mindig szerepet kell játszania. Gyakran előfordul, hogy a gyermek azt kéri örökbefogadó anyjától, hogy játékból szülje meg vagy szoptassa. Ez a játék korrekciós élményként gyógyító is lehet, de fontos a játék végén mindig tudatosítani a gyermekben, hogy ez egy nagyon jó játék volt, de „csak” játék. Ilyenkor a gyermek azt jelzi, hogy számára fájdalmas, hogy őt nem az örökbefogadó anya szülte. Ezt nyugodtan megfogalmazhatjuk számára így: „Biztosan szomorú vagy, hogy nem az én hasamban voltál, én is ezt szerettem volna, de most már itt vagyunk egymásnak örökre. Most már mindig én leszek az anyukád. A vér szerinti anyukád is biztosan örül(ne) annak, hogy milyen jó helyen vagy”. Ha ezt így kommunikáljuk a gyermek felé, akkor a korrekciós élmény gyógyító hatású lesz, de az igazságtól nem térünk, nem térhetünk el. Tehát fontos, hogy az örökbefogadó szülő fogadja el a gyermek jelzéseit, bármilyen formában érkeznek is azok. Hisz ő a gyermek legjobb terapeutája, tudnia kell, hogy akit nevel, veszteségekkel került hozzá, és segítenie kell a gyermeket traumatikus élményeinek feldolgozásában.

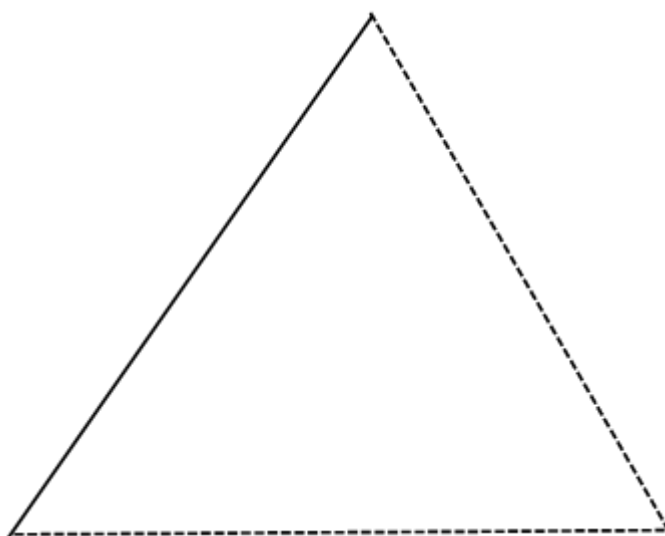
Nagyobb gyermek örökbefogadása esetén mindenképpen segíteni kell a gyermeket abban is, hogy meggyászolja a nevelőszülővel való elveszített kapcsolatát. A kezdeti, beilleszkedési

időszakban a kapcsolatot érdemes szüneteltetni a nevelőszülővel, és csak a fényképek alapján beszélgetni róluk azért, hogy a gyermeknek világos legyen, hogy most már az örökbefogadó szülőkkkel él. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincs dolga az örökbefogadó szülőnek a nevelőszülővel. A kezdeti időszakban a gyermekek gyakran felemlégetik a nevelőszülőt és az ottani életüket, ezek tökéletes pillanatot adnak az örökbefogadó szülőknek, hogy segítsék gyermeküket a gyászolásban. Ilyenkor nagyon fontos meghallgatni a gyermeket, amíg nevelőszülőről mesél. Ha a gyermek nem beszél a nevelőszülőknél eltöltött időszakról, akkor az örökbefogadó szülőknek kell alkalmat teremteni arra, hogy előkerüljön a téma, például képek nézegetésével. Ha a gyermek azt tapasztalja meg, hogy az előző életéről is mesélhet, akkor a nevelőszülővel való kapcsolatának elvesztését könnyebben fel tudja dolgozni. Ha a gyermek már meggyászolta a nevelőszülővel való kapcsolatát, akkor javasolt meglátogatni a nevelőszülőket, és ha lehetséges évente visszalátogatni hozzájuk, akár rendszeresen tartani a kapcsolatot velük. Amennyiben a nevelőszülőről a gyermeknek negatív élményei vannak, ott bántalmazták, elhanyagolták nem javasolt visszalátogatni a nevelőszülőkhöz.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	5. A veszteség szerepe az örökbefogadásban
Gyakorlat száma, címe	5.1. Az örökbefogadás szereplőinek veszteségei
Célja	A gyakorlat célja, hogy a résztvevők interaktív formában összegyűjtsék az örökbefogadás három szereplőjének: az örökbefogadó szülőnek, az örökbefogadott gyermeknek és az örökbeadó szülőnek a veszteségeit.
Követelménye	Mindenki vegye ki aktívan a részét a feladatból.
Felhasználandó anyagok	papír, toll, filctoll
Időkeret	20+25 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>1. lépés: 4-5 fős kis csoportokat alakítunk.</p> <p>2. lépés: a résztvevőknek íróeszközöket adunk és csoportonként 1-1 lapot. (5.1. melléklet)</p> <p>3. lépés: megkérjük a csoportok tagjait, hogy beszéljék meg, hogy szerintük az örökbefogadás szereplői közül ki milyen veszteséget szenved el, ezeket írják fel az 5.1. lap megfelelő részére.</p> <p>4. lépés: megkérjük az egyik csoportot, hogy olvassa fel az egyik szereplő veszteségeit, majd a többi csoport kiegészíti saját megoldásával az adott szereplő veszteségeit, ezt követően ismételjük meg a 4. lépést a további két szereplő veszteségeivel is.</p>
Tréneri megjegyzés	A párok egyes tagjait különböző csoportba osztjuk be. Kiscsoportos munkában dolgoznak 20 percig, majd 25 perc a feldolgozás ideje.
Értékelés, visszajelzés	A feladat során érzékenyítjük a leendő szülőket a vér szerinti szülő és a gyermek veszteségeinek elfogadására.
Tréneri segédanyag	5. modul: tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	5. modul: tréneri kézikönyv: 5.1. melléklet

5.1. melléklet: A veszteség háromszöge az örökbefogadásban

Gyermek

Vér szerinti szülő

Örökbefogadó szülő

1. Az örökbefogadott **gyermek** veszteségei:

2. Az örökbefogadó **szülő** veszteségei

3. A vér szerinti **szülők** veszteségei

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	5.A veszteség szerepe az örökbefogadásban
Gyakorlat száma, címe	5.2.Fantáziautazás
Célja	A gyakorlat célja, a gyermek veszteségeinek tudatosítása
Követelménye	Mindenki önállóan dolgozik.
Felhasználandó anyagok	-
Időkeret	10+35 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>1. lépés: A résztvevők kényelmesen elhelyezkednek székekben, kört alkotva.</p> <p>2. lépés: A vezető felolvassa az utasításokat: (Lassan olvasva, nyugodt hangon, a beszéd szabatos és érthető legyen. Fontos, hogy a résztvevők becsukott szemekkel, koncentráltan üljenek.)</p> <p>3. lépés: A tréneri segédanyagban lévő instrukció (5.2. melléklet) pontos felolvasása</p> <p>4. lépés: a tapasztalatok megbeszélése</p>
Tréneri megjegyzés	<p>10 perc a fantáziautazás, majd 35 perc a feldolgozás ideje</p> <p>A fantáziautazás hatékony módszer arra, hogy megnyissa a személyben annak a legbensőbb gondolatait egy meghatározott témakörön belül. Élményeinket ugyanis mindig kapcsolatba hozzuk korábbi élményeinkkel. Az emlékezetben ezek az élmények gyakran úgy jelennek meg, mint fantáziaképek.</p> <p>Ezek a fantáziaképek, amelyeknek háttere egy korábbi élményben gyökerezik, mindig jellemzők a személy lelki életére.</p> <p>A fantáziautazás ezért stimulálja a személy pszichés valóságát.</p> <p>A fantáziautazás kapcsolatot teremt a személy tudatalatti énjével, ezért általában erős érzelmeket kelt. Néhányan talán riasztónak tartják ezt az élményt, de <i>általában</i> a résztvevők érkedfeszítőnek tartják a gyakorlatot.</p> <p>Az utazás befejeztével minden résztvevő szóhoz juthat, ha akar, és elmondhatja, hogy mire van szüksége:</p> <p>1) megossza-e a többiekkel az élményt, vagy</p> <p>2) az utazás vezetőjével megbeszélje-e a problémáit, esetleg</p>

	az élmény feldolgozásában segítségre van-e szüksége. A fantáziautazásban szerzett élmények aztán rávilágítanak egy témára, egy problémakörre, amely a résztvevőket foglalkoztatja. A fantáziautazás eredménye az is lehet, hogy az egyes résztvevők belátást nyernek társaik valóságfelfogásába. Nagyon fontos tényező, hogy az utazás során a fantáziautazás vezetője/idegenvezetője világosan fogalmazzon és határozott legyen. Fontos a világos beszéd, a határozottság és a rövid szünetek tartása, hogy mindenki követni tudja a fejleményeket
Értékelés, visszajelzés	A plenáris feldolgozásban biztatjuk a csoporttagokat a gyermek veszteségeivel kapcsolatos érzéseik megosztására.
Tréneri segédanyag	5. modul tréneri kézikönyv: 5.2. melléklet
Résztvevői segédanyag	–

5.2. melléklet fantáziautazás pontos instrukciója

Helyezkedj el kényelmesen a széken. Érezd, hogy a szék mely részével vagy kontaktusban. Hagyd magad e részekre nehezedni és érezd, hogy a szék tartja a testedet. Lélegezz mélyen és fújd ki a levegőt, lazíts. Csukd be a szemed. Az utazás ezennel megkezdődik.

Belépsz az ajtón, a kabátodat a fogasra akasztod és belépsz a szobába. Gondolj a szobára, a színeire, szagára és a szobában lévő dolgaidra. Lásd magad előtt a bútorokat, a képeket a falon, a könyveket.

Talán van egy kedvenc helyed a szobában, vagy egy kedvenc szobád a lakásban. Egy olyan hely, ahol szívesen tartózkodsz, ha gondolataidba szeretnél merülni, ha csendre és nyugalomra vágysz. Gondolj egy tárgyra, amit szeretsz. Gondolj az otthonodra. (Szünet)
Amikor megszületett otthonodról a kép, gondolj azokra, akikkel együtt élsz. Kik ők és milyen a kapcsolat köztetek. Gondolj azokra a vidám élményekre, amiket együtt szereztek.

Talán van nálatok odahaza háziállat, virág, kert.

Gondolj az otthonodra. (Szünet)

Othon vagy. Hirtelen kopognak. Én lépek be. Olyan személy vagyok, akinek tekintélye és hatalma van. Az a munkám, hogy személyeket költöztessenek új otthonba, ahol olyan emberekkel kell együtt lakniuk, akiket nem ismernek. Ma RAJTAD a sor, téged költöztetlek egy új otthonba, egy új családhoz.

Mit érzel ebben a pillanatban? (Szünet)

Hiába akarsz nem velem jönni, vagy elmenekülni, hiába akarod a részvételt megtagadni, nem érsz el vele semmit.

Megtalálalak és hatalmamban van újra magammal vinni téged, ha nem is akarod. Ez a munkám.

Fél órád van arra, hogy összecsomagolj. Nem hozhatsz magaddal többet, mint ami egy műanyagszatyorba belefér. (Szünet)

Tisztálkodó szerek, fénykép, CD. Mit hozol magaddal? Nem hozhatsz magaddal többet, mint ami egy műanyagszatyorba belefér.

Kiviszlek a kocsimhoz. Beülünk és elindulunk. Olyan helyeken megyünk, amiket ismersz.

Figyeld meg ezeket. Házak, üzletek, iskola, templom, sportpálya. Azok a helyek, amiket ismersz. (Szünet)

Most olyan helyen megyünk, ahol azelőtt soha nem voltál. A házak nagyobbak és újabbak. A házak körül nagy kertek, előttük nagy és drága autók parkolnak. Azok az emberek, akik ezekben a házakban laknak, gazdagabbak nálad és szociális státuszuk is jobb, mint amihez te szoktál.

Mi az a szó ebben a pillanatban, amely leginkább leírja a benned kiváltott érzelmeket?
Ha megkérded tőlem, miért éppen ez a hely és miért költöztetlek ide téged, azt felelem, hogy jó a kérdés, de a választ nem ismerem. (Szünet)
Mit gondolsz, a családtagjaid hogy érzik most magukat, hogy nem vagy közöttük, hogy hirtelen eltűntél? (Szünet)
Mit érzel ebben a pillanatban? (Szünet)
Az ajtó kinyílik és ott áll előtted az új családod mosolyogva. Örülnek a Te érkezésednek. Már nagyon régóta várnak rád. Vagy egy másik személyre, aki ugyanolyan helyzetben van, mint te. Kinyújtják feléd a karjukat.
Mit érzel ebben a pillanatban?
Ha meg akarnál szökni, vagy haza akarnál menni, megtalálnálak és visszahoználak ide. Vésd az eszedbe, ez a munkám és megvan hozzá a tekintélyem és a hatalmam.
Még valamit. Elfelejtettem elmondani: nem találkozatsz a tieddel, csak ha én szervezem meg. Mivel még sok személyt kell elköltöztetnem, egyelőre nincs időm arra, hogy a találkozást köztud és köztük megszervezzem.
Ezeknél az új embereknél kell maradnod.
Az utazásnak vége. Térj vissza a jelenbe a számodra megfelelő tempóban.
Beszélne valaki az utazás közben átélt érzéseiről?

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	5.A veszteség szerepe az örökbefogadásban
Gyakorlat száma, címe	5.3. Gondolatok, amelyek nem segítenek – és amelyek igen
Célja	A gyakorlat célja, hogy a résztvevők megfogalmazhassák azokat a pozitív és negatív érzéseket, amelyeket a saját környezetüktől tapasztaltak, amikor veszteségeikről beszéltek. A gyakorlat lehetőséget ad a normalitás megerősítésére és mintákat nyújt az egymással való kommunikációhoz.
Követelménye	Mindenki aktívan vegyen részt a gyakorlatokban
Felhasználandó anyagok	papír, toll, színes ceruza
Időkeret	20+25 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: A résztvevőket 4-5 fős csoportokra osztjuk 2. lépés: Megkérjük, a résztvevőket, hogy keressenek a tapasztalataik között olyan mondatokat, amit rokonaik, barátaik vigasztalóként mondtak, de ez nem segített és indokolják meg, hogy ez miért nem segít. A legfontosabb gondolatokat írják fel egy lapra. 3. lépés: Gondolják végig, hogy milyen mondatok segítettek volna a barátaiktól, rokonaiktól, mit hallottak volna szívesen. 4. lépés: Az érzések, gondolatok megbeszélése.
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgoznak 20 percig, majd 25 perc a a nagycsoportos feldolgozás ideje
Értékelés, visszajelzés	A résztvevők fogalmazzák meg a gyakorlat végén, hogy milyen támogatást várnának a környezetüktől a korábbi veszteségük feldolgozásához.
Tréneri segédanyag	–
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	5.A veszteség szerepe az örökbefogadásban
Gyakorlat száma, címe	5.4. 6 oszlopos veszteség feldolgozás
Célja	A gyakorlat előnye, hogy nonverbális technika, amely, segít, hogy a résztvevők jobban megismerjék saját veszteségeiket és azokat könnyebben feldolgozzák.
Követelménye	aktív hallgatói részvétel
Felhasználandó anyagok	papír, toll, színes ceruza
Időkeret	10+35 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: Mindenkinek osztunk egy A4-es lapot és íróeszközt 2. lépés: Megkérjük a csoport tagjait, hogy osszák az A4-es lapot 6 részre. 3. lépés: Az 1.részhez írják fel: kik a veszteség elszenvedői, majd rajzolják is le. 4. lépés: A 2.részhez írják fel: Mit/kit vesztek el és rajzolják

	<p>le.</p> <p>5. lépés: A 3.részhez írják fel: Mi lett volna, ha nincs veszteségélményük, és rajzolják le.</p> <p>6. lépés: A 4.részhez írják fel: Mik/kik voltak a veszteség feldolgozását gátló tényezők, akadályok, és rajzolják le.</p> <p>7. lépés: Az 5.részhez írják fel: Mik/kik voltak a segítő tényezők, és rajzolják le.</p> <p>8. lépés: A 6.részhez írják fel: Mi maradt a veszteség után, és rajzolják le.</p> <p>9. lépés: A gyakorlat során szerzett tapasztalatok, érzések megbeszélése.</p> <p>10. lépés: A közös megbeszélés, érzések önkéntes megosztása után a párok egymással is megoszthatják a feladattal kapcsolatos érzéseiket.</p>
Tréneri megjegyzés	<p>10 percig rajzoljanak, majd 35 perc a feldolgozás ideje. Mondjuk el az elején, hogy a feladatmegoldás nem kíván rajztudást.</p>
Értékelés, visszajelzés	<p>Az értékelés során fontos annak tudatosítása, hogy a csoporttagok hol tartanak a veszteségeik feldolgozásában. Ha szükséges kérjenek segítséget.</p>
Tréneri segédanyag	–
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	5. A veszteség szerepe az örökbefogadásban
Gyakorlat száma, címe	5.5. Melinda története c. film levetítése
Célja	A résztvevőkben megértést és együttérzést ébresszen az örökbe adó anyákkal, és sorsukkal kapcsolatban
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív vélemény nyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	20+25 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>1. lépés: a film felvezetése az előadó által</p> <p>2. lépés: a film megtekintése</p> <p>3. lépés: megbeszélése</p>
Tréneri megjegyzés	Vetítés után rendezzük vissza a kört a megbeszéléshez.
Értékelés, visszajelzés	A válságterhesek sokszor azért döntenek az örökbe adás mellett, mert környezetükben nem találnak elfogadást, támogatást, segítséget, és befogadást a gyermek neveléséhez.
Tréneri segédanyag	Melinda c. film
Résztevői segédanyag	–

7. A KÖTÖDÉS SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN

7.1. A gyermek fejlődésének alapfeltételei

A gyermek személyiségének és szociális kompetenciájának fejlődésében a biológiai és veleszületett faktorok mellett jelentős szerepet játszik az a kapcsolati közeg is, amelyben felnő. A korai személyes kapcsolatok minősége igen nagy hatással van a későbbi szociális, érzelmi fejlődési folyamataira.

A korai kötődés a gyermek veleszületett képessége arra, hogy az őt gondozó személy gondoskodását fenntartsa. A kötődés kialakulásában szerepet kap az elsődleges gondozó (általában az anya) megfelelő készsége a csecsemő szükségleteire. Ez azt jelenti, hogy a gondozó felismeri a gyermek szükségleteit, és megfelelően reagál azokra. Ha ez nem történik meg, vagy nem ez történik, akkor a kötődés képessége sérül. Maga a korai kötődés csak az első életév harmadik negyedére kezd kialakulni a gondozó és a gyermek között, de a társas kapcsolatok gyökerei az élet legkorábbi időszakára nyúlnak vissza. A csecsemő már pár napon is képes szaglással, hallással különbséget tenni az őt körülvevő emberek között, de a személyre szóló preferencia ekkor még nem jelenik meg. A szülő és a gyermek közötti párbeszéd azonban már újszülött korban is kétirányú, hiszen az egyik fél viselkedésének a megváltozása változást idéz elő a másik viselkedésében is. Ahogy a gyermek egyre nő, ez a kapcsolat jellegzetességeiben és egyensúlyában is folyamatosan változik.

A csecsemő elsődleges jelzése a sírás. A gondozó jó esetben felismeri a csecsemő/kisgyermek sírásának jellegét, és reagál azokra. A sírás a későbbiekben is fontos jelzés a szülők részére a gyermek irányából. Ezért nagyobb gyermek örökbefogadása esetén is a sírást kommunikációs jelzésként kell értelmezni.

A születés utáni változások következtében, melynek megjelenése a második és a harmadik hónap közé tehető, megjelenik a gyermeknél az első szociális mosoly, amely igen jelentős lépés a baba társas életének szempontjából. A szociális mosoly mellett több olyan viselkedési forma is megjelenik, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek egyre aktívabb szerepet vállaljon a kapcsolatban. A gondozó és a gyermek között zajló tevékenységekben egyre nagyobb hangsúlyt kap a szociális interakció.

A szociális interakciókra egy közelségről a távoliségra való áttolódás lesz jellemző. Mivel a gyermek már képes a helyváltogatásra, többé nem kell azon fáradoznia, hogy jelzéseivel közel csalja az anyát, hanem ő is létrehozhat interakciót azzal, hogy közel mászik a mamához. Ebben az időszakban már aktívan kezdi keresni anyját, ha az kikerül a látószögéből. A mosoly és a hangadások is egyre hatékonyabbak lesznek, immár nagyobb távolságokból is. A helyváltogatás megjelenésével egyidejűleg a gyermekek érzelmkifejezése is változik. Már kifejezik dühüket, ha valamit nem sikerül elérniük, és a nyugtalanság jeleit mutatják, ha egyedül hagyják őket. Egy minőségében más, specifikus személyre szóló érzelmi kötelék, a kötődés kialakulása figyelhető meg a gyermek és a gondozója között.

Ez a kötődés hétköznapi nyelven azt jelenti, hogy a gyermek a gondozóit megkülönbözteti a környezetében lévő többi embertől. Egy 4 hónapos csecsemő még mindenkire mosolyog, bárki felveheti, egy 8 hónapos azonban a szülei jelenlétét igényli, őket hívja, más személy jelenléte nem nyugtatja meg.

7.2. A mély és tartós kötődés fogalma és jelentősége

Ennek az érzelmi kapcsolatnak a legfőbb jellegzetességei a következők:

- a csecsemők megpróbálnak a gondozó közelében maradni, és ez a közelségkeresés főleg stresszel teli szituációk esetén lesz nagyon jellemző;

- a kötődés tárgyának (az elsődleges gondozónak) a jelenléte elősegíti a környezet bátor felfedezését, az explorációt;
- a félelemkeltő esemény a kötődési személy közelében kevésbé okoz stresszt;
- a gondozótól való elválás pedig nyugtalanságot, tiltakozást vált ki a gyermekekből.

Ezek a jellegzetességek két és fél – három éves korig igen erősen jellemzik az anya és a gyermek közötti kapcsolatot. Ezt az életszakaszt elérve újabb változások következnek be a gyermek társas világgal való érintkezésében. A gyermek már könnyebben eltávolodik a gondozótól, nem mutat nagymértékű stresszt elváláskor. Ez azonban nem jelenti azt, hogy gyengül a kötődés, inkább azzal magyarázható, hogy a gyermek már megtapasztalta azt, hogy az elsődleges gondozó akkor is létezik és gondoskodik róla, elérhető, ha éppen nincs jelen vagy fizikailag távolabb van. A gyermek kezdi megérteni a másik szándékait és azt, hogy képes befolyásolni a közelséget. Kognitív képességei azt is lehetővé teszik, hogy felfogja az időbeli folytonosságot, és így megértse, hogy a szüleitől való elválást egy újratálalkozás fogja követni.

Az örökbefogadott gyermeknek és az örökbefogadó szülőknek számos pszichológiai problémával kell szembenézniük az új kapcsolat kezdetén és ezek a problémák nagy hatással lehetnek mind a gyermek további érzelmi fejlődésére, mind az örökbefogadás sikerességére. A gyermek érkezése mindenféleképpen megváltoztatja a család addigi életét, és ez hatványozottan igaz az örökbefogadó családokra. Sokszor a párokat nagyon váratlanul éri a hír, hogy nemsokára gyermekük lehet, hisz elképzelhető, hogy az alkalmassági vizsgálat már 2–3 éve történt, és az azóta eltelt időben a szülők megpróbálták elterelni, lekötöni a figyelmüket, nem foglalkoztak intenzíven az örökbefogadás gondolatával, nem készültek folyamatosan a gyermek érkezésére. A szülők ilyenkor nagyon megrémülnek az első pillanatoktól, napoktól, hetektől. Előfordul, hogy pár hetük sincs arra, hogy felkészüljenek a gyermek fogadására, így elképzelhető, hogy zaklatottak, zavartak, bizonytalanok abban az időszakban, amikor a gyermekük megérkezik a családba.

Amíg nem alakul ki a gyermek biztonságérzete, elképzelhető, hogy mereven ragaszkodik bizonyos dolgokhoz, szokásokhoz, melyek a biztonságot nyújtják számára. Nagyon fontos, hogy a szülők toleránsak legyenek a gyermekkel és próbáljanak meg a szükségleteihez igazodni, és ne a gyermeket átalakítani a kezdeti időszakban. A gyermek számára az, hogy új helyre kerül hatalmas újdonság, hiszen merőben eltér az általa megszokott környezettől. A biztonság megteremtése szempontjából nagyon fontos, hogy a kezdeti időszakban a gyermeket ne árásszák el újabb ingerekkel, amíg meg nem szokja az új lakóhelyét. Mindez azért kiemelkedően fontos örökbefogadás esetén, mert a hosszú várakozás során a szülők felhalmozhatnak játékokat, tárgyakat, amelyet szeretnének megosztani a gyermekükkel. A gyermek számára ezek az ismeretlen tárgyak azonban szorongatóak lehetnek. A nevelőszülőktől örökbefogadott gyermekek minden ottani személyes tárgyukat elviszik magukkal. Ez biztosítja az átmenetet előző életükből az új családba. A kezdeti időszakban az elsődleges cél tehát az, hogy a szülők megteremtsék a gyermek biztonságérzetét. Ezt azzal tudják elősegíteni, ha figyelnek a gyermekre, a gyermek igényeire, ha türelmesek, elfogadók, az esetleges furcsa viselkedéseivel szemben, és ha megpróbálnak minél több időt a gyermekkel tölteni. Adjanak időt a gyermeknek, ne várják el, hogy a gyermek azonnal beilleszkedjen a családba, apunak és anyunak szólítsa őket. Ha a kötődés megfelelően halad, úgyis érezni fogják a gyermeken, mikor tudja magát „elengedni”. A bizalom teljes kialakulására általában hosszabb időt kell várni.

Ahhoz, hogy valódi családról beszélhessünk, a biztonságérzet kialakulása mellett nagyon fontos a kötődés kialakulása is a szülő és a gyermek között. Örökbefogadás esetén számos múltbeli tapasztalat nehezíti ennek megvalósulását, ezért nagyon fontos, hogy a szülők, türelmesek legyenek és biztosítsák a gyermeknek a biztonságos kötődés kialakulásához

szükséges feltételeket. Nekik is nagy szerepet kell vállalniuk abban, hogy ez a kötődés a születés előtti kilenc hónap és a születés utáni hónapok, évek közös élményeinek hiányában is megvalósuljon.

Mindannyiunknak szüksége van arra az élményre, hogy ragaszkodjunk, kötődünk valakihez, hogy szerethessünk valakit. Nem elég pusztán, ha a gyermeknek a fizikai szükségleteit elégítjük ki, a fejlődéshez létfontosságú az is, hogy az érzelmi igényeit is kielégítsük.

Rengeteg kutatást végeztek a kötődéssel, kötődési viselkedéssel és a kötődés minőségével kapcsolatban, és ezekből a kutatásokból arra következtettek, hogy van négy féle, élesen elkülöníthető mintázat, ami megjelenik a gyermekeknél, azaz minden anya-gyermek páros nagy biztonsággal besorolható ennek a négy kategóriának egyikébe (Pulay, 1997). A négy kategória a következő:

- biztonságos kötődés
- bizonytalan elkerülő kötődés
- bizonytalan ambivalens kötődés
- zavart kötődés

Mind a négy mintázat megtalálható vér szerinti gyermeket nevelő családokban is. A kutatások szerint a vér szerinti gyermeket nevelő családok 68 százalékában alakul ki biztonságos kötődés, 15-15 százalékban elkerülő vagy ambivalens kötődés, a zavart kötődési mintázat nagyon ritka. Ebből is látszik, hogy a biztonságos kötődés kialakítása nem a vér szerinti kapcsolattól függ. A kötődés kialakításában nagyon nagy szerepet játszik a gyermek elsődleges gondozója. Ha az elsődleges gondozó (általában az anya) saját kötődési mintája nem biztonságos kötődés, akkor előfordulhat, hogy ugyanazt a mintát adja tovább a gyermekének, amellyel ő is rendelkezik. Ezért minden olyan párnak, akik gyermeket vállalnak, érdemes önismeretileg foglalkozni a saját szüleikkel, felmenőikkel való kapcsolattal.

A korai kapcsolatról való tapasztalat nagy hatást gyakorol a fejlődésre, a későbbi társas kapcsolatokra. Mindezt kutatásokkal is alátámasztották, hisz kiderült, hogy a csecsemőkorban különböző kötődési mintázatokat mutató gyermekek később is mutattak különbségeket a társas élet területén. Három és fél éves korban a biztonságosan kötődők aktívabbak, kezdeményezőbbek, barátkozóbbak voltak, és a többi gyerek is jobban kereste velük a kapcsolatot, míg a bizonytalanul kötődő gyerekekre a bátortalan visszahúzódó viselkedés volt a jellemző. Iskoláskorban a biztonságosan kötődő gyerekek kevésbé függtek érzelmileg a tanáraiktól, a kortársaik körében népszerűbbek voltak, kevesebb konfliktust éltek át velük szemben. Ők maguk nagyobb empátiát mutattak társaik felé, ezenkívül nagyobb valószínűséggel számoltak be arról, hogy egy vagy néhány közeli, megbízható barátjuk van. A szülőkkel való viselkedéseik során pedig engedelmesebbek, kooperatívabbak és válaszkészebbek, mint a bizonytalanul kötődők.

Hosszabb távú következményként említik azt is, hogy a biztonságosan kötődő gyerekek valószínűbben válnak olyan magabiztos felnőtté, aki a viselkedését a helyzetnek megfelelően irányítja, míg a bizonytalanul kötődő gyerekeknél meg van a rizikó arra, hogy kapcsolati, beilleszkedési problémáik lesznek felnőtt korban.

A bizonytalan kötődésű gyermekek 2 alcsoportja abban különbözik egymástól, hogy a gyermek a kötődési stratégiáját a gondozó viselkedése alapján hogyan alakította ki. Ridegebb, távolságtartóbb gondozók mellett a gyermek elkerülő stratégiát tanul meg, így tudja elviselni a gondozó érzelmi hidegségét. Az elkerülő kötődésű gyermek nem fejezi ki a szükségleteit, érzelmeit, nehezen megközelíthető.

Azok a gyermekek válnak ambivalens kötődésűvé, akik olyan gondozó mellett nőnek fel, akik egyszer barátságosak, közvetlenek, máskor pedig elhanyagolóak a gyermekkel. Ez nem a gyermek viselkedésétől függ, hanem inkább a gondozó hangulatától. Az ambivalensen

kötődő gyermek úgy érzi, hogy nem tudja kiszámítani a gondozó hangulatát, ezért kapcsolataiban állandóan a szeretet megnyilvánulását keresi, viszont saját reakcióit sem tudja kiszámítani és nem mindig tud a pozitív közeledésre megfelelően válaszolni.

A zavart kötődés nagyon ritkán fordul elő, leginkább erősen bántalmazott vagy pszichésen beteg gyermekeknél figyelhető meg. Ennek jelei elég szembetűnőek: váratlan helyzetben történő, nem odaillő furcsa hangadások és mozgásformák, a viselkedés lefagyása, érzelmi és kapcsolódási képtelenség.

A kötődési minták különbségei háttérben álló tényezők kutatásában a kutatók leginkább az anyák magatartására összpontosítottak. Megfigyeléseik alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a biztonságos kötődés kialakulásában igen nagy szerepe van az anyai válaszkészségnek. Ezek olyan viselkedések az anya részéről, amelyek megfelelnek a gyermek szükségleteinek, az anya tehát érzékeny a gyermek jelzéseire és azokra megfelelő módon reagál. Például ha éhes, akkor megeteti, ha bepisilt, tisztába teszi. Ehelyett a nem válaszkész anya a gyermek sírásait nem tudja megkülönböztetni, így azokra nem, vagy rosszul reagál.

A vizsgálat alapján négy olyan viselkedéses megnyilvánulást írtak le, amelyből leginkább következtetni lehet az anyai szenzitivitásra: milyen gyorsan válaszol a gyerek sírására, milyen hosszú és milyen gyakori szemkontaktust tart fenn a gyermekkel, milyen a köztük lévő testi kontaktusok gyakorisága, minősége, és mennyire alkalmazkodik etetéskor a gyermek szükségleteihez.

A csecsemő oldaláról nézve lényeges szempont lehet a csecsemő temperamentuma is. Bár a temperamentum nem befolyásolja egyértelműen a kötődés minőségét, mégis hatással van az anya és a csecsemő közötti kapcsolatra. Mivel a temperamentum többnyire öröklött tulajdonságok összessége, így örökbefogadás esetén gyakrabban előfordulhat, hogy a szülő és a gyermek habitusa eltér. Ha az anya az össze nem illés iránt nem toleráns és elfogadó, a gondozás során frusztrálódhat, szoronghat és inkompetensnek éli meg magát. Mindez nehezíti a biztonságos kötődés kialakításának folyamatát.

Mindemellett azonban manapság egyre inkább elfogadottá válik az a tény, hogy a kötődési kapcsolat minőségét nem kizárólagosan az anya vonásai határozzák meg. Nem csak a csecsemőknek van szüksége válaszkész anyára az optimális kapcsolat kialakításához, hanem az anyának is fogékony csecsemő kell ahhoz, hogy kompetensnek érezze magát a kapcsolatban.

7.3. A korai biztonságos kötődés sérülése és korrigálásának lehetőségei

Az örökbefogadott gyermekek életében, általában van egy hosszabb-rövidebb időszak, amikor még nem az örökbefogadó családjuknál élnek. Ez az időszak, az ekkor történt változások, a gondozói szeretet esetleges hiánya, vagy bántalmazó gondozói magatartásformák mély nyomot hagyhatnak bennük, amely megnehezítheti alkalmazkodásukat, későbbi szociális kapcsolataik kialakítását. Az örökbefogadó családok esetében fontos kérdés az, hogy képes-e a gyerek túltenni magát ezen a korai, szeparációval kapcsolatos tapasztalatokon, és képes-e kötődést kialakítani az örökbefogadó szülővel.

Már maga a tény, hogy új helyre kerül a gyermek, számára is szorongást okozhat, arról nem is beszélve, hogy nagy valószínűséggel az új hely merőben más, mint amit már megszokott. Hirtelen úgy érezheti magát, mint aki egy idegen bolygóra csöppent, minden idegen, furcsa és szokatlan. Mindezek hatására olyan mértékű szorongást élhet át, melynek következtében az első időszakban előfordulhatnak alvási, evési ürítési problémák, visszaesések egy korábbi fejlettségi szintre.

Természetesen az sem mindegy, hogy a gyermek az örökbefogadás előtt milyen élményeken ment keresztül, milyen szociális környezetben élt. Ha az örökbefogadás előtti időszakban nem

volt lehetősége megélni egy folyamatos, stabil kapcsolatot a gondozójával, ez megnehezítheti a későbbi kötődés kialakulását. Amennyiben a gyermek családban élt és a szülőktől (akik lehetnek akár biológiai szülei, akár nevelő szülők) való elszakadás már a kötődés kialakulása után következett be, igaz, hogy a gyermek megtapasztalja a szeparációt, az elszakadás stresszét, traumáját, de a korábban megélt kötődési kapcsolat mintájára képes lesz kötődést kialakítani az örökbefogadó szüleivel is. Az örökbefogadott gyermekek többsége általában valamilyen kötődési sérüléssel kerül az új családjába. A kötődés sérülésének mértéke ugyan eltérő lehet, mégis a tapasztalatok szerint a gyermekek különbözőképpen reagálnak ezekre a sérülésekre. Vannak komolyabb sérülésekkel rendelkező, de könnyebben alkalmazkodó gyermekek, akik mégis jól megbirkóznak az őket ért traumákkal az örökbefogadó szülők segítségével és vannak olyan újszülött korban örökbefogadott gyermekek is, akik kisebb sérüléssel rendelkeznek, mégis rosszul reagálnak az őket ért korai veszteségélményekre. Ezért a kötődés minősége, kialakítása az örökbefogadó szülők személyiségén, gondozási minőségén és a gyermek korai élettapasztalatain és alkalmazkodási készségein múlik.

7.4. A gyermek fejlődésére ható tényezők meghatározása az örökbefogadó szülőkhöz kerülés után

Természetesen az is lényeges kérdés, hogy az örökbefogadó szülők képesek-e kötődni egy nem vér szerinti gyermekhez a terhesség, a szülés, a kezdeti kommunikáció tapasztalatai nélkül. Ebben az életciklusban felmerülő gondok igencsak különböznek azoktól, melyekkel egy nem adoptáló családnak kell szembenéznie a gyermek születése előtt, így az örökbefogadó szülőknek kevesebb szerepmoddelljük van a problémák megoldásában és előfordul az is, hogy kevesebb támogatást kapnak a rokonoktól, barátoktól.

Az első és talán legfontosabb stressz forrás a meddőség ténye, amely számos pszichológiai problémához kapcsolódhat. Ilyenek például az alacsony önbizalom, a torzult testkép, szorongás, depresszió, zavarok a házastársi kommunikációban. Ha a pár az örökbefogadásig nem tud megküzdeni ezekkel a problémákkal, sérülhet a családon belüli bizalom és biztonság. Ez megnehezíti azt, hogy befogadják az örökbefogadott gyermeket a családba, hogy melegséget, pozitív érzéseket mutassanak irányába. Ezen kívül az állandó figyelmet igénylő gyermek, aki akadályozza őket a megszokott függetlenségükben esetleg fel is erősítheti ezeket a megoldatlan érzéseket, így a düh, az ellenségeség érzése a gyermekre irányulhat.

A másik lényeges probléma, hogy a pároknak akár több évet is kell várni a gyermek örökbefogadására, és az a tény, hogy nincs biztos időpont, hogy állandó készenlétben élnek, növelheti a pár szorongását, amely szintén megnehezítheti a későbbi meleg, elfogadó és érzékeny szülői attitűdöt. További konfliktusok forrásai lehetnek a szülők reményei, elvárásai a gyermekkel kapcsolatban, melyek nagyon sokszor nem felelnek meg a valóságnak.

A szülőknek gyakran kell szembesülniük azzal, hogy miután hazaviszik otthonukba a gyermeket, nyoma sincs az annyira áhított boldogságnak, szeretetnek, hisz, ahogy fentebb is láthattuk, ilyenkor a gyermek élete is hatalmas változáson megy keresztül, neki is szüksége van egy bizonyos időre, amíg alkalmazkodik a környezetéhez, feloldódik és képes lesz szeretetet adni és kapni. A szülők számára az elvárások azonban további szorongásokhoz, az elégedettség csökkenéséhez vezetnek, ami szintén kapcsolatba hozható a szülő és gyermek közötti interakcióban mutatkozó későbbi problémákkal.

A biztonságos kötődés megvalósulásához szükséges szenzitív válaszkészség kialakulását is aláaknázhatja bizonyos tényezők: elhanyagoló környezetben nevelkedett, traumatizált múlttal rendelkező gyermekeknél gyakrabban fordulhat elő nem optimális egészségügyi állapot, amely esetleg hatással lehet jelzései értelmezhetőségére. Mindez az anyában szorongást idézhet elő, ami megnehezíti azt, hogy a gyermek jelzéseire megfelelően reagáljon.

Természetesen mindezen fenti tényezők nem azt jelentik, hogy az örökbefogadott gyermekek nem képesek biztonságos kötődés kialakítására, és stabil, biztonságos, harmonikus szeretetkapcsolatra, de a szülőknek fontos tudniuk, hogy milyen rizikófaktorok állhatnak a háttérben, és melyek azok a tényezők, melyekre különösen oda kell figyelniük a gyermek nevelése során, különösen a közös életük első szakaszában. Ha türelmesek, odafordulók, elfogadóak a gyermekkel szemben, érzelmileg mindig elérhetőek a gyermek számára, energiát fordítanak arra, hogy megértsék a gyermek jelzéseit, ráhangolódjanak az érzelmi szükségleteire, és képesek ezen szükségletek kielégítésére, megtették a legfontosabb lépéseket ahhoz, hogy boldog kiegyensúlyozott, biztonságosan kötődő gyermeket neveljenek. Végül meg kell említeni, hogy a kötődés kialakításának szempontjából is lényeges a gyermek nevének megtartása. A kötődési traumát fokozza, ha a gyermek az őt gondozó személy mellett a nevét is elveszíti. A kötődés átkötését könnyíti, ha a gyermek neve állandó marad. Mivel az örökbefogadott gyermek jogilag a vér szerinti gyermek státuszába kerül, családnévként a szülők nevét kapja meg, akárcsak egy vér szerinti gyermek. A kérdés így nem is a családnévre, hanem a gyermek utónevére vonatkozik. A jogszabály úgy rendelkezik, hogy a gyámhivatal különösen indokolt esetben engedélyezheti a gyermek utónevének megváltoztatását. A tapasztalat alapján azonban még kivételes esetekben is megterhelő a gyermek számára, ha a nevét megváltoztatják. Újszülött örökbefogadása esetén is kötelező legalább második névként megőrizni a gyermek születéskor kapott nevét, ezzel is jelezve azt, hogy tiszteletben tartják a gyökereit, a származását. A gyermekek számára fontos lehet, hogy tudják, a nevüket a szülőanyjuktól kapták, hisz ez is életük egy jelentős darabkája. Már egy fél éves gyermek is megszokta, megtanulta, hogy hogyan nevezik őt, mit mondanak neki, miközben etetik, fürdetik, gondozzák, másfél-két éves korban pedig már azonosítja magát a nevével, tudja, hogy róla van szó, ha a nevét hallja. Ebben az életkorban tehát kifejezetten nagy zavart okozhat a gyermekben, ha örökbefogadó szülei új nevet használnak. Megváltozik az egész élete, a körülmények, az emberek körülötte, a neve jelenthet ebben a helyzetben egyfajta állandóságot, ha ettől is megfosztják, még nehezebbé teszi a pszichés alkalmazkodást, a biztonságérzés kialakulását. Természetesen lehet beceneveket használni a későbbiekben, vagy kaphat a gyermek második nevet az örökbefogadó szülőktől, de nagyon fontos, hogy megmaradjon, az eredeti utóneve, amit már megtanult, megszokott, amivel azonosítja magát.

7.5. Az örökbefogadó szülő feladatai a kötődés kialakításában

Végül pár praktikus tanács, amit az örökbefogadó szülők megtehetnek azért, hogy leendő gyermekük kötődése erősödjön:

- Vizsgálják meg saját kötődési mintázatukat a szüleikkel, felmenőikkel kapcsolatosan, és amennyiben szükséges, foglalkozzanak családi kapcsolataik rendezésével még a gyermek örökbefogadása előtt.
- A barátkozás alatt vigyenek a gyermeknek egy olyan játékot, ami a távollétükben is emlékezteti rájuk.
- A gyermekkel való barátkozáskor tekintsék pozitív előjelnek azt, ha a gyermek a nevelőcsaládjához ragaszkodó viselkedést mutat, ne ijedjenek meg ettől, inkább gondoljanak arra, hogy a gyermek a kötődés képességét elsajátította, így a későbbiekben hozzájuk is fog tudni kötődni.
- A gyermek hazavitele után, először a szülőkkel és az együtt élő családtagokkal töltsön sok időt, a többi ismerős, családtag megismertetése a gyermekkel várhat néhány hónapot.
- A kezdeti időkből próbáljanak meg minél jobban ráhangolódni a gyermek igényeire, szükségleteire (például étkezés, alvás) és csak fokozatosan vezessék be saját szabályrendszerüket, természetesen azt is a gyermekre szabva.

- Maradjanak otthon a gyermekükkel ameddig a gyermek szükségletei ezt igénylik.
- Biztonságos kötődésű gyermek örökbefogadása esetén segítsenek a gyermeknek, hogy a korábbi kötődési kapcsolatainak (szerető nevelőcsalád) elvesztését fel tudja dolgozni.
- Ha felismerik, hogy gyermekük bizonytalan kötődési mintázatot mutat a következő dolgokat tehetik:
 - Ambivalens mintázat esetén a gyermek felé minél inkább állandó, érzelmileg stabil, elfogadó magatartást tanúsítsanak. A gyermek érzelmi bizonytalanságát ne a saját kompetenciájuk hiányaként éljék meg, hanem egy olyan jelenségként, amit meg fognak tudni oldani.
 - Elkerülő kötődési mintázat esetén lassabban közelítsenek a gyermek felé, segítsék a gyermeket az érzelmei felismerésében és kifejezésében. Ha elutasítónak érzik a gyermek magatartását, akkor is legyenek megértőek és adjanak neki időt az érzelmi kapcsolat kialakulásához.
 - Zavart kötődési mintázat esetén, és minden olyan esetben, ha nem tudnak megbirkózni a kötődés kialakításával, forduljanak szakemberhez. Az örökbefogadás utánkövetésének szakemberei készséggel állnak rendelkezésükre elakadás esetén.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	6. A kötődés szerepe a gyermek életében
Gyakorlat száma, címe	6.1. Esetmegbeszélés (kötődés)
Célja	A gyakorlat célja, hogy a résztvevők megértsék, hogy a gyermek múltja milyen hatással lehet a kötődési képességeire. Továbbá azt is, hogy fontos a biztonság és az állandóság megteremtése a kezdeti időszakban a szülő és a gyermek kapcsolatának megfelelő alakulásához.
Követelménye	Aktív részvétel
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	15+45 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: Kiosztjuk a csoporttagoknak a mellékletben található kötődés eseteket Mindegyik eset más színű papírra van nyomtatva 2. lépés: 4 csoportra osztjuk a hallgatókat, az azonos színű papírlapot húzó egy csoportba kerülnek 3. lépés: A résztvevők megbeszélnek az esetet kiscsoportokban és a legfontosabb gondolatokat lejegyzetelik 4. lépés: Felírjuk a táblára a legfontosabb gondolatokat 5. lépés: A résztvevőkkel közösen megbeszéljük mindhárom eset tanulságait
Tréneri megjegyzés	A csoportokat úgy alakítsuk, hogy a párok tagjai külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Nevelőszülő: Annak tudatosítása, hogy a nevelőszülőhöz kötődő gyermek kötődési képességét idővel az örökbefogadó szülővel való kapcsolatában is tudja alkalmazni, de ehhez idő és türelem kell. Barátkozás: A gyermekhez való kapcsolódás türelmet igényel,

	<p>a leendő szülők a gyermek tempójában kell, hogy közeledjenek hozzá.</p> <p>Első napok, hetek: A gyermek veszteségei a hazakerülés után felerősödnek. Az új környezet megszokása miatt az első időben sokat legyenek e gyermekkel otthon, az új ingerek, emberek is szorongást válthatnak ki a gyermekből.</p> <p>Vér szerinti szülő: A gyermekhez való kötődés feltétele, hogy nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő rábízza a gyermeket az örökbefogadó szülőkre. Ha érzelmileg bizonytalannak tűnnek a vér szerinti szülők a gyermekről való lemondásban, mely bizonytalanságot megéli az örökbefogadó szülő is, ami zavarhatja a kötődési folyamatot.</p>
Tréneri segédanyag	6. modul: tréneri kézikönyv 6.1 melléklet: Esetmegbeszélés (kötődés)
Résztvevői segédanyag	–

6.1 melléklet. Esetmegbeszélés (kötődés)

Nevelőszülő

Egy napon arról értesítenek Titeket, hogy megnézhettek egy 4 éves örökbe fogadható gyermeket, és megkezdhetitek vele a barátkozást. A gyermek nevelőcsaládnál él másfél éves kora óta. A TEGYESZ munkatársával együtt látogattok el először a családhoz. Mikor megérkeztek, a kislány éppen alszik, így lehetőségetek van kicsit beszélgetni a nevelőszülővel. A beszélgetésből kiderül, hogy a nevelőszülők nagyon-nagyon szeretik a gyermeket, örökbefogadására azonban nem vállalkozhatnak (az okokat nem részletezik). Nagyon sok jót hallotok a kislányról, aminek nagyon örültök, de a nevelőszülők minden szava mögött érzitek a fájdalmat is, amiért meg kell válniuk szeretett kislányuktól (így beszélnek róla). Mikor a gyermek felébred, Ti is megbizonyosodhattok róla: tényleg gyönyörű, aranyos, kedves, illedelmesen köszön Nektek, de azért tartózkodó Veletek szemben. Odabújik a nevelőmamához, ölelgeti, pusztít ad neki, rajta is látszik, hogy mennyire ragaszkodik a nevelőszülőkhöz.

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Barátkozás

Egy napon arról értesítenek Titeket, hogy megnézhettek egy kétéves örökbefogadható kisfiút. Először csak képeket láttok róla, és ha a gyermek megtekintése után igent mondotok, elkezdődhet a barátkozás. Az első találkozás nem ébreszt Benneteket sem különösebben negatív, sem különösebben pozitív érzéseket, úgy döntötök belevágtok a barátkozásba. Nagy várakozással készültök az első találkozásra, visztek ajándékot is neki. A kisfiú azonban nagyon furcsán viselkedik. Szinte végig csak dermedten ül, nem kommunikál sem Veletek, sem a jelen lévő nevelőszülőjével. A következő találkozás is szinte ugyanígy zajlik, bár már az ajándékok mintha felkeltették volna a figyelmét. Tanácstalanok vagytok, hogy hogyan kellene kapcsolódnod a gyermekhez, hogyan viselkedjétek, hogyan közeledjétek?

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Első napok, hetek

Hosszas barátkozási folyamat után egy napon hazavihetitek kétéves gyermeketeket. Nagyon nagy boldogsággal és egy kis szorongással néztek az előttetek álló napok, hetek elé. Boldogok vagytok, mert végre van egy gyermeketek, de szorongtok is, mert a barátkozás alatt volt bennetek némi bizonytalanságérzés, hogy valóban minden rendben lesz-e. Az, hogy az első éjszakát végig sírja, egyáltalán nem okoz problémát, hiszen az izgatottságtól ti sem tudtok aludni. Másnap már jó lenne álomra hajtani a fejeteiket, de gyermeketek ekkor sem teszi ezt számotokra lehetővé. Szinte már mindennel próbálkoztatok, de semmi sem nyugtatja meg. Hetek telnek el változás nélkül, ti egyre fáradtabbak, elcsigázottak vagytok, sokszor ingerülten reagáltok a másik megnyilvánulásaira.

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Vér szerinti szülő

Előző nap értesítettek benneteket, hogy nyílt örökbefogadással örökbe fogadhattok egy újszülött gyermeket. A gyermek történetéről annyit tudtok, hogy a vér szerinti szülők nehéz élethelyzetbe kerültek és nagyon rosszul érinti őket, hogy örökbe kell adniuk a gyermeküket. Amikor találkoztok, a vér szerinti szülők szimpatikusak nektek, de érezni lehet az elkeseredésüket, szomorúságukat és a bizonytalanságukat.

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	6. A kötődés szerepe a gyermek életében
Gyakorlat száma, címe	6.2. Kötődési nehézségek
Célja	A gyakorlat célja, hogy a résztvevők tudatosítsák a biztonságos kötődést akadályozó tényezőket a szülők és a gyermek oldaláról egyaránt.
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	30+30 perc
Részletes instrukciók a	1. lépés: 4-5 fős csoportokra osztjuk a résztvevőket

tananyag feldolgozásához	2. lépés: a csoportok gondolják végig, hogy a gyermek oldaláról milyen tényezők akadályozhatják a biztonságos kötődés kialakulását, hogyan tud a szülő segíteni a gyermeknek 3. lépés: a csoporttagok beszéljenek saját kötődési kapcsolataikról és gondolják végig, hogy ezek hogyan befolyásolják majd a gyermekkel való kötődést. 4. lépés: a legfontosabb gondolatokat írják össze a csoportok 5. lépés: a tapasztalatok és tanulságok megbeszélése
Tréneri megjegyzés	
Értékelés, visszajelzés	Fontos hangsúlyozni, hogy a szülők és a gyermek részéről is lehetnek olyan tényezők, amelyek megnehezítik a biztonságos kötődés kialakítását.
Tréneri segédanyag	–
Részvevői segédanyag	–

8. EGYMÁSRA TALÁLÁS

Ebben a fejezetben az örökbe fogadni szándékozó szülők és az örökbe fogadható gyermekek megismerkedéséről, az átgondozás, barátkozás folyamatáról lesz szó. Az örökbe fogadni szándékozók ismereteket szereznek arról, milyen szempontok mentén, hogyan történik a gyermek és az örökbe fogadni szándékozók illesztése, milyen információkat kaphatnak az örökbe fogadni szándékozók a gyermekekről és a vér szerinti szüleikről, családi hátterükről. Ismertetjük, hogyan zajlik a vér szerinti szülővel való találkozás a nyílt örökbefogadásban, mi a jelentősége a kötelező gondozási időnek és az újszülöttek örökbefogadásánál a hozzájáruló nyilatkozat visszavonási lehetőségének – a gyermek születésétől számított hathetes koráig – a vér szerinti szülők részéről.

8.1. Szempontok a gyermek számára legmegfelelőbb örökbefogadó szülők kiválasztásához (Illesztés)

Az „illesztés” alapelve: nem az örökbefogadóknak keresünk örökbe fogadható gyermekeket, hanem az örökbe fogadható gyermekeknek keressük a legmegfelelőbb örökbefogadó családot. Az örökbefogadás sikeréhez alapvető a gyermek feltétel nélküli elfogadása, feltétel nélküli és visszavonhatatlan szeretete az örökbefogadó szülők részéről.

A gyermekkel kapcsolatos fontos információk az örökbe fogadni szándékozók döntéséhez:

- a gyermek szakellátásba kerülésének okai, élettörténete és hatásai az örökbe fogadhatóvá válásra, a vér szerinti szülőkkel való kapcsolat alakulása,
- egészségi és pszichés status (értelmi, érzelmi, érzékszervi és mozgásszervi fejlettség jellemzői),
- a gyermek identitástudata (korához viszonyítva mennyire van tisztában családi státuszával, élet történetével, örökbefogadhatóságával és annak okával),
- pszichés traumák, ezek hatásai az érzelmi fejlődésére,
- pszichés traumáira milyen segítséget kapott,
- milyen veszteségélményei vannak,
- milyen emlékei, kapcsolatai vannak a vér szerinti családjával,

- együtt vagy külön nevelkedő testvéreihez fűződő kapcsolata,
- betegségek, szükséges fejlesztések,
- pszichológiai vélemény a gyermek örökbefogadásával kapcsolatban (a nevelőszülőhöz fűződő pozitív, erős kötődés nem lehet akadálya az átgondozásnak),
- milyen család lenne a gyermeknek optimális,
- milyen nehézségek várhatóak az átgondozás során.

A lehetséges örökbefogadó szülő kiválasztása

A lehetséges örökbefogadók kiválasztása illesztési team keretében történik.

A team tagjai:

- örökbefogadási tanácsadó,
- a szakszolgálat örökbe fogadásokért felelős vezetője,
- az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus,
- a gyermek gyámja,
- lehetőség szerint a gyermek nevelője.

Az illesztés szempontjai:

- a gyermek szükségletei,
- a jelentkezési sorrend,
- a házaspárok előnyben részesülnek az egyedülállóként örökbefogadókkal szemben,
- szülő-gyermek különbség törvényi előírásai,
- a családban nevelkedő gyermekek és az örökbefogadandó gyermek közötti különbség (javasolt min.: 2 év),
- a természetes születési sorrend szerinti családba érkezés megléte,
- az örökbefogadók gyermekkel kapcsolatos elképzelései:
- az örökbefogadó szülők az egészségi állapot elfogadási listájának az örökbe fogadható gyermekekről szerzett orvosi-pszichológia szakvélemények, élettörténeti leírások megfeleltetése mellett ajánljuk fel gyermekeket örökbefogadásra;
- a gyermek objektíven tudott eltérő származásának (vér szerinti szülők nyilatkozata) elfogadása az előzetes örökbefogadói nyilatkozatok alapján.

A minden gyermek esetében meglévő származási bizonytalanságra azonban mindig felhívja a tanácsadó az örökbe fogadni szándékozók figyelmét.

Nagyobb gyermek esetén az örökbe fogadni szándékozóknak lehetnek elképzelései a temperamentumbeli összeillésről is, melyet a lehetőségekhez mérten figyelembe veszünk a gyermek felajánlásánál. (Például nagy mozgásigényű, vidéki környezetben nevelkedő gyermeket nem javasolunk túlsúlyos, nehezen mozgó, ülő foglalatosságot kedvelő szülők mellé.)

A gyermek családba helyezésénél figyelembe vesszük a családban nevelkedő vér szerinti és/vagy örökbefogadott gyermekek adottságait és szükségleteit is, a testvércapcsolatok várható alakulását rivalizáció, féltékenységi, kötődési szükségletek kielégítettsége, a családban élő örökbefogadott gyermek beilleszkedésének stádiumát, pszichés állapotát, normatív krízisét (például aktuális óvodakezdés miatti szeparációs szorongás stb.)

Amennyiben a szakszolgálat illetékességi területén lévő örökbe fogadni szándékozók között egy sincs, aki a gyermek nevelésére alkalmasnak tűnik, és a gyermekről beszerzett szakvélemények alapján elfogadná őt, az országos nyilvántartási rendszerben keresnek számára megfelelő szülőket. Amennyiben az országos nyilvántartási rendszerben sem sikerül

megfelelő elfogadó örökbefogadókat találni, a gyermeknek a nemzetközi örökbefogadási rendszeren belül próbálnak megfelelő örökbefogadó családot keresni.

8.2. A barátkozási folyamat jelentősége

Célja: hogy a gyermek és leendő szülei annyira megismerhessék egymást, ami a kölcsönös elfogadással, szimpátiával megalapozhatja a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot. A gyermek átélhesse azt, hogy a nevelője és leendő szülei együtt szeretik, és ő is megoszthatja köztük a szeretetét. Az ilyen fokozatos kötődés átkapcsolás nem okoz lojalitáskonfliktust a gyermekben, különösen akkor nem, ha az örökbefogadás után sem szakad meg teljesen a két család, illetve az örökbefogadók és a gyermekotthon közti kapcsolat, amire bízhatnunk kell az örökbefogadókat.

A barátkozás menete

Első lépés: a gyermeket nevelő személy, és az örökbefogadók találkozása.

- Az ő kölcsönös szimpátiájuk és együttműködési készségük nagyban megalapozhatja a barátkozás kimenetelét is. A nevelőszülők együttműködését erősíti, ha partnernek tekintjük őket a folyamatban.
- A gyermek gondozásával kapcsolatos fontos információk átadása is a nevelőszülőtől várható az örökbefogadóknak.

A barátkozás csak az után kezdhető el, ha a leendő szülők minden releváns információ ismeretében, fenntartások nélkül képesek örökbefogadási céllal felvenni a kapcsolatot a gyermekkel. Ennek eldöntésére legalább egy napot adunk az örökbe fogadni szándékozóknak a gyermek megtekintése után! Ha elhúzódik a döntésük, az jelzés lehet a gyermek el nem fogadására vagy az örökbe fogadni szándékozók bizonytalanságára. Erről beszélni kell a szakemberekkel.

A barátkozást keretek között kell tartani. A túl rövid barátkozásnak ára van, amit megszenved a gyermek és a későbbi szülő-gyermek kapcsolat is. De a „végtelenített” barátkozás is hordoz veszélyeket: bizonytalanságban tartja a gyermeket és túlfeszíti a felek tűrőképességét is. A barátkozáshoz általában annál hosszabb idő szükséges, minél idősebb egy gyermek. Hét találkozásnál kevesebb a csecsemők esetében sem támogatott, de egy-két hónapnál hosszabbra még iskolásoknál sem tervezünk!

A barátkozáshoz a gyermek szükségleteihez és napirendjéhez igazodó, a felekkel egyeztetett tervet (ütemtervet) készítünk.

A gyerekeknek csak akkor szólunk az örökbefogadási tervről, amikor

- már van elfogadó örökbefogadó (Nem szoronghat hónapokig bizonytalanságban egy gyerek)
- 8–10 nap elég általában a gyermek felkészítésére.

Első alkalom: az indifferens megtekintés kötelező! A gyerek az első alkalommal még nem tudja, hogy hozzá jött valaki, ezért javasolt semleges helyet választani erre az alkalomra, ahol az örökbefogadók a gyermek becsapása nélkül inkognitóban maradhatnak. Az örökbefogadók ekkor még nem kerülnek kontaktusba a gyerekekkel.

Második alkalom: a szülők bemutatása a gyerekeknek. A bemutatás helyszíne a gyermek gondozási helye, ahol a gyerek biztonságban érzi magát a nevelője, illetve nevelőszülője jelenlétében. A bemutatás és a barátkozás a gyermekkel együtt nevelkedő gyerekek jelenléte nélkül történik.

Javasolt, hogy az örökbefogadók az első alkalommal csak kisebb, a kontaktusfelvételt, együtt játszást lehetővé tevő ajándékot (például labda) vigyenek a gyerekeknek! Nem kell minden alkalommal, ajándékkal menni látogatóba! Inkább javasolt „Mary Poppins táskája”, színes táská tele a gyermek életkorához, érdeklődéséhez igazodó játékokkal, amit minden

találkozásra magával viszi a leendő örökbefogadó szülő a gyermekkel való együtt játszás kellékeként, amibe a nevelőszülő bekapcsolódása is javasolt eleinte.

A továbbiakban – bár nyitva hagyjuk a gyermek számára a véleménynyilvánítás lehetőségét, de soha nem teszünk fel állásfoglalásra biztató, a számára belső lojalitáskonfliktust keltő kérdéseket. A döntés felelősségét nem tesszük a gyermek vállára. A szakembereknek kell látni, tudni, hogy mi a jó a gyerekeknek: jól érzi-e magát az új kapcsolatban, és egymásra tudnak-e hangolódni új szüleivel.

A legjobban szervezett folyamatban is számolnunk kell a gyermek ambivalenciájával és az új, ismeretlenből fakadó bizalmatlanságával, esetleges szorongásával is. Ne feledjük, hogy veszteségélmény nélkül ezt az elszakadást csak a kötődő képességében súlyosan sérült gyermekek képesek átélni.

Segít, ha a gyermek, nevelője, nevelőszülője minél többször hiteles módon kifejezi a gyermek felé tetszését az új szüleivel kapcsolatban, de az sem baj, ha kongruens módon saját negatív érzését is kimutatja az elválással kapcsolatban. Mondhatja, hogy „nagyon fog hiányozni neki a gyerek, de örül, hogy saját igazi családja és ilyen jó szülei lesznek.”

A tervezés általános szempontjai

- Az esetgazda (szakember) a folyamatot végig kíséri, a sorsfordító döntéseket a szakmai team hozza meg.
- A barátkozás előre egyeztetett, meghatározott terv (ütemterv) szerint zajlik.
- Fokozatosság: egyre gyakoribb és egyre hosszabb együtt töltött idők. (Menet közbeni ritkítása, kihagyása a találkozásoknak negatív hatású a gyermek bizalmára.)
- A gyermek napirendjéhez, életkori szükségleteihez, ritmusához igazodunk. Az örökbefogadók kezdeményezzenek kapcsolatot a gyermekkel, de ne „rohanják le” a saját túlradó szeretetükkel, kötődési igényükkel. Figyeljenek arra, hol tart a gyermek a hozzájuk való viszonyulásában, és türelmesen adjanak időt neki a kötődés kialakulására!
- Eleinte a gyermek számára biztonságot jelentő környezetben (otthonában) és a bizalmi személy /nevelő, nevelőszülő/ jelenlétében történnek a találkozások.
- Az a jó, ha gyermek végig azt érezheti, hogy két oldalról és együtt szeretik, ezért ő is megoszthatja a szeretetét a két szülőpár, illetve nevelő és örökbefogadók között.
- Az örökbefogadásban nem érintett gyerekek jelenléte kontraindikált a barátkozásokon, de javasolható, hogy ők is megismerhessék „testvérük” új szüleit. Közös tevékenységek (a gyerek fejlettségi szintjének megfelelő interaktív játszás, amihez a gyerekek kedve van és megengedett az otthonában).
- Bekapcsolódás a gondozásba, a szokások megismerése (etetés, fürdés, alvás, stb.).
- A nevelő, illetve nevelőszülő közben fokozatosan háttérbe vonul!
- Külön idők az új szülővel házon belül, majd házon kívül is.
- A már meglévő gyermeküket – akár örökbefogadott, akár vér szerinti – csak abban a fázisban vigyék a barátkozásokra a szülők, ha az örökbefogadandó gyermek már elfogadta őket, és ők is határozottak abban, hogy ezt a gyermeket kívánják örökbe fogadni.
- A gyermek látogatása az új otthonába – lehetőleg a nevelőszülő kíséretében – a hazaköltözés előtti napokban történhet. Ha ez nem oldható meg (például a távolság miatt), legalább vigyenek az örökbefogadók a gyermeknek fotót az otthonukról, leendő szobájáról, a házi kedvencekről, esetleg együtt élőkről.
- A látogatásig rendezzék be az örökbefogadók a gyerek szobáját a gyerek életkorának megfelelően, saját ágygal, néhány játéktárggyal, hogy érezze, várják őt, és ez lesz az új otthona, ahol már a fényképét is kitétték valahová. Ez előtt a látogatás előtt ne vigyék az új szülők sem az otthonukba, sem az átmenetileg bérelt apartmanba, panzióba a gyereket!
- A kihelyezés előtt javasolt egy-két teljes nap (éjszakai ott alvás nélkül), amit az új otthonukban, és nem külső programokon tölt a gyerek az új szüleivel.

- Az ott alvást éjszakára nem próbálgatjuk a kötelező gondozási idő előtt; az első éjszakai ott alvás a gondozásba helyezés első napja. Iskoláskorú gyerekeknél nagyon indokolt esetben egy-két alkalomra kivételt tehetünk a kapcsolat előrehaladottabb szakaszában. Erről azonban indokolt a pszichológussal is konzultálni!

A fontos fordulópontoknál (például bemutatás, a kapcsolat szorosabb építésének kezdetéről való döntés, összeköltözés, elbúcsúzás) és a felmerülő nehézségeknél nem hagyjuk magukra a klienseket. Segítjük az örökbe fogadni szándékozókat abban, hogy időben ki merjék mondani kétélyeiket, bizonytalanságaikat. Lehetővé tesszük, hogy minden találkozás után beszélhessenek szakemberrel az érzéseikről, és merjenek büntudat és félelem nélkül nemet mondani még a barátkozás intenzívebb szakasza előtt, ha nem tudják a gyermeket feltétel nélkül elfogadni.

A barátkozást vezető szakember visszajelzéseivel, tanácsaival erősíti az örökbefogadók szülői kompetenciaérzését. Segítő attitűddel képviseli – jelenlétével és megnyilvánulásaival – mind a három felet: gyermeket, nevelőszülőt és az örökbefogadókat is. Intervencióra viszont csak a legszükségesebb (például veszély helyzetben) kerülhet sor a részéről.

A barátkozás addig tart:

- amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban,
- az örökbe fogadni szándékozó képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is,
- a gyermek és a leendő szülők érzelmileg egyre jobban közelednek egymáshoz,
- a gondozásba helyezés optimális idejét – a fentiek alapján – a szakemberek mondják ki a barátkozás megkezdését követően minimum 7 találkozás után.

A barátkozáshoz általában annál hosszabb idő szükséges, minél idősebb egy gyermek. Hét találkozásnál kevesebb a csecsemők esetében sem támogatott, de egy-két hónapnál hosszabbra még iskolásoknál sem tervezünk!

Kihelyezés a kötelező gondozási időre

A 2,5–3 év feletti gyerek esetén, – akivel már megbeszélhető, hogy a vele barátkozók a szülei szeretnének lenni – az elköltözés olyan legyen, mint amikor nyaralni megy a gyerek. A visszatérés lehetőségét megtartjuk. Nem viszi el minden holmiját, csak a szezonális ruhákat, kedvenc játékokat, fotóalbumát, élettörténeti könyvét, átmeneti tárgyat, gyógyszereit.

Az elköszönésnél nem rendezünk nagy búcsút, és nyitva hagyjuk a visszatérés lehetőségét, melyre a harminc napos periódus vége felé lesz lehetőség. Például „Most ennyi napot lesztek együtt (az örökbefogadók utónéven szólítva) az otthonukban, és ha megszeretitek egymást, akkor lehetek egy család. A nevelőszüleidhez még vissza fogsz jönni, elmesélni, hogy hogyan érzed velük magadat.”

A valódi elköszönésre a nevelőszülői családtól, gyermekotthontól, gyerekektől, a kötelező gondozási idő végén kerül sor az eredeti gondozási helyen. Csecsemőknél, két-két és fél éves korig ez elhagyható.

Előfordul, hogy a testvérek közötti nagyobb korkülönbség, vagy az egyik gyermek fogyatékosága miatt nem lehetséges az együttes örökbefogadásuk. A gyerekeknek elsősorban szülői támaszra van szükségük, ezért akinek lehetősége van rá, lehetővé kell tennünk, hogy saját családban nevelkedhessen. Amennyiben lehetséges, számukra olyan örökbefogadókat igyekszünk keresni, akik vállalják hosszú távon a testvérek közötti kapcsolattartást. Emellett gyakran szükségesnek látszik az örökbefogadásból kimaradó testvérnek a pszichés megsegítése, hogy megértse és el tudja fogadni a szakemberek döntését, ami miatt el kell válnia a testvérétől. (ld: 11. modul 11.4.fejezet)

Ha nem egy gondozási helyen nevelkedő testvéreket fogad örökbe egy család, javasolt, hogy a nagyobb gyermekkel kezdjék a barátkozást, és csak az ő feltétel nélküli elfogadása után kezdjék a kapcsolatépítést a fiatalabb gyermekkel.

8.3. Nevelőszülőtől történő örökbefogadás

8.3.1. A nevelőszülőség és az örökbefogadás szerepe a gyermekek életében:

A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez, így, ha ennek feltételei megvalósulnak, elsődleges cél a gyermek vér szerinti családjába történő visszagondozása. A nevelőszülői gondozás a gyermekotthonok mellett az egyik átmeneti otthont nyújtó ellátási forma a szakellátásban nevelkedő gyermekek számára.

Azoknak a gyermekeknek azonban, akiknél ez hosszú távon nem tűnik megoldhatónak, tartós, stabil, biztonságos családi felnevelést szükséges biztosítani. A gyermekvédelmi szakellátásban az örökbe fogadható gyermekek nagy része nevelőszülői családokban nevelkedik. Örökbefogadásuk szinte száz százalékban titkos örökbefogadással valósul meg. A szakellátásba került gyermekek hosszú távú nevelése szempontjából a legmegbízhatóbb és legeredményesebb gondoskodási forma az örökbefogadás. Míg a nevelőszülői családokban nevelkedő gyermekek nagy része – akár többször is – különböző okokból másik családba kerül a szakellátásban töltött évei alatt, addig az örökbefogadói családokból csak elenyésző arányban (néhány százalékban) kerülnek vissza a gyermekvédelembe az örökbefogadott gyermekek néhány sikertelen örökbefogadási esetben.

Az örökbefogadó családok saját gyermekükként, az állami gondozottsági stigma és anyagi támogatás nélkül szeretnék egy életre szólóan elhagyott gyermekekről gondoskodni annak a lehetősége nélkül, hogy a vér szerinti szülő még visszakaphatja nevelt gyermekét.

Nagyon fontos ezért, hogy elméletileg, módszertanilag és a gyakorlatban is elválasszuk a nevelőszülőséget az örökbefogadástól.

A nevelőszülők karitatív indíttatása az egyik, de nem az egyetlen feltétele annak, hogy egy átgondozási folyamatban elkötelezett, hiteles, megbízható partnerként számíthassunk együttműködésükre.

Az örökbefogadási átgondozás pszichológiai feltétele a nevelőszülő oldaláról

Az érzelmileg hiteles együttműködés, hogy a gyermeket erős támaszként legyen képes segíteni a kötődés átkapcsolásában. (Miközben a gyermeket szerető nevelőszülő szinte mindig maga is érzelmi krízissel küzd az átgondozás időszakában.)

A nevelőszülőnek titoktartási kötelezettsége van, ami az örökbe fogadási eljárásra is kiterjed.

Az örökbefogadás pszichológiai feltétele a gyermek oldaláról: az életkorának megfelelő identitástudat kialakítása:

Tudnia kell:

- Ki a nevelőszülő az életében: aki, addig vigyáz rá, amíg a saját családja gondoskodni nem tud róla. Nem az ő hasából született. (Amíg egy három év feletti gyermek ezt nem tudja, nem tanácsos elkezdni a barátkozást. Az örökbefogadókat tájékoztatni kell arról, mit tud ezekről a dolgokról a gyermek, mert nekik ehhez kell majd a jövőben kapcsolódniuk.)
- Ki a vér szerinti szülője?
- Mit jelent az, hogy ő örökbe fogadható? (A szülei nem jönnek többé, nem ők fogják felnevelni, és, hogy ez az ő döntésük volt, amit szóban vagy viselkedésükkel – például elmaradó kapcsolattartás – nyilvánítottak ki.) Amíg a szülők elhagyása miatti gyászt nem dolgozta fel a gyermek, kockázatos új szülői kapcsolatra felkészíteni.
- Miért jó az neki, ha örökbe fogadják? („Lesz saját családja egy életre szólóan. Megszűnik az „állami gondozottsága”.” Az örökbefogadók jobb anyagi lehetőségeire sose hivatkozzunk! Később ez bumeráng lesz a gyermek új szülői kapcsolatában.)

- Miért nem a nevelőszülő fogadja örökbe? („Neki vannak saját gyerekei, gyakran unokái is. Sok hasonló helyzetben lévő gyerekek szeretne még segíteni azzal, hogy gondoskodik róluk, amíg saját családjukban nem élhetnek”. Elmondhatja, hogy „hiányozni fog a gyerek, ha örökbe fogadják és elmegy tőlük, mert szereti, de örül, hogy neki is lesz végre igazi anyukája és apukája, akik már nagyon várnak rá”).

A kötődő képesség átvihető más kapcsolatokra. A gyermek örökbefogadókhoz való kötődésének a legjobb prognózisa – a nevelőszülőtől való elválás gyászának nehézsége ellenére – a gyermek nevelőszülőhöz fűződő kötődése.

Minden gyermek – az erősen kötődő is – örökbe fogadható, ha ezeket a kérdéseket a kezdetektől megfelelően kezelték és ebben együttműködnek a szakemberek és a nevelőszülő. Arra hivatkozva nem mondhatunk le egy gyermek sorsának örökbefogadással történő rendezéséről, hogy erősen kötődik a nevelőszülőhöz!

A nevelőszülő feladatai az örökbefogadásban

- a gyermek felkészítése az örökbefogadásra:
 - a gyermek korának megfelelő identitástudat kialakítása a gyermekben: ki a nevelőszülő, és ki a vér szerinti szülő az életében,
 - a vér szerinti családjával való kapcsolat megszakadásával kapcsolatos veszteségélmény feldolgozása a gyermekkel (szükség esetén pszichológus bevonandó),
- együttműködés az örökbefogadókkal és a szakemberekkel az átgondozás során,
- az átgondozás során a gyermekben felmerülő lelki problémák megértése és kezelése,
- a nevelőszülői családban maradó gyerekek lelki gondozása is!

8.4. Gyermekotthonból történő örökbefogadás

Az átgondozás folyamata hasonló a nevelőszülői családból történő átgondozáshoz. A gyermekotthonokban azonban nemcsak a gyermekek, hanem a gyermekotthonok napirendjéhez is kell igazodnunk.

- Fontos, hogy a gyermekkel való találkozásokkor a többi gyermek ne legyen jelen!
- A gyermekek bemutatása, és eleinte a barátkozás is általában a „fejlesztő-játszó” szobában intimitást biztosítva, a gyermek gondozónője, vagy pszichológusa jelenlétében történik. A „karon ülő”, – körülbelül 1,5 év alatti, még ölben etetett gyermekkel – a barátkozás eleinte a csoport szobában, a többi gyermektől leválasztott részen, a gondozási feladatok átvétele mentén zajlik. Előfordul azonban, hogy félénkebb, zárkózottabb, külső kapcsolatokkal (pl: óvoda) nem rendelkező nagyobbacska gyermeknek is eleinte arra van szüksége, hogy a csoportszobában szokja meg az „idegenek” jelenlétét, és csak a kontaktusfelvétel elfogadása után folytathatják az ismerkedést a csoporttól leválasztva.
- Egy jól működő csecsemőotthonban törekednek az állandóság, stabilitás, kiszámíthatóság, biztonság és a gyermek szükségleteihez igazodó, személyre szabott gondozás, néhány kötődési személyre korlátozódó gondozói kapcsolat fenntartásával biztonságosan kötődő gyermekeket nevelni.
- A gyermekotthoni helyzetből adódóan azonban a családi kötődési feltételeket ezzel együtt sem tudják teljességében helyettesíteni. Előfordul ezért, hogy egyes esetleg felületesebben kötődő gyermeket viszonylag gyorsan „levesz a lábáról” a személyes foglalkozás, az élmény, hogy végre hozzá is jön látogató, aki csak vele játszik, neki hoz kekszet, ajándékot. Azonban azért, hogy a gyermek minél többféle helyzetben megnyilvánulhasson, hogy egyre fesztelenebbül merjen viselkedni, hogy az örökbefogadók minél jobban megismerhessék és egymásra hangolódjanak annyira, hogy a gyermek a gondozója nélkül is képes legyen velük külső programokra, sétákra

menni, és ezekkel megalapozzák a gyermek számára az összeköltözést és az elválást a megszokott környezettől, személyektől ugyanolyan türelemmel és időráfordítással kell megalapoznunk a gyermek kihelyezését, mint egy nevelőszülő átvezetésénél.

- A gyermekotthoni szakemberektől, – ahogy a nevelőszülőktől is – sok, a gyermek fejlődésével, napi gondozásával, szokásaival kapcsolatos információt tudhatunk meg, és sok esetben a vér szerinti szülőkről is ők tudnak a legtöbbet. Az örökbefogadóknak érdemes élni ezzel a lehetőséggel, hogy minél többet tudjanak meg a gyermek családi hátteréről, történetéről nem csak az örökbefogadási döntésükhöz, hanem azért is, hogy hitelesen tudjanak majd válaszolni a gyermekben ezzel kapcsolatban felmerülő kérdésekre.

Ne feledkezzünk meg róla, hogy gyermekotthoni időszak emlékeinek ápolása és az időben történő első visszalátogatás – amíg a gyermek emlékezni képes, de már otthon biztonságban érzi magát – jelentősége nem kevesebb, mint a nevelőszülői családba való visszalátogatásoké.

8.5. A gyermekkel való első találkozás élménye

Valójában két első találkozásról kell beszélnünk.

Az első alkalom

Az első személyes élménye az örökbe fogadóknak a gyermekről az a 20-30 perces kötelezően csak megtekintés, amely lehetőleg a gyermek számára olyan ismerős helyen történik, ahol szabadon mozoghat, játszhat a nevelőszülője, vagy gondozója jelenlétében, mialatt az őt megfigyelő örökbefogadók személye számára becsapás nélkül inkognitóban marad.

A gyermek megtekintésére akkor kerülhet sor, ha a szakvéleményeket a szülők megismerték, elfogadták, és „fogadókések”. Készek egy lehetséges barátkozás napokon belül történő elkezdésére, a gyermek szükségleteihez igazodó ütemezésre, a gyermek családba illesztésére, és életvitelüknek a gyermek otthonukban történő neveléséhez igazítására.

Az örökbefogadóknak a rápillantási élményben szerzett tapasztalatok és a már korábban általuk elfogadott szakvélemények alapján egy két napon belül, de semmiképp nem aznap kell választ adniuk a tanácsadónak, hogy kívánják-e megkezdeni a barátkozást a gyermekkel. A tanácsadó segít abban, hogy aggályaikról, félelmeikről, bizonytalanságaikról beszélni tudjanak. Esetleges nemleges válaszukat ki tudják mondani. A megtekintés alapján történő el nem fogadás nem von maga után felülvizsgálati eljárást, de az elutasítás indoklása szükséges. Ennek hiányában nincs lehetőség másik gyermek felajánlására.

A második alkalom, az első találkozás

Az első kontaktusfelvétel, a bemutatkozás, ismerkedés kezdete, amely mindig a gyermek biztonságos környezetet nyújtó otthonában a nevelőszülő jelenlétében, de a családban nevelkedő többi gyermek jelenléte nélkül történik.

Az első látogatás általában mindegyik fél számára érzelmileg elég megterhelő szokott lenni, ezért 1-1,5 óránál hosszabbra ne tervezzük.

A várva várt alkalom egy örökbe fogadható gyermek megismerésének a lehetősége – szinte mindig sokévi gyermek utáni vágyakozást követően – egy váratlan telefonhívással kezdődik. A szülők általában felfokozott lelkiállapotban, azzal az elvárással mennek az első találkozóra, hogy azonnal érezni fogják, hogy a bemutatott gyermek az ő gyermekük, hogy pont olyan lesz, mint amelyet elképzelték maguknak, és egyből magukénak fogják érezni a bemutatott gyermeket. Esetleg azt várják, hogy a gyerek azonnal hozzájuk bújik, átöleli őket, és azt mondja, „legyél az anyukám”. Előfordul, hogy hasonlókat hallottak, olvastak már mások történeteiben, s ha nem jön ez az érzés, elbizonytalanodnak: „Velük van a baj, nem alkalmasak a szülőiségre, vagy nem ez a gyerek, akire ők vártak, biztos nem tetszenek a gyerekek,” stb.?

Az örökbefogadóknak tudniuk kell, hogy természetes, ha a bemutatott gyermekre érzelmileg úgy reagálnak, mint bármely idegen gyermekre tennék más bemutatási helyzetben, és a

gyermek számára ők is idegenek. A vér szerinti újszülöttet sem azonnal szeretik meg a szülei. A szeretet, a szülői érzés a gondoskodással és a gyermek tükrözésével, erősödő kötődésével fokozatosan alakul ki a vér szerinti szülőkben is.

Figyelmeztető jel lehet azonban, ha a gyermek külleme, viselkedése, habitusa, vagy bármely más adottsága averziót kelt a leendő szülőkben. A gyermek által a kapcsolat elején a szülőben keltett negatív érzéseket a gyermek megérzi, és úgy fog viselkedni, ahogy az egy el nem fogadott, vagy elutasított gyerektől elvárható: elutasítóan, opponálóan, elzárkózóan, stb. A gyermek örökbe fogadni szándékozók felé történő negatív megnyilvánulására való hivatkozást az örökbe fogadni szándékozók visszalépésekor szinte mindig az örökbe fogadni szándékozók saját el nem fogadásának a kivetítéseként lehet értelmezni.

A gyermek és az örökbe fogadni szándékozók bemutatásának a módszere

Az örökbefogadókat a gyermeknek a gondozási helyén mutatjuk be.

Csecsemőknél eleinte a leendő szülők „csak jelen vannak” a gyermek életterében. Amikor a gyermek elfogadja a közeledésüket, és amennyiben a gyermek engedi, a nevelő, illetve a nevelőszülő adja át a csecsemőt karjukba. Az összeszokás a továbbiakban elsősorban a gondozási helyzetekben valósul meg.

Mit mondjunk a nagyobbacska (2,5–3 év feletti) gyermeknek?

„Ő az a néni és bácsi, akik szeretnének a szüleid lenni, ha összebarátkoztok, és Te is megszereted őket, lehetek majd egy család.” (Mindig az utónevükön mutatjuk be a leendő szülőket. A gyermek viszont kedve szerint szólíthatja szülőkként is őket amikortól akarja.)

„Semmi olyan nem fog történni, amit Te nem szeretnél. Nem visznek el, sokszor fognak jönni hozzád, hogy jól megismerhessétek egymást, és csak, ha Te is akarsz, akkor lehetek egy család, és költözhetsz hozzájuk”.

Fontos tudnivalók a leendő örökbefogadó szülőknek:

- Ne rohanják le az örökbefogadók a gyermeket a saját érzelmi szükségleteikkel (ölbe vevés, puszilgatás)!
- Legyenek tapintatosan kezdeményezők, de hangolódjanak a gyermek érzelmi befogadási ritmusára!
- Ne kérdezzessenek, ne vizsgáltsassák a gyermeket! Ha nyitott a gyermek erre, nézzék meg vele a szobáját, játékait, de a fotói nézegetését hagyják a második alkalomra.
- Meséljenek magukról és biztassák a gyermeket, hogy kérdezzen róluk bátran bármit, amit tudni szeretne, hogy jobban megismerje őket!
- Ha úgy gondolják, hogy folytatják a barátkozást, mondják meg a gyermeknek, hogy mikor jönnének legközelebb (hány nap múlva), és akkor azt játszhatnak, amit ő szeretne (például bújócska, foci, memória, stb.)
- Csak betartható időpontokban állapodjanak meg, bizonytalan ígéreteket semmiben ne tegyenek!

8.6. Nyílt örökbe fogadásnál a vér szerinti anyával való találkozás

A nyílt örökbefogadási eljárásban az örökbefogadók és a vér szerinti szülők személyesen ismerik egymást. A vér szerinti szülő az örökbefogadók jelenlétében a gyámhivatalban, az ő javukra tesz hozzájáruló nyilatkozatot gyermeke örökbefogadásához.

A vér szerinti szülők akkor tehetnek gyermekük örökbefogadásához örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot, ha nem vonták meg a szülői felügyeleti jogukat, illetve a gyermeket nem nyilvánították örökbe fogadhatóvá.

Nyílt örökbefogadást az erre engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek, valamint a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok közvetíthetnek.

A nyílt örökbefogadás előnyei

Nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő/k általuk ismert olyan személyre bízhatják gyermekük nevelését, akiben megbíznak, és a jövőben a közvetítő szervezeteken keresztül vagy az örökbefogadótól – az örökbefogadók szándéka szerint – tájékoztatást is kaphatnak gyermekük fejlődéséről, jóllétéről. Mindez segítheti a gyermeküktől való elválás gyászának a feldolgozását, lelki egészségük megőrzését.

- Az örökbefogadók a személyes találkozásokkor jobban megismerhetik a vér szerinti szülőket és döntésük okait. A gyermek családi hátteréről több, közvetlen információhoz juthatnak, ami segít a vér szerinti szülő helyzetének, döntésének a megértésében, a vér szerinti szülő személyének az elfogadásában és csökkenti a romboló fantáziák megjelenésének és a gyermekre való kivetítésének a veszélyét.
- A nyílt örökbefogadásban a gyermekek is megbízhatóbb, valós válaszokat kaphatnak majd a későbbiekben örökbefogadó szüleiktől vér szerinti hátterükről, örökbefogadásuk történetéről, és a későbbi gyökerkeresés személyesebb, támogatott útjának a bejárására is lehetőségük nyílik.

A krízistanácsadás

A nyílt örökbefogadási eljárásban történő örökbefogadásánál az örökbe adó szülőknek az örökbefogadókval való személyes találkozás előtt krízistanácsadáson kell részt venniük, mely történhet a szakszolgálatnál, illetve a nyílt örökbefogadást közvetítő civil szervezetnél. A krízistanácsadás elsődleges célja, hogy a vér szerinti családnak segítsen abban, hogy a gyermek lehetőleg vér szerinti családjában tudjon felnőni. Amennyiben ez nem lehetséges, a vér szerinti szülő/k az összes fontos információ birtokában hozhassák meg a gyermek sorsát és életüket is hosszútávra meghatározó, megalapozott döntésüket. A vér szerinti szülők kapjanak meg minden lehetséges pszicho-szociális segítséget újszülött gyermekük neveléséhez vagy, ha ez nem lehetséges, a gyermek és a számukra is legmegfelelőbb döntésük meghozatalához, a krízisből való felépülésükhöz, örökbefogadás esetén a gyermeküktől való elválás gyászának feldolgozásához.

A krízistanácsadás jelentősége, folyamata, tartalma:

A krízistanácsadás során az vér szerinti szülő/k tájékoztatást kap/nak a lehetőségei/kről (terhes-gondozás, anyaoththon, tanácsadási lehetőségek, kórházi szülési lehetőségek, a gyermek átmeneti szakellátásban történő gondozása, szociális támogatási formák, család- és gyermekjóléti szolgálat segítségnyújtási lehetőségei stb.) Amennyiben önállóan nem képes e lehetőségek elérésére, a tanácsadó a kapcsolatfelvételhez felajánlja közvetítői együttműködését.

Amennyiben a vér szerinti szülők közvetlenül a gyermek megszületése után jelzik hozzájárulási szándékukat az örökbefogadáshoz, akkor a krízistanácsadás azonnal megkezdődik, ajánlottan a szülészeten, diszkrét körülmények között, vagy más, a szülővel egyeztetett helyszínen. A krízistanácsadást lehetőleg pszichológus végezze!

- Elsődleges feladat a válságterhes megnyugtása, megértésük, elfogadásuk kimutatása, moralizálás és ítélkezés nélküli kommunikációval, emberséges bánásmóddal, emberi méltóságuk tiszteletben tartásával.
- A vér szerinti szülőt a szolgáltatáshoz kapcsolódó döntésekbe bevonják, a döntéshez szükséges információkat megkapja, döntését nyomásgyakorlással, valótlan információkkal és egyéb módon nem befolyásolják, döntését szabadon kinyilváníthatja, és döntését tiszteletben tartják.
- Az eljáró szervezetek és személyek tevékenységük során elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését. A tanácsadás minimum egyszeri, de akár többszöri alkalom is lehet, ameddig a krízis tart.
- A krízistanácsadás során az örökbefogadásban fontos anamnesztikus információkat szerzünk a gyermek családi hátteréről, örökbe adása okáról, a terhesség körülményeiről, a szülés

lefolyásáról, melyekről tájékoztatjuk az örökbe fogadni szándékozókat a vér szerinti szülővel való találkozásuk előkészítésekor.

- Kitérünk a vér szerinti anya jelen körülményeire, egészségi állapotára, szociális támogatottságára vagy elszigeteltségére:
 - a terhesség kihordásának körülményeire, lehetőségeire,
 - a társas támogatás lehetőségeire (ki tudna segíteni a vér szerinti szülőknek),
 - a titok kezelésére (terhessége, örökbeadási szándéka),
 - a vér szerinti szülő családtagjainak körülményeire, lehetőség szerint bevonására (támogató mátrix meglétére, az apa szerepére).
- A tanácsadó tájékoztatja a várandós anyát az örökbefogadáshoz való hozzájárulás jogi, érzelmi folyamatáról, és következményeiről, a nyilatkozat visszavonási lehetőségéről és feltételeiről a gyermek hathetes koráig.
- A tanácsadó felhívja a válsághelyzetben lévő várandós anya figyelmét arra is, hogy mi a jelentősége a gyermek életében az apa megnevezésének. Sőt a gyermek származás megismerési jogának az akadályozását jelenti az apa személyének eltitkolása, a képzelt apa bejegyzése.
- Felhívja a vér szerinti szülő figyelmét, hogy milyen érzelmi előnyei lesznek a jövőben, ha nevet ad gyermekének (amit az örökbefogadók nem változtathatnak meg), elbúcsúzik tőle, fényképet készít róla magának.
- Tájékoztatja a vér szerinti szülőket, hogy csak a gyámhivatalban tett hozzájáruló nyilatkozatuk után a gyámhivatal kihelyező határozatával vihetik haza a gyermeket az örökbefogadók.

Illesztés a nyílt örökbefogadásban:

Az örökbefogadók kiválasztása:

A megfelelő örökbe fogadni szándékozókat a közvetítő szervezetknél több szakember (az adott szervezettől függően tanácsadó, szakmai vezető vagy örökbefogadásokért felelős vezető, pszichológus), illetve az illesztési team választja ki a regisztrált várakozók közül a

- a gyermek szükségletei,
- jelentkezési sorrend és a
- vér szerinti szülők szempontjai figyelembe vételével.

Az örökbe fogadni szándékozóknak adott információk:

- a gyermek vér szerinti háttére (személyazonosító adatok, címek nem közölhetők),
- a terhesség körülményei.

Amennyiben a gyermek már megszületett, vagy idősebb, a tájékoztatás kiterjed:

- a születés körülményeire,
- a gyermek életének eddigi eseményeire,
- családi kapcsolataira, testvérei adottságaira,
- az etnikai származására, amennyiben a vér szerinti szülők ezt kérik,
- a gyermek jelenlegi elhelyezésére,
- pszichés és egészségi állapotára.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók jelzik szándékukat a vér szerinti szülővel való megismerkedésre:

- A tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőket az örökbe fogadni szándékozók személyéről, körülményeiről, lakóhelyéről (település, kerület szinten), életkorukról, családi helyzetükről, vannak-e gyermekek a családban, mi a foglalkozásuk miatt szeretnének örökbe fogadni, stb.
- Ha a felek nem szeretnének megismerkedni, a felállított sorrend szerinti következő örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja a tanácsadó.

Az örökbeadók és örökbefogadók személyes találkozásának körülményei, tartalma

- A tanácsadó mind a két féllel külön-külön is beszélget.
- Felhívja a figyelmét mind a két félnek arra is, hogy a gyermek örökbefogadásához senkinek nem fűződhet anyagi érdeke: azt a törvény bünteti.
- Az örökbe fogadni szándékozókkal folytatott tanácsadásban a tanácsadó beszél arról is, hogy milyen kockázatai vannak annak, ha az örökbefogadók látják el a professzionális segítők feladatait. Ha magukra vállalják a várandós anya szociális és érzelmi támogatását a hozzájáruló nyilatkozat aláírásáig, illetve a gyermek megszületéséig, vagy ha vállalják az „együtt születési helyzetet”, illetve, ha ők gondolnák az újszülöttet az anya örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozata aláírása előtt. Ezeket a várandós nő nyomásként élheti meg, így nem lesz képes reálisan végig gondolni helyzetét, lehetőségeit, érzelmileg közeledni magzata elfogadásához és segítséget kérni, illetve meghozni a gyermek érdekeinek legmegfelelőbb megalapozott döntését. E nélkül pedig a megalapozatlan, átgondolatlan döntés után kockázatos, hogy később nem vonja-e vissza majd a gyámhivatalnál tett nyilatkozatát.
- A tanácsadó a felek kérésére a személyes találkozót megszervezi, és kezdetben jelen is van, segíti a kapcsolatfelvételt, egyeztet a felek elképzeléseit, stb., emellett lehetőséget ad a felek nélküle történő beszélgetésre is.
- A találkozás helyszíne lehet a szülők tartózkodási helye, a kórház, ahol a gyermek született, vagy egy semleges helyszín, a vér szerinti szülők kérésének a figyelembevételével.
- A találkozás után mindkét fél külön-külön (előbb az örökbefogadók) nyilatkozik a tanácsadónak a további együttműködési szándékáról. A felek döntéséről a tanácsadó feljegyzést készít. Amennyiben nincs kölcsönös elfogadás, akkor az előzetesen kiválasztott soron következő örökbe fogadni szándékozóval szükséges a találkozót megszervezni. Kölcsönös elfogadás esetén a tanácsadó írásbeli együttműködési megállapodást készít a szervezet és a kliensek között.
- Tájékoztatja őket a további együttműködés kereteiről, amely a gyermek megszületéséig egy-két találkozásra korlátozódhat csak, a szervezet keretein belül az örökbefogadók és örökbeadók között.

Amennyiben a vér szerinti szülők a gyermek megszületése után úgy döntenek, hogy nem járulnak hozzá gyermekük örökbefogadásához, akkor a tanácsadó (közvetítő szervezet) feladata a gyermek családban tartásának, vagy a gyermek érdekeinek legmegfelelőbb elhelyezésének elősegítése.

Amennyiben a vér szerinti szülők fenntartják hozzájárulási szándékukat a gyermek örökbefogadásához, a tanácsadó megszervezi a gyermek bemutatását az örökbe fogadni szándékozó szülőknek.

A gyermek bemutatása:

- A vér szerinti szülő engedélyével történhet a gyermek tartózkodási helyén.
- Kórházban lévő gyermek esetében a vér szerinti szülő hozzájárulásával a kórházi szakszemélyzet (orvos, védőnő, stb.) tájékoztatja a leendő örökbefogadókat a gyermek egészségi állapotáról, fejlődéséről.
- Egyéb tartózkodási hely esetén a vér szerinti szülő – a birtokában lévő orvosi vélemények, dokumentációk alapján a tanácsadó bevonásával – ad tájékoztatást a gyermek születési körülményéről és egészségi állapotáról.
- Idősebb gyermek nyílt eljárásban történő bemutatásakor is törekedni kell arra – az esetleges csalódás elkerülése érdekében, – hogy a gyermek ne tudja, hogy hozzá jöttek, és örökbe kívánják fogadni. Fontos, hogy a felnőttek ne csapják be a gyermeket.
- Törekedni kell arra, hogy minél több személyes benyomás alakulhasson ki a gyermekről.

(A barátkozás folyamatának leírását lásd 7.10. fejezetben.)

A fentiek ismeretében az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoznak a kórházban lévő gyermek esetében a bemutatást követő napon, idősebb gyermek esetében 3 napon belül, de legkorábban másnap, a gyermekkel való barátkozás szándékáról a tanácsadónak. Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók telefonon jelzik, hogy nem szeretnének megismerkedni a bemutatott gyermekkel, ezt írásban is meg kell indokolniuk.

A tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőt az örökbe fogadni szándékozók döntéséről. A tanácsadó, elutasítás esetén a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja, és elfogadás esetén megszervezi a barátkozást.

A barátkozás időtartama újszülött esetében legalább 2-3 nap. Átlagos időtartama 3-7 nap. Szükség esetén hosszabb is lehet. A barátkozás csecsemőknél elsősorban a gyermek gondozásából áll (etetés, tisztába tevés, öltöztetés).

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a tanácsadónak kell segíteni mind a vér szerinti szülőt, mind az örökbe fogadni szándékozókat, hogy meg tudják fogalmazni a problémát, el tudják fogadni, ha az nem orvosolható, és meg kell szakítani a barátkozást. Amennyiben a vér szerinti szülők örökbeadási hozzájárulási szándéka továbbra is fennáll, a második helyre kiválasztott szülőjelöltekkel haladéktalanul felveszi a tanácsadó a kapcsolatot.

8.7. Az újszülöttek hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása a gyermek hathetes koráig:

Amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja nyilatkozatát, a gyámhivatal erről értesíti az örökbefogadó családot, és a szakszolgálatot.

Ha a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál megfelelően biztosított, a gyámhivatal szükség esetén felhívja az örökbe fogadni szándékozó személyt, hogy adja ki a gyermeket az általa meghatározott személynek. A gyámhivatal a szülő kérelmére az átadás helyét és időpontját is meghatározza. Ebben az esetben általában a szakszolgálat, illetve a közhasznú közvetítő szervezet gondoskodik a gyermek átadásáról a szülő számára, a közvetítő szervezet hivatalos helyiségében. Az átadásról jegyzőkönyv készül.

Ha a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál nem biztosított, vagy annak vizsgálata még folyamatban van, a gyámhivatal indokolt esetben a gyermekvédelmi gondoskodás más formáját választja, és haladéktalanul értesíti, felhívja az örökbe fogadni szándékozó szülőt, hogy a gyermeket adja ki az általa meghatározott személynek.

Az örökbefogadási tanácsadó és a pszichológus pszichés támogatást nyújt az örökbe fogadni szándékozóknak a gyermektől való elszakadásuk feldolgozásához.

Megnyugtató, hogy évi 100-120 esetből mindössze 3-4 nyílt újszülött örökbefogadáshoz hozzájárulás visszavonása történik, de nem egyszer az is előfordul, hogy különböző okból az örökbe fogadni szándékozók adják vissza 6 héten belül az újszülöttet.

Az örökbefogadást közvetítő szervezet és az örökbefogadói szolgálat örökbefogadási tanácsadója a családlátogatások során, szükség esetén pszichológusa pszichológiai konzultációkkal pszichés támogatást nyújt és segíti a gyermek családba történő beilleszkedését, valamint a jogilag bizonytalan időszak szorongást keltő élményének sérülésmentes átélését az örökbefogadó család számára az újszülött hathetes koráig.

Az örökbefogadó családok gondozása az örökbefogadás jogerős engedélyezéséig tart, ami általában 3 hónapon belül megtörténik, majd az utánkövetési találkozókkal folytatódik.

8.8. Az örökbe fogadni szándékozó családban élő gyermek felkészítése az örökbefogadásra

A felkészítés körülményei:

A családban élő gyerme(kek) beavatásának időpontja és körülményei nagyban függnak a gyermek életkorától, és attól, hogy a felnőtt családtagok, nagyszülők tudják-e már, és elfogadják-e, támogatják-e az örökbefogadási terveit az örökbe fogadni szándékozónak. Csak az ő felkészítésük után és az örökbe fogadni szándékozók határozott döntése után javasolt elkezdni a gyermek(ek) beavatását.

Az örökbe fogadni szándékozónak tudniuk kell, hogy a környezettanulmány és a pszichológiai konzultáció során a gyermeknek szóló módon, de nyíltan fognak beszélni a szakemberek a témáról a gyermekek előtt is. Amennyiben a szülőknek nehézséget okoz a gyermekükkel való kommunikáció a tervezett örökbefogadásról, a szakszolgálat pszichológusai tanácsaikkal, vagy akár a gyermek felkészítésébe való bekapcsolódásukkal is segíteni tudnak ebben.

A meglévő gyermekek egyetértése, felkészítése nélkül nem támogatjuk újabb gyermek családba helyezését.

Javaslatok a leendő örökbefogadó szülőknek:

- Az első szülői feladat, hogy motiválttá tegyék gyermeküket egy lehetséges kistestvér érkezésére. Például „milyen jó lesz, hogy ketten lesznek (nehogy azt higgye, hogy lecserélik az örökbefogadott gyermekre), lesz kivel játszania, megtaníthatja erre, meg arra”, stb.
- Mondják meg őszintén a szülők a gyermeknek, hogy a testvére nem az anya pocakjából fog születni, mert fáj az anya pocakja, vagy azért, mert apának nincs több magocskája, stb. Csak azt ne mondják, hogy az ő szülése is „szörnyű, veszélyes volt”, és azt se, hogy meg akarnak menteni egy gyereket!
- Reálisan kell arról is beszélni, hogy sokan szeretnének kistestvért, sokan váraкоznak előttük is, ezért nem tudják, mikor lesz olyan gyermek, akinek pont az ő családjukra lenne szüksége, sem azt, hogy mikor kerülnek ők sorra, de lehet az is, hogy addigra ő már pár évvel idősebb lesz. Ezzel a magyarázattal azt is reméljük, hogy nem kérdezzet majd naponta a gyermek, hogy mikor lesz már testvérkéje.
- Amennyiben a gyermek már akkora, hogy kérdez arról is, hogy hogyan kerülhet hozzájuk egy idegen gyerek – például azt gondolja, hogy a szülei elveszik más anyától, apától, vagy vesznek egy gyereket -, el kell mondani az igazat. A váraкоzásban, aktív bevonódásban – ami által magáénak érezheti a nagyobb gyermek a testvérvárási „ügyet” – segíthet, ha együtt rakosgatjuk el vele a kinőtt ruháit, játékait a kistestvérenek.
- Ha megtörtént a gyermek kijaánlása, és a gyermek szülők általi elfogadása, eleinte csak a szülők járjanak a barátkozásra. Csak ha már biztosak a gyermek örökbefogadásában, és a gyermek is kapcsolódik már annyira hozzájuk, hogy várja látogatásaikat, és a nevelőszülő nélkül is képes külső programokra menni velük, javasolt a családban élő gyermekeik személyes bevonása is az ismerkedési folyamatba.
- Ha megszakad a barátkozás, jobb, ha a leendő testvérek még nem ismerik egymást. Ilyenkor könnyebb elmondani, hogy, az a gyermek, akihez a szülők jártak barátkozni, nem illett volna az ő családjukba, nem lett volna hozzávaló testvére.
- Ha lehetséges, a gyermek hazaköltözésekor csak a szülők menjenek a gyermekért a nevelőszülőhöz, illetve a gyermekotthonba is! A nagyobb testvérrel otthon találkozzon az örökbe fogadható gyermek. Az elköszönés – nem mindig kiszámítható, és a gyermek számára nem is biztos, hogy érthető történései, élményei (például nevelőszülő érzelmi megnyilvánulásai, az örökbefogadandó gyermek esetleges zaklatottsága),– megterhelőek lehetnek a saját gyermek számára. Emellett ebben a helyzetben az örökbefogadandó gyermeknek nagy szüksége lehet az örökbefogadók nyugtatására, empátiájára, és arra, hogy elsősorban rá tudjanak fókuszálni.
- Előfordul, hogy a gyakran hosszú utazás hazáig kimerítő a szülők és a gyermek számára is, amit a másik gyermek jelenléte csak nehezítene.

- Javasolt a hazaköltözést a délelőtti órákra szervezni, hogy ne – az eleinte általában úgysem mindig könnyű – lefektetéssel kelljen kezdeni a közös életet.
- Az első nap folyamán legyen ideje felfedezni a gyermeknek új otthonát, jól játszani a szülőkkel, testvéreivel. Mutassanak meg minden helyet, zezugot a lakásban neki (hol van a WC, hogyan kell lehúzni, stb., melyik lesz az ő ágyacskája, szekrénye, hol alszanak a szülei, stb).
- Ha lehetőség van rá, ne tegyék közös szobába az első naptól az új testvéreket. Hagyjanak időt a fokozatos összeszokásukra.
- Megkönnyíti a nagyobb gyermek számára az új élethelyzet elfogadását, ha az új testvér érkezése miatt minél kevésbé kell megváltoztatnia az életét, szokásait.

8.9. Az örökbe fogadni szándékozó döntését befolyásoló tényezők

Az örökbefogadási döntés körülményei:

- Az örökbe fogadni szándékozók hogyan jutottak el a döntésig, hogy gyermeket fogadnak örökbe?
- Feldolgozták-e a gyermekvárással kapcsolatos kudarcjaikból fakadó veszteségélményeiket?
- A családban ki gondolt az örökbefogadásra először?
- Ki nem értett egyet a családban az örökbefogadással?
- A családban kinek milyen fenntartásai voltak/vannak az örökbefogadással kapcsolatban?
- Milyen motivációkra épül a döntésük?
- Mi az, amiben a házaspár egyetért az örökbefogadással kapcsolatban, mi az, amiben nem?
- Ismernek-e örökbefogadó családokat?
- Milyenek a velük kapcsolatos tapasztalataik/sikeres, vagy kudarcos esetekről hallottak inkább/?
- Jelenlegi családstruktúra:
 - Milyen az örökbe fogadni szándékozó család tagjainak egymáshoz való viszonya?
 - Milyen együttműködési formák élnek az örökbe fogadni szándékozó családban?
 - Kinek a támogatására számíthatnak a környezetükben?
 - Milyen korú gyermekek élnek a családban?
- Virtuális családstruktúra:
 - Milyen változások várhatóak a gyermek érkezésével az örökbe fogadni szándékozó család életében?
 - Hogyan oldana meg bizonyos az örökbefogadással kapcsolatos helyzeteket, konfliktusokat az örökbe fogadni szándékozó család?
 - Hogyan hatna a különböző családtagok életére és egymáshoz fűződő kapcsolatára az örökbefogadott gyermek családba illesztése?

Az örökbefogadás sikeréhez alapvető a gyermek feltétel nélküli elfogadása, feltétel nélküli és visszavonhatatlan szeretete az örökbe fogadó szülők részéről.

Az elfogadás érzésébe vegyülhetnek karitatív, altruista érzések is, de alapvetően a jó prognózist megalapozó motiváció az, ha az örökbefogadók életéből hiányzik a gyermek, ha szeretnének szülőként egy életre szólóan gondoskodni egy kisgyermekről. Ha számukra öröm gyermekekkel tölteni az időt, ha szeretnek gyerekekkel foglalkozni, játszani. Ha a szülői szerep betöltésétől személyiségük kiteljesedését remélik.

Nem kizáró körülmény, ha van vér szerinti gyermek a családban, és több gyermeket szeretnének a szülők, de nem születhet valami miatt több vér szerinti gyermekük.

Fontos azonban, hogy az örökbe fogadott gyermeket saját örömeikre akarják magukhoz venni, és nem a házasságuk mentesére, magányuk enyhítésére, gyermekük testvér hiányának a

kielégítésére vagy más, külső elvárás, és nem egy gyermekről való gondoskodás igénye miatt akarjanak örökbe fogadni. Ebben az esetben az örökbefogadott gyermek csak egy eszköz lesz, például a meglévő gyermek szülők által vélt, vagy valós testvérszükségletének a kielégítésére, és nem önmagáért akarják, és lesz fontos a szülők számára, amire pedig minden gyermek vágyik.

Ha a gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeiket feldolgozott jelentkezők, a felkészülés során a szakemberek segítségével és a házaspárok egymás között is megbeszélve, számba veszik a felsorolt szempontokat, és képesek őszintén szembenézni saját érzéseikkel, élethelyzetbeli adottságaikkal, és ezekben konszenzusra is jutnak, – ami fejlett önismeretet, érett személyiséget is feltételez – bízhatunk abban, hogy közösen, megalapozottan, jól tudnak majd dönteni egy konkrét gyermek vállalásával kapcsolatban is.

A gyermekről készült szakvélemények megismerésekor a szülőknek azt kell mérlegelniük, hogy a konkrét gyermek adottságai mennyiben hasonlítanak az általuk előzetesen megjelöltekhez.

A döntéshozatal körüli bizonytalanságok

- Nem szerencsés a várakozási idő rövidítésért igent mondani egy gyermek felajánlására, mert esetleg attól tartanak a jelentkezők, hogy ha nemet mondanak, nem lesz több felajánlás, vagy jobb lehetőség. Kontraindikált igent mondani olyan felajánlásra, amivel kapcsolatban fenntartásai, félelmei, ellenérzései vannak a szülőknek, ami nem esik egybe az elfogadási tartományukkal.
- Előfordul, hogy egyszerűen csak nem tetszik a gyerek a szülőknek. Nagyon idegennek érzik, aki szerintük nem illene a családjukba az eltérő megjelenése (hajszíne, alkata, stb.) miatt.
- Nem ritkán fordul elő az sem, hogy az első megtekintés, vagy az első kapcsolatfelvétel után lépnek vissza az örökbefogadók a gyermek örökbe fogadásától. A gyermek fizikai, küllembeli adottságai ezt leginkább akkor szokták befolyásolni, ha a szülők a gyermeket romának látják, amit nem tudnak elfogadni.
- Sajnos vannak, akik eljutnak több gyermek személyes bemutatásáig, de mindig találnak valamilyen kifogásolni valót a gyermekben. Ilyenkor felmerül a pszichológiai konzultáció beiktatásának a szükségessége, annak tisztázására, hogy képesek-e egyáltalán az örökbefogadásra, milyen belső bizonytalansági tényezők akadályozzák a gyermekek elfogadását. Többször szembesülünk ezekben az esetekben azzal, hogy a házaspár még reménykedik, és mindent megtesz a vér szerinti gyermek megszületésért, sőt nem egyszer még aktuálisan is részt vesznek asszisztált reprodukciós orvosi eljárásokban, amiről nehéz elfogadtatni a jelentkezőkkel, hogy szinte mindig kedvezőtlen élethelyzetnek bizonyul az örökbefogadási eljárás megkezdéséhez.
- Esetenként a barátkozás tervezésekor döbbennek rá a jelentkezők, hogy nem képesek átszervezni az életüket, munkájukat a gyermek napirendjéhez, szükségleteihez igazítandó találkozásukhoz.
- Vannak, akik a nevelőszülőt megismerve, és látva, hogy szereti a gyermeket, érzik a maguk számára érzelmileg megterhelőnek – és ugyanettől féltik a gyereket és nevelőszülőt is –, hogy egy szerető kapcsolatból esetleg a testvérei mellől kellene elhozniuk a barátkozás végén a gyermeket.
- Amikor azzal szembesülnek a jelentkezők, hogy abban a tudatban él a gyermek a nevelőszülőnél, hogy a nevelőszülői család az igazi családja, érthető, ha nem kezdenek barátkozni a gyermekkel új szülőkként.
- A legnehezebben kezelhető helyzetek azok, amikor már a kötelező gondozásra való kihelyezés után gondolják meg magukat az örökbe fogadni szándékozók. Ilyen visszalépéseknél szinte mindig találnak valami kifogásolni valót a gyermek viselkedésében, amit nem produkált a barátkozás alatt, és amit nem tudnak elfogadni és kezelni sem. Pedig legtöbbször csak meg

kellene érteni a gyermek elszakadási veszteségét, a gyermek gyászreakciót kellene empátiával, türelemmel kezelni, nyugtatni és enyhíteni a bánatát.

- Gyakran ezekkel az örökbe fogadni szándékozókkal beszélgetve kiderül, milyen illuzórikus elvárásokkal vállalkoztak az örökbefogadó szülői szerepre. A szülői szerepre való felkészültség, a gyermekekkel kapcsolatos ismeretek hiányosságai mellett sokszor látjuk, hogy a gyermek elfogadásának a fő akadálya náluk az, hogy egy meg nem született, idealizált gyermek képéhez hasonlítják az örökbefogadott gyermeket. A csak a szülői álmokban, vágyakban létező, idealizált gyermek képének pedig egyetlen gyermek sem tud megfelelni.
- Az idealizált gyermek képének az elengedése az örökbefogadás előtti gyázmunka része kellene, hogy legyen, mint az örökbefogadásra való alkalmasság egyik kritériuma, de ez többször feltáratlan marad az örökbefogadás előtt.
- Sokan vélik magukról, hogy már elfogadták a sorstól és meggyászolták, hogy nem lehet gyermekük, de egy idegen gyermek felajánlásakor nem egyszer újra fellobban a meddőség miatti szomorúságuk, és a gyász érzelmi éket vág a gyermek és a szülő közé.
- Sajnos előfordul az is, hogy csak a gyermekkel való együttéléskor derül, ki, hogy csak az egyik szülő elkötelezett az örökbefogadásban, és a társa érzelmileg magára hagyja ebben az amúgy sem könnyített utas szülővé válási helyzetben. Aminek könnyen az lehet a vége, hogy mind a két fél visszalép az örökbefogadástól.
- Az örökbefogadók és gyermekeik közötti különbség átlagosan tíz évvel nagyobb, mint a vér szerinti szülők és gyermekeik közötti. Ez azt jelenti, hogy az örökbefogadók a szülői szerepet átlagban 10 évvel idősebben kezdik el, mint a nem örökbefogadó szülők. 4-5 éves, vagy idősebb gyermekeket gyakran gyermektelen 50 év körüli nevelési tapasztalatokkal nem rendelkező, gyermekekhez nem szokott, időződő szülők kezdenek nevelni. Személyiségstruktúrájuk gyakran már kezd merevebbé válni, a hosszú gyermektelen felnőtt éveik alatt megszokták, hogy saját időbeosztásuk, kényelmi igényük szerint szervezik a napirendjüket, aminek a megváltoztatásához már nem elég rugalmasak.
- Sokszor csak az „éles helyzetben” a kudarcok és visszalépések mentén derül az is ki, hogy egyeseknek mennyire nincs érzékük, türelmük, sem eszköztáruk a gyermekneveléshez.

8.10. A gyermek visszautasításának hatásai

Ezt a kérdést az összes érintett személyre vonatkozóan kell megvizsgálnunk.

- Hogyan hat a vér szerinti szülőre, ha a nyílt örökbefogadás során az általa elfogadott örökbefogadó szülők visszautasítják újszülött, vagy nagyobbacska gyermekét?
- Hogyan hat a gyermek sorsára, illetve a lelkére, további lehetséges szülőkkel kapcsolatos bizalmi képességére, ha az általa már megismert, esetleg már meg is szeretett szülők visszalépnek a barátkozás, vagy a kötelező gondozási idő alatt?
- Hogyan hat az örökbefogadók lelkiismeretére, énképére, egy esetleges következő gyermek örökbefogadására való felkészülésükre, párkapcsolatukra, ha nemet mondanak egy felajánlott gyermekre?
- Hogyan hat a folyamatba bevont egyéb érintett személyekre, az örökbefogadó család tagjaira, gyermekeikre, nagyszülőkre, ha meg kell szakítaniuk a megismert gyermekkel a kapcsolatot?
- Az érintett személyek lelki egészségének a védelme érdekében a gyermekkel való kapcsolat építésébe minden szereplő számára minél kevesebb trauma lehetőségét magában rejtő döntési, állásfoglalási állomásokat építünk be.

A visszautasítás hatása az örökbefogadó szülőre

A gyermek szakvéleményeinek az ismertetése után a jelentkezőknek még nem egy konkrét gyermek elfogadásával – hanem „csak” diagnózisokkal, egészségi problémákkal, nevelési

kihívásokkal, "problémás" személyiségvonásokkal, élettörténeti eseményekkel, származási bizonytalanságokkal -, kapcsolatban kell állást foglalniuk. Ebben döntően a saját előzetes elképzeléseikkel való megfeleltetés, saját egyéni élethelyzetük, fizikai – anyagi – lelki terhelhetőségük, környezetük viszonyulása a döntést meghatározó szempontok. Ez első sorban az énképük védelmét szolgáló állásfoglalást lehetővé tevő állomás a döntés előkészítés során.

Előfordul, hogy egyes örökbe fogadni szándékozók azért nem mondanak nemet egy már velük kapcsolatba került gyermekre, mert nem akarják ezzel megbántani a gyermeket, és ez számukra is komoly lelkiismeret furdalást okozna. Természetesen amennyire lehetséges, a gyermekeket is szeretnénk megóvni a későbbi csalódásoktól.

Az iratanyag ismertetésekor nyílik lehetőség arra is, hogy az örökbe fogadni szándékozók a szakvélemények kapcsán felmerülő, esetleges alaptalan aggályait, tévhiteit eloszlassák a szakemberek a gyerekre vonatkozóan, és válaszoljanak a felvetődő kérdéseikre, illetve szükség esetén további információkat szerezzenek be a gyermekkel kapcsolatban.

A szülő-gyermek kapcsolat kialakításában szerepet játszhatnak a felajánlott gyermek fizikai adottságai is. Egy vizuálisan nem tetsző, a szülőknél esetleg averziót keltő küllemű gyermekkel a legritkább esetben képesek a leendő szülők elkezdni a barátkozást. S bár egy fotó nem mindig a leghitelesebben mutatja be a gyermek vizuálisan megragadható adottságait, mégis segíthet benyomásokat kelteni a szülőknél a gyermekkel kapcsolatos tetszésükre vonatkozóan. Egy gyerek már a fénykép alapján ismerősnek, helyesnek tűnhet, más esetben azt érezheti a szülő, hogy ez a „gyerek annyira idegen, nem hasonlít ránk, nem illene a családukba”. Ilyen esetben nem tanácsos a szakembernek arra biztatni a szülőket, hogy „azért csak nézzék meg életben is, hátha megtetszik”. Ha már a fotó alapján képesek nemtetszésüket kifejezni a szülők, akkor ott sok minden olyanról is szó lehet, amit nem tudnak, vagy nem akarnak kimondani, amiért nem akarják azt a gyermeket.

A gyermek személyes megtekintésével, – amikor a gyermek még nem tud az örökbefogadók jelenlétéről, – érthetően és alapvetően a gyermeket szeretnénk megóvni az ismétlődő elutasítottság érzésétől. Előfordul, hogy egy gyermeket nem az első, de nem is a második „rápillantó” szülő fogad végül örökbe.

A barátkozás ütemezésében eleinte ritkábban, rövidebb időken és a nevelőszülő jelenlétében és támasza mellett – amikor a gyermek lojalitása még nem megosztott – történnek a találkozások a gyermekkel.

Mielőtt elkezdődik az átpártolást, a kötődés átkötését szolgáló és a gondozási műveletek átvételét is jelentő intenzív – akár napi szintű – barátkozás, ismét konzultálunk az örökbefogadókkal. Hogyan érzik magukat a helyzetben, vannak-e fenntartásaik, erősödött-e bennük az elhatározás a gyermek örökbefogadásával kapcsolatban, stb.? Csak a megnyugtató, fenntartás nélküli elfogadásuk kinyilvánítása után javasolt a kapcsolat folytatása. Segítenünk kell mind a két fél védelmében az örökbe fogadni szándékozókat abban, hogy minél hamarabb ki tudják mondani, ha nem képesek elfogadni a velük kapcsolatba került gyermeket.

Ezzel megelőzhetjük azt a szerencsére ritkán előforduló, minden érintettnek (egyéb családtagoknak, testvéreknek is) traumatizáló helyzetet, hogy végül a kötelező gondozási időt meg kelljen szakítani, és vissza kelljen hozni a gyermeket. A kötelező gondozási idő nem próbaidő! (lásd: 7. modul: 7.12.fejezet)

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók a folyamat bármelyik stádiumában visszautasítják a gyermeket, döntésüket indokolniuk kell. A szakemberek csak ezen információk birtokában tudják kiválasztani őket másik gyermekhez. A gyermek visszautasítása önmagában nem jelent hátrányt az örökbe fogadni szándékozók számára, nem lépnek vissza a várakozók „sorában”.

A visszautasítás hatása a gyermekekre

A gyermekekben minden visszautasítás, félbemaradó barátkozás és megszakadó szülő-gyerek kapcsolat azt a meggyőződést erősíti, hogy ő nem szerethető, vele valami baj van, és nem érdemes senkit megszeretni, mert úgyis mindenki elhagyja. Ezáltal tovább sérül – a már általában úgyis több elhagyást megélt gyermekek önbizalma, erősödik negatív énképük, sérül a világba, a felnőttekbe vetett bizalmuk, ami egy lehetséges következő szülő-gyerek kapcsolat kiépítését nehezítheti, vagy rosszabb esetben teheti lehetetlenné a későbbiekben számára.

A visszautasítás hatása a vér szerinti szülőre

A nyílt örökbe fogadásokban is körültekintően kell eljárunk, hogy ne nagyon forduljanak elő olyan helyzetek, amelyben a vér szerinti szülő a bemutatott örökbe fogadni szándékozókra szívesen rábízna gyermekét, az örökbe fogadni szándékozók meg elutasítják valami miatt a gyermeket (a gyermek külleme, egészségi állapota, vélt, vagy vállalt származása, esetleg az anya személyisége miatt). Fontos ezért minél teljesebb körű információt beszerezni mind a két félről és a személyes találkozásuk előtt átbeszélni azokat az ügyfelekkel.

Csak, ha az összes információ birtokában fenntartás nélkül vállalják a találkozást, kerülhet sor a felek összeismertetésére, és az örökbefogadás közvetítésére.

A gyermek elfogadásával kapcsolatban a vér szerinti szülő jelenléte nélkül először az örökbe fogadókat kérdezzük meg. Elutasítás esetén így még marad egy – a vér szerinti szülő önértékét védő menekülési út. Még ő is mondhatja, hogy” jobb is, mert ő sem szívesen bízta volna rájuk a gyermekét”.

8.11. Sikeres és sikertelen „barátkozások”

A barátkozás csak az után kezdhető el, ha a gyermek fogadására kész örökbe fogadók minden releváns információ ismeretében, fenntartások nélkül képesek örökbefogadási céllal felvenni a kapcsolatot a gyermekkel. Ha az örökbe fogadók elfogadási döntését befolyásoló releváns információkról csak a barátkozás során szereznek a leendő szülők tudomást, nem csak a bizalmuk rendül meg a barátkozást kísérő szakemberekben, de az új információk alapján előfordulhat, hogy meg is szakítják a barátkozási folyamatot.

Sikeres barátkozások

A barátkozás sikeres kimenetelét, megalapozó feltételek, amelyek előkészítik a gyermek kötelező gondozási időre történő kihelyezésének sikerét is:

- megfelelő illesztés,
- az örökbefogadók előzetes, hiteles tájékoztatása a gyermekkel kapcsolatos minden rendelkezésünkre álló releváns információról,
- az örökbefogadók megalapozott döntése,
- elkötelezett, együttműködő nevelőszülő,
- megfelelően felkészített gyermek,
- a barátkozás megfelelő tervezése, ütemezése: a gyermek szükségleteihez és napirendjéhez igazodó, a felekkel egyeztetett tervet (ütemtervet) készítése,
- jó együttműködés a szakemberek között,
- a barátkozást kísérő szakember intenzív jelenléte, aktív támogatása,
- a gyermek fogadására készen álló, a gyermek érzelmi szükségleteire, közeledési ritmusára, ráhangolódni képes, nem sürgető, türelmes örökbefogadók,

A barátkozás időbeli minimumát, illetve maximumát nem lehet meghatározni, de keretek között kell tartani. A túl rövid barátkozásnak ára van, amit megszenved a gyermek és a későbbi szülő-gyerek kapcsolat is. Az ilyen barátkozások sikertelensége gyakran az érintettek számára is csak a kötelező gondozásra kihelyezett gyermekek visszaadásakor derül ki.

A sikeres barátkozás addig tart:

- amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban,
- az örökbe fogadni szándékozók képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is,
- a gyermek és a leendő szülők érzelmileg egyre jobban közelednek egymáshoz,
- a gondozásba helyezés optimális idejét – a fentiek alapján – a szakemberek mondják ki a barátkozás megkezdését követően minimum 7 találkozás után.

Ne dőlünk be a gyerek „hasításának”, ami a kettős lojalitás feszültségének a tudattalan feloldási kísérlete. (Előfordul, hogy már az első napon mondják, hogy „én már elmennék velük.”)

A „végtelenített” barátkozás is hordoz veszélyeket: bizonytalanságban tartja a gyermeket és túlfeszíti a felek tűrőképességét is.

Legyünk türelmesek, de előremutató tervezéssel serkentsük a kapcsolat fejlődését!

Sikertelen barátkozások

A kapcsolatalakulásában jelentkező jelzésértékű problémák:

- Az örökbefogadók gyakran késnek, kihagynak alkalmakat, nem jelzik, ha nem tudnak jönni, nagyon elfoglaltak, nem alkalmazkodnak az elvárásokhoz az ütemezésben.
- Nagyon passzívak a gyermek irányába: nem kezdeményeznek vele tevékenységeket, testi kontaktust.
- Nem kérdeznak semmit a gyermek szokásairól, gondozásáról, stb. a nevelőszülőtől.
- Zavarja őket a gyermek külleme. (Azt kérdezzétek például, hogy „nem túl sovány, vagy nem túl kicsi-e a feje a gyerekeknek)
- Soha nem visznek semmit a gyerekeknek.
- Túl aggályosak a gyermek fejlődésével, egészségi állapotával kapcsolatban. Különböző, alaptalan, indokolatlan fejlődési, egészségi problémákat feltételeznek a gyermeknél.
- Nem adnak spontán semmilyen visszajelzést tetszésükről a gyermekkel kapcsolatban.
- Arról beszélnek, hogy mit fognak megváltoztatni a gyereken: utónevét, frizuráját, beszédstílusát, tájszólását, bizonyos szokásait, stb..
- Azt hangoztatják – az egyébként ebben a helyzetben elvárhatóan viselkedő gyerekekről, hogy szerintük ők nem tetszenek a gyerekeknek, ő nem fogadja el őket. Ez leggyakrabban a saját, nehezen kimondható el nem fogadásuk gyerekekre való projektálását jelzi.
- Összehasonlítgatják más hasonló korú gyermekkel a fejlettségét, aki: bezzeg ebben a korban már ezt meg ezt tudta, és nagyobb volt, ügyesebb volt, másképp viselkedett, szobatiszta volt, stb.
- A barátkozás alatt vizsgálják a gyermek tudásszintjét, és tanítgatásával próbálkoznak.
- A gyermek környezetében lévő másik gyereket dicsérgetnek, hogy az milyen helyes, milyen okos, milyen aranyos.
- Nem tartják hitelesnek a szakértői véleményeket a gyerekekről. Tervezik, hogy ők is kivizsgáltatják, mielőtt náluk lesz a gyermek. Erre egyébként csak a gyermekvédelmi gyám engedélyével van lehetőség, de egyébként is pszichológiai okból is kontraindikált minden vizsgáló, nem gyógyító beavatkozás a barátkozás és a kötelező gondozási időszakában is. Az örökbefogadó részéről felmerülő, a gyermek állapota alapján indokoltnak tűnő vizsgálatokat indokolt esetben lehetőség szerint a barátkozás előtt kell elvégezni.

A barátkozás megszakadása

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a szakembereknek kell segítenie az örökbe fogadni szándékozó szülőt, hogy ki tudja mondani a problémát, és azonnal meg kell szakítani a barátkozást. A gyermeket segíteni kell a kudarc miatti pszichés problémáinak a feldolgozásában az őt ismerő pszichológus bevonásával.

Segíteni kell a szakembereknek a gyermeket – a megfelelő magyarázat mellett – idővel nyitottá tenni másik szülőjelöltek megismerésére.

8.12. A gyermek beilleszkedésének segítése, a kötelező gondozási idő célja

Egy sikeres barátkozási folyamatban el kell jutni odáig a gyermek 30 napos kötelező gondozási időre történő családba helyezése előtt, hogy a gyermek és leendő szülei annyira megismerhessék egymást, ami a kölcsönös elfogadással, szimpátiával megalapozhatja a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot.

A kihelyezés egyik feltétele, hogy az örökbefogadóknak ekkorra már ne legyenek fenntartásai a gyermek örökbefogadásával kapcsolatban.

A kötelező gondozási idő célja és tartalma

A kötelező gondozási idő nem próbaidőt jelent, hanem egy lehetőség arra, hogy a szakemberek kapcsolatban maradjanak az örökbefogadó családdal, és segítsék a gyermek családba illeszkedését. A családlátogatások során tanácsot adnak a megfelelő rutinok kialakításához, segítenek a szülőknek a krízisben lévő gyermek viselkedésének megértésében, és kezelésében.

A kapcsolatfelvételt a nevelőszülő nem kezdeményezheti a gyermek kötelezőgondozási időre történő kihelyezése után. A kötelező gondozási idő alatt csak a gyermek oldaláról induló igény alapján, indokolt esetben, és csak szakemberrel konzultálva kerüljön kapcsolatba a gyermek a nevelőszülőjével. Ebben az esetben telefonon, web kamerán keresztül, vagy indokolt esetben az örökbefogadók otthonában is találkozhatnak.

A szeretett személyektől való elszakadás miatt érzett szomorúsága enyhítésére nézegetheti viszont a fényképalbumát és élettörténeti könyvét az örökbefogadókkal.

Felhívjuk az örökbefogadók figyelmét, hogy az első perctől olyan elvek mentén, csak nagyobb türelemmel neveljék a gyermeküket, ahogy később is szeretnék. Igyekezzenek minél jobban megtartani a gyermek korábbi strukturált napirendjét, az átvehető gondozási szokásokat, mert az biztonságot ad a gyerekeknek, és megkönnyíti a beilleszkedését új családjába.

Ne halmozzák el – sokszor már az első találkozástól kezdve – tárgyi javakkal, ajándékokkal, extra programokkal! A gyereket nem elcsábítani kell. A vele való foglalkozás, az elfogadás és szeretet kimutatása – éreztetve, hogy fontos a számukra, – segíthetik a gyermek megnyugvását, kötődésének az elmélyülését. Ne fejlesztgessék az első hetekben!

Nagyobbacska (2-3 év feletti) gyermeknél megszervezzük a 30 nap végén a „valódi” elköszönést, a gyermekotthonban, illetve lehetőleg a nevelőszülő otthonában. A gyermek ekkor elviszi a még ott maradt holmiját a gyermekotthonból, illetve a nevelőszülőtől.

Kimondjuk, hogy most már mindig az új szüleivel fog élni.

Olyan bizalmi kapcsolat kiépítésére törekszünk az örökbefogadókkal, hogy a kötelező gondozási idő alatt, után és lehetőleg az örökbefogadás lezáródása után is hozzánk forduljanak kérdéseikkel, nehézségeikkel, gondjaikkal.

Az örökbefogadóknak és a nevelőkben, nevelőszülőknél is igyekszünk tudatosítani, hogy a gyerekeknek fontos, hogy ne szakadjanak el a múltjuktól. A pszichológus javaslata szerint lehetővé kell tenni, hogy a gyermek az örökbefogadás után pár hónappal – mielőtt elfelejtené teljesen a múltja színtereit és személyeit – visszalátogathasson a nevelőszülői családba, illetve az őt szerető, korábban őt gondozó felnőttekhez a gyermekotthonba, és a későbbiekben is legalább évente látogassanak vissza múltja színtereire és személyeihez.

A kötelező gondozási idő megszakadása:

Amennyiben előre nem jelzett, a szülők számára nem elfogadható, és nem is orvosolható problémák vetődnek fel a gyermek egészségi állapotával, személyiségével kapcsolatban,

illetve az együttélés során derül csak fény arra, hogy az örökbefogadók nem alkalmasak, vagy nem felkészültek az örökbefogadó szülői szerepre, a kötelező gondozási időt vagy a szülők kérése, vagy a szakszolgálat állásfoglalása alapján azonnal meg kell szakítani.

Ebben az esetben a gyermeket az addigi gondozási helyére kell visszavinni. A gyermekért nevelőszülője, vagy a gyermekotthoni nevelője, gondozója, esetleg a gyámja megy az örökbefogadókhöz, és a szakszolgálat gondoskodik a gyermek szállításáról.

A trauma feldolgozásában és később egy lehetséges újabb barátkozásra való felkészülésben a szakemberek és a nevelőszülője segítenek a gyermeknek. A gyermeknek adott magyarázat a történésekre a kötelező gondozási idő megszakadásakor hasonló a megszakadó barátkozások magyarázataihoz.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	7. Egymásra találás
Gyakorlat száma, címe	7.1. A vágyott gyermek képe
Célja	Az idealizált gyermek utáni vágyakozás elengedése átélése
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	papír, íróeszköz mindenki számára
Időkeret	20 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: Írják fel maguknak egy papírra 8-10 tulajdonság mentén, őszintén, milyen gyermekre vágnak szülőként a szívük legmélyén leginkább! 2. lépés: Ha kész vannak, olvassák el maguknak! 3. lépés: Tépjék szét! 4. lépés: Megbeszélés
Tréneri megjegyzés	Minden résztvevő önállóan dolgozik.
Értékelés, visszajelzés	Ez a gyermek nem született meg, nem születhet meg. Egy lehetséges örökbefogadott gyermek sok mindenben nem fog hozzá hasonlítani, lehet, hogy nagyon másmilyen tulajdonságai lesznek. Egy idealizált gyermek képének egyetlen valóságos gyermek sem tud megfelelni.
Tréneri segédanyag	7.modul Tréneri kézikönyv: Egymásra találás
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	7.Egymásra találás
Gyakorlat száma, címe	7.2. Felkészülés a vér szerinti szülővel való találkozássra
Célja	A vér szerinti szülővel való találkozás érzelmileg terhelt helyzetére való felkészülés.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	20 perc

Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: kis csoportok alakítása</p> <p>2. lépés: Beszéljék meg, vitassák meg, miről beszélgetnének ezen a találkozón a vér szerinti szülőkkel. Mit kérdeznének a vér szerinti szülőtől, mikről mesélnének magukkal kapcsolatban.</p> <p>3. lépés: A csoport szóvivői számoljanak be a csoportban elhangzottakról</p> <p>4. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával a témát</p>
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön kiscsoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	A nyílt örökbefogadásban fontos a kölcsönös megértés és elfogadás, a tapintatos, de érdeklődő, nem ítélező odafigyelés, és megnyílás képessége is, amennyire az örökbefogadási helyzet megköveteli.
Tréneri segédanyag	7. tréneri kézikönyv
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	7. Egyásra találás
Gyakorlat száma, címe	7.3. Az örökbefogadható gyermek családi hátterének szerepe az elfogadásban
Célja	Érzékenyítés a vér szerinti szülők helyzetének, és örökbeadási döntésének megértésére
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	20 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: kis csoportok alakítása</p> <p>2. lépés: Beszéljék meg, vitassák meg, milyen családi háttér, szülői jellemzők, családi élettörténeti események jelentenek számukra akadályt egy gyermek elfogadásában, és miért.</p> <p>3. lépés: A csoportok szóvivői számoljanak be a csoportban elhangzottakról</p> <p>4. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával a dilemmákat.</p>
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön kiscsoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	<p>Sokféle elképzelés és téves vélekedés él a közvéleményben a vér szerinti szülőkről és arról is, hogy a szülők életvitel, tulajdonságai, jelleme mennyiben hat a gyermekek személyiségére, nevelhetőségére.</p> <p>Ezzel kapcsolatban lehetnek félelmek a leendő örökbefogadókra is. A tanfolyam egyik célkitűzése segíteni eloszlatni ezeket a félelmeket, reális képet alakítani ki a vér szerinti szülőkről és szerepükről a gyermekek életében.</p>
Tréneri segédanyag	7. tréneri kézikönyv

Résztevői segédanyag	–
Gyakorlat	
Tematikai egység száma, címe	7. Egyásra találás
Gyakorlat száma, címe	7.4. Gólyamese c. film levetítése
Célja	A résztvevők átéljék a film élmény alapján az örökbefogadással kapcsolatos várható érzelmileg megterhelő helyzeteket, valamint a vér szerinti szülővel való találkozást.
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív vélemény nyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	60+30 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a film felvezetése az előadó által 2. lépés: a film megtekintése 3. lépés: megbeszélése
Tréneri megjegyzés	Vetítés után rendezzük vissza a kört a megbeszéléshez.
Értékelés, visszajelzés	A film rájuk gyakorolt hatása alapján felméri, saját gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeik feldolgozottságát. Nyílt örökbefogadásra, és várható érzelmi hatásaira, folyamatára felkészültnek érzik-e magukat, és milyen feltételek mellett?
Tréneri segédanyag	Gólyamese c. film
Résztevői segédanyag	–

9. KONFLIKTUS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az örökbefogadásban vannak olyan tipikus konfliktushelyzetek, melyek nagyon sok családban előjönnek és amiknek a megoldása kulcsfontosságú a sikeres örökbefogadáshoz. A fejezetben szó lesz arról, hogy milyen nehézségekkel indulnak neki az örökbefogadásnak a leendő szülők. Részletesen tárgyaljuk, hogy milyen tipikus konfliktushelyzetekkel találkozhatnak az örökbefogadó családok egészen a gyermek kamaszkoráig. A fejezetben az adott konfliktusok felvázolása mellett lehetséges megoldásokat is kínálunk. Végül a fejezetben fontos szerepet kap az is, hogy milyen konfliktuskezelési módszerek vannak és melyik mikor hatásos és mikor nem.

9.1. Az örökbe fogadni szándékozókat érő negatív hatások

Ezek a következők lehetnek: gyermekvállalási próbálkozások, sikertelen kezelések, erőfeszítések az örökbefogadásra, családi társadalmi elvárások, önbizalomvesztés, elbizonytalanodás, szorongás, feszültségek.

Az örökbefogadók többsége számos negatív élményt él át az örökbefogadás előtt. A termékenységi problémák és a sikertelen orvosi eljárások konfliktusokat eredményezhetnek. A meddőséget megelő személyben is lehet konfliktus, hiszen nem tud megfelelni saját elvárásainak, az elképzelése, hogy vér szerinti gyermeke lesz megkérdőjeleződik. Ezek következtében gyakori a meddőséggel küzdők között a negatív énkép és az önbizalomhiány. A konfliktus azonban nem csak az egyéni szinten jelenhet meg. Számos alkalommal a pár tagjai között jön létre a feszültség a sikertelen próbálkozások miatt. Lényeges, hogy az örökbefogadás előtt a pár mindenképpen rendezze az egymás közötti konfliktusokat, hiszen a gyermek biztonságérzete csak akkor teremthető meg, ha a szülők között is biztonságos a kapcsolat. Előfordul, hogy a párok úgy gondolják, hogy a gyermek érkezése megoldja a közöttük feszülő konfliktust. A gyermek azonban nem tudja feloldani a szülők között létrejött ellentéteket és a család minden tagja frusztrálódik. A meddőséggel küszködő párok esetében nagyon gyakori, hogy a környezet tapasztalat hiányában nem tud megfelelően segíteni, esetleg megbántja őket. Nem meglepő tehát, hogy a termékenységi nehézségekkel küszködők nagyon gyakran izolálódnak, mert nem kapnak megfelelő támogatást a barátaiktól. A konfliktushelyzet adódhat abból is, hogy az örökbefogadást nem tudják elfogadni a leendő nagyszülők, mert ragaszkodnak a vér szerinti gyermek neveléséhez. Végül a konfliktus lehet abból is, hogy a pár tagjai úgy érzik, nem tudnak megfelelni a társadalom által támasztott elvárásoknak.

A fent felsorolt konfliktusokat érdemes lehetőleg még az örökbefogadás előtt megoldani. Ha ezek a problémák és veszteségek nincsenek megfelelően feloldva, akkor azok nagyban hátráltatják az örökbefogadás sikerességét és számos súlyos problémához vezetnek.

9.2. Az örökbefogadással (a megismerkedéssel) együtt járó nehézségek okozta feszültség

A leendő szülők feszültek, megkeseredettek, sokszor fáradtak már, mire az örökbefogadásra sor kerül. A számtalan természetes vagy mesterséges sikertelen próbálkozás után úgy gondolják, hogy amint megérkezik a várva várt gyermek, boldog lesz az életük. Amikor pedig jön a telefon, hogy egy gyermeket örökbe fogadhatnak, rájönnek, hogy életük egyik legnehezebb döntése előtt állnak, ami jelentős feszültséget kelt bennük. Végre lehet gyermekük, de a sikeres örökbefogadás egyik kulcsa, hogy azt a gyermeket, akit hazavisznek, az első pillanattól el kell fogadniuk feltétel nélkül. Ha az első pillanattól van valami fenntartás

bennük a gyermekkel kapcsolatban, ami később sem múlik el, nem az öröm, hanem a kétségek erősödhetnek fel. Ha úgy viszik haza a gyermeket, hogy nem tudták teljesen elfogadni, akkor ez a kétség a gyermek nevelésével kapcsolatos konfliktusok során még jobban felerősödhet és ez hátráltatja a helyzetek megfelelő kezelését. Ilyenkor megbánhatják az örökbefogadást, a döntésüket. Természetesen lesznek nehézségek a gyermeknevelés területén, de az lenne jó mindenki számára – a gyermeknek is, a szülőknek is -, ha soha nem bánnák meg, hogy örökbefogadtak.

A döntést nehezíti, hogy a barátkozás során nem csak a saját érzéseinkre kell figyelni, hanem arra is, amit párunk érez. Nagyon fontos, hogy ebben a helyzetben a párok tagjai őszintén tudjanak egymással az érzéseikről beszélni. Ez nehéz feladat, hiszen, ha valaki igent szeretne mondani a gyermekre, akkor teljesen elborítják a pozitív érzések és megfedkezhet a párjáról. Aki „nemet” érez annak sem könnyű, mert látja a párja boldogságát és tudja, hogy a régóta áhított boldogságtól fogja megfosztani, ha elmondja a kétségeit. Ha azonban a pár egyik tagja azt érzi, hogy nem tudja elfogadni a gyermeket és mégis hazaviszik őt, akkor ez később nagyon sok feszültséget okozhat, hiszen mindketten szenvednek attól, ha egyikük nem tudja elfogadni az örökbefogadott gyermeket. Ez a konfliktus akár a házasság végét is eredményezheti ilyen esetekben. Az első időszak rengeteg változással jár a házaspárok életében, ezért is fontos, hogy legalább a gyermeket illetően (pont, aki miatt felborul az eddigi megszokott életvitelük) ne legyen kétség a pár tagjaiban és ne legyen ellentét a szülők között. Tehát a leendő gyermeket mindkét félnek el kell fogadnia az első pillanattól kezdve. Különben sikertelen lesz az örökbefogadás, ráadásul a kapcsolatuk is felborulhat. Csak akkor érdemes elkezdeni a barátkozást a gyermekkel, ha mindkét fél el tudja képzelni, hogy ő lesz ennek a gyermeknek a szülője.

9.3. A „másságból” adódó lehetséges konfliktusok

Minden örökbefogadottnak meg kell küzdenie a másság érzésével, a társadalmi előítéletekkel és sztereotípiákkal, amelyek az örökbefogadással kapcsolatosak. Az előítéletek jellemzően információ hiányon, illetve téves információon alapuló általánosítások, nem felelnek meg a valóságnak.

A tapasztalatok szerint az első kísérletek a csúfolódásra nem az óvodában kezdődnek. Az óvodások még ítéletmentesen nyitottak a világra, minden úgy jó, elfogadható, ahogy van. Csak később, tanulás útján sajátítják el a kirekesztés, megbélyegzés technikáját, a környezetükben élő felnőttektől – leginkább a szüleiktől. Tehát az örökbefogadott gyermekek leggyakrabban az általános iskolában, ott is főleg az alsó tagozatban szembesülnek majd azzal, hogy az ő másságuk (örökbefogadottságuk, roma származásuk, fejlődési elmaradottságuk stb.) mások számára szokatlan. A közhiedelemmel ellentétben gyerekek nem azért csúfolódnak 6 és 10 éves koruk között, mert gonoszak. Ebben az életkorban az a dolguk, hogy a világ rendszerében elhelyezzék magukat, minél jobban megfeleljenek a külvilág elvárásainak, azaz minél átlagosabbak legyenek. Ebből adódik, hogy mindenkit megpróbálnak csúfolni, aki az átlagtól eltér, legyen az túlsúlyos, szemüveges, túl magas vagy alacsony, vagy örökbefogadott.

Csúfolni valakit azzal lehet, ami az érzékeny pontja, amiben maga is bizonytalan. A gyerekek gyenge pontját a szülők határozzák meg, hisz a gyermekek egészen kamaszkorukig, tehát körülbelül 14 éves korukig a világot a szüleik értékrendje szerint látják, és saját énképük is a szülők véleménye alapján alakul ki.

A csúfolódás lényege, hogy a gyerekek mondanak mindenfélét, amiben a másik különbözik a többségtől. És figyelik a hatást. Ha a másik fél, megrendül, sír vagy dühöng, akkor megvan a fegyver, amivel meg lehet bántani. De ha a másik fél meg se rezdül a beszólásra, akkor tovább

kell keresni a gyenge pontját. Ha a gyerek egész eddigi életében azt hallotta a szüleitől, hogy büszke lehet magára, mert (például az, hogy örökbefogadott, vagy roma egy fantasztikus érték, kincs, adottság, akkor nem lehet őt ezzel megbántani. Mert magabiztos, mert ez nem a gyenge pontja. És nyilván érti, érzi majd, hogy a másik bántani akarta, és az rosszul is esik neki, de egy gyermek, aki saját örökbefogadottságát pozitívan éli meg, nem fog célpontjává válni annak, hogy az örökbefogadással csúfolják.

Az, hogy a gyermeknek ne az örökbefogadottsága, vagy a származása legyen a gyenge pontja, az nem 6 és 10 éves kora között alakul ki. Ha addig azt tapasztalja, hogy a szülei teljesen elfogadják az örökbefogadást és a származását, akkor ezzel őt nem lehet megbántani. Ha a szüleiben bármilyen kétség is felmerül a témával kapcsolatban, akkor azt a gyermek is érezni fogja és ezt a gyenge pontjának fogja érezni. A szülő feladata a gyermekben az örökbefogadással kapcsolatos magabiztosság kialakítása. A szülő tekintse értéknek a gyermek örökbefogadását, és magát a gyermeket a származásával együtt. Ez tudja megalapozni a gyermek önbizalmát.

Tehát a csúfolódást kikerülni nem lehet, ezért az a cél, hogy a gyermeket ne lehessen az örökbefogadással vagy a származásával bántani. Ez a szülön múlik. És ez az első pillanattal kezdődik. Azaz: ahogy hazaviszik a szülők, onnét kezdve ez nyíltan kezelt téma kell, legyen a családban. Attól válik természetessé a gyerek számára bármilyen mássága, ha ebbe nő bele. Ha az elejétől, az első naptól kezdve beszélünk neki a tényről (örökbefogadott, roma, stb.), s mindezt örömmel (hisz boldogok vagyunk, mert végre lett gyerekünk), tehát hitelesek is vagyunk, akkor az lesz az érzése, hogy mindig is tudta, hogy örökbefogadott. Bár korábban nem értette a jelentését, de nem is fontos, mert ez nagyon jó dolog lehet, hisz a szülei mindig mosolyogva mondják neki. Ez persze így kevés, de elengedhetetlen feltétele annak, hogy megerősítsük az önbizalmát, hogy a saját másságát el tudja fogadni, ne legyen sebezhető e téren.

9.4. Tipikus konfliktushelyzetek az örökbefogadott gyermek nevelése során

Örökbefogadott gyermekek nevelése során előfordulnak olyan tipikus konfliktusok, melyekkel a legtöbb családnak meg kell birkóznia. A fejezetben végig vesszük a leggyakrabban tapasztalt konfliktusokat, amelyek a gyermek örökbefogadása miatt jönnek létre. A fejezet célja, hogy a leendő szülők tudatosan készüljenek ezekre a helyzetekre és jobban átlássák azokat, ha belekerülnek.

9.4.1. Hazaérkezés a családba

Nagyobb gyermek örökbefogadása esetén a kezdeti időszakban a gyermekek legtöbbször mindenben követik a szülő utasítását, hiszen számukra az új környezet kiszámíthatatlan és bizonytalan. Az első napok, hetek során a gyermek megtapasztalja, hogy szülei szeretik és elfogadják. Amikor a gyermek biztonságban érzi magát, nem tudatosan elkezd tesztelni, hogy szülei szeretete valóban feltétlen-e. A gyermek elkezd rosszaságokat, csínytevéseket elkövetni, esetleg „hisztis” lesz, hogy megtudja szülei akkor is szeretik-e, ha nem nekik tetszően viselkedik.

Ilyenkor nem az a megoldás, ha a szülők hagyják gyermeküket rosszkodni, hanem hogy megértik a gyermek érzéseit, szorongását, és szeretettel, türelemmel reagálnak rá. Az is fontos, hogy határokat és szabályokat állítsanak elé, amellet, hogy megerősítik gyermekük számára, hogy akkor is szerethető, ha rosszaságokat követ el.

9.4.2. Dackorszak

Örökbefogadó és nem örökbefogadó családoknál tapasztalható tipikus konfliktus a dackorszak. Minden gyermek 3 éves kora körül, amikor kialakul az éntudata, gyakran kifejezi a saját akaratát és ha ez nem teljesül, akkor indulatos lesz, hisztizik. Ez a korszak a vér szerinti gyermeket nevelő családokat is meg szokta viselni. A különbség azonban abban van, hogy az örökbefogadó szülők úgy érzik, hogy gyermekük sok veszteséget szenvedett már el, mire a családjukba kerül. Úgy gondolják, hogy ha ellentmondanak gyermeküknek, fegyelmezik, akkor azzal bántják a gyermeket, vagy felerősödhetnek a gyermek korai sérelmei. Úgy vélhetik, hogy ez végzetes lehet a kettejük kapcsolatára, hogy a gyermek a konfliktusok miatt nem fogja őket szeretni. Bár úgy tűnik, a határok felállítása és megtartása ellentmond a szülők által áhított szeretetteljes légkörnek, mégis a gyermek érdekét szolgálja, mert a gyermekek számára a határok, szabályok egyúttal biztonságot, kiszámíthatóságot is jelentenek.

További nehézség lehet, ha a gyermekkel való barátkozás és az örökbefogadás a dackorszak időszakában történik. Ilyenkor még erősebben kifejezheti azt, hogy ő nem szeretne az örökbefogadó szüleivel elmenni, maradni akar a megszokott környezetében. A tiltakozás ilyenkor nem az örökbefogadók személye ellen irányul, hanem a gyermek bizonytalanságát fejezi ki, hiszen nem tudja, mi vár rá, s hogy az örökbefogadás az ő érdekeit szolgálja.

9.4.3. Kamaszkor

Tipikus és évekig tartó konfliktushelyzet, konfliktushelyzetek sorozata – nem örökbefogadott és örökbefogadott gyerekek esetén is – a kamaszkor. A feszültségek alapvető forrása az, hogy a szülő szeretné fenntartani az eddig jól bevált módszereket, kialakított életstílust, a kamasz pedig lázad minden ellen, ami eddig volt. Ez egy alapvető ellentét minden családban, ami folyamatos feszültséget, harcot, ütközéseket okozhat a két fél között. A kamasz feszegeti a határokat, a szabályokat, amiket a szülei (helyesen) felállítottak, mert keresi önmagát, a helyét a világban, de ehhez előbb le kell rombolnia a határokat, meg kell kérdőjeleznie, esetleg tagadnia azt, amit a szülei képviselnek.

Tehát normális, ha minél több, számára vonzó, akár veszélyes dolgot is ki akar próbálni. De az is természetes, hogy amellet, hogy támogatjuk a szárnybontogatását, mégis vigyázni akarunk rá, azaz megtiltunk neki dolgokat, amiket veszélyesnek találunk. Márpedig a kamasz, ha falakba ütközik, akkor dühös lesz, és meg akarja mutatni, hogy ő is erős. Ez máris borítékol egy újabb konfliktushelyzetet. Tehát, ha kér valamit, amit mi nem engedünk, mert féltjük, akkor ő haragszik ránk, és bántani akar minket. És akkor keresni kezdi a fegyvert, amivel fájdalmat okozhat nekünk, azaz azt, ami fáj nekünk, ami a gyenge pontunk. A legtöbb örökbefogadott gyermek a szüleit próbára teszi.

Örökbefogadó családoknál nagyon gyakran előfordulnak kamaszkorban olyan mondatok, mint például „ne mondd meg, mit tegyek, hisz nem is te vagy az igazi szülőm. Egy ilyen beszólás nem az előző 14 éves nevelésünk, szülőségünk minősítése, nem a családi, érzelmi kapcsolatunk megkérdőjelezése, hanem a lázadáshoz keresett fegyver lehetősége.

Ha a szülők magabiztosak, ott legbelül is, és tényleg el tudták fogadni az örökbefogadást, mint alternatív családalapítási lehetőséget, ha annak idején őszintén el tudták fogadni a gyermeküket is olyannak, amilyen, s úgy szeretik már 14 éve, ahogy van, akkor elhangozhatnak a példában leírt és hasonló mondatok, de nem fog fájni, nem rendíti meg a szülőket. Az persze fájdalmas lesz, hogy bántani akar, hogy harcol velük, de nem az fog fájni, amit mond. Az előző 14 év alatt szerzett közös élmények már olyan erős kapcsolatot jelentenek köztük, ami megkérdőjelezhetetlenné teszi, hogy ők az igazi (nem a vér szerinti, hanem az igazi) szülei. Ha ők maguk is hiszik, hogy a szeretetkapcsolat nem a vér szerintiségtől függ – tekintve, hány problémás vér szerinti család szorul segítségre.

Ilyenkor nem megoldás az, ha megvárják, míg lenyugszik a gyerekük, s akkor leülnek vele átbeszélni az örökbefogadást újra. Hisz ezen a témán nincs mit átbeszélni, ha mindeddig nyíltan kezelték a témát, s beszélgettek róla a gyerekükkel, mindig őszintén válaszoltak a kérdéseire, akkor a szüleinek tartja az örökbefogadót, és pont úgy viselkedik, ahogy egy vér szerinti gyermek tenné, azaz lázad ellenük. Minden kamasz feszegeti a határokat, ami akár napi szinten eredményezhet konfliktushelyzeteket otthon. S ezeket bizony kezelni kell, ezért is jó, ha a készletünkben nemcsak egyféle konfliktuskezelési mód van, hanem több is.

9.5. Konfliktuskezelés

A konfliktusok kezelésének nagyon sok fajtája létezik. Egyrészt minden személy rendelkezik egy vagy több általa leggyakrabban használt konfliktuskezelési technikával. Másrészt a konfliktusok kezelését a másik résztvevő tulajdonságai is befolyásolják.

A fejezet célja, hogy ismertesse a tipikus konfliktuskezelési módokat (versengő, alkalmazkodó, elkerülő, kompromisszumkereső, együttműködő), azt, hogy az örökbefogadás során melyik kezelési mód mikor hasznos és mikor nem, ezáltal az örökbefogadó szülők megtanuljanak új, hatékony konfliktuskezelési technikákat.

9.5.1. Versengő konfliktuskezelés:

Versengő konfliktuskezelési mód az egyén saját céljának érvényesítésre épül, alkalmazója erő segítségével kívánja pozícióját javítani. A cselekvés célja ilyen esetekben a saját érdekek érvényesítése, függetlenül attól, hogy mások milyen igényekkel élnek. Versengő szituációban „kiállunk az igazunkért”, „megvédjük helyes álláspontunkat”.

9.5.2. Problémamegoldó konfliktuskezelés

Együttműködő konfliktuskezelési mód, melynek során mindkét fél számára teljes mértékben kielégítő megoldás keresése a cél. Gyakorlatban ez a konfliktus okainak feltárását, megértését, és ennek figyelembe vételével kreatív megoldását jelenti.

9.5.3. Kompromisszumkereső konfliktuskezelés:

A kompromisszumkereső konfliktuskezelési mód célja egy, a felek számára kölcsönösen elfogadható megoldás kialakítása. Ennek során mind kétfél lemond bizonyos igényeiről, a megoldás csak részben elégíti ki azokat. A kompromisszumkereső magatartás eléggé elterjedt, én is engedek egy kicsit, és te is engedj az igazadból. Ugyanakkor mindketten nyerne is rajta. A kompromisszumkereső ember a probléma megoldás során többet ad fel érdekeiből, mint a versengő, és kevesebbet, mint az alkalmazkodó. Ehhez hasonlóan nyíltabban kifejezi érdekeit, mint az elkerülő, de jobban titkolja azokat, mint az együttműködő.

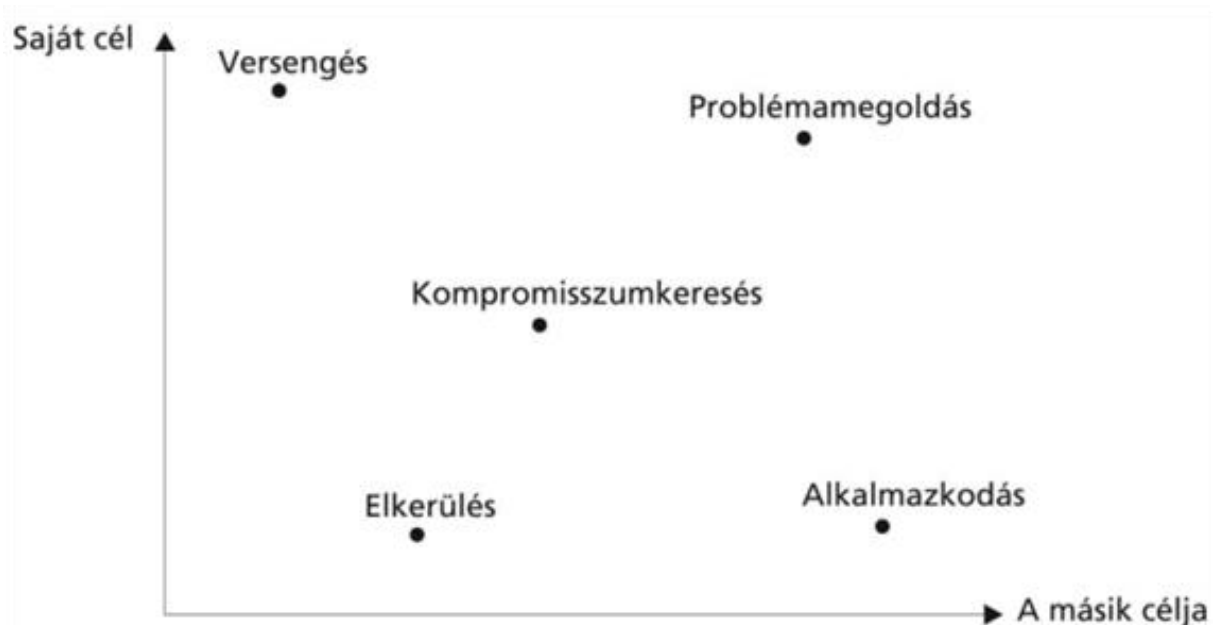
9.5.4. Elkerülő konfliktuskezelés:

Elkerülő „konfliktuskezelés” során sem a saját, sem mások érdekei nem kerülnek terítékre. A cselekvés célja a konfliktus elkerülése. Ez számos formában történhet, többek között döntések elhalasztásában, konfliktusos szituációból való diplomatikus kihátrálásban, vagy akár az ilyen jellegű helyzetek kerülésében. A konfliktusok így továbbra is fennmaradnak, és bármikor, akár váratlanul is felszínre törhetnek.

9.5.5. Alkalmazkodó konfliktuskezelés:

Alkalmazkodó konfliktuskezelés a saját igények háttérbe szorításán, másik érdekeinek feltétel nélküli elfogadásán alapszik. Egyaránt öltheti nagylelkűség vagy önfeláldozás formáját, megjelenhet mások véleményének átvételében, utasításaik, kéréseik kritika nélküli elfogadásában.

7. ábra. A konfliktuskezelési típusok (Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/>)

Minden konfliktuskezelési mód hasznos lehet bizonyos szituációkban. Habár az emberekre egy-két konfliktuskezelési stílus jobban jellemző, mint a többi, az lenne a jó, ha a szülő minden konfliktust tudna kezelni, a helyzetnek megfelelően. Minél többféle eszközünk van a különböző helyzetek megoldására, annál valószínűbb, hogy meg tudjuk oldani a felmerülő problémákat.

A konfliktuskezelési technikák jellemzői		
Technika	Előnye	Hátránya
Versengő	<ul style="list-style-type: none"> Vészhelyzetekben gyors megoldást nyújt (például Megakadályozom, hogy a gyermek átszaladjon az úttesten) A szülő gyermeke mellett ki tud állni az iskolában, óvodában 	<ul style="list-style-type: none"> Csak az egyik fél érdekeit veszi figyelembe, ezért további konfliktusokat eredményezhet Kamaszkorban különösen sok feszültséget eredményez a szülő-gyerek kapcsolatban
Alkalmazkodó	<ul style="list-style-type: none"> A kezdeti időszakban segít elfogadni a gyermekben kialakult szokásokat, viselkedéseket 	<ul style="list-style-type: none"> A saját érdekeit háttérbe szorítja, ami belső feszültségeket eredményezhet Nem minden esetben jó, ha csak a gyermek érdekei

A konfliktuskezelési technikák jellemzői		
		érvényesülnek, a gyermek nem mindig ismeri fel a saját érdekeit.
Elkerülő	<ul style="list-style-type: none"> Ideiglenesen képes elvonatkoztatni a konfliktustól, ha épp nincs idő, mód a megoldásra Az ideiglenes elkerülés lehetőséget adhat, hogy több információt szerezzünk és jobban átlássuk a helyzetet 	<ul style="list-style-type: none"> Ha tartósan elkerüli az adott konfliktust annak nem lesz megoldása és így egyik fél érdeke sem érvényesül Ha elkerül egy konfliktust, akkor esetleg nélküle hoznak meg egy fontos döntést
Kompromisszum-kereső	<ul style="list-style-type: none"> Mind a két fél érdekét figyelembe veszi a konfliktuskezelés során Viszonylag gyors megoldást kínál 	<ul style="list-style-type: none"> Mindkét fél úgy érzékeli, hogy többet engedett mint a másik
Együttműködő	<ul style="list-style-type: none"> Mind a két fél elégedetten távozik a konfliktusból, ezért a felmerülő konfliktusok során nagyon gyakran a lehető legjobb eredményt hozza. 	<ul style="list-style-type: none"> Nagyon idő- és energiaigényes mind a két fél szempontját kideríteni és figyelembe venni.

74. táblázat: A konfliktuskezelési típusok (saját szerkesztés)

9.6. Segítség a családban, illetve a szűkebb-tágabb környezetben felmerülő problémák esetén

Az örökbefogadás a leendő örökbefogadó szülők döntése, de nem mindegy, hogy mit szól ehhez a döntéshez a tágabb család, azok, akik majd remélhetőleg részesei lesznek a gyermek életének, akiknek fontos a véleménye. Ezek az emberek többnyire a szüleink, testvéreink, rokonaink, akik, ha szeretnek minket, jót akarnak nekünk. A szülők azonban nem mindig támogatják az örökbefogadást. Általában azért utasítják el, mert kevés az információjuk, és az is többnyire előítéleteken, sztereotípiákon alapul. Tehát gyakran féltésből és saját félelmek miatt nem támogatják az örökbefogadást.

Egy másik lehetőség, hogy magát az örökbefogadást elfogadják, azonban a származással kapcsolatban vannak félelmek, előítéleteik. Ez újabb feszültségek forrása a családon belül, ami komoly konfliktushelyzetekhez vezethet. A felkészült örökbefogadók ugyanis pontosan tudják, hogy örökbefogadásnál (akár titkos, akár nyílt) semmilyen garancia nincs a gyermek származására, hisz többnyire a vér szerinti anya nyilatkozata az egyetlen információ e téren. Az örökbefogadó nagyszülőknek is lehet veszteségérzésük, amit ugyanúgy fel kellene dolgozniuk az örökbefogadás előtt, ahhoz, hogy igazán nyitottak legyenek a gyermek felé. A megértés és az elfogadás sokat segít ezekben a konfliktusos helyzetekben. A nagyszülőket

azonban mindenképpen érdemes megnyerni annak érdekében, hogy az örökbefogadott gyermek elfogadó családi közegben tudjon élni.

Eddig a családon belüli konfliktushelyzetekkel, és azok megoldásával foglalkoztunk. De értelemszerűen a gyermekünknek lesznek kapcsolatai a külvilággal is, érik majd különböző előjelű szociális ingerek a szűkebb és a tágabb környezetéből is. Először az óvodai közösségben szembesül a társadalommal – ugyan kicsinyített formájában – a szülei óvó-védő támogatása nélkül. Felmerül a kérdés: megmondjuk, vagy ne mondjuk meg az óvodában, hogy örökbefogadott a gyerekünk. Gyakran okoz ez személyen belüli konfliktust, de okozhat ez a kérdés a szülők közötti konfliktust is, ha nem értenek egyet ebben, a döntés jelentőségét azonban érzik. Ideális esetben a pedagógusok felkészültek egy örökbefogadott gyermek kezelésére a saját csoportjukban/osztályukban és akkor nem kérdéses, hogy az óvodában/iskolában megmondjuk-e? Viszont mi van akkor, ha a pedagógusnak is vannak, negatív előítéletei az örökbefogadott gyerekekkel kapcsolatban és emiatt a gyermeket a saját előítéletei és sztereotípiái által torzítva látja, és ennek megfelelően kezeli.

Ha nincs lehetősége a családnak óvónőt választani, akkor az a legjobb, ha még azelőtt, hogy beíratnák a gyereket, felkészítik a gyermeket, beavatják az óvónőt az örökbefogadás rejtjelmeibe, a szóhasználatba, s segítenek neki elfogadni, megérteni ezt a másságot. Előítéletet megváltoztatni nagyon nehéz, és sok-sok időt igényel, esetleg nem is járhatnak sikerrel. De együttműködésre bírni valakit (családtagot, pedagógust, szülőtársakat, vagy szomszédot), az könnyebben megoldható, és rendkívül fontos feladat ebben a témában, ami hosszú távú, tehát megéri a ráfordított időt, beszélgetéseket, leginkább a gyermekük másságának elfogadása érdekében.

A konfliktushelyzeteket eredményesen kezelni csak nyílt kommunikációval lehetséges, legyen bármi a téma (örökbefogadás, roma származás, vagy más), s bárki is a másik oldalon (gyerek, nagyszülő, pedagógus, vagy szomszéd).

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	8.Konfliktus és konfliktuskezelés
Gyakorlat száma, címe	8.1 A Konfliktuskezelési kérdőív (Thomas Kilman teszt)
Célja	A gyakorlat célja, hogy a hallgatók tisztában legyenek azzal, hogy milyen rájuk jellemző konfliktuskezelési technikákkal rendelkeznek. Továbbá a gyakorlat célja, hogy megismerkedjenek új, az általuk megszokottól eltérő technikákkal, melyek segítenek majd eredményesebben megküzdni a felmerülő konfliktusokkal.
Követelménye	Aktív önálló és csoportos munka
Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	20+70 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: Odaadjuk a tréneri kézikönyvben mellékelt kérdőívet 2. lépés: Megkérjük a résztvevőket a teszt kitöltésére 3. lépés: Megbeszéljük a konfliktuskezelési stratégiákat 4. lépés: Ha van önként jelentkező akkor a csoport előtt az ő eredményeit értelmezzük 5. lépés: Megkérjük a résztvevőket, hogy a különböző konfliktuskezelési stratégiákra hozzanak fel egy példát, amikor az adott stratégiára az örökbefogadott gyermek

	nevelése kapcsán szükség lesz
Tréneri megjegyzés	Fontos hangsúlyozni, hogy a tesztnek nincs jó vagy rossz megoldása
Értékelés, visszajelzés	Tudatosítjuk, hogy melyik konfliktuskezelési mód miben segít a gyermek nevelése során és az egyének konfliktusmegoldási módjai közül melyek működnek és miben kellene fejlődni.
Tréneri segédanyag	8. modul: tréneri kézikönyv 8.2. melléklet: Konfliktus kezelési kérdőív értékelése
Résztvevői segédanyag	8. modul: tréneri kézikönyv 8.1. melléklet: Konfliktus kezelési kérdőív

8.1. melléklet: Konfliktuskezelési teszt (Thomas Kilman)

1.	A. Vannak helyzetek, amikor hagyom, hogy másoké legyen a problémamegoldás felelőssége.
	B. A vitás kérdések helyett azokat a pontokat hangsúlyozom, amelyekben mindketten egyetértünk.
2.	A. Kompromisszumos megoldást próbálok találni.
	B. Igyekszem mindazzal foglalkozni, ami mindkettőnknek fontos.
3.	A. Általában határozott vagyok céljaim követésében.
	B. Igyekszem a másik érzéseit kímélni és megőrizni a kapcsolatot.
4.	A. Kompromisszumos megoldást próbálok találni.
	B. Néha lemondok saját kívánságaimról, engedve mások kívánságainak.
5.	A. Állandóan keresem a másik segítségét a megoldás kialakításában.
	B. Igyekszem mindent megtenni az értelmetlen feszültségek elkerülése érdekében.
6.	A. Igyekszem elkerülni, hogy kellemetlenséget csináljak magamnak.
	B. Igyekszem nyerő helyzetbe kerülni.
7.	A. Megpróbálom későbbre halasztani az ügyet, hogy legyen időm átgondolni.
	B. Kölcsönösségi alapon engedek bizonyos pontoknál.
8.	A. Általában határozott vagyok céljaim követésében.
	B. Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés kifejtésre kerüljön.
9.	A. Úgy érzem, nem érdemes mindig a nézeteltérések miatt idegeskedni.
	B. Nem sajnálom az erőfeszítést, hogy az én elképzelésem valósuljon meg.

10.	A. Általában határozott vagyok céljaim követésében.
	B. Kompromisszumos megoldást próbálok találni.
11.	A. Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés nyíltan kifejezésre kerüljön.
	B. Igyekszem a másik érzéseit kímélni.
12.	A. Néha elkerülöm az állásfoglalást, amikor az vitát eredményezne.
	B. Nem bánom, ha megtart valamit az álláspontjából, ha ő is hagyja, hogy megtartsak valamit a magaméból.
13.	A. Közös alapot javasolok.
	B. Azon vagyok, hogy elfogadtassam az érveimet.
14.	A. Elmondom gondolataimat és érdeklődéssel hallgatom az övét.
	B. Racionális érvekkel indoklom pozícióim logikáját.
15.	A. Igyekszem a másik érzéseit kímélni és megóvni a kapcsolatunkat.
	B. Igyekszem mindent megtenni az értelmetlen feszültségek elkerülése érdekében.
16.	A. Igyekszem nem megsérteni a másik érzéseit.
	B. Igyekszem meggyőzni a másikat arról, hogy álláspontom helytálló.
17.	A. Általában határozott vagyok céljaim követésében.
	B. Igyekszem megtenni, ami az értelmetlen feszültségek elkerülése érdekében szükséges.
18.	A. Ha ez a másikat boldoggá teszi, nincs ellenemre, hogy ráhagyjam elképzeléseit.
	B. Nem bánom, ha megtart valamit az álláspontjaiból, ha ő is hagyja, hogy megtartsak valamit a magaméból.
19.	A. Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés nyíltan kifejezésre kerüljön.
	B. Megpróbálom későbbre halasztani a döntést.
20.	A. Töreksem a nézeteltérések haladéktalan megbeszélésére.
	B. Próbálom megtalálni a nyereség és veszteség mindkettőnkre nézve méltányos kombinációját.

21.	A. Úgy tárgyalok, hogy igyekszem tekintetbe venni a másik kívánságait.
	B. Mindig kész vagyok a probléma közvetlen megvitatására.
22.	A. Megpróbálok átmeneti álláspontokat találni.
	B. Érvényesítem a kívánságaimat.
23.	A. Gyakran igyekszem gondoskodni arról, hogy a megoldás mindkettőnk elégedettségével töltsön el.
	B. Vannak helyzetek, amikor hagyom, hogy másoké legyen a problémamegoldás felelőssége.
24.	A. Ha úgy tűnik a másiktól, hogy álláspontja nagyon fontos a számára, megpróbálok igazodni a szándékaihoz.
	B. Igyekszem rávenni, hogy érje be egy kompromisszummal.
25.	A. Igyekszem megvilágítani a másik számára álláspontom logikáját és előnyeit.
	B. Úgy tárgyalok, hogy igyekszem tekintetbe venni a másik nézőpontját.
26.	A. Közös alapot javaslok.
	B. Szinte mindig törődök azzal, hogy a megoldás mindkettőnk számára kielégítő legyen.
27.	A. Néha elkerülöm az állásfoglalást, olyan esetekben, amikor az vitát eredményezne.
	B. Ha az a másikat boldoggá teszi, nincs ellenemre, hogy ráhagyjam elképzeléseit.
28.	A. Általában határozott vagyok céljaim követésében.
	B. Keresem a másik segítségét a megoldás kialakításában.
29.	A. Közös alapot javaslok.
	B. Úgy érzem, nem érdemes mindig a nézeteltérések miatt idegeskedni.
30.	A. Igyekszem nem megsérteni a másik érzéseit.
	B. Mindig megosztom a problémát a másikkal a megoldás érdekében.

8.2. melléklet: Konfliktuskezelési teszt értékelése

Nézd meg a válaszaidat az alábbi táblázat segítségével és összegezd az eredményt:

Sorszám	Versengő	Problémam egoldó	Kompromis szum-kereső	Elkerülő	Alkalmazko dó
1.				A	B
2.		B	A		

Sorszám	Versengő	Problémam egoldó	Kompromis szum-kereső	Elkerülő	Alkalmazko dó
3.	A				B
4.			A		B
5.		A		B	
6.	B			A	
7.			B	A	
8.	A	B			
9.	B			A	
10.	A		B		
11.		A			B
12.			B	A	
13.	B		A		
14.	B	A			
15.				B	A
16.	B				A
17.	A			B	
18.			B		A
19.		A		B	
20.		A	B		
21.		B			A
22.	B		A		
23.		A		B	
24.			B		A
25.	A				B
26.		B	A		
27.				A	B
28.	A	B			
29.			A	B	
30.		B			A

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	8. Konfliktus és konfliktuskezelés
Gyakorlat száma, címe	8.2. Esetfeldolgozás (konfliktuskezelés)
Célja	A feladat célja, hogy a résztvevők ismeretet szerezzenek az örökbefogadás során felmerülő tipikus konfliktushelyzetekről és ezek lehetséges megoldásairól.
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából

Felhasználandó anyagok	Flipchart tábla, papír, vastag filctollak Felíró táblák, tollak, különböző méretű papírok
Időkeret	30+60 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: Kiosztjuk a csoporttagoknak a mellékletben található kötődés eseteket. Mindegyik eset más színű papírra van nyomtatva. 2. lépés: 4 csoportra osztjuk a résztvevőket, az azonos színű papírlapot húzó egy csoportba kerülnek. 3. lépés: A résztvevők megbeszélik az esetet kiscsoportokban és a legfontosabb gondolatokat lejegyzetelik. 4. lépés: Felírjuk a táblára a legfontosabb gondolatokat. 5. lépés: A résztvevőkkel közösen megbeszéljük mindhárom eset tanulságait.
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgozzanak 15 percig, majd 60 perc a feldolgozás ideje. A csoportokat úgy alakítsuk, hogy a párok tagjai külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Óvoda: A gyermek örökbefogadottságát a szülők képesek legyenek vállalni a gyermek közösségbe kerülésekor. Környezet: Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az örökbefogadás témája néha a legváratlanabb helyzetekben kerül elő és a szülőknek megfelelően kell kezelnie ezt a helyzetet, hiszen a gyermekük is ott van velük. Rokonok: Fontos rávilágítani, hogy a gyermek nem csak a szűk, hanem a tágabb család részévé is válik és fontos a környezet felkészítése is az örökbefogadásra. Kamaszkor: Annak tudatosítása, hogy a nevelés során kialakuló bizalmas kapcsolat elegendő lesz a kamaszkori problémák kezelésében. Fontos a szülők félelmeinek eloszlátása.
Tréneri segédanyag	8. modul: tréneri kézikönyv 3. melléklet: Esetmegbeszélés (konfliktuskezelés)
Résztvevői segédanyag	–

8.2. melléklet: Esetmegbeszélés (konfliktuskezelés)

Óvoda

Örökbefogadott gyermeketek következő évtől óvodás lesz. Sok beszélgetés után végül úgy döntötök, hogy nem mondjátok meg azonnal az örökbefogadás tényét az óvodában. A beiratkozáson azonban váratlanul az óvónő a szülés, születés körülményeiről kérdez titeket. A kérdésekre mindenképpen azonnal kell válaszolnotok, hiszen az óvónő már azt is furcsállja, hogy a kérdésektől hirtelen zavarba jöttetek.

Mit éreztetek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Környezet

Sok évnyi várákozás után örökbe fogadtatok egy újszülött gyermeket. Nagyon boldogok vagytok mert a kezdeti nehézségek után végre összeszokott család lettetek. A tágabb családban is nyíltan beszéltek az örökbefogadásról, de azért nem jelentettétek be az örökbefogadás tényét minden ismerősötöknek. Egy napon, amikor a gyermeket toljátok a babakocsiban az egyik szomszédotok egy zsúfolt játszótéren a többi anyuka és apuka előtt csodálkozva megkérdezi: „De hiszen nem is láttalak terhesen, honnan van ez a gyermek”? Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Rokonok

Nagy öröm ért benneteket: néhány hete örökbe fogadhattatok egy babát. Nincs kizárva, hogy legyen még vér szerinti gyermekeitek, de nagyon sokáig vártatok már, ezért is döntöttetek az

örökbe fogadás mellett. A családtagok legalább is ezt így gondolják. Mikor előzőlenek Titeket a rokonok, hogy megnézzék a babát az egyikük megkérdezi:” És ha születik majd saját gyereketek, őt vissza lehet adni?”

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

Kamaszkor

14 éves örökbe fogadott kamasz lányotokat egy kétnapos buliba hívják a barátai egy 120 km-re lévő városkába. Nagyon szeretne elmenni, de ti hajthatatlanok vagytok. Annyi szörnyűséget hallani mostanában balesetekről, kábítószerrel, és ti nagyon féltitek egy szem gyönyörű lányotokat, hogy hallani sem akartok ilyen programról. Ebből egy vita alakul ki köztetek, mely vita végén lányotok durcásan bevonul a szobájába, de még mielőtt nagy hangosan becsapná maga mögött az ajtót, kikiabálja: „Ne szóljatok bele az életembe, hiszen nem is ti vagytok az igazi szüleim!”

Mit éreztek most?

Milyen lépéseket tennétek?

10. A CSALÁDI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE A GYERMEK ÉLETÉBEN

A kitől/kiktől származom, kik az őseim, kire hasonlítok kérdést minden gyerek felteszi. Vitathatatlan, hogy a gyermek egészséges személyiségfejlődéséhez, énképe kialakulásához, identitásának megőrzéséhez, sikeres szocializációjához elengedhetetlen múltjának, származásának ismerete. A múlt, a jelen és a jövő egymásra épülnek. Nincs állandóság az életünkben, ha nincs információnk a múltunkról, nem tudjuk, hol vannak a gyökereink, kik a felmenőink, pedig biztonsági szükségleteink kielégítésének fontos része, hogy életünkben legyen állandóság. Ezen a foglalkozáson beszélünk a gyermek azonosságtudatáról, különös tekintettel a nevére, a származás ismeretének fontosságáról, az állandóság jelentőségéről és biztosításának lehetőségéről, továbbá az életre szóló kapcsolatok kialakításáról.

10.1. A gyermek azonosságtudata

Az identitás latin eredetű szó, jelentése azonosság, vagyis önazonosság az állandóság, azonosság értelemben, azaz a „ki vagyok én” kérdésre adott válasz (személyiség, egyedi név, egyediség, a fizikai valóm). Ez nem megváltoztatható. Nem lehet újra születni.

Az identitás magában foglalja azt is, hogy „milyen vagyok?” vagyis, hogy milyen társadalmi szerepeket töltök be (szülő, gyerek, nem, kor, foglalkozás, réteg, etnikum, stb.) és hogyan töltöm be azokat. Ez az, ami a hasonlóktól megkülönböztet, egyedivé tesz. Ez az „én vagyok, én ilyen vagyok” eleme az identitásnak. Ez a szociális identitásunk, vagyis a társadalmi azonosításunk alapja. Ezekben jelenik meg a társadalmi viszonyítás, minősítés, elvárások eleme. (Például a különböző etnikai csoporthoz tartozás minősítése is például az előítéletek mentén.)

Az identitástudat fontos eleme a társas identitás, vagyis „hová tartozom”, ami egy csoporttal való azonosulást jelent. Ez részben választható, részben azonban antropológiailag, részben társadalmilag meghatározott (etnikum, nemzet, eszmei csoportok). A kollektív identitás, egy csoport önmagáról alkotott képét jelenti, amivel a tagjai azonosulni tudnak: ez a „mi” identitást, vagy társadalmi identitást jelenti (például nemzeti hovatartozás). A kollektív lét nem választható identitásprogramokat rendel.

Szabadabban választható identitás elem az eszmékhez, ideológiai nézetekhez való tartozás, de társadalmi meghatározottsága ennek is van.

Mit kezdünk ezzel a tudással?

Erikson óta (1950) ismerjük az identitás fejlődés pszicho-szociális elméletét, ami segíthet a szülőknek, gyermekeket nevelőknek a gyermekek stabil identitástudatának alakításában. Ez alapján az identitás alakulása fél éves kortól, az első szeparáció (a külső-belső) elkülönítésétől, a testséma kialakulásával kezdődik, és 3 éves korra a személyiségünk (az „én”) körvonalazódásával a társas-szociális térben folytatódik. Létrejön az önreflexió képessége, ami önmagunk külső szemlélésének, vagyis az identitástudatnak az alapja.

A reális identitás 3 elem egyensúlyát jelenti:

- kinek, milyennek tartom magamat,
- milyennek látnak, tükröznek mások

- mit gondolok arról, hogy milyennek látnak mások.

Az én kialakulásában ez kulcsfontosságú, ha erre nem megfelelően reagálnak, sérül az énkép, önbizalom, bizalom. Ez elsősorban a szülők, örökbefogadók részéről az elfogadás és a pozitív tükrözés hitelességén múlik.

Tehát az identitás tudati struktúra: az állandóságot és a kontinuitást az antropológiai, történelmi meghatározottsága adja, de viszonylagos változékonysága is van, amit a pszichoszociális fejlődés, és az újabb és újabb szerepek betöltése, de a változó társadalmi viszonyítások is okozhatnak.

Az identitás formálódása egy életen át tartó folyamat, különböző szerepeken keresztül, melyekkel az egyén azonosul (anyai/apai szerep, nagyszülői szerep, szakmában betöltött szerep stb.).

Az identitás gyökere a család. Alapvető értékeink, kötődésmintáink, azonosságtudatunk innen származik. Ez nem választható, ebbe beleszületünk. A második, a baráti, lakóhelyi, munkahelyi közösség köre már többnyire választható.

Az ország, a nyelv, a nép, a rassz, szintén olyan identitás, amibe beleszületünk előnyeivel, hátrányaival, értékrendjével. Történetével végigkísér bennünket életünkön. Minden kultúrában vannak mítoszok, legendák, hitrendszerek, melyeket az egyének teremtenek és csoportokban, mint például a családokban, generációról generációra továbbadják, és nyíltan, vagy leplezetten osztoznak ezekben. Ezek a kulturális örökségek, hitrendszerek befolyással vannak identitásunk, hovatartozásunk, rokoni kapcsolataink megismerésére, megértésére. A család kultúrát, közös viselkedési mintát képvisel identitásunkban.

A származási családot orientációs családnak is nevezik. Rokoni kapcsolatokat határoz meg, magában foglalja az elmúlt, a jelen és a jövő generációt is. Az eredeti családba beleszülető gyerek megörökli annak és őseinek történetét, ahogy azt az egyes egyének értelmezik, ahogy feltöltődik az adott kultúra és az egyének közötti viszonyokra jellemző jelentéssel.

A vérrokonságnak a kultúrába mélyen beágyazott jelentősége nagy érzelmi súllyal rendelkezik, és azoknál a gyerekeknél figyelhető meg igazán, akik felbomlott családokban, vagy származási szüleiktől elválasztva élnek, ahol hiányzik a folytonosság és a stabilitás. Identitástudatuk, összetartozás-érzetük, társadalmi kulturális hovatartozásuk elismerése kerül veszélybe.

Identitásunk tehát vér szerinti származásunk ismeretének folyamatosságát is igényli. Ez a tudás hidat képez az életben a múlt – jelen – jövő között. A vér szerinti gyerekeknek ehhez támpontokat adnak a család tagjai, akikhez eddig is gyakran hasonlították őket, és akikkel ők is hasonlóságokat éreznek magukban. Az örökbefogadottak viszont nem tudnak mihez, kihez kapcsolódni ebben a bizonytalanságot gerjesztő identitás átalakulással járó válságban. Ez növelheti meglévő szorongásukat. Nincs előttük egy konkrét biológiai apai vagy anyai minta, akihez hasonlóvá válhatnak, csak egy fantáziában felépített valaki létezik, mint a genetikai örökség átadója.

Ahhoz, hogy ne érezzük magunkat kirekesztettnek, szükségünk van egy elképzelhető, szimbolizált történetre a származásunkat illetően. Tudnunk kell, ki szült, ki nemzett bennünket, még ha ez fájdalmas tényekkel szembesít is. Ha ebből a gyermeket kizárjuk, ezek szimbolikus reprezentációja (jelképes megjelenése) is sérülni fog. Akinek nincs senkije, kivel fog azonosulni? Ha a hiányzó anyáról/apáról nem lehet képet alkotni, nagyobb úr keletkezik a gyermek lelkében, mint amekkora sérülést okoz, hogy az anya/apa nem kívánta a gyermeket. A családjuktól elválasztott gyermekek elvesztik, nagyrészt elfelejtik a múltjukat. Ha nem beszélnek velük róla, arra a következtetésre juthatnak, hogy rosszak voltak, azért kellett otthonról eljönniük, hogy miattuk történt minden rossz a családjukkal. Szükség van tehát arra, hogy megtudják, miért választották el őket környezetüktől, szüleik miért nem tudtak

gondoskodni róluk. Fontos, hogy életkoruknak megfelelő, hiteles információkat kapjanak a történetükről, múltjukat megértsék.

Csaknem minden családjából kiemelt gyermekben ott bujkál a gondolat, hogy értéktelen, nem szeretetre méltó, ezért sérül az önértékelése. Élettörténetük, családtörténetük megismerése hozzájárul és egyben feltétele is az ösbizalom és önértékelés, valamint az erős identitás helyreállításának. Ez azt is jelenti, hogy tudom és szégyen nélkül elfogadom ki vagyok, milyen vagyok, hova tartozom, milyen voltam, mik és miért történtek velem.

A múlt megértése segít a jelen elfogadásában és a jövő felé nyitásban, célok, tervek megfogalmazásában is. Az élettörténet feldolgozása segít megtalálni mi az, amire büszke lehetek.

A fel nem dolgozott vagy nem ismert, titkolt múlt annyira megdermeszt, hogy nem lehet továbblépni, a jövőre gondolni.

Az örökbefogadott gyermekek – bármilyen életkorban történik meg az örökbefogadásuk – identitása kettős. Biológiai gyökereik a vér szerinti családba nyúlnak vissza, onnan hozzák örökletes tulajdonságaikat. Szocializációjuk több helyen is történhetett az örökbefogadásig. Élhettek bizonyos ideig a vér szerinti családjukban, miután azt el kellett hagyniuk kerülhettek hosszabb-rövidebb időre gyermekotthonba, nevelőcsaládhoz, majd az őket örökbe fogadó családba.

A születés pillanatától örökbe fogadó családban nevelkedő gyermek estében is számolni kell a kettős identitással, mivel mind örökbe fogadó anyjával/apjával, mind vér szerinti szüleivel azonosul. Bár az örökbefogadók sokszor azt szeretnék, ha a gyermek tiszta lappal indulna (sokan ezért ragaszkodnak újszülött örökbefogadásához), ez nem lehetséges.

A gyermek identitásának kialakításához – hogy tudja honnan jött és hol van most – szüksége van arra, hogy minél több információval rendelkezzen származási családjáról.

Ezeknek az információknak az összegyűjtése azoknak a szakembereknek és gondozóknak a feladata, akik az örökbefogadásig felelősek voltak a gyermekért. Sajnos sok esetben a gyermek múltjára, különösen a vér szerinti szülőkre, testvérekre, más felmenőkre vonatkozó dokumentációk hiányosak. Hiányoznak a vér szerinti családban töltött időről készült fotók, tárgyi emlékek, történetek stb. Jobb a helyzet az örökbefogadás előtti gondozási helyen töltött idő dokumentumaival, tárgyi emlékeivel. A nevelőszülőnek, gyermekotthoni szakembereknek élettörténet könyvet kell vezetniük a gyermekről, amibe szerencsés esetben belekerülnek a vér szerinti családból származó dolgok is. Fotók, amelyeken szerepelnek a vér szerinti családtagok, a nevelőcsalád tagjai, a gyermek fontosabb életeseményeinek megörökítése. A gyerekek nagyon szeretnek képeket nézegetni saját kicsi korukról, az akkor velük lévő személyekről, még ha már nem is emlékeznek rájuk. A képek segítik felidézni emlékeiket.

Jó, ha néhány tárgy is megmarad az örökbefogadás előtti időkből, például egy elnyűtt plüssállat, baba, agyonmosott kis kendő, vagy textiltáskák, ami az elalvást segíti, a megszokott cumija, stb. Az örökbefogadó szülők otthonába költözéssel megváltozik a gyermek tárgyi környezete, más helyiségek más berendezéssel, más a lakás, az udvar, az utca, idegen ágyba kell feküdni. Fontos ezért, hogy vigyék magukkal a megszokott ruhadarabokat, játékokat, cumisüveget, lehetőleg minden fontos tárgyat, még akkor is, ha szeretnék a gyermeket azokban a holmikban látni, amelyeket már ők vettek neki. A gyerekek tudnak örülni az újnak, de éppen annyira hiányoznak nekik a megszokott dolgaik. Ne fesszük meg őket tőlük.

A gyermek élettörténetének felépítéséhez az örökbefogadóknak is hozzá kell járulniuk. Ehhez a történethez tartozik az ő személyes történetük is. Egymásra találásuk, a gyermekvárás ideje és az egymásra találás. Ezeket az időszakokat is lehet dokumentálni, illusztrálni és ezeket az anyagokat felhasználni a megfelelő időben.

10.2. Az örökbefogadott gyermek neve

A gyermek személyes identitásának legfontosabb eleme a neve. Utónevünk, életünk első hónapjaitól kezdve hozzánk nő, egyéniségünk elválaszthatatlan részének érezzük. Sokunk számára az sem mindegy, hogy utónevünk melyik változatával szólítanak meg, van olyan, amit nem érzünk a sajátunknak, és nem kedveljük, kérjük, hogy ne szólítsanak bennünket így. A gyermek neve, amin születése óta szólítják, ami őt jelenti, összekötő kapocs a régi és az új élete között, azt is jelentheti számára, hogy miközben megtalálták őt azok a szülők, akik soha többé nem fogják elhagyni, ő mégsem lett más valaki, azonos korábbi énjével, a múltja nem tűnt el nyomtalanul. A csecsemő, aki épphogy megtanult figyelni a nevére, ahogy őt szólítják, kezdheti előről a tanulást, ha más nevet adnak neki. Kezdődő személyiségfejlődését is megzavarjuk, visszavetjük a névváltoztatással. A nagyobb gyermek át is éli, hogy elveszünk tőle valami nagyon fontosat, a nevét. Ezzel nem a feltétel nélküli elfogadásunkat közvetítjük felé. Ha a nevét nem tudjuk elfogadni vele együtt, vajon őt magát biztosan elfogadjuk olyannak amilyen?

József Attila írja: „Öcsödön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbenett, úgy éreztem, hogy a létezésemet vonták kétségbe.” (József Attila: 1937)

Az utónév megtartása a gyermek számára azt is kifejezi, hogy vele együtt elfogadjuk a vér szerinti szülőket is, akiktől ezt a nevet kapta. Kettős identitásának természetes velejárója, hogy vannak vér szerinti gyökerei és eredeti neve is. A családnév megváltozása – ami jogszabályi előírás is – nem okoz lélektani problémát. A közös családnév az örökbefogadókval való szoros összetartozást jelenti, nem a valamitől való megfosztottságot. Ma már a jogszabály sem ad lehetőséget az utónév megváltoztatásához, csak különlegesen indokolt esetben. Sok örökbefogadó szülő úgy gondolja, hogy ha annak, aki szül, joga van nevet adni a gyermekének, akkor ez őt is megilleti. Ezt a gondolatot fordítva kellene felvetni, mégpedig úgy, hogy van-e joga elvenni a gyermektől identitásának legfontosabb elemét, a nevét? Mások attól tartanak, hogy ha a vér szerinti szülő keresni kezdené a gyermekét, akkor a neve alapján könnyen megtalálhatja. Ettől nem kell tartani, az örökbe fogadás titkossága a vér szerinti szülővel szemben minden szabályosan lebonyolított eljárásban garantált. A törvény lehetővé teszi azt is, hogy az örökbefogadók második utónévként adhassanak nevet örökbefogadott gyermeküknek, ami az örökbefogadottsággal járó kettős identitást is tükrözi.

10.3. A vér szerinti szülő

„A vér szerinti szülők sosem veszítik el azt a szerepüket, hogy ők adtak életet a gyermeknek, aki rajtuk, az ő génjeiken és történetükön keresztül kapcsolódik a múltjához. Történetük – legyen az szomorú, nehéz, vagy akár borzalmas – az örökbefogadott gyermek történetének is része. ... Ha fontos nekünk a gyerek, akkor pozitív érzelmekkel és gondolatokkal kell viseltetnünk azok iránt, akik a világra hozták.” (Joyce Maguire Pavao 2012)

Az örökbefogadók gondolkodása a vér szerinti szülőkről attól is függ, hogy mit tudnak róluk. Titkos örökbefogadás esetében nincs mód a személyes találkozásra, ismereteik a szakemberektől kapott információkra korlátozódnak. Egy örökbefogadható gyermekről tájékoztatást adó szakembernek feladata, hogy minden információt átadjon az örökbefogadónak, kivéve a szülők személyazonosító adatait. Az örökbefogadás titkossága nem azt jelenti, hogy a gyermek múltjára vonatkozó információkat titkolni kell az örökbefogadók előtt, csupán azt, hogy kölcsönösen nem juthatnak olyan információkhoz, amelyek egymás kilétének lelepleződéséhez vezetnének.

Nyílt örökbefogadás esetében a szülők találkoznak egymással, vagy legalább a szülőanyával. Ez a találkozás kölcsönösen segít valóságos képet kialakítani egymásról, az örökbefogadók

sok negatív érzése csökkenhet, megkönnyíti a vér szerinti szülők – ezzel együtt a gyermekük – elfogadását. Minden vér szerinti szülővel kapcsolatban lehet pozitívumokat találni, amiről a későbbiekben beszélhetnek a gyermekkel. Amennyire káros a vér szerinti szülők ítélkező, negatív beállítása, ugyanolyan veszélyes lehet, ha egy idealizált képet festünk róluk, ami a gyereket irreális illúziókba ringatja (különösen konfliktushelyzetekben). Azt képzelheti, hogy az „igazi” szülők jobbak lennének, mint az örökbefogadók és arról ábrándozhat, hogy egyszer érte jönnek és hazaviszik, ahol sokkal jobb lesz neki. Amennyiben rossz és erkölcsileg elítélhető képet festenek le a gyermeknek a vér szerinti szüleiről, énképére ez romboló hatású lesz, hiszen identitása része biológiai öröksége is, így a gyermek is részben elfogadhatatlannak, rossznak, elutasítottnak érzi magát.

A legjobb, ha az örökbe fogadó szülő egy valósághoz igazodó képet próbál kialakítani a vér szerinti szülőkről, ami sem negatív, sem pozitív irányba nincs eltorzítva, és ezt kommunikálja a gyermek értelmi-érzelmi befogadóképességéhez igazodó módon felé.

Sokan úgy gondolják, hogy ha a gyerek múltjában, vagy vér szerinti szüleiről nagyon sok a „szörnyűség”, jobb lenne nem is tudni róla. A szülő joga és kötelessége, hogy tudjon a gyermeket érintő tényekről és oly módon adja tovább azokat, ahogyan a gyerek – korának és érettségének megfelelően – fel tudja dolgozni. Ennek feltétele, hogy az örökbefogadó szülő elfogadja a vér szerinti szülő történetét még akkor is, ha az első hallásra „borzasztó”. Fontos, hogy találjon felmentést a gyermekkel rosszul bántó szülő számára is például, hogy vele is rosszul bántak a szülei, őt is bántalmazták. Pszichológiai értelemben a bizonytalanság és a fantáziálás szorongáskeltőbb, mint bármilyen valós történet. Amikor a vér szerinti családjáról kérdezősködik az örökbefogadott gyermek, akkor nagyon sok szülő egyszerűen egy „nem tudom”-mal lezárja a beszélgetést. Ez lehet, hogy megfelel az igazságnak, de egyáltalán nem érzékeny a gyerek elemi erejű kíváncsiságára. Ilyenkor lehet azt mondani, hogy nem tudom, de ettől még beszélgethetünk róla. Lehet róla közösen fantáziálni, mindenképpen azt kell közvetíteni, hogy erről lehet gondolkodni és beszélni, és elfogadható dolog az, hogy a gyerek kíváncsi. Így sokkal könnyebb megbirkózni a bizonytalansággal.

A gyermek származásáról, gyökereiről a szokásosnál is kevesebb információnk van az inkubátorban hagyott gyermekek esetében, vagy ha az anya hamis adatokkal szül, és a kórházban hagyja a gyermeket. Ezekben az esetekben a gyerekeknek valamilyen fantáziaképből, részinformációkból kell felépítenie magában egy identitást. Ez nagyon nehéz feladat, amelyhez lehet, hogy a szülőnek is segítséget kell kérnie és kapnia.

10.3.1. Gyökerkeresés

Az örökbefogadott gyermekek életében elérkezik az az idő is, amikor felmerül az igény, hogy a vér szerinti szülőket felkutassák. Ez ma már jogilag szabályozott keretek között (lásd 1. modul) megtörténhet. Az örökbefogadó szülők ettől általában megrémülnek, attól tartanak, hogy ha a gyermek megismeri a vér szerinti szüleit, eltávolodhat tőlük. Ha a kapcsolat addig a feltétlen bizalomra épült, ettől nem kell tartani, ez a találkozás nem fog törést okozni köztük. Ha az örökbefogadó szülők támogatják a gyermeknek a gyökerkeresési törekvéseit, azzal azt közvetítik számára, hogy megértik őt, és segítenek neki ebben a számára nagyon fontos és talán neki is félelmetes, bizonytalansággal, kételyekkel és reményekkel teli élethelyzetben. A szülők segítsék a gyereket, de ne ők irányítsanak. Előfordulhat ugyanis, hogy a szülők messzebbre mennének annál, mint a gyerek szeretné. Ne felejtjük el, a kutatás önmagában még nem jelent újra találkozást.

Ha elzárkóznak, a gyerekekben azt az érzetet keltve, hogy törekvéseivel megbántja őket, akkor vagy egyedül vág neki, vagy nem lép semmit és tovább éli az életét ezzel a teherrel és az összes hátrányos következményével.

A gyökerkeresés kezdete jellemzően egybeesik a személyes identitás kialakításának kezdetével, a serdülőkorral. A kamaszkorú örökbefogadottak lázadásai mögött a szüleik gyakran nem ismerik fel az örökbefogadással kapcsolatosan elkerülhetetlenül felmerülő kérdéseket. Miközben az örökbefogadásról általánosságban nyitottan beszélnek, a saját családjukat érintő konkrét témákat kerülik, s e miatt a zárkózottság miatt a gyerekek úgy érzik, hogy megbántanák a szüleiket, ha előállnának az önmagukra vonatkozó kérdéseikkel. Joyce Maguire Pavao szerint az örökbe fogadó szülő pozitív hozzáállását mutatja, ha hasonlókat mond a gyermekének:

„Te olyan nagyszerű kis ember vagy. Bizonyára a vér szerinti anyád is ilyen volt. Vajon hogy nézhet ki? Vajon mit mondana, ha meglátna? Bárcsak többet tudhatnánk a családról, amelyből származol. Mivel Te a családuk része vagy, ők is a kiterjedt családukhoz tartoznak. Gyakran gondolkodok rájuk és hálás vagyok a szülőanyádnak, amiért lehetővé tette számomra, hogy én is anyád lehessen. Megértette, hogy minden gyereknek gondoskodásra van szüksége, és mivel ő nem tudta ezt megadni neked, általunk gondoskodott rólad. Ha bármilyen lehetőség adódik, hogy többet megtudhassunk a vér szerinti családdról, segítünk neked a kutatásban.” (Pavao 2012. 137. oldal)

Az író így vall saját magáról: „Tíznapos koromban fogadtak örökbe. Szerető, jó családom volt, miközben mindnyájan olyan dolgokkal küszködtünk, amelyekről akkoriban nem tudhattuk, hogy az örökbefogadás normális velejárói, mert senki nem segíthetett felismernünk ezt. Ma már régebb óta ismerem a vér szerinti rokonaimat, mint ahány évig nélkülük éltem, és teljes szívemmel elfogadtam és szeretem mindkét családomat. Büszkeséggel tölt el, hogy én lehetek a kapocs e két család között.”(Pavao 2012. 55. oldal)

Előfordulhat, hogy a gyökerkeresés nem jár a gyermek számára kielégítő eredménnyel. Ennek egyik oka lehet, hogy a hatóság sem tud minden esetben, minden információt felderíteni a szülőkről, testvérekről, vagy megítélése szerint az nem áll a kiskorú érdekében, különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette. A probléma az is lehet, hogy a vér szerinti szülők elzárkóznak adataik kiadásától, a gyermekkel való találkozástól, vagy már nem élnek, ami újabb elutasítottság érzést, újabb veszteséget okoz.

A vér szerinti szülők keresése mellett fontos az örökbefogadott számára, hogy tudja, vannak-e vér szerinti testvérei, ők hol élnek, örökbefogadták-e őket is, vagy maradhettek a származási családjukban. Ma már erre is van jogi szabályozás, (lásd 1. modul) és ugyancsak előfordulhat, hogy a testvér úgy nyilatkozik, hogy személyazonosító adatai nem közölhetők.

Annak hangsúlyozása mellett, hogy a gyerekek a lehető legtöbbet kell tudnia a saját származásáról, nem feledkezhetünk meg arról, hogy számára a saját története magánügy. A magánügy fogalmának – mint az élet más területén – az örökbefogadás esetén is van létjogosultsága. A gyerek magánéletét sérti, elkeseríti őt, ha szülei felületes ismerősöknek, szomszédoknak, mesélnek örökbefogadása részleteiről. A család beszélgessen róla sokat otthon, lehet ez akár esténként a mese tárgya is. A gond abból adódik, ha mindenféle idegen részletesen ismeri a gyerek történetét, még mielőtt ő kész lenne azt egészében megérteni, vagy mielőtt eldöntené, hogy bizonyos emberekkel meg kívánja-e osztani azt. Természetesen – a szükséges mértékben – be kell avatnia a szülőket a pedagógusokat, az orvost, a védőnőt, a távolabbi családtagokat, rokonokat, mindazokat a személyeket, akiknek a gyermek szocializációjában fontos szerepe van, de diszkréciójukat kérve, szem előtt tartva azt, hogy a gyermek éppen hol tart saját múltjának feldolgozásában.

10.4. Az állandóság jelentősége

A múlt, a jelen és a jövő egymásra épülnek, mint a ház egyes szintjei. Nem állnak stabilan a falak, ha nem erősek az alapok és nem bírják el a tetőt. Nincs állandóság az életünkben, ha nincs információnk a múltunkról, nem tudjuk, hol vannak a gyökereink, kik a felmenőink, pedig biztonsági szükségleteink kielégítésének fontos része, hogy életünkben legyen állandóság. A vér szerinti családokban az állandóság biztosítása a családi élet természetes eleme. A családtagoknak vannak személyes, vagy tárgyi emlékeik, de legalább ismereteik őseikről. Tudják, hol nyugszanak a korai elődök, felkereshetik, gondozhatják sírjukat. Ismernek történeteket a család életéből. Még a felbomló családokban is jelen vannak ezek az elemek. Az örökbefogadottak származási családi története megszakad, gyakran teljesen ismeretlen (ismeretlen szülőtől származó gyermekek). Számukra az állandóság biztosítása a gyermekvédelem területén működő intézmények és szakemberek, illetve az örökbefogadó szülők számára is fontos feladatot jelent. A gyermekvédelmi rendszer feladatai közé tartozik az is, hogy a családjukból kiemelt gyermek számára is biztosítsa az állandóság érzetét, vér szerinti családi életének folyamatossága ne szakadjon meg mindaddig, amíg sorsának végleges rendezésére sor nem kerül. Ez a család újra egyesítésével, vagy az örökbefogadással valósulhat meg. A családba visszahelyezés érdekében a szülőknek kapcsolatot kell tartani a nevelésbe vett gyermekükkel és megteremteni a gyermek nevelésének feltételeit. Amennyiben ez nem sikerül, a vér szerinti családdal megszűnik a kapcsolat és a gyermek hazagondozásra nincs többé esély, a továbbiakban az örökbefogadás jelentheti a gyermek számára az állandóságot.

10.5. Az állandóságérzet biztosításának eszközei

10.5.1. A gyermek örökbefogadás előtti élettörténetének megőrzése

Egyetlen gyermek élettörténete sem kezdődhet az örökbefogadásával. A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekekről és családjaikról már az alapellátás is rendelkezik dokumentumokkal, melyek a szakellátás intézményeihez is eljutnak. A gyermek örökbe fogadhatóvá válásának folyamatában ezek a dokumentumok tovább bővülnek és alapját képezik annak a tájékoztató anyagnak, amelyet a leendő örökbefogadókkal a szakemberek megismertetnek.

Az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatást kapnak a gyermek egészségi állapotáról, élettörténetéről, pszichés státuszáról (identitástudata, kötődési képessége, felkészültsége az örökbefogadásra), szükségleteiről, továbbá a vér szerinti háttéréről.

Ez utóbbi tartalma:

- a szülők egészségi állapota, iskolázottsága, foglalkozása, életkörülményei és kapcsolatuk alakulása gyermekükkel az örökbe fogadhatóvá válásig;
- a vér szerinti testvérek kora, egészségügyi és mentális állapota, iskolázottságuk, körülményeik, kapcsolatuk az örökbefogadandó gyermekkel;
- a tágabb családról rendelkezésre álló információk.

Ezeket az információkat az örökbefogadók a gyermek nevelése során a megfelelő időben és módokon tudják felhasználni (lásd a 10. modul).

A gyermek gondozási helyén tárgyi emlékek (fotók, levelek, játékok, ruhadarabok, stb.) gyűlnek össze, amelyeket magával vihet az örökbefogadó családba. Ezek az emlékek egészülnek ki – mint arról az előzőekben már történt említés – az örökbefogadók személyes történetével, a gyermekvárás, és az egymásra találás időszakának eseményeivel. Ezt mind

lehet dokumentálni, illusztrálni és ezeket az anyagokat felhasználni, amikor a gyermekkel saját történetéről beszélgetünk.

10.5.2. A múlt emlékeinek ápolása

A származási családon kívül a gyermek múltjához – amennyiben nem újszülöttként fogadták örökbe és hosszabb-rövidebb ideig élt már nevelőszülőknél, vagy gyermekotthonban – más személyek is szorosan hozzátartoznak, a velük töltött idő emlékei is fontosak a számára. A vele együtt nevelkedő gyermekeket testvéreinek éli meg, hozzájuk és a nevelőszülőkhöz, szerencsés esetben a gyermekotthoni gondozókhoz is kötődik, tőlük elválni is veszteséget jelent számára. Nem gondolhatják azt az örökbe fogadó szülők, hogy jobb, ha a gyermek elfelejti őket, úgysem a vér szerinti rokonai.

A múltról, a gyermek élettörténetéről vele folytatott beszélgetéseknek ezekről a személyekről is kell szólni. Legyenek az örökbefogadónak róluk készült fotói, jó, ha ezeken a gyermek számára fontos események is megörökítésre kerülnek. Célszerű a barátkozás ideje alatt közös képeket is készíteni a nevelőcsaláddal, gyermekotthoni gondozókkal, gyerekekkel. Ezek segíthetnek feloldani a gyermekben a lojalitáskonfliktust, bizonyítékul szolgálnak arra, hogy mindkét helyen szeretik őt, és nem okoz fájdalmat a régieknek azzal, hogy jól érzi magát az új kapcsolatban.

A gondozásba helyezés után nem kell és nem is javasolt a nevelőszülővel, illetve a gyermekotthonnal a kapcsolatot véglegesen megszakítani. Az örökbefogadás után pár hónappal – amikor a gyermek már jól beilleszkedett az új családba, már bízik abban, hogy végleg ott maradhat, és még mielőtt elfelejtené azokat, akikkel korábban együtt élt – látogathasson vissza a nevelőcsaládba, illetve az őt szerető, korábban őt gondozó felnőttekhez, gyerektársaihoz a gyermekotthonba. Nem kell az örökbefogadónak attól tartani, hogy a találkozás miatt a gyermek elpártolna tőlük, visszavágyna a régi otthonába.

10.6. Életre szóló kapcsolatok kialakítása

Az örökbefogadás szó pontosan kifejezi az újonnan létrejött családi kapcsolat életre szólóságát. Bár a magyar jog lehetővé teszi az örökbefogadás felbontását (lásd 1. modul) ez csak végső esetben lehetséges. Az örökbefogadás a szándék szerint valóban örökre szól, olyan végleges családi kapcsolatot kíván létrehozni a gyermek, az örökbefogadó szülők és azok családtagjai, rokonai között, ami már nem szakad meg, nem válik semmivé, mint a gyermek előző – vér szerinti – kötelékei. Ezek a gyerekek már elveszítették azt az esélyt, hogy a származási családjukban egész életükre szóló biztonságot, gondoskodást, szeretetet kapjanak, és ez még egyszer nem fordulhat velük elő.

Jog szerint az örökbefogadott gyermek a vér szerinti gyermek jogállásába kerül, jogilag tehát nincs különbség abban, hogy beleszületett a családba, vagy örökbefogadással vált családtaggá, a család gyermekévé. Az örökbefogadó szülők számára ez természetes kell, hogy legyen, és amikor az örökbefogadás útjára lépnek ezt komolyan is gondolják.

Nem elég azonban a jogi egyenlőség ahhoz, hogy a gyermek tényleg teljes értékű családtag legyen, méghozzá nemcsak a szülei, hanem a többi családtag számára is. Az örökbefogadás egy egyedülálló személy vagy egy házaspár saját elhatározása és kiérlelt döntése, nem függhet mások véleményétől, hozzáállásától. Mégsem közömbös, hogy vélekednek a leendő nagyszülők, nagybácsik, nagynénik, hogy fogadják a gyereket az unokatestvérek, a barátok. A gyermek számára az is nagyon fontos, hogy ők is „befogadják”, szeressék, ne legyen „csak örökbefogadott” gyermeke a családnak. Természetesen életre szóló kapcsolatot jelent a már a családban nevelkedő vér szerinti, vagy örökbefogadott gyermek is, akinek testvére érkezik. A testvér örökbefogadásáról a szülők döntenek, motivációjuk nem lehet csupán a gyermek vélt

vagy valós testvér utáni vágya. A testvér érkezésre a szülőknek fel kell őt készíteni (lásd 7. modul)

A tapasztalatok azt mutatják, hogy egyre elfogadóbb a rokonság és a tágabb környezet is az örökbefogadással, örökbe fogadókkal és örökbe fogadottakkal. Sok esetben azonban meg kell küzdeni az előítéletekkel, esetleges irigységgel, meg nem értéssel. Az örökbefogadók szülei félthetik a gyermekeiket a csalódástól, a kudarcoktól. Ennek az is oka lehet, hogy a laikus közvélemény még mindig nem eléggé tájékozott a témában, a félresikerült esetekről terjedő – gyakran kiszínezett, eltorzított – történetek, ún. városi legendák félelmet keltenek bennük. Sokak aggodalmait, előítéleteit szertefoszlanak, amikor a gyermek a családba kerül és megélhetik vele kapcsolatban a nagyszülői érzéseket és megtapasztalhatják, ennek örömét. Az örökbe fogadó szülők nem várhatják passzívan, hogy reagál majd a tágabb család az új jövevény érkezésére. Fontos, hogy már amikor elhatározzák, hogy így szeretnének szülővé válni, mérjék fel, melyik családtag hogyan viszonyul a döntésükhöz. Jól teszik, ha azoknak a beavatásával kezdik, akiktől a legtöbb támogatásra számíthatnak. Beszéljenek velük minél többet az örökbefogadással kapcsolatos tudnivalókról, igyekezzenek minél realisabb képet kialakítani bennük. Lényeges, hogy a számukra – és majdan a gyermekük számára – fontos emberek, tőlük és ne másoktól tudják meg, hogy mire készülnek, ezért kezdetben kérjék a diszkréciójukat. Kerüljék el, hogy megbántsanak valakit – főleg a leendő nagyszülőket – azzal, hogy nem őt avatták be elsőként.

Lehetséges, hogy néhány kapcsolatot – esetleg csak átmenetileg – fel kell áldozni az örökbefogadás miatt. Lehetnek a környezetükben olyanok, akiknek a megnyerésére, előítéleteik megváltoztatására az örökbefogadás előtt nincs elég idő. A későbbiekben a személyes kedvező tapasztalatok újra közelebb hozhatják őket egymáshoz és kapcsolatuk újra a régi lehet. A házaspárnak azonban mérlegelni kell, hogy fontosak-e számukra olyan emberek, akik életük egyik legfontosabb döntésében, az azzal járó változásokban nem partnerek, nem tudják örökbefogadott gyermeküket elfogadni. Ezekről az emberektől nem várhatják, hogy a gyermek életre szóló kapcsolatrendszerének tagjai legyenek. Mindazok viszont, akik velük együtt várták a megérkezését, akik egyenértékű családtagnak tekintik, várhatóan egy életen át így fognak viszonyulni hozzá.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	9. modul: A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében
Gyakorlat száma, címe	9.1. Kati története
Célja	Érzékenyítés a vér szerinti szülő elfogadására, a múlt jelentőségének megértése
Követelménye	A csoporttagok aktív részvétele, álláspontok ütköztetése
Felhasználandó eszközök	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok, a leírt történet
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. Az oktató felolvassa Kati történetét, majd a kiscsoportok kézbe is kapják. Feladat: a kiscsoportok válaszolják meg a történet végén

	<p>szereplő kérdéseket. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy az első két kérdésnél koncentrálnak az érzéseikre, azt fogalmazzák meg.</p> <p>Mindegyik csoport elmondja a saját válaszait, amit plenárisan megvitatunk, majd összegezzük.</p>
Tréneri megjegyzés	<p>Az oktató a plenáris vitát úgy irányítsa, hogy a végkicsengése a következő legyen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a gyermekkel kapcsolatos érzések: lehetnek pozitívak, de negatívak is. Fontos, hogy egy gyermek felajánlásánál figyeljenek oda az érzéseikre, mert a kezdeti rossz érzések, túlzott aggodalmak, szorongások megakadályozhatják a feltétel nélküli elfogadást. • az anyával kapcsolatos érzések: Fontos az empátia, az anya megértése, helyzetének, döntésének elfogadása, ne ítélkezzünk! • mit mondanának a gyermeknek: ütköztessük a csoportok várhatóan eltérő véleményeit. Irányítsuk úgy a vitát, hogy lehetőleg a résztvevők mondják ki a helyes álláspontot, miszerint a teljes igazságot kell a gyerekeknek tudnia, amit fokozatosan, életkorának, értelmi képességeinek, fejlettségének, aktuális érdeklődésének megfelelő időben, megfogalmazásban mondunk el. Ha úgy érezzük, hogy egyedül nem tudjuk megoldani ezt a feladatot, kérjük szakember segítségét.
Értékelés, visszajelzés	A kiscsoportok helyes megoldásait kiemeljük és megerősítjük.
Tréneri segédanyag	9. modul: Tréneri kézikönyv: A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében.
Résztvevői segédanyag	–

Kati története

Elmesélem a történetemet. Szüleimmel egy kis falu közelében egy erdőszéli házban laktunk. Anyám kicsi koromtól beteg volt, nem is emlékszem arra, hogy bármikor foglalkozott volna velem, hogy megölelt volna. Csak arra emlékszem, hogy mindig ágyban feküdt és csendben kellett maradnom, mert anya beteg. 8 éves voltam, amikor meghalt. Attól kezdve nekem kellett ellátnom otthon a háztartást, bár már korábban megtanultam, mert anya a betegsége miatt alig csinált valamit. Anya halála után apa még többet ivott, mint előtte. Sokszor kimaradozott, késő estig egyedül hagyott. Ilyenkor nagyon féltem, egyedül az erdő szélén. Az egyedüllét, a sok munka, a félelem miatt tanulni sem tudtam. Kétszer megbuktam a 6. osztályban. Apa sose kérdezte meg milyen jegyet hoztam haza. Az se érdekelt, mi van velem amikor egyedül vagyok itthon.

13 éves voltam, amikor egy zord, havas január este egyedül voltam otthon és megjelent apa egyik ivócimborája. Apát kereste, de nem ment el akkor sem, amikor mondtam neki, hogy nincs itthon. Ittas volt, és hozott magával egy üveg bort. Engem is kínálgatott. Nem fogadtam el és reméltem, hogy emiatt gyorsan elmegy. Féltem tőle. Nagyon barátságos volt, és egyre

közelebb jött hozzám. Hiába ellenkeztem, simogatni kezdett. Aztán ledöntött az ágyra és én teljesen megbénultam. Azt sem tudtam mi történik velem. Miután elment én egész éjszaka sírtam. Arra sem emlékszem, apám mikor jött haza, amikor felébredtem, részegen aludt. Elmentem az iskolába, de senkinek nem mertem beszélni a dologról.

Februárban majdnem hajszál pontosan megismétlődött az eset, apám egy másik haverjával, de Ő még barátságos sem volt. Nagyon féltem be sem akartam engedni, de könnyen benyomta az ajtót. Megfenyegetett, hogy ha elmondom valakinek, agyonver, és kilátásba helyezte, hogy máskor is el fog jönni.

Aznap éjjel nem is aludtam. Korán elmentem az iskolába és megkértem az osztályfőnökömet segítsen, hogy elkerüljek otthonról, de a két férfiről nem mertem beszélni. Apám italozása elég ok volt arra, hogy gyermekvédelmi gondoskodásba kerüljek, és egy lakásotthonban helyeztek el. Kicsit szokatlan volt, de egyre jobban élveztem, hogy meleg van, a felnőttek barátságosak velem, és mindig van mit ennem. Sikerral befejeztem a hatodik osztályt és úgy éreztem, hogy végre rendbejött az életem.

Augusztus elején nem éreztem valami jól magam és az egyik nevelő elvitt az orvoshoz. Kiderült, hogy 7-8 hónapos terhes vagyok. Rettenetes volt. Először fel sem tudtam fogni mi ez és hogyan lehetséges. A nevelőmmel sokat beszélgettünk a dologról, és akkor értettem meg, hogy mi történt velem. Azt is megmagyarázták, hogy ezt a gyereket már muszáj megszülni, így alig 14 évesen anya leszek, amikor még gyermek sem voltam. De ki az apa? Kérdezték az időpontokat, de én már nem emlékeztem, addigra sikerült végre elfelejtem és nem is akartam emlékezni. Szeptemberre eldöntöttem, hogy ez a gyerek nekem nem kell, mert én nem akartam és még én is gyerek vagyok. Szeretném befejezni az iskolát és szakmát szerezni. Úgy gondoltam, hogy ez a gyerek sosem engedni elfelejteni azt a csúfságot, ami velem történt. Megnyugtattak, hogy ha hozzájárulok az örökbefogadáshoz, találnak neki jó szülőket, akik szeretni fogják.

Aztán befejeztem az iskolát, a tanulással nincs bajom, de egyáltalán nem tudom elfogadni, ha egy fiú közeledik hozzám, pedig már 18 éves vagyok és minden barátnőmnek van már fiúja.

Milyen érzéseid vannak ezzel a lánnyal kapcsolatban?

Milyen érzéseid vannak a csecsemővel kapcsolatban?

Ha ezt a gyermeket fogadhatnád örökbe mit tartanál fontosnak elmondani neki az anyjáról és a múltjáról?

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	9. modul: A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében
Gyakorlat száma, címe	9.2.Életre szóló kapcsolatok kialakítása (empátiás gyakorlat)
Célja	Az életre szóló kapcsolatok kialakításának gyakorlása, jelentőségének megértése
Követelménye	A résztvevők éljék át a szituáció szereplőinek érzéseit
Felhasználandó eszközök	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. Mindegyik csoportban kiosztjuk a következő szerepeket:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2 fő örökbefogadó házaspár (a valóságban nem kell annak lenniük)

	<ul style="list-style-type: none"> • 1 vagy 2 fő leendő nagyszülő/k (véltetően ellenzik az örökbefogadást) • 1 fő az egyik örökbefogadó szülő testvére, akinek van vér szerinti gyermeke (pozitív a hozzáállása az örökbefogadáshoz) <p><u>Feladat:</u> A házaspárnak be kell avatni a családtagokat a terveikbe. Gondolják át, hogy kit avatnának be először, miért és hogyan tennék meg? Ez idő alatt a leendő nagyszülő/k és a testvér próbálják meg beleélni magukat a szerepükbe, fogalmazzák meg érzéseiket, gondolataikat. Gondolják át azt is, hogy hogyan reagálnának a bejelentésre, azt is figyelembe véve, hogy elsőként, vagy másodikként tudják-e meg?</p> <p>Ezek után játsszák el a beszélgetést mindkét féllel.</p> <p>A gyakorlat végén mindegyik csoport beszámol a feladat megoldásáról a következő kérdések megválaszolásával:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mit éreztek a szerepükben? • hogyan viselkedtek a szerepükben? • milyen következtetéseket vonnak le a gyakorlatból?
Tréneri megjegyzés	-
Értékelés, visszajelzés	Hangsúlyozzuk a közeli hozzátartozók megnyerésének fontosságát
Tréneri segédanyag	9. modul: Tréneri kézikönyv: A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	9. modul: A családi kapcsolatok jelentősége a gyermek életében
Gyakorlat száma, címe	9.3. Belső szemmel c. film levetítése
Célja	A résztvevők éljék át, hogy az örökbefogadás is a gyermekvállalásnak teljes értékű útja, az örökbefogadott gyermekek nyilatkozataik alapján, az örökbefogadó szülőket tekintik igazi szüleiknek.
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív vélemény nyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	20+25 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a film felvezetése az előadó által 2. lépés: a film megtekintése 3. lépés: kis csoportokban beszéljék meg, hogy a filmen szereplő gyermekek milyen érzéseket elképzeléseket mozgattak meg bennük a saját leendő gyermekükre gondolva 4. lépés: plenáris a vélemények összegzése
Tréneri megjegyzés	Vetítés után rendezzük vissza a kört a megbeszéléshez.

Értékelés, visszajelzés	Fogadják el az örökbefogadást, mint a családdá válás természetes formáját.
Tréneri segédanyag	Belső szemmel c. film
Résztevői segédanyag	–

11. AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSSAL KAPCSOLATOS SPECIÁLIS SZÜLŐI FELADATOK

Ezen a foglalkozáson a gyermek új családba való beilleszkedésének a nehézségeivel, a testvérhelyzet kihívásaival és az örökbefogadott gyermekek identitásfejlődésével fogunk foglalkozni. Választ keresünk arra, hogy miért veszélyes a titok útját járni az örökbefogadással kapcsolatban, illetve, hogy hogyan kommunikáljuk az örökbefogadást a gyermek és a környezet felé. Az örökbefogadottak normatív kríziseinek a megismerése során foglalkozunk a gyermekek származás megismerési igényeivel és az azzal kapcsolatos szülői feladatokkal is.

11.1. Az örökbefogadás utáni első napok, hetek történései, sajátosságai

A gyermek családba helyezése

A barátkozás addig tart, amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban, az örökbe fogadni szándékozók képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is, és a gyermek és a leendő szülők érzelmileg egyre jobban közelednek egymáshoz. A gondozásba helyezés optimális idejét a barátkozási folyamat eredményessége alapján a szakemberek jelölik ki.

A kötelező gondozási idő ezért nem tekinthető próbaidőnek. A kötelező gondozás megszakadása a gyermek számára traumatizáló hatású, ezért ha a barátkozás során bármilyen kockázati tényező felmerül, a szakszolgálat a gondozásba helyezést nem javasolja.

A gyermek a költözés napján intim közegben, a gondozási helyen, nyitva hagyva a visszatérés lehetőségét, elköszön az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól a gyámja és a barátkozást segítő szakemberek jelenlétében.

A gyermek számára az elszakadás a megszokott környezetétől, gondozóitól, a szeretett személyektől, a nevelőszülői családjától, barátaitól, az új családba kerülése és beilleszkedése, valamint az örökbefogadók szülővé válása új kihívásokkal teli – általában örömteli, de kritikus – időszak mindkét fél számára.

Gondolják át a résztvevők és beszéljék meg, mit mondhatnának erről a gyermek átgondozásában résztvevő szakemberek a gyermeknek? (Pl: „Egy hónapot együtt töltötök, náluk fogsz aludni, és ha jól érzed velük magadat és megszeretitek egymást, ők lehetnek az új szüleid örökre.”)

Az örökbefogadó család támogatása a kötelező gondozási idő alatt

Az örökbefogadási tanácsadó, a pszichológus és a gyermekvédelmi gyám a látogatások során

- Figyel a szülő-gyermek kapcsolat alakulására, fejlődésére vagy megtorpanásra.
- Támogatja a családot a gyermek elfogadásában és segíti a gyermek beilleszkedését.
- Feljegyzéseket készít a tapasztalatairól, az örökbe fogadni szándékozókknak adott tanácsokról.
- Alkalmat teremt arra, hogy a gyermekkel külön is foglalkozzon, beszélgessen, de ügyel arra, hogy ne tegyen fel a gyermeknek állásfoglalást igénylő kérdéseket.
- A gyermek nélkül, külön az örökbe fogadni szándékozókknal is beszélget (például a gyermek alvási idejében). Ilyenkor lehet konzultálni a nevelési nehézségekről, és nem a gyermek feje felett.
- A kötelező gondozási idő alatt, amennyiben a fentiek szükségesnek tartják a gyermek gondozója, nevelője, nevelőszülője is meglátogathatja a gyermeket.

A nevelőszülő nem kezdeményezhet kapcsolatot az örökbefogadókkal már ebben az időszakban sem.

Milyen nevelési nehézségek adódhatnak a gyermek családba helyezése utáni kezdeti időkben?

A gyermek oldaláról

- elszakadás miatti gyász, szomorúság, sírás (sokat emlegeti a nevelőszülőket)
- regressziós tünetek
- bizonytalanság érzés miatti szorongás (nem tudja még, mi az elvárás, a szabályok, min múlik, hogy elfogadják, megtartsák új szülei)
- nehezített alkalmazkodás a sok új szabályhoz, eltérő értékrendhez, eltérő szocio-kulturális miliőhöz, nevelési stílushoz, szokáshoz
- szeparációs szorongás
- félelem az új, ismeretlen, szokatlan dogoktól, vagy elutasításuk (például zuhanyzó, számára ismeretlen ételek, stb.)
- az új ingerek, új alkalmazkodás, szorongás miatti kimerültség (tünet: sokat alszik, vagy ellenkezőleg: túlingerelt (=felpörög)
- alvási, étkezési problémák, regresszív viselkedés (étel elutasítás, túlevés, habzsolás, bepisilés, éjszakai felriadás, nehéz elalvás, stb.)

Az örökbefogadók oldaláról

- A kihelyezés után derül ki, hogy a szülő nem tudja összeegyeztetni a gyerek ellátását egyéb kötelezettségeivel, munkájával, nincs megoldva az otthonmaradása.
- A normatív kríziseknél leírt szülővé válási krízis (lásd 10.3. fejezet).
- A meddőség miatti gyász feléléde (például még benne vannak egy IVF programban, vagy inkább visszatérnének még az orvosi úthoz, felidéződik a meg nem született, idealizált gyerek képe, amivel összehasonlítják az örökbefogadott gyereket).
- Érzelmileg és/vagy fizikailag is magára marad az anya a gyerekekkel /férj nincs otthon, sem ő sem a nagyszülők nem foglalkoznak a gyerekekkel/.
- A családnak, rokonoknak nem tetszik a gyerek.
- A szülő nem bír a gyerekekkel, mert eszköztelen, vagy nincs érzéke, türelme hozzá.
- Merev szokásrendszer, amit nem tud a szülő a gyerek szükségleteihez igazítani.
- A már a családban élő gyerek/ek és az új gyerek/ek között sok a konfliktus, féltékenykedés, amit nem tud a szülő jól kezelni.
- A szülő unja a gyereket, nem tud vele mit kezdeni, sürgeti a közösségbe adást.
- A szülő olyan, számára nem elfogadható adottságait, tulajdonságait véli felfedezni a gyerekeknek, amik sem az iratanyag ismertetésekor, sem a barátkozás során nem derültek ki számára.
- Elégedetlen a gyerek képességeivel, fejleszthetőségével (az első időktől „vizsgáztatja”, „fejleszti, tanítja” a szülő a gyereket).

Amennyiben pszichológiai segítségnyújtás (tanácsadás, intervenció) mellett sem oldható meg a felmerült probléma, az örökbe fogadni szándékozókkal célszerű konszenzusra jutni a kötelező gondozási idő megszakításának szükségességéről és okairól, amit a szakszolgálat jelez a gyámhivatalnak. A gyámhivatal határozatban dönt a kötelező gondozási idő megszakításáról, az örökbe fogadni szándékozók örökbe fogadás engedélyezése iránti kérelmének elutasításáról. A gyermeket a korábbi gondozója – a sikertelenség bizonyossá válása után haladéktalanul – visszaviszi a gondozási helyére.

A gyermeket a gondozója segíti a kudarc miatti pszichés problémáinak feldolgozásában az őt ismerő pszichológus bevonásával.

Adott esetben a szakszolgálat kezdeményezheti az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának felülvizsgálatát is, vagy pszichológiai tanácsadásra való behívásukat.

A sikeres gondozási idő végén történő búcsúzás: lehetőleg a gyermek korábbi gondozási helyén történjen. A búcsúzás célja, hogy a gyermek le tudja zárni a korábbi életszakaszát. Csecsemőknél ettől a búcsúzástól eltekinthetünk.

A beilleszkedés három fázisa

- Mézeshetek (amikor a még bizonytalanságban lévő gyermek nem mer természetesen viselkedni, túlzott alkalmazkodást mutat, de ezekből adódóan a nyugtalanság és/vagy regresszió jeleit is mutathatja)
- Provokációk nehéz időszaka (összecsiszolódás, bizalomépítés, a feltétlen szeretet nem tudatos próbája a gyermek oldaláról)
- A bizalom és a kötődés elmélyülése, családdá válás (a korábban szerzett kötődési sérülések és pszicho-traumák hatásai enyhülnek, vagy elmúlnak, a gyermek biztonságban érzi magát, saját természetes szükségletei mentén és a szülők által kialakított szokások szerint viselkedik) „Olyan mintha mindig együtt lettünk volna”. A szülők rutinos, kompetens szülőkké válnak.

Az „igazi” családdá váláshoz, a szülő – gyerek kötődés elmélyüléséhez a gyermek korától, kötődési állapotától és a szülők személyes adottságaitól is függően akár egy – két évre is szükség lehet.

11.2. **Testvérkérdés (vér szerinti gyermek mellé örökbefogadás, örökbefogadott gyermek mellé örökbefogadás)**

A testvérvállalás motivációi

Elfogadhatóak a motivációk, ha:

- csak egynemű gyermekeik vannak és szeretnének ellenkező nemű gyermeket is,
- nem születhet valami miatt több gyermekük, de több gyermekre vágnak,
- kockázatos lenne valamilyen egészségi ok miatt újabb biológiai gyermek vállalása.

Nem támogatható az örökbefogadás:

- saját gyermek nevelési kudarca mellett,
- ha nevelőszülő nevelt gyermekek mellé új gyermeket kíván örökbe fogadni.

Kivételes helyzetek:

- Örökbefogadott gyermek nagyobb testvére később lesz örökbefogadható.
- Rokoni – házastársi örökbefogadások.
- Nevelőszülő fogadja örökbe a nevelt gyermeket, aki nem a legfiatalabb a családban.

Alapelvek

- Új gyermek örökbefogadását mindig csak a biológiai testvérsornak megfelelően, a családban nevelkedő legkisebb gyermeknél legalább 2-3 évvel fiatalabbként javasolják. Közeli életkor esetén a rivalizáció a testvérek között általában nagyon felerősödik.
- Örökbefogadott gyermek mellé csak a már a családban nevelkedő gyermek sikeres beilleszkedése és a jó szülő-gyermek kapcsolat kialakulása után javasolt újabb gyermek örökbefogadása.
- A szakemberek az örökbefogadásra való felkészítés időszakában igyekeznek feltárni a családban meglévő szülő-gyermek kapcsolatok jellegzetességeit, a családban nevelkedő gyermek személyiségállapotát és a viszonyulását egy esetleges új testvér érkezéséhez, amiről nyíltan beszélnek a gyerekek előtt.
- A családban nevelkedő gyermeket, akár vér szerinti, akár örökbefogadott, a szülőknek fel kell készítenie a kistestvér érkezésére. Motiválttá kell tenni, hogy örömmel várja a testvérét, akivel majd osztoznia kell a játékokon, sok esetben a szobáján és főleg a szülei figyelmén, gondoskodásán, szeretetén is. Erre nem minden gyermek érett, és vannak – főleg később, nagyobb korban örökbefogadottak -, akik soha nem is lesznek erre alkalmasak.
- A családban lévő gyermeknek megkönnyíti az új testvér érkezését, ha az a megszokott életében a lehető legkevesebb változást okozza.

11.3. Normatív krízisek az örökbefogadásban

Az örökbefogadó szülővé válás normatív krízise

Belső tényezők:

- Hogyan reagált maga az anya, illetve az apa a gyermek érkezésére: kétségbeesett, közömbös vagy fenntartásai lettek a gyerekkel kapcsolatban?
- Hogyan viszonyul az anyává váláshoz az anya érzelmileg (külső elvárás, vagy belső vágy-e, szorong tőle, idealizált elképzelései vannak az anyaságról, stb.)?
- Az anyává válás maga is provokálhat érzelmi krízist attól függően, hogy milyen az érzékenysége a kérdéssel kapcsolatban: például korábban kudarcot vallott vele (gyerekhalál, vetélések, sérült, beteg gyerek), illetve lényeges, hogy a veszteség feldolgozott-e. Ha nem, akkor a meg nem született gyermek idealizált képe is nehezítheti az örökbefogadott gyermek elfogadását.
- Az örökbefogadó szülőknek a gyermektelenséggel kapcsolatos kudarcok miatt szinte mindig sérült a saját szülői kompetenciáikkal kapcsolatos önbizalma, ami nehezíti a szülővé válás folyamatát a fokozott szorongás miatt. A családnak és a szakembereknek is ebben kell megerősíteni őket.
- Az örökbe fogadó szülőknek nemcsak a szülővé válás fejlődési krízisét kell sikeresen megoldaniuk, hanem annak a számukra új mássági helyzetnek az elfogadását, vállalását és kezelését is magukban, a környezetük felé és a gyermekük felé irányuló viszonyulásukban is, hogy nem vér szerinti, hanem örökbefogadó szülők. Kulcsfontosságú, hogy mennyire képesek erről nyíltan, őszintén beszélni másokkal.

Külső tényezők:

- Hogyan reagál az anya, illetve az apa családja: elfogadják-e a gyereket, kiközösítik a családból, vagy közömbösek irányába?
- Milyen az örökbefogadó anyának a gyermek örökbefogadó apjával való kapcsolata: bensőséges, elhagyó, nem számíthat rá szülőként?
- Hol nevelkedett az anya, illetve az apa gyermekkorában: saját család, elvált szülők, mostoha szülők, rokonok, nagyszülők, állami gondoskodás (intézet, nevelőszülők), stabil vagy változó nevelési környezetben? A legjelentősebb tényezőnek az anyák részéről a saját anyjukhoz fűződő múltbeli és jelen kapcsolata bizonyul és az, hogy a jelenben számíthatnak-e a támogatására az örökbefogadásban.
- Hány fős háztartásban élnek a szülők? A nagycsalád nagyobb érzelmi támogatást képes adni. Az egyedülállók lélektanilag is gyakran magukra maradnak, veszélyeztetettebbek a krízisre, "szülés utáni" depresszióra.
- Az akcidentális krízis helyzetek (például haláleset a családban, egzisztenciális gondok párkapcsolat megszakadása) elmélyíthetik a már meglévő (normatív) érzelmi krízist az anyává válás folyamatában.
- Van-e aki a környezetben segítséget tud nyújtani a megoldásban?
- Az örökbefogadó anyák számára legalább annyira fontos, mint a vér szerinti anyáknak, hogy ne maradjanak magukra a szülővé válásban sem lelkiileg, sem fizikailag a gyermek érkezése utáni időkből. Párok esetén is előfordulhat, ha nem egyformán elkötelezettek az örökbefogadásban, hogy az anya magára marad érzelmileg, és/vagy fizikálisan is a szülőségben, és krízisbe kerül, vagy depressziós lesz. Mindegyikre láttunk már példát.

Az örökbe fogadottak identitásfejlődése és normatív krízisei

Csecsemőkor:

Az örökbefogadott újszülöttek, csecsemők, de egyébként a nagyobb gyermekek első normatív krízisének a sikeres megoldása is alapvetően az anya és a családja elfogadásától függ.

A csecsemő számára ennek az időszaknak, a beilleszkedés idejének az első megoldandó feladata: az új otthon elfogadása, **biztonságos kötődés kialakítása**.

Jelzésértékű a csecsemő el nem fogadásra, ha :

- „babaként, gyerekként” és nem a nevéen szólítják, emlegetik gyermeküket, és nem képesek mondani sokáig, hogy a „gyerekünk, gyerekem”,
- ha van vér szerinti gyermek is a családban, az örökbefogadottat vele vagy más rokoni, ismerős gyerekekkel hasonlítgatják össze, úgy, hogy azok a bezzeg gyerekek,
- folyton betegségeket, fejlődési elmaradásokat, fogyatékosságokat képzelnek alaptalanul a gyermekbe,
- ha valójában nem igazán várt gyermek az örökbefogadott gyerek, gyakran az első perctől bébiszitter, vagy a nagymama látja el napi szinten, vagy gyorsan beadják bölcsődébe, óvodába.
- Az anya által el nem fogadott, vagy depressziós anya csecsemője maga is tünetekkel reagálhat: sokat sír, rossztétvágyú, nyugtalan, nem jól fejlődik, nehezen nyugtatható, „karon ülő” (fél év feletti) esetleg el is tolja karjával magától az anyát, elfordul tőle, tiltakozik a gondozási műveleteknél, nem szereti, ha felveszi az anyát, stb.

Kisgyermekkor, óvodáskor

- Ebben a korban szerezzük az első információkat a születésről, a születésünkről. Óvodáig tudniuk kell a gyermekeknek, hogy egy másik néni hasából születtek, és belekerül a gyermek által is többször hallott családi szóhasználatba az örökbefogadás szó is.
- Mindannyiunk identitástudatának a része születéstörténetünk. Fontos, hogy azt az örökbe fogadott gyermekek örökbefogadó szüleiktől és ne mástól ismerjék meg úgy, hogy abból azt érezhessék, hogy szüleiknek nagy öröm volt az érkezésük. Ebben az is megerősíti őket, ha többször hallják, ahogy a szüleik másoknak mesélnek arról, mennyire várták, milyen izgalmas, szép időszak volt az életükben az ő megismerése, hogyan zajlott az ismerkedésük, milyen öröm volt, amikor ő érkezett a családba.
- Általában ebben a korban, ha megfelelően kommunikálnak róla a szülők, a gyerekek számára **születésük és örökbefogadásuk története egy szép történet**, amit sok gyerek szívesen meg is oszt másokkal. Ezzel jó, ha számolnak a szülők!
- A szülők beszámolója alapján általános tapasztalat, hogy körülbelül 5-6 éves korukig a gyermekek az örökbefogadásukat, ahogy szüleik meséléseiből megismerték, születésük és családba érkezésük szép történeteként értik meg és fogadják el, amit szívesen hallgatnak újra meg újra. A másság és a veszteségélmény még nem árnyékolja be azt az örömet, amit a történet szerint érkezésük okozott a családban.
- Előfordul azonban, hogy a szülők őszintén beszélnek a gyerekekkel örökbefogadottságáról, de azt mondják, hogy ez legyen a család, az ő titkuk. Nem is tudják, hogy ezzel milyen terhet, és kételkedést ültetnek el a gyerekekben: talán mégsem annyira oké akkor ez az örökbefogadás, ha el kell titkolnom mások elől.
- Ebben a fejlődési korszakban megszerzik **első tapasztalataikat a külsejük különbözőségéről**, főleg az eltérő rasszhoz tartozásukról, például romaságukról a gyerekek. Kérdés, hogy erre hogyan reagál a környezet, és mit mond róla a család. Traumatizáló ha, a gyerek először másoktól, és negatív konnotációval hallja magáról, hogy cigány. A szülőknek már óvodás korban pozitív megerősítéssel el kell kezdeni beszélni erről a gyerekeknek.

Kisiskoláskor

- A biológiai gyökerek elvesztésével való megbirkózás kezdete. Az örökbefogadás tényének a megértése.

- Az óvodáskor végére már ismerik az örökbefogadott szó értelmét. Nemcsak azt, hogy szüleik örökre fogják őket szeretni, de azt is, hogy nem az anyukájuk, hanem egy másik néni hasából születtek.
- Az örökbefogadás tényének a megértése ebben a korban már azt jelenti, hogy a gyerekek rájönnek, hogy az a néni, akinek a hasából születtek, valójában az anyukájuk, aki „elhagyta” őket.
- Az addig szép mese veszteséggel lesz terhelt. A szülőknek meg kell érteniük, hogy ez fájhat a gyerekeknek, és ez nem függ össze azzal, hogy őket szereti-e vagy sem a gyerekek.
- Nem csak elfogadni, megérteni kell, hogy ezért lehet szomorú is a gyermekük, hanem lehetővé kell tenni, hogy azt őszintén ki is fejezhesse. 5-6 éves korukra a valósághoz igazodó gondolkodás fejlődésével rádöbbennek a gyermekek, hogy aki megszüli az embert, az valamiképpen anyja is. Az örökbefogadással járó **veszteségélmény** ekkor kezd tudatosulni az örökbefogadott gyermekekben.
- Az örökbefogadó szülők feladata, hogy elérhetőek legyenek a gyermek számára az erről való beszélgetésekhez: ne féljenek ezektől a helyzetektől. És a gyerekek se kelljen úgy éreznie, hogy azzal megbántja az anyját, ha hiányérzettel gondol a vér szerinti anyjára.
- A gyerek fantáziájában a vér szerinti anyja képe lehet szörnyeteg, főleg ha ehhez hasonló, ítélkező, becsmélő megjegyzéseket hall a környezetétől – „mert milyen ember az, aki elhagyja gyermekét”. Énképére ez romboló hatású lesz, hiszen identitása része biológiai öröksége is.
- De idealizálhatja is a vér szerinti anyját a gyermek, mert az az énképpel kapcsolatos öngyógyítás eszköze is. Ne nehezteljenek a szülők érte! Legkevesbé a vér szerinti szülők velük való összehasonlítását jelenti a gyermek részéről. A szülőknek azonban valóságos, a gyermek értelmi-érzelmi befogadóképességéhez igazodó válaszokat kell adni a gyermek anyjával kapcsolatos kérdéseire. Ennek a módszeréről a további fejezetekben még szó lesz.
- Ennek a fájdalomnak, veszteségnek az enyhítésében a szülőknek van a legjelentősebb szerepük azzal, hogy mit mondanak a gyerekeknek arról, hogy miért nem tartotta meg az anyukája, és hogy milyen képet festenek a gyerekek a szüleiről. Annak a megértése, hogy miért adták örökbe, a szülőkkel való kommunikációnak a függvénye.
- A lényeg, amit a gyerekek meg kell értenie, hogy nem őt utasította el, nem ő nem kellett neki, hanem akkor, abban az élethelyzetben senkit nem tudott volna nevelni. A legjobbat akarta neki, azért adta örökbe, bízta másokra, vitte be a TEGYESZ-be, stb., így tudott a legmegfelelőbben gondoskodni róla.
- Fontos biztosítani a gyereket arról, hogy ők soha nem hagynák el: amikor haragszanak is egy viselkedése miatt, akkor is szeretik. Szeretetmegvonással ne büntessék, ne fenyegetssék visszaadással soha! Az örökbefogadott gyermekben ezek nélkül is mindig ott lehet a tudattalan félelem az elhagyástól, ami szorongásos zavarokban, szeparációs intoleranciában, provokációkban is megjelenhet. A szeretet bizonyítékát néha tárgyi követelésekben fejezik ki. Ez nem érdekvezéreltségből, hanem a szeretethetőségükkel kapcsolatos bizonytalanságérzetükből fakad. Ezt a szülők a szeretetük, pozitív érzelmeik gyakori megerősítő kifejezésével, kommunikálásával enyhíthetik.
- Ebben az életszakaszban fordul elő talán a leggyakrabban, hogy valamilyen megbélyegzés, diszkrimináció éri az örökbefogadott gyermeket tágabb környezetében, az iskolában, játszótéren. A gyermek ezzel való megküzdési képessége is attól függ, hogy a szülők mennyire képesek őt megerősíteni feltétlen elfogadásukkal, mint örökbefogadott gyermeküket.
- Már az óvodás korban kezdi felfedezni az örökbefogadott gyermek családon belüli fizikai különbségeket. Különösen az eltérő küllem esetén.
- Az ezzel való megbirkózás mellett a kisiskoláskori életszakaszban kezdi felfogni a gyermek, hogy **örökbefogadottnak lenni egyfajta másság**, és ebben különbözik a társaitól. Ennek a

feldolgozását nehezítheti, ha a társak emiatt csúfolják. „Neked nincs is anyukád”, és hasonlóak. Fontos, hogy szülei segítség örökbe fogadott gyermeküket a társak csúfolódásaival való megbirkózásban is. Ha kell, álljanak ki mellette. Ha a gyerek identitástudatában az van, hogy neki két anyukája van, egy vér szerinti és egy örökbefogadott, akkor ki fogja tudni magát vágni ebben a helyzetben.

- **Figyelemzavar, hiperaktivitás.** Ezek azok a leggyakoribb panaszok, amivel ebben az életkorban szakemberhez fordulnak az örökbefogadó családok.
- Pavao szerint igaz, hogy Amerikában is sok az ezzel a tünettől küzdő örökbefogadott gyermek, mégsem gondolhatjuk azt, hogy a populációból kiválasztódnak örökbeadásra azok az anyák, akik átörökitik ezt a „betegséget” a gyermekeiknek. Ha pedig ezt elfogadjuk, feltételezhetjük, hogy ez a viselkedési zavar sokkal inkább eredeztethető az örökbefogadottság tényéből, annak kezelési, megélési módjából, és esetleg idősebb korban örökbefogadott gyermekeknél az örökbefogadás előtti egyéb traumatizáló élményeikből, mint születéssel hozott okokból. Főleg a bizonytalanság érzésből, az identitás bizonytalanságából /ki vagyok én, mi történt velem, szerethető vagyok-e, vagyis a biztonságérzet sérüléseiből, hiányából. ADHD-gyanújának a felmerülésénél javasolt pszichológus segítségét igénybe venni. A nyílt, őszinte kommunikáció a szülők pozitív megerősítésével azonban már magában is sokat enyhíthet ezeken a tüneteken is.

Kamaszkor

- A serdülőkor fő megoldandó témája: **Ki vagyok én? Kivé válhatok?** A vér szerinti gyerekeknek ehhez támpontokat adnak a család tagjai, akikhez eddig is gyakran hasonlították őket, és akikkel ők is hasonlóságokat éreznek magukban. Az örökbefogadott viszont nem tud mihez, kihez kapcsolódni ebben a bizonytalanságot gerjesztő identitás átalakulással járó válságban. Ez növelheti meglévő szorongásukat. Nincs előttük egy konkrét biológiai apai vagy anyai minta, akihez hasonlóvá válhatnak, csak egy fantáziában felépített valaki létezik, mint a genetikai örökség átadója. Az örökbefogadásban megszakad a genealógiai sor, így ebben a biológia sorban (a családfán) sem tudja elhelyezni magát az örökbefogadott fiatal. Ez okozza a gyökértelenség negatív érzését náluk.
- Tovább növeli a szorongást, és rontja önbizalmukat, ha a fantáziakép vagy a másoktól hallott – leggyakrabban szülei által lefestett – kép a vér szerinti szüleikről negatív. Az ezzel terhelt örökbefogadott kamaszoknál vagy szorongásuk miatt, hogy csak olyanná ne váljanak, mint amilyen rossz a kép a szüleikről, késik a leválás, nem serdülnek, nem válnak le érzelmileg örökbefogadó szüleikről. Késik az autonómmá válás, a lázadás kora. Nem képesek az új, fiatal felnőtt identitásuk kialakítására.
- A jogosultság kérdése végig kíséri egész identitásfejlődésüket, de ebben a korban még jobban felerősödhet az az érzés, hogy ha még anyámnak sem kellettem, ő sem talált bennem annyi örömet, hogy megtartsan, méltó lehetek- e mások szeretetére, van-e egyáltalán jogom az életre. Ez az érzés elvezetheti addig, hogy úgy érzi nincs joga a teljes, boldog életre, vagy akár semmilyenre sem. Ez a destruktív jogosultságnak nevezett jelenség öngyilkossági gondolatokat és cselekedeteket is indukálhat, ha az örökbefogadó szülők nem voltak képesek szeretettel, feltétel nélküli elfogadásukkal meggyógyítani a gyermek megsérült bizalmát önmagában, szerethetőségében és a világban, másokban, a szülői gondoskodásban.
- Ezért is fontos, hogy ne úgy beszéljenek a vér szerinti szülőről a gyermeküknek, hogy eldobott, nem kellett neki, hanem, hogy „az örökbefogadással a legjobbat akarta neki, így gondoskodott róla”. Ez segíthet a pozitív jogosultságérzés kialakulásában, ami nélkülözhetetlen a **teljes életre való jogosultság**, a lelki egészség, harmónia, önbizalom, önbecsülés és a pozitív jövőkép, célorientáltság kialakulásához.

- Az a gyerek, akit elszakítottak gyökereitől, kötődéseitől, szokásaitól, megszokott környezetétől, és esetleg a nevét is megváltoztatták, joggal érezheti úgy, hogy akkor az ő személyisége, ő maga is meghalt. Ez a gondolat vezethet szuicid késztetésekhez is. Pavao (2008) könyvében erre is találunk egy drámai esetet, Rikárdó esetét.
- A másik megrázó lehetőség, hogy az elképzelt vagy a szüleiktől és másoktól "szörnynek" lefestett genetikai gyökereikkel azonosulnak. Ezt nevezik a rejtett, vagy megosztott lojalitásnak. Ha nincs lehetőség egy valóságos szülői mintával azonosulni, ez a lojalitás, azonosulás rejtve marad. Deviáns csoportokhoz, személyekhez kapcsolódásokban, tettekben azonban megjelenhet. Ilyenkor szokták mondani tévesen értelmezve a fiatal viselkedését, hogy a „génnek kiütköznek, a vér nem válik vízzé”, stb.
- Gyakori tudattalan **identitáskeresés** a serdülőkorban az otthonról való szökés, csavargás is. Pavao szerint az ilyen gyerekek jellemzője, hogy nem mennek otthonról messzire, szökésük látszólag céltalan és oktalan. Nem előzi meg otthoni konfliktus. Bolyonganak, vagy egy baráti családban töltik az időt. Az ő dilemmájuk: Milyen lennék, ha más családom lenne, máshol élnék, nem az lennék, aki vagyok? Csak véletlen, hogy az lett a családom, akikkel élek?
- A biológiai szülők keresésének kérdése: általában a kamaszokban szokott először élesen felvetődni, hogy szeretnék megismerni személyesen is a vér szerinti családjukat.

Ha a szülő nem fogadta el a gyermek múltját, és a gyereket annak, aminek megszületett, megváltoztatta nevét, elfedte származását, ha nem ápolják a múlt emlékeit, még inkább keresheti a gyerek, ki is lett volna ő, ha nem fogadták volna örökbe, mennyiben lenne akkor valóban más az identitása, és melyik az ő valódi énje, válhat-e az ember mássá, mint aminek született.

Ha ezek a témák tetejében még tabunak is számítanak a családban, akkor nagyon magára marad a serdülő, és még mélyebb válságba kerülhet, melyben könnyen hozhat elhamarkodott, rossz, esetleg visszafordíthatatlan döntéseket is.

Optimálisan a gyökerkeresés meglépésének az ideje azonban nem a serdülőkor, hanem az a kor, amikor a fiatal új, felnőtt identitása már kialakult. (ld: 10.11. fejezet)

Fiatal felnőttkor

Biológiai szülők keresése: Akik fiatal felnőttként vagy felnőttként találták meg vér szerinti szüleiket, mindig arról számolnak be, hogy azóta jobban érzik magukat a „bőrükben”: „most értem talajt, eddig lebegtem csak, mint falevél a szélben”, stb. A végtelen számú anya lehetőségének érzése szorongató.

Az örökbefogadás ténye, a saját genetikai történet nem-ismerete az örökbefogadott szülővé válása idején új aspektusból okozhat válságot. „Kire fog hasonlítani a gyerekm, melyik őszám tulajdonságai jelennek meg benne.” Sok esetben az örökbefogadott gyermeke egyben az első vér szerinti hozzátartozója lesz, akit személyesen is ismer. Nem csoda, ha ez az öröm mellett izgalommal és aggodalommal is tölti el.

A gyermekük születésének élménye újból feltépheti a saját kicsi kori elhagyatásuknak a sebeit. Ennek egy megrázó esetéről olvashatunk Pavao (Katrina esete) könyvében is.

Sokan nem mernek szülővé válni, vagy súlyosabb krízisbe kerülnek a szülővé váláskor, mert attól félnek, hogy ők sem lesznek képesek megbirkózni ezzel a feladattal, ahogy a szüleik sem. Sokuknak viszont – az örökbefogadó szüleik iránt érzett hála, azonosulás miatt, vagy, hogy egy hozzájuk hasonló elhagyott gyereken segítsenek – ott van a jövőkéjükben az örökbefogadás.

Felnőttkor

A veszteséggel való megbirkózás, a saját ismeretlen múlt és az „ember mit hagy hátra” számvetésének a kora is. Azt sem tudjuk biztosan, hogy az élet után hová megyünk, de a

legtöbb örökbefogadottnak el kell fogadnia, hogy talán sohasem tudja meg azt sem, hogy honnan jön. Ha el tud jutni a felnőtt örökbefogadott odáig, hogy harag nélkül úgy gondol a vér szerinti szüleiére, mint akik tették, amit tenni tudtak, képessé válik a megbocsátásra, elfogadja sorsát.

Így az időskori visszatekintés kevésbé fenyeget kétségbeeséssel, értéktelenséggel és az élet értelmetlenségének az érzésével, és megfelelő válaszokra talál a „mit jelent örökbefogadottnak lenni” kérdéseire a visszatekintés tükrében.

Időskor

Mit jelent örökbefogadottnak lenni a visszatekintés tükrében?

Végső elhatározások biológiai családtagok keresésére. Vannak, akik az elmúlással való szembenézéskor szánják rá magukat a gyökérkeresésre. (A Mózeskosár Egyesület felnőtt örökbefogadottak csoportjában főleg azok vannak így, akik későn tudták meg az igazságot). Ebben az idősödő életkorban azonban már ritkán találunk élő tanukat a sorsukra, és ettől eléggé szenvedhetnek. Kérdéseik már örökre megválaszolhatatlanok maradnak a számukra, ahogy az inkubátorba tett, anonim szülők, vagy képzelt apai bejegyzéssel anyakönyvezett gyerekeknek is ez lesz a sorsa. Nekünk segítőknek emberi és morális kötelességünk mindent megtenni azért, hogy minél kevesebb ilyen eset történjen. Ferenczi Sándor neves XX. századi magyar analitikus szerint még a rossz apa képe is jobb /kevésbé ártalmas/, mint a nem létező apa.

11.4. A titok szerepe az örökbefogadásban

A titok rövidtávon kényelmes megoldásnak tűnhet az alábbi szempontokból:

- Nem kell vállalni a meddőséget a külvilág felé, sem a „mostoha” szerepét a gyermek felé.
- Nem kell félni a gyerek gyökérkeresésétől.
- A gyereknek nem kell szembesülnie a biológiai szülők általi elhagyás veszteségélményével.
- Nem kell tartani attól, hogy egyszer a szülő fejéhez vágja örökbefogadott gyereke egy konfliktusban, hogy „ne mond meg, mit tegyek, mert nem is vagy az anyám/apám”. Ha a szülő nem tudja, mit válaszoljon a gyermek „nehéz” kérdéseire az örökbefogadottságáról, mit mondjon a vér szerinti szülőkről és a döntésükről.
- Az elhallgatással szülő a számára nehezen elfogadható információktól is védeni kívánja gyermekét.

Az igazság nehéz útja

- Az igazság útját járni ebben a témában nem könnyű feladat, de a gyermek az örökbefogadotti sorsot feldolgozni, és az örökbefogadott identitást sérülés mentesen felépíteni csak az örökbefogadó szülők támogatásával és a kezdetektől megvalósított nyílt kommunikáció mentén válhat képessé.
- Bizalmi kapcsolat csak őszinte kommunikáció mellett alakulhat ki.
- A titok általában lelepleződése nélkül is kommunikációs zavart okoz a felek között: elbizonytalanít, zavarja a megértést, szorongást kelt, gyanakvóvá teszi a titokból kizártat. Elválasztja a feleket, és elszigeteli a családot a kapcsolataitól és a múltjától is.
- A lelepleződés ellen tett permanens óvintézkedések miatt a titkot hordó is súlyos stresszt élhet át: szorong a lelepleződéstől, ami miatt az is előfordulhat, hogy előbb-utóbb mentálisan összeomlik, vagy éppen ő, a szülő, maga szólja el magát, ezzel sokszor komoly traumát okozva, a leginadekvátabb módon, – negatív tartalommal, indulatosan konfliktus helyzetben – pont a titkolózó szülő vágja a gyermeke fejéhez az igazságot. Máskor meg azért dől össze a hazugságvár, mert nem emlékszik jól a szülő, hogy korábban ugyanarra a múltra vonatkozó

kérdésére mit válaszolt gyermekének. A gyermek viszont nem biztos, hogy elfelejtette a róla szóló, számára fontos információt. (Például hajjal, vagy kopaszon született-e).

- A titok érdekében tett szülői óvintézkedések akadályozhatják a gyermek fejlődésével járó autonómmá, felnőtté válási, önállósulási törekvéseit, és a gyermek reális, és stabil identitástudatának a kialakulását is.
- Az is gyakran előfordul, hogy a gyermek másoktól tudja meg később az igazságot. A szülei hazugságának lelepleződése minden korban és körülmény között csalódást és traumát okoz a gyermeknek, de a legveszélyesebb, ha kamaszként, az identitásválság idején szerez tudomást az örökbefogadásáról. (lásd: normatív krízisek fejezetben)
- Ha titok az örökbefogadás a gyermek előtt, a gyermek hazugságban nő fel. A szülő mintát nyújt az őszintétlenségre, így nem meglepő, ha a gyermek sem lesz őszinte vele, és ettől súlyosan sérül a szülő-gyermek bizalmi kapcsolat.
- Előfordulhat az is, hogy a gyerek másoktól már tudja a titkot, de nem meri elmondani a szüleinek, mert azt hiszi, hogy akkor minden megváltozna, összedőlné az életük, ha nem játszanák meg a vér szerinti kapcsolatot. Inkább hordja a lelkét nyomorító, önbizalom- és bizalomromboló súlyos titkot, ami elválasztja a szüleitől, és mételyezi a kapcsolatukat.
- Azt is mondhatjuk, hogy végsősorban az örökbefogadást eltitkoló szülő nem biztosítja gyermekének a Magyarország által is elfogadott, a Gyermekjogi Egyezményben megfogalmazott jogát, mely szerint minden embernek joga származása megismerése.

11.5. A gyermek számára örökbefogadottsága közlése

A kommunikációt a témában a szülőnek kell elkezdeni!

Ha 5-6 éves koráig nem beszélnek a szülők a gyermeknek a történetéről, bár számukra úgy tűnhet, hogy még nem is érdekli a dolog a gyereket, gyakran a gyermek már megsejtett, megérezett valamit abból, hogy „valami nincs rendben” az ő érkezése, születése körül:

- Azt tapasztalat alapján érzi, jobb nem kérdezni születése körülményeiről, mert, ha kerülgette is korábban a témát, mindig zavar támadt a szülei viselkedésében. A gyerekek pedig elementáris érdeke – saját jólléte záloga – szülei jólléte, amit azzal is tud védeni, ha nem tesz fel nekik „kínos” kérdéseket, ezért kerülni kezdi ő is a témát, segítve ezzel a szülőnek is a hallgatás fenntartásában.
- A hallgatás útján haladva a család a gyermek iskolás koráig eljuthat odáig, hogy már kialakul benne az – a számára evidensnek tűnő tévhit-, hogy mint „mindenki”, ő is az anyja hasából született. Minden ez utáni „felvilágosítás” már nehezen helyrehozható csalódással jár, törést okozva identitása fejlődésében és a szüleihez fűződő bizalmi kapcsolatában is.
- A késleltetett kommunikációval a szülők azt is kockára teszik, hogy esetleg másoktól, és rossz szövegkörnyezetben, negatív konnotációval hall örökbefogadottságáról először a gyermek. Ez énképét rombolhatja össze a szülőktől elmaradt belső megerősítő magyarázatok hiányában. Nem is beszélve arról, ha ezt a titkolózást esetleg serdülőkorig sikerül a családnak fenntartani.
- A kamaszkor fejlődési kihívása, az identitás válságával való megküzdés. A gyermeki én és énkép elengedése, és egy új, serdülő identitás kialakítása. Ez terhelődik meg a bizalomvesztéssel, csalódással, hogy becsaptak, nem is az vagyok, akinek eddig hittem magamat. Mi is akkor az én valódi énem, kivé is válhatok, ha azt sem tudom, ki vagyok valójában?
- Minden késleltetett nyílttá tevés azt a tudatot erősíti a gyermekben, hogy azért nem beszéltek erről vele, mert ez egy nem oké dolog, ezért lehet az is, hogy védeni akarták magukat, vagy őt is az igazság kimondásától, vállalásától.

Mit javasolnak a szakemberek a szülőknek az örökbefogadásról való kommunikációval kapcsolatban a gyermek számára?

A gyermekkel a családba kerülés első pillanatától beszélni kell az örökbefogadásáról, akkor is, ha olyan kicsi, hogy még nem is érti. Ez nemcsak azért fontos, hogy a gyermek tudjon róla, hanem azért is, hogy a szülőnek legyenek szavai arra, hogy a gyermekkel az örökbefogadásról beszéljen, ezáltal a szülő és a gyermek között nem alakul ki kommunikációs gát. Így az örökbefogadó szülő számára is természetessé válik, hogy nyíltan beszél a gyermekével az örökbefogadásról. Ekkor olyasmit mondhatunk neki, hogy „Katikám, olyan jó, hogy itt vagy velünk, hogy örökbe fogadtunk, mi lettünk a szüleid, anya és apa nagyon örül, hogy te a mi gyermekünk lettél!” Az újszülött korban örökbe fogadott gyermekről a kezdetektől készüljön papíralapú, kronologikus sorrendbe rendezett fotóalbum, amit majd kedve szerint maga is nézegethet a gyerek. Másfél-két éves gyerekek a tükörben és a fotókon is megismerik magukat, és az ismerős személyeket. Ettől kezdve a fényképek alapján kezdhethetünk mesélni születése és örökbefogadása örömteli történetéről. A fényképek könnyítik a kommunikációt a szülő számára, a gyermeknek pedig a megértést, és az ismétlések lehetőségével az emlékezést is.

Nyílt örökbefogadás esetén tegyük be első képként a vér szerinti anya képét az élettörténeti könyvbe, lehetőleg a gyermekkel a karjában, és esetleg készülhet közös kép is az örökbefogadó szülőkkel együtt. Ezzel is hitelesebb lesz a szülőktől az a későbbi magyarázat, hogy szerette az anyukája, de nem tudott róla maga gondoskodni. Azért döntött így és bízta rájuk, mert jót akart neki. Úgy gondolta, hogy ők jó szülei lesznek, gondoskodni tudnak róla, szeretni fogják, és meg tudják adni mind azt, amire egy gyereknek szüksége van. Például, ha van fénykép az anyáról: „Ő az a néni a képen, vagy (akik az utónevén emlegetik) „Mari”, akinek a pocakjából születél, ebben a kórházban (ha van kép a szülészetről) vagy az inkubátor, ahová betett, hogy a doktor bácsik vigyázzanak rád, amíg érted mehettünk.”

A titkos örökbefogadás esetén sokszor nincs kép az anyáról, de legalább a szüléset épületének fotójával, vagy az inkubátorba helyezett újszülött esetén egy inkubátor képével kezdődhet az album! Minden gyermeknek kell, hogy legyen saját születéstörténete! Ez is segít annak a lelki egészséghez tartozó tudás beépülésében, hogy azok vagyunk, akinek megfogantunk, megszülettünk, ha a környezet és a személyek változtak is körülöttünk. Az én-állandóság, én-azonosság tudata nélkül nem tud kialakulni az integrált személyiség, a stabil identitástudat. („ki vagyok, honnan jövök, hová tartozom, milyen vagyok, hová tartok?”) Az én-állandóság tudatot erősíti, ha nem változtatják meg a szülők a gyermek utónevét, megszólítási nevét.

Természetesen nem kell minden nap nézegetni az albumot, és beszélni az örökbefogadásról, de ha a gyermeknek kedve van, nézegethesse, illetve olyan gyakorisággal azért foglalkozzunk a témával, hogy amire óvodába megy a gyermek, tudja, hogy minden gyerek egy néni pocakjából születik, ahogy ő is a „Mari”, illetve egy néni pocakjából született, aki ránk bízta, hogy legyünk mi az anyukája és az apukája.

Ez a korán elkezdett kommunikáció természetessé teszi a gyermek számára az örökbefogadottsága megélését, és lehetőséget teremt arra, hogy időben megfogalmazódjanak benne az ezzel kapcsolatos kérdések, amikre a szüleitől így meg is kaphatja mindig az életkori – értelmi – érzelmi befogadó képességéhez mért, a valóságnak megfelelő megnyugtató válaszokat.

Egy 3 év alatti gyermeknek, amennyiben nincs kötődése, emléke az anyjához, a szülő nőről néniként, vagy az utóneve alapján mesélünk: „a néni (illetve pl: Mari), aki megszülte őt”. A kettős anya képének a megértésére ebben a korban még nem képes a gyerek. Fokozatosan alakul majd át az évek során a belső megértéssel és a reális gondolkodás fejlődésével párhuzamosan a néni képe a szülő anya fogalmává, úgy 5–6 éves korig.

Ha nagybacska, 3 év feletti, olyan gyermeket fogadunk örökbe, akiben a család, az anya – apa fogalmak már kialakultak, tudnunk kell, hogy a környezete, a szakemberek hogyan készítették fel az örökbefogadásra:

- Tudnia kell, hogy ahhoz, hogy gyermekek szülessenek, kell egy apa és egy anya. Neki is van szülő anyja és apja, még ha esetleg nem is ismeri őket.
- Tudnia kell, ki a nevelőszülő az életében.
- Tudnia kell, hogy a szülei nem jönnek többet, hogy miért lett örökbe fogadható, és hogy miért jó az, ha örökbe fogadják. (Mindenkinek, kell, hogy saját családja legyen!)
- Az örökbefogadónak azt tanácsoljuk, hogy csak akkor kezdjék el a barátkozást, ha a gyermek ezzel már mind tisztában van, és nyitott a lehetséges új szülők megismerésére.
- A vér szerinti szülők megszakadó kapcsolattartásának a gyászával nem lehet megterhelni egy új, épp csak bontakozó szülő – gyerek kapcsolatot.
- Meg kell előzünk a közlések és a feldolgozás idői szétválasztásával is azt, hogy a gyerek azt hihesse, az örökbefogadónak köze van a szülei eltűnéséhez.
- Az örökbefogadónak elég kihívás lesz az új kapcsolatban nevelőszülőktől való elszakadás veszteségének a feldolgozása a gyermek számára az örökbefogadók segítségével.

Amikről az örökbefogadott gyermeknek hat éves koráig tudnia kell az örökbe fogadottságával kapcsolatban:

- az örökbefogadás tényét: nem lehet titok, elhallgatás, hazudozás, a kezdetektől nyílt kommunikáció legyen,
- családalapítás, bővülés útjai: a családban születik a gyermek vagy örökbe fogadják,
- ő is született: legyen valódi születéstörténete,
- mi történt a szüleivel, amiért úgy döntöttek, hogy nem ők fogják felnevelni,
- nem ő a hibás a történetekért,
- az örökbefogadó szülő tisztelettel beszéljen a vér szerinti szülőkről és az örökbeadási döntésükről (a gondoskodás formája, nem eldobás)
- a történet alapjait le kell fektetni (a valóságnak megfelelő, a gyermek értelmi-érzelmi befogadó képességének megfelelően),
- a fizikai különbségekre valós és pozitív válaszok (pl: kreol külső, roma vér szerinti szülők, vagy információ hiányában annak a lehetősége).

Mindig a gyermek érzelmi-értelmi befogadóképessége szerint fogalmazunk, de a valóságtartalomnak megfelelően, hogy arra a későbbiekben is építeni lehessen, hogy mindig őszintén tudjunk a későbbiekben is válaszolni a gyermek kérdéseire. (Például ne mondjuk, hogy tévedésből ment a másik néni hasába, mert ez egyrészt butaság és ezzel még az eltévedéssel a történetért a felelősséget is a gyermek vállára tennénk: ő tévedett, ő hibázott, ő ment másnak a hasába).

Ebben az időszakban fontos, eljutni a kommunikációban odáig, hogy legyen a gyermeknek saját, a valósághoz igazodó születéstörténete, akkor is, ha gyermekotthonból, vagy nevelőszülőtől, és nem újszülöttként, vagy nyílt eljárásban fogadták is örökbe. A gyermek örökbefogadásakor az örökbefogadó szülők figyeljenek, kérdezzenek és jegyzeteljenek erről is a gyermek iratanyagának ismertetésekor és a szakemberekkel, vagy a nevelőszülővel való találkozásokkor is, készulve ezzel is gyermek később várható kérdéseire! Ha lehetséges, szerezzenek be fényképeket legalább a vér szerinti szülőkről.

11.6. A környezet bevonása örökbefogadás esetén

Az örökbefogadásra való felkészülés időszakában a környezet bevonása:

- A család támogatása nélkül lelkileg nehéz az örökbefogadó szülővé válás útját bejárni.
- Az örökbefogadott gyermek érkezésére a szülőknek kell felkészíteni időben a környezetüket.

- Egyéni élethelyzetük alapján maguknak kell mérlegelniük, mikor a legcélszerűbb beavatni a munkahelyi vezetőiket, munkatársakat is az örökbefogadási terveikbe, abba, hogy várhatóan egy időre kiesnek majd a munkából.
- Kistelepülésen élve nem lehet kérdés, hogy ki fog majd arról tudni, hogy a nevelt gyermek nem vér szerinti a családban. Nagy városokban egyéni döntés alapján választják meg a családok, hogy kinek, mikor és hol beszélnek az örökbefogadásról.
- Számba kell venniük, milyen helyzetekben, kik felé adekvát a közlés, kik tartoznak a „kihagyhatatlanok”, illetve a bizalmi személyek körébe. Ilyen a család, az orvos, a védőnő és a közvetlen környezet, akik fontosak a számukra, a gyerek számára, akikkel rendszeresen és hosszútávon tart kapcsolatot a család (barátok, szomszédok, kollégák).

Az örökbe fogadás nyílt vállalása nem azt kell, hogy jelentse az életükben, hogy mindig, minden helyzetben örökbe fogadó családként mutakozzanak be. Nem lehet a gyermek első önazonosítója az, hogy örökbefogadott, mert akkor ez inkább stigmává válik, és a gyermekben a szülők részéről történő távolítás, vagy az el nem fogadás érzését keltheti fel. Több körülmény is befolyásolhatja, hogy az oktatási intézmények felé mit, hogyan, mikor kommunikálnak az örökbefogadásról a szülők. Kérdés, hogy

- látszik-e a gyermek küllemén, hogy nem vér szerinti gyermek,
- van-e pozitív referenciájuk a szülőknek az adott intézményről, pedagógusról a témát illetően,
- hány évesen kerül az intézménybe a gyermek,
- rábízható-e már, hogy maga döntse el, kit avat be örökbefogadottságába,
- van-e az örökbefogadásból fakadóan olyan adottsága a gyermeknek, amit a története ismerete alapján kell megértenie a pedagógusnak ahhoz, hogy megfelelően reagálni, segíteni is tudjon.

Fontos tudni és szem előtt tartani:

- Ha a gyermek tudja, hogy örökbefogadott, de a szülők nem engedik, hogy másnak beszélhessen róla, a gyermek olyan titokként fogja ezt értelmezni, amit szégyellni kell.
- A szülők a saját disztingvált helyzetkezelésükkel mintát adnak arra a gyerekeknek, hogy ez nem szégyen, nem titok, de nem is tartozik mindenkire.
- A gyermek feje felett soha ne beszéljenek a hozzájárulása nélkül a történetéről, örökbefogadottságáról.
- A titoktartásra kötelezettek (egészségügyi alkalmazottak, pedagógusok, gyámhivatali, bírósági alkalmazottak, a gyermekvédelemben dolgozók) csak a szülők, illetve később a fiatal, vagy felnőtt örökbefogadott hozzájárulásával adhatják tovább a rájuk bízott információt, és csak annak, aki felé az érintettek felhatalmazták rá.
- Ha egy bizonyos közegben nem akarták elmondani, hogy örökbefogadott a gyermekük, ezt később semmiképp ne akkor fedjék fel, amikor valamilyen nevelési, tanulási, viselkedési gond merül fel vele kapcsolatban. Ne csak akkor érezze a gyermek, hogy elfogadják, amikor éppen büszkének rá. Ne felejtsek el, hogy a szülők szeretetének a kimutatására, megértésére, elfogadására akkor van a legnagyobb szüksége a gyermekeknek, amikor nehézségeik vannak: akár beilleszkedési-alkalmazkodási, teljesítménybeli vagy az élet más területén.
- Vegyék tekintetbe azt is, hogy a gyermekek egyre inkább képessé válnak arra, hogy önállóan tudjanak és akarjanak is dönteni abban, hogy kivel osztják meg történetüket.
- Az, ahogyan az örökbefogadók kommunikálnak az örökbefogadásról és örökbefogadott gyermekükről, befolyásolja azt is, hogy a környezet hogyan fog viszonyulni az örökbefogadáshoz, hozzájuk és gyermekükhöz a jövőben.
- Az is megtörténhet, hogy a szülő titkolózik, de a gyerek mond valamit az örökbefogadottságáról például az óvodában („én nem az anyukám hasából születtem”), amit a be nem avatottak nem értenek és kinevetik.

- Előfordulhat, hogy az örökbefogadott gyerekek az élettörténetéből adódó, olyan fejlődési-viselkedési jellegzetességei, tünetei vannak, amit csak a beavatott pedagógus tud jól értelmezni, kezelni és segíteni benne a gyerekeknek.
- A család kéréseihez alkalmazkodniuk kell az oktatási intézményeknek abban is, hogy kinek mikor, hogyan mondhatják el a gyerek örökbefogadottságának a történetét. Például, ha a család, vagy a gyerek kéri, hogy a közösségbe érkezésekor ne úgy mutassák be a többieknek a gyereket, hogy jött egy új örökbefogadott osztálytársatok, hogy ő, akkor és annak mondhasa el, akinek, és amikor akarja.
- Ne hagyják, hogy a gyerek minden problémáját: képességbelit, „diszességét”, figyelemzavarát stb. az örökbefogadásra fogjanak a környezetében! Hiszen nem csak örökbefogadott gyerekeknél fordulnak elő ilyen tünetek, tanulási nehézségek.
- Ha szülőként folyton „kiragasztjuk” a gyermekünkre, hogy örökbefogadott, könnyen eltávolításnak, elutasításnak érezheti. Ha egyesek külső hasonlóságot vélnek felfedezni a gyerek és szülő között, nem kell mindjárt tiltakozni, hogy az lehetetlen, mert nem vagyunk vérrokonok. Szerencsésebb, ha ilyenkor inkább csak összekacsintunk az örökbefogadott gyerekünkkel, aki egyébként tisztában van az igazsággal.

11.7. **A szűkebb – tágabb környezet viszonyulása az örökbe fogadáshoz:**

A környezet viszonyulása az örökbefogadókhöz

A meddőség már általában nem „szégyen”, annál is inkább, mivel egyre több család érintett benne. Az örökbefogadót inkább tisztelet övezi, mint előítélet.

A környezet viszonyulása az örökbefogadott gyermekekhez

Az örökbefogadott gyermekekről sem gondolják azt, hogy ha házasságon kívül született, akkor erkölcstelen, „zabigyerek”. Az, az elképzelés azonban, hogy csak „problémás emberek” hagyják el a gyermekeiket, még mindig sokakban – bár egyre kevésbé – előítéletet kelt az örökbefogadott gyermekekkel szemben, mintha genetikailag örökölnénk a szüleink „bűneit”.

A gond főleg abból adódik, ha olyanok viszonyulnak előítéletesen az örökbefogadott gyermekhez, akikkel napi kapcsolatban van, akik a személyiségét, énképét, önbecsülését formáló pedagógusi szerepben, vagy egyéb referencia viszonyban vannak vele.

Minden szülő számára fontos, hogy jó, a gyermekét elfogadó, a szülői ház értékrendjének világnézetének megfelelő oktatási intézményt találjon gyermeke számára. Az örökbefogadónak javasoljuk, hogy próbáljanak meg referenciát szerezni előzetesen gyermekük oktatási intézményéről, pedagógusairól az örökbefogadásra vonatkozóan is.

A gyermek diszkriminálása esetén mik az örökbefogadó szülők lehetőségei?

Minden szülő kötelessége megvédeni a gyermekét, ha igazságtalanság éri. Az örökbefogadó szülő is álljon ki a gyermeke mellett! Ebben segítséget kérhet a pedagógustól is, ha gyermekek részéről jön a sérelem. Ha a pedagógus nem tud ebben mellé állni, meg kell fontolni az intézményváltás lehetőségét is a gyermek védelme érdekében. A gyerekek nézeteit ugyanis a felnőttek, szüleik, tanáraik alakítják ki mindennel, így ezzel a kérdéssel kapcsolatban is.

Egyszerű esetekben azonban, ha az örökbefogadott gyermek a szülei szeretetében, elfogadásában és az örökbefogadásáról tőlük kapott magyarázatok által stabil identitástudattal, és pozitív énképpel, önellfogással rendelkezik, maga is meg tudja védeni magát a gyerekek kellemetlen megjegyzéseivel szemben, és leperregnek róla az ilyen és hasonló gyermeki megjegyzések: például „Neked nincs is anyukád!” „Dehogynem, kettő is van, az egyik megszült, a másik felnevel.”

Óvodások között ugyan még nem szoktak előfordulni ilyen konfliktusok a gyerekek között, de a kisiskolások már több negatív megnyilvánulást mutatnak mindenféle mássággal, így esetleg az örökbefogadással kapcsolatban is. Ne nehezteljenek ezért rájuk! Egyrészt, mert nézeteiket a felnőttek alakítják. Az erkölcs órák témái közt remélhetőleg szerepel a másságnak az elfogadása, a kirekesztés témája is, mert ebben a pedagógusoknak nagy befolyásoló szerepe lehet.

A tapasztalat azt mutatja, hogy prepubertás kortól már elsősorban a társaik saját tulajdonságai és viselkedése alapján alakítják ki a véleményüket a másikról, és nem a családi háttére alapján. Serdülőkortól pedig a kortársakat már egyáltalán nem foglalkoztatja a másik gyerek, vagy fiatal örökbefogadottsága, legfeljebb, ha deviáns, antiszociális a fiatal viselkedése, tulajdonítja a környezet tévesen a feltételezett negatív genetikai adottságainak az ismeretlen családi származására utalva. Miközben tudjuk, hogy ez sokkal inkább fakadhat nevelési hibákból, az el nem fogadottság érzése miatti negatív énképből, a negatív képzetekkel terhelt vér szerinti szülőkhöz fűződő rejtett lojalitásból és egyéb, a diszkrimináltság frusztrációiból.

11.8. A közösségbe kerülés problémái:

A 0–3 év között örökbefogadott gyermekek fejlődési szükséglete a családban való nevelkedés

A 0–3 év közötti gyermekeknek sem fejlődési, sem szocializációs szükséglete az intézményes közösségi gondozás – nevelés. Akkor sem, ha a korábbi gondozási helyén már több gyermek között nevelkedett.

Az örökbefogadó szülők gyermekük esetleges gyermektársasági igényét kielégíthetik játszótéren, játszóházban és egyéb bébi foglalkoztatókban. A gyerek gondozását azonban ekkor se bízzák másra, és lehetőleg legyenek jelen a foglalkozásokon.

Az vállalkozzon 3 év alatti gyermek örökbefogadására, aki biztosítani tudja örökbefogadott gyermeke számára 3 éves koráig az otthoni, szülők általi gondozását, nevelését.

A 3 év felett örökbefogadott gyermekek közösségbe kerülése

Csak a már biztonságosan kötődő gyermek képes a szeparáció elviselésére. A csecsemő kor utáni örökbefogadásokban a biztonságos kötődés kialakulásához hónapokra, akár egy – két együtt töltött évre is szükség lehet a gyermek életkora, a korábbi kötődési tapasztalatai és az örökbefogadók személyes adottságai függvényében.

A 3–10 év közötti gyermekeket örökbe fogadó szülőnek van lehetősége fél évet GYES-en maradni a gyermekkel az örökbefogadás után, ami a kötődés elmélyítését segítheti.

Előfordulnak olyan esetek is, amikor már a 30 napos kötelező gondozási idő alatt beadják magánóvodába a gyereket az örökbefogadók.

Az idő előtti közösségbe kerülés negatív hatásai, tünetei:

- Akihez még nem is kötődöm, nem fogom megsíratni. A kötődési vákuumban lévő, de még kötődő képes gyermekek általában túlzottan, zavarodottan keresik az új kötődési lehetőségeket, kapcsolódásokat, például az óvónőn „csüngenek”
- Ha egy kapcsolat elmélyülésére sincs alkalmuk, kialakítják a maguk túlélést biztosító, több és/vagy váltakozó személyekhez fűződő felületes kötődéseiket, ami hosszútávon a személyiségük alakulását, kapcsolataikat kedvezőtlenül befolyásolhatja. A sodródó, felületes, váltakozó kapcsolatokban élő promiszkuis felnőttek kötődési mintázata hasonló ehhez.
- Egy jól alakuló, de még nem eléggé stabil, nem eléggé biztonságos kötődési fázisban lévő szülő – gyerek kapcsolatban a gyermek számára a szülőtől való elszakadás szeparációs szorongást kelt.

A szeparációs szorongás tünetei, fázisai:

- Az első fázisában (első percek-órák) a gyerek erős tiltakozással, ágálással, sírással reagál

- A második fázis a kimerülés fázisa, amikor a gyerek passzivitással tiltakozik, apatikus, depresszív viselkedést mutat. Ez több napig is eltarthat, tartós szeparációnál (például kórházi elhelyezés).
- A harmadik fázisban, ha van lehetőség, új kapcsolatok elfogadására nyitottá válik.

Hogyan készítheti fel az örökbefogadó szülő gyermekét a 3 éves kori óvodai beszoktatásra?

A szüleikhez már kötődő gyermeket rövid időkre (1-2 órára) rá lehet bízni időnként a számára ismerős személyekre, például nagyszülőkre a saját biztonságát adó otthoni környezetében. Az ismétlődő rövid szeparációkkal megtapasztalja a gyerek, hogy a szülő megbízható, visszatér, ahogy ígérte, nem hagyja el. Ez segít a biztonságos kötődés megerősödésében.

Ha a szülő szorong a gyermek elengedésétől, mert félti, hogy nélküle baj érheti, bánthatják, vagy nem bízik abban, hogy gyerek képes beilleszkedni, a szorongását a gyerek megérzi, és őt is elbizonytalanítja, szorongóvá teszi. Legyen a beszoktatás fokozatos: látogassanak el nyílt napon a gyerekekkel az óvodába, néhány napig jelen lehet a szülő is az óvodában, stb.

11.9. Az örökbefogadott gyermek tipikus kérdései különböző életkorokban:

Nehéz kérdések az örökbefogadásban azért lehetnek, mert a szülő sem tudja megérteni, elfogadni, hogyan kerülhet valaki olyan helyzetbe, hogy "lemond" a gyerekről, illetve nem képes megfelelően gondoskodni róla, vagy a szülő nem tudja a helyes válaszokat a gyermek felmerülő kérdéseire. Ha, valaki azt nem képes ítélezni nélkül megérteni, hogy vannak olyan élethelyzetek, krízisek, emberi sorsok, egyéni életutak, amelyek egyeseket aktuálisan, vagy személyiségükben nem tesznek alkalmassá a gyermeknevelésre, az nem is lesz képes hitelesen jól válaszolni a gyermeke ezzel kapcsolatban felmerülő kérdéseire.

Alapelvek

Az örökbefogadottság feldolgozása egy életre szóló feladat. A gyermekek is éppen ezért különböző fejlődési szakaszokban újra és újra más-más szinten és aspektusból fogalmaznak meg kérdéseiket történetükkel, vér szerinti családjukkal kapcsolatban.

- Ebben az identitáskeresésben és feldolgozásban a szüleiktől kaphatják a legtöbb segítséget.
- Fontos, hogy a szülők vegyék észre a gyermek ráutaló, nem direkt érdeklődését is, sose hagyják reagálás nélkül a kérdéseit, készüljenek fel a gyermek ezzel kapcsolatos lehetséges „nehéz” kérdéseire is.
- Mindig csak annyit mondjanak, amennyit kérdez, ne terheljék meg olyan információkkal, amit nem tudna még megérteni. A gyerek azt tudja megérteni, amit meg tud kérdezni. Csak a kérdésére válaszoljanak, ha nem értik, pontosan mit szeretne tudni, kérdezzenek vissza, konkretizálják, mit akar megtudni.
- A gyermek felé az örökbefogadás ténye nem lehet egyszeri közlés, hanem egy olyan tudatosítási folyamat, amelyben úgy érzi, „mindig is tudta”. Fogalmazzanak egyszerűen, folyton bővítve a történetet, az öröm kifejezésével, olyan gyakorisággal beszélve róla, hogy feledésbe ne menjen, akkor, amikor van apropója, de ne a gyerek feje felett, az engedélye nélkül és mások előtt. Mindig legyenek rapport készek a gyermek ezzel kapcsolatos kérdéseire.
- Segítséget nyújtanak a szülőknek a gyermek örökbefogadott identitásának a feldolgozásában 1,5 éves kortól a fotók, 3 év felett az élettörténeti könyv, tematikus mesekönyvek, és a szülőknek szervezett élettörténeti tréningek, a közös emlékezés, a múltbeli kapcsolatok ápolása, visszalátogatás a múltba, kapcsolattartás a nevelőszülővel, adott esetben a vér szerinti családdal is.

Születéssel kapcsolatos kérdések

A születéssel, és így az örökbefogadással kapcsolatos első – sokszor nem egészen konkrét, de ráutaló – kérdések általában óvodáskorban (3-4 éves kortól) jelennek meg a gyermekek kommunikációjában. Például családi fotókat nézegetve: „Én miért nem voltam ott az esküvőtökön, és hol voltam akkor?” Ez a kérdésfelvetés például jó alkalmat teremt arra, hogy a szülő beszéljen a gyermeknek családba érkezése valós történetéről

Miért kérdések

Az első megnyugtató választ váró „miértek” a történetével kapcsolatban a gyermekek 5-6 éves kora körül szoktak először felmerülni i: „Miért nem ő lett az anyukám, miért nem akart felnevelni, miért nem kellettem neki?” Fontos, hogy a szülő képes legyen megnyugtatóni a gyermeket, hogy nem vele van „baj”, nem ő a „hibás”, nem felelős a történetekért.

És az anyukája sem „szörnyeteg”: nem „eldobta”, „elhagyta”, „elutasította”, „eltasította” magától, hanem azért döntött úgy, hogy nem ő fogja felnevelni, mert jót akart neki. Ő nem tudta volna megadni neki, amire egy kisgyereknek szüksége van, ezért rájuk bízta/nyílt örökbefogadásban/, illetve lehetővé tette (titkos örökbefogadásban), hogy gyermekekre vágyó örökbefogadók, akik meg tudják adni neki, amire egy kisgyermeknek szüksége van, felnevelhessék. És „mi pont ilyen kisgyermekről álmodtunk, ezért mi lettünk a szüleid, és most már örökre együtt is maradunk.”

Segítséget nyújtanak a szülőknek a gyermek örökbefogadott identitásának a feldolgozásában 1,5 éves kortól a fotók, 3 év felett az élettörténeti könyv, tematikus mesekönyvek, és a szülőknek szervezett élettörténeti tréningek, a közös emlékezés, a múltbeli kapcsolatok ápolása, visszalátogatás a múltba, kapcsolattartás a nevelőszülővel, adott esetben a vér szerinti családdal is.

A gyermek első saját belső válasza a „miért történt ez velem kérdésre” sajnos általában az szokott lenni, hogy ő nem kellett, mert vele lehet valami baj, amiért nem eléggé szerethető, hogy még, aki az életet adta sem volt képes megtartani. Hogyan bízhatna akkor abban, hogy mások, örökbefogadó szülei képesek őt igazán, feltétel nélkül szeretni, megtartani örökre. Ebben a tévhitben csökken önértékelése, önbizalma, biztonságérzete, és állandó szorongásban élhet, hogy mikor fogják örökbefogadói elhagyni. Ebből vagy megfeszített kényszeralkalmazkodás és ennek nyomán hamis self alakul ki (mindig mások elvárása szerinti cselekvés, saját szükségletek elfojtása), vagy a feltétel nélküli szülői szeretet folytonos próbára tévése, az úgynevezett, türelmet próbáló, esetleg fokozódó, súlyosbodó, és egy egész gyerekkoron át tartó provokációk sora jöhet, ami a szeretet bizonyítékának kereséséből fakad: „Szeretsz akkor is, ha rossz vagyok”?

Meg kell őket nyugtatniuk, hogy nem ők a hibások, nem őket nem akarta az anyukájuk/apukájuk, hanem semmilyen más gyermekről sem tudtak volna maguk akkor gondoskodni. Azért bízta őket az örökbefogadókra, mert így gondoskodott róla. neki a legjobbat akarta.

Ez lehet az a pont, ahol könnyen abba a hibába eshetünk, hogy elkezdjük hibáztatni a szülőt a történetekért, hogy védjük gyermekünk énképét és szerethetőségébe vetett hitét.

Más esetben azért „festi le” a vér szerinti szülőt az örökbefogadó negatív színben, mert attól tart, hogy egyébként átpártolna a fiatal a vér szerinti családjához és elfordulna tőle.

Ezeknek az ára az lehet, amiért, ha előbb nem is, de nagy árat fizethetünk a kamaszkorban megnyilvánuló különböző devianciák kapcsán. A szétszakíthatatlan vérségi kötelékekről és örökletes tulajdonságokról a tinédzserekben is általánosan meglévő nézet – amit sokan még ma is a serdülőkorban kiütözö géneknek tulajdonítanak-, hogy „rossz” emberektől, „rossz” gyermekek származnak. A serdülőben is ez a kétely zavarja meg az örökbefogadott tinédzser egészséges identitáskeresését, amit így fogalmaz meg magában – ha vér szerinti szüleiéről örökbefogadó szüleitől, akikkel eddig értékítéleteiben gyermekként azonosult, csak ítélezést hallott -, hogy „lehetek-e én egyáltalán jó ember, ha ilyen szörnyetegektől származom?”

A másik jó szándékú kommunikációs hiba, amikor az örökbefogadó olyan könnyebben elfogadható indokokba tömöríti a válaszait, mint a nem volt pénze, beteg volt, nem volt munkája. Ilyen élethelyzetek ugyanis bárkivel, még velük is előfordulhatnak átmenetileg. Mégis szeretnénk, ha az ilyen nálunk is előforduló családi történetek nem rendítenék meg a gyermek belénk vetett bizalmát, biztonságérzetét, mert tévesen azt gondolja, hogy ilyen okokból szokták elhagyni a szülők a gyermekeiket. Miközben azt is tudjuk, hogy az örökbeadások okai ennél mindig bonyolultabbak, többretegűek.

Gyakran halljuk azt a megfogalmazást is a gyermekről való gondoskodás szülői döntése helyett, hogy nem vihetett haza, nem engedték, hogy neveljen és hasonlók. Ennek az a veszélye, hogy a gyermek lojalitása ettől annyira erősödhet a vér szerinti szülő irányába, – aki eszerint akarja őt, – hogy az ő idealizálása, együttérzése, vágyakozása is annyira megnőhet irányába, ami megzavarhatja az örökbefogadó szüleihez való kötődését, lojalitását.

Sokszor felmerül az a kérdés is, hogy, ha nem tett a szülő hozzájáruló nyilatkozatot, hanem – ami a leggyakoribb eset- a látogatások elmulasztása miatt lett örökbe fogadható egy gyermek, akkor hol van itt a szülő döntése. Abban bizonyára egyetértünk, hogy a viselkedésünk is döntések eredménye. A gyermek is értheti a látogatások elmaradását úgy, hogy a szülő belátta, hogy nem képes felnevelni, ezért lehetővé tette, hogy mások gondoskodjanak róla.

Nagy hiba lenne persze a szülő idealizálása is: milyen csodálatos ember, hogy nekünk ajándékozott. Egyrészt ez úgyis hamisan hangzik, másrészt az örökbeadás valóban nem egy csodálatos történet, és nem is normatív krízis az örökbe fogadott gyermek életében, hanem trauma, amit enyhíteni lehet a gyermek lelkében, de idealizálni lehetetlen.

Ha szüleivel jó bizalmi kapcsolatban van a gyermek, aki bízhat abban, hogy bármikor beszélhet az örökbefogadásával kapcsolatos érzéseiről a szüleinek, mert azok megértik, nem bántódnak meg, nem tekintik hálátlanságnak, ha akár szomorú is azért, mert elhagyták a szülei – prebubertás korban (10-12 évesen) előfordulhat, hogy azt mondja, hogy szeretné megismerni az igazi szüleit. Ilyenkor érdemes visszakérdezni, hogy mit szeretne megtudni róluk. Előnyös helyzetben van az a szülő, aki az örökbefogadáskor sok információt tudott gyűjteni a gyermeke családi háttéréről, a vér szerinti szülőkről, mert akkor ebben a helyzetben a gyermeke legtöbb kérdésére hitelesen tud válaszolni.

Ebben a korban még nem igazán időszerű a gyökérkeresés útján elindulni, de fontos, hogy a gyerekek a felmerülő kérdéseikre mindig megkaphassák a koruknak, értelmi, érzelmi befogadó képességüknek megfelelő, valóságalapú válaszokat. (Néha csak olyanokat szeretnének megtudni például, hogy, hogy nézett ki az anyukájuk, kire hasonlítanak külsőleg, vagy mi volt a szakmája, van- e testvérük?)

Fontos, hogy ilyenkor is igyekezzenek pozitívan beszélni a vér szerinti szülőkről, ne feledjék, a gyermek az ő biológiai örökségük, ezért ők az identitása részei is. (Például Titkos örökbefogadásban: „Sajnos nem ismertem az anyukádat, nem tudom, hogyan néz ki, de bizonyára szép lehet, és a szép nagy barna szemeidet bizonyára tőle örökölted.” Vagy: „Nem ismertem az anyukádat, de én is sokat gondolok rá. Bizonyára nagyszerű asszony lehet, ha ilyen stramm kisfiút tudott szülni nekem.”

Identitás kérdései

A „ki vagyok és kivé válhatok” kérdések a pubertáskor identitásválság témakörével kapcsolatosak. (lásd: 10. modul: 10.3. fejezet)

Tanácsok az örökbefogadóknak a gyermekekben felmerülő nehéz kérdések megválaszolásához

Mi van, ha **bántalmazó szülő** áll a gyermek mögött, a bántalmazásról adott esetben akár emléke is lehet a gyermeknek, vagy akár a testén, és nem csak a lelkében lehetnek lenyomatai ennek. Vulgarizálás nélkül ki kell mondanunk, hogy bár sok szempontból, lehet, hogy rendes emberek, de anyukádnak, vagy apukádnak nem volt türelme a gyerekekhez, nem tudta,

hogyan kell egy kisgyerekkel bánni. Bizony az is előfordult, hogy megütött, amit nem szabad. Senkinek nem szabad senkit megütni. Mi nem fogunk megverni, mert nem értünk egyet vele. Sokaknak nehéz igazat mondani a **börtönben lévő szülőkről** is, pedig általában elég lenne csak annyit mondani, hogy néha felnőttekkel is előfordul, hogy olyat csinálnak, amit nem szabad. Azért zárják be őket a börtönbe, hogy gondolják végig mit csináltak rosszul, és többet ne csináljanak olyasmit. Tudod olyan ez, mint amikor az óvodában valamelyik gyerek rosszat csinál, és az óvó nénik a gondolkodó padra ültetik egy kis időre, hogy kicsit lenyugodva végig tudja gondolni, mit csinált helytelenül.

Gyermekeink mögött nem ritka a **drogos, alkoholista, vagy lelki beteg, depressziós szülő** sem. Mit mondhatunk róluk a gyermekünknek? Anyukádnak sok felnőtt gondja, problémája volt, ami miatt rossz kedve volt, és ezért nem tudott téged gondozni. Előfordult, hogy sok nyugtatót tablettát vett be és elaludt, így nem tudott rád vigyázni. Máskor sok bort ivott és attól ideges, haragos, türelmetlen lett, kiabált veled, vagy magadra hagyott, elment a kocsmába, mert nem szeretett egyedül lenni. A kisgyerekeket pedig nem szabad magukra hagyni, mert baj történhet velük.

Nem egyszer kérdezik a szülők, mi van, ha a gyermeküknek vannak **testvérei, akiről tudja, hogy otthon nevelik őket**. Őt akkor miért nem? Elfogadható válasz lehet a gyerekeknek, ha azt mondjuk, hogy több gyerekről nem tudtak már gondoskodni, nem őt nem akarták. Semmilyen más gyerekről sem tudtak volna már többről gondoskodni, – vagy a történet szerint – testvérei már nagyobbak voltak, de egy pici gyereknek sok minden másra is szüksége van (pelenka, tápszer, babakocsi, cumisüveg, stb.) Már a testvéreidnek sem mindent tudtak megadni. Neked jót akartak, hogy mindened meglegyen, amire egy pici babának szüksége van.

Mi a helyzet a **kiskorú szülő**vel? Ne mondjuk, hogy még nagyon fiatal volt. Ez az ábránd egy szép fiatal anyáról ellenünk dolgozik. Mondjuk inkább azt, hogy még szinte gyerek volt, éretlen volt az anyaságra. Még nem volt szakmája sem, még tanulnia kellett. És nem csak szakmát, de azt is meg kellett még tanulnia, hogy milyennek kell lenni egy szülőnek, hogyan kell bánni egy kisgyerekkel.

Kérdés szokott az is lenni, hogy mikor kezdünk mesélni a **vér szerinti testvérekről** a gyermekünknek. A gyerekek a valóságban a mindennapokban élnek. Számukra az a testvér, az a szülő, nagyszülő, akivel az élete zajlik. A vér szerinti család, valamiképpen a múltjukat jelenti, a múltjukhoz tartozik: ők a származási család, a gyökök. A meglévő emlékeket, ha vannak a gyermeknek, ápolni kell a lehetőségek és az egyéni helyzet, történet szerint.

Fényképnézegetés, vagy adott esetben kapcsolattartás is lehetséges. Ma már erre is vannak szép, jól működő példáink. Amennyiben a gyermeknek nincsenek emlékei, sem fotói a vér szerinti testvéreiről, róluk elegendő, ha akkor kezdünk beszélni, ha rákérdez a létezésükre a gyermekünk.

Általános szabálynak mondható, hogy csak arról és annyit meséljünk, amire rákérdez a gyermek. A gyerek azt tudja megkérdezni, amire a választ is meg tudja érteni. A több, vagy korai, idő előtti információk megterhelnék, nehezítenék a feldolgozást.

A gyermekünk történetéhez, a gyerekkorában az tartozik, ami az örökbefogadáskor is tudható volt. Ami az örökbefogadás előtt történt, az a gyermek múltja, ami utána történt a vér szerinti családjában arról a gyökerkeresés során, nagy korában szerezhethet tudomást. A „kukkolás” veszélye, hogy, újabb „nehéz” részletekről szerez a szülő tudomást, amiket megterhelő a gyermek elől elhallgatni, de még kockázatosabb lehet a gyermekkel megosztani. Ne „kukkoljunk” a facebookon! Mi sem szeretnénk, ha a vér szerinti szülő nyomozna utánunk. Egy szélsőséges példa meggyőzősül: a piciként örökbefogadott gyermeknek 12 éves korában meghalt a vér szerinti anyja. Az örökbefogadó tanácsot kért, hogy tudomást szerzett erről, megmondja-e a 12 éves gyermekének. Azt gondolom, a válasz egyértelmű. Az örökbefogadónak egy ilyen hír lehet, hogy megkönnyebbülés okoz, de szinte

kiszámíthatatlan, hogyan hatna a hír a felkészületlen gyermekekre. Újabb gyász, veszteség, vagy értetlenség, hogy ehhez most mi köze, amikor mostanában éppen egész más (például foci) foglalkoztatja, nem a sosem látott anyja, aki megszülte.

Más helyzet, ha – a nálunk még ritka – kapcsolattartásos nyílt örökbefogadás történik, amelyben az örökbeadó és az örökbefogadó család az örökbefogadás után is találkozik, vagy egyszerűen csak beszámolnak egymásnak az életükről. Ebben az esetben a gyermeket érintő információk volt családjáról természetes módon, közvetlenül jutnak el a gyermekhez is.

Előfordulhat az is, hogy valamelyik örökbefogadói közösségben az egymást nem ismerő örökbefogadott testvérek találkoznak. Gyakori szülői kérdés, hogy a gyerekeknek elárulják-e felismerésüket a szülők. Nem hallgathatjuk el a gyerekek elől, mert később maguk is rájöhetnek, és akkor hazugságban maradunk, amiért haragudhatnak ránk. Vannak családok, akik inkább kimaradnak a közösségi rendezvényekből, mert nem akarják ezt a kapcsolatot. Ez is lehet egy szülői döntés, mert sok oka lehet. Például nem szimpatikus a másik család, vagy nagyon toladóak, teljesen másképp nevelik a gyereküket, stb.

Ha a nevelőszülőtől hozott fotóalbumban vannak képek a vér szerinti családról (szülők, testvérek, nagyszülők, stb.), akkor azok már a gyermek számára ismertek, úgyhogy semmiképp ne fessük meg ezektől az emlékektől gyermekünket, hanem nézegessük együtt, és beszéljünk róluk neki. Sok, a gyermekben felmerülő, nehéznek vélt kérdés ezzel is megelőzhető.

Mikorra ismerje meg a gyermek a teljes történetét?

Az örökbefogadás háromszöge című amerikai könyvben az olvasható, hogy már 12-13 éves korban elmondanak mindent, a legnehezebb tényeket is a gyermeknek családi hátteréről, örökbefogadása történetéről (például még azt is, ha inceszt, kapcsolatból született). Annál is inkább, mert ettől a kortól már sok gyerek úgyis fent van a facebookon, ahol bármit megtalál. Azonban nem mindegy, hogyan, milyen szavakkal, viszonyulással beszél a szülő ezekről a történetekről: különösen, ha durva részletek is vannak benne. Halljuk meg, hogy mit kérdez, mire kíváncsi a gyermek, és ahhoz igazodva, tapintatosan, nem bántóan, arra válaszolva, és annyit mondjunk a történetből, amire rákérdezett.

Mikor beszéljünk a meddőségről?

Amikor a gyermek megkérdezi, hogy miért nem te szültél, akkor el lehet mondani, hogy anyja hasa beteg volt, vagy apának nem volt magocskája, amiből gyerek születhet. De ne azt sajnáljuk, hogy nem született gyermekünk, hanem „mi is szeretnénk volna, ha ő a mi pocakunkból született volna, de az a jó, hogy már ezután mindig együtt leszünk”.

Szemben néhány felvilágosító mesekönyv példájával – ne a meddőség történetével kezdődjön a gyermek élettörténetének a feldolgozása, hanem a gyermek érkezésének örömeivel, születése történetével! (Mennyire vágytunk rá, hogy legyen gyermekünk, és végre megszületett ő, ami életünk legnagyobb öröme volt, hogy ő lehetett a mi kislányunk, kisfiunk.) A saját gyászunkhoz jogunk van, de a könnyeink felszárítását nem várhatjuk az örökbefogadott gyermekünktől. A felnőttek a gyerekekre terhelés nélkül kell megküzdnie a meg nem született gyermek veszteségével.

Mit tegyünk, ha nem kérdez a gyerek?

Ilyenkor a legjobb ötlet elkészíteni az élettörténeti albumot, és a képekről elkezdni mesélni. Ha egy frissen örökbefogadott gyerekről van szó, aki nemrég szakadt el a nevelőszülői családtól, lehet, hogy sírdogálni fog a képek felett. Ettől nem szabad megijedni. Egy jól kötődő gyermeknél a gyázmunka nem megúsztató, és segíti a veszteségek feldolgozást is. Ha megoszthatja szüleivel ezt a szomorúságát, és megértjük őt, az a bizalmát, kötődését fogja erősíteni felénk.

Ha nem kérdez a gyermek, segíthetnek a kommunikáció elkezdésében a tanfolyamon bemutatásra kerülő – felvilágosító mesekönyvek is.

Ha nem beszélünk róla, mert nem kérdez a gyerek, 5-6 éves korára a gyermek számára evidenciává válik, hogy a jelen családjába született, s ha már kialakult benne ez a tévhit, nagy csatlódás lesz ezt elvenni tőle, és felépíteni valódi történetét, kialakítani reális identitástudatát. A kommunikációt ezért sokkal korábban a szülőnek kell elkezdenie a témában, amiben nem az örökbefogadás szó használata a legfontosabb – 6 éves korukra már ezt a fogalmat is ismerik a gyerekek – hanem, hogy az azt jelenti, hogy egy másik néni hasából született és mi lettünk örökre a szülei.

Mit tegyünk, ha a gyerek nem tudja, hogy a nevelőszülők nem a vér szerinti szülei?

Ne kezdjünk bele a barátkozásba addig, amíg nem tisztázzuk, mit tud a gyermek az élettörténetéből. Egy 3 éves kor feletti gyereknek már tudnia kell, hogy nem a nevelőszülői család az igazi családja, és hogy nem a nevelőanya, hanem egy másik néni pocakjából született. Az örökbefogadás előtt pedig el kell azt is mondani neki, hogy a szülei nem jönnek többet látogatni, mert úgy döntöttek, hogy nem ők fogják felnevelni. Ezt a veszteséget az örökbefogadás előtt el kell gyászolni, és csak utána lehet a gyermeket felkészíteni az örökbefogadásra, a lehetséges új szülők bemutatására. Egy kezdődő, új szülő-gyerek kapcsolat nem terhelhető ezzel a gyász munkával is.

Gondolják át az örökbe fogadni szándékozók, milyen „nehéz” kérdésekre számíthatnak gyermekük részéről a múltjukra, örökbefogadásuk történetére vonatkozóan különböző életkorokban, és a történetektől függően hogyan válaszolhatunk ezekre!

11.10. A kamaszkor és az identitás jellegzetességei örökbefogadott gyermekeknél

(ld: 10 modul 10.3.fejezet)

11.11. A gyermek vérségi származás megismeréshez fűződő jogának támogatása

A származás megismerése az identitáskeresésben:

Az énkép, az identitástudat, akkor erős, ha tudom, ki vagyok, honnan jöttem, hová tartozom, (milyen vagyok) mivé válhatok. Ez a tudás hidat képez az életemben a múlt – jelen – jövő között. Az identitásunk része a genetikai sorban elfoglalt helyünkkel kapcsolatos tudásunk is. Az örökbefogadottaknál ez a genealógiai lánc megszakad, de természetes, hogy szinte minden örökbefogadottat foglalkoztat, kik lehetnek és milyenek a vér szerinti szülei.

Általában a kamaszkorban szokott először élesen felmerülni az örökbefogadott gyermekekben, hogy szeretnék megismerni személyesen is a vér szerinti családjukat.

A nagyobb gyerekeknek örökbe fogadó szüleiktől már tudniuk kellene, hogy az örökbe fogadásban érintettek közül csak a 14. életévét betöltött örökbefogadott fiatal az, aki törvényben biztosított módon a gyámhivatalban személyesen benyújtott kérvény alapján kerestetheti a szüleit és a testvéreit.

Sikeres szülőnek érezheti magát az az örökbe fogadó szülő, akinek a gyermeke őszintén képes beszélni neki arról, hogy szeretné megismerni a vér szerinti szüleit. Ez nem a kudarc, hanem a bizalom, a jó szülő-gyerek kapcsolat jele. Ahol őszintén lehet beszélni az érzésekről, ahol nincsenek tabuk, ahol a gyerek tudja, hogy a szülők megértik az ezzel kapcsolatos érzéseit, elismerik a származás megismeréséhez fűződő jogait, és támogatják mindenben, ami neki fontos lehet. Optimálisan a gyökérkeresés ideje az, amikor a fiatal új, felnőtt identitás már kialakult.

Mi az örökbefogadó szülő feladata a gyermeke vérségi származás megismeréséhez fűződő jogának a támogatásában?

Ha az örökbefogadott gyerekkorában mindig nyílt kommunikáció, párbeszéd folyt az örökbefogadásról, ha kérdéseire mindig megkapta a valóságnak nem ellentmondó, az életkori, értelmi-, érzelmi befogadó képességének megfelelő válaszokat, a szembesülés a valósággal már nem lesz olyan megrázó, bármit talál is a fiatal a gyökérkeresése során.

Az eltérő származásról, vagy a mindig meglévő származási bizonytalanságról már csak a gyökérkeresés lehetősége miatt is fontos, hogy a kezdetektől nyíltan beszéljenek a gyerekek a szülők, hogy ebben se érezze majd általuk becsapva magát, vagy ne okozzon identitásválságot új információként a gyökérkereséskor kiderülő eltérő származása.

A fiatal támogatása a származás megismerésben: A döntés, hogy megkeresi-e a gyökereit csak a fiatalé lehet, de a szülőknek mindig mellette kell állniuk, fel kell rá készíteniük mit találhat, és az hogyan hathat rá. (Újbóli elutasítás, otthonélő testvérek, meghalt szülők, problémás életvezetésű, értékrendű szülők, eltérő származású család, sérült, fogyatékos, pszichotikus szülők, stb. Szakember segítségét is lehet kérni. (például Mózeskosár Egyesület)

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok.
Gyakorlat száma, címe	10.1. Az első hetek nehézségei
Célja	Az örökbefogadó szülők értsék meg, hogy az új családdá válás, kritikus időszak mindkét fél számára is, ezért a gyermek viselkedése átmenetileg okozhat nehezen kezelhető helyzeteket.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	30 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 3 kis csoport alakítása 2. lépés: A kapott szituációk megbeszélése, megoldása csoportonként 3. lépés: a csoportok szóvivői osszák meg a csoport megoldásait a plenáris megbeszéléseken.
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	1. A gyermek megoszthassa az örökbefogadóval a nevelőszülőtől való gyászát, szomorúságát. 2. A „hiszti” bizonyos életkorban a fejlődéssel járó normális reakció, a szülőnek meg kell tanulni, türelemmel, határozottsággal, retorzió nélkül kezelni. 3. Amíg a gyermek nem érzi magát biztonságban, addig az örökbefogadó szülőnek kell türelemmel, nyugtatással segíteni ezen az időszakon túljutni.
Tréneri segédanyag	Szituációs kártyák: 1. A gyermek gyakran emlegeti és sír a nevelőszülő után 2. TV kikapcsolása miatt a gyermek „hisztizik”, sír, ordít, belerúg a tárgyakba és a szülőbe is. 3. Esténként a gyermek altatása nehézségbe ütközik: kimászik, kijön a szobából, nem akar egyedül lenni, sír, tiltakozik...stb.
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok.
Gyakorlat száma, címe	10.2. A titok szerepe az örökbefogadásban
Célja	A résztvevők rádöbbenjenek arra, hogy az elhallgatásnak lehetnek rövid távú előnyei, de hosszútávon csak az őszinteség vállalható, az összes velejáró nehézség ellenére is.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: kis csoportok alkotása 2. lépés: 1-1 csoport a titok megtartása melletti érveket, 1-1 csoport pedig a titkolózás veszélyeinek az érveit, illetve a nyílt vállalás előnyeit gyűjtse össze, beszélje meg 3. lépés: a csoportok szóvivői osszák meg a csoport véleményét a plenáris megbeszélésen.
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Bár sok érv szól mindkét út mellett, de a felkészült örökbefogadó szülő képes kezelni a nyílt kommunikációval járó sokszor nem könnyűnek tűnő helyzeteket is. Jó, bizalmas szülő-gyerek kapcsolat csak őszinte kommunikációra épülhet.
Tréneri segédanyag	10. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	10. Az örökbefogadással kapcsolatos speciális szülői feladatok.
Gyakorlat száma, címe	10.3. Származás megismerés igényének felmerülése különböző életkorokban.
Célja	A résztvevők értsék meg, hogy a gyermekeknek különböző életkorban igényük lehet a vér szerinti családjukról információkat kapni.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	20+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 3 kis csoport alakítása 2. lépés: Gondolják át, hogy a különböző életkorokban, hogyan reagálnának a gyermek jelzésére, hogyha meg szeretné ismerni vér szerinti szüleit. 1. csoport: 8-11 év közötti gyermek 2. csoport: 14-17 év közötti gyermek 3. csoport: fiatal felnőtt 3. lépés: a csoportok szóvivői osszák meg a csoport véleményét a plenáris megbeszélésen.

Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Az örökbefogadó szülőknek meg kell érteni, hogy ennek az igénynek a felmerülése különböző életkorban más jelent a gyermeknek, és a normatív krízisek velejárója.
Tréneri segédanyag	10. Tréneri kézikönyv
Résztevői segédanyag	–

12. ÉRZÉKENYÍTÉS A SPECIÁLIS ADOTTSÁGÚ ÖRÖKBE FOGADHATÓ GYERMEKEK ÖRÖKBEOFODÁSÁRA

A fejezet célja, hogy az örökbe fogadni szándékozók nyitottabbá és elfogadóbbá váljanak a speciális adottságokkal rendelkező (eltérő etnikai származású, nagyobb életkorú, egészségi problémával küzdő) gyermekek, illetve testvérek örökbefogadására. Ismereteik, tájékozottságuk bővítésével valamint pozitív példák bemutatásán keresztül megismerjék a különböző helyzetek megfelelő kezelésének módjait és a segítségnyújtás lehetőségeit.

12.1. A gyermekek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására

Ennek a témának a keretében az eltérő etnikai származású gyermekek örökbefogadásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozunk. Ismertetjük a származás nyilvántartásának gyakorlatát, az örökbefogadásban általánosan meglévő származási bizonytalansági helyzetet, és annak megélési, kezelési lehetőségeit. Vázzuk, hogy valójában milyen plusz kihívásokkal jár egy roma, vagy bármely más eltérő etnikai származású gyermek örökbefogadása. Szó lesz arról is, hogy mit kezdhet az örökbefogadó szülő a gyermeke eltérő származásával, hogyan tudatosítsa a gyermekben azt, és, hogy hogyan segítheti az eltérő identitás megélésben. Támpontokat adunk ahhoz, hogyan fogadtassák el az örökbefogadók a családjukkal a roma gyermek választását. Tapasztalatok megosztásával és az életből vett példák bemutatásával segítünk felkészülni a leendő szülőknek arra, hogyan reagálhat a környezet, ha tudja, és/vagy látja a gyermek eltérő származását, és hogy hogyan védhetik meg az esetleges diszkriminációktól az eltérő származású gyermeküket. A gyermek származásának ismerete

Általános vélekedés, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban a roma gyerekek felülreprezentáltak jelen. Erről ugyan nyilvántartást sehol nem vezetnek, mert az szenzitív adat, ami csak az érintett hozzájárulásával jelenhet meg bármilyen nyilvántartásban. A származásra utaló bármilyen megjegyzést, megjelölést a gyermekvédelmi adatlapokon, dokumentációkban, szakvéleményekben és szóbeli tájékoztatásban is csak akkor szabad tenni, ha a gyermek vér szerinti szülei ehhez írásban tett nyilatkozatukkal hozzájárultak. Erre viszont csak ritkán kerül sor.

A szülők esetleges idegen állampolgársága azonban nem titok, amennyiben ez dokumentumokban nyomon követhető. Nem magyar állampolgárságú szülők gyermekei azonban nagyon ritkán válnak örökbefogadhatóvá a gyermekvédelmi szakellátásban. Az örökbefogadási gyakorlatban az eltérő származás kérdése túlnyomórészt a romasággal kapcsolatban merül fel.

A gyermekek örökbefogadásánál azt tapasztaljuk, hogy – bár egyre több roma jelentkező is van és egyre több nem roma szülő is vállalja roma gyermekek felnevelését is -, sok örökbe fogadható gyermeket utasítanak vissza az örökbefogadók azért, mert a saját, szubjektív – nem

kis hibaszázalékot tartalmazó – megítélésük szerint romának vélnek küllembeli jegyek, és/vagy a vezeték, illetve az utónevük alapján.

12.1.1. Előítéletek kezelése a családban, és a tágabb környezetben

A roma gyermekek örökbefogadásától való elzárkózások okai, amelyekre az örökbefogadók a leggyakrabban hivatkozni szoktak:

- Úgy vélik, hogy ezek a gyerekek olyan roma tulajdonságokat örököltek, amelyeket az örökbefogadó nem tud elfogadni például lustaság, munkakerülés, lopás, agresszió, indulatoság, eltérő temperamentum, szangvinikusság, beilleszkedési képesség hiánya, alacsonyabb IQ, bizonyos tipikus „romabetegségek”, stb.). Az ezzel kapcsolatos edukatív magyarázatokat lásd: 4. modul, 4.1. fejezet.
- Féltik a családjukat és az örökbefogadott gyereket is a környezet előítéletes, diszkriminatív megnyilvánulásaitól.
- Attól tartanak, hogy felnőve deviáns romákhoz kapcsolódik majd a gyermekük (lásd 11.1.5.-ben).
- Nem ismerik a roma kultúrát, vagy nem szeretik azt (például zene, tánc, nyelv), ezért nem tudnák átadni sem a gyermeküknek. (lásd 12.1.5. fejezet)

A második érvelés időnként a saját előítéletekkel való szembenézés, illetve előítéleteik vállalásának a hiányosságaiból is adódhat, illetve annak a kivetítéseként (projekciójaként) jelenhet meg. Ezzel javasolt mindenkinek önismereti szinten foglalkoznia az örökbefogadás előtt, mivel a gyermekek származására vonatkozóan nincsenek megbízható adataink.

Nem mehetünk el azonban a mellett a tény mellett sem, hogy a romákkal kapcsolatban sok előítélet él a mai magyar társadalomban, ezért a leendő örökbefogadók ezzel kapcsolatos aggodalma nem teljesen alaptalan. A romákkal kapcsolatos előítéletek gyakorisága, súlyossága és megjelenési formái azonban függenek attól a családi és közvetlen szociokulturális közeg jellemzőitől is, amelyben az örökbefogadó és majdan gyermeke is élni fog. Szinte mindig beválik az elfogadás szempontjából olyan oktatási intézmény választása, amely nem homogén, hanem sokféle családi háttérből – és származással érkeznek a gyerekek. Válasszunk integratív, inkluzív elvek mentén működő iskolákat!

A roma gyerekek nevelésére vállalkozó nem roma szülőknek a saját valódi előítélet-mentes elfogadásuk mellett

- a családjuk, és a velük kapcsolatban lévő rokonaik hozzáállásával is tisztában kell lenniük. Ha a család nem tudja elfogadni és családtagként befogadni a roma gyermeket – és ezt az attitűdjüket az örökbefogadók nem tudják a felkészülés időszakában megváltoztatni -, nehéz helyzetbe kerülhetnek ők és gyermekük is a családban az örökbefogadás realizálása után (elutasítás, megkülönböztetés, konfliktusok, elszigetelődés).
- fel kell mérni előzetesen, hogy a tágabb környezetben (lakóközösség, oktatási intézmények) mennyire képesek elfogadó, befogadó környezetet biztosítani egy eltérő származású, például roma gyermek számára. Szerezzenek a szülők referenciát az oktatási intézményről és a pedagógusról is ezzel kapcsolatban!

12.1.2. Különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítése

A család meggyőzésében, de mások számára is segíthetnek a pozitív példák bemutatásai (esetek az interneten, híres, kiemelkedő romák példái, személyes találkozások roma gyerekeket nevelő örökbefogadókkal Mózeskosár Egyesületben, Ágacska Alapítványnál, Romadopt Klub találkozóin, stb.)

Semmiképp ne bízzák a sorsra, hogy „ha majd meglátják a gyereket a rokonok, úgyis előbb-utóbb megszeretik, „leveszi őket a lábukról”, mert nem rossz emberek ők, szeretik a gyerekeket.”

Keressék a szülők annak a lehetőségét, hogy a gyermekük és általuk társaik is jobban megismerhessék gyermekük származási kulturális hátterét, a roma kultúrát. Az osztályfőnöki órák, szabadidős szakkörök is alkalmat nyújthatnak ehhez. Legyen ebben kezdeményező az örökbefogadó szülő, és kérje a pedagógus segítségét, együttműködését is! Meghívhatnak ehhez hozzáértő előadókat, cigány hírességeket, kiemelkedő személyiségeket, hallgathatnak cigány zenét, olvashatnak cigány mesét, tanulhatnak cigány néptáncot, stb.

Jó lenne, ha a pedagógusok ismernék és alkalmaznák is, amikor szükséges, Aronson (2009) mini mozaik pedagógiai módszerét a csoporton belüli kirekesztések enyhítésére, amelynek a lényege a kooperáció elkerülhetetlenségének a megszervezése a gyermekek tevékenységében a konfliktusban álló felek között.

Ha kiemelkedő roma származású személyiségekről, hírességekről tudnak, hallanak a szülők, arra hívják fel gyermekük figyelmét (Például Al Pachino, Chaplin, Klinton, Boldog Cerafino, Elvis Presley, Cinka Panka, Gábor Áron stb.)

12.1.3. Érzékenyítés a másságra, együttélés a mássággal

Közhely azt mondani, hogy mindenki az egyedisége által valamiféle másságot képvisel, és hogy pont ez az egyediségben létező másság és sokszínűség az, amitől a társadalom működni, fejlődni képes az individuumok együttműködése által, amelyeket épp a meglévő különbségeik, de ugyanannyira az annál is több mindenben meglévő azonosságuk, hasonlóságuk tesz lehetővé.

Fontos annak a tudatosítása, hogy bár az örökbefogadást szinte mindenki a családi élet egyik természetes formájának tekinti, mégis ez is egyfajta kisebbségi csoporthoz tartozást, vagyis valamilyen másságot jelent. Ha ezt megértjük, elfogadjuk, vállalni tudjuk, és együtt tudunk vele élni, akkor ez segíthet abban is, hogy el tudjuk fogadni gyermekeink tőlünk különböző másságát, ami genetikai, küllembeli és egyéb eltérő adottságokban, képességekben is megnyilvánulhat, ami igaz lehet a vér szerinti gyerekekre is. Gyermekeink a tulajdonságaikat nem csak a szüleiktől öröklik, hanem egy kiterjedt családfa kombinációjától, amelyről a saját családjukra vonatkozóan sem tudhatunk mindent. Vér szerinti gyermekeink sem biztos, hogy ránk hasonlítanak küllemükben, vagy egyéb adottságaikban, képességeikben, temperamentumukban, stb.

A gyermek, a vér szerinti sem a tulajdonunk. Nem saját tükörképünket, vágyaink beteljesítőjét kell keresnünk benne, hanem a szülők küldetése, hogy megismerve, elfogadva a gyermek egyéni adottságait segítsék személyisége kibontakoztatásában és boldogulásában a világban.

A mássággal való együttélést megkönnyíti, ha a mássági helyzetben lévő büszkén, nyíltan viseli másságát: ezzel példát mutat a másság kezelésére, és másoknak is lehetővé teszi a nyílt kommunikációt, amelyben sok félreértés is tisztázhatóvá válik. Így a másik felvilágosítására, meggyőzésére is sor kerülhet, amely által akár változhat is a másik attitűdje pozitívan a mássággal és a romasággal kapcsolatban.

Kamaszkorban a gyermekek kifejezetten keresik, hogy ők miben különlegeseek. Ha az örökbefogadott gyermek mássága megfelelően fel van dolgozva, kamasz korban különleges értéként is megélheti, amely büszkeséggel tölti el. A szülők segíthetnek a gyermeknek, hogy mássága vállalható érték legyen.

12.1.4. Különböző származású gyermekek identitása örökbefogadó családokban

Hogyan segíthetik a roma gyermekek stabil identitásfejlődését a nem roma örökbe fogadó szülők?

Az identitástudat a „ki vagyok én” kérdésre adott válasz (személyiség, egyedi név, egyediség, a fizikai valóm). Ez nem megváltoztatható. Nem lehet újra születni.

Az identitás magában foglalja azt is, hogy „milyen vagyok?” vagyis, hogy milyen társadalmi szerepeket (szülő, gyerek, nem, kor, foglalkozás, réteg, etnikum, stb.) és hogyan töltöm be azokat. Ez az, ami a hasonlótól megkülönböztet, egyedivé tesz. Ez az „én vagyok, én ilyen vagyok” eleme az identitásnak. Ez a szociális identitásunk, vagyis a társadalmi azonosításunk alapja. Ezekben jelenik meg a társadalmi viszonyítás, minősítés, elvárások eleme. (Például a különböző etnikai csoporthoz tartozás minősítése is például az előítéletek mentén.)

Az identitástudat fontos eleme a társas identitás, vagyis „hová tartozom”, ami egy csoporttal való azonosulást jelent. Ez részben választható, részben azonban antropológiailag, részben társadalmilag meghatározott (etnikum, nemzet, eszmei csoportok). A kollektív identitás, egy csoport önmagáról alkotott képét jelenti, amivel a tagjai azonosulni tudnak: ez a „mi” identitást, vagy társadalmi identitást jelenti (például nemzeti hovatartozás). A kollektív lét nem választható identitásprogramokat rendel.

3 éves korra létrejön az önreflexió képessége, ami önmagunk külső szemlélésének, vagyis az identitástudatnak az alapja.

A reális identitás 3 elem egyensúlyát jelenti:

- kinek, milyennek tartom magamat,
- milyennek látnak, tükröznek mások
- mit gondolok arról, hogy milyennek látnak mások.

Az én kialakulásában ez kulcsfontosságú, ha erre nem megfelelően reagálnak, sérül az énkép, önbizalom, bizalom. Ez az elsősorban a szülők, örökbefogadók részéről az elfogadás és a pozitív tükrözés hitelességén múlik.

Az egyszerű az lenne, ha roma gyerekeket, roma szülők nevelnék. de nincs olyan számú roma jelentkező, mint amennyi roma (az örökbefogadók által annak vélt) gyermek válik időről időre örökbe fogadhatóvá.

A személyiségünk kiskortól alapvetően a szülőkkel való azonosulási folyamatban bontakozik ki. A gyerekek, de a környezet, családtagok is keresik és jelzik is a hasonlóságokat szülők és gyermekek között. Minél több a beazonosítható hasonlóság, annál egyszerűbb lehet az azonosulási folyamat a gyermek számára. Az eltérő küllem, etnikai jegyek ezt nem könnyítik meg. A szülőkkel való azonosulási folyamatban belső tulajdonságok, szokások, gondolkodásmód, értékrend, gesztusok, stb. átvétele, a vérségi kötelék nélkül és az eltérő etnikai származás mellett is megvalósul a jó szülő-gyerek kapcsolatban.

Az örökbefogadás csak annak való, aki el tudja fogadni azt a tényt, hogy a gyermek származása mindig bizonytalan az örökbe fogadásban. Az eltérő etnikai származás nem megváltoztatható, és nem is letagadható, akkor sem, ha külsőleg nem látszik, mert később úgyszólván kiderülhet: csak a megélése különbözhet az életutak és személyiségvonások különbözősége mentén. Ami a picik küllemén még nem látszik, az később feltűnő rasszjegyként megjelenhet, felerősödhet rajtuk. A romaságot el nem fogadó családokban ez kezelhetetlen helyzeteket teremthet.

Ha csak különböző kompromisszumok (várakozási idő megrövidítése, én-ideál védelme, külső megfelelés) miatt vállal valaki roma gyereket, soha nem lesz hiteles az elfogadás tükrözése a gyerek felé. (Például egy anya minden ölelésnél büdösnek érezte fél évig a gyerekeit, de nem szólt róla.)

Előfordulhat, hogy

- a gyerek hallja, esetleg át is veszi másoktól a roma előítéletességet, rasszizmust, mielőtt megtudná, hogy ő is az. Amikor szembesül az igazsággal, az önelfogadása súlyosan sérülhet. Más fogja „lecigányozni”, mielőtt a szülők kialakítanák sok-sok pozitív megerősítéssel a romasága elfogadottságát, rendben levőségét, pozitív értékeit.
- konfliktushelyzetben, indulatból, negatív kontextusban maga a szülő vágja a fejéhez, hogy mondjuk azért ilyen lusta a kamasz, mert kiütözik a cigány mentalitása.
- a gyerek nem tudja, hogy roma, és nem érti, hogy a szülő miért félti alaptalanul mindenféle erkölcsi elhajlástól, miért bizalmatlan a moráljával kapcsolatban. Végül a gyerek sem bízik magában, és a bizalmatlanság önmagát beteljesítő jóslatként sodorja devianciába a serdülőt.
- a származás felkutatásakor szembesül a romaságával, amit már nem képes beépíteni az identitástudatába. Meghasonlik, és haragszik a szüleiére az elhallgatás miatt.

Az előadó meséljen eseteket azzal kapcsolatban, hogy milyen veszélyeket rejt a gyermek származásának letagadása, elhallgatása.

Mit tehet a szülő, ha nem látszik a gyermekeken, az eltérő rasszhoz tartozó származása, és nem is tudnak róla?

- Legfontosabb az előítélet-mentes kommunikáció az etnikai mássággal kapcsolatban és a roma származás lehetőségének a minél korábbi (iskolás kor előtti) felvetése, visszatérő beszélgetésekkel.
- Ne zárkozzunk el a roma kapcsolatokról!
- Ragadjunk meg minden lehetőséget a pozitív példákra való rámutatásra a romákkal kapcsolatban!

Ha nem látszik, de tudom, hogy roma a gyermek, mi a teendő?

- Az előzőek,
- és az őszinte közlés pozitív megerősítésekkel ugyanebben az időben.

Ha látszik is a romaság, mi a teendő?

A gyerekek általában már óvodás korban kezdik észre venni a fizikai különbségeket a szüleik és maguk között.

- Ne menjünk el mellette, reagáljunk rá őszintén.
- Dicsérjük a romaságból adódó fizikai jellemzőit!
- Kezdhetünk cigány meséket olvasni.
- A roma gyermeket nevelő örökbefogadók vegyes családdá válnak. Nem elszigetelten fogadják örökbe a gyereket. Fontos a kontaktuskeresés az értékrendjüknek megfelelő roma családokkal.

Ha ezt elmulasztják a szülők, később gyakran arról számolnak be, hogy nem akarja a gyerek elfogadni a roma származását, ezért mindenféle drasztikus kísérleteket tesz külleme megváltoztatására, identitáskrizisbe kerül, depressziós lesz. Előfordul, hogy megfelelő roma kapcsolatok nélkül esetleg a serdülőkor identitás-keresésekor deviáns roma csoportokhoz kapcsolódik.

Mi a teendő, ha a roma gyerek azt mondja, hogy ő nem roma, nem akar az lenni?

- A szülő a realitáskontrollt képviselje a gyerek felé mindenben, de mellette a megerősítés és a gyerek problémájának a feltárása (mi a gondja ezzel?) is szükséges a gyerekekkel folytatott beszélgetésben.
- Az identitás-kontinuum, az egészséges identitás a múlt (származás elfogadása), a jelenben eligazodás (ki vagyok én?) és a jövő, amivé válhatok, összekapcsolását jelenti. Ez annak a megértését is jelenti, hogy ha felnőtt is, roma marad, de az, hogy ezt hogyan éli meg, rajta múlik.
- Nem kötelező a szülőknek roma táncházba járni, cigányzenét hallgatni, de a lehetőséget adják meg a gyerekeknek, hogy úgy, olyan módon, mélységben élje meg a romaságát, ahogy akarja, és

fogadjuk el, hogy ez a fejlődése során változhat. Gyakori a segítő foglalkozás választása, és romák segítése náluk, vagy a roma kultúra ápolása, kutatása, stb. Ez is a roma identitás vállalásának egy lehetséges útja.

- Sok felnőtt örökbefogadott roma mondja, hogy ő roma testben fehér ember (oreo keksz, és banán gyerekek). Van, akinek kettős identitása lesz, ezt a roma párválasztás, illetve roma értelmiségi csoportokhoz tartozás, néha a roma kultúra ápolása is mutatja. Azt csak a roma fiatal maga döntheti el, hogy belsőleg mennyi százalékkal romasággal azonosul, mennyit vall magáénak. Ebbe a szülők sem szólhatnak bele. Szabadon rá kell bízni a gyermekre és a fiatalra is.

Meg lehet-e úszni teljesen a diszkriminációt az egész gyermekkoron át?

Sok szülőtől, felnőtt örökbe fogadottaktól hallott történet alapján elmondható, hogy, nem.

Sem rettegésben, sem önkéntes szegregációban nem szabad élni, mert az növeli a frusztráltságot, bizalmatlanná tesz, indulatot gerjeszt, elválaszt, elszigetel, stb.

- Keresni kell az elfogadó közeget és kapcsolatokat, hasonló sorsú családok közösségét.
- Ha bántják a gyereket, a szülőnek ki kell mellette állni, védelmet kell neki biztosítani. (Ebben az Egyenlő Bánásmód Hatóság segíthet).
- Adott esetben pedig természetesen el kell hozni onnan, ahol nem tudom megvédeni a gyermekemet.

12.1.5. A származás kérdései, elfogadtatása a tágabb családban és a környezetben

- A származással kapcsolatban felmerülő kérdések összefoglalása:
- a származás nyilvántartás kérdései
- a származási bizonytalanság, és annak megélése, kezelése
- milyen plusz kihívásokkal jár egy roma gyermek örökbefogadása
- mit kezdünk a tudott eltérő származással, hogyan tudatosítsuk a gyermekben azt
- hogyan segítsük az eltérő identitás megélésben (kultúra átadása, nyelv, stb.)
- hogyan reagál rá a tágabb család, környezet, ha tudja, és/vagy látja a gyermek eltérő származását
- hogyan fogadtassuk el a családdal a roma gyerek választását
- hogyan védjük meg az esetleges diszkriminációktól az eltérő származású gyermekünket
- mi lesz, ha származási identitása mentén barátkozik, választ párt magának

Az eltérő származás elfogadtatása: Igazán csak az önbecsülés, önelfogadás – amit alapvetően a szüleink alakítanak ki bennünk -, segíthetnek megúszni a ma még nem teljesen elkerülhetőnek látszó diszkriminációkból adódó súlyosabb lelki sérüléseket. Az örökbefogadó szülők személyiségének, modellnyújtásának, rátermettségének, helyzetkezelő képességének és felkészültségének ebben sorsdöntő szerepe lehet.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. 1. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására Gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek örökbefogadására
Gyakorlat száma, címe	11.1.1. Miben lehet más egy roma kisgyermek személyisége, és nevelése?
Célja	A résztvevők ismerjék fel, hogy küllembeli eltéréseken kívül nincs lényegi eltérés a különböző rasszhoz tartozó gyermekek személyisége és nevelhetősége között.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 4-5 kis csoport alakítása 2. lépés: megbeszéljük az adott témában az véleményüket 3. lépés: csoportok szóvivői összegzik az elhangzottakat, és elmondják plenáris megbeszélésben
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Egy ilyen gyakorlat nem feltétlenül tudja megváltoztatni mindenki attitűdjét bizonyos előítéletekkel kapcsolatban. Aki nem tudja elfogadni azt a tudományos tény, hogy a rasszok közötti genetikai eltérés csak a fizikai adottságokban tudják kimutatni, az ne vállalkozzon örökbefogadásra, mert a gyermek származása az örökbefogadásban mindig bizonytalan. A személyiség alakulásában alapvető, meghatározó szerepe a szocializációnak van.
Tréneri segédanyag	11.1. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. 1. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására Gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek örökbefogadására
Gyakorlat száma, címe	11.1.2. Az örökbefogadó szülő kiállása a gyermeke mellett.
Célja	Érzékenyítés arra a szülői szerepre, hogy a gyermekük mellett kiálljanak.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat	1. lépés: 4-5 kis csoport alakítása 2. lépés: a történet ismertetése 3. lépés: kiscsoportban átbeszéljük, hogy mit tennének ebben a

feldolgozásához	helyzetben szülőként? 4. lépés: a csoportok szóvivői összegzik az elhangzottakat, és elmondják plenáris megbeszélésben
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Lássák be, hogy van megoldás amennyiben a megfelelő módszert választják.
Tréneri segédanyag	11.1. tréneri kézikönyv, 11.1.3. gyakorlat melléklete
Résztevői segédanyag	–

11.1. 3. gyakorlat melléklete

Az előadó (tréner) felolvassa a csoportnak a történetet.

Szandika roma örökbefogadott kislány, most kezdte az első osztályt .

Az anya elmesélése: Az óvodában az óvodapedagógusok, igazgatónő, mindenki tudta, hogy Szandika örökbefogadott, és egy másodpercig nem éreztük ennek a hátrányát, sőt. A szülőknek nem jelentettem be, csak akikkel szóba jött, annak elmondtam. Sem részükről, sem a gyerekek részéről nem volt soha semmi gond.

Az iskolai kezdést úgy terveztem, és a tanító néniknek is mondtam, hogy szeretnék még az elején bemenni és beszélgetni a gyerekekkel az örökbefogadásról, elmondani a mi történetünket, hadd kérdezzenek is, ha akarnak. Ne a zuhanyhíradóból, elferdítve hallják a részleteket. Az első szülőértekezleten felálltam, és elmondtam. A szülők jól vették a dolgot, mondták, hogy volt gyerek, aki már kérdezgette őket, hogy Szandikának vajon milyen nemzetiségű az apukája. De azt mondták, nincs igazán szükség arra, hogy bem menjek, ezért elhalasztottam a dolgot.

Aztán két hét múlva történt egy sajnálatos esemény, Szandika hibát követett el, ami persze szerintem, egy ekkora gyereknél simán belefér, de a körülmények miatt más lehet a megítélése, ha nem kezeljük jól. Szóval, Szandikám felvett egy polc alján, földön (?) heverő csokit és sajnos eltette az uzsonnás dobozába. Nem kivette táskából, dobozból ezt a csokit, és ezt a tulajdonosa is elismerte. Sajnos, amikor keresték, nem merte elmondani, de aztán megtalálták nála. És délután már azzal várt a többi gyerek, hogy Szandi „lopott”. Vagyis ő maga használta ezt a szót, persze azért, mert ezt mondták rá. Kétségbe volt esve, félt attól is, hogy én mit fogok szólni, meg egyébként is...

Szandi másnap vitt csokit a kislánynak és bocsánatot is kért tőle. Persze bennem rögtön felmerült az, hogy ha legközelebb eltűnik valami, akkor kin fogják keresni elsőre?

Következő nap délután a nagyapja ment a kislányért az iskolába, és később arról számolt be, hogy az öltözőben lopósnak nevezték Szandikát a többiek, és kérdezték, hogy igaz-e, hogy Szandika „intézetis” volt? Na, ettől kiakadtam, mert számomra ez azt jelentette, hogy gyereketthonban volt, ahol biztos mindenki lop.

Instrukció: A csoportok beszéljék meg, mit tennének szülőként ebben a helyzetben!

A csoportok beszámolóit utáni plenáris megbeszélés végén a csoportvezető felolvassa az esetben szereplő anya megoldását:

„Hétvégén felhívtam a beszélős gyerek anyukáját, ő nagyon csodálkozott, elővette a lányát, és mindent jól átbeszéltünk. Már „pizsi partira” is hivatalos hozzájuk Szandika.

A lényeg, hogy kértem engedélyt a tanító néniktől, hogy bemehessek a gyerekekkel beszélgetni, és ez másnap meg is történt. 15 percen keresztül tátott szájjal, nyílt, érdeklődő tekintettel hallgattak, a végén kérdéseket tettek fel, utána pedig odajöttek, mindenki mondta, ami eszébe jutott, és nagyon-nagyon kedvesek voltak. Elmeséltem a történetünket, a nénikről, akiknek nem lehet gyerekük, a gyerekekről, akiket valamilyen okból nem tudnak felnevelni a

szüleik. Elmondtam, hogy Szandikát is ezért bízták rá a szülei nevelőszülők, hogy vigyázzanak rá, amíg megtalálják neki az igazi anyukát, aki örökre vele lesz és felneveli. És ez én lettem. Aztán azt is elmondtam nekik, hogy azért nincs most még apukája, mert nekem nincs jelenleg párom, meg, hogy az örökbefogadás örökre szól és, hogy mindketten örülünk, hogy így alakult, mert, ha nekem születhetett volna gyerekem, akkor az nem Szandika lenne, és az nagyon rossz lenne...

Utána még megkértem őket, hogy ne emlegessék a csoki történetet, Szandika hibát követett el, de most már megtanulta, hogy nem teszünk el semmit, ami nem a miénk.

Nagyon, nagyon jó érzés volt ott lenni velük, ezer százalékig biztos vagyok benne, hogy jól tettem, hogy bementem.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. 1. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására Gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek örökbefogadására
Gyakorlat száma, címe	11.1.3. A származás miatti diszkrimináció az oktatási intézményekben, gyermekközösségekben.
Célja	A résztvevők készüljenek fel ennek lehetőségére, és szerezzenek jártasságot az ilyen helyzetek kezeléséhez.
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználható eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: kis csoportok alakítása 2. lépés: a csoportok a szituációs kártya alapján megbeszélik, hogyan kezelnék az adott helyzetet. 3. lépés: a csoportok szóvivői elmondják véleményüket, plenáris megbeszélésben
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Ezekre a helyzetekre igazán a felkészült örökbefogadó szülő tud megfelelően reagálni, és meg tudja védeni a gyermekét a diszkriminációtól. A gyermek roma identitásának, ahogy örökbefogadottságának tudatosítását is, már kis óvodás kortól el kell kezdeni.
Tréneri segédanyag	11.1. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	Szituációs kártyák: 75. Sírva jön haza a gyermek az iskolából, mert csúfolták, szagolgtatják, nem játszanak vele, mert „bűdös, és sötét a bőre”. 76. Az örökbefogadott gyermek hazamegy, és elmeséli, hogy az osztályba került egy gyermek, aki cigány, és becsmérlően beszélt róla. „Én nem akarok vele barátkozni, mellette ülni, nem szeretem a cigányokat”. 77. Az óvónők javasolják az örökbefogadó szülőknek, hogy iskolaérettség előtt pszichológussal vizsgáltsassák meg külön a gyermeket, „mert nem lehet tudni, hogy mit örökölt a roma felmenőitől”.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. 1. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására Gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek örökbefogadására
Gyakorlat száma, címe	11.1.4. Interjú Bakó Judittal (Romadopt alapítójával) Mária rádió
Célja	A résztvevők nyerjenek betekintést egy roma gyermekeket nevelő örökbefogadó szülő beszámolója alapján abba, hogy roma gyermekek vállalása ugyanolyan sikeres és örömteli lehet, mint nem roma gyermekek nevelése.
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív véleménynyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	20+25 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a hanganyag felvezetése az előadó által 2. lépés: a hanganyag meghallgatása 3. lépés: kis csoportokban beszéljék meg, hogy roma gyermekek nevelésével kapcsolatosan eddig milyen fenntartásaik voltak, és a riport meghallgatása milyen hatást gyakorolt erre. 4. lépés: plenáris a vélemények összegzése
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Ha az örökbefogadásra való felkészülés során, egyre több információval rendelkeznek, az csökkentheti fenntartásaikat, és változtathatja attitűdjeiket roma gyermek örökbefogadásával kapcsolatban.
Tréneri segédanyag	Interjú Bakó Judittal (Romadopt alapítójával) Mária rádió
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. 1. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására Gyermek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek örökbefogadására
Gyakorlat száma, címe	11.1.5. Riportműsor roma értelmiségi fiatalokkal (Klub rádió)
Célja	A résztvevők betekintést nyerjenek a riportműsor kapcsán abba, hogy a roma származású gyermekeknek és fiataloknak is az esélyegyenlőség megteremtésével lehetőségük nyílik céljaik megvalósításához, tovább tanulhatnak, képességük szerinti végzettséget, diplomát is szerezhetnek, és beilleszkedhetnek, boldogulhatnak a társadalomban.
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív véleménynyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	20+25 perc

Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a hanganyag felvezetése az előadó által 2. lépés: a hanganyag meghallgatása 3. lépés: kis csoportokban beszéljék meg a roma gyermekek életútjának, boldogulásának lehetőségeit, és hogy a riport meghallgatása milyen hatást gyakorolt eddigi elképzeléseikre. 4. lépés: plenáris a vélemények összegzése
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Az előadó az összegző beszélgetés során felhívja a figyelmet arra, hogy a szülőknek milyen fontos szerepe van roma gyermekük önbizalmának, önbecsülésének erősítésben, motiválással, biztatással segítség elő képességeinek, adottságainak kibontakoztatását.
Tréneri segédanyag	Riportműsor roma értelmiségi fiatalokkal (Klub rádió)
Résztevői segédanyag	–

12.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása

Ebben a fejezetben a nagyobb – 3 év feletti – életkorban örökbefogadott gyermekek fejlődési sajátosságaival, nevelési kihívásaival, és azzal foglalkozunk, hogy mi a múlt szerepe a gyermekek személyiségfejlődésében.

Fontos a tanfolyamvezetőnek felhívni a résztvevők figyelmét a nehézségek mellett arra is, hogy milyen előnyei lehetnek egy nagyobb gyermek örökbefogadásának. Mint például az, hogy már sokkal több mindent lehet megállapítani a gyermek fejlődési lehetőségeiről, adottságairól, hogy több komoly, egy életre kiható betegség, fogyatékosság is csak nagyobb korban diagnosztizálható.

A nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadását segítő körülmények:

- A nagyobb gyermekek beilleszkedését segíti, hogy 2011 óta fél évet GYES-en lehet maradni a szülőnek az örökbefogadás után, amennyiben 3-10 év közötti gyermeket fogad örökbe,
- A szakellátás szakembereitől szükség esetén pszichológiai támogatást kérhetnek.
- A nagyobb gyermekekről pszichológiai szakvélemény is készül, amely kitér a gyermek képességeire a fejlődés különböző területeire vonatkozóan.
- Részletes tájékoztatást kapnak a szülők a gyermek családi hátteréről, addigi fejlődéséről, egészségi állapotáról és a fejleszthetőségéről, illetve az esetleg szükséges speciális fejlesztések szükségességéről is.
- Idősebb gyermekkel általában hosszabb ideig tart a barátkozás, ami lehetővé teszi a gyermekek alaposabb megismerését és az egymásra hangolódást már az összeköltözés előtt.
- Különböző örökbefogadási családokat segítő civil szervezetekben találkozhatnak olyan családokkal, akik idősebb gyermekeket fogadtak örökbe. Az ő tapasztalataikból is tanulhatnak, és a sikeres családi életükből kedvet is kaphatnak, megerősödhetnek a nagyobb gyermek vállalásában.

12.2.1. Fejlődési sajátosságok nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekeknél

A leendő örökbefogadóknak először kérdésként bizonyára az merül föl, hogy minden örökbe fogadható gyermek eltérő fejlődésmenetű-e és, hogy nagyobb gyermekekkel is kialakítható-e megfelelő szülő – gyerek kötődés?

A korai kötődés személyiségfejlődésre gyakorolt hatásáról korábban már volt szó. Arra azonban ebben a témakörben is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy amennyiben a biztonságos kötődés kialakult csecsemőkortól, ez a kötődési képesség más kapcsolatra átvihető, így a biztonságosan kötődő, nagyobb korban örökbefogadott gyermekekkel szoros szülő gyermek alakítható ki, amennyiben a szülők kötődési képessége is megfelelő, és a gyermeket feltétel nélkül fogadják el.

A korai kötődési mintázat egyfajta beállítódást, elvárást jelent a gyermek részéről a másik személytől várható viselkedésre vonatkozóan. Amennyiben a kisgyermek elsődleges kötődési szükségleteit nem elégítik ki, sérül a bizalma. Az örökbefogadók feladata ilyen esetben a gyermek bizalmának a visszaállítása, amit alapvetően a feltétel nélküli elfogadásával, a fejlődési szükségletei, érzelmi szükségletei kielégítésével érhetnek el, és ez megalapozza a közöttük lévő kötődés kialakulását a gyermek oldaláról.

Az idősebb életkorban örökbefogadott gyermekek élettörténete, múltbeli élményeik, egyéni adottságaik nagyon különbözőek lehetnek. Nem mindegy, hogy ha érték a gyermeket traumák, mikor és milyen traumák érték, azok ismétlődtek-e, segített-e valaki a feldolgozásukban, volt-e lehetősége a korrekív élmények átélésére, stb. A gyermekek közt egyéni különbségek lehetnek az ellenálló képesség (reziliencia) terén is. Van, aki kisebb sérelmek miatt is tönkremegy, és vannak nagyon nehéz sorsú gyerekek, akik mindezek ellenére viszonylag jól átvészeli a nagyon kedvezőtlen, veszélyeztető körülményeket is. A második kérdés pedig, hogy amennyiben vannak fejlődési sajátosságai az örökbe fogadható gyermeknek, akkor azok általában milyen jellegűek, és mennyiben, hogyan korrigálhatóak?

Az egyszerű válasz erre az lehet, hogy ez függ a fejlődési probléma okától (organikus/funkcionális, örökletes/környezeti), a trauma idejétől, a fejlődési lemaradás súlyosságától, és attól, hogy a gyermek kap-e megfelelő és időben történő segítséget a fejlődési eltérései, lemaradásai leküzdéséhez.

Ezen a témakörön belül a nagyobb korban örökbe fogadható gyermekek tipikusnak mondható – de nem minden gyermeknél előfordul – fejlődési sajátosságaival foglalkozunk.

A gyermekek viselkedéséről és fejlődési szintjéről alkotott véleményünket alapvetően az életkorukra alapozzuk. Ez azért kiszámítható, mert a legtöbb embernél a fejlődés normális ütemben halad. Fejlődésük különböző területei összhangban vannak a korukkal. Ez azt jelenti, hogy egy 7 éves gyermek fizikailag, értelmileg és a szociális érettség tekintetében is egy 7 éves szintjén van.

Azoknál a gyermekeknél, akiknek fejlődési elmaradásaik vannak, alaptalan lenne a fejlettség és az életkor egybeesését várni. Előfordul, hogy egyes területeken normálisan fejlődnek, míg más területeken le vannak maradva.

Például egy gyermek rendelkezhet a korának megfelelő intelligenciával és testi felépítéssel, miközben érzelmileg, szociálisan és értelmileg jóval fiatalabbnak mutatkozik.

Fejlődési rendellenességek/elmaradások alakulhatnak ki, ha a gyermek nélkülözi a testi-, lelki-, kulturális- és intellektuális fejlődéshez szükséges feltételeket.

A fejlődést akadályozó, vagy késleltető tényezők (Kálmánchey 2006)

- Genetikus (öröklött) adottságok, problémák (pl: vakság, siketség, Down szindróma).
- Magzati ártalmak (például alkohol-, drogabúzus, fertőzések, dohányzás, az anya nem megfelelő táplálkozása) ebben a populációban gyakoriak.
- Fizikai elhanyagolás (például szabad mozgás korlátozása 7-8 hónap feletti gyermek kiságyban tartásával, egészségtelen táplálás, kezeletlen betegségek).
- Fizikai bántalmazás (például testi fenyegetés, verés, pofozás, rázás, rángatás, hajhúzás, stb.).

- Lelki bántalmazás és elhanyagolás (pl: elutasítás, szeretethiány, megkülönböztetés, megfélemlítés, megszegényítés, ölelés, testi közelség hiánya, gondozó személy állandóságának, stabilitásnak hiánya, biztonság hiánya, szeparáció).
- Ingerszegény környezet (például tartós kórházi tartózkodás, bezártság, explorálható tárgyak, játékok hiánya, nem ismeri a ceruzát, papírt, nem beszélgetnek a gyerekekkel, nem mesélnek neki, foglalkozás, oktatás hiányosságai).
- Szexuális bántalmazás (pl: pedofília, pornográf tartalmak, szexuális aktus élménye)
- Balesetek, traumák (például szülési sérülés, későbbi tartós károsodást okozó balesetek, betegségek).
- Helytelen viselkedési minták (például agresszív szülő, vagy gondozó, bűnözői környezet, deviáns szubkultúra, alkoholizáló szülők).
- A gyermek kiemelése a családjából szinte minden gyermekben traumát okoz.
- A gyermekotthoni életből is fakadhatnak a fejlődést nehezítő problémák.
- A nevelőszülői elhelyezés nehézségei is okozhatnak fejlődésbeli elmaradásokat.

A gyermekvédelmi szakellátásba kerülést megelőző időkből származó fejlődést nehezítő tényezők hatásai:

- A genetikai adottságok, betegségek hatásai a fejlődés bármely területén jelentkezhetnek. Ezek között vannak korrigálhatóak (pl: dongaláb) és vannak nem gyógyíthatóak (pl: Down szindróma)
- A magzati kor ártalmi okozhatnak értelmi fejlődésbeli problémákat (pl: alkoholszindrómát), koraszülöttséget, atrófiát, oxigénhiányt, drogelvonási tüneteket, HIV fertőzést, stb.
- A környezet elhanyagolhatja a gyermeket fizikailag, és/vagy érzelmileg és/vagy értelmi fejlődésében is. E hatások következményei összefüggnek, és együtt is megjelenhetnek. Például az érzelmi elhanyagolás a gyermek értelmi fejlődését is hátráltathatja! Esetenként ezek következtében az elmaradás olyan fokú lehet, hogy felmerül az értelmi fogyatékoság kérdése, pedig esetleg csak pseudo-debilitásról van szó.
- Az érzelmi fejlődésre ható környezeti ártalmak:
- Az érzelmi elhanyagolás mindig kötődési zavart okoz (kötődésképtelenség, felületes kötődés, figyelemfelkeltő viselkedés, hospitalizációs tünetek stb)
- Az elhanyagoló nevelés során a gyermek nem kap támpontokat viselkedése alakításához, ezért szabálytudata, normakövetése nem alakul megfelelően, mert nem ismeri a határvonalakat.
- Akinek az életéből gyermek korában hiányzik az összetartó család, nem tud kialakulni az összetartozás érzése, az elköteleződés, az egymásra figyelés képessége.
- A fizikai-, lelki bántalmazás: Az agresszió, akár fizikai, verbális, vagy emocionális (megalázás, megfélemlítés, elutasítás, stb.), frusztrációt, szorongást, esetleg viszont-agressziót kelt a gyerekekben, vagy közönyössé teszi.
- A bántalmazott gyermekek viselkedési zavarokkal küszködnek: ingerlékenyek, nyugtalanok, alacsony a frusztrációs toleranciájuk, depressziósak, vagy regresszív tünetek lehetnek.
- Addiktív szülők viselkedése kiszámíthatatlan: ez a gyermekben nyugtalanságot, ambivalenciát kelt, ettől feszült lesz, érzelmi élete kaotikussá válik, biztonságérzete sérül.
- Torz modell: a gyerek arra szocializálódik, amit lát, azonosul vele.
- Szexuális abúzus gyermek áldozatai lehetnek depressziósak, elzárkózók a testi közeledéstől, de viselkedhetnek kihívóan is, és elkövetőkké is válhatnak.

Ezeknek az ártalmaknak kitett gyermekek súlyos gondokkal küszködhetnek az önkifejezés (érzelmek és akarat kinyilvánítása), önellátás, járás, magatartás, beszéd, viselkedés, önállóság terén.

A nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekek fejlődése olyan mozaikhoz hasonlít, amelynek akár minden darabját különböző életkorral, vagy fejlődési szinttel jelölhetünk meg.

A nevelésbe vétel, a családból kiemelés hatása: az összetört otthon (broken home) szindróma

Összetevői a veszteség, izoláció, kilátástalanság

- Ha a gyermek elveszíti a családját, otthonát, megszokott környezetét, állandóságát, biztonságát, ez mindenképp veszteség a számára, még ha mégoly rossz is az a helyzet, amittől megszabadul ezzel.
- Az elválás rövidtávon szeparációs szorongást okoz.
- Hosszabb távú hatása, hogy csalódik a szüleiben, talajt veszített lesz. Magát hibáztatja a történetekért: "ő rossz volt, ezért kellett eljönnie a családjától". Ez önértékelés-vesztést, önbizalomhiányt okoz: „nem vagyok szerethető, velem valami nincs rendben, nem kellek senkinek, fölösleges vagyok, eldobtak, stb.”
- Szorong, hogy mi vár rá. Nyugtalan, mert várakozási feszültséget él át, és emellett számos új szokatlan ingerhatással és elvárással kell szembenéznie.

A nevelőszülői elhelyezés átmenetiségéből adódó hatások (lásd: 3.2.fejezet)

- A gyermekek érzik, sokszor tudják is, hogy a nevelőszülőknél való elhelyezésük csak átmeneti, nem végleges otthon, nem igazából az ő családjuk. Ez bizonytalanságot, szorongást és kötődési zavart okoz. Emellett gyakran úgy érzik, hogy a nevelőszülőnél maradásuk feltételekhez kötött. Ez fokozott, megfeszített alkalmazkodási késztetesként stresszelheti a gyermeket, vagy, ha reménytelennek érzi a megfelelés elérését, lemond róla és opponálóvá, renitenssé válik, aminek a kedvezőtlen visszajelzései alapján megerősödik az addig esetleg csak bizonytalan negatív énképe.
- Nem egyszer az is előfordul, hogy a nevelőszülői családban a család vér szerinti gyermekei mellett hátrányos megkülönböztetést él át a nevelt gyermek, ami szintén az önértékelését csökkentheti.

A gyermekotthoni életből eredő fejlődési problémák:

- A származási családtól való elszakadással sérül az én-fejlődés (identitástudat) folyamatossága. A múltjukról leválnak az által, hogy a családjuktól elszakadnak, a jövőről pedig azért szakadnak el, mert bizonytalanok életük későbbi szakaszát illetően. Általános náluk a „gyökértelenség, céltalanság, jelenben élés, reménytelenség, vagy túlidealizált elképzelések a jövőről”.
- Az „intézetis” sokuk számára megbélyegzettséget, kitaszítottságot, csökkentértékűséget jelent, ami önértékelésüket rontja. Sokan rossznak tartják magukat. A negatív énkép akadályozza a megfelelő személyiségfejlődésüket, mert aki magát rossznak tartja, a szerint is viselkedik. Az énkép merev, nehezen változtatható személyiségvonás. Ezeknek a gyerekeknek sok pozitív megerősítésre van szükségük ahhoz, hogy változni tudjanak, ezért az örökbefogadó szülők feladata, hogy észre vegyék és megerősítsék dicsérlettel, elismeréssel a pozitív mozzanatokot a gyermek viselkedésében.

Bármilyen támogató is egy adott gyermekotthoni környezet, minél fiatalabb kortól, és minél hosszabb ideig él a gyermek állandó szülő, illetve szülőpótló személy jelenléte nélkül, annál erősebben jelentkeznek a hospitalizációs tünetek (lásd: 3.2.fejezet).

A hospitalizációs tünetek a családba kerülés hatására jelentősen enyhülnek és idővel el is tűnhetnek. Ehhez a gyermeknek sok szeretetben, ölelésben kell részesülnie a szüleitől, sokszor a koránál fiatalabb életkornak megfelelő módon és mértékben. Így utólag bizonyos mértékben pótolható az a testi közelséget, kontaktust is igénylő szeretet-kapcsolat, amiben korábban nem volt része, de szükséges lett volna az egészséges érzelmi fejlődéséhez.

Az örökbefogadó szülő feladata, hogy felismerje, azonosítsa, helyesen kezelni és korrigálni tudja a gyermek fejlődésbeli zavarait. Amennyiben ebben nehézségei vannak, képes legyen szakértőktől segítséget kérni.

A gyermek fejlődési problémáinak a felismeréséhez általában megfelelő orientációt adnak a szülőknek a gyermek oktatási intézményének nagyobb tapasztalattal bíró szakemberei, vagy a szülők fordulhatnak tanácsért a gyermekvédelem szakembereihez is.

A hatékony beavatkozáshoz először is értenünk kell, hogy az adott probléma hátterében organikus, vagy valamilyen múltbeli traumatikus élmény, illetve jelenbeli események, nevelési elakadások állnak-e, illetve összefüggésbe hozhatóak-e a gyermek örökbefogadottságával, annak feldolgozásával.

Az örökbefogadott gyermekek korábbi pszichés sérülései zavart okozhatnak fejlődésükben, viselkedésükben. Ezeket fel kell ismerni és kezelni. Érzékelni kell, hogy ezek gyökere a múltból és nem a jelenből ered.

Az ember rendkívül sebezhető, de ugyanakkor nagyon ellenálló is. Megsérülhetünk számtalan genetikai, terhességi ártalom vagy környezeti hatás miatt, mégis a legtöbbször viszonylag egészséges emberek válnak. A jó örökbefogadó szülő gondoskodásával, szeretetével a gyermekekből kiegyensúlyozott, ép lelkű felnőtt válhat.

12.2.2. A gyermek testi-, értelmi- és mozgásfejlődése, ezek esetleges eltérései

A gyermek fejlődése során életkori szakaszokat különböztetünk meg. Minden új szakasz az előtte lévőre épül. (Például a járás nem előzi meg a hasra fordulást.)

A normális fejlődés tág keretek között mozog, és minden gyermek különböző ütemben fejlődik.

Minden fejlődési területnek úgynevezett szenzitív és kritikus periódusát különböztetjük meg a személyiség fejlődésünkben.

Például a beszédfejlődés szenzitív időszaka a 2-3 éves kor. Ekkor a gyermekek beszédfejlődése látványosan fejlődik: beszédértésük, aktív-passzív szókincsük rohamosan gazdagodik. A néhány szavas kommunikációból kialakul az összefüggő, folyamatos mondatokban kifejezett beszéd képessége. 2-3 éves korukra a szakellátásban élő gyermekek jelentős része beszédfejlődésében bizonyos mértékű elmaradást mutat: szegényes a szókincsük, mert nem meséltek nekik, nem beszélgettek velük, mert hiányosak az ismereteik, mert ingerszegény környezetben éltek. Gyakran artikulációjuk sem megfelelő. Azt, hogy emiatt speciális fejlesztést igényel-e a gyermek, logopédus dönti el.

Ha a környezeti- nevelési feltételek a beszédfejlődés kritikus periódusa végéig (6-7 év) sem változnak kedvező irányba, a beszédfejlődési elmaradás általában állandósul, behozhatatlanná válik, és tanulási nehézségeket okoz az iskolába érkezve.

Ha egy kisgyermeket szabad mozgásában korlátoznak, például azzal, hogy fél éves koron túl is kiságyban, vagy a babakocsiban tartanak, mozgásfejlődése lelassul, később mozgáskoordinációs problémái lesznek, izmai nem fejlődnek megfelelően. Ha nincs módja szabad mozgás közben felfedezni környezetét, tapasztalatokat szerezni világról, az értelmi fejlődésére is negatívan hat. A gyermekek helytelen viselkedését, és/vagy heves érzelmi megnyilvánulásait az okozhatja, hogy:

- ezt a mintát látták korábban,
- fejlődésükben elmaradtak, ezért koruknál fiatalabb gyermek módjára reagálnak,
- fejlődési rendellenességük van, mely korlátozza a felfogóképességüket, mozgásukat, hallásukat, beszédértésüket, vagy a viselkedésüket,
- pszichés traumák miatt szomorúak, nyugtalanok, komoly félelmeik vannak, szoronganak, agresszív vagy más deviáns mintával azonosultak.

Azt tapasztaljuk, hogy az örökbefogadásba fejlődési lemaradásokkal érkező egészséges gyermekek a legtöbb esetben a hátrányos vagy ártalmas környezeti feltételek megváltozásával direkt beavatkozások nélkül is hamar behozzák lemaradásaikat.

12.2.3. Érzelemszabályozási problémák kezelése

Az örökbefogadó családokba kerülő gyermekek egy része nehezen kezelhető viselkedési – és érzelemregulációs zavarokkal küzd. Az érzelemszabályozás kialakulásának csecsemőkori személyiségfejlődési alapjait – melyek alapvetően a gondozási stílusban ragadhatóak meg –, a kötődés témakörében megismerhettük.

Az érzelemreguláció kialakulása csecsemőkorban kezdődik, de nem zárul le.

A három év körüli erős én-fejlődési periódus tüneteként is értelmezett dackorszak „hisztijeiről” és kezelésükről a konfliktusok fejezetben hallottunk.

A nagyobb korban örökbefogadott gyermekeknél az én-fejlődés is gyakran lassabban alakul, és a dackorszak is emiatt elhúzódhat. Mivel gyakran a beszédfejlődésük is késik, nem tudják beazonosítani, megnevezni érzelmi állapotukat, és verbálisan megfogalmazni érzéseiket, ezért testi jelzésekkel kommunikálják azokat: rúgnak, csípnek, harapnak, földre vetik magukat, dobálnak, ha dühösek.

Sok nagyobb korban örökbefogadott gyermekből az új családba érkezésekor hiányzik az alapvető bizalom a felnőttek felé, ami miatt az örökbe fogadó szülő nehéz helyzetbe kerül.

A gyermek a vér szerinti szülővel kapcsolatos érzelmeit az örökbefogadó szülőre vetítheti, mert most ők veszik át a szülői szerepet. Ezek az érzések vegyesek lehetnek a gyermekben.

Mivel korábban a vér szerinti szüleiben csalódott, mert bántották, mert elhagyták, nem bízik új szüleiben sem, attól tart, hogy ők is bántani fogják, vagy el is hagyják.

Ha a szülő nem érti a tünetek kialakulását, rosszul eshetnek a gyerek felé irányuló megnyilvánulásai.

A bizalmatlan gyermek szorong, nyugtalan (ADHD-és tüneteket mutat) és alacsony a frusztráció tűrése, a legkisebb kudarcra is kiborul, konfliktus helyzetben offenzív lesz, vagy esetleg agresszióval, kontrollálatlan cselekedettel (acting-out) reagál. Sok, az örökbefogadás előtt a szakellátásban nevelkedő gyermeket ezért is félreértetten mondanak hiperaktívnak, vagy tévesen tartanak születetten túl agresszívnek.

Fontos, hogy a szülő fellépése legyen szeretetteljes, de határozott. Nyilvánítsa ki, hogy megérti, hogy az a helyzet, amit most éppen az adott konfliktusban (például nem engedjük játszani az okos telefonunkkal) megél, neki nehéz, de ezért, meg ezért nem engedhetjük meg. Ő lehet dühös, haragudhat is, de nem üthet meg bennünket, mert ezt mi sem tesszük vele. Ha van rá mód, előzzük is meg, hogy megüssön a gyerek (például fogjuk le határozottan, de nem fájdalmasan a kezét!) és tartsuk is be mi is az ígéretünket, és mi se üssük meg a dühömért, hisztijéért és másért sem soha sem! A negatív érzéskinyilvánítás más módjaira vezessük rá fokozatosan! (Például Mondhatja, hogy dühös, duzzoghat, vitatkozhat érvekkel, de nem tehet kárt másokban és magában sem.)

A gyermek sérült érzelemregulációja máról holnapra nem gyógyul meg, de ha a szülő türelmes, kiszámítható, megbízható, jó azonosulási mintát mutat az érzelmi – indulati kontrollra a saját higgadt viselkedésével, konfliktuskezelésével, a gyermek fokozatosan megnyugszik, bízni kezd a szülőben és kezd azonosulni vele. Ha a szülő büntető, agresszív, a bizalom nem alakul ki a szülő felé, de az azonosulás az agresszorral megtörténik.

12.2.4. Az örökbefogadott gyermek múltja

Sokan azért nem beszélgetnek gyermekükkel az örökbefogadás előtti életükről, vér szerinti kapcsolataikról, és nem mennek vissza a nevelőszülőhöz vagy a gyermekotthonba, ahol évekig nevelkedett a gyermekük, mert vagy riválist éreznek a korábbi nevelőjében, vagy azt gondolják, hogy az örökbefogadás előtti időszak mindenképp rossz volt a gyermeküknek, ezért jobb, ha elfelejti azt.

Igaz, a legtöbb gyermeknek nehéz élete, sorsa volt az örökbefogadás előtt, de egyikük életében sem csak rossz dolgok történtek. Az emlékezés segíthet a szép emlékek megőrzésében is, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a nehéz sors ellenére ne depressziós, bizalmatlan, reménytelen ember váljék belőlük.

Az eredeti családjuktól, múltjuktól elválasztott gyerekek számára létfontosságú, hogy múltjukat megértsék: honnan jöttek, kik az igazi szüleik, miért nem nevelkedhetnek a szüleik mellett, miért nem fogadta őket örökbe a nevelőszülő, miért lettek örökbe fogadhatóak, stb. Az örökbefogadott gyermekek elszakadnak családjuktól, korábbi környezetüktől, a szeretett személyektől, barátoktól, és így elveszítik, sőt nagyrészt elfelejtik a múltjukat.

Amikor a gyermek ilyen módon elveszíti kapcsolatát a múltjával, érzelmi és szociális fejlődése problémássá válhat.

Az én megértése nehéz, – főleg az olyan gyerekek számára, akiket elszakítottak a gyökereiktől.

Mivel segítheti az örökbefogadó a gyermekét a gyermek múlt megértésében, feldolgozásában?

- ha a valósághoz igazított információkat közöl a múltról, a gyerek születése, örökbefogadása történetéről,
- ha a kapott dokumentumok megőrzi,
- ha a gyerekekkel beszélgetve közösen emlékeznek a múltra
- ha nem faggatja, nem ad szavakat a szájába, de meghallgatja a gyereket a múltjáról,
- ha nincsenek tabu témák,
- ha nem ítélik a vér szerinti szülőkről, sem a nevelőszülőkről,
- ha a szüleit nem véleményeztetni a gyerekekkel,
- a vér szerinti szülőtől, vagy a nevelőtől, nevelőszülőtől hallottakat lejegyzni, hogy el ne felejtse,
- ha a múlt fényképeit időnként nézegetik,
- ha az emléktárgyakat megőrzi,
- ha időben és később is időnként (évente) visszalátogatnak a gyermek múltjának színtereire,
- ha időnként a múlt fontos személyeivel találkozhat a gyermek
- ha a szülő felkészült és mindig nyitott, hogy a gyerek történetével kapcsolatos kérdéseire őszintén válaszoljon (Ha a felnőttek nem beszélnek vele múltjáról, arra a következtetésre juthat, hogy az rossz volt.)
- ha a származás megismerési igényét támogatja (Minden gyereknek joga, hogy megismerje a családját és múltját)

Az élettörténet feldolgozása során a gyermek korának megfelelő információkat kaphat, amely lehetővé teszi számára, hogy megalapozott döntéseket hozzon, és megértse, miért nem nevelkedhet vér szerinti családjában.

Az élettörténet feldolgozása, melyben az örökbefogadó szülők segíthetnek a legtöbbet a gyermeknek, nélkülözhetetlen a stabil identitástudat kialakulásához.

A gyenge identitás meggátol abban, hogy új kihívásokat vállaljon az egyén. A gyenge identitás annyira megdermesztheti a gyermeket, hogy túlságosan a múltba burkolózik, ezért nem tud tovább lépni, és a jövőre gondolni.

Az én megértése nehéz, – főleg az olyan gyerekek számára, akiket elszakítottak a gyökereiktől, és nem világos a jövőjük sem.

12.2.5. A gyermek örökbefogadás előtti élményeinek, emlékeinek megőrzése

A nagyobb korban örökbefogadott gyermekeknek életük örökbefogadás előtti szakaszáról nincsenek a szüleikkel közösen átélt élményeik, amikről a szüleik mesélhetnének nekik ébren

tartva ezzel az emlékezésüket, és segítve a stabil identitástudathoz nélkülözhetetlen én-állandóság érzésének a kialakulását.

A jó nevelőszülők nemcsak fotó albumot adnak át a gyerekről az örökbefogadáskor az új szülőknek. Ma már a legtöbb gyermekről élettörténeti könyvet is készítenek, amelyben folyamatosan lejegyzik a gyermek életében történt fontos eseményeket, kiemelkedő élményeit, fejlődése lényeges állomásait, a szüleivel történt találkozásokat, nyaralások emlékeit, stb.. Ezt a könyvet a nevelőszülő megmutatja, átadja és elmeséli az örökbefogadónak, hogy később élményszerűen beszélgethessenek majd a gyerekek életének nem velük töltött korszakáról is, mert az is a gyermek életének fontos, kiszakíthatatlan részét képezi. Az élettörténeti könyvben szerepelnek a nevelőszülői család tagjai, az óvodástársak, barátok. Szerencsés esetben van fénykép a vér szerinti szülőkről is, aminek nagy jelentősége lesz a gyermek számára születéstörténete megértésében a konkrét anyakép kialakításában és a fizikai hasonlóságok keresése idején.

Az élettörténet feldolgozása során kiemelkedő témák:

- A múlt jelentős helyszínei, személyei, eseményei, időpontjai, változásai, veszteségek, elválások, szomorú és vidám események, betegségek, ünnepnapok, születésnapok. Leszögezzük a múlt és jelen tényeit, valamilyen módon valóságossá tesszük a gyermek életének eseményeit, szereplőit.
- A múlt ismerete, megértése segíti a gyermeket a jelenben való eligazodásban, az önmagáról alkotott realisabb elképzelései kialakításában, olyan kérdések megválaszolásában, mint például Mi dolgom itt a földön? Hová tartozom? Milyennek látnak engem a többiek?
- Ezek után elkezdődhet a jövő felé vezető híd megalkotása (múlt és jövő összekötése), ami reményt és vágyat ébreszthet a gyermekben a jövővel kapcsolatban.
- Az élettörténeti könyv olyan dokumentum, amelyet – különösképpen válságos helyzetekben – elővehetnek a gyerekek maguk.
- Az örökbefogadó szülővel történő élettörténet feldolgozása, elmélyíti a szülő-gyermek kötődést, és lehetőséget ad arra, hogy megmutassuk a gyerekeknek, mi az, amire büszke lehet önmagára. Az élettörténeti munka növelheti a gyermek önértékelését, mert a családjuktól elszakított gyermekek gyakran magukat hibáztatják szüleik cselekedetért, és értéktelennek, szeretetre nem méltónak tartják magukat. A valóság megismerése javíthatja a közérzetüket: nem kell büntudatot érezniük a szülők viselkedése miatt, a hiba nem bennük van.
- Az igazságot kell mondanunk a családjukról, bármennyire fájdalmas is, de a szülőkről nem szabad elítélően nyilatkozni. „Nem mindenki képes jó szülő lenni, de az nem jelenti azt, hogy más szempontból is rosszak volnának.”

Alkalmat kell teremtenünk, hogy a gyermek az életéről beszélhessen, de nem szabad faggatni. Tapintatos kérdéseket feltehetünk, de nem állásfoglalásra készítőket. A gyerekekkel arról beszélgetünk, amibe bevonható saját szabad akaratából.

- Nem szabad rákényszerítenünk saját nézeteinket. Az a fontos, hogy ő mit gondol.
- Ne éljünk vissza a gyermek bizalmával!
- Ne bújunk ki semmilyen téma megbeszélése alól, ha a gyermek beszélni kíván róla, még ha kényelmetlenül érezzük is magunkat miatta.
- Ne adjuk a szavakat a gyerek szájába
- Tartsuk tiszteltben a gyermek kérését a titoktartásra, de fogadtassuk el vele, ha bizonyos dolgok megosztása másoknak a segítségére válna (pl: pedofil személy a múltjában)
- Legyünk őszinték, de ne legyünk kíméletlenek a családjukkal kapcsolatos nehéz információk vonatkozásában!
- A gyerek engedélye nélkül senki nem nézheti meg az élettörténeti könyvét.

Az élettörténetkönyv fontos elemei:

- melyek választ adnak arra a kérdésre, hogy „honnan jöttem”,
- a gyermek születési anyakönyvi kivonata (ha van),
- a vér szerinti és az örökbefogadói családfája,
- saját élettérképe,
- életgrafikon,
- a múltba tett látogatások emlékei,
- a múlt és jelen fényképei

12.2.6. Az elvárások és a realitás közelítése:

Feltételek a szülő oldaláról:

- Már szó volt arról korábban, hogy mennyire fontos, hogy az örökbefogadók csak a gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeik feldolgozása után vállalkozzanak örökbefogadásra. Ha ezt még nem dolgozták fel, gyakran előrevetített, idealizált elvárásokat támasztanak az örökbefogadott gyermekkel szemben.
- Egy meg nem született, idealizált gyermek képének senki nem tud megfelelni. Ha pedig a gyermek úgy érzi, nem tud a szülei vágyainak eleget tenni, csökken az önbizalma, önértékelése. Azt gondolhatja, hogy ő nem elég jó, és ezért nem szerethető.
- Ne a saját esetleg meg nem valósított álmaik beteljesítését várják a gyermektől.
- Azonosítsák a gyermek fejlődési mozaikjának a részeit, és megértsék a gyermek működési szintjét a fejlődés minden területén, és ahhoz igazítsák a nevelésüket.

Feltételek a gyermek oldaláról:

- Érténünk kell, hogy nincsenek, kihagyható, lerövidíthető szakaszok az egészséges gyermekek fejlődésében.
- Ha a gyermeket elkülönítjük azoktól, akik bántalmazták, elhanyagolták, csak a rossz bánásmód szűnik meg. A gyermek abból fakadó fejlődési elmaradásai még megmaradnak.

Az örökbefogadó szülők feladata a gyermekük fejlesztésében

Az örökbefogadó szülőknek az elvárásaikat nem a gyermek korához kell igazítani, hanem ahhoz, hogy az adott területen a gyermek milyen fejlődési szinten áll, mert abban kell segíteni neki, hogyan haladjon tovább.

Az örökbefogadó szülőknek, ahogy minden szülőnek, elsődleges feladata, a megfelelő fizikai gondoskodás és környezet biztosítása mellett, hogy feltétel nélküli elfogadással szeretetteljes, állandóságot, kiszámíthatóságot, stabilitást, biztonságot teremtsenek gyermekük fejlődéséhez, felnövekedéséhez.

Az egészséges kisgyermeket nem oktatni, fejleszteni kell, hanem a fenti feltételeket megteremteni, mert azok a fejlődés motivációs motorjai. Ezek megléte mellett az egészséges kisgyermek a megfelelően ingergazdag környezetben saját késztetési és kreativitása mentén felfedezi, explorálja a világot. Spontán tapasztalatokat szerez a környezetéről, magáról és kapcsolatairól. Ez által szociális, kognitív fejlődése, valamint az én-fejlődése is megindul.

A célzott, irányított oktatás, képzés az iskolaérettség előtt (6-7 év) a gyermeket a fejlődését biztosító spontán, szabadon hagyott, önindított tevékenységekben akadályozza meg.

Ha az örökbefogadó szülő a gyermek családba való beilleszkedése idején, – amikor a legfontosabb lenne a feltétel nélküli elfogadás éreztetése a bizalom megalapozásához -, a gyerek „vizsgáztatásába”, tanítgatásába, fejlesztgetésébe kezd, akkor nagyon megnehezíti a gyermek biztonságérzetének a kialakulását. A gyermek, főleg, ha nem is tud minden elvárásnak megfelelni, szorongani kezdhet, ami nyugtalanná teszi, amitől a szülők számára

egyre kezelhetetlenebbé válik a viselkedése: opponál, elutasítja a szülőket, dacos, „hisztis” lesz, esetleg azt is mondja, hogy vissza akar menni az előző gondozási helyére. Mind ez nem mond ellent annak, hogy, az örökbefogadó szülő feladata a fejlődésében elmaradott gyermekek esetében segíteni a fejlődésbeli elmaradások csökkentésében. Ha kiderül, hogy a gyermeknek olyan fejlődésbeli elmaradása van, amihez speciális fejlesztésekre lenne szüksége, azzal, amennyiben nem veszélyeztető a beavatkozások késleltetése, várjuk meg a gyermek biztonságos beilleszkedését, a kötődés kialakulását, és amennyire csak lehet, bízzuk e feladat ellátását szakemberekre! Ne a szülő-gyerek kapcsolatot terheljük egy olyan tevékenységgel, amely várhatóan mind a két fél számára sok nehézséget, időnkénti kudarcokat is okozhat.

Fontos, hogy a szülői elvárásokkal a fejlődés minden területén kis lépésekben, közeli célok kitűzésével, a gyermek által elért eredményekhez igazodva haladjunk tovább.

Minden kis előrelépésért fejezzük ki elismerésünket, elégedettségünket! Ne a képességeit, hanem azt az erőfeszítést ismerjük el, amit a gyermek az elért eredményért tett.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására 11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.2. 1.: Nagyobb (3 év feletti) gyermek vállalásának előnyei, nehézségei
Célja	A gyakorlat segít megérteni, hogy nagyobb életkorú gyermekkel is ki lehet alakítani jó szülő-gyerek kapcsolatot.
Követelménye	Mindenki aktívan vegyen részt a kiscsoportos beszélgetésben
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 4 kiscsoport alakítása, szóvivők választása csoportonként. 2. lépés: Külön csoportokban megbeszéljük az előnyöket, nehézségeket. 3. lépés: A csoportok szóvivői összefoglalóan elmondják a csoportjuk véleményét. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával az esetet.
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportban dolgoznak.
Értékelés, visszajelzés	Az örökbefogadás sikerességének nem kritériuma a gyermek életkora, van olyan élethelyzet és örökbefogadói személyiség, aki számára kifejezetten előnyösebb nagyobb életkorú gyermek vállalása.
Tréneri segédanyag	Tréneri kézikönyv
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására 11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.2. 2.: A fejlődési mozaik
Célja	A gyakorlat és megbeszélése segíti a gyermek különböző

	fejlődési szintjeinek megértését, és az adekvát megoldások megtalálását.
Követelménye	Mindenki aktívan vegyen részt a kiscsoportos beszélgetésben
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: 4 kiscsoport alakítása, szóvivők választása csoportonként. Csoportonként írják fel a lapra a különböző fejlődési területeket: érzelmi, értelmi, testi, szociális.</p> <p>2. lépés: A csoportvezető elmondja a gyermek rövid élettörténetét:</p> <p>Szandi 3 gondozási helyen nevelkedett, mielőtt 8 évesen örökbefogadták. Nevelőszülői gondoskodás mellett vér szerinti anyja havonta egy hétvégére hazavihette, ahonnan mindig felzaklatva tért vissza. Az anya jelentkezései egyre rapszodikusabbá váltak. Ezek a csalódások nagyon megviselték a kislányt. Sokáig bizonytalan volt a gyermek és a nevelőszülő számára is, hogy meddig maradhat a nevelőszülői családban.</p> <p>3. lépés: Beszéljék meg kiscsoportban, hogy mi jellemzi az adott fejlődési területet ebben az életkorban, és Szandi ezen a területen hány éves szinten állhat!</p> <p>4. A csoportok szóvivői összefoglalóan elmondják a csoportjuk véleményét. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával az esetet.</p>
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportban dolgoznak.
Értékelés, visszajelzés	A gyermekekben az elhagyások, elszakadások, hosszútávú bizonytalanság, elutasítottság, csalódás nagy mértékben befolyásolja az érzelmi fejlődést, amely a többi fejlődési terület alapja. Az az örökbefogadó szülő tud segíteni a gyermek fejlődési lemaradásaiban, aki érti, elfogadja, és türelemmel kezeli.
Tréneri segédanyag	Tréneri kézikönyv
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására 11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.2.3. Évfordulós gyász
Célja	A gyermek visszatérő gyászának megértése, empátiás készség fejlesztése
Követelménye	Minden résztvevő aktívan vegye ki a részét a feladatból.
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15 perc
Részletes instrukciók a	1. lépés: Írják fel a papírra ezt a 3 szót: érzés, vélekedés

gyakorlat feldolgozásához	reakció, egymástól olyan távolságra, hogy a véleményüket kifejezhessék 2. lépés: A csoportvezető elmondja a rövid történetet, szituációt: Anyák/apák napján este fogmosás után csokit eszik a 8-10 év körüli gyermek. Szülő kéri, hogy mosson újból fogat. Duzzogva csapja be a fürdőszobaajtót a gyerek: „Inkább a másik anyámnak/apámnak adtam volna ma virágot”. 3. lépés: Írják le milyen érzést vált ki bennük ez, mit gondolnak, miért mondja ezt a gyerek, és mit tennének ebben a helyzetben! 4. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával az esetet.
Tréneri megjegyzés	Mindenki egyénileg dolgozik.
Értékelés, visszajelzés	Az örökbefogadott gyermekben a szülők elhagyása miatti gyász bizonyos helyzetekben (pl: születésnap, anyák napja) élénken feltörhet, de nehéz róla beszélnie a szüleinek. Az elfojtott érzések indulatosan, a szülők empátiája nélkül nehezen érthető kontextusban törhetnek felszínre.
Tréneri segédanyag	11.1. tréneri kézikönyv
Résztevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11. Érzékenyítés a speciális adottságú örökbefogadható gyermekek örökbefogadására 11.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.2. 4.: A gyerek nem szólít anyának/apának
Célja	A gyakorlat és megbeszélése segíti a gyermek múltbeli traumái tüneteinek a megértését, empátiával való kezelését.
Követelménye	Mindenki aktívan vegyen részt a kiscsoportos beszélgetésben
Felhasználandó eszközök	Flipchart tábla, papír, toll
Időkeret	15perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	1. lépés: 4-5 fős kiscsoportok alakítása, szóvivők választása csoportonként. 2. lépés: A csoportvezető elmondja a rövid történetet, szituációt: „Kevint 6 évesen 1,5 éves gyermekotthoni tartózkodás után, két hónapig tartó barátkozás végén fogadták örökbe a szülei. A gyermekotthoni nevelők elmesélése szerint Kevin a gyermekotthonba eleinte nehezen illeszkedett be: láthatóan csalódott, bánatos volt a nevelőszülőktől való elválás miatt. Később azonban már szeretett a gyermekotthonban élni: voltak barátai, kedvenc nevelője, és őt is szerették a gyerekek és a felnőttek is. Előtte a kisfiú hosszabb-rövidebb ideig 3 nevelőszülői családban nevelkedett. Mindegyik nevelőszülőknél a megszólítás anya/apa volt. Az

	örökbefogadók a fél éves után követési találkozón elmondják, hogy alapvetően jól vannak, de a kisfiú még mindig csak az utónevükön szólítja őket.” 3. lépés: Beszéljék meg kiscsoportban, milyen érzés lehet ez szülőként, mi lehet az oka a gyermek viselkedésének, és mit tennének ebben a helyzetben! 4. A csoportok szóvivői összefoglalóan elmondják a csoportjuk véleményét. Plenárisan is átbeszéljük a csoportvezető moderálásával az esetet.
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportban dolgoznak.
Értékelés, visszajelzés	A gyermekekben az elhagyások, elszakadások miatti szülő figurákban való csalódás miatt nehezített az új szülőkkal a bizalom felépítése. Ez többféle tünetben is megnyilvánulhat. Egyik ilyen lehet, hogy eleinte nem szülőként azonosítja őket a csalódásokkal szembeni védekezés nem tudatos eszközként. Az örökbefogadóknak ezt érteniük kell, és türelmesnek kell lenniük: bumerángxént hathat a gyermek sürgetése.
Tréneri segédanyag	Tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

12.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása

Ennek a témakörnek az a célja, hogy a gyerekek egészségi állapotáról a leendő örökbefogadó szülők ne korábbi félelmeik, tapasztalataik alapján mondjanak véleményt, hanem legyenek nyitottak egy adott gyermek konkrét állapotának, betegségének és kezelési lehetőségeinek megismerésére, esetleges elfogadására.

Napjainkban Magyarországon minden örökbe fogadni kívánó család „teljesen egészséges” gyerekekre vágyik, és lelke mélyén azt szeretné, ha gyermeke soha nem betegedne meg, nem érné semmiféle baleset, trauma. Ugyanakkor nincsenek tisztában azzal, hogy mit jelent az „egészség”, illetve hogy mik is azok az elváltozások valójában, amelyektől nagyon félnek. Sokszor nehéz is megfogalmazni, hogy egy konkrét betegség riasztó számukra, esetleg ennek következményei, vagy ellenkezőleg, nem a testi betegség a legfélelmetesebb, hanem például az értelmi elmaradottság, különösen ennek súlyosabb formái.

E témának az átbeszélése nagyon fontos az örökbe fogadó családok korrekt döntése szempontjából, és ebben sokat segít az a „betegség lista”, amelyről feltétlenül beszélni kell a tanfolyamon.

A feladatunk most – a teljesség igénye nélkül, de a betegség listához igazodva – annak áttekintése, melyek az örökbe fogadható gyermekeknél, illetve vér szerinti családjukban leggyakrabban előforduló kóros állapotok és betegségek, ezeknek milyen hosszabb távú következményeivel kell számolnunk, mit lehet tudni kezelhetőségükről, mennyire lehetséges gyógyításuk, vagy korrigálásuk. (lásd: 4. modul)

Feladatunk az is, hogy rámutassunk, a betegségek nagy része nem annyira riasztó, mint azt a laikus közvélemény gondolja, és nem elhallgatva a súlyos következményeket, fontos, hogy az egészségügyi problémás gyerekek (akik ráadásul a felkínált gyerekek nagyobbik halmazát alkotják) elfogadása iránt nagyobb nyitottságot éadjunk el a leendő örökbefogadók részéről.

Természetesen minden eset egyedi, egy adott gyermek felajánlásáról és elfogadásáról mindig a rendelkezésre álló konkrét információk alapján kell úgy a szakembereknek, mint az örökbe fogadni kívánóknak döntést hozni.

12.3.1. Különböző egészségügyi állapotok, betegségek és lehetséges következményeik, kezelhetőségük, korrigálhatóságuk ismertetése

Koraszülöttség

- A 36. terhességi hétnél korábban született gyermeket tekintjük **koraszülöttnak**, akiknek születési súlya 2500 gramm alatt van. Vannak ún. **kis súlyú újszülöttek**, akik 2500 grammnál kisebb súllyal jönnek a világra, de megfelelő időt töltöttek az anyaméhben. Az ő fejlődésük már a méhen belül nem volt zavartalan, megrekedt, ami azt jelenti, hogy éretlenségükhöz betegség is társulhat.
- Minél korábban születik egy koraszülött annál nagyobb valószínűséggel alakulnak ki súlyos, akár életet veszélyeztető szövődmények. **Extrém koraszülöttségről** beszélünk, ha a 22-27. terhességi hét között, és 1000 gramm alatti súllyal születik meg egy kisbaba. A legjobb a 26. hét után születettek prognózisa, a szövődmények kockázata a korábban születetteknél jelentősen megnő. E kockázatok közé tartozik az esetleges idegrendszeri károsodás, a légzőszervi és egyéb szerveket érintő éretlenségek, és ezek következményei.
- Minél kevesebb szervi elváltozással jár a koraszülöttség, vagy a kis súllyal születés, annál kevesebb későbbi kóros következménnyel kell számolni. Ha a babának például nem volt idegrendszeri károsodása, nagy valószínűséggel a későbbiekben sem lesz gond a fejlődésével.
- A koraszülött ellátás jó színvonalának köszönhetően a koraszülöttek többsége egészségesen nő fel, elmaradásaikat behozzák, ezzel együtt gondozásuk, nevelésük fokozott odafigyelést kíván.

Az örökbefogadható gyermekek között az átlagosnál nagyobb arányban vannak olyanok, akik koraszülöttként, kis súllyal jöttek világra. Ha már születésük után örökbefogadható státuszúak, a kezelőorvos tud érdemi információval szolgálni aktuális állapotukról, és a várható prognózisról. Nem lehet azonban mindent előre látni. A koraszülött gyermekek későbbi fejlődéséről, a koraszülöttség hosszabb távú következményeiről, kezelhetőségéről több érdemi információ áll rendelkezésre. A gyermekorvosnak és a védőnőnek kötelessége a koraszülött csecsemő fejlődését még gondosabban figyelni és a legapróbb eltérés esetén a szülőt segíteni abban, hogy hova fordulhat segítségért.

Szülési sérülések

- **agyvérzés:** leggyakrabban koraszülötteknél fordul elő, minél éretlenebb állapotban jönnek világra, annál gyakrabban. Az örökbe fogadni szándékozók számára ez már önmagában ijesztő lehet, holott nem jár feltétlenül hosszú távú következményekkel. Az agyvérzés súlyossága attól függ, hogy kiterjedése mekkora és mely részét érinti az agyállományok.

A legtöbb koraszülött/újszülött, akinek csak kisfokú agyvérzése van tünetmentes, és nem kell további következményektől tartani. A kis agyvérzésen átesett újszülöttek normálisan fejlődhetnek, míg a nagyobb agyvérzés növeli a mozgás és értelmi fogyatékoság, a tanulási problémák kialakulásának kockázatát.

- **oxigénhiány:** Az oxigénhiány következményei elsősorban a csecsemő idegrendszerét érintik, de annak súlyossága függ attól, hogy milyen mértékű volt, milyen sokáig tartott, és milyen érési állapotban érte az idegrendszert.

Enyhébb oxigénhiány esetén a csecsemő nyugtalanabb lehet, fejlődése kezdetben esetleg lassúbb, szükség lehet rendszeres gyermekideggyógyász ellenőrzésére, de a későbbiekben a fejlődés többnyire normál mederbe terelődik.

A komolyabb oxigénhiányt szenvedett újszülötteknél az idegrendszer sérülése akár maradandó is lehet.

Annak megítélése, hogy a csecsemő születésekor észlelt oxigénhiánynak milyen későbbi következményei lehetnek általában nem könnyű. Ha az újszülött alapvető életjelenségeiben (légzés, keringés, táplálkozás, mozgás, sírás) nem látunk eltérést, akkor komoly gondra a későbbiekben sem kell számítani. Ilyenkor is fontos azonban a rendszeres gyermekorvosi, és gyermekideggyógyászati ellenőrzés.

- **csonttörések:** a születéskor jelentkező leggyakoribb csontsérülés a kulcscsont törése, ami kezelést nem igényel, az elváltozás szinte minden esetben maradéktalanul gyógyul.

Veleszületett fejlődési rendellenességek

A születéskor jelenlevő testi elváltozások az újszülöttek 3-4 százalékánál fordulnak elő. Az enyhétől a nagyon súlyosig sokfélék lehetnek, sok közülük javítható, vagy gyógyítható.

Újszülött örökbefogadása esetében számolni kell azzal, hogy egy esetleg meglévő rendellenességre csak évek múlva derül fény, mert újszülöttkorban még nem volt látható az elváltozás. Az ilyenek nagy része azonban csak enyhe elváltozás. A súlyosabbak közül sok már a születés előtt diagnosztizálható.

- **szívfejlődési rendellenességek:** A súlyosak már a születést követően sürgős szívsebészeti beavatkozást igényelnek (például az erek rossz elhelyezkedése), mások későbbi műtéttel korrigálhatók (szűkületek, lyukak a válaszfalakon) nagyon enyhe esetben műtét sem szükséges a megoldásukhoz. A szívsebészet jelenlegi jó színvonalának köszönhetően a súlyos rendellenességeket is olyan sikeresen operálják, hogy a gyermek a későbbiekben sportolhat, teljes életet élhet.
- **emésztőrendszeri fejlődési rendellenességek:** Vannak, amelyek már a születés után észlelhetők (például végbél elzáródás) ezek többnyire sürgős műtéti beavatkozást igényelnek. Vannak azonban olyanok is, amiket csak pár hónapos korban lehet diagnosztizálni (például gyomorszáj szűkülete) és ilyenkor kell megoperálni a kicsiket.
- Mint minden súlyos elváltozás esetén, a fenti esetekben is a gyermek feljárlására általában az akut helyzet megszüntetése után – a kezelőorvos konkrét információinak birtokában – kerül csak sor.
- **a szem veleszületett fejlődési rendellenességei**
 - Nagyon ritkán, de előfordul, hogy a csecsemő zöldhályoggal születik. A tünetek és a kezelés ugyanaz, mint felnőttek esetében. A szem körül keringő csarnokvíz elfolyását valami gátolja, ennek megszüntetéséről haladéktalanul gondoskodni kell. Ez kezdetben gyógyszerrel történik, de ha nem sikerül gyógyszerrel megoldani a problémát, műtétre is sor kerülhet.
 - veleszületett szürkehályog: Szintén nagyon ritka, mint felnőttek esetében is, homályos területek vannak a szemlencsében. Egyik, vagy mindkét szemet érintheti. Mielőbbi műtétre van szükség, hogy az ép látás kialakulhasson.
- **ajak és szápad hasadék:** a koponya és az arc leggyakoribb rendellenessége. Az ajakhasadék (nyúlajak) amikor a felső ajak, mely normál esetben a méhen belüli életben három részből „forr össze”, nem egyesül. Lehet csak féloldali, de lehet mindkét oldali az ún. nyúlászaj. Szápad hasadékról akkor beszélünk, amikor a szájüregben a lágy szápad, vagy a lágy és kemény szápad egyaránt nyitott. Az ajakhasadék előfordulhat csak önmagában, de kombinálódhat szápadhasadékkal is. Kezdetben mindkettő nehezíti a táplálást, később a beszédet is befolyásolhatja. Műtéttel ma már nagyon szépen korrigálható még a legsúlyosabb elváltozás is. Általában több műtét is szükséges, köztük plasztikai műtétek a teljes korrekcióig. A gyermek látványa a műtét előtt megijesztheti a leendő szülőket, a gyermek számára azonban fontos lenne, hogy már amikor a műtét/ek/re sor kerül szerető családban legyen. Ez az elváltozás nem

érinti a gyerek fejlődését, értelmi képességei nagyszerűek lehetnek. Egy szerető család sokat tehet azért, hogy a gyerek ne kirekesztve, „csúnya”-ként élje meg kicsi korát, hanem testileg, lelkileg erősen, bátran viselje a műtétet, amelyek következtében teljes értékű gyermek és felnőtt válhat belőle.

- **vízfejűség:** akkor keletkezik, amikor a fokozott mennyiségű agyvíz nem tud hová elvezetődni, és emiatt az agyban megnő a nyomás. Általában már a terhesség alatti ultrahang felvételen látható, hogy a magzatnak nagyobb a koponyája, mint az elvárható lenne. Az elváltozás azért nagyon veszélyes, mert a megnövekedett agynyomás fontos idegrendszeri központokat károsíthat. Azonnali beavatkozást igényel, ami azt jelenti, hogy szülés után azonnal beültetnek az agyba egy vékony elvezető csövet, ami a bőr alatt a csecsemő hasüregébe vezet a felesleges agyvizet. Az csőbe egy szelepet helyeznek el, ami szabályozza, hogy csak a fölösleges agyvíz kerüljön elvezetésre. Ha a shunt (elvezető cső) jól működik, és a méhen belüli károsodás még nem volt jelentős mértékű, a gyermek fejlődése zavartalan lehet, kisebb mozgás problémák a későbbiekben előfordulhatnak. A gyerekek növekedésével a shuntot cserélni kell, működése a szülők részéről fokozott odafigyelést igényel. Ugyanakkor a gyerek teljes életet élhet, értelmi képességeit ez az elváltozás általában nem befolyásolja. Ha a méhen belül már károsodott a csecsemő idegrendszere, természetesen a prognózis is rosszabb. Annak megítélésére, hogy van-e károsodás, és az milyen mértékű gyermekideggyógyász vizsgálata szükséges.

Érzékszervi problémák

Látássérülés

Orvosi értelemben az tekinthető látássérültnek, akinek látásállapota eltér a normálistól.

- Csecsemőkorban a leggyakrabban előforduló elváltozás a **kancsalság**, amikor a két szem látásélessége eltérő, a gyermek csak az egyik szemét használja, ennek következtében a másik szem „kikapcsol”, azaz befordul, általában a belső szemzugba. Fontos, hogy a kancsalságot mielőbb elkezdjék kezelni, mert ezzel még rábírható a nem használt szem is a látásra. A kezelés általában szemüveg viseléséből és a jó szem takarásából áll. Ez utóbbira azért van szükség, hogy a látásból kikapcsolt szemet újból látásra készítsük.
- Ezeknek a gyerekeknek különösen nagy szükségük van elfogadó családi környezetre, ahol türelemmel el tudják velük fogadtatni a szemüveg, a takarásos szemüveg használatát. A későbbiekben, sikeres látás kialakulása után a takarást meg is lehet szüntetni.

A gyengén látó, alig látó és vak gyermekek pedagógiai szempontból sajátos nevelési igényű tanulónak tekintendők. Látássérült gyermek nevelése – a sérülés mértékétől függően – szakemberek, esetleg speciális intézmények közreműködését teszi szükségessé.

Az, hogy a gyermek látásával valamilyen probléma van, gyakran csak néhány éves, esetleg csak iskoláskorban derül ki. Ezek nem a legsúlyosabb problémák, de a gyermeket a legkülönbözőbb tevékenységekben, feladatok végrehajtásában akadályozhatják, ami viselkedés zavarokban, magatartási problémákban mutatkozhat meg. Szülőként gondolni kell arra is, hogy a gyermek „rosszaságának” akár az is az oka lehet, hogy például nem látja a táblát.

Halláskárosodás/hallássérülés

A hallás-tartomány károsodása az enyhétől, a részlegestől a súlyos siketségig terjedhet.

Enyhe hallás zavart észlelhetünk már a korai csecsemőkorban, amikor valamilyen, ismeretlen okból nem hall jól a csecsemő. Nagyon fontos ezt a zavart időben észrevenni, felismerni, mert ilyenkor hallókészülékkel a hallás „beindítható”, a zavar teljes mértékben megszüntethető.

Minél később veszik észre, hogy nem hall a gyerek, annál kisebb az esélye, hogy hallását még jól lehessen korrigálni.

Tehát, ha egy pár hónapos csecsemő hallókészüléket visel, még nem jelenti azt, hogy maradandó halláskárosodása van, sőt nagy valószínűséggel a hallókészülék viselését pár hónap múlva el lehet hagyni. Természetesen az ilyen gyerekek hallásának alakulását rendszeresen ellenőrizni kell.

Részleges, vagy komolyabb halláskárosodás esetén a hallókészülék viselését nem lehet elhagyni, egy életen keresztül kell csak ezzel hall a gyermek, majd a felnőtt. Beszédének kialakulása, esetleges zavara attól függ, hogy milyen mértékű a halláskárosodás, és a beszédfejlődés mely szakaszában érte a károsodás a gyermeket.

Siket az, aki egyáltalán nem hall semmit, vagy hallásmaradványa csak az erőteljes mély hangokat észleli.

Kialakulásának időpontja (amely a rehabilitáció szempontjából fontos) lehet:

- prelingvális a siketség, ha még az anyanyelv elsajátítása előtt,
- perilingvális, ha az anyanyelv elsajátítása közben,
- posztlingvális, ha a nyelv elsajátítása után alakult ki.

Ez azért lényeges, mert a nem halló gyermek **nem képes önállóan elsajátítani a beszédet**. A beszéd kifejlesztése csupán különleges oktatási eljárással érhető el. A súlyosan hallássérült és siket gyermekek számára is létezik speciális intézmény, ahol oktatásukat megfelelő szakemberek végzik.

Újszülött korban minden gyermeknél elvégeznek egy egyszerűbb hallásvizsgálatot, ami a súlyos zavarokat kiszűri. Ugyanakkor a szülő feladata, hogy a későbbiekben észrevegye gyermekénél a gyanús jeleket. Például ha a csecsemő vagy kisgyerek nem figyel a felnőtt szavára, nem veszi észre, ha belépünk a szobába, nem reagál váratlan, zavaró, éles hangokra, zajokra, hangadása szegényes, nem utánozza a felnőttek beszédét, „füle botját sem mozditja, ha szólok hozzá”. Ilyenkor nagy valószínűséggel az történik, hogy nem hallja környezetében a zajokat, és nem hallja a felnőtt beszédét.

Mozgásszervi problémák

Végtaghiány lehet:

- amputációkövetkezménye, ami egy testrész teljes elvesztését jelenti baleset, vagy sebészi beavatkozás kapcsán
- veleszületett fejlődési rendellenesség, ami jelentheti a végtagok részleges vagy teljes hiányát, máskor összenövéseket. Ezek gyakran együtt fordulnak elő.

Megfelelő családi hozzáállással, sok szeretettel ezek a gyerekek teljes értékű felnőttekké nevelhetők! Gondoljunk a paraolimpia lelkes, eredményes résztvevőire! Értelmi képességüket a mozgásszervi elváltozás egyáltalán nem befolyásolja, érzelmi életük, kötődésük az őket befogadó és elfogadó család szeretetétől, nevelési attitűdjétől függ.

Csípőficam

Az idősebb generációkban észlelt, elhanyagolt, sántítással járó súlyos csípőficam napjainkban már nem fordul elő. A csípőízület enyhe elváltozásait a rendszeres szűrővizsgálatokon felismerik, és kezelésük az elváltozás súlyosságától függően azonnal megkezdődik. Így a csípőficam kialakulására szerencsére már nem kerül sor!

A korai, nem túlságosan megterhelő kezelések: terpesz pelenkázás, sok szabad mozgásra lehetőség, esetleg Pavlik kengyel, súlyosabb esetben gipszkötés a későbbi csípőficam kialakulását megakadályozza. A csecsemőket ezek a beavatkozások nem zavarják, hamar megszokják őket. Csak kivételesen súlyos vagy elhanyagolt esetben van szükség műtetre.

Dongaláb

A dongaláb a lábfej tartási rendellenessége (a lábfej befelé és felfelé csavarodik), mely már általában a terhesség utolsó hónapjaiban az ultrahangos vizsgálatnál látható. Kezelése akkor a legeredményesebb, ha azonnal elkezdődik. A pár napos újszülött lábfejét gipszcsizmával

korrigálják, amit addig visel, ami a lábfej állása nem lesz megfelelő. A későbbiekben szükség van tornáztatásra, a lábfej körüli izmok megerősítésére. További problémák esetén sor kerülhet műtetre is.

Az elváltozás nem jelent a csecsemőnek és családjának sem komolyabb problémát, a későbbiekben a gyermek sportolhat is, tehát teljes értékű gyermeki életet élhet.

Idegrendszeri problémák

Autizmus

Az autizmus egy teljes személyiséget átható fejlődési zavar, melynek pontos okai napjainkban is tisztázatlanok. A jelenleg is folyó kutatások szerint az eltérő fejlődés hátterében alapvetően genetikai okok állnak, de a környezeti faktorok hatása sem zárható ki egyértelműen.

Tudományos leírására csak az 1940-es években került sor.

Autizmusról a szakemberek akkor beszélnek, ha a kommunikáció, a társas kapcsolatok és a rugalmas viselkedésszervezés terén a normál fejlődéstől eltérő mintákat találnak. Ez lehet az egészen enyhe érintettségtől, a súlyos fogyatékosáig. Az autizmus rendkívül sokszínű és változatos formában megjelenő állapot, melynek diagnosztizálása nagy szaktudást igényel. Az érintettek jelentős része vagy nincs diagnosztizálva, vagy más, nem autizmus diagnózisa van. A tényleges autistának diagnosztizált gyermeknek speciális fejlesztésekre, szakembere segítségére van szüksége hosszú távon.

Az autizmus csak ritkán ismerhető fel abban az életkorban amikor az örökbefogadások többsége megtörténik.

A betegséget „autizmus spektrum betegségnek” hívják, ami azt jelenti, hogy súlyossága széles spektrumot ölel fel, az enyhe elváltozástól, ahol a gyermek nagyon okos lehet, egészen addig, ahol súlyos magatartás zavarokkal és értelmi elmaradással kell számolni. Kezdetből szükség van speciális segítségre, ezt a korai fejlesztő központok, a gyermekklinikák pszichiátriai osztályai és egyéb gyermekpszichiátriai szakrendelések nyújtják elsősorban a családoknak.

Epilepszia

Változó intenzitású görcsölésekkel, általában tudatzavarral is járó idegrendszeri betegség.

Tünetei megjelenésükben és súlyosságukban is különbözőek. Prognózisuk is különböző.

Vannak *enyhe epilepsziák*, amik gyógyszerre jól reagálnak, a gyermek hosszú ideig tünetmentessé válik, majd meggyógyul. Ugyanakkor vannak olyan *súlyos változatai is az epilepsziának*, ami nehezen kezelhető és a sok görcsölés maradandó elváltozásokat okoz a gyermek idegrendszerében.

A gyermeket rendszeresen kell vinni ideggyógyászati ellenőrzésekre, életmódja is kissé behatárolt (például nem minden sportot űzhet) attól függően, hogy milyen típusú és súlyosságú a betegsége. Megfelelő családi légkör esetén, szerető, elfogadó szülők mellett egy enyhe epilepsziás gyermek csaknem teljes értékű gyermeki életet élhet.

Az immunrendszert és anyagcserét érintő betegségek

- **Az allergia** napjaink „népbetegsége”, az immunrendszer fokozott reagálását jelenti a környezetünkben előforduló legkülönbözőbb anyagokra, ételekre, növényekre, fémekre, porra, szennyeződésekre, kémiai anyagokra. Leggyakrabban a légutak allergiás tüneteivel találkozunk, ide tartozik a szénanátha, a csecsemők és kisgyerekek „asztmás jellegű” hörghurutjai, de gyakoriak az étel-allergiák, amikor bizonyos ételek elfogyasztása után a gyerekeken bőrkütiések jelennek meg, hasmenésük lesz, szintén gyakori az állatszőrökre, aktára porra jelentkező allergiás reakció. Az allergiás gyermekeket speciális szakrendeléseken ellenőrzik, vizsgálják, kezelik. Napjainkban számtalan gyógyszer áll rendelkezésre, amivel csökkenteni lehet, esetleg meg is lehet szüntetni a tüneteket. A csecsemőkorban jelentkező legtöbb allergiás tünet a növekedéssel megszűnhet, néhány még felnőtt korban is folytatódik vagy átalakul más betegséggé.

- **Az asztma:** csecsemőkorban még általában nem lehet tudni, hogy egy gyakori hörghurutban szenvedő babából a későbbiekben asztmás kisgyerek lesz-e. Az asztma a légutak krónikus gyulladásos megbetegedése, a hörgők beszűkülésével, súlyos esetben neheztett légzéssel, fulladással jár. Szerencsére számtalan gyógyszer áll a szülők rendelkezésére a hörgők görcsének oldására, a letapadt váladékok kiürítésének elősegítésére, a fulladásos rohamok kivédésére. Napjainkban az asztma, bár rendszeres orvosi ellenőrzést igényel, de már nem az a súlyos betegség, mint ezelőtt akár csak 30 évvel volt.
- **Az autoimmun betegségek:** lényege, hogy a szervezet immunrendszere saját fehérjéit antigénnek ismeri fel, és ezek ellen ellenanyagot termel. Az autoimmun betegségek számos kórfolyamatot ölelnek fel, ezek között vannak súlyos betegségek, és „ártalmatlanok”. Bármelyik életkorban jelentkezhetnek. A súlyos esetek gyermekeknél nagyon ritkák.
- **Lisztérzékenység, más szóval gluténérzékenység:** bizonyos gabonafélékben található glutén fogyasztása miatt sérül a vékonybél nyálkahártyája, ami a legkülönbébb panaszokat okozhatja. Előfordulhat a testi fejlődésben való elmaradás, haspuffadás, hasmenés, de éppen így lehet székrekedés is a gyermeknek. Sokszor szokatlan bőrelváltozások keltik fel a glutén érzékenység gyanúját. Bár a tudomány jelenlegi állása szerint ezt a betegséget gyógyítani nem lehet, ha a glutént kiiktatjuk a táplálékokból, teljes tünetmentesség érhető el. A szigorú diéta mellett a gyermek teljes életet élhet. Napjainkban könnyen beszerezhetők a glutén mentes élelmiszerek, és bár ezek ára meglehetősen drága, a TB támogatja az ilyen gyerekeket nevelő családokat.
- **Tejfehérje érzékenység:** amikor a szervezet az elfogyasztott tejben lévő tejfehérjét allergénként észleli és ellene kóros immunválaszt ad. Vannak enyhébb tünetei is, de gyakrabban súlyos betegség, szerencsére gyermekkorban ritka.
- **Laktóz érzékenység:** lényegesen gyakoribb, mint a tejfehérje érzékenység, gyakran a szülők összekeverik őket. Ennél az elváltozásnál a tejben levő laktózt a gyermek szervezete nem tudja megemésztetni, ami változatos tünetekhez vezethet. A leggyakoribb a haspuffadás, és hasmenés, de előfordulhat étvágytalanság, kiütések, fejlődésbeli elmaradások.

Cukorbetegség

- Csecsemő és kisgyermekkorban az 1. típusú diabetes fordul elő, az inzulintermelés teljes hiánya jellemzi. Csak injekciós inzulin pótlással lehet kezelni a tudomány jelenlegi állása szerint. Természetesen szigorú, cukor mentes diétára van szüksége ezeknek a gyerekeknek, amit életkoruk függvényében könnyen vagy nehezebben tartanak be. A tapasztalatok szerint kisebb korban még nagyon odafigyelnek magukra a gyerekek és fegyelmezetten tartják a diétát, kamaszkorban kezdenek tiltakozni a betegségük ellen. Rendszeres orvosi ellenőrzésekre van szükségük, és fontos a vércukor szint pontos beállítása és megtartása, mert ezzel lehet elkerülni a későbbi szövődmények kialakulását. A gyerekek szellemi teljesítményére, képességeik kibontakozására nincs hatással a cukorbetegség, sőt, sportolásban sincsenek akadályozva.

Reflux

- A pici babáknál – mivel sok levegőt nyelnek, és emésztőrendszerük is fejletlen, gyomorszájuk még nem záródik tökéletesen, gyakori az étkezések utáni „bukás”. Ha ez – a büfiztetés ellenére túl gyakori, zöldes-sárga, vagy véres, a baba nyugtalan, elutasítja az evést, súlya nem emelkedik, gyanakodhatunk refluxra.
- A gyakori „bukás”, ha nem jár súlyvesztéssel, inkább kellemetlen a családnak, mintsem aggódni kellene a tünetek miatt. A sok visszabukott, savanyú folyadékknak ugyanis kellemetlen szaga van, amit gyakran fel kell takarítani. Hatásos gyógyszeres kezelése nincs, de megfelelő diétával, speciális tápszerek adásával, sűrűbb ételek adásával a „bukások” gyakoriságát és mennyiségét csökkenteni lehet. Később, amikor már feláll és sokat van függőlegesben a csecsemő, a tünetek megszűnnek. Ha a későbbiekben is megmaradnának, a gyermekorvos speciális szakorvoshoz irányíthatja a gyermeket.

Daganatos betegségek

A rosszindulatú daganatos megbetegedések gyermekkorban ritkák, és vannak köztük olyanok, amelyeket, ha időben észrevesznek és megfelelően kezelnek, maradéktalanul meggyógyíthatók. (Például bizonyos agydaganatok, vesedaganatok)

A legismertebb rosszindulatú daganatos betegség gyermekeknél a *leukémia* (fehérvérűség). Több fajtája létezik, ezek közül az *akut limfoid leukémia* már régóta (a 80-as évek óta) jól gyógyítható.

Jóindulatú daganatos betegség az érdaganat, ami a látványa miatt megijesztheti az örökbe fogadni szándékozókat. Az erek, kapillárisok rendellenes fejlődése, általában jóindulatú és minden esetben fájdalommentes. Kialakulásának oka a mai napig ismeretlen (bizonyítottan nem örökletes), ezért megelőzni sem tudjuk. Egy jól körülhatárolható piros vagy lilás folt a bőrön (arcon, háton, végtagokon, vagy nemi szerveken, köröm alatt). Mérete fél milliméterestől, akár egy fél csecsemőarcnyi is lehet. Születéskor csak kicsi piros foltok látszanak, de 4-6 hónapos korig gyorsan növekedhetnek, szeder formájúra duzzadhatnak. Ezt követően a burjánzás lelassul, majd 8 hónapos korig a piros foltok növekedése teljesen megáll. Ritkán igényel kezelést és általában nyom nélkül felszívódik. Ha túl nagy méretű szteroid tablettákkal vagy injekcióval kezelik, néhány esetben szükség lehet sebészeti beavatkozásra is. Vigyázni kell, hogy ne sérüljön meg, mert sérülése erősebb vérzéssel jár.

A daganatos betegségekről is általánosságban elmondhatjuk ugyanazt, amit a súlyos szív fejlődési rendellenességeknél említettünk: amíg a gyermek válságos állapotban van, nem hozzuk döntési helyzetbe az örökbe fogadni kívánó szülőket. A gyermek örökbe adására általában akkor kerül sor, amikor állapotáról, betegsége prognózisáról a kezelőorvostól már megbízható információkat szerezhetünk.

12.3.2. A vér szerinti családban előforduló állapotok, betegségek lehetséges hatásai a gyermekekre

Örökletes betegségben szenvedő szülők, testvérek

Szerencsére sokkal kevesebb az „örökletes betegségek” száma és gyakorisága, mint amennyire félünk ezektől. Még azokban az esetekben, ahol tudunk bizonyos genetikai betegségekről, ott sem állíthatjuk biztosra, hogy az utódokban meg fog jelenni a betegség. Csak valószínűségekről beszélhetünk, kisebb vagy nagyobb valószínűségekről.

Viszont ha nem tudunk a családban örökletes betegségről, akkor sincs kizárva, hogy egyik vagy másik szülő, esetleg mindkettő hordoz egy kóros gént a szervezetében, amit majd az utódjainak továbbad.

Az egyik legismertebb örökletes betegség a vérzékenység vagy haemofília: egyes véralvadási faktorok hiánya vagy alacsony szintje miatt megnyilvánuló véralvadási zavar. A kóros gént mind a férfiak, mind a nők hordozhatják, de a betegség rendszerint csak férfiaknál jelentkezik. Előfordulhat úgy is, hogy egyik sem szülő sem hordozza a kóros gént, vagyis mutáció következménye. A véralvadási faktorok alacsony szintje miatt sérülés esetén csillapíthatatlan vérzés kezdődhet, és szükség lehet a véralvadási faktorok azonnali pótlására. A betegségnek van enyhébb változata is, ilyenkor elég az óvatos életmód, a balesetek kerülése. Ezeknek a betegeknek tilos izomba injekciót adni. Fokozott odafigyeléssel, baleset veszélyes helyzetek elkerülésével a gyerekek csaknem teljes gyermeki életet élhetnek.

A legtöbb genetikai rendellenességet nem egyetlen hibás gén, hanem sok kis gén együttes hatása okozza, ilyenkor a szülőknél többnyire nincs jele semmilyen problémának, a gyermek a hibás gének véletlen találkozása miatt születhet genetikai károsodással, vagy hordozhatja azt és egy későbbi generációnak átörökítheti. Ezek kiszámíthatatlanok és kivédhetetlenek, ezért fölösleges aggódni miattuk!

Pszichiátriai beteg szülők, testvérek

Az örökbe fogadni szándékozók számára – érthetően – az egyik legijesztőbb információ, ha a vér szerinti családban pszichiátriai betegség fordul elő. Ezek sokfélék lehetnek, az enyhe depressziótól a súlyos pszichózisokig. Még ijesztőbb információ, ha ezek a betegségek a családban halmozottan fordulnak elő, azaz több családtagnál észlelték ugyanazt a pszichiátriai kórképet.

Ilyenkor sem mondhatunk biztosat a gyerek jövőjére nézve, legfeljebb a valószínűsége lesz nagyobb, hogy bizonyos körülmények között a gyermekben is megjelenjen az adott betegség. Az elmúlt években találkoztunk például olyan örökbe fogadható gyermekekkel, akiknek szülőanyja skizofréniában szenved.

„Genetikusok szerint vannak emberek, akiket öröklött biológiai predispozíciójuk hajlamosít a skizofréniára. Ez a hajlam a stresszre való hajlamhoz hasonlóan, akkor aktivizálódik – rendszerint a serdülőkor végén, vagy fiatal felnőtt korban, amikor a személy súlyos stressznek van kitéve.” (Comer2005. 472. oldal)

Vannak olyan genetikailag sérült személyek, akiknél a betegség nem bontakozik ki, és az sem törvényszerű és bizonyított, hogy a skizofrén szülő gyermeke örökölje a betegségre való hajlamot.

Előfordulhat, hogy hangulatzavarban szenvedő, vagy személyiségzavaros szülei vannak a gyermeknek.

A személyiségzavarok sokfélék, jelentősen különböznek egymástól a tekintetben, hogy milyen mértékű kárt okoznak az ember életében, annyiban mégis hasonlítanak egymásra, az az, hogy kellemetlenségeik egy egész életen át tartanak. Gyakori, hogy a környezet, még az egyénnél is jobban szenved tőlük kiszámíthatatlan reakcióik, viselkedésük miatt.

Összefoglalva: a tudomány jelenlegi állása szerint egyik pszichiátriai kórképről sem mondható el, hogy kialakulásukban az örökletes tényezőknek kiemelkedő szerepük lenne.

Nem találták még meg a betegségekért felelős géneket, az egyéb vizsgálatok pedig azt mutatják, hogy a környezeti tényezők, (neveltetés körülményei, stressz hatások mennyisége, viselkedési minták a szűk környezetben...) legalább annyira befolyásolják a betegség kialakulását, mint a családban előforduló „hajlam”.

Nemi beteg szülők

- **Szifilisz (luesz, vérbaj)** A klasszikus, régen rettegett nemi betegség, több évtizedes szünet után napjainkban újra megjelent. Ha a fertőzés átjut a placentán a fertőzött anyáról a magzatra, a gyermek is fertőzötten születhet meg. A betegséget kötelezően szűrik a kismamánál, és amennyiben az eredmény pozitív, a kezelésük – nagy adagú penicillinnel – azonnal megkezdődik. A betegség ma már gyógyítható.
- **HIV fertőzés:** napjaink rettegett fertőzése, melynek következménye az **AIDS** (szerzett immunhiányos tünetcsoport) az az állapot, amit a HIV-fertőzés idéz elő hosszú távon, hosszabb, rövidebb idő után. A betegség súlyosságát az okozza, hogy az erősen legyengült, sőt alig működő immunrendszer következtében a beteg szervezete nem tud védekezni az őt ért számtalan ártalommal, kórokozóval szemben. A betegséget bár meggyógyítani még nem tudják, de kezelése és prognózisa sokat változott az elmúlt években. Szakszerű és időben elkezdett kezeléssel az AIDS-es betegek ma már egyre hosszabb túlélésre számíthatnak.

A HIV-pozitív terhes nők újszülöttjei megfertőződhetnek a méhen belül, szülés közben és az anyatejes táplálás során. Születéskor még nem lehet tudni, hogy megfertőződött-e a magzat, az újszülött vére ugyanis csak az anyai ellenanyagot mutatja ki. 7-8 hónapos életkorban, egy második vérvizsgálattal már biztosabban eldönthető, hogy beteg-e a csecsemő.

- **Hepatítisz „B” és „C”:** krónikus, súlyos májbetegségek legfőbb okozói. A közelmúltig nem volt a betegségeknek hatásos gyógymódja, a Hepatitis C ellen már feltalálták a megfelelő gyógyszert,

egyelőre nem mindenki számára elérhető. Várható, hogy hamarosan hazánkban is alkalmazni fogják.

Mindkét betegség főleg testnedvek és a vér útján fertőz, gyakran a közös tűt használó kábítószeresek között terjed, tehát gyakrabban találkozunk a megjelenésükkel drogfüggő anyák csecsemőinél. A terhesség folyamán az anyákat szűrik mindkét betegsége, a gondozatlan terhességből született csecsemőket profilaktikus jelleggel védőoltásban kell részesíteni. A védőoltás a szervezet immunrendszerét stimulálja, és az oltottak többségét kellően védi.

Függőségek

Ami az anya vérébe bekerül, az óhatatlanul eléri a magzat szervezetét is. Legártalmasabb anyagok közé tartoznak a gyógyszerek, az alkohol és a drogok. Ezek ártanak a magzatnak, de ártanak már a fogantatás előtt az anyai szervezetben lévő petesejteknek, és az apai ivarsejteknek is.

Alkoholfogyasztás hatása

Az alkohol a központi idegrendszert támadja, terhesség esetén a magzat központi idegrendszerét is, nem csupán a kismamáét. A következmény: *magzati alkohol szindróma*, melynek súlyossága függ attól, hogy milyen alkoholt, mennyit és a terhesség melyik időszakában fogyaszt az anya. A rendszeres italozás mindenképpen a gyermek fizikai és mentális károsodásához vezethet.

Az anya alkoholfogyasztásának következménye gyakran sokkal enyhébb, a gyermekeknél ingerlékenység, türelmetlenség, nyugtalanság, iskoláskorban pedig a tanulási zavarok kerülnek előtérbe, de ezt más, egyéb tényezők is okozhatják. (értelmi képességek, környezeti hatások)

Az egyértelműen *magzati alkohol szindrómával* születő gyermekek már jellegzetes külsejükkal korán felismerhetőek. Koponyájuk kicsi, és a későbbiekben sem nagyon növekszik, testi és egyéb fejlődésük lassú, figyelmük szétszór, mindössze egyötödük képes normál tanrendű iskolában befejezni tanulmányait. (Nyirkos Péter dr. 2005.) Az enyhe problémák, figyelemzavarok, tanulási nehézségek megfelelő iskola kiválasztásával és fejlesztéssel javíthatók, de teljes gyógyulás nem várható.

Kábítószer, rendszeres gyógyszerfogyasztás hatásai

Napjainkban egyre gyakrabban találkozunk drogfogyasztó anyák újszülöttjeivel. Köztük vannak egészségesen, károsodás nélkül született csecsemők és vannak, akik koraszülötten, kis súllyal születnek és már születésük után enyhébb vagy komolyabb idegrendszeri tüneteket mutatnak. Nehéz eldönteni, hogy mitől marad egészséges az egyik drogfogyasztó anya gyermeke, és mitől károsodik esetleg már méhen belül egy másik drogfogyasztó anya magzata.

Az esetleges károsodásokat befolyásolhatja a használt szer fajtája, az anya életkora, egészségi állapota, valamint, hogy a terhessége alatt mennyi drogot fogyasztott. Az ún. „tisztá” drogok, mint például a heroin kevésbé károsítják a magzatot, mint a szintetikus vegyületek, ismeretlen összetételű designer drogok, a rendszeresen belélegzett szintetikus oldószerek vagy a terhesség alatt is rendszeresen fogyasztott altatók és nyugtatók. A marihuána fogyasztásának hatása még vitatott.

A kábítószer fogyasztó anya újszülöttjénél elvonási tünetek jelentkezhetnek, mint az ingerlékenység, testhőmérséklet nem megfelelő szabályozása, kóros aluszékonyság. A későbbi életkorban megjelenő esetleges tünetek és a drogok használatának az összefüggésére még nincs kellő számú, korrekt vizsgálat. Ami a nemzetközi irodalomból és a hazai tapasztalatokból eddig látszik, hogy a drogfüggő anyák újszülöttjei között több a koraszülött, a kis súllyal született baba, fejlődésük üteme a későbbiekben is lassúbb lehet, mint az átlag, és számítani lehet idegrendszerük esetleges érzékenységre.

12.3.3. Az egységes örökbefogadási nyilvántartás „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapjának megbeszélése

Az adatlap kitöltésével az örökbe fogadni szándékozók segítséget nyújtanak abban, hogy a szakszolgálat minél előbb megtalálja a problémás gyermek számára is a legmegfelelőbb családot. Saját szempontjukból is fontos az adatlap átgondolt kitöltése, mert ezzel elkerüljük olyan gyermekek felajánlását, akikkel kapcsolatban komoly fenntartásaik vannak, előre láthatóan nem tudnak feltétel nélküli elfogadással viszonyulni hozzájuk.

Az örökbe fogadni szándékozóknak egy adott gyermek felajánlásakor – a róla átadott valamennyi információ birtokában – kell dönteniük arról, hogy elfogadják-e a gyermeket. Nem kell igent mondaniuk egy gyermekre csupán azért, mert adott állapotáról, betegségéről „elfogadható”-ként nyilatkoztak az adatlapon. Amikor bejelölték, azt az adott problémáról általánosságban rendelkezésükre álló információk alapján tették. A konkrét helyzet ettől jelentős mértékben eltérhet, lehet rosszabb, de akár jobb is. Éppen ezért kizáró okként csak olyasmint célszerű megjelölni, amiben teljesen biztosak, azaz nem létezhet olyan fokozata az elváltozásnak, betegségnek, amit vállalni tudnának. A „kizáró ok” rovatban megjelölt állapotú/betegségű gyermek felajánlására ugyanis nem fog sor kerülni, így kizárják magukat olyan gyermek örökbefogadásának lehetőségéből, akit új információk birtokában esetleg el tudnának fogadni.

Lehetőséget ad egy gyermek felajánlására a „Bővebb tájékoztatás után döntünk” oszlopba tett jelzés is. A szakszolgálat természetesen elsősorban azok közül választ, akik az elfogadást jelölik be, annak érdekében, hogy a gyermek befogadására a lehető legrövidebb idő alatt sor kerülhessen. Ha az adott gyermek esetében nincs ilyen örökbefogadó, csak utána keresnek szülőt a második oszlopba jelölők között.

Fizikai problémák

- **Enyhe:** alkalmanként orvosi kontrollt és rendszeres gyógykezelést igényel.
- **Közepes:** gyakrabban igényelhet orvosi, szakorvosi kontrollt, összetett gyógyszeres kezelést. Együtt járhat aktivitásban, étrendben, életmódban korlátozással.
- **Súlyos (komoly, jelentős):** az egészségügyi szakemberek rendszeres beavatkozását igényelheti, jelentős korlátozást jelent aktivitásban, étrendben, életmódban.

Érzelmi/viselkedési problémák

- **Enyhe:** alkalmankénti terápia szükséges. Általában jól teljesít az iskolában, otthon egyaránt.
- **Közepes:** szükség lehet segítségre, támogatásra otthon és/vagy az iskolában. A problémák szükség szerint kezelhetők gyógyszerrel, viselkedés-terápiával vagy tanácsadással.
- **Súlyos (jelentős):** lehetnek komoly alkalmazkodási, másokkal együttműködési problémák otthon, az iskolában. Szükséges pszichológus/pszichiáter bevonása. A gyermek történetében kockázata van annak, hogy magát vagy másokat bántalmaz.

Mentális problémák

- **Enyhe:** a hagyományos osztálykeretek között igényelhet speciális oktatási szolgáltatást. Képzéssel, neveléssel legtöbbjük képes lesz munkát vállalni, megtartani, önálló felnőttként élni.
- **Közepes:** mint gyermek speciális oktatást igényelhet. Oktatásban és szociálisan egykorú társaitól elmarad, nem éri el a korosztályától elvárható szintet. Képzéssel, neveléssel sokuk képes lesz felügyelt körülmények között élni és dolgozni.
- **Súlyos:** átfogó felügyeletet igényel iskolában, otthon és közösségekben gyermekként és felnőtt életében is.

A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások

Tájékoztató jellegű adatok a gyermek számára megfelelő örökbefogadók megtalálásához. Az örök befogadni szándékozóknak egy adott gyermek felajánlásakor a róla átadott valamennyi információ birtokában kell dönteniük arról, hogy elfogadják-e a gyermeket.

A táblázat megfelelő oszlopába X-el kérjük jelölni a választásukat.

Megnevezés	Elfogadható	Bővebb tájékoztatás után döntünk	Kizárók
A családi háttérben előforduló betegségek, állapotok			
Értelmi fogyatékos szülő, testvérek			
Örökletes betegségben szenvedő szülők, testvérek			
Alkoholbeteg szülők			
Drogfogyasztó szülők			
Pszichiátriai beteg szülők, testvérek			
Nemi beteg szülők			
HIV pozitív szülők			
Hepatitisz „B” vagy „C” hordozó szülők			
A gyermek aktuális állapota			
Genetikai károsodások			
Magzati életben történt károsodások			
Alkohol szindróma			
Ajak és/vagy száypad hasadék			
Veleszületett szívbetegségek (pl: szívövény hiány)			
Húgy- ivarszervi fejlődési rendellenességek			
Szülési sérülések (agyvérzés, oxigénhiány, törések)			
Koraszülöttség (36 hétnél előbb született gyermek)			
Fejlődési elmaradások mozgásfejlődésben			
Fejlődési elmaradások értelmi fejlődésben			
Fejlődési elmaradások beszéd terén			
Jóindulatú daganatos betegségek			
Rosszindulatú daganatos betegségek			
Asthma, allergia			
Fehérje érzékenység			
Lisztérzékenység			
Cukorbetegség			
Reflux			
<i>Halláskárosodás</i>			
Hallókészülékkel korrigálható			
Teljes sükettség			

Megnevezés	Elfogadható	Bővebb tájékoztatás után döntünk	Kizárók
Látáskárosodás			
Gyengén látó			
Teljes vakság			
Végtaghiány			
Dongaláb			
Csípőficam			
Mozgássérült gyermek			
Autizmus			
Epilepszia			
Vérzékenység			
Vízfejűség			
Autóimmun betegség			

5.táblázat: A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások

Forrás: Egységes örökbefogadási nyilvántartás

12.3.4. .Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek, tapasztalatok.

Mindenkinek vannak ismeretei, tapasztalatai, elképzelései bizonyos állapotokról, betegségekről. Ezek gyakran konkrétumokon, máskor mendemondákon alapulnak és félelmeket kelthetnek. Minden gyermekkel kapcsolatos döntés előtt törekedni kell arra, hogy megbízható forrásból származó, objektív információk, tények alapján alakítsuk ki álláspontunkat mielőtt döntést hoznánk. Érdekes előzetesen általánosságban is tájékozódni, de legfontosabb, hogy az adott gyermek esetében a konkrétan rá vonatkozó tudnivalókkal legyünk tisztában. Az örökbefogadó szülőknek – a gyám közreműködésével – lehetőségük van konzultálni a gyermek kezelőorvosával, megbeszélni vele aggodalmaikat, tanácsot kérni. Az indokoltan felmerülő vizsgálatokat, még a barátkozás, de legkésőbb a családba helyezés előtt kell kérni a szakszolgáltatótól.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása
Tematikai egység száma, címe	11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.3.1. Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek, tapasztalatok
Célja	A résztvevők félelmeinek megfogalmazása, válaszok találása a kérdésekre

Követelménye	Aktív, beleélő részvétel
Felhasználandó eszközök	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok,
Időkeret	15+30 perc
	<p>4 fős kiscsoportokat alakítunk, 2-2 házaspárral. Mindegyik csoport ugyanazt a feladatot kapja.</p> <p>Csoportonként kiosztunk két-két adatlapot a gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárásokról</p> <p>Feladat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gondolják végig, hogy melyek azok a betegségek, állapotok, amelyeket a középső oszlopban jelölnének? Jelöljenek be ezek közül páronként legalább kettőt a lapon. • Válasszanak ki csoportonként konszenzussal közülük egyet, és képzeljék el, hogy az örökbefogadásra felajánlott gyermeknél erről a betegségről értesülnek. • Beszéljék meg a kiscsoportban, hogy milyen érzéseik lehetnek, amikor ez kiderül. • Beszélgessenek arról, hogy mit tennének ebben az esetben. <p>A gyakorlat végén mindegyik csoport beszámol a feladat megoldásáról</p> <ul style="list-style-type: none"> • milyen érzéseket keltett a helyzet átélése? • mit tennének ebben a helyzetben?
Tréneri megjegyzés	A gyakorlatot a foglalkozás elején vezessük le, mielőtt a témakör ismeretanyagáról beszélünk. A gyakorlat a tréner döntése alapján a házaspárok forgószínpad szerű cseréjével is alkalmazható.
Értékelés, visszajelzés	Hangsúlyozzuk, hogy egy ilyen helyzetben minél több objektív információt kell kérniük és kapniuk, emellett őszintén szembe kell néznünk az érzéseinkkel mielőtt döntést hoznánk.
Tréneri segédanyag	11.3. modul Tréneri kézikönyv: Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása
Résztvevői segédanyag	„A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapja

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	11.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.3.2. Fejlődési elmaradások
Célja	A gyerek lehetséges fejlődési elmaradásaival kapcsolatos érzések átélése, megoldási módok tervezése
Követelménye	Aktív, beleélő részvétel a feladatba
Felhasználandó eszközök	Felíró táblák, tollak, jegyzeteléshez papírok
Időkeret	15+30 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>4-5 fős kiscsoportokat alakítunk. Mindegyik csoport ugyanazt a feladatot kapja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Gondolják végig, hogy melyek azok a fejlődési elmaradások, amelyektől a legjobban tartanak? Jegyezzék fel ezeket egy lapra. ○ Válasszanak ki csoportonként konszenzussal egy fejlődési elmaradást és képzeljék el, hogy örökbefogadott gyermeküknél ezt az elmaradást tapasztalják. ○ Beszéljék meg a kiscsoportban, hogy milyen érzéseik lehetnek amikor ez kiderül. ○ Beszélgessenek arról, hogy mit tennének ebben az esetben. <p>A gyakorlat végén mindegyik csoport beszámol a feladat megoldásáról</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ milyen elmaradásoktól tartanak a legjobban? ○ milyen érzéseket keltett annak átélése, hogy kiderült gyermekükről a probléma? ○ milyen teendőket terveztek?
Tréneri megjegyzés	A párok külön csoportban dolgoznak.
Értékelés, visszajelzés	Hangsúlyozzuk a saját érzések őszinte beismerésének fontosságát, a gyermek feltétel nélküli elfogadásának elengedhetlenségét, illetve a szakmai segítség igénybevételét.
Tréneri segédanyag	11.3. modul Tréneri kézikönyv: Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása
Résztevői segédanyag	–

12.4. Testvérek örökbefogadása

Az örökbefogadási folyamatba bekerülő testvérek, testvérsorok egyben tartása, a családból való kiemelésen és a többi traumatikus eseményeken és veszteségeken átvergődött, végre rendeződni látszó helyzetű gyermekek együttes örökbe adásának a prioritása szakmai alapszabály. A szakembereknek törekedniük kell arra, hogy lehetőség szerint maradjanak

együtt a testvérek. Ehhez az elvhez próbáljuk igazítani a tervezett tevékenységeket. Olyan alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadni szándékozót keresünk a jelentkezési sorrendet követve, akik bejelentkezéskor erre a feladatra vállalkoztak, és alkalmasnak is tűnnek rá.

12.4.1. Testvérek örökbefogadásának sajátosságai

Testvérek együttes sorsrendezéséről csak akkor mondhatunk le, ha nincs, az örökbe fogadni szándékozók között, aki vállalná, illetve aki alkalmas lenne az éppen örökbe fogadhatóvá vált testvérek együttes örökbefogadására.

Milyen esetekben nem tudjuk együtt örökbe adni a testvéreket?

- Ha a testvérek egyik, vagy több tagjának magasabb (10 év feletti) az életkora, amit nem fogadnak el az örökbe fogadni szándékozók.
- Ha a testvérek közt sérült beteg gyermek is van, akinek a nevelését nem vállalják az örökbe fogadni szándékozók.
- Ha többes a testvérsor (kettőnél több testvér), amely egyszerre, együtt történő örökbefogadására nincs alkalmas jelentkező.
- Ha nem egyszerre kerülnek a testvérek a szakellátásba, illetve nagyobb idői eltolódással válnak örökbefogadhatóvá, és a korábban örökbefogadott testvér szülei nem jelentkeztek, vagy nem alkalmasak további gyermekek örökbe fogadására.

Azonban amennyiben a testvérek közül nem minden gyermek örökbeadására nyílik lehetőség a fentebbi okok miatt, azért még nem mondhatunk le arról, hogy legalább annak a gyermeknek lehessen egy életre szólóan igazi szülői támasza és saját családja, akinél még realizálható az örökbefogadás.

Ilyenkor foglalkozunk kell az örökbefogadásból kimaradó, de egymáshoz kötődő testvérekkel is. Fel kell készítenünk őket a testvérüktől való elválásra, és segíteni kell nekik a veszteségük feldolgozásában.

Ha lehetőség van rá, az örökbefogadók segíthetik a testvérek közti kapcsolattartást bizonyos keretek között az örökbefogadás után is a szakemberek javaslata alapján. Például meglátogathatják időnként a nagyobb gyermeket a gondozási helyén.

Nagykorúvá válva pedig az örökbefogadott fiatal hivatalos úton keresheti az összes nagykorú testvérét.

A testvérvállalás elfogadható motivációi

Több gyermeket szeretnének nevelni az örökbe fogadni szándékozók és élet-és lakáskörülményeik, valamint személyiségük alapján is alkalmasak több gyermek fogadására, ellátására.

Nem támogatható indítékok

A 45 év korkülönbségnél fiatalabb gyermekhez jutás lehetősége a testvérsor leg/idősebb tagjának a vállalásával, akire valójában nem igazán motiváltak. Ő csak „árukapcsolás” lesz a kistestvére mellett, ami nehéz helyzetet teremthet a számára a családban a szülők korlátozott elfogadása miatt, a várakozási idő lerövidítésének a reménye.

Érzékenyítés testvérek vállalására

A testvérek együttes örökbefogadásának az előnyei a gyermekek oldaláról:

- nem kell elválniuk egymástól,
- ha esetleg eddig nem egy helyen nevelkedtek, most összekerülhetnek egy életre,
- a testvérek együtt nőhetnek fel,
- lesz legalább egy vérségi kötelékük az egész gyerekkorukon át.

A testvérek örökbefogadásának előnyei a szülők számára

A nevelt gyermekeik (családi) története közt nem lesz lényegi különbség, ami esetleg valamelyik gyerek számára a szülők által nehezen kezelendő hátrányos helyzetet teremtené. (Például ha az egyik gyermek inkubátorba tett csecsemő volt, szemben a testvérével, neki nem lesz családi története, sem lehetősége a gyökerei felkutatására, vagy ha az egyik gyermeket titkos, a másikat meg nyílt eljárásban fogadják örökbe, az egyik esetében ismerik a vér szerinti hátteret a szülők, és tudnak mesélni róla a gyereknek, a másik számára meg nem.) Ha egy helyen nevelkedtek már az örökbefogadás előtt is a testvérek, akkor hasonló szokásokkal érkeznek a családba, ami megkönnyítheti a szülők nevelési gyakorlatát. Nem kell a szülőknek a gyermekek összeszoktatására is stratégiákat kialakítani.

12.4.2. Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek örökbefogadása

A különböző gondozási helyen nevelkedő gyermekek lakhelye néha nagyon nagy távolságra, akár 100 km-nél is messzebbre lehet egymástól, ami nehezítheti a barátkozási folyamat megszervezését a szülők számára.

Ha különböző gondozási helyről érkeznek a gyerekek, és eltérőek szokásaik, az azokra való megfelelő reagálás a szülők részéről rátermettséget igényel.

Ha megoldható, javasolt ilyenkor az idősebb gyermek átgondozásával kezdeni az örökbefogadást, akit

– általában pár hét után, ha már otthonosan érzi magát közöttük – felkészíthetnek a kistestvér érkezésére. A nagyobb gyermeket ilyenkor érdemes a kisebb gyermekkel való ismerkedési, barátkozási folyamatba is bevonni akkor, amikor a kicsi már bizalommal fordul az új szülők felé. (például

elmegey velük külső programokra a nevelő nélkül).

Általános kihívás a testvérek örökbefogadásában

A testvéreket örökbefogadóknak, amennyiben nem ikreket fogadnak örökbe, fel kell készülniük az eltérő életkorú gyermekek eltérő fejlődési szükségleteinek a kielégítésére egyszerre. A szülőknek párhuzamosan kell tudniuk ráhangolódniuk két vagy több korosztály biológiai és pszichés szükségleteire.

Fontos szempont a testvérek együttes sorsrendezésében, hogy nem csak az illesztés során célkitűzés, de sem a barátkozás, sem a kötelező gondozási idő alatt nem választhatnak az örökbefogadók a két gyermek között.: vagy együtt el tudják őket fogadni, vagy mind a két gyermek örökbefogadásáról le kell mondaniuk.

12.4.3. Örökbefogadás után örökbe fogadhatóvá vált vér szerinti testvérek örökbefogadása

Amennyiben az örökbefogadók alkalmassági határozattal rendelkeznek további gyermek örökbefogadására, illetve, ha beadták már jelentkezésüket a szakszolgálathoz, és alkalmasnak tartják őket a szakemberek erre, elsőbbséget élveznek az illesztésnél gyermekük testvérének az örökbefogadására, akár fiatalabb, akár a már örökbefogadott gyermeknél idősebb testvérről legyen is szó.

Nem fogadhatják azonban új eljárásban örökbe azt a testvért, akinél a maximálisan megengedett 45 évnél nagyobb a korkülönbség a fiatalabb szülő és a lehetséges újabb gyermek között.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe:	11.4. Testvérek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.4.1. Testvérek örökbefogadásában a kötelező gondozási idő alatt felmerülő dilemmák

Célja	A résztvevők fogadják el, és értik meg, hogy miért fontos szempont az illesztés során a testvérek együttes örökbefogadása
Követelménye	Mindenki aktívan kapcsolódjon be a munkába
Felhasználandó anyagok	-
Időkeret	10+20 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	<p>1. lépés: A résztvevőket 4-5 fős csoportokba rendezzük</p> <p>2. lépés: Megkérjük a csoportokat, hogy gondolják végig, mit tennének abban a helyzetben, ha a kötelező gondozási idő alatt kezdenék úgy érezni, hogy az egyik gyermekkel egyre inkább egymásra hangolódnak, a másik gyermek általuk történő elfogadása viszont kétségeket ébreszt bennük. Kezdenek bizonytalanok lenni abban, hogy el tudnák-e képzelni az adott gyermekkel a további életüket.</p> <p>3. lépés: a csoportok elmondják a legfontosabb gondolataikat</p> <p>4. lépés: plenáris beszélgetésben összegzik a csoportok véleményét, az előadó kiegészíti a témával kapcsolatos fontos információkkal az elhangzottakat</p> <p>5. lépés: a résztvevők esetleges kérdéseinek megválaszolása</p>
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgoznak 10 percig, majd 20 perc a feldolgozás ideje, A házaspárok külön csoportokba kerülnek.
Értékelés, visszajelzés	Ahogy a bemutatás, barátkozás során, úgy a kötelező gondozási idő alatt is forduljanak bizalommal a felmerülő problémáikkal, nehézségeikkel a szakellátás szakembereihez. Ha a felmerülő nehézségek pszichológiai segítséggel sem oldhatók meg, minden fél számára jobb, ha idejében megszakítják a kapcsolatot, mint, ha együtt maradva boldogtalanul élik le egymással az életüket. Az együtt családba helyezett testvérek együttes örökbeadásáról nem mondhatunk le. Keresnünk kell azokat az örökbe fogadni szándékozó szülőket, akik mind a két gyermeket fenntartás nélkül képesek elfogadni.
Tréneri segédanyag	11.4. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe:	11.4. Testvérek örökbefogadása
Gyakorlat száma, címe	11.4.2. Testvérek örökbefogadásának előnyei nehézségei
Célja	Testvérek vállalására érzékenyítés
Követelménye	Mindenki aktívan kapcsolódjon be a munkába
Felhasználandó anyagok	-
Időkeret	10+20 perc
Részletes instrukciók a tananyag	<p>1. lépés: a résztvevőket 4-5 fős csoportokba rendezzük</p> <p>2. lépés: megkérjük a csoportokat, hogy gondolják végig</p>

feldolgozásához	milyen előnyei lehetnek, illetve milyen nehézségek merülhetnek fel testvérek örökbefogadása esetén. 3. lépés: a csoportok elmondják a legfontosabb gondolataikat 4. lépés: plenáris beszélgetésben összegzik a csoportok véleményét, az előadó kiegészíti a témával kapcsolatos fontos információkkal az elhangzottakat 5. lépés: a résztvevők esetleges kérdéseinek megválaszolása
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgoznak 10 percig, majd 20 perc a feldolgozás ideje, A házaspárok külön csoportokba kerülnek.
Értékelés, visszajelzés	Testvérek örökbe fogdása sok előnnyel jár a gyermekek és az örökbefogadók számára is, de csak rátermett, teherbíró, rugalmas, támogató, segítő családban élő, fiatalos szülőknek javasolt.
Tréneri segédanyag	11.4. tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

13. AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS UTÁNKÖVETÉSE, AZ UTÁNKÖVETÉSBE NEM TARTOZÓ SZOLGÁLTATÁSOK

Az utámkövetés elsődleges célja nem az ellenőrzés, hanem az esetleges problémák időben való felismerése és kezelése, azaz a prevenció. Fontos, hogy az utámkövetést végző szervezet és az örökbefogadó szülő között együttműködés alakuljon ki, így a szülő bizalommal fordulhat a szakemberekhez, ha probléma merül fel. Fontos, hogy a modul megbeszélése során az elsődleges cél, hogy a képzők megalapozzák a szülők bizalmát az utámkövetés iránt, így a későbbiekben segítségkérési lehetőségként forduljanak az utámkövetést végző szervezetekhez. A képzők az örökbefogadás után követéséről részletesebben az Örökbefogadás utámkövetése módszertani útmutatójából tájékozódhatnak.

13.1. Az után követés célja, haszna az örökbefogadó család számára

Az utámkövetés általános célja: a gyermek örökbefogadásának jogerőre emelkedése után a család élethelyzetének, körülményeinek figyelemmel kísérése, a családba való megfelelő beilleszkedés segítése. Későbbiekben a család örökbefogadással kapcsolatos problémáinak, elakadásainak segítése a család kérésére, önkéntesen.

További céljai:

- Segíteni az örökbefogadott gyermekek beilleszkedését és megfelelő pszichés fejlődését örökbefogadó családjukban.
- Segíteni a szülőknek a gyermek örökbefogadással kapcsolatos veszteségeit feldolgozni.
- Segíteni az esetlegesen felmerülő problémák megoldásában.

A fent felsorolt célokból látható, hogy az utámkövetés egy olyan szolgáltatás, amely az örökbefogadó családok érdekében jött létre. Az utámkövetés során a család megismeri a szolgáltatást végző intézményt, amelyhez bármilyen örökbefogadással kapcsolatos probléma során bizalommal fordulhat. Az utámkövetés keretében az örökbefogadók szakképzett ellátást kapnak annak érdekében, hogy a probléma minél hamarabb megoldódjon és a család egyensúlya helyreálljon. Az utámkövetés díjmentes.

Az után követés alapelvei:

- A gyermek mindenk felett álló érdekét figyelembe véve, a törvényben elismert jogait biztosítani. (Például A származás megismerésének a joga, egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség stb.)
- Az utánkövetés során mindig a gyermek életkorához, aktuális állapotához, a család egyéni szükségleteihez, igényeihez és elvárásaihoz igazodó szolgáltatást kell nyújtani.
- A nyílt kommunikáció biztosítása a tanácsadón és a családban (az örökbefogadás tényének kezelése).
- Az örökbefogadott gyermek, illetve az örökbefogadó szülők személyes véleményét, az örökbefogadással kapcsolatos információkat a tanácsadó bizalmasan kezeli, mások számára nem adja ki, azokkal vissza nem él, személyes adataikhoz illetéktelenek hozzá nem férhetnek.
- Bizalmi kapcsolat kialakítása a családdal, hogy a család képes legyen szükség esetén megfelelő helyen segítséget kérni a későbbiekben is.

13.2. A kötelező utánkövetés

A gyermek örökbefogadása során a gyámhivatal és a területi gyermekvédelmi szakszolgálat tájékoztatja a szülőket az utánkövetést végző szervezetekről. Az örökbefogadó szülők választják ki, hogy melyik szervezetnél igénylik a kötelező utánkövetést. Amennyiben a szülők nem választanak szervezetet vagy a szervezet nem vállalja az örökbefogadó család utánkövetését, akkor a területileg illetékes szakszolgálat végzi el az utánkövetést.

A kötelező utánkövetés két utánkövetést (ami lehet több alkalom) foglal magában. Az első alkalom az örökbefogadás engedélyezése után fél évvel a második pedig az engedélyezés után másfél évvel történik. Az utánkövetés helyszíne közös megegyezés alapján lehet a család otthona vagy a szervezet helyisége.

A kötelező után követések során a szakemberek segítik a gyermek családba való beilleszkedését. Mint már azt néhány fejezetben kifejtettük a kezdeti időszak nagyon megterhelő mind a szülők, mind a gyermek számára.

A kötelező utánkövetés keretében lehetőség van arra, hogy a kezdeti nehézségekben a szakemberek segítsék az örökbefogadó családokat. Továbbá a kötelező utánkövetés alatt kialakul egy együttműködés a szakember és az örökbefogadó család között, így az örökbefogadók bármikor kérhetnek segítséget az utánkövetést végző szervezettől az önkéntes utánkövetés keretében.

13.3. Önkéntes utánkövetés lehetőségei

Az örökbefogadó szülőknek lehetőségük van önkéntes utánkövetést kérni a kötelező után követések között és azok után is. Ez a szolgáltatás azért jött létre, mert örökbefogadott gyermek esetén vannak tipikus nehézségek, élethelyzetek, amelyeknek a megoldása során a szülők sokszor tanácstalanok. Vár szerinti gyermek nevelése esetén is előfordulnak, olyan életszakaszok, amelyek nehézségekkel, krízisekkel járnak, azonban a környezetben látható szülői minták nagy segítséget nyújtanak ezeknek az élethelyzeteknek a megoldásában. Az örökbefogadással kapcsolatos nehézségek kezelése gyakran azért nagyon nehéz, mert a szülőknek nincsen megfelelő mintájuk a helyzet megoldására. Az utánkövetés alkalmat ad, hogy a megoldatlannak tűnő élethelyzeteket a szakemberek segítségével képes legyen az örökbefogadó család megoldani.

Néhány nehézség, amelyek során a szülők önkéntes utánkövetést igényelnek:

- Családba kerülés
 - sírás, alvási- és evési problémák, szülővé válás, nevelőszülőtől való elválás

- Koraszülöttség miatti problémák, környezeti ártalmak következtében fellépő fejlődési lemaradások
- Hogyan, mikor mondjuk el az örökbefogadást?
- Érzelemregulációs problémák örökbefogadott gyermekeknél
- Közösségbe kerülés
 - másság kezelése, csúfolódás, beilleszkedési nehézségek, tanulási problémák, magatartási problémák
- Kamaszkor, identitás kérdései vér szerinti gyökerek keresése

13.4. **Közösségi, alapítványi, egyesületi programok**

Az örökbefogadási folyamat során a leendő szülők számos alapítvánnyal és szervezettel kerülnek kapcsolatba (TEGYESZ, nyílt örökbefogadást közvetítő szervezetek, utánkövetést és örökbefogadásra felkészítő tanfolyamot végző alapítványok). A hivatalos ügyek intézése mellett gyakran ezek a szervezetek közösségként is működnek, amelybe a szülők bekapcsolódhatnak. A szervezetek számos programot, eseményt, akár segítő csoportokat kínálnak, ahol szülők és örökbefogadott gyermekeik is találkozhatnak egymással.

Az örökbefogadással kapcsolatos szervezetek programjain nagyon gyakran várakozók is részt vehetnek vagy esetleg külön örökbefogadásra várakozóknak szerveznek programokat. Ezeken az alkalmakon a leendő örökbefogadók megtudják osztani a kétségeiket, kérdéseiket, félelmeiket az örökbefogadással kapcsolatban, segítheti az örökbefogadó szülők feldolgozatlan veszteségeinek való feldolgozását.

13.5. **Más örökbefogadott gyermekekkel, örökbefogadó családokkal való találkozás jelentősége**

Mivel az örökbefogadottak és az örökbefogadók kisebbségben vannak a vér szerinti családokhoz képest, érdemes más hasonló családokkal tartaniuk a kapcsolatot. A találkozás során a gyermekek és a szülők is megtapasztalják, hogy nincsenek egyedül a problémáikkal, másságukkal és a közös tapasztalatok megkönnyítik az ismerkedést és a kapcsolatokat alakítását.

Az örökbefogadó szülők környezete sajnos sokszor nem tud megfelelő támogatást nyújtani a gyermeknevelés során, az örökbe fogadás specifikus problémák esetén. Ha a szülők nem találkoznak más örökbefogadó családokkal, nem kapják meg a szükséges támogatást a probléma megoldásához vagy a feszültségek kezeléséhez.

A gyermek szempontjából a találkozás élménye csökkenti a másság érzését. Sokat segíthet az is, hogy nem csak a szüleivel tud saját örökbefogadásáról beszélni, hanem kortársaival is meg tudja osztani az érzéseit.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	12. Az örökbefogadás utánkövetése, az örökbefogadásba nem tartozó szolgáltatások
Gyakorlat száma, címe	12.1 Problémák örökbefogadás után
Célja	A gyakorlat felhívja a résztvevők figyelmét arra, hogy az örökbefogadás után is lehetnek problémák. Ezek után tájékoztatást kapnak a kötelező és önkéntes utánkövetés lehetőségeiről. A gyakorlat célja, hogy megalapozza az együttműködést és a bizalmat a későbbi utánkövetésekhez.

Követelménye	-
Felhasználandó anyagok	-
Időkeret	10+20 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a résztvevőket 4-5 fős csoportokba rendezzük 2. lépés: megkérjük a csoportokat, hogy gondolják végig milyen lehetséges problémák merülhetnek fel az örökbefogadás után. 3. lépés: a csoportok elmondják a legfontosabb gondolataikat 4. lépés: az előadók elmagyarázzák az utánkövetés rendszerét 5. lépés: a hallgatók esetleges kérdéseinek megválaszolása
Tréneri megjegyzés	Kiscsoportos munkában dolgoznak 10 percig, majd 20 perc a feldolgozás ideje
Értékelés, visszajelzés	A résztvevőkben tudatosodjon, hogy az utánkövetés funkciója nem az ellenőrzés, hanem a későbbi segítségnyújtás.
Tréneri segédanyag	12. modul: tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	–

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	12. Az örökbefogadás utánkövetése, az örökbefogadásba nem tartozó szolgáltatások
Gyakorlat száma, címe	12.2. Riport Zolival c. film megtekintése
Célja	Az örökbefogadás folyamat nem ér véget a jogerős határozattal, a szülőknek ezzel a mindennapokban kell foglalkozniuk.
Követelménye	Figyelmes megtekintés és aktív vélemény nyilvánítás
Felhasználandó anyagok	projektor, számítógép
Időkeret	15+15 perc
Részletes instrukciók a tananyag feldolgozásához	1. lépés: a film felvezetése az előadó által 2. lépés: a film megtekintése 3. lépés: kis csoportokban beszéljék meg, hogy hogyan képzelik el a gyermek örökbefogadottságának mindennapi kezelését, a film megtekintése milyen új szempontokat, benyomásokat adott ehhez. 4. lépés: plenáris a vélemények összegzése
Tréneri megjegyzés	A házaspárok külön csoportba kerüljenek.
Értékelés, visszajelzés	Fontos, hogy az örökbefogadott gyermek múltjának emlékeit személyesen is megtapasztalja, múltbeli fontos helyszínekkel, személyekkel való találkozás által
Tréneri segédanyag	Riport Zolival c. film megtekintése
Résztvevői segédanyag	–

14. ISMERETEKET ÖSSZEGZŐ BESZÉLGETÉS

Az örökbefogadásra felkészítő tanfolyam záró foglalkozásán a résztvevők önellenőrzéssel győződhetnek meg arról, hogy milyen ismereteket szereztek, hogyan alakultak az örökbefogadással kapcsolatos attitűdjeik, változtak-e a korábbi elképzeléseik, nézeteik. A tanfolyam résztvevői gondolják át, milyen ismereteket és kompetenciákat sajátítottak el a képzés során, tegyék fel utolsó kérdéseiket.

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	13. Ismereteket összegző beszélgetés, csoportzárás
Gyakorlat száma, címe	13.1. Kérdések az örökbefogadásról
Célja	A tanfolyam kezdetéhez képest, a kapott információk, és élmények hatására, változott-e és ha igen miben változott az elképzelésük az örökbefogadás folyamatával kapcsolatban.
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét az egyéni, illetve csoportos munkából
Felhasználandó eszközök	papír, toll
Időkeret	10-25 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: az első foglalkozáson kitöltött kérdőív ismételt kitöltése</p> <p>2. lépés: kérdésenként kézfelemeléssel, vagy külön-külön csoportba állítással összeszámoljuk és feljegyezzük a hamis és az igaz választ adók számát.</p> <ul style="list-style-type: none"> (Az eredményt anonim módon (csak számok) kezeljük, a későbbiekben kiértékeljük, a tapasztalatokat hasznosítjuk) <p>3. lépés: a résztvevők egyénileg hasonlítsák össze a két kérdőívet, vessék össze és értékeljék a válaszokat</p> <p>4. lépés: egyénenként mondják el, hogy miben változott legjobban és miben nem a véleményük</p>
Tréneri megjegyzés	A kérdőívek megoldásai visszajelzést adnak a résztvevők és az oktatók számára a tanfolyam eredményességéről. Várhatóan következtetni lehet belőlük arra, hogy milyen mértékben változtak meg az ismeretek, illetve az attitűdök a tanfolyam hatására.
Értékelés, visszajelzés	Jelezzze vissza a csoport számára a kérdések megválaszolásának sikerességét.
Tréneri segédanyag	Kérdőív az örökbefogadásról (oktatóknak)
Résztvevői segédanyag	Kérdőív az örökbefogadásról (résztvevőknek)

Gyakorlat

Tematikai egység száma, címe	13. Ismereteket összegző beszélgetés, csoportzárás
Gyakorlat száma, címe	13.2. Az elvárások, elképzelések teljesülése
Célja	A tanfolyam elején megfogalmazott elképzelések, elvárások megvalósulásának áttekintése
Követelménye	Minden résztvevő vegye ki aktívan a részét a csoport munkájából
Felhasználandó eszközök	papír, toll
Időkeret	10-15 perc
Részletes instrukciók a gyakorlat feldolgozásához	<p>1. lépés: az első alkalommal megfogalmazott elvárások, elképzelések kiosztása</p> <p>2. lépés: egyénileg mondják el, hogy az elvárásaik közül</p> <ul style="list-style-type: none"> • melyek teljesültek? • melyek nem teljesültek? • volt-e olyan, amit nem vártak, mégis megtörtént? <p>3. lépés: ha bárkinek van még kérése a tanfolyammal kapcsolatban tegye fel</p>
Tréneri megjegyzés	Az elvárások és a megvalósulások összevetése alapján értékelje a csoport a tanfolyam hasznosságát.
Értékelés, visszajelzés	Fontos felhívni a résztvevők figyelmét, hogy a tanfolyamon hallottak nem adnak konkrét receptet egy-egy probléma megoldására, de felidézésük segíthet abban, hogy saját maguk jussanak olyan döntésekre, amelyekkel ők is elégedettek.
Tréneri segédanyag	Tréneri kézikönyv
Résztvevői segédanyag	Az első alkalommal kitöltött elvárási lista

A záró körben a résztvevők értékelik a tanfolyamot az első foglalkozáson megfogalmazott elvárásaik teljesülésének megfogalmazásával.

A tanfolyam zárásaként sor kerül a tanulói jegyzet átadására, a használatára vonatkozó tanácsok adására.

A résztvevők megkapják a tanfolyamon való eredményes részvételt igazoló tanúsítványokat. Az örökbefogadásra való felkészülés, az örökbefogadási folyamatban, valamint az örökbefogadott gyermek nevelése során is, nincsenek magukra hagyva, örökbefogadási tanácsadójukhoz, pszichológushoz, valamint az örökbefogadást segítő civil szervezetekhez is forduljanak bizalommal.

Felhasznált irodalom

Szerző	Cím	Évszám	Helység	Kiadó
R.L. Atkinson- R.V. Atkinson- E.E. Smith-D-J- Bem- S.Nolen- Hoeksema	Pszichológia (második kiadás)	2003.	Bp.	Osiris
Robert Berkov és Mark H. Beers szerk.	MSD Orvosi kézikönyv a családban	1998.	Bp.	Melania
Betz, G. Thorngren, J.M.	Ambiguos Loss and the Family Grieving process. in. The Family Journal, 14 359- 365	2006		
Bogár Zsuzsa	Az örökbefogadás lélektana	2011	Bp.	Ágacska Alapítvány
Bruno Bettelheim	Az elég jó szülő. Könyv a gyermeknevelésről	2003.	Bp.	Cartaphilus
Clarké j. I – Dawson, C	Felnővekedni újra	2004	Miskolc	Z Press Kiadó
Thomas Gordon	P.E.T.: A szülői eredményesség tanulása	1990.	Bp.	Gondolat
dr. Göllesz Viktor szerk.	Gyógypedagógiai kórtan	1990.	Bp.	Tankönyvkiadó
Hevesi Katalin	Füzetek az örökbefogadásról 1-5.,	1995., 1997., 1998.,1 999., 2004	Budapest	Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért
József Attila	Curriculum vitae	1937		http://magyar-irodalom.elte.hu/igyjo/setap/portrek/jozsefa/curric.htm
Dr. Kálmánchey Márta	A nevelőszülőnél élő gyermeknél előforduló pszichés problémák A gyermekvédelmi gondoskodásban élők az iskolában	2008/6	Budapest	Család Gyermek Ifjúság
Korbuly Ágnes	A vér szerinti szülő reprezentációja, mint „fantom” örökbe fogadó családokban.	2005	Budapest	Család Gyermek Ifjúság
Korbuly Ágnes	Alkalmasság-felelősség - az örökbefogadásra való	2003	Bp	CsAGyI Egyesület

Szerző	Cím	Évszám	Helység	Kiadó
	felkészülés egyéni, konzultációs szakasza in. Család Gyermekek és Ifjúság folyóirat 2003/4.			
Joyce Maguire Pavao	Az örökbefogadás háromszöge	2012.	Bp.	Mózeskosár Egyesület
Nyirkos Péter dr	Tényeken alapuló orvostudományi Módszertani Ajánlások, Magzati alkohol syndroma	2005	Budapest	Melania Kiadó Kft
Párdányi Teodóra szerk.	Az értelemi fogyatékoság felismerése gyermekkorban	1990.	Bp.	Tankönyvkiadó
Révész György	Személyiség, társadalom, kultúra – a pszichoszociális fejlődés Eriksoni koncepciója in. Vázlatok a személyiségről szerk. Gyöngyösiné Kiss Enikő- Oláh Attila	2007.	Bp.	Ú-M-K

Ajánlott irodalom

Szerző	Cím	Évszám	Helység	Kiadó
Bogár Zsuzsa	Az örökbefogadás lélektana	2011	Budapest	Ágacska alapítvány
Ginott, H	Szülők és gyermekek	1980	Budapest	Medicina Kiadó
Dr Thomas Gordon	Tanítsd gyermekedet önfegyelemre	1996	Budapest	Assertív Kiadó
Shilpi Somaya Gowda	Az eltitkolt lány	2012	Budapest	Mérték Kiadó
Hevesi Katalin	Füzetek az örökbefogadásról 1-5.,	1995., 1997., 1998.,1 999., 2004	Budapest	Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért
Korbuly Ágnes	Más-e az örökbefogadott gyerek a vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest in. Család Gyermek és Ifjúság folyóirat 2006/1	2006	Bp	CsAGyI Egyesület
Mészáros Krisztina	Sikerek és buktatók az örökbefogadásban in. Család Gyermek és Ifjúság folyóirat 2006/1	2006.	Bp.	CsAGyI Egyesület
Mészáros Krisztina, Molnár Gabriella, Rózsahegyi Nóra	Beszéljünk Róla (valós mesék örökbefogadó családokról)	2013	Bp.	Ágacska Alapítvány
Sinéad Moriarty	1. Babablues 2. Született szülők 3. Egyről a kettőre	2006	Budapest	Európa Könyv Kiadó
Mózeskosár Egyesület	in. Füzetek az örökbefogadásról 2. Névváltoztatás A gyerek múltja	1996.	Bp.	Mózeskosár Egyesület
Joyce Maguire Pavao	Az örökbefogadás háromszöge	2012	Budapest	Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért
Pulay Klára	A kötődésről és az anyahiányról	1997	Budapest	Fejlesztéslélektan Olvasókönyv

Szerző	Cím	Évszám	Helység	Kiadó
				szerk: Bernáth László, Solymosi Katalin Tertia Kiadó
Pulay, Klára	Amit az örökbefogadók vesztéseiről tudni érdemes	2006	Bp	CsAGyI Egyesület
Vekedry Tamás	Kérdezz-felelek	1999	Budapest	Park Könyvkiadó
Janette Winterson	Miért lennél boldog, ha lehetsz normális?	2013	Budapest	Park Kiadó

TANULÓI JEGYZET

Örökbefogadói tanfolyam vezetésére felkészítő képzés

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

1.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS ÉS A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERE MAGYARORSZÁGON	6
1.1.	A MAGYAR GYERMEKVÉDELMI RENDSZER FELÉPÍTÉSE, MŰKÖDÉSE	6
1.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS, MINT GYERMEKVÉDELMI SORSRENDEZÉS – A GYERMEKI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK SZÍNTERE	6
1.3.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS JOGI SZABÁLYOZÁSA, AZ ÖRÖKBEOGADÁSI ELJÁRÁS FOLYAMATA	7
1.3.1.Az örökbefogadás előtti eljárás – az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása	7
1.3.2.Az örökbefogadás előkészítése	9
1.3.3.Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás	10
1.4.	TITKOS ÉS NYÍLT ÖRÖKBEOGADÁS	10
1.5.	MEGYÉN BELÜLI ÉS MÁS MEGYÉBŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	12
1.6.	KÜLFÖLDRE/KÜLFÖLDRŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	13
1.7.	A GYERMEK ÖRÖKBEOGADHATÓVÁ VÁLÁSÁNAK FELTÉTELEI:	14
1.8.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS JOGKÖVETKEZMÉNYEI:	15
1.8.1.Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga:	15
1.8.2.Örökbefogadás felbontása	16
1.9.	AZ ÖRÖKBEOGADÓKNAK JÁRÓ JUTTATÁSOK, ELLÁTÁSOK, SZOLGÁLTATÁSOK:	17
1.10.	AZ UTÁNKÖVETÉS JOGI SZABÁLYOZÁSA:	17
2.	A SIKERES ÖRÖKBEOGADÁS FELTÉTELEI ÉS AZ ÖRÖKBEOGADÁS NEHÉZSÉGEI	19
2.1.	AZ ÖRÖKBEOGADÁSRA VALÓ ALKALMASSÁG VIZSGÁLATÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE, AZ EGYES RÉSZVIZSGÁLATOK JELENTŐSÉGE	19
2.1.1.A pszichológiai alkalmasság	19
2.1.2.Egészségügyi alkalmasság	21
2.1.3.Környezeti feltételek	22
2.1.4.További feltételek	22
2.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS SIKERÉT ELŐSEGÍTŐ ÉS HÁTRÁLTATÓ TÉNYEZŐK	23
3.	AZ ÖRÖKBEOGADHATÓ GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK SPECIÁLIS NEHÉZSÉGEI	25
3.1.	AZ ÖRÖKBEOGADHATÓ GYERMEKEK ÉLETKÖZÖSSÉGÉNEK FELTÁRÁSA	25
3.2.	A GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁSBAN TÖRTÉNŐ NEVELKEDÉS HATÁSA A GYERMEKEKRE.	28
3.3.	A GYERMEK EDDIG ÁTÉLT NEGATÍV ÉLMÉNYEINEK KEZELÉSE	32
3.4.	AZ ÖRÖKBEOGADÁS VÁLLALÁSÁNAK NEHÉZSÉGEI	34
3.5.	EGYÜTTÉLÉS A „MÁSSÁGGAL”	34
3.6.	ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEKEK A KÜLÖNBÖZŐ KÖZÖSSÉGEKBEN	35
4.	A GYERMEK MAGÁVAL HOZOTT TULAJDONSÁGAI ÉS A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSÉBEN	38
4.1.	ÖRÖKLETES ÉS HOZOTT ADOTTSÁGOK, KÉPESSÉGEK	38
4.1.1.Az öröklés fogalma	38
4.1.2.Személyiségvonások, melyeket az öröklés erősebben meghatároz	39
4.2.	A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSÉBEN	41

4.2.1.	A szocializáció fogalma	41
4.2.2.	A család szocializációs funkciói	42
4.3.	A FEJLŐDÉS MÉRFÖLDKÖVEI, A GYERMEK FEJLŐDÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK, FEJLŐDÉSI ELMARADÁSOK OKAI	43	
4.3.1.	Fejlődési elmaradásokat okozó tényezők	43
5.	A VESZTESÉG SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN	45	
5.1.	A GYERMEK VESZTESÉGEI	47	
5.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐK VESZTESÉGEI	48	
5.3.	A VÉR SZERINTI SZÜLŐK VESZTESÉGEI, A VÉR SZERINTI SZÜLŐK ELFOGADÁSÁNAK SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN	49	
5.4.	ÉRZÉKENYÍTÉS A GYERMEK ÉS A VÉR SZERINTI SZÜLŐK VESZTESÉGEINEK MEGÉRTÉSÉRE	50	
5.5.	A VESZTESÉG FELDOLGOZÁSÁNAK MÓDJAI, AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐK SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK VESZTESÉGEINEK FELDOLGOZÁSÁBAN	51	
6.	A KÖTÖDÉS SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN	54	
6.1.	A GYERMEK FEJLŐDÉSÉNEK ALAPFELTÉTELEI	54	
6.2.	A MÉLY ÉS TARTÓS KÖTÖDÉS FOGALMA ÉS JELENTŐSÉGE	54	
6.2.1.	A kötődés jellemzői	54
6.2.2.	Kötődési minták	55
6.2.3.	Az örökbefogadó szülő és az örökbefogadott gyermek kapcsolatát nehezítő tényezők	56
6.3.	A KORAI BIZTONSÁGOS KÖTÖDÉS SÉRÜLÉSE ÉS KORRIGÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI	57	
6.4.	A GYERMEK FEJLŐDÉSÉRE HATÓ TÉNYEZŐK MEGHATÁROZÁSA AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐKHOZ KERÜLÉS UTÁN	58	
6.5.	AZ ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐ FELADATAI A KÖTÖDÉS KIALAKÍTÁSÁBAN	60	
7.	EGYMÁSRA TALÁLÁS	62	
7.1.	SZEMPONTOK A GYERMEK SZÁMÁRA LEGMEGFELELŐBB ÖRÖKBEOGADÓ SZÜLŐK KIVÁLASZTÁSÁHOZ (ILLESZTÉS)	62	
7.2.	A GYERMEK BEMUTATÁSA	63	
7.3.	A BARÁTKOZÁS FOLYAMATA	64	
7.4.	NEVELŐSZÜLTŐTŐL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	68	
7.5.	GYERMEKOTTHONBÓL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOGADÁS	70	
7.6.	NYÍLT ÖRÖKBE FOGADÁSNÁL A VÉR SZERINTI ANYÁVAL VALÓ TALÁLKOZÁS	71	
7.7.	AZ ÚJSZÜLTETEK HOZZÁJÁRULÓ NYILATKOZATÁNAK VISSZAVONÁSA A GYERMEK HATHETES KORÁIG:	73	
7.8.	AZ ÖRÖKBE FOGADNI SZÁNDÉKOZÓ CSALÁDBAN ÉLŐ GYERMEK FELKÉSZÍTÉSE AZ ÖRÖKBEOGADÁSRA, A FELKÉSZÍTÉS KÖRÜLMÉNYEI:	74	
7.9.	AZ ÖRÖKBE FOGADNI SZÁNDÉKOZÓ DÖNTÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK	75	
7.10.	A GYERMEK VISSZAUTASÍTÁSÁNAK HATÁSAI	78	
7.11.	SIKERES ÉS SIKERTELEN „BARÁTKOZÁSOK”	79	
7.12.	A GYERMEK BEILLESZKEDÉSÉNEK SEGÍTÉSE, A KÖTELEZŐ GONDOZÁSI IDŐ CÉLJA:	80	
8.	KONFLIKTUS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS	83	
8.1.	AZ ÖRÖKBE FOGADNI SZÁNDÉKOZÓKAT ÉRŐ NEGATÍV HATÁSOK (GYERMEKVÁLLALÁSI PRÓBÁLKOZÁSOK, SIKERTELEN KEZELÉSEK, ERŐFESZÍTÉSEK AZ ÖRÖKBEOGADÁSRA, CSALÁDI TÁRSADALMI ELVÁRÁSOK, ÖNBIZALOMVESZTÉS, ELBIZONYTALANODÁS, SZORONGÁS, FESZÜLTSEGEK)	83	
8.2.	AZ ÖRÖKBEOGADÁSSAL (A MEGISMERKEDESSSEL) EGYÜTT JÁRÓ NEHÉZSÉGEK OKOZTA FESZÜLTÉG	84	
8.3.	A „MÁSSÁGBÓL” ADÓDÓ LEHETSÉGES KONFLIKTUSOK	85	
8.4.	TIPIKUS KONFLIKTUSHELYZETEK AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK NEVELÉSE SORÁN	86	
8.4.1.	Hazaérkezés a családba	86
8.4.2.	Dackorszak	86

8.4.3.....	Kamaszkor	87
8.5. HATÉKONY KONFLIKTUSKEZELÉS, FESZÜLTSGOLDÁS		88
8.5.1.....	Versengő konfliktuskezelés	88
8.5.2.....	Problémamegoldó konfliktuskezelés	88
8.5.3.....	Kompromisszumkereső konfliktuskezelés	88
8.5.4.....	Elkerülő konfliktuskezelés:	88
8.5.5.....	Alkalmazkodó konfliktuskezelés:	88
8.6. SEGÍTSÉG A CSALÁDBAN, ILLETVE A SZŰKEBB-TÁGABB KÖRNYEZETBEN FELMERÜLŐ PROBLÉMÁK ESETÉN		90
9. A CSALÁDI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE A GYERMEK ÉLETÉBEN		93
9.1. A GYERMEK AZONOSSÁGTUDATA, KULTÚRÁJA, ÖNBECSÜLÉSE, ÉS A CSALÁD		93
9.2. AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK NEVE		94
9.3. A VÉR SZERINTI SZÜLŐ		95
9.3.1.....	Gyökérkeresés	95
9.4. AZ ÁLLANDÓSÁG JELENTŐSÉGE A GYERMEK ÉLETÉBEN		96
9.5. AZ ÁLLANDÓSÁGÉRZET BIZTOSÍTÁSÁNAK ESZKÖZEI		97
9.5.1.....	A gyermek örökbefogadás előtti élettörténetének megőrzése	97
9.5.2.....	A múlt emlékeinek ápolása	97
9.6. ÉLETRE SZÓLÓ KAPCSOLATOK KIALAKÍTÁSA		97
10. AZ ÖRÖKBEOGADÁSSAL KAPCSOLATOS SPECIÁLIS SZÜLŐI FELADATOK		99
10.1. A KÖTELEZŐ GONDOZÁSI IDŐRE KIHELYEZÉS ÉS AZ ÖRÖKBEOGADÁS UTÁNI ELSŐ NAPOK, HETEK TÖRTÉNÉSEI, SAJÁTOSÁGAI		99
10.2. TESTVÉRKÉRDÉS (VÉR SZERINTI GYERMEK MELLÉ ÖRÖKBE FOGLADÁS, ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK MELLÉ ÖRÖKBEOGADÁS)		101
10.3. NORMATÍV KRÍZISEK AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN		102
10.4. A TITOK SZEREPE AZ ÖRÖKBEOGADÁSBAN		107
10.5. A GYERMEK SZÁMÁRA ÖRÖKBEOGADOTTSÁGA KÖZLÉSE		108
10.6. A KÖRNYEZET BEVONÁSA ÖRÖKBEOGADÁS ESETÉN		111
10.7. A SZŰKEBB-TÁGABB KÖRNYEZET VISZONYULÁSA AZ ÖRÖKBE FOGLADÁSHOZ:		112
10.8. A KÖZÖSSÉGBE KERÜLÉS PROBLÉMÁI		114
10.9. AZ ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEK TIPIKUS KÉRDÉSEI KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKOROKBAN:		115
10.10. A KAMASZKOR ÉS AZ IDENTITÁS JELLEGZETESSÉGEI ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEKEKNÉL		120
10.11. A GYERMEK VÉRSGGI SZÁRMAZÁS MEGISMERÉSHEZ FÜZŐDŐ JOGÁNAK TÁMOGATÁSA		120
11. ÉRZÉKENYÍTÉS A SPECIÁLIS ADOTTSÁGÚ ÖRÖKBE FOGLADHATÓ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSÁRA		122
11.1. A GYERMEKEK SZÁRMAZÁSÁNAK KÉRDÉSEI – ÉRZÉKENYÍTÉS KÜLÖNBÖZŐ SZÁRMAZÁSÚ GYERMEKEK ELFOGLADÁSÁRA		122
11.1.1.....	Előítéletek kezelése a családban, és a tágabb környezetben	123
11.1.2.....	Különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítése	123
11.1.3.....	Érzékenyítés a másságra, együttélés a mássággal	124
11.1.4.....	Különböző származású gyermekek identitása örökbefogadó családokban	124

11.1.5.	A származás kérdései, elfogadtatása a tágabb családban és a környezetben	127
11.2.	NAGYOBB ÉLETKORÚ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSA	128
11.2.1.	Fejlődési sajátosságok nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekeknél	128
11.2.2.	A gyermek testi-, értelmi- és mozgásfejlődése, ezek esetleges eltérései	132
11.2.3.	Érzelemszabályozási problémák kezelése	133
11.2.4.	Az örökbefogadott gyermek múltja	134
11.2.5.	A gyermek örökbefogadás előtti élményeinek, emlékeinek megőrzése	135
11.2.6.	Az elvárások és a realitás közelítése:	136
11.3.	EGÉSZSÉGI PROBLÉMÁVAL KÜZDŐ GYERMEKEK ÖRÖKBEOGADÁSA	138
11.3.1.	Különböző egészségügyi állapotok, betegségek és lehetséges következményeik, kezelhetőségük, korrigálhatóságuk ismertetése	138
11.3.2.	A vér szerinti családban előforduló állapotok, betegségek lehetséges hatásai a gyermekekre.	144
11.3.3.	Az egységes örökbefogadási nyilvántartás „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapja	146
11.3.4.	Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek, tapasztalatok	146
11.4.	TESTVÉREK ÖRÖKBEOGADÁSA	147
11.4.1.	Testvérek örökbefogadásának sajátosságai	147
11.4.2.	Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek örökbefogadása	148
11.4.3.	Örökbefogadás után örökbe fogadhatóvá vált vér szerinti testvérek örökbefogadása	149
12.	AZ UTÁNKÖVETÉS CÉLJA, HASZNA AZ ÖRÖKBEOGADÓ CSALÁD SZÁMÁRA	150
12.1.	A KÖTELEZŐ UTÁNKÖVETÉS	150
12.2.	ÖNKÉNTES UTÁNKÖVETÉS LEHETŐSÉGEI	151
12.3.	KÖZÖSSÉGI, ALAPÍTVÁNYI, EGYESÜLETI PROGRAMOK	152
12.4.	MÁS ÖRÖKBEOGADOTT GYERMEKEKKEL, ÖRÖKBEOGADÓ CSALÁDOKKAL VALÓ TALÁLKOZÁS JELENTŐSÉGE.	152
	AJÁNLOTT IRODALOM	153
	MESEKÖNYVEK HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.	

15. AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS ÉS A GYERMEKVÉDELEM RENDSZERE MAGYARORSZÁGON

Az örökbefogadás előtti eljárás az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére a lakóhelye szerint illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál indul. Az eljárás ingyenes, kivéve az örökbefogadói tanfolyamot.

A Szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozó személyt/személyeket személyes találkozás során tájékoztatja az örökbefogadás feltételeiről, a szükséges vizsgálatokról, valamint az alkalmasság megszerzéséhez szükséges felkészítő tanfolyamról.

15.1. A magyar gyermekvédelmi rendszer felépítése, működése

A gyermekvédelmi rendszer részei egymásra épülő struktúrát alkotnak, amelyben érvényesülnie kell a fokozatosság elvének.

Az örökbefogadni szándékozó szülők a gyermekvédelmi rendszer ezen területei közül az örökbefogadás kapcsán a gyámhatósági eljárásokkal (örökbefogadásra alkalmasság megállapítása, a gyermek oldaláról örökbefogadhatóvá nyilvánítása, örökbefogadhatósága megállapítása, örökbefogadás engedélyezése, tájékoztatás a gyermek származásáról), a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatáson belül az örökbefogadási szolgálattal, a gyermekvédelmi gyámsággal, illetve az otthont nyújtó ellátások közül a nevelőszülői, esetleg különleges gyermekotthoni elhelyezés szakembereivel találkozhatnak.

Területi gyermekvédelmi szakszolgálat

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat, mint szolgáltató szervezet, javaslatot tesz a gyermek gondozási helyére, elvégzi a gyermek személyiségvizsgálatát, előkészíti a gyermekre vonatkozó szakmai véleményt, elkészíti az elhelyezési javaslatot és a gyermek egyéni elhelyezési tervét. Működtethet ideiglenes befogadó nevelőszülői feladatokat ellátó nevelőszülői hálózatot és gyermekotthont. Biztosítja az ideiglenes elhelyezési feladatokat ellátók kijelölését, működtetését, az örökbefogadás szakmai előszítését, az ideiglenes hatállyal elhelyezett és a nevelésbe vett gyermek gyámságával és gondnokságával, szaktanácsadással, nyilvántartások vezetésével, a szakértői bizottság működtetésével, a támogatott közvetítői eljárással kapcsolatos feladatok ellátását.

A gyámhivatal, mint hatóság, határozatban dönt a gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításáról, ill. megállapítja a gyermek örökbefogadhatóságát, dönt a szülők örökbefogadásra alkalmasságáról, valamint a kötelező gondozási időre történő kihelyezésről, és az örökbefogadás engedélyezéséről, továbbá tájékoztatást ad az örökbefogadott származásával kapcsolatban.

15.2. Az örökbefogadás, mint gyermekvédelmi sorsrendezés – a gyermeki jogok érvényesülésének és érvényesítésének színtere

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) mind az Alaptörvényben meghatározott emberi alapjogokat, mind pedig a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) lefektetett gyermeki jogokat beépítette rendelkezései közé.

Alapvető rendelkezései között részletezi a gyermeki jogokat, továbbá tartalmazza a gyermeki jogok védelmének alapvető szabályait. Ezt követően lefekteti a szülők jogait és kötelezettségeit.

A Gyvt. mindenekelőtt azt rögzíti, hogy a gyermeknek joga van testi, értelmi, erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében való nevelkedéshez és arra, hogy ehhez segítséget kapjon. A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermek további joga, hogy esélyeinek növekedése érdekében a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez is fokozott segítséget kapjon. A gyerekeknek jogukban áll, hogy ismerjék saját szüleiket, és azok neveljék fel őket. Azonban ha a gyermek érdeke megkívánja, elválasztható családjától.

Vannak olyan gyermekek, akik valamilyen ok miatt - átmenetileg, vagy tartósan – nem nevelkedhetnek szüleikkel, vér szerinti családjukban. Ha nincs olyan személy tágabb családjukban, vagy környezetükben, aki alkalmas, és vállalná nevelésüket, akkor az állam kötelezettsége, hogy megtalálja számukra a legmegfelelőbb gondoskodási formát. Ezek nagyon nehéz élethelyzetek a gyermekek életében, ezért is fontos, hogy a hatóságok, és a gyermekek védelmét biztosító intézmények szoros együttműködésben találják meg a legmegfelelőbb elhelyezési formát.

A Gyermejkogi Egyezmény 20. cikk 1. pontja szerint „minden olyan gyermek, aki ideiglenesen, vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben jogosult az állam különleges védelmére, segítségére.” A 3. pont szerint ez a helyettesítő védelem történhet családnál való elhelyezés, az iszlám jog káfolah-ja szerinti gondnokság, örökbefogadás, illetőleg szükség esetén megfelelő gyermekintézményekben való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

Azok a gyermekek kerülnek gyermekvédelmi szakellátásba (különleges gyermekotthonba, lakásotthonba, nevelőszülőhöz) akiknek nevelését szüleik nem képesek biztosítani. Ennek időtartama változó lehet, fontos, hogy ez idő alatt is a gyermek kapcsolatot tartson vér szerinti szüleivel, hozzátartozóival, és minden segítséget megkapjon ahhoz, hogy mielőbb visszatérhessen vérszerinti családjába.

Az elmúlt években lényegesen emelkedett a gyermekvédelmi szakellátásból 0-3 évesen és a 3-6 éves életkorban örökbefogadott gyermekek száma.

15.3. Az örökbefogadás jogi szabályozása, az örökbefogadási eljárás folyamata

15.3.1. Az örökbefogadás előtti eljárás – az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása

Az örökbefogadás előtti eljárás az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére a lakóhely szerint illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál indul. Az eljárás ingyenes, kivéve az örökbefogadói tanfolyamot. A Szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozókat személyes találkozás során tájékoztatja az örökbefogadás feltételeiről, a szükséges vizsgálatokról, valamint az alkalmasság megszerzéséhez szükséges felkészítő tanfolyamról.

A Szakszolgálat az alkalmassági vizsgálat alapján az örökbe fogadni szándékozó örökbefogadandó gyermekekre vonatkozó elképzeléseinek a figyelembevételével alakítja ki javaslatát. Javaslatát és az elkészült véleményeket az örökbe fogadni szándékozó személy egyidejű értesítése mellett megküldi az örökbe fogadni szándékozó tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságnak.

A gyámhivatal az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmassága kérdésében a Szakszolgálat által megküldött vélemények és javaslat, a jövedelmi viszonyokra vonatkozó igazolás, az örökbefogadni szándékozó meghallgatása, valamint szükség szerint egyéb bizonyítékok alapján dönt.

Az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozat a jogerőre emelkedéstől számított 3 évig hatályos, és tartalmazza, hogy az örökbe fogadni szándékozó hány, milyen életkorú és milyen egészségi állapotú gyermek örökbefogadására alkalmas.

Az örökbefogadás engedélyezésével az alkalmassági határozat hatályát veszti. Ha az örökbe fogadni szándékozó testvérek örökbefogadására való alkalmasságát megállapították, és a hatályvesztést megelőzően a testvér is örökbe fogadhatóvá válik, a határozat hatálya meghosszabbodik a testvér örökbefogadási eljárásának jogerős befejezéséig.

Alkalmasság megállapítása esetén a Szakszolgálat a gyámhivatal jogerős határozata alapján a jelentkezési dátummal felveszi nyilvántartásába az örökbe fogadni szándékozót. Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó hozzájárult ahhoz, hogy adatait más megyei gyermek örökbefogadásának elősegítése céljából az országos örökbefogadást elősegítő szerv kezelje, egyúttal hozzáférhető teszi adatait az országos örökbefogadást elősegítő szerv számára is.

Hosszabbítás: a határozat hatálya - a hatályvesztést megelőzően az örökbe fogadni szándékozó kérelmére és a gyermekvédelmi szakszolgálat javaslatára - legfeljebb 1 évvel meghosszabbítható, amennyiben három éven belül nem kerül sor örökbefogadásra és azok a körülmények, amelyekre tekintettel az alkalmasságot megállapították, nem változtak. Ha a hatályvesztéskor folyamatban van az örökbefogadási eljárás, annak jogerős befejezéséig a határozat hatálya meghosszabbodik.

Fontos, hogy az örökbefogadásra alkalmassági határozattal rendelkező jelentkezőnek szükséges figyelni arra, hogy a határozat hatályának lejáratát előtt legalább 2 hónappal jelezze meghosszabbítási szándékát az örökbefogadási tanácsadójának.

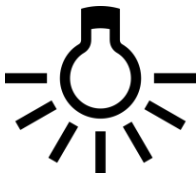

Felülvizsgálat: amennyiben az örökbe fogadni szándékozó személy lakóhelyében, családi állapotában, személyi- és életkörülményeiben, egészségi állapotában, valamint az örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiben az alkalmassági határozat érvényességi időtartama alatt változás következik be, a gyámhivatal haladéktalanul felülvizsgálja alkalmasságát. A bekövetkezett változásról az örökbe fogadni szándékozónak haladéktalanul értesítenie kell a Szakszolgálatot. A gyámhivatal a felülvizsgálat eredményeként az örökbefogadásra való alkalmasság fenntartásáról vagy alkalmatlanság megállapításáról határoz.

Ismételt eljárás: ha a meghosszabbított hatály lejártáig sem került sor örökbefogadásra, az örökbefogadás előtti eljárást - az örökbefogadás előtti tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon való részvétel kivételével - az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére meg kell ismételni.

Ha az örökbe fogadni szándékozó személy a gyámhivatali határozat hatályának leteltével az alkalmasság megállapítása iránt ismételt kérelmet nem terjesztett elő, a Szakszolgálat a határozat hatályának leteltét rögzíti az egységes örökbefogadási nyilvántartásban, és tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozót arról, hogy adatait 10 év elteltével törli a nyilvántartásból.

Fontos, hogy az örökbefogadói alkalmassággal rendelkező egyedülálló, vagy házaspár az életükben bekövetkezett örökbefogadást érintő változásokról tájékoztassák az örökbefogadási tanácsadót.

15.3.2. Az örökbefogadás előkészítése

Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermek esetében egy szakmai team – melynek tagjai a Szakszolgálat szakemberei, a gyermek gyámja és gondozója – feladata az örökbefogadhatóvá vált gyermek számára a nyilvántartásban szereplő örökbe fogadni szándékozók közül, a jelentkezési sorrend figyelembevételével a legmegfelelőbb örökbefogadó szülőt/házaspárt kiválasztása.

Nyílt örökbefogadások előkészítését az erre működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek, valamint a szakszolgálatok végzik.

Id.: 10 modul

15.3.3. Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek, illetve törvényes képviselője egyetértő, kölcsönös kérelmére indul. Az eljárásra a gyermek lakóhelye szerinti kijelölt gyámhivatal illetékes. Az örökbe fogadni szándékozókat a gyámhivatal jegyzőkönyvben nyilatkoztatja az örökbefogadással kapcsolatos lényeges kérdésekről. Az örökbe fogadni szándékozók ekkor nyilatkoznak arról, mely szervezettel kívánnak az örökbefogadást követően az utánkötés érdekében együttműködni. Az örökbe fogadni szándékozóknak csatolniuk kell kérelmükhöz az örökbefogadásra alkalmasságukról rendelkező jogerős határozatot, valamint jövedelemigazolást. Az örökbe fogadni szándékozók anyakönyvi adatait a gyámhivatal hivatalból beszerzi az anyakönyvvezetőtől.

Ha a gyámhivatal számára az engedélyezési eljárás során olyan új tény vagy körülmény merül fel, ami az örökbefogadók alkalmasságát megkérdőjelezi, a szakszolgálatot újabb alkalmassági vizsgálat elvégzésére kérheti fel.

A gyámhivatal a kötelező gondozási időre kihelyezésről 15 napon (újszülött gyermek esetében 8 napon) belül dönt. Döntése előtt környezettanulmányt készít a leendő örökbefogadónál, és beszerzi a gyermek állapotára vonatkozó véleményeket. A kötelező gondozási idő minimum 1 hónap. A környezettanulmány készítése nyílt örökbefogadás esetében történhet az örökbe fogadni szándékozó kérelmére is.

Az örökbefogadás lehetősége nagyon sok esetben váratlanul éri az örökbe fogadni szándékozókat, ezért a felelősségteljes megfontolt döntés meghozatalához megfelelő időt biztosítanak a szakemberek. A barátkozás folyamatában fontos az illetékes szakemberek tapasztalatait, tanácsait meghallani, megfogadni, és beépíteni a mindennapokba.

Az örökbe fogadni szándékozó a hozzá örökbefogadási szándékkal kihelyezett gyermek gondozásáról és eltartásáról saját költségén köteles gondoskodni. A gyermek ellátásához kapcsolódó juttatások azonban a kihelyezés napjától járnak és igényelhetők a számára.

15.4. Titkos és nyílt örökbefogadás

- Nyílt az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő meghatározott, általa ismert örökbefogadó tekintetében járul hozzá az örökbefogadáshoz. Nyílt örökbefogadás - a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével - a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy örökbefogadást elősegítő szervezet közreműködésével jöhet létre. Nyílt örökbefogadás közvetítésére jogosultak: a Megyei/Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok (továbbiakban: Szakszolgálat), Alfa Szövetség, Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány, Bölcső Alapítvány, Együtt Az Életért Közhasznú Egyesület, Fészek Alapítvány, Gólyahír Egyesület, Várva Várt Alapítvány. Nyílt örökbefogadás esetében a szülő csak gyermeke megszületését követően járulhat hozzá örökbefogadásához. A hozzájáruló nyilatkozat csak a lakóhelye szerinti kijelölt gyámhivatalnál, vagy titkolt terhesség esetén a szülés helye szerinti kijelölt gyámhivatalnál teheti meg.

- Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, vagy ha a szülő hozzájárulására a törvény szerint nincs szükség.

Nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására:

- aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll;
- akinek nevelésbe vett gyermekét a gyámhatóság örökbefogadhatónak nyilvánította;
- aki nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen;
- akinek személye ismeretlen, vagy aki ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre; vagy
- aki gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel - személyazonosságának feltárása nélkül - egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.

A titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek születése előtt is meg lehet tenni. A titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozat bármely járási gyámhivatalnál megtehető. Titkos örökbefogadás esetén a szülő az örökbefogadásról nem kap értesítést és az örökbefogadásról hozott határozat ellen jogorvoslattal nem élhet. Titkos örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő és az örökbefogadó szülő egymás természetes személyazonosító adatairól nem kap tájékoztatást. Titkos örökbefogadás csak Szakszolgálat közreműködésével jöhet létre.

Mindkét esetben a szülő a gyermeke örökbefogadásához adott hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek születésétől számított hat héten belül - a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója által történő nevelése érdekében - visszavonhatja.

Ha a szülő visszavonja a hozzájáruló nyilatkozatát, a Gyámhatóság haladéktalanul megkeresi a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helye szerinti család- és gyermekjóléti szolgálatot, védőnőt, szükség esetén más szervet vagy személyt, hogy tájékozódjon a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Emellett, környezettanulmányt készít vagy szerez be a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helyéről, és meghallgathatja tanúként az örökbefogadás előkészítésében közreműködő Szakszolgálat, vagy az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet szakemberét.

A gyámhatósági megkeresésnek a megkeresett szerv vagy személy a gyermek érdekében köteles soron kívül eleget tenni.

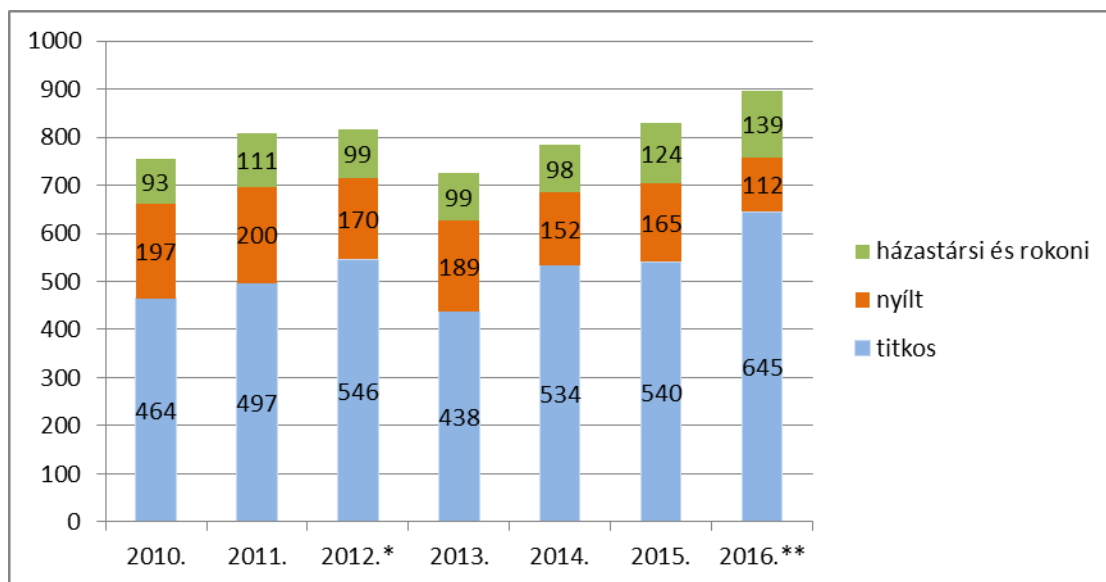
A hozzájáruló nyilatkozat visszavonása esetén a Szakszolgálat, vagy az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet segítséget, tanácsadást nyújt:

- a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek családban való nevelkedéséhez,
- az örökbe fogadni szándékozó személynek ahhoz, hogy együtt tudjon működni a gyermek sorsának rendezésében.

Nagyon fontos, hogy amennyiben ismert az apa személye, akkor ő is be legyen vonva a krízistanácsadásba, és az esetleges nyilatkozattételbe. Az örökbefogadás szempontjából megnyugtató, ha a szülők egyező döntése az örökbefogadáshoz történő hozzájárulás, így a későbbiekben nem jelent kockázatot a vér szerinti apa felbukkanása. Az örökbefogadott gyermek származás megismerése esetében is előnnyel jár, és a gyermek érdekét

szolgálja.

1. ábra. Az elmúlt évek örökbefogadási adatai (KSH) Forrás: EMMI

A 2012-es év az országos nyilvántartás adatait tartalmazza, nem KSH adatokat, mivel a járási átalakulás miatt erre az évre csak 2012 novemberével bezárólag vannak KSH adatok, vagyis 11 hónap adatai – a házas társi örökbefogadási adatok 11 hónap KSH adatai

A gyermek kora	Megyén belüli örökbefogadások száma*	Az országos nyilvántartás által közvetített örökbefogadások	Nemzetközi örökbefogadások	Összesen
0-3 éves	190	52	12	254
3-6 éves	76	34	89	199
6-10 éves	24	12	70	106
10-14 éves	6	0	6	12
14-18 éves	0	0	0	0
Összesen	296	98	177	571

1. táblázat. A gyermekvédelmi szakellátásból örökbefogadott gyermekek száma 2016-ban Forrás: EMMI

A fenti adatokból jól látható, hogy 2015-ös adatokhoz képest 2016-ban lényegesen emelkedett a gyermekvédelmi szakellátásból 0-3 évesen (29,6 %-kal) és a 3-6 éves életkorban (33,5 %-kal) örökbefogadott gyermekek száma.

15.5. Megyén belüli és más megyéből történő örökbefogadás

A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakszolgálatok feladata elősegíteni a területükön örökbefogadhatóvá vált gyermekek örökbefogadását. Első lépésként a saját illetékességükbe tartozó örökbe fogadni szándékozók közül keresnek a gyermek számára megfelelő örökbefogadó szülőket. Amennyiben az adott megyében a gyermek életkora, neme, egészségi

állapota alapján a szakemberek nem találnak a nyilvántartásban a gyermek számára megfelelő, őt elfogadó örökbe fogadó szülőt/szülőket, akkor az Emberi Erőforrások Minisztériumában működő országos örökbefogadást elősegítő szerv keres a gyermek számára örökbefogadó szülőket, akik vállalják más megyében nevelkedő gyermek örökbefogadását (meg tudják és meg akarják oldani, hogy lakóhelyüktől távolabbi megyéből fogadjanak örökbe gyermeket). A gyermek szerinti szakszolgálat szakmai teamje választja ki a kijelölt más megyei örökbe fogadni szándékozók közül a gyermek számára legmegfelelőbbnek tűnő örökbe fogadni szándékozó családot a róla/róluk készült vélemények, határozatok alapján. Több jelentkező közül abba a családba fogják kihelyezni a gyermeket, ahová a legideálisabban illeszkedik. A gyermek iratanyagának, illetve fotójának ismertetését az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója végzi el. Pozitív válasz esetén a gyermek megtekintését, a rápillantást, már a gyermek szerinti illetékes örökbefogadási tanácsadó szervezi meg a gyermek ismert, megszokott környezetében. A barátkozást is a gyermek szerinti illetékes szakszolgálat kíséri figyelemmel. A kötelező gondozási idő alatti családgondozást már az örökbe fogadni szándékozók tanácsadója látja el. Az egész folyamat során a gyermek és az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatok között szoros kapcsolat, információ-átadás, egységes szemléletmód szükséges.

15.6. Külföldre/külföldről történő örökbefogadás

Külföldre akkor adható örökbe egy gyermek, ha gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedik, nevelésbe vették és örökbefogadhatóvá nyilvánították vagy örökbefogadhatóságát megállapították, és az örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre.

Külföldről történő örökbefogadás: - ha a magyar állampolgárságú örökbe fogadni szándékozó személy a Hágai Örökbefogadási Egyezmény alapján, annak valamely részes államában szokásos tartózkodási hellyel rendelkező gyermeket kíván örökbe fogadni, örökbefogadás iránti kérelmét az EMMI-ben működő Központi Hatóságnak nyújtja be.

A magyar Központi Hatóság küldi meg az örökbefogadni szándékozó szülőkről a Hágai Örökbefogadási Egyezményben meghatározott iratokat (hiteles fordítással ellátott alkalmassági határozat, környezettanulmány, pszichológiai vélemény, jövedelmi, orvosi igazolások, illetve az adott állam által előírt iratok) a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti állam Központi Hatóságához vagy meghatalmazott testületéhez.

A gyermek állama szerinti Központi Hatóság vagy meghatalmazott testület a magyar Központi Hatóságon keresztül értesíti az örökbefogadni szándékozót az örökbefogadás lehetőségéről.

A külföldi állam eljárási szabályai szerint lefolytatott sikeres örökbefogadást követően a Hágai Örökbefogadási Egyezmény szerint kiállított igazolás alapján a magyar állam elismeri a külföldön történt örökbefogadást, további jóváhagyás nem szükséges, az igazolás birtokában az örökbefogadó szülőnek kell kérnie a hazai anyakönyvezést. (2016: 0 ilyen eset volt.)

Ha az örökbe fogadni kívánt gyermek szokásos tartózkodási helye nem a Hágai Örökbefogadási Egyezményben részes államok valamelyikében van, a hazai anyakönyvezéshez a magyar gyámhivatal jóváhagyása szükséges. Az örökbefogadási eljárásban a magyar Központi Hatóság nem vesz részt.

Ha az örökbefogadás engedélyezése külföldön megtörtént, az örökbefogadó vagy az örökbefogadott kérheti a kijelölt gyámhivataltól a külföldi hatóság örökbefogadást engedélyező határozatának jóváhagyását. A jóváhagyás iránti kérelmet a külföldi állam magyar külképviseleténél is be lehet nyújtani, mivel a hazautazáshoz a konzulátus intézkedésére szükség van.

A jóváhagyás iránti kérelemhez az örökbefogadást engedélyező külföldi határozatot és a gyermek születését igazoló okmányt felülhitelesítéssel és hiteles magyar fordítással ellátva kell csatolni.

A kijelölt gyámhivatal az eljárás során az előterjesztett kérelem, a becsatolt dokumentumok és szükség esetén a felek meghallgatása alapján húsz napon belül dönt.

A jóváhagyás feltétele, hogy az örökbefogadásnak a magyar jogban meghatározott feltételeknek is meg kell felelnie. (2015-ben: 6, 2016-ban: 13 örökbefogadás jóváhagyása történt - ezek egy része házastársi/rokon örökbefogadás volt)

A gyakorlatban a Hágai Örökbefogadási Egyezményben nem részes államokból történő örökbefogadás fordul elő, azonban ez is igen ritka, mivel az örökbefogadni szándékozók saját helyismerete szükséges hozzá.

A Hágai Örökbefogadási Egyezményben részes államokban élő gyermekek Magyarországra történő örökbefogadása egyáltalán nem jellemző, mivel hazánkat a nemzetközi gyakorlatban származási államként tartják számon, nem pedig fogadó államként, mint pl. az USA-t, illetve nagy nyugat-európai országokat. Ez utóbbiak központi hatóságai által meghatalmazott örökbefogadási szervezetek jelen is vannak pl. afrikai államokban, és évente nagy számban bonyolítanak örökbefogadási eljárásokat.

15.7. A gyermek örökbefogadhatóvá válásának feltételei:

A gyermek örökbefogadhatóvá válásának okai:

- örökbefogadhatóvá nyilvánítás,
- a szülő hozzájárulása a gyermek titkos vagy nyílt örökbefogadásához (ld.: 1.4.fejezet),
- a szülők szülői felügyeleti jogának bíróság általi megszüntetése,
- a szülők halála,
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik,
- a gyermek örökbefogadását felbontották.

A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek a legmagasabb számban örökbefogadhatóvá nyilvánítás következtében kerülnek örökbefogadó családba.

A gyámhivatal a gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülő önhibájából a gyermekével

- egy éve nem tart rendszeres kapcsolatot vagy
- fél éven át semmilyen formában nem tart kapcsolatot,
- illetve életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt az átmeneti nevelés nem szüntethető meg; vagy
- lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátra hagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések hat hónapon belül nem vezetnek eredményre.

Rendszeresen a kapcsolattartás, ha gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltér. Vagyis, ha a vizsgált éves időszakban a kapcsolattartásra jogosult szülő önhibájából

- több alkalommal két hónapnál hosszabb ideig nem látogatja meg a gyermeket,
- kapcsolattartási jogát nem a gyámhivatal határozatában előírt helyszínen és időpontban gyakorolja, illetve
- kapcsolattartási jogát a gyermeket veszélyeztető módon gyakorolja.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti gyámhivatali eljárás elindítása akkor éri el célját, ha a gyermek életkora, egészségi állapota és egyéb körülményei alapján örökbefogadására reális esély van, ezért az örökbefogadhatóvá nyilvánítás előtt szükséges az örökbefogadás reális esélyének vizsgálata.

A gyermek örökbefogadhatóvá válik akkor is, ha a gyámhivatal a szülők szülői felügyeleti jogának bíróság általi megszüntetése miatt állapítja meg, hogy örökbefogadható.

A bíróság akkor szünteti meg a szülői felügyeletet, ha

- a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti; vagy
- a gyermeket más személynél helyezték el vagy nevelésbe vették, és az a szülő, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.
- Ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte, a bíróság a szülői felügyeletet a szülő valamennyi gyermeke tekintetében megszüntetheti. A bíróság rendelkezhet úgy, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is.

Aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el és - a bíróság vagy a gyámhatóság eltérő rendelkezésének hiányában - nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson.

A gyermek örökbefogadhatóságának gyámhivatal általi megállapítása szükséges azokban az esetekben is, ha a szülő hozzájárult az örökbefogadáshoz, elhunyt, a gyermek ismeretlen szülőktől származik, illetve ha örökbefogadását felbontották.

Gyermekvédelmi szakellátásból örökbefogadott gyermekek örökbefogadás előtti gondozási helye legmagasabb számban nevelőszülői családok, így ennek alapján a legtöbb esetben nevelőszülőtől történő átgondozásra készülhetnek fel a leendő örökbefogadni szándékozók.

15.8. Az örökbefogadás jogkövetkezményei:

- Az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép.
- Az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira.
- Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó családi nevét viseli.
- Az örökbefogadott családi nevét és utónevét az örökbefogadás engedélyezésével egyidejűleg kell megállapítani.
- A gyámhatóság csak kivételesen indokolt esetben engedélyezheti az örökbefogadott utónevének a megváltoztatását.

Még újszülött örökbefogadás esetén is a gyermek egészséges identitásfejlődése szempontjából fontos a gyermek nevének megtartása.

15.8.1. Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga:

Az örökbefogadott minden esetben tájékoztatást kaphat arról, hogy örökbefogadták-e, él-e vér szerinti szülője, vannak-e testvérei. A vér szerinti szülő hozzájárulása esetén tájékoztatást kaphat annak adatairól, a testvér hozzájárulása esetén annak adatairól. A testvér adatairól tájékoztatás független a vér szerinti szülőről való tájékoztatástól, vagyis a vér szerinti szülő hozzájárulása nem szükséges (kivéve, ha a kiskorú testvérnek ő a törvényes képviselője). Az örökbefogadott gyermek tájékoztatást kaphat a vér szerinti szülőnek az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentős egészségügyi adatairól akkor is, ha a szülő ahhoz nem járult hozzá, vagy nem él.

A 14. életévét betöltött gyermek törvényes képviselője hozzájárulása nélkül is előterjesztheti a kérelmét, azonban a gyermek törvényes képviselőjét a gyámhivatalnak az eljárás során meg kell hallgatnia.

A vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adatai az örökbefogadottal nem közölhetők, ha

- a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály miatt nem volt lehetséges;
- a vér szerinti szülő, a testvér úgy nyilatkozik, hogy a természetes személyazonosító adatai nem közölhetők; vagy
- a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétben áll, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.

A Gyámhatóság a származás megismerésére vonatkozó tájékoztatást személyes meghallgatás keretében adja meg, amelyet jegyzőkönyvben rögzít. Ha az ügyfél számára aránytalan nehézséggel járna a személyes megjelenés, kérelmére a gyámhivatal írásban ad tájékoztatást, a származás megismerésére irányuló kérelmet azonban mindig személyesen kell benyújtani.

A származás megismerése iránti kérelmek száma magas (évente mintegy 200), melyből csak néhány kerül elutasításra.

15.8.2. Örökbefogadás felbontása

Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbonthatja.

Ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadás csak a kiskorú érdekében bontható fel. Az eljárás során a gyámhatóság – elháríthatatlan akadály kivételével – az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja.

A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

Az örökbefogadást a bíróság felbontja, ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné vált. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére kivételesen indokolt esetben bontható fel. Az örökbefogadás bírósági felbontását bármelyik fél kérheti.

Kiskorú örökbefogadott esetén a bíróság a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik.

Az örökbefogadás felbontása után az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik. A gyámhatóság vagy a bíróság indokolt esetben kérelemre feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.

Az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.

A KSH adatai szerint évente 10-15 örökbefogadást bontanak fel a gyámhivatalok. Ezekben az esetekben az érintett örökbefogadottak mintegy fele kiskorú, valamint házastársi örökbefogadás felbontására került sor a felbontások mintegy felénél. A bíróság általi felbontásokról nincsenek statisztikai adatok.

15.9. Az örökbefogadóknak járó juttatások, ellátások, szolgáltatások:

- A gyermek nevelésével, iskoláztatásával járó költségekhez az állam havi rendszerességgel járó nevelési ellátást vagy iskoláztatási támogatást (a továbbiakban együtt: családi pótlék) nyújt.
- Nevelési ellátásra jogosult, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van, a még nem tanköteles gyermekekre tekintettel, a gyermek tankötelessé válása évének október 31-éig.
- Iskoláztatási támogatásra jogosult az a személy, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van, a tanköteles gyermekekre tekintettel a gyermek tankötelessé válása évének november 1-jétől a tankötelezettség teljes időtartamára.
- A gyermek örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezésének időpontjától számított hat hónap időtartamig gyermekgondozást segítő ellátásra (korábban: GYES) jogosult az örökbefogadó szülő - a házastársi és rokon örökbefogadás kivételével -, amennyiben a gyermek az örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezéskor 3. életévét betöltötte, azonban a 10. életévét még nem töltötte be.
- Amennyiben a gyermek a 3. életévét – illetve tartósan beteg, fogyatékos gyermek esetén 10. életévét- betöltötte, vagy ikergyermek esetén tankötelessé váltak az örökbefogadás előtti gondozásba történő kihelyezést követő hat hónapon belül, akkor az örökbefogadó szülő gyermekgondozást segítő ellátásra való jogosultsága a jogosultság kezdő időpontjától számított hat hónap elteltéig meghosszabbodik.
- Örökbefogadással érintett gyermekgondozást segítő ellátásban részesülő személy kereső tevékenységet heti harminc órát meg nem haladó időtartamban folytathat

15.10. Az utánkövetés jogi szabályozása:

A Polgári Törvénykönyv 4:131 § (2) bekezdése a gyámhivatal által jogerős határozattal engedélyezett örökbefogadások esetén kötelezővé teszi az utánkövetés elrendelését. Az utánkövetés időtartama legfeljebb öt év, mely kötelező és önkéntes utánkövetésből áll.

Id.: 12. modul

Kérdések az adott modul elsajátítása érdekében:
Az alkalmassági folyamatban milyen vizsgálatokra van szükség?
Milyen dokumentumokat kell beszerezni az örökbefogadás engedélyezéséhez?
Mi a különbség a nyílt és a titkos örökbefogadási eljárás között?

Jogsabályi gyűjtemény

Az örökbefogadással kapcsolatos jogszabályok

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.)

149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (Gyer.)

72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről

331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről (Gyár.)

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (NM.r.)

29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról

A jogerősen lezárult örökbefogadás után szükséges intézkedések jogi szabályozása:

2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról 7. § (1) bekezdés; 14. § (1) bekezdés; 69/B. § 32/2014. (V. 19.) KIM rendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról

- nevelési ellátás (7. §),
- iskoláztatási támogatás (8. §);
- gyermekgondozási támogatások (19. § -28. §)
- gyermekgondozást segítő ellátás (20. §),
- gyermeknevelési támogatás (23. §);
- anyasági támogatás (29. §).

223/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény végrehajtásáról

1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről

- Családi járulékkedvezmény – 24/A.-24/C. §-ok

1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól

- csecsemőgondozási díj, 40-42. §-ok
- gyermekgondozási díj, 42/A-42/F. §-ok
- gyermek betegségére tekintettel igénybe vehető táppénz 43-19. §-ok
- méltányosságból igénybe vehető csecsemőgondozási díj, gyermekgondozási díj és a gyermek betegségére tekintettel igénybe vehető táppénz 50. §

Kormányablakokban tudják benyújtani a kérelmeket!

16. A SIKERES ÖRÖKBEOGADÁS FELTÉTELEI ÉS AZ ÖRÖKBEOGADÁS NEHÉZSÉGEI

Az örökbe fogadásra való alkalmasság vizsgálatának jogi szabályozására 1997-ben került sor a Gyermekvédelmi törvényben. A fogadtatás nem volt feltétlen pozitív, sokan felvetették, és ma is találkozunk olyan véleményekkel, hogy bezzeg bárki szülhet, senki nem kérdőjelezi meg a szülői alkalmasságát, pedig milyen sokan vannak, akik rosszul nevelik, elhanyagolják, veszélyeztetik a gyermekeiket.

Nem vitatjuk a tényt, hogy nem minden vérszerinti szülő tudja biztosítani a gyermek fejlődésének optimális feltételeit, de ennek a problémának a megoldása nekünk most és itt nem feladatunk. Próbáljunk meg úgy gondolni rájuk, hogy ha nem lennének, akkor nem lennének örökbe fogadható gyerekek sem.

Saját szülői szerepünk betöltésére a gyermekkorunkban látott és megtapasztalt szülői minták alapján készülünk. Örökbefogadói szülői mintával azonban az örökbefogadásra jelentkezők többsége valószínűleg nem találkozott, így nagyon keveset vagy semmit sem tudnak a saját családjából kikerülő, veszteséget átélt gyermek pszichés jellemzőiről. Annak a gyermeknek, akit egyszer már elhagytak, sokkal nagyobb biztonságra van szüksége, ezért fontos, hogy olyan családba kerüljön, ahol érzi ezt a biztonságot és tudja, hogy azt nem fogja elveszíteni. Nagy tehát mind a szakemberek, mind pedig az örökbe fogadók felelőssége, hogy a gyermek második esélyét ne hibázzák el.

Az örökbefogadott gyermek nevelése során olyan problémákat is kell kezelni, amelyek egy vér szerinti gyermek esetében nem merülnek fel. Ilyenek lehetnek a vér szerinti szülők és a gyermek múltja, esetleges vér szerinti testvérek, az átélt traumák, a gyermek viselkedése, az örökbefogadótól eltérő tulajdonságai stb.

Örökbefogadás esetén a párok nem számíthatnak környezetük tanácsaira, hiszen valószínűleg mások nem találkoztak még az övékéhez hasonló problémákkal. Rossz, hogy nincs kivel megosztani gondjaikat, nem tudnak kihez fordulni kérdéseikkel. Tovább bonyolíthatja a problémákat, ha nem újszülöttet, hanem idősebb gyermeket, ha más bőrszínű, vagy sérült gyermeket fogadnak örökbe.

16.1. Az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálatának szükségessége, az egyes részvizsgálatok jelentősége

16.1.1. A pszichológiai alkalmasság

A pszichológiai alkalmasság vizsgálatának célja: a leendő szülő-gyermek kapcsolat sikerességének prognosztizálása. Az örökbe fogadni szándékozók klinikai értelemben vett ép személyisége alapfeltétele az örökbe fogadásra való alkalmasságnak, és nélkülözhetetlen azon szülői funkciók, képességek megléte, melyek képesek kielégíteni a gyermekek alapvető szükségleteit. A vizsgálat fontos momentuma az örökbefogadni szándékozók motivációinak feltárása.

Fontos, hogy tisztázzuk a motiváció fogalmát és meghatározzuk a motiváció kapcsolatát a szükségletekkel:

- a motiváció fogalma: indíték, ösztönzés, hajtóerő, cselekvésre ösztönző lelki jelenség
- a motiváció bázisa a szükséglet, ami szűkebb értelemben fiziológiai hiányérzés, tágabb értelemben érzelm, vágy okozta szükségérzés

2. ábra. A szükségletek hierarchiája Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/>

A piramis legalsó szintjén az alapvető élettani szükségletek helyezkednek el, majd a piramis csúcsa felé haladva egyre magasabb rendű szükségletekkel találkozunk. Maslow szerint a piramis különböző szintjein található szükségletek csak akkor lépnek fel, ha az alattuk lévő részben kielégítettek. Minél alacsonyabb rendű egy szükséglet, annál nagyobb mértékben kell kielégítettnek lennie, mielőtt a felette lévő szint szükségletei a cselekvésre indítanának.

- Élettani szükségletek: ön és fajfenntartással kapcsolatos hajtóerők, pl. éhség, szomjúság, szexuális vágy, aluszékonyság stb.
- Biztonsági szükségletek: a megszokott, ismert dolgok előnyben részesítése az ismeretlennel szemben
- Szeretet, elfogadás, közösséghez tartozás szükséglete: vágy a bensőséges, gyengéd, őszinte emberi kapcsolatra, a valakihez tartozásra.
- Tisztelet, megbecsülés, elismerés szükséglete: világ szemében fontosnak, értékesnek, nélkülözhetetlennek lenni
- Önmegvalósítás: elérni a bennünk rejlő lehetőségeket. Az önmegvalósítás eléréséhez az esztétikai és gondolkodási szükségletek kielégítése is szükséges. Megismerni és megérteni a körülöttünk lévő világot, megtalálni a rendet, szépséget, szimmetriát.

Amikor gyermekekre vágyunk, saját szükségleteink kielégítésére törekszünk. Nem feledkezhetünk el azonban arról, hogy amikor gyermeket nevelünk, akkor az ő szükségleteinek kielégítésére vállalkozunk.

Gondoljuk végig, hogy milyen motivációval szeretnénk örökbefogadni. Ez a motiváció vajon jól illeszkedik-e egy örökbefogadásra váró gyermek szükségleteihez?

- **Helyesnek értékelendő motivációk:** pl. szülővé válni, gondoskodni, felelősséget vállalni, átadni valamit (tudás, tapasztalat, értékek, hagyományok), hasznosnak lenni, családot adni, testvért adni, stb).
- **Helytelennek értékelendő motivációk:** pl. megromlott házastársi kapcsolatot helyrehozni, kívülágnak (család, társadalom) megfelelni, kárpótlást keresni, idős korra támaszt várni, elvesztett gyermeket helyettesíteni, játszótársat adni a meglevő gyermeknek, sajnálat, stb.).

Például helytelen motiváció elvesztett gyermeket helyettesíteni, ezzel saját gyászunkat enyhíteni, vagy éppen sajnálatból, szánalomból örökbefogadni (azt hangoztatva, hogy „mégis csak jobb lesz neki nálunk, mint az intézetben”). Ilyenkor az örökbefogadott gyermek csak eszköz, egy feladat teljesítését várják tőle a családban, nem lesznek képesek önmagáért szeretni, elfogadni.

Csak helyes motivációkkal rendelkező személyeknek van esélyük arra, hogy örökbefogadó szülői szerepükben jól teljesítsenek.

Az alkalmassági eljárás célja, hogy feltárja, hogy az örökbefogadni szándékozók képesek lesznek-e kielégíteni a gyermekek alapvető szükségleteit, és biztosítani az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődésüket.

16.1.2. Egészségügyi alkalmasság

Vannak olyan betegségek, egészségügyi állapotok, amelyek az alkalmasság megállapítása szempontjából kizáró okot jelentenek. Az egészségügyi alkalmassági vizsgálat célja ezen állapotok, betegségek kiszűrése.

Az egészségügyi alkalmasság feltételeinek megállapítása a háziorvos, ill. amennyiben valaki szakorvosi kezelés alatt áll, a szakorvos kompetenciája. Nem képes kielégíteni a gyermek/ek alapvető szükségleteit és biztosítani az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődésüket az aki:

- a gyermek megfelelő ellátását is korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékosságban szenved, mert önmaga is segítségre szorul;
- pszichotikus zavarban szenved, mert kóros elmeállapota megakadályozza ebben;

- alkoholfüggő, mert az alkohol hatása alatt nem ura saját cselekedeteinek, az absztinens is visszaeshet a gyermekneveléssel járó kihívások, esetleges krízishelyzetek hatására;
- kábítószer-függő, mert saját és mások életét is veszélyeztetheti a kábítószer hatása alatt;
- olyan betegségben szenved, amely miatt – akár időszakosan is - akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely a gyermek fejlődését veszélyezteti.

16.1.3. Környezeti feltételek

A környezettanulmány célja, hogy megállapítsa, hogy az örökbefogadó szülők körülményei megfelelnek-e egy örökbefogadott gyermek fogadására.

A környezeti feltételek értékelése a Szakszolgálat környezettanulmánya során történik, amikor a szakemberek meggyőződnek arról, hogy az örökbefogadni szándékozók:

- anyagi és szociális helyzete alkalmas-e gyermek/ek vállalására,
- milyen az otthonuk, lakókörnyezetük (megközelíthetőség, szociokulturális jellemzők), vannak-e a lakóhely közelében egészségügyi és gyermekintézmények,
- mi a családban nevelkedő gyermek/ek véleménye az örökbefogadásról (amennyiben a gyermek/ek életkora ezt lehetővé teszi),
- mi az együtt élő hozzátartozók véleménye örökbefogadásról (személyes találkozás során szükséges kikérni),
- milyen az életmódjuk,
- hogy tervezik a leendő gyermek elhelyezését,
- milyen a családi, baráti, támogató kapcsolatrendszerük,
- a munkavégzésük körülményei (munkahely, munkába járás, munkaidő beosztása).

16.1.4. További feltételek

- Az örökbe fogadók életkora: a gyermek és a fiatalabb szülő közti korkülönbség minimum 16, maximum 45 év lehet, továbbá az örökbe fogadó nem lehet 25 évesnél fiatalabb személy.
- A család élethelyzete: stabilitást és biztonságot tudjon adni a család a gyermeknek.

A jogszabály a fiatalabb örökbe fogadni szándékozó korához köti a korkülönbség meghatározását. A házaspár között előfordulhat jelentős korkülönbség, ami jogilag nem akadály, de a pszichológiai vélemény lehet elutasító. A gyermek szükségleteit olyan szülő tudja optimálisan kielégíteni, aki fizikailag és szellemileg is fiatalos, rugalmas, még nem nagyszülő korú. Az életkor előre haladásával a személyiség is változik, nehezebben alkalmazkodik, kevésbé tud megfelelni a kihívásoknak, felerősödhetnek a generációs különbségek, különösen nehéz lehet a serdülőkori problémák kezelése.

Előfordul, hogy viszonylag fiatalabb párok, azért vállalnának idősebb gyermeket, hogy ezzel a várakozási időt lerövidítsék, miközben egyértelműen csecsemőre vagy még inkább újszülöttre vágnak. A túlzott kompromisszumnak is komoly következményei lehetnek. Valós vágyaik így nem teljesülnek be, ez negatív érzéseket gerjeszt, amit kivetítenek a gyermekekre, ez nehezíti vagy megakadályozza a feltétel nélküli elfogadást.

Fontos annak tisztázása, hogy az örökbe fogadni szándékozók lemondtak-e már a vér szerinti gyermek megszületéséről, vagy továbbra is részt vesznek asszisztált reprodukciós eljárásokban. Ilyen esetekben szinte mindig jelen van a feldolgozatlan gyász, a meg nem született gyermek idealizált képe.

El kell dönteni, hogy a gyermekvállalásnak éppen melyik útját járjuk, a kettő együtt nem lehetséges.

Az örökbefogadni szándékozók élethelyzete a várakozási idő alatt változhat, ezért a gyermek bemutatása előtt a szakszolgálat tájékozik, hogy nem történt-e olyan esemény, ami az örökbefogadást akadályozza. Pl. ismételt próbálkozások vér szerinti gyermek születése érdekében, munkahelyi problémák, túlzott leterheltség a munkában, beteg, idős szülők ápolásának kötelezettsége túlságosan megterhelő feladatot jelent, külföldi munkavállalás, anyagi problémák felmerülése, a családban élő gyermekkel kapcsolatos nevelési nehézségek, stb.

16.2. Az örökbefogadás sikerét elősegítő és hátráltató tényezők

- jó vagy rossz döntések a felajánlott gyermek elfogadásáról;
- kiegyensúlyozott vagy nehézségekkel terhelt párkapcsolat;
- feldolgozott vagy feldolgozatlan veszteségek (megtörtént-e a vér szerinti gyerek „elengedése”);
- reális vagy túlzott elvárások a gyerekkel szemben;
- feltétel nélküli elfogadás vagy feltételekhez kötött elfogadás;
- egyetértő vagy egyet nem értő nevelési elképzelések az örökbefogadó házastársak között;
- megértő vagy elutasító környezet.

Várhatóan sikeres lesz az örökbefogadás, ha:

- A szülők kiegyensúlyozott, boldog házasságban, támogató környezetben élnek.
- Közösén döntöttek az örökbefogadásról és egymást erősítve, támogatva vesznek részt a folyamatban.
- Képesek érzelmi biztonságot nyújtani a gyermeknek és elfogadják őt olyannak, amilyen.
- Támogatóan segítik a gyermeket képességei kibontakoztatásában, előzetes elvárások nélkül.
- Nem várnak hálát a gyermektől.
- Lemondtak a vérszerinti gyermek születéséről és nem vesznek részt párhuzamosan lombikprogramon és örökbefogadási folyamatban.
- Már feldolgozták korábbi veszteségeiket és nem a korábban elvesztett gyermekük vagy magzatuk újjászületésében reménykednek.

- Képesek megértő és elfogadó attitűddel viszonyulni a vér szerinti szülőkhöz.
- Egészen korán (már a kezdetektől) beszéltek a gyermeknek arról, hogy őt örökbe fogadták.

Kérdések az adott modul elsajátítása érdekében

Melyek az örökbefogadásra alkalmatlan élethelyzetek?

Miért nem tanácsos párhuzamosan asszisztált reprodukciós eljárásban, illetve örökbefogadási folyamatban részt venni?

Milyen hátrányai lennének a 45 évnél nagyobb szülő-gyermek korkülönbséggel történő örökbefogadásnak?

17. AZ ÖRÖKBE FOGADHATÓ GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK SPECIÁLIS NEHÉZSÉGEI

Ez a fejezet segít felismerni, és megértetni azt, hogy az örökbe fogadni szándékozók számára nem lehetnek feltétlenül ugyanolyan elvárásaik egy adott életkorú örökbefogadott és egy ugyanolyan életkorú családba született és ott felnőtt gyermekkel szemben, hogy nem szabad saját örökbe fogadott gyermeküket és az ő fejlődését esetleg ismerősök, barátok hasonló korú gyermekéhez és gyermeke fejlődéséhez hasonlítani, viszonyítani. Tisztában kell lenni azzal, hogy egy örökbefogadott gyermek ebből a szempontból is más lehet, mint a vér szerinti gyermek.

17.1. Az örökbe fogadható gyermekek életközösségének feltárása

- Kik lehetnek a gyermekvédelmi szakellátásban gondozottak?

0-24 (25) éves korú ideiglenesen elhelyezett, vagy nevelésbe vett gyermekek, illetve utógondozói ellátott fiatal felnőttek.

- Hogyan kerülnek a gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásba?

A gyámhivatal határozattal dönt a gyermek szakellátásba kerüléséről.

A gondozási hely meghatározása: a járási gyámhivatalokban történik a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok, ill. a megyei gyermekvédelmi szakértői bizottságok javaslata alapján.

Ideiglenes hatályú elhelyezés

Ideiglenes hatályú elhelyezésre akkor kerül sor, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyeztet, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Elhelyezhető a gyermek a nevelésre alkalmas, nevelését vállaló külön élő szülőnél vagy más hozzátartozónál. Ha erre nincs lehetőség, 12 évesnél fiatalabb gyermek esetében ideiglenes ellátást is biztosító nevelőszülőnél kell a gyermeket elhelyezni, kivéve, ha egészségi vagy személyiségállapota, ön- és közveszélyes magatartása ezt nem teszi lehetővé, vagy más okból szükséges az intézményi elhelyezés.

Beutaló szerv lehet a gyámhatóság, a rendőrség, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az ügyészség, a bíróság és a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága. Leggyakoribb a gyámhatóság általi beutalás.

Nevelésbe vétel

A nevelésbe vétel célja a gyermek otthonát nyújtó ellátásának és törvényes képviselőjének biztosítása, addig, amíg a gyermek családja képessé válik a visszafogadására, vagy a gyermeknek családba fogadó gyámot rendelnek, vagy a gyermeket örökbe fogadják, vagy ha ezekre nincs lehetőség, eléri a nagykorúságát. Nevelésbe vételre akkor kerül sor, ha a gyermek fejlődését családi környezete veszélyeztet, és veszélyeztetettségét alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelemben vétellel nem lehet megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.

A szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását.

Az otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermekek számára:

- testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetését, ruházattal való ellátását, mentálhigiénés és egészségügyi ellátását, gondozását, nevelését, lakhatását, teljes körű ellátását,
- családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését,
- a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást.

Az otthont nyújtó ellátás tartalma:

- teljes körű ellátás
- gondozás-nevelés
- családgondozás
- ha nem lehetséges a családba való visszakerülés, az örökbefogadás elősegítése
- utógondozás

Az otthont nyújtó ellátás során a gyermekek helyzetét folyamatosan figyelemmel kell kísérni, 3 éves kor alatt félévente, majd évente, illetve szükség esetén az illetékes gyámhivatal felülvizsgálatot tart a gyermekvédelmi gyám, és különböző szakemberek helyzetértékelése és javaslata alapján.

Otthont nyújtó ellátást biztosít:

- a nevelőszülő a működtető közreműködésével, vagy ha ez nem lehetséges,
 - a gyermekotthon, vagy
 - az Szt. hatálya alá tartozó fogyatékosokat ápoló-gondozó bentlakásos intézmény, ill. fogyatékosok v. pszichiátriai betegek lakóotthona,
- a területi gyermekvédelmi szakszolgálat támogatásával, különösen családgondozással, valamint a gyermekvédelmi gyámság ellátásával.

Különleges gyermekotthon

Különleges gyermekotthon: a kora miatt sajátos szükségletekkel bíró 3 év alatti - a tartósan beteg, ill. fogyatékos gondozott gyermek számára kötelezően ellátandó alapfeladatként a gyermek állapotához, ill. korához igazodó különleges ellátást biztosít.

A különleges gyermekotthon vállalhatja a 6 éven aluli, fogyatékos és részterületen fejlődési elmaradást mutató gyermekek korai fejlesztését, gondozását, a képzési kötelezett gyermekek gondozását, fejlesztő felkészítését, amennyiben ennek tárgyi és személyi feltételeivel rendelkezik. A 3 év alatti gondozott gyermekek közül legfeljebb 8 helyezhető el egy csoportban.

A kizárólag 3 éven aluli gondozott gyermekekből álló csoport elhelyezésére és kizárólagos használatára biztosítani kell:

- egy csoportszobát, amely alvásra, játszásra és étkezésre szolgál,
- a csoportszobával egybenyíló fürdőszobát,
- teraszt, a levegőztetés céljára,
- játszásra alkalmas kertterületet,
- rendszeres és folyamatos orvosi ellátást,

- a területi védőnő rendszeres látogatását,
- a csecsemő, ill. kisgyermek folyamatos felügyeletet, (a gondozó állandó látó- ill. hallótávolságon belüli tartózkodását)
- a csoportban a gyermekek gondozását, nevelését ellátó személyek között legalább 1 fő szakképzett csecsemő- és kisgyermek gondozónő alkalmazását,
- a csoportot ellátó valamennyi felnőtt alapvető tanfolyami szintű csecsemő, ill. kisgyermek gondozási-nevelési elméleti és gyakorlati ismereteinek meglétét.

A szakellátásban élő csecsemő és kisgyermek speciális szükségleteihez igazodó gondozói feladatok:

- Érzelmi biztonság nyújtása, kiemelten egy személlyel állandó, meleg, stabil kapcsolatrendszer.
- A gyermek egyéni fejlődési ütemének tiszteletben tartása és saját kezdeményezésen alapuló aktivitásának támogatása.
- Én-tudat és pozitív önértékelés kialakulásának segítése. Fontos, hogy a gyermek kiismerje magát saját környezetében, személyes és családi helyzetében, valamint, hogy önmagát szeretetre méltó lénynek érezhesse.
- A testi egészség elősegítése és fenntartása.

Nevelőszülő

Saját háztartásában biztosít ellátást az ideiglenes hatállyal elhelyezett, nevelésbe vett gyermeknek vagy utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek. Az ellátott gyermek szükséglete szerint az ellátást biztosító lehet:

- nevelőszülő,
- különleges nevelőszülő,
- speciális nevelőszülő.

A nevelőszülő a saját kiskorú gyermekeit is beszámítva legfeljebb 6 gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja. Ha a nevelőszülő saját kiskorú gyermekeiről háztartásában nem gondoskodik, akkor legfeljebb 5 gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.

A gyermekvédelmi szakellátás területén kiemelt cél a nevelőszülői ellátás megerősítése, tekintettel arra, hogy a gyermek majdani felnőtt életében a sikeres boldogulás alapja a családi kötődés, a szeretetteljes családi légkör, a pozitív családi minta és motiváció. E folyamat eredményeként az a cél, hogy Magyarországon 12 év alatti gyermek – ha csak betegsége, fogyatékossága vagy a testvérek együttes elhelyezése nem indokolja – ne intézményi, hanem családi elhelyezésben részesülhessen.

A gyermekek leggyakrabban nevelőszülői családból kerülnek örökbefogadó családba.

A családjából kikerült gyermek életének egyik legfájdalmasabb pontja, és további fejlődésének egyik legfőbb fékje a stabilitás, állandóság, folytonosság hiánya.

Állandóság biztosítása a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek számára:

Az állandóság megalapozza a csecsemő, a kisgyermek nyugalalmát, érzelmi biztonságát. Ennek hiányában nincs kedve aktívan tevékenykedni, megismerni a világot. Érzelmi biztonsága ahhoz kell, hogy korának megfelelő ismereteket szerezzen, pozitív képe alakuljon ki önmagáról. Környezetváltozáskor kicserélődnek a tárgyak, a személyek körülötte, megváltoznak a vele szemben támasztott követelmények. Ezek a változások a gyermek szociális, értelmi, érzelmi fejlődésének a fékezőjévé válhatnak. Biztonságérzetét megteremti a folyamatosság, mely életének minden elemére ki kell, hogy terjedjen (tárgyi környezetére, szociális környezetére).

Fontos, hogy a gyermek életében állandó személyes kapcsolata legyen egy felnőttel, aki érti a viselkedését, biztatja, és akinek ő is érti a gesztusait, várja a biztatását. Ha ez hiányzik, hiányzik a fejlődés érzelmi mozgató rugója is. Ez a titka a saját kezdeményezésen alapuló aktivitásnak. Lesz, aki vele együtt örül a sikereinek, ugyanakkor biztos benne, hogy ha szüksége van rá, segítséget fog kapni, ha nehézségei támadnak. Vannak körülötte játékok, melyek ösztönzik a mozgásra. Játék tevékenysége közben védettség, nyugalom veszi körül, de van elég szabad mozgás lehetősége és ideje is. Az állandóság mind a gyermek, mind a felnőtt szempontjából a jó kapcsolat kialakulásának alapfeltétele.

Ha az örökbefogadott gyermek múltját vesszük szemügyre fontos figyelni, értelmezni és tiszteletben tartani az egész élettörténetét, vér szerinti háttérét, szakellátásba kerülésének okait, családi kapcsolatrendszerét, valamint életének állomásait.

17.2. A gyermekvédelmi gondoskodásban történő nevelkedés hatása a gyermekekre.

A szakellátás kötelékbe kerülő gyermekek nevelése speciális területe a pedagógiának, mivel ezeknek a gyerekeknek többszörös hátránnyal kell megküzdniük.

A jellemzően előforduló traumatizáló hatások 4 csoportba oszthatók (Kálmánchey Márta 2008)

- A nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések
- A nevelésbe vétel traumája
- A gyermekotthoni életből fakadó problémák
- A nevelőszülői elhelyezés jellemző nehézségei

A nevelésbe vételt megelőző időszakból származó lelki sérülések:

A gyermek születése előtti időszakban a nem kívánt, titkolt terhesség, valamint az elhanyagolt terhesség, az anya nem megfelelő életmódja, táplálkozása (Pl. alkoholizmus, dohányzás, hiányos táplálkozás, kábítószer-fogyasztás stb.) súlyosan károsíthatja a gyermek testi/lelki fejlődését. Ezeknek a következménye lehet az átlagosnál kisebb testsúly, kisebb koponya, gyengébb értelmi fejlődés. Mindezt súlyosbíthatják a szülés körülményei, egyedül, felkészületlen, támogatás nélküli környezetben, a családtagok, az egészségügyi személyzet érzéketlensége, elhárítása.

Szülés utáni időszakból származó károsító hatások: az elhanyagolás is több szinten jelentkezhet:

- A testi elhanyagolás nélkülözést jelent; rossz táplálkozás, szoptatás hiánya, hiányos ruházat, nem megfelelő lakásviszonyok, állandó anyagi gondok. Ezek közvetlen károsító hatásukon túl a gyerekekben állandó feszültséget, reménytelenséget, létbizonytalanságot okozhatnak.
- Az értelmi téren jelentkező elhanyagolás azt jelenti, hogy gyakran az a környezet, amiből a gyermek származik, ingerszegény. Nem beszélgetnek a gyerekekkel, nincsenek játékaik, nem mesélnek neki, nem ismeri a papírt és ceruzát stb. Mindez értelmi

elmaradást okoz, késik a beszédfejlődés, a rajzkészség fejlődése, az általános ismeretek, tájékozódási készség fejlődése.

- Az egyes pszichés funkciók fejlődése meghatározott időszakokhoz kötődik, ezek „kritikus szenzitív periódusok” az adott funkció kibontakozása szempontjából. Ha ekkor nem érik a gyermeket olyan hatások, amelyek elősegítik a funkció fejlődését, később a pótlásuk már nagyon nehéz, esetenként lehetetlen. (Pl. a beszéd megtanulása egy koron túl már nem lehetséges.)
- Az érzelmi téren történő elhanyagolás kötődési zavart okozhat. A gyermek nem tud, nem mer, vagy nem képes kötődni, szeretni. Esetleg ennek kompenzációjaként a túlzott, válogatás nélküli kötődési készség vagy figyelemfelkeltő magatartás jellemezheti.
- Bántalmazás, agresszió: előfordul rendszeres, súlyos lelki, fizikai bántalmazás egyes családokban. Az agresszió akár fizikai, akár verbális, akár emocionális téren történik, frusztrációt okoz, szorongást kelt a gyermekben, esetleg viszont agressziót, vagy közönyt vált ki. A bántalmazott gyerekek védekeznek: már meghaladott fejlődési szintre csúsznak vissza (regresszió).
- A szenvedélybeteg szülők instabillá teszik a családi életet, hangulati életük szélsőséges, hol széles jókedvükben mindent megadnak, hol viszont ingerlékenyek, türelmetlenek, következtelenek. Ez a gyermekben bizonytalanságot kelt, biztonságérzete sérül. Ezen kívül sajátosan ambivalens, kettős érzései lesznek a szülőkkel szemben: szereti is, gyűlöli is őket, sajnálja is, és megveti is egyidejűleg szüleit. Ezeket a vegyes érzéseket nem tudja önmagában elrendezni, és ez belső feszültséget kelt benne.

A gyermek arra szocializálódik, amit a környezetében lát. Azonosul azzal, az lesz számára természetes.

A nevelésbe vétel traumája

Az otthontól való elszakadás: veszteség. A gyermek elveszti családját, otthonát, környezetét, állandóságát, biztonságát, és ez mindenképpen veszteség számára, ha még oly rossz is az a helyzet, amiből ez által megszabadul. Talajvesztettség állapotába kerül, csalódik a szülőben, mert az nem nyújtotta számára azt az otthont, amire szüksége lett volna. Önmagát hibáztatja, hogy ő volt rossz, és ezért kell eljőnnie otthonról. Önérték veszteséget jelent számára az, hogy úgy érzi nem kellett, „eldobták”.

A gyermeket bizonytalanság jellemzi, fél attól, hogy mi vár rá, szorong, várakozási feszültség van benne. Körülötte minden megváltozik, számos új, szokatlan ingerhatás zúdul rá. Veszteség, izoláció, kilátástalanság, tehetetlenség - ezek az „összetört otthon” (broken home) szindróma összetevői.

Gondolják át, hogy egy más nyelven beszélő, más világnézetű, más szokású, más táplálkozású, más hagyományokkal rendelkező közegben, hogyan éreznék magukat, hogyan próbálnák megértetni magukat, és beilleszkedni ebbe az ismeretlen idegen közegbe.

Mit gondolnak, mi az, aminek az átvétele, megszokása a legnehezebb lenne az Önök számára?

A gyermekotthoni életből fakadó problémák:

A hagyományos nagy nevelőotthonok sorra átalakultak családiasabb légkörű lakásotthonokká. Ezekkel kapcsolatban jók a tapasztalatok, eltűnőben van a klasszikus „intézeti ártalom” az ún. hospitalizáció (jellegzetes testi, értelmi, érzelmi és magatartásbeli eltérésekkel járó-károsodás, ami a hosszas intézményi elhelyezés következménye). Minél fiatalabb kortól, minél hosszabb ideig van a gyermek olyan módon elhelyezve, hogy nincs állandó szülőszzerű személy vele,

annál erősebben jelentkeznek a hospitalizációs tünetek, bármilyen támogató is a gyermekotthoni környezet.

A hospitalizáció tünetei:

- Testi tünetek: gyengébb testi fejlődés, több betegség, saját testi szükségletek felismerési zavara, magasabb fájdalomküszöb.
- Értelmi fejlődés eltérései: elmaradás az értelmi fejlődésben, különösképpen a mozgás-beszéd, játéktevékenység, rajzolás terén.
- Érzelmi élet eltérései: kötődési zavar, túlzott kötődési igény, válogatás nélküli barátkozás idegenekkel vagy kötődési képtelenség, esetleg közömbösség.
- Magatartásbeli eltérések: sztereotip cselekvések (ringatózás, saját fejének ütögetése), fokozott maszturbáció, ágybavizelés, veszélyérzet hiánya, szorongás, agresszió, passzivitás.

A hospitalizációs tünetek családba kerülés hatására jelentősen enyhülnek, évek során el is tűnhetnek.

A nevelőszülői elhelyezés jellemző nehézségei:

A nevelőszülőknél történő elhelyezés igen nagy feladat a befogadó család és a gyermek számára is, hasonlóan az örökbefogadó szülői családok ebben az időszakban tapasztalható kihívásaihoz.
(ld: 7. modul, 7.3. fejezet, és 10 modul 10.1. fejezet)

- A család számára a gyermek másságának elfogadása okozza a legnehezebb feladatot, a gyermek más szokásai, más természete, más családi háttere, testi/lelki fejlődésének más üteme.
- A befogadó család élete erősen megváltozik, a korábbi megszokott nyugalom nem fenntartható. Felborul a korábbi családi élet menete, újra kell strukturálni, mindez a vállalkozás ártértékeléséhez vezethet. Esetleg nehezebbnek bizonyul a feladat, mint gondolták.
- A befogadó család vér szerinti tagjaiban féltékenység merül fel, osztozniuk kell az otthonukon és szüleiken, ami viszont zavarja a szülőket.
- Idegenből rövid időn belül családtaggá kell válnia a befogadott gyermeknek, hogy a kialakult helyzetről a gyermek szükségleteinek megfelelően tudjanak kommunikálni.
- A nevelt gyerekek korábbi pszichés sérülései zavart okozhatnak. Ezeket fel kell ismerni, és kezelni kell. Azonban érzékelni kell, hogy ezek gyökere a múltban és nem a jelenben van. „Miért lop, hiszen mindene megvan?” - hangzik el a helyzetet nem kellően felismerő méltatlankodás a nevelőszülő szájából, holott vétségének számos múltbeli oka lehet. „Benne van a vérében”- ez hasonlóan hibás, bár kézenfekvőnek látszó summázás.
- A gyermek a vér szerinti szülőkkel kapcsolatos érzelmeit a nevelőszülőre vetíti, mert az veszi át a szülők szerepét. Ezek az érzelmek azonban nagyon vegyesek lehetnek, a nevelőszülőt sérthetik, és esetleg nem érti ezeket, mert nincs tisztában kialakulásukkal. A szülőnek érzékelni kell, hogy a vele szemben kifejezett indulatok nem biztos, hogy neki szólnak.
- A befogadó családok azonnali hálát és szeretetet várnak, ami azonban jóval később fog jelentkezni. A hála várása lekötőző jellegű, és ezért hárítást vált ki. Aki hálát vár, az a másikat terheli, önmagát pedig csalódásra kárhoztatja. Nem ugyanannak adjuk vissza

azt, amit kapunk, hanem továbbadjuk másoknak. Amit gyerekeinknek adunk, nem kapjuk vissza tőlük, hanem saját gyerekeiknek adják majd tovább.

- A nevelt gyerekeknek korábban elmulasztott érzelmek, kapcsolatok, feltételek biztosítására van szükség ahhoz, hogy érzelmi sérüléseik gyógyulhassanak. Koruknál fiatalabb gyermekek igényeinek megfelelő mértékben van szükségük dédelgetésre, ölbebevésre, testi kontaktusra. Ennek felismerése is speciális része a nevelőszülői feladatnak. A nevelt gyerekek gondozása sok empátiát, türelmet, szeretetet igényel.

A befogadó család és a nevelt gyerek kettős kapcsolatának másik oldala a gyermek, aki számára az idegen családba való beilleszkedés a legnagyobb feladat. Egyszerre minden megváltozik körülötte, új ingerhatások sorozata zúdul rá, minden szokatlan, idegen számára. Ahhoz hasonlít ez a helyzet, mint amikor nyelvismeret nélkül külföldre kerülünk, nem értjük, hogy mi történik körülöttünk. „Süketek párbeszéde” egy kicsit az, ami a nevelőcsalád és a gyerek között a kezdeti időszakban zajlik: kölcsönösen nem értik egymás nyelvét. A gyerekekben fokozott megfelelni igyekvés van, egyszerre akar minden követelménynek megfelelni, de nem érti pontosan, hogy mit várnak tőle.

A gyerek és a nevelőcsalád kapcsolatának alakulása hosszabb időt igénybe vevő folyamat: másfél, két évre tehető a stabilizálódás kialakulása.

E folyamat menete a következő:

- **Ismerkedés:** ebben az időszakban kell megítélni azt, hogy vajon képesek lesznek-e arra, hogy egy családdá váljanak. Éreznek-e affinitást egymás iránt, vagy inkább idegenek egymásnak? Mik a kilátásai annak, ha elkezdődik közös életük. Ebben az időszakban kölcsönösen méregetik egymást, várakozásokkal és szorongásokkal telve.
- **„Mézeshetek”** az együtt töltött első időszak megnevezésére használják ezt a kifejezést. Ebben a periódusban ui. a gyermek fokozottan törekszik arra, hogy megfeleljen, elfogadják. A legszebb arcát mutatja, és a valóságnál ideálisabb képet fest magáról. Úgy tűnik, hogy a kapcsolatot szinte semmi sem homályosíthatja el. Ez a kép azonban nem reális, csupán a fokozott igyekezet terméke.
- **Próbára tevés:** ez a határok keresését jelenti, amikor a gyerek arról akar meggyőződni, hogy vajon tényleg szeretik-e, tényleg elfogadják-e, tényleg ott maradhat-e. Keresi, hogy mit és meddig szabad, meddig tartanak a határok, a korlátok. Azt akarja megtudni, hogy akkor is szeretik-e, ha rosszat tesz. Az előző végletesen problémátlan időszak visszahatásaként egy a valóságosnál rosszabb képet mutat most magáról a gyermek, figyelve a nevelőszülő reakcióját. Mivel korábban a vér szerinti szüleiben csalódott, most a nevelőszülőt teszi próbára. Természetesen ez nem tudatos folyamat, hanem tudatalatti lelki működések játszanak szerepet, jellemző magatartási eltérések ebben az időszakban az alábbiak:
 - **Túlevés:** a gyermekek sokkal többet esznek a családba kerülve, mint az szokásos lenne. Ez részben azzal magyarázható, hogy korábban a gyermekotthonban kipurciózott adagokat kaptak, vagy otthonukban éheztek, és most újdonság számukra, hogy annyit ehetnek, amennyit bírnak. Másrészt azonban pszichés háttere is van a jelenségnek: a családot, a szeretetet, az otthont „habzsolják”, amiben hiányuk volt.
 - **Tárgyak rejtékhelyre dugdosása:** az előzőhöz hasonló pszichés hátteret feltételezhetünk e jelenség mögött is. Ezen kívül az enyém-tied viszony hiányos

ismeretéről is szó van. Eddig minden közös volt a gyermekotthonban, most kell megtanulnia azt, hogy saját tulajdona, saját tárgyai lesznek, amelyeket viszont szeretne kizárólag önmagának fenntartani.

- **Regresszió:** a gyermek már meghaladott fejlődési szintre csúszik vissza, mivel túl nagy lelki teher számára a fokozott követelményeknek való megfelelés. Pl.: újra bepisil, ujját szopja. Esetleg passzívvá, közönyössé válik, és vágyik vissza a megszokott „édes semmittevésbe”.
- **Figyelemfelkeltés** pl. dac, hisztizés, agresszió, lopás, hazugság. Ezek nehezebben kezelhető megnyilvánulások, amiktől a nevelőszülők nagyon megijednek. Türelemmel, és következetes higgadt irányítással azonban ezek a zavarok többnyire fokozatosan elkopnak.

A vér szerinti családok életéhez képest a nevelőszülős elhelyezés speciális sajátosságokat mutat. Ezek nehezítik a közös életet, stressz-forrásként hatnak és ezért további sérüléseket is okozhat ez az időszak a gyermekek személyiségfejlődésében.

A nevelőszülői elhelyezés nem végleges, innen tovább kerülhetnek a gyerekek:

- vér szerinti családjukba,
- gyermekotthonba vagy másik nevelőszülőhöz
- örökbefogadó szülőhöz.

A vér szerinti családba történő hazakerülés nyereség és veszteség egyidejűleg, így ambivalens érzéseket kelt. A vér szerinti családdal való kapcsolat gyakran megszakadt a nevelésbe vétellel, ezért ennek újraépítése, a bajok rendezése időt vesz igénybe. Hiba, ha ezt nem vesszük figyelembe, és biológiai alapon adottnak tekintjük a kapcsolatot, holott ez nem jelent egyben megfelelő szintű érzelmi köteléket is.

Másik nevelőszülőhöz kerülés gyakran okoz újabb pszichés sérülést, kötődési zavart, további traumát a gyermek személyiségfejlődésében. A gyerekek megismétlődik az első bekerülés én-sérülése, ezáltal felerősödik az alap-trauma (bizalomvesztés).

Örökbe fogadó családba helyezés sok szempontból hasonlít a nevelőszülői családba helyezés folyamatához. Kisgyermeknél könnyebben kialakulhat átkötődés a nevelőszülőről az örökbe fogadó szülőhöz.

Idősebb életkorú gyermeknél nagyon fontos, hogy az örökbefogadó szülők minél mélyebben, és szélesebb körben tájékozódjanak a gyermek korábbi nevelési, fejlődési körülményeiről, és annak hatásairól.

Ebben leginkább a nevelőszülőre támaszkodhatnak, hiszen ő van minden nap a gyermekkel, ő ismeri a szokásait, reakcióit, félelmeit, kezelhetőségét, hogyan nyugtatható meg, vér szerinti családhoz fűződő kapcsolatát, és részletes napirendjét.

17.3. A gyermek eddig átélt negatív élményeinek kezelése

Minden örökbefogadott gyermek átél az örökbe fogadása előtt legalább egy súlyos traumát, - még ha újszülöttként fogadják is örökbe - az anyától való elszakadás nehezen kiheverhető, feldolgozható veszteségélményét.

Hosszútávon ennek a traumának a feldolgozása elsősorban azon múlik, hogy milyen magyarázatot hall erre a történésre a gyermek - főleg az örökbe fogadó szüleitől. A nagyobb korban örökbefogadott gyermekek pedig általában több – sokszor tudatos emlékenyomokban is megmaradó - elszakadási, elhagyási traumán is keresztülmennek, amire az örökbefogadó szüleikhez kerülhetnek. (ld.: 11 modul 11.2.4. fejezet)

A származási családjuktól elszakított gyermekekre egy fogalomba sűrítve a bizalomvesztés a jellemző, amit az analitikus pszichológia az „östörésnek” nevez. Ez azt jelenti, hogy nem bíznak a saját szerethetőségükben, megtarthatóságukban és a világban, sem más szülőfigurákban, hogy azok képesek megtartani, szeretni őt, ha még az sem volt erre képes, akitől az életet kapta, aki a világra hozta.

Az örökbefogadó szülő elsődleges feladata a gyermek nevelése során az ösbizalom helyreállítása a gyermekben. E nélkül nem alakul ki a gyermekben a jogosultság érzése, ami fontos az önbizalom és célorientáltság valamint a kötődési képesség kialakulásához is, amelyek az egészséges személyiségfejlődés nélkülözhetetlen bázisait jelentik.

A bizalom helyreállításának feltételei:

Elsősorban feltétel a gyermek jelzéseire, szükségleteire adekvátan reagáló, elérhető, megbízható, állandóságot, stabilitást biztosító, feltétel nélküli elfogadást mutató, türelmes, empatis, a gyermek méltóságát tiszteletben tartó szülői magatartás. (ld.:2. modul 2.1. fejezet)

- Sajnos nem egy gyermeket érnek az örökbefogadást megelőzően a bizalomvesztés állapotát súlyosbító egyéb traumák is, mint a megfélemlítés, testi- lelki bántalmazások is. Az ilyen traumát elszenvedett gyermekek szoronganak, depresszívek, viselkedésük nyugtalanságot, vagy éppen agresszivitást tükröz, és indokolatlannak tűnő indulatkitöréseik is lehetnek. Fontos, hogy a szülő értelmezni tudja a gyermeknek ezt viselkedését, legyen vele a nehéz pillanatokban is szeretetteljes, megértő, türelmes, de határozott és következetes.
- Soha ne a gyermeket minősítse a nem megfelelő viselkedéséért, a bírálata mindig csak a helytelen cselekedetre vonatkozzon, ne a gyermek személyiségét ítélje el.
- A gyermek esetlegesen a szülő felé megnyilvánuló destruktív viselkedését ne vegye személye elleni akciónak, mert nem neki szól, hanem a traumákat okozó korábbi szülőfigurákkal szembeni harag megnyilvánulásai, ami nem múlik el máról holnapra a gyermek lelkében.
- A bántalmazott gyermeket már a kapcsolat elején nyugtassák meg az örökbefogadók, hogy ők nem fogják soha bántani, és ezt tartsák is be, ha bizonyos helyzetekben nehéznek tűnik is. Ez az ígélet és betartása meglepően hamar megnyugvást hoz a gyermekek viselkedésében, ritkúlnak az úgynevezett nem tudatos provokációk, melyekkel általában arra keres bizonyosságot a gyermek, hogy akkor is szeretik, ha rossz. A legtöbb örökbe fogadható gyermek ugyanis magát hibáztatja a szülői elhagyásért, magát tartja rossznak, mert, ha elfogadná, hogy a szülők is lehetnek rosszak, akkor már semmilyen további szülőfigurában sem tudna újra bízni.

- A gyermeknek a kialakult negatív énképét meg kell változtatni ahhoz, hogy bízni tudjon saját szerethetőségében. Ehhez viszont nagyon sok pozitív megerősítésre, dicséretre van szüksége, mert az énkép nagyon merev személyiségvonalunk. A kialakulását okozó negatív visszacsatolások hatásának kioltásához sokszorosan több pozitív megerősítésre van szükség, mint amennyi a negatív énkép kialakításához kellett.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ezeken az eddig rosszul fejlődő funkciókon már nem lehet javítani, de épp ezért fontos felhívni mindezekre a leendő szülők figyelmét, mert megfelelő odafigyeléssel, a gyermekkel való foglalkozással családba kerülés után nagyon sokat lehet fejleszteni ezeken a sérült funkciókon. Mindezek mellett azonban elsődleges fontosságú, hogy a gyermek érezze a biztonságot maga körül, hiszen ha ez megvan, nincs körülötte és benne feszültség, megnyugszik, és a különböző fejlődési területeken való fejlődése megindul.

17.4. Az örökbefogadás vállalásának nehézségei

Előfordul, hogy egyes gyermekek egyáltalán, vagy bizonyos helyzetekben, illetve bizonyos életkorban nem akarják, hogy a környezetükben mások, és főleg a társaik tudják, hogy örökbefogadottak.

Jó, ha tud erről az örökbefogadó szülő, és feltárja az okát és segít gyermekének az elakadáson túljutni.

Előfordulhat, hogy egyszerűen csak arról van szó, hogy a cseperedő gyermek már maga szeretné eldönteni, hogy kivel osztja meg a történetét, kit tart arra méltónak. Ha a gyermekben ez az igény felmerül (általában kisiskolás korban szokott ez előfordulni), érdemes tiszteletben is tartani, ha lehetséges, ezt a kérését.

Sok esetben azonban a gyermek részéről jelentkező elhallgatási igény inkább az örökbefogadottság feldolgozatlanságával vagy az örökbefogadással kapcsolatban átélt negatív környezeti reakciókkal kapcsolatos. Ebben az esetben a szülő próbálja feltárni bizalmas beszélgetésben a gyermekkel, hogy mi is a gondja. Erősítse meg ismételtelen az önbecsülésében és szerethetőségében, hogy nem vele van a baj, stb. Válaszoljon a gyermek kérdéseire a valóságnak megfelelően, de tapintatosan a történetével kapcsolatban. Ha sérelmek érték a környezet részéről, a társaitól az örökbefogadása miatt, magyarázza el neki, hogy nem feltétlen gonoszak a társai, csak nem tudják, hogy mit jelent az örökbefogadás, azért beszélnek butaságokat. Ha mindez nem lenne elég a gyermek megnyugtatósára, álljon ki a gyermek mellett, védje meg, vagy kérje ebben a pedagógus együttműködését, ha lehetséges.

17.5. Együttélés a „mással”

Ha az örökbe fogadók olyan kistélepülésen élnek, ahol kis túlzással mindenki mindenkit ismer, nem kérdés a másság vállalása. Ilyen lakókörnyezetben a kikerülhetetlen nyílt kommunikációban kimondódhatnak a fenntartások, helyére kerülhetnek és megválaszolhatóvá válnak tisztázatlan kérdések, tévhitek. Mindez a sokszor romboló fantáziálgatás helyett az információk megosztásával megkönnyítheti az adott közösségben az örökbefogadott gyermek elfogadását, együttélését a mássággal.

Ugyanez a helyzet egy küllemében is eltérő etnikai származású gyermek másságával, való együttéléssel kapcsolatban is. A nyílt, őszinte kommunikáció ebben az esetben is

leegyszerűsíti a helyzet kezelését. Gyorsan kiderül, ki, hogyan áll az örökbefogadáshoz, illetve az eltérő származáshoz, a romasághoz. Az örökbe fogadók segíthetnek a fenntartásokkal élőknek a magabiztos fellépésükkel, a helyzet büszke vállalásával, vagy ha szükséges, a másik fél meggyőzésével, érzékenyítésével is a gyermek elfogadásában, illetve törekedhetnek a negatívan viszonyuló személyek elkerülésére is, ha nincs lehetőség az attitűdjük megváltoztatására.

Nagyobb településeken szabadabban eldönthető, hogy kikkel akarja a család, illetve az örökbefogadott megosztani az örökbefogadás tényét. Fontos meghatározni előre, mely körök, személyek nem hagyhatók ki ebből az információból, hol adekvát elmondani, hogy a gyermekünk örökbefogadott, mikortól döntheti el a gyermek maga, hogy kivel osztja ezt meg, stb.

ld: 10. modul.10.4. fejezet

Ami fontos, hogy ez nem titok, de családi ügy: nem tartozik mindenkire. Ha nem adekvát a helyzet, ha nincs apropója, a gyermek inkább azt érezheti belőle, hogy ez a másság a legalapvetőbb beazonosítója, ami ettől már inkább stigmává válik számára, és azt is üzenheti neki, hogy a szülei azzal, hogy folyton jelzik, hogy nem tőlük származik, mintegy eltávolítják valamelyest maguktól, ami azt is jelentheti neki, hogy ők sem fogadják el igazán.

17.6. Örökbe fogadott gyermekek a különböző közösségekben

Tanulási folyamatunk elsődleges színtere a család. A szocializáció egy egész életen át tartó tanulási folyamat, amelynek során megismerjük önmagunkat, és a minket körülvevő világot, megszerezzük azokat a tapasztalatokat és ismereteket, amelyek hozzásegítenek a beilleszkedéshez.

A gyermek növekedésével a színtér lassan, fokozatosan tágul, majd másodlagos szocializációs színterekként egyre nagyobb szerepet kap a tanulási folyamatokban és az új viselkedések elsajátításában a tágabb környezet, az óvoda, a kortársak csoportja, az iskola, a baráti társaságok, az érdeklődési körök, és vonzalmak, végül az ezeket mind magába foglaló társadalom.

Az örökbe fogadott gyermek közösségbe kerülésekor jóval nagyobb jelentőséget kap az örökbe fogadottság ténye. A gyermek talán ekkor szembesül igazán azzal, hogy más, mint a többiek. Az örökbe fogadó szülőnek nagyon fontos feladata ekkor az, hogy segítsen oldani ezt a stigmát.

Ha az örökbe fogadott gyermek fejlődése valamely aspektusában lemaradt, vagy sérültek bizonyos funkciói, melyeknek nagy szerepe lehet óvodában, iskolában (szociális vagy kognitív funkciók) nagyon fontos, hogy a pedagógus tisztában legyen azzal, hogy ezek összefüggésben lehetnek-e bizonyos múltbeli hatásokkal, vagy egészen más okokra vezethető vissza.

Nagyon sokat segíthet például az, ha az örökbe fogadó szülő – akár már az örökbefogadásakor vagy az előtt kialakít kapcsolatot más, szintén örökbe fogadó családokkal. Ha a gyermek olyan közösségben is megfordul, ahol a többi gyermek is örökbefogadott ez sokat segíthet neki

akkor, mikor esetleg az óvodai, iskolai közösségben esetleg ezért megbélyegzik. Az örökbe fogadó klubok tapasztalata például az, hogy a gyerekek nagyon szívesen járnak, nagyon jól érzik magukat egymás társaságában, az óvodában, iskolában pedig büszkén mesélik el ott szerzett élményeiket. Ez rengeteg erőt ad nekik, egyrészt örökbefogadottságuk felvállalásához, másrészt a negatív hatások kivédéséhez.

Vegyesek a tapasztalatok azzal kapcsolatban, hogy ha a pedagógus tud a gyermek örökbefogadottságáról, hajlamos másként kezelni a gyermeket, mint a többiekét. Nem feltétlenül negatív irányban jelenik ez meg, de eleve azt, hogy másként viszonyul hozzá, a gyermek megérzi, és ez sajnos nemhogy enyhítené, hanem súlyosbítja a gyermek stigmatizáltság érzését. Természetesen ez esetben is nehéz mindenkire egységesen érvényes javaslattal szolgálni, hisz nagyon sok mindentől függ, hogy mi a jobb megoldás: a gyermektől, a közösségtől, de elsősorban a pedagógustól. A legideálisabb természetesen az lenne, ha a pedagógus – mint szakember - előítéletektől, sztereotípiáktól mentesen, teljes természetességgel tudná kezelni az örökbefogadottság tényét. Az örökbefogadó családok is sokat tehetnek gyermekük elfogadásáért a különböző közösségekben, azzal, ahogy ők képesek vállalni ezt a helyzetet, és kommunikálni a gyermek örökbefogadottságáról.

Gondolják át, hogy gyermekük óvodai iskolai beiratása idején mit mondanának, hogyan beszélnének történetükről, a gyermekük örökbefogadásáról.

Hogyan viszonyuljunk a beilleszkedési problémákkal küzdő örökbefogadott gyermekekhez?

- Bizonyos korlátok, gátak elfogadtatása mindenképp szükséges. A tolerancia nem jelenthet anarchiát. A korlátok: tájékozási pontok, „jelzőtáblák” a gyermek számára, azokhoz viszonyítva lesz képes bizonyos dolgokat elfogadni, vagy elutasítani.
- A szoktatásnak nagy jelentősége van. Minél fiatalabb kortól fogva, folyamatosan és következetesen lehet megfelelő magatartásformákat kialakítani. A túlzott merevség természetesen káros.
- Amennyire lehet, kerüljük a büntetést! A fegyelmezés ne megtorlás legyen, hanem annak megértetése, hogy miért rossz az amit tett, a hangsúly, a magyarázat legyen.
- Hallgassuk meg a gyermeket is, mondhasa el érveit, tisztázzuk, hogy mi történt, a továbbiakban ne hánytorgassuk fel az adott vétséget.
- Harag és szidalmazás helyett fegyelmezéssel reagáljunk: szembesítsük a következményekkel, ő hozza helyre azt, amit elrontott, kapjon plusz feladatot.
- Igyekezzünk pozitív megerősítésekkel nevelni a gyermekünket a büntetés helyett.
- Ne ragadtassa el magát a szülő, ne guruljon dühbe, hanem őrizze meg hidegvérét, higgadságát, legyen határozott a korlátok felállításában, és humorral tompítsa az éleket, oldja fel az áthidalhatatlannak látszó helyzetet. (Természetesen a humor a helyzetre vonatkozzon, és ne a gyerek legyen a szülő humorizálásának, esetleg gúnyolódásának a céltáblája, mert akkor ellenkező hatást érünk el.)

Kérdések az adott modul elsajátítása érdekében:

A gyermekvédelmi szakellátás rendszerén belül, milyen otthont nyújtó ellátásokkal találkozhatnak, mint leendő örökbefogadó szülők?

A különböző ellátási formákban való nevelkedés milyen hatással van a gyermekek fejlődésére?

Hogyan kezelik majd az örökbefogadás tényét a különböző közösségekben?

18. A GYERMEK MAGÁVAL HOZOTT TULAJDONSÁGAI ÉS A KÖRNYEZET SZEREPE A GYERMEK FEJLŐDÉSBN

Minden örökbefogadni szándékozóban megfogalmazódik a kérdés, vajon milyen mértékben befolyásolják leendő gyermekük tulajdonságait, képességeit, mentalitását, esetleg erkölcsét az örökletes tényezők, és mennyiben érvényesül a nevelés, a környezet hatása. Ebben a fejezetben tisztázzuk, hogy mit értünk öröklött tényezőkön, ezek milyen szerepet játszanak a személyiség különböző vonásainak a kialakulásában. Kitérünk az egyén fejleszthetőségével kapcsolatos eltérő nézetekről, arról, hogy a nevelhetőségben hol a határ és a mérték a biológiai meghatározottság és a környezeti, nevelési hatások tekintetében.

Áttekintjük, hogy milyen személyiségjellemzők öröklődnek, és ezek miképpen befolyásolják a viselkedést. Kitérünk az intelligencia kérdéseire és az értelmi fogyatékossággal kapcsolatos legfontosabb tudnivalókra. Kifejtjük a környezet szerepét a gyermek fejlődésében, ennek során ismertetjük a szocializáció fogalmát és a család szocializációs funkcióit.

Említést teszünk a fejlődés mérföldköveiről, különös tekintettel a fejlődési elmaradásokra, azok felismerésére, és az elmaradásokat okozó tényezőkre.

18.1. Örökletes és hozott adottságok, képességek

18.1.1. Az öröklés fogalma

A genetika az örökléstan - folyamatosan fejlődő – tudománya, a gén a sejtmagban található örökítő anyag része. Az utódok az előző generációktól kapják a teljes örökítő anyag-rendszert, azokat a tulajdonságokat, amelyek egyedivé teszik, és azokat, amelyek minden emberre jellemzőek. Olyan gondolkodási képességeket, tanulási mechanizmusokat befolyásolnak, amelyek meghatározott szerepet játszanak a személyiség különböző vonásainak a kialakulásában.

A genetika fejlődéséről a médiában gyakran téves elképzelések, szenzációk jelennek meg, ez sok felesleges várakozást, vagy félelmet kelt. A leegyszerűsített beszámolókból úgy tűnhet, mintha meglenne a felelős gén egy adott betegségért, vagy akár az agresszivitásért, szeretetért. A valóság az esetek többségében, különösképpen az összetett viselkedésekre vonatkozóan, messze nem ilyen.

Viselkedésünk kialakulását számos gén és több környezeti hatás együttesen, összetett kölcsönhatásokon keresztül befolyásolja. Az ember adottságokkal születik. Adottságokon velünk született lehetőségeket értünk. Ez azt jelzi számunkra, hogy az öröklés ténye kétségtelen, de nem végzetesen meghatározott.

Ha valakinél magasabb is a statisztikai valószínűsége egy bizonyos tulajdonság kialakulásának – hiszen rendelkezik olyan génváltozatokkal, amelyek növelik a valószínűséget, ez nem jelenti azt, hogy a tulajdonság kialakulása elkerülhetetlen, vagy ha éppen kíváncsok jellegről van szó, akkor biztosítható annak elérése.

„... az örökségünkön nem tudunk változtatni, de a korai tapasztalatok befolyásolhatják, hogy ez milyen formában jelenik meg az egyén személyiségében.” (Bettelheim, 2003.19.old.).

A kutatók XX. században jelentős energiákat fordítottak arra, hogy megállapítsák, milyen mértékben határozza meg az öröklés, és milyen mértékben a környezet (a neveléssel együtt) a személyiség fejlődését. Az újabb tudományos felfogás már nem tekinti az öröklést és a környezetet ellentétes tényezőknek, hanem hangsúlyozza a fejlődésre gyakorolt kölcsönös, egymást kiegészítő hatásukat. A személyiséget a biológiai tényezők és a környezeti, nevelési hatások együttesen határozzák meg, egymással szoros kölcsönhatásban. A személyiség alatt köznapiban értelemben az egyes emberek sajátosságait, jellemző tulajdonságainak összességét értjük.

18.1.2. Személyiségvonások, melyeket az öröklés erősebben meghatároz

Temperamentum: azok az öröklött személyiségvonások, amelyek már kora gyermekkorban fellelhetők, de a szocializáció folyamán a környezeti interakciók, érési folyamatok hatására modulálódnak. Örökbefogadás esetén a szülők és a gyermek temperamentuma hatást gyakorol egymásra, ami szintén meghatározza, hogy a genetikai adottságokból milyen felnőttkori tulajdonságok alakulnak ki. Egy nagyon erős temperamentumú gyermekből sosem lehet „sarokban ülő” személyiség, de lehet belőle egy kreatív, kezdeményező, talpraesett felnőtt. Befelé forduló, csendes, passzívabb gyermek kinyílását, kibontakozását is elő lehet segíteni, megfelelő odafordulással, biztatással, motiválással. Ha a szülőnek fenntartásai vannak a gyermek temperamentumát illetően, akkor érdemes végiggondolni, hogy nagyobb életkorú gyermek örökbefogadása esetén láthatóbb a gyermek habitusa. A gyermekről készült szakértői véleményekben erre vonatkozó támpontokat kapnak a leendő örökbefogadó szülők. Például: a gyermek mozgásigénye, jellemző játéktevékenysége, szokásai, aktivitása, akaratnyilvánítása, önállósága, nyugtathatósága, figyelmének terelhetősége.

Miképpen befolyásolják a temperamentumjegyek a viselkedést?

A temperamentumok nemcsak azt befolyásolják, hogy mit tesznek az emberek, hanem azt is, miként teszik azt, amit tesznek:

- akiket magas szintű erőteljesség jellemez, azok hajlamosak olyan elfoglaltságot keresni, amelyek nagy energiájú tevékenységeket igényelnek (pl. aktív sport);
- a fokozott tempóval jellemezhető személyek, ha tehetik, gyors ütemű tevékenységeket választanak és gyorsan is végzik azt, amit éppen tesznek;
- a lassúbb tempójú személyek ráérősebben teszik a dolgukat az életben.

Intelligencia (általános gondolkodási képesség): átfogó hatást gyakorol a viselkedésre, hatásai már az élet korai szakaszában megmutatkoznak, és az élet egésze során fennállnak. Ugyanakkor a környezet is hatással van az intelligencia fejlődésére: segítheti kibontakozását, illetve akadályozhatja azt. Az örökbefogadó szülőknek el kell fogadniuk a gyermek született képességeit azok lehetőségeivel és korlátaival együtt, ahogy a vér szerinti szülőknek is. Egy 80 IQ-val rendelkező gyermek életkorának megfelelő odafigyeléssel, fejlődési szükségletei kielégítésével (biztonság, állandóság, szeretet, elfogadás) valamint reális elvárások

támasztásával felfejleszthető 90-re, de 120-ra nem. Krízishelyzetben mért IQ eltérhet a valóságos eredménytől.

Az IQ az intelligencia számszerű kifejezésére szolgáló intelligencia hányados, amely megmutatja, hogy az adott személy pillanatnyi értelmi képessége mennyiben tér el az életkora alapján elvárhatótól.

Itt kell megemlítenünk az értelmi fogyatékossgot, ami részben örökletes, részben környezeti hatások következménye. Az értelmi fogyatékos személy értelmi képessége a népesség átlagától az első évektől kezdve jelentősen elmarad, emiatt az önálló életvezetés akadályozott. Az értelmi fogyatékossg kialakulásának háttérében számtalan ok állhat. Bár korszerű vizsgálatokkal ezek közül egyre több azonosítható, az esetek 20-25 %-ában nem derül fény a kiváltó okokra, amelyek lehetnek:

- Genetikai okok, kromoszóma-rendellenességek
- Familiáris értelmi elmaradás (családon belüli nagyfokú halmozódás)
- Szerzett ártalmak
 - Méhen belüli ártalmak: pl. anyai betegségek
 - Szülés alatti ártalmak: pl. oxigénhiány, szülési sérülések, koraszülés
 - Szülés utáni ártalmak: pl. fertőzések, extrém sárgaság, mérgezések, extrém alultápláltság, oxigénhiány, baleset, agysérülés

Az értelmi fogyatékossg nem minden esetben örökletes háttérű, ezért örökbefogadott gyermek esetében, végig kell gondolnunk, hogy lehet, hogy egy jó képességű gyermek örökbefogadásától zárkózunk el, ha megijedünk az értelmi fogyatékos szülői háttértől.

Az örökbe fogadó szülőknek számolniuk kell azzal is (különösen újszülött örökbefogadása esetén), hogy csak később, a gyermek örökbefogadásának lezárulása után derül ki, hogy van olyan betegsége, ami korábban nem volt diagnosztizálható, vagy jelentősebb fejlődési elmaradás mutatkozik meg valamilyen területen.

Agresszió

Minden ember és gyermek személyiségében megtalálható az agresszió. Az agresszió egy energiaforrás, ami megmutatkozhat rombolásban, illetve aktivitásban, lendületben, kitartásban, kreativitásban, hatékonyságban, és ezt a szocializációs folyamatok határozzák meg. Az örökbefogadó szülők feladata és felelőssége megfelelő azonosulási minták nyújtása, és a gyermek agresszív késztetéseinek megfelelő mederbe terelése, nem elfojtása. Ennek záloga az önkontroll megtanítása a gyermeknek, a szabályok, korlátok kijelölése, és betartatása. Örökbefogadott gyermek esetén fontos feltárni a romboló agresszió okát, ami lehet korábbi bántalmazás, elhanyagolás, nem megfelelő viselkedési minta. Az ilyen múltú gyermek agresszív viselkedésének enyhüléséhez időre, türelemre, elfogadásra van szükség. A későbbiek során krízishelyzetekben előfordulhat visszaesés, regresszióba kerülhet a gyermek, ilyenkor az agresszív elemek újra előkerülhetnek.

Gyakran találkozunk azzal az előítélettel, hogy ha deviáns, agresszív egy fiatal viselkedése, az azért van, mert „problémás” vér szerinti szülőktől származik. Az ilyen viselkedés oka azonban sokkal inkább adódik nevelési hibákból, egy valóságos szülői mintával való azonosulás lehetőségének hiányából, az elutasítottság érzéséből fakadó negatív énképből, és egyéb diszkriminációk okozta frusztrációkból. Ilyenkor szokták mondani tévesen értelmezve a fiatal viselkedését, hogy a gének kiütköznek, a vér nem válik vízzé, stb. Ugyanakkor, ha

nem megfelelően kezelik az örökbefogadás tényét, akkor előfordulhat rejtett azonosulás a negatív, agresszív, deviáns, antiszociális beállított vér szerinti szülővel.

Az öröklött adottság nem befejezett személyiségjegy. Belőle a nevelés, tanulás, gyakorlás által képességek fejlődhetnek. A képesség alkalmassá teszi az egyént bizonyos tevékenységek sikeres elvégzésére. A képesség tehát teljesítményben realizálódó adottság. Megkülönböztetünk általános és speciális képességeket. A különböző képességek halmozódása a tehetség.

Homoszexualitás

A homoszexuálisokat minden korban és társadalomban ismerték. A klinikusok ma már inkább a normális szexuális viselkedés sajátos változatának tekintik, semmint rendellenességnek. A vita elsősorban arról szól, hogy a homoszexualitás biológiailag mennyire meghatározott, vagy befolyásolják-e szocializációs tényezők.

A szülőknek az a feladatunk, hogy fogadják el, hogy előfordulhat a gyermeküknél homoszexualitás, és legyenek nyitottak arra, hogy a gyermek ezzel kapcsolatban is őszintén megoszthassa velük kérdéseit, kétségeit, félelmeit, vágyait.

18.2. A környezet szerepe a gyermek fejlődésében

A környezet biztosítja azokat a feltételeket, amelyek révén az adottságból képesség, tehetség fejlődhet. A nevelés, oktatás pedig megvalósítja az adottságban rejlő lehetőségeket.

A genetikai és környezeti tényezők nem egymástól függetlenül hatnak a személyiség formálódása során, hanem a születés pillanatától összefonódnak. Minthogy a szülők génekkel és környezettel egyaránt ellátják a gyermekeket, a gyermek öröklött személyiség jellemzői és a környezet között szoros összefüggés van. A környezet szerepéről szólva nem kerülhető ki a gyakran emlegetett szocializáció szó fogalmának tisztázása sem.

18.2.1. A szocializáció fogalma

A szocializáció tanulási folyamat, mivel a társadalmi (társas) lényé válásnak csak a lehetősége születik velünk. A lehetőség megvalósulása tanulással, megtanulni emberként élni és viselkedni pedig csak társas környezetben lehetséges. Ez a környezet elsődlegesen a család, majd fokozatosan bővül az iskola, a baráti kiscsoportok, a munkahely, egyéb közösségek belépésével az ember életébe.

A korai szocializáció elsődleges és döntő színtere a család, amelyet együtt élő, összetartozó személyek alkotnak. A család speciális sajátosságokkal rendelkezik. Az itt szerzett korai tapasztalatok nagyon mélyen bevésődnek, és kivetülnek a későbbi életünkre. Tapasztalataink nem feltétlenül tudatosulnak, az elsajátított mintákat azonban egész életünk során alkalmazzuk.

A család a mintavétel első bázisa. Megalapozza az ember szokásrendszerét, viselkedéskultúráját. A családban alakul ki az alapszemélyiségünk, amely nem zárja le a későbbi személyiségfejlődést, de irányt szab neki.

Érdemes elgondolkodni azon, hogy akarva-akaratlanul milyen magunkkal hozott mintákat követünk, ill. nyújtunk saját gyermekünknek a nevelése során.

18.2.2. A család szocializációs funkciói

A családnak bizonyos szocializációs funkciókat kell ellátnia annak érdekében, hogy a szocializáció folyamata megfelelő módon történjen meg.

- Gondozás, biztonságnyújtás

A gondozás és biztonságnyújtás testi-lelki gondozást egyaránt jelent. Lényeges a biológiai szükségletek kielégítése, valamint biztonságérzet, védettség-élmény biztosítása. Ezen funkció működésének feltétele a kiegyensúlyozott anya-gyermek kapcsolat. Ebben a kapcsolatban van lehetősége a gyermeknek a szeretet megtanulására, mely a személyiségfejlődés szempontjából meghatározó.

ld.: 6. modul: A kötődés szerepe a gyermek életében

- Modellnyújtás, szereptanulás

A család az első színtere az emberi kapcsolatok mindegyikének. Itt tanul a gyerek alapvető szerepeket (gyerek, testvér). Ezeket úgy tanulja, hogy betölti őket.

A szerepek egy jelentős részét - ilyen pl. a szülői szerep is - úgy tanulja, hogy azt nem tölti be, csak látja a szerepeket sokáig és folyamatosan.

- Az én, én-rendszer és a belső kontrollfunkciók alapjainak kialakítása

Három éves kor körül kialakul az én-tudat, erre épül az énkép, s ennek megfelelően fejlődnek a belső szabályozó funkciók. A belső szabályozó funkciók azok a tulajdonságok, amelyek azt fejezik ki, hogy a külső szabályok, követelések belső szabályozó erőként működnek. Az ember külső kontroll (ellenőrzés) nélkül megtanulja tenni, ami helyes és szükséges, és megtanulja nem tenni ennek az ellenkezőjét.

- A kommunikáció rendjének megalapozása

A gagyogás korszakától kezdve az utánzás révén zajlik a beszéd tanulása. Az első utánzási minták a családtagok.

Ahhoz, hogy a gyerek beszélni tudjon, beszélő környezetre van szükség. Ez a környezet a család.

A verbális kommunikáció (beszéd) mellett komoly szerepe van a nonverbális kommunikációnak. A nonverbális jelek tipikus megnyilvánulásai a mimika, a tekintet – szemkontaktus – szemmozgás, az un. vokális jelek mint a hangnem, hanghordozás, hangerő, hangszín; gesztusok, testtartás, távolságtartás.

18.3. A fejlődés mérföldkövei, a gyermek fejlődését befolyásoló tényezők, fejlődési elmaradások okai

A gyermek fejlődése során bizonyos szinteken halad át, és egyik sem hagyható ki. Minden életkorhoz köthető egy elvárt fejlettségi szint, melyről számos szakirodalomból tájékozódhatunk. Tudnunk kell azonban, hogy egy gyermek fejlettségi szintje nem feltétlenül felel meg pontosan ennek az elvárásnak. Minden gyermek a saját egyéni ütemének megfelelően fejlődik, egyes területeken elmaradhat, vagy előre is szaladhat a fejlődésben. Az örökbe fogadható gyermekeknek gyakrabban vannak fejlődési elmaradásai, és ebből fakadóan speciális szükségleteik.

Id.: 11.2. modul: Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása

18.3.1. Fejlesztési elmaradásokat okozó tényezők

Veleszületett tényezők:

- öröklött
- szerzett
 - méhen belüli ártalmak (az anya betegségei, életmódja)
 - szülés közbeni ártalmak (szülési sérülések, fertőzések)

Ezeket az ártalmakat elszenvedett gyerekeknek súlyos gondjaik lehetnek életük során az önkifejezés, önellátás, mozgás, beszéd, viselkedés, magatartás, tanulás terén.

Id.: 11.2. modul: Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása
Id.: 11.3. modul: Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása

Születés utáni tényezők:

- elhanyagolás
 - fizikai elhanyagolás
 - érzelmi elhanyagolás
- bántalmazás
 - fizikai bántalmazás
 - érzelmi bántalmazás
 - szexuális bántalmazás

Az örökbe fogadó szülők számára fontos, hogy a gyermek egészségi állapotáról, esetleges fejlődési elmaradásairól, azok jövőbeli következményeiről, kezelhetőségéről kapott információkat értsék és képesek legyenek a gyermek elfogadásáról megalapozott döntést hozni.

Készeknek kell lenniük a gyermek speciális szükségleteinek felismerésére és kezelésére, ill. arra, hogy szükség esetén szakember segítségét kérjék.

Bármilyen probléma adódik, a korai felismerés és a mielőbbi szakszerű segítségnyújtás esélyt ad annak rendezésére, a betegség gyógyulására, a fejlődési elmaradás behozására.

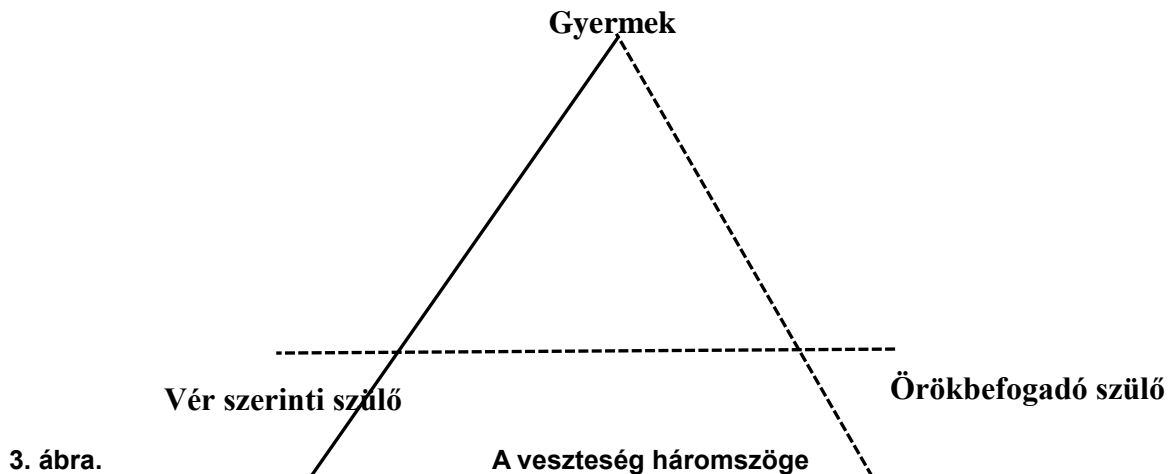
Kérdések az adott modul elsajátításához

Gondolják végig, hogy milyen tulajdonságokat szeretnének szülőként kialakítani gyermekükben?

Ezen tulajdonságok közül mi az, ami inkább a születéssel hozott, és mi az, ami inkább a környezet hatására alakul ki?

19. A VESZTESÉG SZEREPE AZ ÖRÖKBEOFOGÁSBAN

A foglalkozáson a veszteség témáját beszéljük meg. A veszteségek tárgyalásának kapcsán fontos megemlíteni, hogy az örökbefogadás mindhárom szereplője (vér szerinti szülő, örökbefogadott gyermek, örökbefogadó szülő) legtöbbször korábbi vagy aktuális veszteségélménnyel megy bele az örökbefogadásba. Ebben a fejezetben mindhárom szereplő veszteségéről lesz szó.

Fontos szembe nézni azzal, hogy a leendő örökbefogadó szülők milyen veszteségeket éltek át, hogyan dolgozták fel ezeket, mi vagy ki segít a feldolgozásban. Fontos beszélni a feldolgozatlan veszteségekről is, amelyek az örökbefogadást megnehezítik. Tudniuk kell azt is, milyen terhet jelenthet az a gyermek számára, ha tőle várják a megoldást egy veszteségélményük feldolgozásához, „elfelejtéséhez”.

A vér szerinti szülők általában valamilyen jelentős ok, vagy élethelyzet miatt adják örökbe a gyermeküket. Veszteséget szenvednek el, hiszen le kell mondaniuk a saját gyermekük gondozásáról. Örökbefogadó szülők lehetnek fiatalok, akik úgy érzik, nem képesek a gyermek gondozására, vagy a gyermek apja elhagyta őket, vagy az apa nem is tud róla, hogy ilyen helyzetbe kerültek, ezért nem látnak más kiutat, mint az örökbefogadást. Sokszor a terhességek titkoltak, ez még nehezebbé teszi a helyzet megfelelő megoldását. De az örökbefogadás nem csak fiatal szülőkre jellemző, azért is létrejöhet, mert a vér szerinti szülők szegények, nincs megfelelő támogató közegük, esetleg már több gyermeket nevelnek, és nem tudnak további gyermek nevelésére vállalkozni. Előfordulnak házasságon kívüli kapcsolatból született gyermekek is, ahol a család, a pár egyik tagja emiatt nem tudja befogadni a gyermeket. Vannak olyan szülők is, akik a gyermeküket nem tudták megfelelően nevelni vagy elhanyagolták, bántalmazták, így nem volt más megoldás, mint kiemelni a gyermeket a családból. Fontos hangsúlyozni, hogy senkinek nem könnyű lemondani a gyermeke neveléséről, még akkor sem, ha látszólag a körülmények nem erre utalnak.

Minden örökbefogadott gyermeknek együtt kell élnie azzal a veszteséggel, hogy nem nevelkedhet vér szerinti családjában. Ha valamilyen oknál fogva nem csecsemőként kerül örökbefogadó családba, további feldolgozandó veszteséggel kell számolni. Az örökbefogadott gyerekek múltja sokféle lehet. Lehet, hogy a vér szerinti anyjuk nem mond le a születésük után róluk és eleinte nevelőszülőkhöz kerülnek. A nevelőszülőknél is szenvedhetnek veszteségeket, melyek minden jóindulat ellenére elkerülhetetlenek. A nevelőszülőket arra

képzik, hogy neveljék a gyermeket, míg vissza nem gondolható a vér szerinti családjába, vagy örökbe adhatóvá válik. Az ideiglenes nevelés miatt a nevelőszülő nem biztos, hogy képes olyan kapcsolatot kialakítani a gyermekkel, ami segíti a biztonságos kötődés létrejöttét. Továbbá a nevelőszülőknél gyakran változik a szociális környezet, hiszen újabb nevelt gyerekek kerülnek oda, illetve elkerülnek onnan azok a gyermekek, akiket a nevelőszülő visszagondoz eredeti családjába vagy akik örökbefogadó családba kerülnek. Ha örökbefogadás miatt a gyermek elkerül a nevelőszülőktől, akkor az ottani kapcsolatait is meg kell gyászolnia. Az is előfordul, hogy a gyermeknek vannak vér szerinti testvérei is. Szerencsés esetben a vér szerinti testvérek ugyanabba a családba kerülnek, de ez nem mindig alakul így.

További lehetőség még, hogy a gyermek egy ideig a vér szerinti családjában élt, ám a vér szerinti szülők nem tudták megfelelően ellátni, vagy elhanyagolták, bántalmazták, ezért kiemelték a gyermeket a családjából. Akár pozitív, akár negatív emlék a gyermek számára a vér szerinti és nevelő családokban eltöltött idő, mindenképpen meg kell gyászolnia az elveszített kapcsolatokat. A fent említett okok miatt fontos tudni, hogy a barátkozás alatt és az örökbefogadás kezdetén a gyermek éppen veszteségeket él át. Tehát a szülő első feladata a gyermek ellátása és a vele való kapcsolat kialakítása mellett, a gyermek segítése veszteségeinek feldolgozásában. Amennyiben a gyermek a szülőtől nem kap segítséget, és a veszteség nem kerül feldolgozásra, a gyermek fejlődése eltérhet az optimálistól, és a kettejük kapcsolatában is nehézségekkel kell számolni.

Elméleti kitérő a veszteségekről

Veszteségek meghatározása

Az ember számára veszteségélményt okoz minden olyan dolognak vagy tulajdonságnak az eltűnése, megszűnése, amely az egyén számára fizikai, érzelmi vagy pszichológiai szempontból jelentős volt. A veszteségen nemcsak egy fontos személy halálát, elvesztését értjük, hanem a különböző elképzelések, tervek elvesztését is. Örökbefogadás esetén veszteség például a vér szerinti gyermek meg nem születése vagy a terhesség, szülés nem megélése.

Ezek alapján néhány példa az emberek életében előforduló veszteségekről:

- halál, vetélés általi veszteség
- komolyabb betegség
- elválás, elszakadás fontos személytől, tárgytól, helytől
- megbecsültség, közösség elvesztése
- pszichés veszteségek: bizalom, önbecsülés, remények, vágyak, ideálok elvesztése

A gyász és veszteség következtében természetes módon az alábbi az érzések és viselkedések fordulhatnak elő leggyakrabban:

- csalódottság, düh, harag
- a veszteség tagadása
- extrém fájdalmas levertség, csüggedés
- a külvilág iránti érdeklődés megszűnése
- elfordulás minden olyan tevékenységtől, dologtól, ami a gyászoló személynek korábban fontos volt
- féltékenység, irigység

Ezeknek a reakcióknak, érzelmeknek a leküzdése az egyéntől nagyon nagy erőfeszítést igényel, és ehhez időre van szükség. Ezt a folyamatot nevezzük gyázmunkának. A

vesztésüket követő gyász-állapotban megfigyelhetőek egymást követő meghatározott fázisok. Ezek egymástól érzelmi állapotban és viselkedésben különböznek:

- 1. Sokkos állapot: bénultság, hitetlenkedés, a realitás tagadása
- 2. Tiltakozás: ellenségesség, düh, bánat, bűnbánat, tétováság, céltalanság
- 3. Kétségbeesés, szomorúság: az egyén gondolatait a veszteség tárgya köti le
- 4. Gyógyulás: kapcsolatok újraépítése

Hogyan dolgozzuk fel a veszteségeket?

A veszteségeket nagyon sokféleképpen dolgozzák fel az emberek. Ezek közül, azonban nem mindegyik bizonyul hatékonynak.

Hatékony módszerek: azok, melyek a gyászoló szükségletei alapján működnek, azaz, ha valakinek ideiglenesen magányra és befelé fordulásra van szüksége a gyász alatt, akkor ezt megélhesse, azaz hagyják őt szomorkodni, sírni, ha pedig támogatásra vágyik, akkor legyenek olyan elérhető emberek az életében, akik tudnak neki segíteni, meghallgatják, támogatják, elviselik a szomorúságát. A veszteségekkel való megküzdésben mindenképpen sokat segít, ha vannak olyan szociális kapcsolataink, ahol megélhetjük az elfogadást és amelyek támaszt nyújtanak a veszteségek feldolgozásához.

A veszteségekkel mindenképpen foglalkozni kell, tehát nem hatékonyak azok a módszerek, melyek nehezítik a pszichológiai gyázmunka fájdalmas elvégzését. Ilyenek például az elkerülés, a tagadás és az idealizálás.

19.1. A gyermek veszteségei

A vér szerinti családjában nem nevelkedhető gyermekek által átélt veszteségek típusai

A fejezetben áttekintjük, hogy az örökbefogadásra kerülő gyermekek milyen veszteségekkel kerülnek a családba és ezeket hogyan lehet kezelni. A fejezet célja, hogy az örökbefogadó szülők minél kompetensebben segítsék a gyermek veszteségeinek feldolgozását.

Minden örökbefogadott gyermek veszteséggel kerül az új családjába, hiszen még az újszülött korban örökbefogadott gyermekeknek is veszteség az, hogy vér szerinti anyjuk lemondott a nevelésükről, nem a vér szerinti családjukban nőnek fel. Ennek hatására a gyermekben kialakulhat másság-érzés, hiszen az emberek többsége a vér szerinti családjában nevelkedik fel. Különösen nehéz a gyermekek számára feldolgozni azt, ha vannak a vér szerinti anyjának gyermekei, akiket otthon nevel. Ilyenkor a gyermek, sőt akár az örökbefogadó szülők gyakran nem értik, hogy miért pont róla mondtak le.

Az örökbefogadó szülőknek mindenképpen tanácsos annyi információt összeszedni a gyermek múltjáról, amennyit csak tudnak, hogy legalább magukban rakják össze a történetet, egy számukra is elfogadható motivációval, indokkal, hogy miért került az adott gyermek örökbefogadásra, hiszen így a gyermek is könnyebben tudja ezt a veszteséget feldolgozni.

A gyermek veszteségeinek lehetséges típusai:

- a vér szerinti szülője nem tudta vállalni a nevelését;
- elszakad a korábbi családjától, kiszakad a közösségből, ahol korábban élt;
- nem ismerhette meg a vér szerinti testvéreit, vagy nem is tudja, hogy vannak-e egyáltalán vér szerinti testvérei;
- elveszítheti az emlékeit;
- vér szerinti szülő halála;
- 14 éves kora után valamilyen oknál fogva nem tudja megtalálni a vér szerinti családját,
- vágyak, remények, fantáziák elvesztése;
- esetleges elmaradások a fejlődésben, egészségügyi vagy pszichés problémák;
- a gyermek saját származását is megélheti veszteséggént, ha ezt nem kezeli helyesen az örökbefogadó szülő.

A gyermek emlékeinek megőrzése érdekében javasolt, hogy az örökbefogadó szülők készítsenek egy könyvet a gyermek korábbi életéről, amelybe minél több emlék, fénykép vagy a nevelőszülőktől kapott bármilyen más anyag bekerülhet, ami segít megőrizni a gyermek korábbi életének történetét. Beleírhatnak személyes élményeket is, de készíthetnek a szülők fényképet a barátkozás alatt is. Minden olyan információt, ami a gyermek korábbi életével kapcsolatos és legálisan tudható, azt az örökbefogadó szülőknek kell megszereznie a gyermek számára, és az emlékei folytonosságát is így tudják megőrizni.

19.2. Az örökbefogadó szülők veszteségei

A fejezet célja, hogy felhívja az örökbefogadó párok figyelmét saját veszteségeik feldolgozásának fontosságára. Ennek érdekében végig vesszük az örökbefogadó szülők legtipikusabb veszteségeit, illetve azt is, hogy milyen módon lehet ezeket feldolgozni.

Az örökbefogadó szülők veszteségeinek típusai.

Az örökbefogadó szülők általában számos veszteségen és nehézségen mehetnek keresztül, amíg eljutnak az örökbefogadásig. Ezek a veszteségek szorosan összefüggnek a meddőség problémakörével.

- Meg nem született gyermek és arról való irreális fantáziák
- Vetélések, elveszített gyermekek
- Sikertelen meddőségi kezelések
- Az idő múlásával összefüggő veszteségek
- Anyagi veszteségek

Fontos, hogy az örökbe fogadni szándékozók dolgozzák fel korábbi veszteségeiket és fogadják el, hogy nem vér szerinti gyermekük lesz. Ha a veszteség-feldolgozás nem történik meg, akkor az örökbefogadó szülők irreális elvárásokat támaszthatnak gyermekük felé, aminek ő nem tud megfelelni.

A veszteségek nemcsak egyéni szinten jelenhetnek meg. A meddőség és az örökbefogadás miatt problémák jelentkezhetnek az egyén kapcsolataiban. Néhány példa:

- konfliktusok a házastársi kapcsolatban
- konfliktusok a szülőkkel az örökbefogadás miatt
- elszigetelődés, a baráti kapcsolatok minőségének romlása

A veszteségek feldolgozása

A veszteség feldolgozásához fontos, hogy a veszteség miatt átélt érzések kimondva, elfogadva, megengedve legyenek. Előfordul, hogy a pár tagjai olyan szerepmegosztást alakítanak ki, melyben az egyik fél, általában a férfi, támogatóként lép fel, így ő kevésbé kér segítséget, vagy nem mondja ki saját veszteségeit.

Nagyon fontos, hogy ez a szerep ne állandó legyen, és a pár mindkét tagja kimondhassa saját veszteségeit és megélje a támogatást. Az is lényeges, hogy mind a ketten eljussanak az örökbefogadás teljes elfogadásáig és figyeljenek arra, hogy ebben a folyamatban hol tart a másik.

Az örökbefogadásban az örökbefogadó szülők veszteségének feldolgozása kulcsfontosságú, hiszen a gyermek veszteségeit is neki kell majd kezelnie.

Márpedig, ha saját negatív élményeiket még nem tudták teljesen feldolgozni, akkor nem képesek a gyermek felé megfelelően viszonyulni, és segíteni őt abban, hogy a veszteségeit megfelelően dolgozza fel.

19.3. A vér szerinti szülők veszteségei, a vér szerinti szülők elfogadásának szerepe a gyermek életében

A vér szerinti szülők veszteségei

Az örökbefogadás során a gyermek vér szerinti szülei is súlyos veszteségeket szenvednek el. Az örökbeadó anyák számára - amellet, hogy számos ok miatt nem tudják vállalni gyermekük nevelését - trauma az életükben az, hogy le kell mondjanak gyermekükről. A gyermekükről való lemondás igen intenzíven érinti az örökbeadó szülőket, gyakran hosszú időn keresztül levertek lehetnek. Sokszor a veszteségélmény nem azonnal, hanem akár évekkel később is jelentkezhet, amikor olyan élethelyzetbe kerülnek, amelyben esetleg már vállalható lenne a gyermek.

A veszteségüket a vér szerinti szülők amiatt is nehezebben tudják feldolgozni, mert gyakran az örökbeadást titkolják a környezetük elől, érzéseikről nem beszélhetnek. A társadalom

szemében az abortusz szokványos dolognak számít, de az örökbeadást sokan elítélik, ezért ez nem vállalható, nem lehet róla beszélni. A titok súlya egész életen át nyomaszthatja a vér szerinti szülőket. Ezért próbálják az egész történetet ők maguk is elfojtani vagy egyéb módon elhárítani. Mivel a vér szerinti szülőknek az örökbefogadás engedélyezését követően nincs joguk keresni gyermeküket és az örökbefogadó családok legtöbbször nem szeretnék tartani az anyával a kapcsolatot, a vér szerinti anya gyakran nem hall többet a gyermekéről, csak fantáziálhat róla. Jó lenne, ha a vér szerinti szülők elbúcsúzhathának a gyermeküktől, ha lenne a gyermekről fényképük, amit megőrizhetnek.

Bár a vér szerinti szülőkkel való folyamatos kapcsolattartás sok esetben megnehezítheti az örökbefogadó szülői szerepének kialakulását, mégis nyílt örökbefogadás esetén, egy-két képet érdemes küldeni a gyermekről, hogy a vér szerinti szülő saját veszteségeit könnyebben fel tudja dolgozni. A későbbi esetleges kapcsolattartás szabályairól előre meg kell állapodni, ez jelenthet egy-két fényképet vagy levelet a gyermek fejlődéséről. Ha a megállapodás szerinti kapcsolattartás valósul meg, az megnyugtató a vér szerinti szülőknek és az örökbefogadóknak is.

A vér szerinti szülő elfogadásának szerepe a gyermek életében

A vér szerinti szülő fontos szerepet tölt be a gyermek életében, bár nem ő neveli fel, életet adott neki és a gyermek génjei is a vér szerinti családhoz kötik őt. A gyermek egészséges identitásának kialakulásához elengedhetetlen, hogy az örökbefogadó szülő elfogadja a gyermek vér szerinti szülőjét, ezáltal a gyermek is el tudja fogadni személyiségének ezt a részét.

19.4. Érzékenyítés a gyermek és a vér szerinti szülők veszteségeinek megértésére

Az előző pontokban tárgyalt szempontok miatt szükséges, hogy az örökbefogadó szülő foglalkozzon a gyermek és a vér szerinti szülő veszteségeivel is. A fejezet célja, hogy az örökbefogadó szülők megértsék a veszteségek szerepét az örökbefogadásban.

Miért nehéz a vér szerinti szülők veszteségeit elfogadni?

Az örökbefogadó szülők számára nehézséget okozhat elfogadni a vér szerinti szülőt. Egyrészt sérelmezhetik, hogy míg nekik nem születhetett vér szerinti gyermekük, addig ezek az anyák lemondanak a sajátjukról. Előfordul, hogy nem a gyermekről való lemondást vagy annak okát nem tudják esetleg elfogadni a szülők, hanem a vér szerinti anya vagy apa történetét. Akadnak nehezebben megérthető történetek, azonban még ilyenkor is vannak olyan tényezők, amelyek indokolják a vér szerinti szülő viselkedését és segítik az elfogadást. Fontos, hogy az örökbefogadó szülők minden esetben próbáljanak empátiákkal viszonyulni a vér szerinti szülőkhöz.

Az örökbefogadó szülő a gyermek veszteségeit segítsen feldolgozni, a vér szerinti szülők veszteségeit, történetét, motivációját pedig igyekezzon elfogadni, hisz ez segíti majd abban, hogy a gyermekének is elfogadható módon, pozitív beállítódással beszéljen a vér szerinti szüleiről.

Gondolják végig, hogy milyen okok miatt adhatják örökbe a gyerekeiket a vér szerinti szülők. Ezek közül melyek azok az okok, amelyek Önök számára is elfogadható indokok egy gyermek örökbeadására. Milyen vér szerinti szülőt tudnának nehezen elfogadni (személyisége, stílusa, körülményei stb.)?

A gyermek veszteségeinek szerepe az örökbefogadásban

Az első időszakban a hön áhított boldogság a gyermek részéről elmaradhat. Ezért semmiképp ne hibáztassák gyermeket. A gyermeknek aktuálisan veszteségélményt okoz, hogy a megszokott közegéből kiszakítják. Amennyiben a szülő felismeri a gyermek veszteségeit, elfogadja és segít a gyermeknek abban, hogy feldolgozza ezeket, ez a kettejük kapcsolatát meg fogja erősíteni, mert a gyermek megtapasztalja, hogy a szülő elérhető, megbízható és megértő.

19.5. A veszteség feldolgozásának módjai, az örökbefogadó szülők szerepe az örökbefogadott gyermek veszteségeinek feldolgozásában

Az eddigi fejezetekben áttekintettük az örökbefogadás szereplőinek veszteségeit. Ebben a fejezetben arról lesz szó, hogy az örökbefogadó szülő hogyan segítheti gyermekét a veszteségek feldolgozásában.

A gyermek veszteségeinek feldolgozásához tehát szükséges, hogy az örökbefogadó szülők maguk is és elfogadják saját veszteségeiket és az örökbefogadást.

Fontos, hogy a pár mindkét tagjának veszteségei felszínre kerüljenek és fel legyenek dolgozva az örökbefogadás előtt, hiszen csak ezután tudnak igazán a gyermekük veszteségeinek feldolgozására figyelni.

Az örökbefogadó szülők szerepe a gyermek veszteségeinek feldolgozásában

Az örökbefogadott gyermekek legfontosabb vesztesége a vér szerinti család és az esetlegesen ezt követő gondozási személyek elvesztése. Az örökbefogadó szülőnek a gyermek veszteségfeldolgozása szempontjából fontos feladatai vannak.

- Elfogadja a gyermeket saját gyermekének, képességeivel, adottságaival, temperamentumával, származásával együtt.
- Nyíltan beszél a gyermekkel arról, hogy örökbefogadott.
- Nyíltan beszél a gyermek történetéről.
- Lehetővé kell tennie, hogy a gyermek is nyíltan beszélhessen az

örökbefogadásról.

- A gyermek felmerülő kérdéseire őszintén az általa birtokolt információk szerint válaszol.
- Lehetővé teszi, hogy a gyermeke beszéljen az örökbefogadással kapcsolatos fájdalmairól, negatív gondolatairól.

A gyermeknek úgy kell éreznie, ő mindig is tudta, hogy örökbefogadott, nem emlékszik rá, hogyan mondták el neki. Az a jó, ha úgy beszél az élettörténetéről, hogy abban elférnek korábbi élményei, emlékei is. Fontos, hogy az örökbefogadó szülő az örökbefogadás tényét ne úgy mesélje el, mint a saját veszteségtörténetét. Nem jó üzenete van az ilyen típusú történeteknek, hogy például anyának beteg volt a hasa, nem lehetett kisbabája, ezért inkább örökbefogadtunk téged. Üzenete: nem tudtam megszülni azt a gyermeket, aki tökéletes, okos, ügyes, szép lett volna, kénytelen voltam beérni veled. Ehelyett a szülő úgy beszéljen az örökbefogadásról, mint egy számára pozitív élményről. Ehhez természetesen szükséges, hogy számára tényleg pozitív legyen az örökbefogadás.

Gyakran előfordul, hogy a gyermek azt kéri örökbefogadó anyjától, hogy játékból szülje meg vagy szoptassa. Ez a játék korrekciós élményként gyógyító is lehet, de fontos a játék végén mindig tudatosítani a gyermekben, hogy ez egy nagyon jó játék volt, de „csak” játék. Ilyenkor a gyermek azt jelzi, hogy számára fájdalmas, hogy őt nem az örökbefogadó anyja szülte. Ezt nyugodtan megfogalmazhatjuk számára így: „Biztosan szomorú vagy, hogy nem az én hasamban voltál, én is ezt szerettem volna, de most már itt vagyunk egymásnak örökre. Most már mindig én leszek az anyukád. A vér szerinti anyukád is biztosan örül(ne) annak, hogy milyen jó helyen vagy”. Ha ezt így kommunikáljuk a gyermek felé, akkor a korrekciós élmény gyógyító hatású lesz, de az igazságtól nem térünk, nem térhetünk el.

Tehát az örökbefogadó szülő fogadja el a gyermek jelzéseit, bármilyen formában érkeznek is azok. Hisz ő a gyermek legjobb terapeutája, tudnia kell, hogy akit nevel, veszteségekkel került hozzá, és segítenie kell a gyermeket traumatikus élményeinek feldolgozásában.

Nagyobb gyermek örökbefogadása esetén mindenképpen segíteni kell a gyermeket abban is, hogy meggyászolja a nevelőszülővel való elvesztett kapcsolatát. A kezdeti időszakban a kapcsolatot érdemes szüneteltetni a nevelőszülővel, és csak a fényképek alapján beszélgetni róluk azért, hogy a gyermeknek világos legyen, hogy most már az örökbefogadó szülőkkel él. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincs dolga az örökbefogadó szülőnek a nevelőszülővel.

A kezdeti időszakban a gyermekek gyakran felemlegetik a nevelőszülőt és az ottani életüket, ezek tökéletes pillanatot adnak az örökbefogadó szülőknek, hogy segítsék gyermeküket a gyászolásban. Ilyenkor nagyon fontos meghallgatni a gyermeket, amíg nevelőszülőről mesél. Ha a gyermek nem beszél a nevelőszülőknél eltöltött időszakról, akkor az örökbefogadó szülőknek kell alkalmat teremteni arra, hogy előkerüljön a téma, például képek nézegetésével.

Ha a gyermek azt tapasztalja meg, hogy az előző életéről is mesélhet, akkor a nevelőszülővel való kapcsolatának elvesztését könnyebben fel tudja dolgozni. Ha a gyermek már meggyászolta a nevelőszülővel való kapcsolatát, pszichológussal konzultálva tanácsos visszalátogatni a nevelőszülőhöz.

Kérdések a modul elsajátításához:

Otthon gondolják végig, hogy eddigi életük során milyen veszteségek érték Önöket (nem csak örökbefogadással kapcsolatos) és ezeket hogyan dolgozták fel, mik/kik segítettek a feldolgozásában. Ezek után beszéljék át, akár írják fel saját, az örökbefogadással kapcsolatos veszteségeiket, és gondolják végig, hogy ezeket feldolgozták-e már? Szükség esetén milyen segítséget vennének igénybe a további feldolgozáshoz (támogató szociális kapcsolatok, szakember segítsége)?

Milyen veszteségek érhetik a gyermeket örökbefogadás előtt?

Mit gondol, hogyan élheti át a vér szerinti szülő a gyermekétől való elszakadást?

Mit gondol, hogy ezek a veszteségek milyen formában nehezítik a barátkozást, a gyermek és a szülő összeszokását?

20. A KÖTÖDÉS SZEREPE A GYERMEK ÉLETÉBEN

20.1. A gyermek fejlődésének alapfeltételei

A gyermek személyiségének és szociális készségeinek fejlődésében az öröklött és biológiai tényezők mellett nagyon nagy szerepe van a környezetnek is, ahol felnő. A korai személyes kapcsolatok minősége igen nagy hatással van a gyermek későbbi szociális, érzelmi fejlődésére.

A korai kötődés a gyermek veleszületett képessége arra, hogy az őt gondozó személy gondoskodását fenntartsa. A kötődés kialakulásában szerepet kap az elsődleges gondozó (általában az anya) megfelelő készsége a csecsemő szükségleteire. Ez azt jelenti, hogy a gondozó felismeri a gyermek szükségleteit, és megfelelően reagál azokra. Ha ez nem történik meg, vagy nem ez történik, akkor a kötődés képessége sérül. Maga a korai kötődés csak az első életév harmadik negyedére kezd kialakulni a gondozó és a gyermek között, de a társas kapcsolatok gyökerei az élet legkorábbi időszakára nyúlnak vissza (pl.: mosoly, szemkontaktus).

A csecsemő elsődleges jelzése a sírás. A gondozó jó esetben felismeri a csecsemő/kisgyermek sírásának jellegét, és reagál azokra. A sírás a későbbiekben is fontos jelzés a szülők részére, a gyermek irányából. Ezért nagyobb gyermek örökbefogadása esetén is a sírást kommunikációs jelzésként kell értelmezni.

A kötődés hétköznapi nyelven azt jelenti, hogy a gyermek a gondozóit megkülönbözteti a környezetében lévő többi embertől. Egy 4 hónapos csecsemő még mindenkire mosolyog, bárki felveheti, egy 8 hónapos azonban a szülei jelenlétét igényli, őket hívja, más személy jelenléte nem nyugtatja meg.

20.2. A mély és tartós kötődés fogalma és jelentősége

A fejezetben részletesen tárgyaljuk, a kötődés jellemzőit, a kötődési típusokat. Továbbá azt is, hogy milyen nehezítő tényezők akadályozhatják az örökbefogadó szülő és az örökbefogadott gyermek közötti megfelelő kapcsolat kialakulását.

20.2.1. A kötődés jellemzői

A kötődésnek vannak megfigyelhető jellemzői, ezek a következők:

- a csecsemők megpróbálnak a gondozó közelében maradni, és ez a közelség keresés főleg stresszel teli szituációk esetén lesz nagyon jellemző;
- az elsődleges gondozó jelenléte elősegíti a környezet bátor felfedezését és megismerését;
- félelemkeltő esemény a kötődési személy közelében kevésbé okoz stresszt;
- a gondozótól való elválás nyugtalanságot, tiltakozást vált ki a gyermekekből.

A felsorolt jellegzetességek két és fél – hároméves korig igen erősen jellemzik az anya és a gyermek közötti kapcsolatot. Később a gyermek már könnyebben eltávolodik az anyától, nem okoz akkora stresszt számára, megtanulja, hogy az elsődleges gondozó akkor is létezik, ha ő nem látja éppen.

20.2.2. Kötődési minták

Rengeteg kutatást végeztek a kötődéssel, kötődési viselkedéssel és a kötődés minőségével kapcsolatban, és ezekből a kutatásokból arra következtettek, hogy van négy féle, élesen elkülöníthető mintázat, ami megjelenik a gyermekeknél, azaz minden anya-gyermek páros nagy biztonsággal besorolható ennek a négy kategóriának egyikébe. Ainsworth alapján a négy kategória a következő:

- biztonságos kötődés
- bizonytalan elkerülő kötődés
- bizonytalan ambivalens kötődés
- zavart kötődés

Mind a négy mintázat megtalálható vér szerinti gyermeket nevelő családokban is. A kutatás szerint a vér szerinti gyermeket nevelő családok 68%-ában alakul ki biztonságos kötődés, 15-15%-ban elkerülő vagy ambivalens kötődés, a zavart kötődési mintázat nagyon ritka. Ebből is látszik, hogy a biztonságos kötődés kialakítása nem a vér szerinti kapcsolattól függ. A kötődés kialakításában nagyon nagy szerepet játszik a gyermek elsődleges gondozója. A kötődés mintázata felnőttkorban is jellemző. Ha az elsődleges gondozó (általában az anya) saját kötődési mintája nem biztonságos kötődés, akkor előfordulhat, hogy ugyanazt a mintát adja tovább a gyermekének, amellyel ő is rendelkezik.

Természetesen az örökbefogadó szülők is saját mintájukat közvetítik a gyermek felé. Érdekes tehát végig gondolnia minden leendő szülőnek a saját szüleivel való kapcsolatát.

A bizonytalan kötődésű gyermekek 2 alcsoportja (ambivalens, elkerülő) abban különbözik egymástól, hogy a gyermek a kötődési stratégiáját a gondozó viselkedése alapján hogyan alakította ki. Ridegebb, távolságtartóbb gondozók mellett a gyermek elkerülő stratégiát tanul meg, így tudja elviselni a gondozó érzelmi hidegségét. Az elkerülő kötődésű gyermek nem fejezi ki a szükségleteit, érzelmeit, nehezen megközelíthető.

Azok a gyermekek válnak ambivalens kötődésűvé, akik olyan gondozó mellett nőnek fel, akik egyszer barátságosak, közvetlenek, máskor pedig elhanyagolóak a gyermekkel. Ez nem a gyermek viselkedésétől függ, hanem inkább a gondozó hangulatától. Az ambivalensen kötődő gyermek úgy érzi, hogy nem tudja kiszámítani a gondozó hangulatát, ezért kapcsolataiban állandóan a szeretet megnyilvánulását keresi, viszont saját reakcióit sem tudja kiszámítani és nem mindig tud a pozitív közeledésre megfelelően válaszolni.

A zavart kötődés nagyon ritkán fordul elő, leginkább erősen bántalmazott vagy pszichésen beteg gyermekeknél figyelhető meg. Ennek jelei elég szembetűnőek: váratlan helyzetben történő, nem odaillő furcsa hangadások és mozgásformák, a viselkedés lefagyása, érzelmi és kapcsolódási képtelenség.

A kötődési minták különbségei háttérben álló tényezők kutatásában a kutatók leginkább az anyák magatartására összpontosítottak. Megfigyeléseik alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a biztonságos kötődés kialakulásában igen nagy szerepe van az anyai válaszreakciónak. Ezek olyan viselkedések az anya részéről, amelyek megfelelnek a gyermek szükségleteinek, az anya tehát érzékeny a gyermek jelzéseire és azokra megfelelő módon reagál. Pl. ha éhes, akkor megeteti, ha bepisilt, tisztába teszi. Ehelyett a nem válaszreaktív anya a gyermek sírásait nem tudja megkülönböztetni, így azokra nem, vagy rosszul reagál.

Négy olyan viselkedéses megnyilvánulást írtak le, amelyből leginkább következtetni lehet az anyai szenzitivitásra: milyen gyorsan válaszol a gyermek sírására, milyen hosszú és milyen gyakori szemkontaktust tart fenn a gyermekkel, milyen a köztük lévő testi kontaktusok gyakorisága, minősége, és mennyire alkalmazkodik etetéskor a gyermek szükségleteihez.

4. ábra. A szülői viselkedések által kialakított kötődési minták (Forrás: <http://www.artima.hu/kotodes-szakitas-miegymas/>)

A csecsemő oldaláról nézve lényeges szempont lehet a csecsemő temperamentuma is. Bár a temperamentum nem befolyásolja egyértelműen a kötődés minőségét, mégis hatással van az anya és a csecsemő közötti kapcsolatra. Mivel a temperamentum többnyire öröklött tulajdonságok összessége, így örökbefogadás esetén gyakrabban előfordulhat, hogy a szülő és a gyermek habitusa eltér. Ha az anya az össze nem illés iránt nem elfogadó, rugalmatlan, a gondozás során frusztrálódhat, szoronghat és inkompetensnek éli meg magát. Mindez nehezíti a biztonságos kötődés kialakításának folyamatát.

Ezek alapján manapság egyre inkább elfogadottá válik az a tény, hogy a kötődési kapcsolat minőségét nem kizárólagosan az anya vonásai határozzák meg. Nem csak a csecsemőknek van szüksége válaszkész anyára az optimális kapcsolat kialakításához, hanem az anyának is fogékony csecsemő kell ahhoz, hogy kompetensnek érezze magát a kapcsolatban.

20.2.3. Az örökbefogadó szülő és az örökbefogadott gyermek kapcsolatát nehezítő tényezők

Az örökbefogadott gyermeknek és az örökbefogadó szülőnek számos pszichológiai problémával kell szembenézniük az új kapcsolat kezdetén, és ezek a problémák nagy hatással lehetnek mind a gyermek további érzelmi fejlődésére, mind az örökbefogadás sikerességére. A gyermek érkezése mindenféleképpen megváltoztatja a család addigi életét, és ez hatványozottan igaz az örökbefogadó családokra. Sokszor a leendő szülőket nagyon váratlanul éri a hír, hogy nemsokára gyermekük lehet, hisz elképzelhető, hogy az alkalmassági vizsgálat már, 2-3 éve történt, és az azóta eltelt időben a szülők megpróbálták elterelni, lekötni a figyelmüket, nem foglalkoztak intenzíven az örökbefogadás gondolatával, nem készültek folyamatosan a gyermek érkezésére. A szülők ilyenkor nagyon megrémülnek az első pillanatoktól, napoktól, hetektől. Előfordul, hogy pár hetük sincs arra, hogy felkészüljenek a gyermek fogadására, így elképzelhető, hogy zaklatottak, zavartak, bizonytalanok abban az időszakban, amikor a gyermekük megérkezik a családba.

Amíg nem alakul ki a gyermek biztonságérzete, elképzelhető, hogy ragaszkodik bizonyos dolgokhoz, szokásokhoz, melyek a biztonságot nyújtják számára. Nagy segítség a

gyermeknek, ha a szülők, toleránsak a gyermekkel, próbálnak a szükségleteihez igazodni, és nem a gyermeket átalakítani a kezdeti időszakban.

A biztonság megteremtése szempontjából nagyon fontos, hogy a kezdeti időszakban a gyermeket ne árásszák el újabb ingerekkel, amíg meg nem szokja az új lakóhelyét.

Mindez azért kiemelkedően fontos örökbefogadás esetén, mert a hosszú várakozás során a szülők felhalmozhatnak játékokat, tárgyakat, amelyet szeretnének megosztani a gyermekükkel. A gyermek számára ezek az ismeretlen tárgyak azonban eleinte akár ijesztők is lehetnek.

Jó, hogy a gyermek hozhatja magával a régi játékeit, ruháit az előző életéből. Ez biztosítja az átmenetet előző életükből az új családba. Eleinte ezeket a játékokat, ruhákat, tárgyakat ne cseréljük le az általunk vásárolt dolgokra, ezzel is segítünk a gyermeknek, hogy megszokja új környezetét.

A kezdeti időszakban az elsődleges cél tehát az, hogy a szülők megteremtsék a gyermek biztonságérzetét. Ezt azzal tudják elősegíteni, ha figyelnek a gyermekre, a gyermek igényeire, ha türelmesek, elfogadók, az esetleges furcsa viselkedéseivel szemben, és ha megpróbálnak minél több időt a gyermekkel tölteni.

Adjanak időt a gyermeknek, ne várják el, hogy a gyermek azonnal beilleszkedjen a családba, apunak és anyunak szólítsa őket. Ha a kötődés megfelelően halad, úgyis érezni fogják a gyermekben, mikor tudja magát „elengedni”. A bizalom teljes kialakulására általában hosszabb időt kell várni

Ahhoz, hogy valódi családról beszélhessünk, a biztonságérzet kialakulása mellett nagyon fontos a kötődés kialakulása is a szülő és a gyermek között. Örökbefogadás esetén számos múltbeli tapasztalat nehezíti ennek megvalósulását, ezért lényeges, hogy a szülők, türelmesek legyenek és biztosítsák a gyermeknek a biztonságos kötődés kialakulásához szükséges feltételeket. Nekik is nagy szerepet kell vállalniuk abban, hogy ez a kötődés a születés előtti kilenc hónap és a születés utáni hónapok, évek közös élményeinek hiányában is megvalósuljon.

20.3. A korai biztonságos kötődés sérülése és korrigálásának lehetőségei

Az örökbefogadott gyermekek életében, általában van egy hosszabb-rövidebb időszak, amikor még nem az örökbefogadó családjuknál élnek. Ez az időszak, az ekkor történt változások, a gondozók személyének váltakozása (vér szerinti család, később akár több nevelőszülő), a gondozói szeretet esetleges hiánya, vagy bántalmazó gondozói magatartásformák mély nyomot hagyhatnak bennük, ez megnehezítheti alkalmazkodásukat, későbbi szociális kapcsolataik kialakítását. Az örökbefogadó családok esetében fontos kérdés az, hogy képes-e

a gyermek túltenni magát ezen a korai, elválasztással kapcsolatos tapasztalatokon, és képes-e kötődést kialakítani az örökbefogadó szülővel.

Már maga a tény, hogy új helyre kerül a gyermek, számára is szorongást okozhat, arról nem is beszélve, hogy nagy valószínűséggel az új hely, merőben más, mint amit már megszokott. Hirtelen úgy érezheti magát, mint aki egy idegen bolygóra csöppent, minden idegen, furcsa és szokatlan. Mindezek hatására olyan mértékű szorongást élhet át, melynek következtében az első időszakban előfordulhatnak alvási, evési, ürítési problémák, visszaesések egy korábbi fejlettségi szintre.

Természetesen az sem mindegy, hogy a gyermek az örökbefogadás előtt milyen élményeken ment keresztül, milyen környezetben élt. Ha az örökbefogadás előtti időszakban nem volt lehetősége megélni egy folyamatos, stabil kapcsolatot a gondozójával, az megnehezítheti a későbbi kötődés kialakulását. Amennyiben a gyermek családban élt és a szülőktől (akik lehetnek akár biológiai szülei, akár nevelő szülők) való elszakadás már a kötődés kialakulása után következett be, igaz, hogy a gyermek megtapasztalja az elszakadás veszteség élményét, traumáját, de a korábban megélt kötődési kapcsolat mintájára képes lesz kötődést kialakítani az örökbefogadó szüleivel is. Az örökbefogadott gyermekek többsége általában valamilyen kötődési sérüléssel kerül az új családjába. A kötődés sérülésének mértéke ugyan eltérő lehet, mégis a tapasztalatok szerint a gyermekek különbözőképpen reagálnak ezekre a sérülésekre. Vannak komolyabb sérülésekkel rendelkező, de könnyebben alkalmazkodó gyermekek, akik mégis jól megbirkóznak az őket ért traumákkal az örökbefogadó szülők segítségével, és vannak olyan újszülött korban örökbefogadott gyermekek is, akik kisebb sérüléssel rendelkeznek, mégis rosszul reagálnak az őket ért korai veszteségélményekre. Ezért a kötődés minősége, kialakítása az örökbefogadó szülők személyiségén, gondozási minőségén és a gyermek korai élettapasztalatain és alkalmazkodási készségein múlik.

Néhány tipp arra, hogy hogyan segítheti a szülő a megfelelő kötődés kialakulását

Biztonságos kötődésű gyermek örökbefogadása esetén segítsenek a gyermeknek, hogy a korábbi kötődési kapcsolatainak (szerető nevelőcsalád) elvesztését fel tudja dolgozni.

Ambivalens mintázat esetén a gyermek felé minél inkább állandó, érzelmileg stabil, elfogadó magatartást tanúsítsanak. A gyermek érzelmi bizonytalanságát ne a saját kompetenciájuk hiányaként éljék meg, hanem egy olyan jelenséggé, amit meg fognak tudni oldani.

Elkerülő kötődési mintázat esetén lassabban közelítsenek a gyermek felé, segítsék a gyermeket az érzelmei felismerésében és kifejezésében. Ha elutasítónak érzik a gyermek magatartását, akkor is legyenek megértőbbek és adjanak neki időt az érzelmi kapcsolat kialakulásához.

Zavart kötődési mintázat esetén, és minden olyan esetben, ha nem tudnak megbirkózni a kötődés kialakításával, forduljanak szakemberhez. Az örökbefogadás utánkövetésének szakemberei készséggel állnak rendelkezésükre elakadás esetén.

20.4. A gyermek fejlődésére ható tényezők meghatározása az örökbefogadó szülőkhöz kerülés után

Természetesen az is lényeges kérdés, hogy az örökbefogadó szülők képesek-e kötődni egy nem vér szerinti gyermekhez a terhesség, a szülés, a kezdeti kommunikáció tapasztalatai nélkül. A felmerülő gondok igencsak különböznek azoktól, melyekkel egy nem adoptáló családnak kell szembenéznie a gyermek születése előtt, így az örökbefogadó szülőknek

kevesebb mintájuk van a problémák megoldásában és előfordul az is, hogy kevesebb támogatást kapnak a rokonoktól, barátoktól.

Az első és talán legfontosabb stresszforrás a meddőség ténye, amely számos pszichológiai problémához kapcsolódik. Ilyenek például az alacsony önbizalom, a torzult testkép, szorongás, depresszió, zavarok a házastársi kommunikációban. Ha a leendő szülők az örökbefogadásig nem tudnak megküzdeni ezekkel a problémákkal, sérülhet a családon belüli bizalom és biztonság. Ez megnehezíti azt, hogy befogadják az örökbefogadott gyermeket a családba, hogy melegséget, pozitív érzéseket mutassanak irányába. Ezen kívül az állandó figyelmet igénylő gyermek, aki akadályozza őket a megszokott függetlenségükben, esetleg fel is erősítheti ezeket a megoldatlan érzéseket, így a düh, az ellenségesség érzése a gyermekre irányulhat.

A másik lényeges probléma, hogy a szülőknek akár több évet is kell várni a gyermek örökbefogadására, és az a tény, hogy nincs biztos időpont. Az, hogy állandó készenlétben élnek, növelheti a szorongásukat, ami szintén megnehezítheti a későbbi meleg, elfogadó és érzékeny szülői attitűdöt. További konfliktusok forrásai lehetnek a szülők reményei, elvárásai a gyermekkel kapcsolatban, melyek nagyon sokszor nem felelnek meg a valóságnak.

A szülőknek gyakran kell szembesülniük azzal, hogy miután hazaviszik otthonukba a gyermeket, nyoma sincs az oly áhított boldogságnak, szeretetnek, hisz, ahogy fentebb is láthattuk, ilyenkor a gyermek élete is hatalmas változáson megy keresztül, neki is szüksége van egy bizonyos időre, amíg alkalmazkodik a környezetéhez, feloldódik és képes lesz szeretetet adni és kapni. A szülők számára az elvárások azonban további szorongásokhoz, az elégedettség csökkenéséhez vezetnek.

A biztonságos kötődés megvalósulásához szükséges szenzitív válaszkészség kialakulását is aláaknázhatják bizonyos tényezők: elhanyagoló környezetben nevelkedett, traumatizált múlttal rendelkező gyermekeknél gyakrabban fordulhat elő nem optimális egészségügyi és pszichés állapot, amely esetleg hatással lehet jelzései értelmezhetőségére. Mindez az anyában szorongást idézhet elő, ami megnehezíti azt, hogy a gyermek jelzéseire megfelelően reagáljon.

Természetesen mindezen fenti tényezők nem azt jelentik, hogy az örökbefogadott gyermekek nem képesek biztonságos kötődés kialakítására, és stabil, biztonságos, harmonikus szeretetkapcsolatra, de a szülőknek fontos tudniuk, hogy milyen rizikófaktorok állhatnak a háttérben, és melyek azok a tényezők, melyekre különösen oda kell figyelniük a gyermek nevelése során, különösen a közös életük első szakaszában. Ha türelmesek, odafordulók, elfogadóak a gyermekkel, érzelmileg mindig elérhetőek a gyermek számára, energiát fordítanak arra, hogy megértsék a gyermek jelzéseit, ráhangolódjanak az érzelmi szükségleteire, és képesek ezen szükségletek kielégítésére, megtették a legfontosabb lépéseket ahhoz, hogy boldog kiegyensúlyozott, biztonságosan kötődő gyermeket neveljenek.

Végül meg kell említeni, hogy a kötődés kialakításának szempontjából is lényeges a gyermek nevének megtartása. A kötődési traumát fokozza, ha a gyermek az őt gondozó személy mellett a nevét is elveszíti. A személyiség folytonosságát erősíti, ha a gyermek neve is állandó marad.

Mivel az örökbefogadott gyermek jogilag a vér szerinti gyermek státuszába kerül családnévként a szülők nevét kapja meg, akárcsak egy vér szerinti gyermek. A kérdés így nem is a családnévre, hanem a gyermek utónevére vonatkozik. A jogszabály úgy rendelkezik, hogy a gyermek utónevét meg kell tartani, a gyámhivatal csak kivételesen indokolt esetben engedélyezheti a gyermek utónevének megváltoztatását.

Bár indokolt esetben engedélyezi a jogszabály a gyermek nevének megváltoztatását, mégsem tanácsos azt megváltoztatni, hiszen a gyermek újabb veszteséggé fogja megélni, utónevének megváltozását.

Újszülött örökbefogadása esetén is ajánlott legalább második névként megőrizni a gyermek születéskor kapott nevét, ezzel is jelezve azt, hogy tiszteletben tartják a gyökereit, a származását. A gyermekek számára fontos lehet, hogy tudják, a nevüket a szülőanyjuktól kapták, hisz ez is életük egy jelentős darabkája. Már egy fél éves gyermek is megszokta, megtanulta, hogy hogyan nevezik őt, mit mondanak neki, miközben etetik, fürdetik, gondozzák, másfél-két éves korban pedig már azonosítja magát a nevével, tudja, hogy róla van szó, ha a nevét hallja.

Ebben az életkorban tehát kifejezetten nagy zavart okozhat a gyermekben, ha örökbefogadó szülei új nevet használnak. Megváltozik az egész élete, a körülmények, az emberek körülötte, a neve jelenthet ebben a helyzetben egyfajta állandóságot, ha ettől is megfosztják, még nehezebbé teszi a pszichés alkalmazkodást, a biztonságérzet kialakulását. Természetesen lehet beceneveket használni a későbbiekben, vagy kaphat a gyermek második nevet az örökbefogadó szülőtől, de nagyon fontos, hogy megmaradjon, az eredeti utóneve, amit már megtanult, megszokott, amivel azonosítja magát.

20.5. Az örökbefogadó szülő feladatai a kötődés kialakításában

Végül pár praktikus tanács, amit az örökbefogadó szülők megethetnek azért, hogy leendő gyermekük kötődése erősödjön:

- A barátkozás alatt vigyenek a gyermeknek egy olyan játékot, ami a távollétükben is emlékezteti rájuk.
- A gyermekkel való barátkozáskor tekintsek pozitív előjelnek azt, ha a gyermek a nevelőcsaládjához ragaszkodó viselkedést mutat, ne ijedjenek meg ettől, inkább gondoljanak arra, hogy a gyermek a kötődés képességét elsajátította, így a későbbiekben hozzájuk is fog tudni kötődni.
- A gyermek hazavitele után először a szülőkkel és az együtt élő családtagokkal töltsön sok időt a gyermek a többi távolabbi ismerős, családtag megismertetése a gyermekkel várhat néhány hónapot.
- A kezdeti időkben próbáljanak meg minél jobban ráhangolódni a gyermek igényeire, szükségleteire (például étkezés, alvás) és csak fokozatosan vezessék be saját szabályrendszerüket, természetesen azt is a gyermekre szabva.
- Maradjanak otthon a gyermekükkel minél tovább, a közösségbe kerülés várhat. Még három évesnél nagyobb gyermek örökbefogadása esetén is a törvény biztosít erre lehetőséget.

Kérdések a modul elsajátításához:

Hogyan reagálnának arra, ha azt tapasztalják, hogy a gyermek erősen kötődik korábbi gondozóihoz?

A gyermek kötődését mivel tudják erősíteni, biztonságosabbá tenni?

Vizsgálják meg saját kötődési mintázatukat a szüleikkel, felmenőikkel kapcsolatosan, és amennyiben szükséges, foglalkozzanak családi kapcsolataik rendezésével, korábbi sérelmeik feldolgozásával még a gyermek örökbefogadása előtt.

21. EGYMÁSRA TALÁLÁS

Ebben a fejezetben az örökbe fogadni szándékozó szülők és az örökbe fogadható gyermekek megismerkedéséről, az átgondozás, barátkozás folyamatáról lesz szó. Az örökbe fogadni szándékozóknak ismereteket szereznek arról, milyen szempontok mentén, hogyan történik a gyermek és az örökbe fogadni szándékozóknak illesztése, milyen információkat kaphatnak az örökbe fogadni szándékozóknak a gyermekekről és a vér szerinti szüleikről, családi hátterükről. Ismertetjük, hogyan zajlik a vér szerinti szülővel való találkozás a nyílt örökbefogadásban, mi a jelentősége a kötelező gondozási időnek és az újszülöttek örökbefogadásánál a hozzájáruló nyilatkozat visszavonási lehetőségének - a gyermek születésétől számított hathetes koráig - a vér szerinti szülők részéről.

21.1. Szempontok a gyermek számára legmegfelelőbb örökbefogadó szülők kiválasztásához (Illesztés)

Az „**illesztés**” **alapelve:** nem az örökbefogadóknak keresünk örökbe fogadható gyermekeket, hanem az örökbe fogadható gyermekeknek keressük a legmegfelelőbb örökbefogadói családot.

A lehetséges örökbefogadó szülő kiválasztása:

A lehetséges örökbefogadók kiválasztása illesztési team keretében történik.

A team tagjai:

- örökbefogadási tanácsadó,
- a szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője,
- az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus,
- a gyermek gyámja,
- lehetőség szerint a gyermek nevelője.

Az illesztés szempontjai:

- a gyermek szükségletei,
- a jelentkezési sorrend,
- a házaspárok előnyben részesülnek az egyedülállóként örökbefogadókkal szemben,
- szülő-gyermek korkülönbség törvényi előírásai,
- a családban nevelkedő gyermekek és az örökbefogadandó gyermek közötti korkülönbség (javasolt min.: 2 év),
- a természetes születési sorrend szerinti családba érkezés megléte,
- az örökbe fogadni szándékozóknak gyermekkel kapcsolatos elképzelései,
- az örökbe fogadni szándékozóknak az örökbefogadandó gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárásai és az örökbefogadható gyermekekről beszerzett orvosi, pszichológia szakvélemények, élettörténeti leírások megfeleltetése;
- a gyermek objektíven tudott eltérő származásának (vér szerinti szülők nyilatkozata) elfogadása az előzetes örökbefogadói nyilatkozatok alapján.

Nagyobb gyermek esetén az örökbe fogadni szándékozóknak lehetnek elképzelései a temperamentumbeli összeillésről is, melyet a lehetőségekhez mérten figyelembe vesznek a gyermek felajánlásánál. (Például nagy mozgásigényű, vidéki környezetben nevelkedő gyermeket nem javasolnak túlsúlyos, nehezen mozgó, ülő foglalatosságot kedvelő szülők mellé.)

A gyermek családba helyezésénél figyelembe veszik továbbá a családban nevelkedő vér szerinti és/vagy örökbefogadott gyermekek adottságait és szükségleteit is, a testvérkapcsolatok várható alakulását (rivalizáció, féltékenység, kötődési szükségletek kielégítettsége), a családban élő örökbefogadott gyermek beilleszkedésének stádiumát, pszichés állapotát, normatív krízisét (pl. aktuális óvodakezdés miatti szeparációs szorongás stb.)

Gondolják át és beszéljék meg, hogy Önök számára a gyermekkel való összeillés szempontjából mik lennének a legfontosabb szempontok!

21.2. A gyermek bemutatása

A gyermek bemutatásának első lépése a gyermek iratanyagának ismertetése, fényképének megtekintése.

Az illesztési teamet követően örökbefogadási tanácsadó a kiválasztott örökbe fogadni szándékozót a lehető legrövidebb időn belül telefonon értesíti, hogy egy gyermek megismerésére kap lehetőséget, és időpontot egyeztet vele a személyes találkozásra. A gyermekre vonatkozó dokumentáció ismertetése az örökbe fogadni szándékozók a szakszolgálat helyiségében történik, és lehetőség szerint olyan személy végezi, aki a gyermeket személyesen ismeri (örökbefogadási tanácsadó, pszichológus).

Az örökbe fogadni szándékozók az alábbiakról kapnak tájékoztatást:

- a gyermek vér szerinti háttéréről (személyazonosító adatok, címek nélkül);
- a terhesség és születés körülményeiről;
- a gyermek életének eddigi eseményeiről;
- jelenlegi elhelyezéséről;
- pszichés és egészségi állapotáról;

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók felé elvárás, hogy 3 napon belül nyilatkozzanak arról, hogy szeretnének-e a gyermekkel személyesen találkozni. Amennyiben szeretnék folytatni a folyamatot, az örökbefogadási tanácsadó megszervezi a gyermek bemutatását. Amennyiben nem kívánják megismerni a gyermeket, a gyermek elutasításáról hozott döntésüket írásban indokolniuk kell (abból a célból, hogy hasonló adottságokkal rendelkező gyermeket a jövőben ne ajánljanak ki számukra).

A gyermek megtekintése:

Az első személyes élménye az örökbefogadóknak a gyermekről az a 20-30 perces megtekintés (mely kötelezően csak megtekintés lehet), amely lehetőleg a gyermek számára olyan ismerős helyen történik, ahol szabadon mozoghat, játszhat a nevelőszülője, vagy gondozója jelenlétében, mialatt az őt megfigyelő örökbefogadók személye számára becspás nélkül inkognitóban marad.

A gyermek megtekintésére akkor kerülhet sor, ha a szakvéleményeket a szülők megismerték, elfogadták, és „fogadókészek”. Készek egy lehetséges barátkozás napokon belül történő elkezdésére, a gyermek szükségleteihez igazodó ütemezésre, a gyermek családba illesztésére, és életvitelüknek a gyermek otthonukban történő neveléséhez igazítására.

Az örökbe fogadni szándékozók a rápillantási élményben szerzett tapasztalatok és a már korábban általuk elfogadott szakvélemények alapján egy két napon belül, de semmiképp nem aznap kell választ adniuk a tanácsadónak, hogy kívánják-e megkezdeni a barátkozást a gyermekkel. A tanácsadó segít abban, hogy aggályaikról, félelmeikről, bizonytalanságaikról

beszélni tudjanak. Esetleges nemleges válaszukat ki tudják mondani. A megtekintés alapján történő el nem fogadás nem von maga után felülvizsgálati eljárást, de az elutasítás indoklása szükséges. Ennek hiányában nincs lehetőség másik gyermek felajánlására. Ha elhúzódik a döntésük, az jelzés lehet a gyermek el nem fogadására vagy az örökbe fogadni szándékozóknak bizonytalanságára. Erről beszélni kell a szakemberekkel.

A gyermekkel kapcsolatos fontos információk az örökbe fogadni szándékozók döntéséhez:

- a gyermek szakellátásba kerülésének okai, élettörténete és hatásai az örökbe fogadhatóvá válásra, a vér szerinti szülőkkel való kapcsolat alakulása,
- egészségi és pszichés status (értelmi, érzelmi, érzékszervi és mozgásszervi fejlettség jellemzői),
- a gyermek identitástudata (korához viszonyítva mennyire van tisztában családi státuszával, élettörténetével, örökbefogadhatóságával és annak okával),
- pszichés traumák, ezek hatásai az érzelmi fejlődésére,
- pszichés traumáira milyen segítséget kapott,
- milyen veszteségélményei vannak,
- milyen emlékei, kapcsolatai vannak a vér szerinti családjával,
- együtt vagy külön nevelkedő testvéreihez fűződő kapcsolata,
- betegségek, szükséges fejlesztések,
- pszichológiai vélemény a gyermek örökbefogadásával kapcsolatban (a nevelőszülőhöz fűződő pozitív, erős kötődés nem lehet akadály a átgondozásnak),
- milyen család lenne a gyermeknek optimális,
- milyen nehézségek várhatóak az átgondozás során.

21.3. A barátkozás folyamata

A barátkozás célja: hogy a gyermek és leendő szülei anyyira megismerhessék egymást, ami a kölcsönös elfogadással, szimpátiával megalapozhatja a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot. A gyermek átélhesse azt, hogy a nevelője és leendő szülei együtt szeretik, és ő is megoszthatja köztük a szeretetét. Az ilyen fokozatos kötődés-átkapcsolás nem okoz lojalitáskonfliktust a gyermekben, különösen akkor nem, ha az örökbefogadás után sem szakad meg teljesen a két család, illetve az örökbefogadók és a gyermekotthon közti kapcsolat, amire biztatnunk kell az örökbefogadókat.

A barátkozás tervezésének általános szempontjai:

Az esetgazda (általában az örökbefogadási tanácsadó) a folyamatot végig kíséri, a sorsfordító döntéseket a szakmai team hozza meg. A barátkozás előre egyeztetett, meghatározott terv (ütemterv) szerint zajlik. A barátkozást keretek között kell tartani. A túl rövid barátkozásnak ára van, amit megszenved a gyermek és a későbbi szülő-gyerek kapcsolat is. De a „végtelenített” barátkozás is hordoz veszélyeket: bizonytalanságban tartja a gyermeket és túlfeszíti a felek tűrőképességét is.

A barátkozáshoz általában annál hosszabb idő szükséges, minél idősebb egy gyermek. Hét találkozásnál kevesebb a csecsemők esetében sem támogatott, de egy-két hónapnál hosszabb barátkozást még iskoláskorú gyermekeknél sem terveznek a szakemberek.

A leglényegesebb szempontok:

- Fokozatosság: egyre gyakoribb és egyre hosszabb együtt töltött idők. (Menet közbeni ritkítása, kihagyása a találkozásoknak negatív hatású a gyermek bizalmára.)
- A gyermek napirendjéhez, életkori szükségleteihez, ritmusához igazodás. Az örökbefogadók kezdeményezzenek kapcsolatot a gyermekkel, de ne „rohanják le” a saját túláradó szeretetükkel, kötődési igényükkel. Figyeljenek arra, hol tart a gyermek a hozzájuk való viszonyulásában, és türelmesen adjanak időt neki a kötődés kialakulására!
- Eleinte a gyermek számára biztonságot jelentő környezetben (otthonában) és a bizalmi személy /nevelő, nevelőszülő/ jelenlétében történnek a találkozások.
- Az a jó, ha gyermek végig azt érezheti, hogy két oldalról és együtt szeretik, ezért ő is megoszthatja a szeretetét a két szülőpár, illetve nevelő és örökbefogadók között.
- Az örökbefogadásban nem érintett nevelt gyerekek jelenléte nem javasolt a barátkozásokon, de javasolható, hogy ők is megismerhessék ”testvérük” új szüleit.
- Közös tevékenységek (a gyerek fejlettségi szintjének megfelelő interaktív játéks, amihez a gyerekeknek kedve van és megengedett az otthonában).
- Fokozatos bekapcsolódás a gondozásba, a szokások megismerése (etetés, fürdés, alvás, stb.).
- A nevelő, illetve a nevelőszülő közben fokozatosan háttérbe vonul.
- Fontosak a külön idők az új szülőkkel házon belül, majd házon kívül is.
- A már meglévő gyermeküket - akár örökbefogadott, akár vér szerinti – csak abban a fázisban vigyék a barátkozásokra az örökbe fogadni szándékozó szülők, ha az örökbefogadandó gyermek már elfogadta őket, és ők is határozottak abban, hogy ezt a gyermeket kívánják örökbe fogadni.
- A gyermek látogatása az új otthonába - lehetőleg a nevelőszülő kíséretében - a hazaköltözés előtti napokban történhet. Ha ez nem oldható meg (például a távolság miatt), legalább vigyenek az örökbefogadók a gyermeknek fotót az otthonukról, leendő szobájáról, a házi kedvencekről, esetleges együtt élőkről.
- A látogatásig rendezzék be az örökbefogadók a gyerek szobáját a gyerek életkorának megfelelően, saját ágygal, néhány játéktárggyal, hogy érezze, várják őt, és ez lesz az új otthona, ahol már a fényképét is kitették valahová. Ez előtt a látogatás előtt ne vigyék az új szülők sem az otthonukba, sem az átmenetileg bérelt apartmanba, panzióba a gyermeket!
- A kihelyezés előtt javasolt egy-két teljes nap (éjszakai ott alvás nélkül), amit az új otthonukban, és nem külső programokon tölt a gyerek az új szüleivel.
- Az ott alvás éjszakára nem javasolt a kötelező gondozási idő előtt; az első éjszakai ott alvás a gondozásba helyezés első napja. A kisgyermek azt érzi otthonának, ahol alszik, ahol az ágya van. Ha innen, még ott alvásra vissza kell menni előző gondozási helyére, akkor hosszú időre benne maradhat az a bizonytalanság, hogy ez bármikor megismétlődhet. Mindez megnehezítheti az új családhoz tartozás érzésének, biztonságérzésének kialakulását. Iskoláskorú gyerekeknél nagyon indokolt esetben egy-két alkalomra kivételt tehetünk a kapcsolat előrehaladottabb szakaszában. Erről azonban indokolt a pszichológussal is konzultálni.

A szakemberek fontos fordulópontoknál (pl. bemutatás, a kapcsolat szorosabb építésének kezdetéről való döntés, összeköltözés, elbúcsúzás) és a felmerülő nehézségeknél nem hagyják magukra a klienseket. Segítik az örökbe fogadni szándékozókat abban, hogy időben ki merjék mondani kétélyeiket, bizonytalanságaikat. Lehetővé teszik, hogy minden találkozás

után beszélhessenek szakemberrel az érzéseikről, és merjenek büntudat és félelem nélkül nemet mondani még a barátkozás intenzívebb szakasza előtt, ha nem tudják a gyermeket feltétel nélkül elfogadni.

A barátkozást vezető szakember visszajelzéseivel, tanácsaival erősíti az örökbefogadók szülői kompetenciaérzését. Segítő attitűddel képviseli - jelenlétével és megnyilvánulásaival - mind a három felet: gyermeket, nevelőszülőt és az örökbefogadókat is.

A barátkozás menete:

Javasolt első lépés: a gyermeket nevelő személy és az örökbe fogadni szándékozók találkozása.

A gyermeket nevelő személy és az örökbe fogadni szándékozók kölcsönös szimpátiája és együttműködési készsége nagyban megalapozhatja a barátkozás kimenetelét is. A nevelőszülők együttműködését erősíti, ha partnernek tekintik őket a folyamatban.

A gyermek gondozásával kapcsolatos fontos információk átadása is a nevelőszülőtől várható. A gyermekek örökbefogadására való felkészítése a gondozási hely szakemberei, nevelői, illetve a nevelőszülők feladata. A gyerekek csak akkor szólnak az örökbefogadási tervről, amikor már van elfogadó örökbefogadó (nem szoronghat hónapokig bizonytalanságban a gyermek). 8-10 nap elég általában a gyermek felkészítésére.

Az ismerkedés kezdete:

Az első kontaktusfelvétel, a bemutatkozás mindig a gyermek biztonságos környezetet nyújtó otthonában, gondozási helyén a nevelőszülő, illetve nevelője jelenlétében, de a vele együtt nevelkedő többi gyermek jelenléte nélkül történik.

Az első látogatás általában mindegyik fél számára érzelmileg elég megterhelő szokott lenni, ezért 1-1,5 óránál általában nem hosszabb.

A várva várt alkalom, egy örökbefogadható gyermek megismerésének a lehetősége - szinte mindig sokévi gyermek utáni vágyakozást követően történik. A szülők általában felfokozott lelkiállapotban, azzal az elvárással mennek az első találkozóra, hogy azonnal érezni fogják, hogy a korábban bemutatott gyermek az ő gyermekük, hogy pont olyan lesz, mint amelyet elképzelték maguknak, és egyből magukénak fogják érezni őt. Esetleg azt várják, hogy a gyerek azonnal hozzájuk bújik, átöleli őket, és azt mondja, „legyél az anyukám”. Előfordul, hogy hasonlókat hallottak, olvastak már mások történeteiben, s ha nem jön ez az érzés, elbizonytalanodnak:” Velük van a baj, nem alkalmasak a szülőségre, vagy nem ez a gyerek, akire ők vártak, biztos nem tetszenek a gyerekek,” stb.?

Az örökbefogadóknak tudniuk kell, hogy természetes, ha a bemutatott gyermekre érzelmileg úgy reagálnak, mint bármely idegen gyermekre tennék más bemutatási helyzetben, és a gyermek számára ők is idegenek. A vér szerinti újszülöttet sem azonnal szeretik meg a szülei. A szeretet, a szülői érzés a gondoskodással és a gyermek tükrözésével, erősödő kötődésével fokozatosan alakul ki a vér szerinti szülőkből is.

Figyelmeztető jel lehet azonban, ha a gyermek külleme, viselkedése, habitusa, vagy bármely más adottsága averziót kelt a leendő szülőkből. A gyermek által a kapcsolat elején a szülőben keltett negatív érzéseket a gyermek megérzi, és úgy fog viselkedni, ahogy az egy el nem fogadott, vagy elutasított gyerektől elvárható: elutasítóan, opponálóan, elzárkózóan, stb. A gyermek örökbe fogadni szándékozók felé történő negatív

megnyilvánulására való hivatkozást az örökbe fogadni szándékozók visszalépésekor szinte mindig az örökbe fogadni szándékozók saját el nem fogadásának a kivetítéseként lehet értelmezni.

Fontos tudnivalók a leendő örökbefogadó szülőknek:

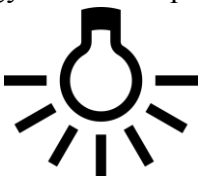
- Ne rohanják le a gyermeket a saját érzelmi szükségleteikkel (ölbe vevés, puszilgatás).
- Legyenek tapintatosan kezdeményezők, de hangolódjanak a gyermek érzelmi befogadási ritmusára.
- Ne kérdezzessenek, ne vizsgáltsassák a gyermeket! Ha nyitott a gyermek erre, nézzék meg vele a szobáját, játékait, de a fotói nézegetését hagyják a második alkalomra.
- Meséljenek magukról és biztassák a gyermeket, hogy kérdezzen róluk bátran bármit, amit tudni szeretne, hogy jobban megismerje őket.
- Ha úgy gondolják, hogy folytatják a barátkozást, mondják meg a gyermeknek, hogy mikor jönnek legközelebb (hány nap múlva), és akkor azt játszhatnak, amit ő szeretne (pl.: bújócska, foci, memóriajáték, stb.)
- Csak betartható időpontokban állapodjanak meg, bizonytalan ígéreteket semmiben ne tegyenek!

Javasolt, hogy az örökbefogadók az első alkalommal csak kisebb, a kontaktusfelvételt, együttjátszást lehetővé tevő ajándékot (pl. labda) vigyenek a gyerekeknek. Nem kell minden alkalommal ajándékkal menni látogatóba. Inkább javasolt „Mary Poppins táskája”, színes táska tele a gyermek életkorához, érdeklődéséhez igazodó játékokkal, amit minden találkozásra magával visz a leendő örökbefogadó szülő a gyermekkel való együttjátszás kellékeként, amibe a nevelőszülő bekapcsolódása is javasolt eleinte.

A továbbiakban - bár nyitva kell hagyni a gyermek számára a véleménynyilvánítás lehetőségét, de soha ne tegyenek fel állásfoglalásra biztató, számára belső lojalitáskonfliktust keltő kérdéseket. A döntés felelősségét ne tegyék a gyermek vállára. A szakembereknek kell látni, tudni, hogy mi a jó a gyerekeknek: jól érzi-e magát az új kapcsolatban, és egymásra tudnak-e hangolódni új szüleivel.

A legjobban szervezett folyamatban is számolni kell a gyermek ambivalenciájával és az új, ismeretlenből fakadó bizalmatlanságával, esetleges szorongásával is. Ne feledjük, hogy veszteségélmény nélkül ezt az elszakadást csak a kötődő képességében súlyosan sérült gyermekek képesek átélni.

Segít, ha a gyermek, nevelője, nevelőszülője minél többször hiteles módon kifejezi a gyermek felé tetszését az új szüleivel kapcsolatban, de az sem baj, ha kongruens módon saját negatív érzését is kimutatja az elválással kapcsolatban. Mondhatja, hogy „nagyon fog hiányozni neki a gyerek, de örül, hogy saját igazi családja és ilyen jó szülei lesznek.”

A barátkozás addig tart:

- amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban,
- az örökbe fogadni szándékozók képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is,
- a gyermek és a leendő szülők érzelmileg egyre jobban közelednek egymáshoz,
- a gondozásba helyezés optimális idejét – a fentiek alapján - a szakemberek mondják ki a barátkozás megkezdését követően minimum 7 találkozás után.

21.4. Nevelőszülőtől történő örökbefogadás

A nevelőszülőség és az örökbefogadás szerepe a gyermekek életében

A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez, így, ha ennek feltételei megvalósulnak, elsődleges cél a gyermek vér szerinti családjába történő visszagondozása. A nevelőszülői gondozás a gyermekotthonok mellett az egyik átmeneti otthont nyújtó ellátási forma a szakellátásban nevelkedő gyermekek számára.

Cél, hogy a gyermekek, amennyiben lehetőség van rá, haza kerüljenek vér szerinti családjukba.

Azoknak a gyermekeknek azonban, akiknél ez hosszú távon nem tűnik megoldhatónak, tartós, stabil, biztonságos családi felnevelést szükséges biztosítani. A gyermekvédelmi szakellátásban az örökbe fogadható gyermekek nagy része nevelőszülői családokban nevelkedik. Örökbefogadásuk szinte száz százalékban titkos örökbefogadással valósul meg.

A szakellátásba került gyermekek hosszú távú nevelése szempontjából a legmegbízhatóbb és legeredményesebb gondoskodási forma az örökbefogadás. Míg a nevelőszülői családokban nevelkedő gyermekek nagy része - akár többször is – különböző okokból másik családba kerül a szakellátásban töltött évei alatt, addig az örökbefogadó családokból csak elenyésző arányban (néhány százalékban) kerülnek vissza a gyermekvédelembe az örökbefogadott gyermekek néhány sikertelen örökbefogadási esetben.

Az örökbefogadó családok saját gyermekükként, az állami gondozottsági stigma és anyagi támogatás nélkül szeretnék egy életre szólóan elhagyott gyermekekről gondoskodni annak a lehetősége nélkül, hogy a vér szerinti szülő még visszakaphatja nevelt gyermekét.

Nagyon fontos ezért, hogy elméletileg, módszertanilag és a gyakorlatban is elválasszuk a nevelőszülőséget az örökbefogadástól.

A nevelőszülők karitatív indíttatása az egyik, de nem az egyetlen feltétele annak, hogy egy átgondozási folyamatban elkötelezett, hiteles, megbízható partnerként működjenek együtt.

Az örökbefogadási átgondozás pszichológiai feltétele a nevelőszülő érzelmileg hiteles együttműködése, hogy a gyermeket erős támaszként legyen képes segíteni a kötődés átkapcsolásában. (Miközben a gyermeket szerető nevelőszülő szinte mindig maga is érzelmi krízissel küzd az átgondozás időszakában.)

A nevelőszülőnek titoktartási kötelezettsége van, ami az örökbe fogadási eljárásra is kiterjed.

A gyermeknek tudnia kell, az örökbefogadás előtt:

Ki a nevelőszülő az életében? Az, aki addig vigyáz rá, amíg a saját családja gondoskodni nem tud róla. Nem az ő hasából született. (Amíg egy három év feletti gyermek ezt nem tudja, nem tanácsos elkezdni a barátkozást. Az örökbefogadótak tájékoztatni kell arról, mit tud ezekről a

dolgokról a gyermek, mert nekik ehhez kell majd a jövőben kapcsolódniuk.) Amennyiben ezekkel életkorának megfelelően nincsen tisztában, kérjenek segítséget az illetékes szakemberektől, a barátkozás megkezdése előtt.

Ki a vér szerinti szülője?

Mit jelent az, hogy ő örökbefogadható? (A szülei nem jönnek többé, nem ők fogják felnevelni, és hogy ez az ő döntésük volt, amit szóban vagy viselkedésükkel – pl. elmaradó kapcsolattartás – nyilvánítottak ki.) Amíg a szülők elhagyása miatti gyászt nem dolgozta fel a gyermek, kockázatos új szülői kapcsolatra felkészíteni.

Miért jó az neki, ha örökbe fogadják? („Lesz saját családja egy életre szólóan. Megszűnik az „állami gondozottsága”).

Mit mondhat a nevelőszülő, miért nem ő fogadja örökbe? („Neki vannak saját gyerekei, gyakran unokái is. Sok hasonló helyzetben lévő gyereknek szeretne még segíteni azzal, hogy gondoskodik róluk, amíg saját családjukban nem élhetnek”. Elmondhatja, hogy hiányozni fog a gyermek, ha örökbefogadják, és elmegy tőlük, mert szereti, de örül, hogy neki is lesz végre igazi anyukája, és apukája, akik már nagyon várnak rá.”)

A kötődő képesség átvihető más kapcsolatokra. A gyermek örökbefogadókhoz való kötődésének a legjobb a prognózisa - a nevelőszülőtől való elválás gyászának nehézsége ellenére - a gyermek nevelőszülőhöz fűződő kötődése.

A nevelőszülő feladatai az örökbefogadásban:

- a gyermek felkészítése az örökbefogadásra;
- a gyermek korának megfelelő identitástudat kialakítása a gyermekben: ki a nevelőszülő, és ki a vér szerinti szülő az életében,
- a vér szerinti családjával való kapcsolat megszakadásával kapcsolatos veszteségélmény feldolgozása a gyermekkel;
- együttműködés az örökbefogadókkal és a szakemberekkel az átgondozás során;
- az átgondozás során a gyermekben felmerülő lelki problémák megértése és kezelése,
- a nevelőszülői családban maradó gyerekek lelki gondozása.

21.5. Gyermekotthonból történő örökbefogadás

Az átgondozás folyamata hasonló a nevelőszülői családból történő átgondozáshoz. A gyermekotthonokban azonban nemcsak a gyermekek, hanem a gyermekotthonok napirendjéhez is kell igazodni.

Fontos, hogy a gyermekkel való találkozásokkor a többi gyermek ne legyen jelen, az örökbe fogadni szándékozók kizárólag csak az örökbefogadható gyermekre tudjanak koncentrálni.

A gyermekek bemutatása, és eleinte a barátkozás is általában a „fejlesztő-játszó” szobában intimitást biztosítva, a gyermek gondozónője, vagy pszichológusa jelenlétében történik. A „karon ülő” - kb. 1,5 év alatti, még ölben etetett - gyermekkel a barátkozás eleinte a csoport szobában, a többi gyermektől leválasztott részen, a gondozási feladatok átvétele mentén zajlik. Előfordul azonban, hogy félénkebb, zárkózottabb, külső kapcsolatokkal (pl. óvoda) nem rendelkező nagyobbacska gyermeknek is eleinte arra van szüksége, hogy a csoportszobában szokja meg az „idegenek” jelenlétét, és csak a kontaktusfelvétel elfogadása után folytathatják az ismerkedést a csoporttól leválasztva.

Egy jól működő csecsemőotthonban törekednek az állandóság, stabilitás, kiszámíthatóság, biztonság és a gyermek szükségleteihez igazodó, személyre szabott gondozás, néhány kötődési személyre korlátozódó gondozói kapcsolat fenntartásával biztonságosan kötődő gyermekeket nevelni. A gyermekotthoni helyzetből adódóan azonban a családi kötődési feltételeket ezzel együtt sem tudják teljességében helyettesíteni. Előfordul ezért, hogy egyes esetleg felületesebben kötődő gyermeket viszonylag gyorsan „levesz a lábáról” a személyes foglalkozás, az élmény, hogy végre hozzá is jön látogató, aki csak vele játszik, neki hoz kekszet, ajándékot. Azonban azért, hogy a gyermek minél többféle helyzetben megnyilvánulhasson, hogy egyre fesztelenebbül merjen viselkedni, hogy az örökbefogadók minél jobban megismerhessék és egymásra hangolódjanak annyira, hogy a gyermek a gondozója nélkül is képes legyen velük külső programokra, sétákra menni, türelem és időráfordítás szükséges. Ezekkel megalapozzák a kihelyezést, a gyermek számára az összeköltözést a leendő örökbefogadó szülőkkel és az elválást a megszokott környezettől, személyektől. A gyermekotthoni szakemberektől - ahogy a nevelőszülőtől is – sok, a gyermek fejlődésével, napi gondozásával, szokásaival kapcsolatos információt tudhatnak meg az örökbe fogadni szándékozók, és sok esetben a vér szerinti szülőkről is ők tudnak a legtöbbet. Az örökbefogadóknak érdemes élni ezzel a lehetőséggel, hogy minél többet tudjanak meg a gyermek családi hátteréről, történetéről nem csak az örökbefogadási döntésükhöz, hanem azért is, hogy hitelesen tudjanak majd válaszolni a gyermekben ezzel kapcsolatban felmerülő kérdésekre.

Ne feledkezzünk meg róla, hogy gyermekotthoni időszak emlékeinek ápolása és az időben történő első visszalátogatás - amíg a gyermek emlékezni képes, de már otthon biztonságban érzi magát - jelentősége nem kevesebb, mint a nevelőszülői családba való visszalátogatásoké.

21.6. Nyílt örökbe fogadásnál a vér szerinti anyával való találkozás

A nyílt örökbefogadási eljárásban az örökbefogadók és a vér szerinti szülők személyesen ismerik egymást. A vér szerinti szülő az örökbefogadók jelenlétében a gyámhivatalban, az ő javukra tesz hozzájáruló nyilatkozatot gyermeke örökbefogadásához.

Nyílt örökbefogadást az erre engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek, valamint a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok közvetíthetnek.

A nyílt örökbefogadás előnyei:

Nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő/k általuk ismert olyan személyre bízhatják gyermekük nevelését, akiben megbíznak, és a jövőben a közvetítő szervezeteken keresztül vagy az örökbefogadóktól – az örökbefogadók szándéka szerint – tájékoztatást is kaphatnak gyermekük fejlődéséről, jóllétéről. Mindez segítheti a gyermeküktől való elválás gyászának a feldolgozását, lelki egészségük megőrzését.

Az örökbefogadók a személyes találkozásokkor jobban megismerhetik a vér szerinti szülőket és döntésük okait. A gyermek családi háttéréről több, közvetlen információhoz juthatnak, ami segít a vér szerinti szülő helyzetének, döntésének a megértésében, a vér szerinti szülő személyének az elfogadásában és csökkenti a romboló fantáziák megjelenésének és a gyermekre való kivetítésének a veszélyét.

A nyílt örökbefogadásban a gyermekek is megbízhatóbb, valós válaszokat kaphatnak majd a későbbiekben örökbefogadó szüleiktől vér szerinti háttérükről, örökbefogadásuk történetéről, és a későbbi gyökerkeresés személyesebb, támogatott útjának a bejárására is lehetőségük nyílik.

A krízistanácsadás:

A nyílt örökbefogadási eljárásban történő örökbefogadásánál az örökbe adó szülőknek az örökbefogadókkal való személyes találkozás előtt krízistanácsadáson kell részt venniük, mely történhet a szakszolgálatnál, illetve a nyílt örökbefogadást közvetítő civil szervezetnél.

A krízistanácsadás elsődleges célja, hogy a vér szerinti szülőknek segítsen abban, hogy a gyermek lehetőleg vér szerinti családjában tudjon felnőni. Amennyiben ez nem lehetséges, a vér szerinti szülő/k az összes fontos információ birtokában hozhassák meg a gyermek sorsát és életüket is hosszútávra meghatározó, megalapozott döntésüket. A vér szerinti szülők kapjanak meg minden lehetséges pszicho-szociális segítséget újszülött gyermekük neveléséhez vagy, ha ez nem lehetséges, a gyermek és a számukra is legmegfelelőbb döntésük meghozatalához, a krízisből való felépülésükhöz, örökbefogadás esetén a gyermeküktől való elválás gyászának feldolgozásához.

Illesztés a nyílt örökbefogadásban:

Az örökbefogadók kiválasztása:

A megfelelő örökbe fogadni szándékozókat a közvetítő szervezetknél több szakember (az adott szervezettől függően tanácsadó, szakmai vezető vagy örökbefogadásokért felelős vezető, pszichológus), illetve az illesztési team választja ki a regisztrált várakozók közül

- a jelentkezési sorrend,
- a gyermek szükségletei és a
- vér szerinti szülők szempontjai figyelembe vételével.

Az örökbe fogadni szándékozóknak adott információk:

- a gyermek vér szerinti háttere (személyazonosító adatok, címek nem közölhetők),
- a terhesség körülményei.
- amennyiben a gyermek már megszületett, vagy idősebb, a tájékoztatás kiterjed:
 - a születés körülményeire,
 - a gyermek életének eddigi eseményeire,
 - családi kapcsolataira, testvérei adottságaira,
 - az etnikai származására, amennyiben a vér szerinti szülők ezt kéri,
 - a gyermek jelenlegi elhelyezésére,
 - pszichés és egészségi állapotára.

Ha az örökbe fogadni szándékozók jelzik szándékukat a vér szerinti szülővel való megismerkedésre, a tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőket az örökbe fogadni szándékozók személyéről, körülményeiről, lakóhelyéről (település, kerület szinten), életkorukról, családi helyzetükről, vannak-e gyermekek a családban, mi a foglalkozásuk miatt szeretnének örökbe fogadni, stb.

Ha a felek nem szeretnének megismerkedni egymással, a felállított sorrend szerinti következő örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja a tanácsadó.

Az örökbeadók és örökbefogadók személyes találkozásának körülményei, tartalma

Az örökbefogadás előkészítésekor a közvetítő szervezet írásbeli együttműködési megállapodást köt a vér szerinti anyával. A közhasznú szervezet az örökbe fogadni szándékozókkal a regisztrálásukkor, a szakszolgálat pedig az adott nyílt örökbefogadás közvetítésekor köt megállapodást az örökbe fogadni szándékozókkal.

A felek találkozása előtt a tanácsadó mind a két féllel külön-külön is beszélget. Felhívja figyelmüket arra is, hogy a gyermek örökbefogadásához senkinek nem fűződhet anyagi érdeke, azt a törvény bünteti.

Az örökbe fogadni szándékozókkal folytatott tanácsadásban a tanácsadó beszél arról is, hogy milyen kockázatai vannak annak, ha az örökbefogadók látják el a professzionális segítők feladatait. Ha magukra vállalják a várandós anya szociális és érzelmi támogatását a hozzájáruló nyilatkozat aláírásáig, illetve a gyermek megszületéséig, vagy ha vállalják az „együttműködési helyzetet”, illetve, ha ők gondoznák az újszülöttet az anya örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozata aláírása előtt. Ezeket a várandós nő nyomásként élheti meg, így nem lesz képes reálisan végig gondolni helyzetét, lehetőségeit, érzelmileg közeledni magzata elfogadásához és segítséget kérni, illetve meghozni a gyermek érdekeinek legmegfelelőbb megalapozott döntését. E nélkül pedig a megalapozatlan, átgondolatlan döntés után kockázatos, hogy később nem vonja-e vissza majd a gyámhivatalnál tett nyilatkozatát.

A tanácsadó a felek kérésére a személyes találkozót megszervezi, és kezdetben jelen is van, segíti a kapcsolatfelvételt, egyeztet a felek elképzeléseit, stb., emellett lehetőséget ad a felek nélküle történő beszélgetésére is.

A találkozás helyszíne lehet a szülők tartózkodási helye, a kórház, ahol a gyermek született, vagy egy semleges helyszín, a vér szerinti szülők kérésének a figyelembevételével.

A találkozás után mindkét fél külön-külön (előbb az örökbefogadók) nyilatkozik a tanácsadónak a további együttműködési szándékáról. A felek döntéséről a tanácsadó feljegyzést készít. Amennyiben nincs kölcsönös elfogadás, akkor az előzetesen kiválasztott soron következő örökbe fogadni szándékozóval szervezi meg a tanácsadó a találkozót.

Kölcsönös elfogadás esetén a tanácsadó tájékoztatja a feleket a további együttműködés kereteiről, amely a gyermek megszületéséig javasolt, hogy csak egy-két találkozásra korlátozódjon, a szervezet keretein belül az örökbefogadók és örökbeadók között. Az örökbefogadó szülő nem vállaljon segítői szerepet a vér szerinti szülőkkel kapcsolatban. Erre az örökbefogadást közvetítő szervezetek, gyermekjóléti szolgálatok, gyermekvédelmi szakellátás szakemberei hivatottak.

Amennyiben a vér szerinti szülők a gyermek megszületése után úgy döntenek, hogy nem járulnak hozzá gyermekük örökbefogadásához, akkor a tanácsadó (közvetítő szervezet) feladata a gyermek családban tartásának, vagy a gyermek érdekeinek legmegfelelőbb elhelyezésének elősegítése.

Amennyiben a vér szerinti szülők fenntartják hozzájárulási szándékukat a gyermek örökbefogadásához, a tanácsadó megszervezi a gyermek bemutatását az örökbe fogadni szándékozó szülőknek.

A gyermek bemutatása:

- A vér szerinti szülő engedélyével történhet a gyermek tartózkodási helyén.
- Kórházban lévő gyermek esetében a vér szerinti szülő hozzájárulásával a kórházi szakszemélyzet (orvos, védőnő, stb.) tájékoztatja a leendő örökbefogadókat a gyermek egészségi állapotáról, fejlődéséről.
- Egyéb tartózkodási hely esetén a vér szerinti szülő - a birtokában lévő orvosi vélemények, dokumentációk alapján a tanácsadó bevonódásával - ad tájékoztatást a gyermek születési körülményéről és egészségi állapotáról.
- Idősebb gyermek nyílt eljárásban történő bemutatásakor is törekedni kell arra - az esetleges csalódás elkerülése érdekében -, hogy a gyermek ne tudja, hogy hozzá jöttek, és örökbe kívánják fogadni. Fontos, hogy a felnőttek ne csapják be a gyermeket.
- Törekedni kell arra, hogy minél több személyes benyomás alakulhasson ki a gyerekekről.

A fentiek ismeretében az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoznak a kórházban lévő gyermek esetében a bemutatást követő napon, idősebb gyermek esetében 3 napon belül, de legkorábban másnap, a gyermekkel való barátkozás szándékáról a tanácsadónak. Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók telefonon jelzik, hogy nem szeretnének megismerkedni a bemutatott gyermekkel, ezt írásban is meg kell indokolniuk.

A tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőt/szülőket az örökbe fogadni szándékozók döntéséről. A tanácsadó, elutasítás esetén a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja, és elfogadás esetén megszervezi a barátkozást.

A barátkozás ajánlott időtartama újszülött esetében legalább 2-3 nap. Átlagos időtartama 3-7 nap, szükség esetén hosszabb is lehet. A barátkozás csecsemőknél elsősorban a gyermek gondozásából áll (etetés, tisztába tevés, öltöztetés).

21.7. Az újszülöttek hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása a gyermek hathetes koráig:

Amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja nyilatkozatát, a gyámhivatal erről értesíti az örökbefogadó családot, és a szakszolgálatot.

Ha a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál megfelelően biztosított, a gyámhivatal szükség esetén felhívja az örökbe fogadni szándékozó személyt, hogy adja ki a gyermeket az általa meghatározott személynek. A gyámhivatal a szülő kérelmére az átadás

helyét és időpontját is meghatározza. Ebben az esetben általában a szakszolgálat illetve a közhasznú közvetítő szervezet gondoskodik a gyermek átadásáról a szülő számára a közvetítő szervezet hivatalos helyiségében. Az átadásról jegyzőkönyv készül.

Ha a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál nem biztosított, vagy annak vizsgálata még folyamatban van, a gyámhivatal indokolt esetben a gyermekvédelmi gondoskodás más formáját választja, és felhívja az örökbe fogadni szándékozó szülőt, hogy a gyermeket adja ki az általa meghatározott személynek.

Az örökbefogadási tanácsadó és a pszichológus pszichés támogatást nyújt az örökbe fogadni szándékozóknak a gyermektől való elszakadásuk feldolgozásához.

Megnyugtató, hogy évi 100-120 esetből mindössze 3-4 nyílt újszülött örökbefogadáshoz hozzájárulás visszavonása történik, de nem egyszer az is előfordul, hogy különböző okból az örökbe fogadni szándékozók adják vissza 6 héten belül az újszülöttet.

Az örökbefogadást közvetítő szervezet és az örökbefogadói szolgálat örökbefogadási tanácsadója a családlátogatások során, szükség esetén pszichológusa pszichológiai konzultációkkal pszichés támogatást nyújt és segíti a gyermek családba történő beilleszkedését, valamint a bizonytalan időszak szorongást keltő élményének sérülésmentes átélését az örökbefogadó család számára az újszülött hathetes koráig.

Gondolják át, beszéljék meg, milyen lelkiismerettel nevelnék annak a gyermekét, aki szerette volna és képes is lett volna nevelni a gyermekét, de a törvények nem tették volna ezt lehetővé a számára!

Az örökbefogadó családok gondozása az örökbefogadás jogerős engedélyezéséig tart, ami általában 3 hónapon belül megtörténik, majd az utánkövetési találkozókkal folytatódik.

21.8. Az örökbe fogadni szándékozó családban élő gyermek felkészítése az örökbefogadásra, a felkészítés körülményei:

A családban élő gyermek(ek) beavatásának időpontja és körülményei nagyban függenek a gyermek életkorától, és attól, hogy a felnőtt családtagok, nagyszülők tudják-e már, és elfogadják-e, támogatják-e az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási terveit. Csak az ő felkészítésük után és az örökbe fogadni szándékozók határozott döntése után javasolt elkezdni a gyermek(ek) beavatását.

Az örökbe fogadni szándékozóknak tudniuk kell, hogy a környezettanulmány és a pszichológiai konzultáció során a gyermeknek szóló módon, de nyíltan fognak beszélni a szakemberek a témáról a gyermek előtt is. Amennyiben a szülőknek nehézséget okoz a gyermekükkel való kommunikáció a tervezett örökbefogadásról, a szakszolgálat pszichológusai tanácsaikkal, vagy akár a gyermek felkészítésébe való bekapcsolódásukkal is segíteni tudnak ebben.

A meglévő gyermek(ek) egyetértése, felkészítése nélkül nem támogatható újabb gyermek családba helyezése.

Javaslatok a leendő örökbefogadó szülőknek:

- Az első szülői feladat, hogy motiválttá tegyék gyermeküket egy lehetséges kistestvér érkezésére. Pl.: „milyen jó lesz, hogy ketten lesztek (nehogy azt higgye, hogy lecserélik az örökbefogadott gyermekre), lesz kivel játszani, megtaníthatod erre, meg arra”, stb.
- Mondják meg őszintén a szülők a gyermeknek, hogy a testvére nem az anya pocakjából fog születni, mert fáj az anya pocakja, vagy azért, mert apának nincs több magocskája, stb. Csak azt ne mondják, hogy az ő megszülése is „szörnyű, veszélyes volt”, és azt se, hogy meg akarnak menteni egy gyereket.

- Reálisan kell arról is beszélni, hogy sokan szeretnének kistestvért, sokan várákognak előttük is, ezért nem tudják, mikor lesz olyan gyermek, akinek pont az ő családjukra lenne szüksége, sem azt, hogy mikor kerülnek ők sorra, de lehet az is, hogy addigra ő már pár évvel idősebb lesz. Ezzel a magyarázattal azt is elérhetik, hogy nem kérdezzet majd naponta a gyermek, hogy mikor lesz már testvérkéje.
- Amennyiben a gyermek már akkora, hogy kérdez arról is, hogy hogyan kerülhet hozzájuk egy idegen gyerek - például azt gondolja, hogy a szülei elveszik más anyától, apától, vagy vesznek egy gyereket -, el kell mondani az igazat. A várákozásban, aktív bevonódásban - ami által magáénak érezheti a nagyobb gyermek a testvérvárási "ügyet" - segíthet, ha együtt rakosgatjuk el vele a kinőtt ruháit, játékait a kistestvérenek.
- Ha megtörtént a gyermek kiejánlása, és a gyermek örökbe fogadni szándékozó szülők általi elfogadása, eleinte csak a szülők járjanak a barátkozásra. Csak ha már biztosak a gyermek örökbefogadásában, és a gyermek is kapcsolódik már annyira hozzájuk, hogy várja látogatásaikat, és a nevelőszülő nélkül is képes külső programokra menni velük, javasolt a családban élő gyermek/ek személyes bevonása is az ismerkedési folyamatba.
- Ha megszakad a barátkozás, jobb, ha a leendő testvérek még nem ismerik egymást. Ilyenkor könnyebb elmondani, hogy az a gyermek, akihez a szülők jártak barátkozni, nem illett volna az ő családjukba, nem lett volna hozzávaló testvérke.
- Ha lehetséges, a gyermek hazaköltözésekor csak az örökbe fogadni szándékozó szülők menjenek a gyermekért a nevelőszülőhöz, illetve a gyermekotthonba! A nagyobb testvérral otthon találkozzon az örökbe fogadható gyermek. Az elkészítés nem mindig kiszámítható, és a gyermek számára nem is biztos, hogy érthető történései, élményei (pl.: nevelőszülő érzelmi megnyilvánulásai, az örökbefogadandó gyermek esetleges zaklatottsága) megterhelőek lehetnek a saját gyermek számára. Emellett ebben a helyzetben az örökbefogadandó gyermeknek nagy szüksége lehet az örökbefogadók nyugtatására, empátiájára, és arra, hogy elsősorban rá tudjanak fókuszálni.
- Előfordul, hogy a gyakran hosszú utazás hazáig kimerítő a szülők és a gyermek számára is, amit a másik gyermek jelenléte csak nehezítene.
- Javasolt a hazaköltözést a délelőtti órákra szervezni, hogy ne - az eleinte általában úgysem mindig könnyű - lefektetéssel kelljen kezdeni a közös életet. Az első nap folyamán legyen ideje felfedezni a gyermeknek új otthonát, jót játszani a szülőkkel, testvéreivel. Mutassanak meg minden helyet, zezugot a lakásban neki (hol van a WC, hogyan kell lehúzni, stb., melyik lesz az ő ágyacskája, szekrénye, hol alszanak a szülei, stb.).
- Ha lehetőség van rá, ne tegyék közös szobába az első naptól az új testvéreket. Hagyjanak időt a fokozatos összeszokásukra. Megkönnyíti a nagyobb gyermek számára az új élethelyzet elfogadását, ha az új testvér érkezése miatt minél kevésbé kell megváltoztatnia az életét, szokásait.

21.9. Az örökbe fogadni szándékozó döntését befolyásoló tényezők

Az örökbefogadási döntés körülményei:

Jelenlegi családstruktúra:

- Milyen az örökbe fogadni szándékozó család tagjainak egymáshoz való viszonya?
- Milyen együttműködési formák élnek az örökbe fogadni szándékozó családban?
- Kinek a támogatására számíthatnak a környezetükben?
- Milyen korú gyermekek élnek a családban?

Virtuális családstruktúra:

- Milyen változások várhatóak a gyermek érkezésével az örökbe fogadni szándékozó család életében?
- Hogyan oldana meg bizonyos az örökbefogadással kapcsolatos helyzeteket, konfliktusokat az örökbe fogadni szándékozó család?
- Hogyan hatna a különböző családtagok életére és egymáshoz fűződő kapcsolatára az örökbefogadott gyermek családba illesztése.

Az örökbefogadás sikeréhez alapvető a gyermek feltétel nélküli elfogadása, feltétel nélküli és visszavonhatatlan szeretete az örökbe fogadó szülők részéről.

Az elfogadás érzésébe vegyülhetnek karitatív, altruista érzések is, de alapvetően a jó prognózt megalapozó motiváció az, ha az örökbefogadók életéből hiányzik a gyermek, ha szeretnének szülőként egy életre szólóan gondoskodni egy kisgyermekről. Ha számukra öröm gyermekekkel tölteni az időt, ha szeretnek gyerekekkel foglalkozni, játszani. Ha a szülői szerep betöltésétől személyiségük kiteljesedését remélik.

Fontos azonban, hogy az örökbe fogadott gyermeket saját örömeikre akarják magukhoz venni, és nem a házasságuk megmentésére, magányuk enyhítésére, gyermekük testvér-hiányának a kielégítésére vagy más, külső elvárás, és nem egy gyermekről való gondoskodás igénye miatt akarjanak örökbe fogadni. Ebben az esetben az örökbefogadott gyermek csak egy eszköz lesz, például a meglévő gyermek szülők által vélt, vagy valós testvérszükségletének a kielégítésére, és nem önmagáért akarják és lesz fontos a szülők számára, amire pedig minden gyermek vágyik.

Az örökbefogadni szándékozó szülők felkészültségének feltételei:

- gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeiket feldolgozták,
- képesek őszintén szembenézni saját érzéseikkel, élethelyzetbeli adottságaikkal, és ezekben konszenzusra is jutni.

A gyermekről készült szakvélemények megismerésekor az örökbe fogadni szándékozóknak azt kell mérlegelniük, hogy a konkrét gyermek adottságai mennyiben hasonlítanak az általuk előzetesen megjelöltekhez.

A döntéshozatal körüli bizonytalanságok

Nem szerencsés a várakozási idő rövidítésért igent mondani egy gyermek felajánlására, mert esetleg attól tartanak a jelentkezők, hogy ha nemet mondanak, nem lesz több felajánlás, vagy jobb lehetőség. Nem javasolt igent mondani olyan felajánlásra, amivel kapcsolatban fenntartásai, félelmei, ellenérzéseik vannak, ami nem esik egybe az elfogadási tartományukkal.

Előfordul, hogy egyszerűen csak nem tetszik a gyerek a szülőknek. Nagyon idegennek érzik, aki szerintük nem illene a családjukba az eltérő megjelenése (hajszíne, alkata, stb.) miatt.

Nem ritkán fordul elő az sem, hogy az első megtekintés, vagy az első kapcsolatfelvétel után lépnek vissza az örökbefogadók a gyermek örökbe fogadásától. A gyermek fizikai, küllembeli adottságai ezt leginkább akkor szokták befolyásolni, ha az örökbe fogadni szándékozók a gyermeket romának látják, amit nem tudnak elfogadni.

Sajnos vannak, akik eljutnak több gyermek személyes bemutatásáig, de mindig találnak valamilyen kifogásolni valót a gyermekben. Ilyenkor felmerül a pszichológiai konzultáció beiktatásának a szükségessége, annak tisztázására, hogy készek-e egyáltalán az örökbefogadásra, milyen belső bizonytalansági tényezők akadályozzák a gyermekek elfogadását. Többször szembesülünk ezekben az esetekben azzal, hogy az örökbe fogadni szándékozók még reménykednek, és mindent megtesznek a vér szerinti gyermek megszületésért, sőt nem egyszer még aktuálisan is részt vesznek asszisztált reprodukciós orvosi eljárásokban - amiről nehéz elfogadtatni a jelentkezőkkel, hogy szinte mindig kedvezőtlen élethelyzetnek bizonyul az örökbefogadási eljárás megkezdéséhez.

Esetenként a barátkozás tervezésekor döbbennek rá a jelentkezők, hogy nem képesek átszervezni az életüket, munkájukat a gyermek napirendjéhez, szükségleteihez igazítandó találkozásokhoz.

Vannak, akik a nevelőszülőt megismerve, és látva, hogy szereti a gyermeket, érzik a maguk számára érzelmileg megterhelőnek - és ugyanettől féltik a gyereket és nevelőszülőt is -, hogy egy szerető kapcsolatból, esetleg a testvérei mellől kellene elhozniuk a barátkozás végén a gyermeket.

Amikor azzal szembesülnek a jelentkezők, hogy abban a tudatban él a gyermek a nevelőszülőnél, hogy a nevelőszülői család az igazi családja, érthető, ha nem kezdenek barátkozni a gyermekkel új szülőkként.

A legnehezebben kezelhető helyzetek azok, amikor már a kötelező gondozásra való kihelyezés után gondolják meg magukat az örökbe fogadni szándékozók. Ilyen visszalépéseknél szinte mindig találnak valami kifogásolni valót a gyermek viselkedésében, amit nem produkált a barátkozás alatt, és amit nem tudnak elfogadni és kezelni sem. Pedig legtöbbször csak meg kellene érteni a gyermek elszakadási veszteségét, a gyermek gyászreakciót kellene empátiával, türelemmel kezelni, nyugtatni és enyhíteni a bánatát.

Gyakran ezekkel az örökbe fogadni szándékozókkal beszélgetve kiderül, milyen illuzórikus elvárásokkal vállalkoztak az örökbefogadó szülői szerepre. A szülői szerepre való felkészültség, a gyermekekkel kapcsolatos ismeretek hiányosságai mellett sokszor látjuk, hogy a gyermek elfogadásának a fő akadálya náluk az, hogy egy meg nem született, idealizált gyermek képéhez hasonlítják az örökbefogadott gyermeket. A csak a szülői álmokban, vágyakban létező, idealizált gyermek képének pedig egyetlen gyermek sem tud megfelelni. Az idealizált gyermek képének az elengedése az örökbefogadás előtti gyázmunka része kellene, hogy legyen, mint az örökbefogadásra való alkalmasság egyik kritériuma, de ez többször feltáratlan marad az örökbefogadás előtt. Sokan vélik magukról, hogy már elfogadták a sorstól és meggyászolták, hogy nem lehet gyermekük, de egy idegen gyermek felajánlásakor nem egyszer újra fellobban a meddőség miatti szomorúságuk, és a gyász érzelmi éket vág a gyermek és a szülő közé.

Sajnos előfordul az is, hogy csak a gyermekkel való együttéléskor derül ki, hogy csak az egyik szülő elkötelezett az örökbefogadásban, és a társa érzelmileg magára hagyja ebben az amúgy sem könnyített utas szülővé válási helyzetben. Aminek könnyen az lehet a vége, hogy mind a két fél visszalép az örökbefogadástól.

Az örökbefogadók a szülői szerepet átlagosan 10 évvel idősebben kezdik el, mint a nem örökbefogadó szülők. 4-5 éves vagy idősebb gyermekeket gyakran gyermektelen 50 év körüli, nevelési tapasztalatokkal nem rendelkező, gyermekekhez nem szokott, idősödő szülők kezdenek nevelni. Személyiségstruktúrájuk gyakran már kezd merevebbé válni, a hosszú gyermektelen felnőtt éveik alatt megszokták, hogy saját időbeosztásuk, kényelmi igényük szerint szervezik a napirendjüket, aminek a megváltoztatásához már nem elég rugalmasak.

Sokszor csak az „éles helyzetben” a kudarckok és visszalépések mentén derül az is ki, hogy egyeseknek mennyire nincs érzékük, türelmük, sem eszköztáruk a gyermekneveléshez.

21.10. A gyermek visszautasításának hatásai

A visszautasítás hatása az örökbefogadó szülőre:

A gyermek szakvéleményeinek az ismertetése után a jelentkezőknek még nem egy konkrét gyermek elfogadásával - hanem „csak” diagnózisokkal, egészségi problémákkal, nevelési kihívásokkal, „problémás” személyiségvonásokkal, élettörténeti eseményekkel, származási bizonytalanságokkal -, kapcsolatban kell állást foglalniuk. Ebben döntően a saját előzetes elképzeléseikkel való megfeleltetés, saját egyéni élethelyzetük, fizikai – anyagi - lelki terhelhetőségük, környezetük viszonyulása a döntést meghatározó szempontok.

Előfordul, hogy egyes örökbe fogadni szándékozók azért nem mondanak nemet egy már velük kapcsolatba került gyermekre, mert nem akarják ezzel megbántani a gyermeket, és ez számukra is komoly lelkiismeret furdalást okozna. Természetesen amennyire lehetséges, a gyermekeket is szeretnénk megóvni a későbbi csalódásoktól.

Az iratanyag ismertetésekor nyílik lehetőség arra is, hogy az örökbe fogadni szándékozók a szakvélemények kapcsán felmerülő, esetleges alaptalan aggályait, tévhiteit eloszlassák a szakemberek a gyerekre vonatkozóan, és válaszoljanak a felvetődő kérdéseikre, illetve szükség esetén további információkat szerezzenek be a gyermekkel kapcsolatban.

A szülő-gyermek kapcsolat kialakításában szerepet játszhatnak a felajánlott gyermek fizikai adottságai is. Egy vizuálisan nem tetsző, a szülőknél esetleg averziót keltő küllemű gyermekkel a legritkább esetben képesek a leendő szülők elkezdni a barátkozást. S bár egy fotó nem mindig a leghitelesebben mutatja be a gyermek vizuálisan megragadható adottságait, mégis segíthet benyomásokat kelteni a szülőknél a gyermekkel kapcsolatos tetszésükre vonatkozóan. Egy gyerek már a fénykép alapján ismerősnek, helyesnek tűnhet, más esetben azt érezheti a szülő, hogy ez a „gyerek annyira idegen, nem hasonlít ránk, nem illene a családukba”. Ha már a fotó alapján képesek nemtetszésüket kifejezni az örökbe fogadni szándékozók, akkor ott sok minden olyanról is szó lehet, amit nem tudnak, vagy nem akarnak kimondani, amiért nem akarják azt a gyermeket.

A gyermek személyes megtekintésével - amikor a gyermek még nem tud az örökbefogadók jelenlétéről - érthetően és alapvetően a gyermeket szeretnénk megóvni az ismétlődő elutasítottság érzésétől. Előfordul, hogy egy gyermeket nem az első, de nem is a második „rápillantó” szülő fogad végül örökbe.

A visszautasítás hatása a gyermekekre:

A gyermekekben minden visszautasítás, félbemaradó barátkozás és megszakadó szülő-gyerek kapcsolat azt a meggyőződést erősíti, hogy ő nem szerethető, vele valami baj van, és nem érdemes senkit megszeretni, mert úgyis mindenki elhagyja. Ezáltal tovább sérül a már általában úgyis több elhagyást megélő gyermekek önbizalma, erősödik negatív énképük, sérül a világba, a felnőttekbe vetett bizalmuk, ami egy lehetséges következő szülő-gyerek kapcsolat kiépítését nehezítheti, vagy rosszabb esetben lehetetlenné teheti számára a későbbiekben.

A visszautasítás hatása a vér szerinti szülőre:

A nyílt örökbe fogadásokban is körültekintően kell eljárni, hogy ne nagyon forduljanak elő olyan helyzetek, amelyben vér szerinti szülő a bemutatott örökbe fogadni szándékozókra szívesen rábízná gyermekét, az örökbe fogadni szándékozók meg elutasítják valami miatt a

gyereket (a gyermek külleme, egészségi állapota, vélt, vagy vállalt származása, esetleg az anya személyisége miatt).

Csak, ha az összes információ birtokában fenntartás nélkül vállalják a találkozást, kerülhet sor a felek összeismertetésére, és az örökbefogadás közvetítésére.

21.11. Sikeres és sikertelen „barátkozások”

A barátkozás csak az után kezdhető el, ha a gyermek fogadására kész örökbe fogadók minden releváns információ ismeretében, fenntartások nélkül képesek örökbefogadási céllal felvenni a kapcsolatot a gyermekkel..

Sikeres barátkozások:

A barátkozás sikeres kimenetelét, megalapozó feltételek, amelyek előkészítik a gyermek kötelező gondozási időre történő kihelyezésének sikerét is:

- megfelelő illesztés,
- az örökbefogadók előzetes, hiteles tájékoztatása a gyermekkel kapcsolatos minden rendelkezésünkre álló releváns információról,
- az örökbefogadók megalapozott döntése,
- elkötelezett, együttműködő nevelőszülő,
- megfelelően felkészített gyermek,
- a barátkozás megfelelő tervezése, ütemezése: a gyermek szükségleteihez és napirendjéhez igazodó, a felekkel egyeztetett terv (ütemterv) készítése,
- jó együttműködés a szakemberek között,
- a barátkozást kísérő szakember intenzív jelenléte, aktív támogatása,
- a gyermek fogadására készen álló, a gyermek érzelmi szükségleteire, közeledési ritmusára, ráhangolódni képes, nem sürgető, türelmes örökbefogadók.

A barátkozás időbeli minimumát illetve maximumát nem lehet meghatározni, de keretek között kell tartani. A túl rövid barátkozásnak ára van, amit megszenved a gyermek és a későbbi szülő-gyerek kapcsolat is. Az ilyen barátkozások sikertelensége gyakran az érintettek számára is csak a kötelező gondozásra kihelyezett gyermekek visszaadásakor derül ki.

Sikertelen barátkozások:

A kapcsolat alakulásában jelentkező jelzésértékű problémák, melyek önmagukban való felismerése fontos az örökbefogadók megalapozott döntéséhez:

- Az örökbe fogadni szándékozók gyakran késnek, kihagynak alkalmakat, nem jelzik, ha nem tudnak jönni, nagyon elfoglaltak, nem alkalmazkodnak az elvárásokhoz az ütemezésben.
- Nagyon passzívak a gyermek irányába: nem kezdeményeznek vele tevékenységeket, testi kontaktust.
- Nem kérdeznek semmit a gyermek szokásairól, gondozásáról, stb. a nevelőszülőtől.
- Zavarja őket a gyermek külleme. (Azt kérdezzétek például, hogy „nem túl sovány, vagy nem túl kicsi-e a feje a gyereknek?”)
- Soha nem visznek semmit a gyermeknek.
- Túl aggályosak a gyermek fejlődésével, egészségi állapotával kapcsolatban. Különböző, alaptalan, indokolatlan fejlődési, egészségi problémákat feltételeznek a gyermeknél.
- Nem adnak spontán semmilyen visszajelzést tetszésükről a gyermekkel kapcsolatban.

- Arról beszélnek, hogy mit fognak megváltoztatni a gyermekén: utónevét, frizuráját, beszédstílusát, tájszólását, bizonyos szokásait, stb.
- Azt hangoztatják - az egyébként ebben a helyzetben elvárhatóan viselkedő gyermekről - , hogy szerintük ők nem tetszenek a gyereknek, ő nem fogadja el őket. Ez leggyakrabban a saját, nehezen kimondható el nem fogadásuk gyermekre való kivetítését jelzi.
- Összehasonlítgatják más hasonló korú gyermekkel a fejlettségét, aki bezzeg ebben a korban már ezt meg ezt tudta, és nagyobb volt, ügyesebb volt, másképp viselkedett, szobatiszta volt, stb.
- A barátkozás alatt vizsgálják a gyermek tudásszintjét, és tanítgatásával próbálkoznak.
- A gyermek környezetében lévő másik gyereket dicsérgetnek, hogy az milyen helyes, milyen okos, milyen aranyos.
- Nem tartják hitelesnek a szakértői véleményeket a gyermekről. Tervezik, hogy ők is kivizsgálattatják, mihelyt náluk lesz a gyermek. Erre egyébként csak a gyermekvédelmi gyám engedélyével van lehetőség, de egyébként is pszichológiai okból is ellenjavallt minden vizsgáló, nem gyógyító beavatkozás a barátkozás és a kötelező gondozási időszakában is. Az örökbefogadó részéről felmerülő, a gyermek állapota alapján indokoltnak tűnő vizsgálatokat indokolt esetben lehetőség szerint a barátkozás előtt kell elvégezni.

A barátkozás megszakadása:

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a szakemberek segítik az örökbe fogadni szándékozó szülőt, hogy ki tudja mondani a problémát, és azonnal meg kell szakítani a barátkozást. A gyermeket a szakemberek segítik a kudarc miatti pszichés problémáinak a feldolgozásában az őt ismerő pszichológus bevonásával.

A magyarázat tartalma a gyermek számára az szokott lenni a szakemberek részéről, hogy nem „nem ők lettek volna számodra a legmegfelelőbb szülők, veled nincs semmi baj.”

21.12. A gyermek beilleszkedésének segítése, a kötelező gondozási idő célja:

Egy sikeres barátkozási folyamatban el kell jutni odáig a gyermek kötelező gondozási időre történő családba helyezése előtt, hogy a gyermek és leendő szülei annyira megismerhessék egymást, ami a kölcsönös elfogadással, szimpátiával megalapozhatja a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot.

A kihelyezés egyik feltétele, hogy az örökbefogadóknak ekkorra már ne legyenek fenntartásaik a gyermek örökbefogadásával kapcsolatban.

A kötelező gondozási idő célja és tartalma

A kötelező gondozási idő nem próbaidőt jelent, hanem egy lehetőség arra, hogy a szakemberek kapcsolatban maradjanak az örökbefogadó családdal, és segítsék a gyermek családba illeszkedését. A családlátogatások során tanácsot adnak a megfelelő rutinok kialakításához, segítenek a szülőknek a krízisben lévő gyermek viselkedésének megértésében, és kezelésében.

Kihelyezés a kötelező gondozási időre

A 2,5-3 év feletti gyerek esetén - akivel már megbeszélhető, hogy a vele barátkozók a szülei szeretnék lenni - az elköltözés olyan, mint amikor nyaralni megy a gyermek. Nem viszi el minden holmiját, csak a szezonális ruhákat, kedvenc játékokat, fotóalbumát, élettörténeti könyvét, átmeneti tárgyat, gyógyszereit.

Az elköszönésnél nincs nagy búcsú, és nyitva marad a visszatérés lehetősége, mely a harminc napos periódus vége felé történhet meg.

Pl.: A szakembereknek a gyermekkel azt kell közölni, hogy „...most ennyi napot lesz együtt az örökbefogadó szülőkkel (akiket az utónevükön neveznek meg) az otthonukban, és ha megszeretik egymást, akkor lehetnek egy család. A volt gondozási helyére még visszalátogatnak, hogy elmesélje élményeit.”

ld. 10. modul 10.1. fejezet A kihelyezés utáni első napok, hetek történései, sajátosságai

A valódi elköszönésre a nevelőszülői családtól, gyermekotthontól, gyerekektől, a kötelező gondozási idő végén kerül sor az eredeti gondozási helyen. Csecsemőknél, két-két és fél éves korig ez elhagyható.

Előfordul, hogy testvérek közötti nagyobb korkülönbség, vagy az egyik gyermek fogyatékosága miatt nem lehetséges az együttes örökbefogadásuk. A gyerekeknek elsősorban szülői támaszra van szükségük, ezért akinek lehetősége van rá, lehetővé kell tenni számára, hogy saját családban nevelkedhessen. Amennyiben lehetséges, számukra olyan örökbefogadókat keresnek a szakemberek, akik vállalják hosszú távon a testvérek közötti kapcsolattartást. Emellett gyakran szükségesnek látszik az örökbefogadásból kimaradó testvérnek a pszichés megsegítése, hogy megértse és el tudja fogadni a szakemberek döntését, ami miatt el kell válnia a testvérétől. (ld: 11. modul 11.4.fejezet)

Ha nem egy gondozási helyen nevelkedő testvéreket fogad örökbe egy család, javasolt, hogy a nagyobb gyermekkel kezdjék a barátkozást, és csak az ő feltétel nélküli elfogadása után kezdjék a kapcsolatépítést a fiatalabb gyermekkel.

Minden gyermek - a nevelőszüleihez erősen kötődő gyermek is - átgondozható a nevelőszülő megfelelő együttműködésével, gondos előkészítéssel, szakszerű tervezéssel és kíséréssel, felkészült, rátermett, elfogadó örökbe fogadókhöz.

A kapcsolatfelvételt a nevelőszülő nem kezdeményezheti a gyermek kötelezőgondozási időre történő kihelyezése után. A kötelező gondozási idő alatt csak a gyermek oldaláról induló igény alapján, indokolt esetben, és csak szakemberrel konzultálva kerülhet kapcsolatba a gyermek a nevelőszülőjével. Ebben az esetben telefonon, web kamerán keresztül, vagy indokolt esetben az örökbefogadók otthonában is találkozhatnak.

A gyermek számára a szeretett személyektől való elszakadás miatt érzett szomorúsága enyhítését segíti, ha az örökbefogadókkal nézegetheti a fényképalbumát és élettörténeti könyvét.

Fontos, hogy az örökbefogadók az első perctől olyan elvek mentén – csak nagyobb türelemmel - neveljék a gyermeküket, ahogy később is szeretnék. Igyekezzenek minél jobban megtartani a gyermek korábbi strukturált napirendjét, az átvehető gondozási szokásokat, mert az biztonságot ad a gyerekeknek, és megkönnyíti a beilleszkedését új családjába.

Ne halmozzák el – sokszor már az első találkozástól kezdve – tárgyi javakkal, ajándékokkal, extra programokkal, mert a gyereket nem elcsábítani kell. A vele való foglalkozás, az elfogadás és szeretet kimutatása - éreztetve, hogy fontos a számukra - segíthetik a gyermek megnyugvását, kötődésének az elmélyülését. A gyermek fejlesztése nem javasolt az első hetekben.

A 30 nap végén történő „valódi” elköszönéskor a gyermekotthonban, illetve lehetőleg a nevelőszülő otthonában kimondják a szakemberek, hogy most már mindig az új szüleivel fog élni. A gyermekeknek fontos, hogy ne szakadjanak el a múltjuktól. A pszichológus javaslata szerint lehetővé kell tenni, hogy a gyermek az örökbefogadás után pár hónappal – mielőtt elfelejtené teljesen a múltja színtereit és személyeit - visszalátogathasson a nevelőszülői családba illetve az őt szerető, korábban őt gondozó felnőttekhez a gyermekotthonba, és a későbbiekben is legalább évente látogassanak vissza múltja színtereire és személyeihez.

A kötelező gondozási idő megszakadása:

Amennyiben előre nem jelzett, a szülők számára nem elfogadható, és nem is orvosolható problémák vetődnek fel a gyermek egészségi állapotával, személyiségével kapcsolatban, illetve az együttélés során derül csak fény arra, hogy az örökbefogadók nem alkalmasak, vagy nem felkészültek az örökbefogadó szülői szerepre, a kötelező gondozási idő megszakítása szükséges - vagy a szülők kérésére, vagy a szakszolgálat állásfoglalása alapján. Ebben az esetben a gyermeket az addigi gondozási helyére viszik vissza.

A trauma feldolgozásában és később egy lehetséges újabb barátkozásra való felkészülésben a szakemberek és a gyermek gondozója/nevelőszülője segítenek a gyermeknek.

Kérdések a modul elsajátításához?

Miért fontos, hogy a vér szerinti apa is hozzájáruljon az újszülött örökbefogadáshoz?

Milyen okok és körülmények hatására lépne vissza egy gyermek örökbefogadásától? (felajánlás, rápillantás, barátkozás folyamatában)

22. KONFLIKTUS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az örökbefogadásban vannak olyan tipikus konfliktushelyzetek, melyek nagyon sok családban elő jönnek, és amelyeknek a megoldása kulcsfontosságú a sikeres örökbefogadáshoz. A fejezetben szó lesz arról, hogy milyen nehézségekkel és veszteségekkel indulnak neki az örökbefogadásnak a leendő szülők és a barátkozás során milyen nehézségeik lehetnek. Részletesen tárgyaljuk, milyen tipikus konfliktushelyzetekkel találkozhatnak az örökbefogadó családok egészen a gyermek kamaszkoráig. A fejezetben az adott konfliktusok felvázolása mellett lehetséges megoldásokat is kínálunk. Végül a fejezetben fontos szerepet kap az is, hogy milyen konfliktuskezelési módszerek vannak, és melyik mikor hatásos és mikor nem.

22.1. Az örökbe fogadni szándékozókra érő negatív hatások (gyermekvállalási próbálkozások, sikertelen kezelések, erőfeszítések az örökbefogadásra, családi társadalmi elvárások, önbizalomvesztés, elbizonytalanodás, szorongás, feszültségek)

Az örökbefogadók többsége számos veszteséget és negatív élményt él át az örökbefogadás előtt.

ld.: 5. modul

A termékenységi problémák és a sikertelen orvosi eljárások is okozhatnak belső konfliktust a pároknak. Például nem tudnak megfelelni saját elvárásainak, az elképzelésük, hogy vér szerinti gyermekük lesz, megkérdőjeleződik. Ezek következtében gyakori a meddőséggel küzdők között a negatív énkép és az önbizalomhiány. A konfliktus azonban nem csak az egyéni szinten jelenhet meg. Előfordul, hogy a leendő örökbefogadó pár tagjai között jön létre a feszültség a sikertelen próbálkozások miatt.

Lényeges, hogy az örökbefogadás előtt a pár mindenképpen rendezze az egymás közötti feszültségeket, konfliktusokat, hiszen a gyermek biztonságérzete csak akkor teremthető meg, ha a szülők között is biztonságos a kapcsolat. Előfordul, hogy a párok úgy gondolják, hogy a gyermek érkezése megoldja a közöttük feszülő konfliktust. A gyermek azonban nem tudja feloldani a szülők között létrejött ellentéteket és a család minden tagja frusztrálódik.

A meddőséggel küzdő személyek esetében nagyon gyakori, hogy az ismerősök, barátok tapasztalat hiányában nem tudnak megfelelően segíteni, esetleg még bántóan is viselkedhetnek kérdéseikkel, „jó tanácsaikkal”. Nem meglepő tehát, hogy a termékenységi nehézségekkel küzdők nagyon gyakran izolálódnak, mert nem mindig kapnak megfelelő támogatást a barátaiktól. A konfliktushelyzet adódhat abból is, hogy az örökbefogadást nem tudják elfogadni a leendő rokonok, nagyszülők, mert ragaszkodnak a vér szerinti gyermek neveléséhez. Konfliktus adódhat abból is, hogy a pár tagjai úgy érzik, hogy nem tudnak megfelelni a társadalom által támasztott elvárásoknak.

A fent felsorolt konfliktusokat érdemes lehetőleg még az örökbefogadás előtt megbeszélni. Ha ezek a problémák és veszteségek nincsenek megfelelően feloldva, akkor azok nagyban hátráltatják az örökbefogadás sikerességét és számos súlyos problémához vezetnek.

22.2. Az örökbefogadással (a megismerkedéssel) együtt járó nehézségek okozta feszültség

A leendő szülők feszültek, megkeseredettek, sokszor fáradtak már, mire az örökbefogadásra sor kerül. A számtalan természetes vagy mesterséges sikertelen próbálkozás után a leendő szülők úgy gondolják, hogy amint megérkezik a várva várt gyermek, boldog lesz az életük. Amikor pedig jön a telefon, hogy egy gyermeket örökbe fogadhatnak, rájönnek, hogy életük egyik legnehezebb döntése előtt állnak, ami jelentős feszültséget kelt bennük. Végre lehet gyermekük, de a sikeres örökbefogadás egyik kulcsa, hogy azt a gyermeket, akit hazavisznek, az első pillanattól el kell fogadniuk teljes mértékben. Ha az első pillanattól van valami fenntartás bennük a gyermekkel kapcsolatban, ami később sem múlik el, nem az öröm, hanem a kétségek erősödnek fel. Ha úgy viszik haza a gyermeket, hogy nem tudták teljesen elfogadni, akkor ez a kétség a gyermek nevelésével kapcsolatos konfliktusok során még jobban felerősödik és ez hátráltatja a helyzetek megfelelő kezelését. Ilyenkor megbánhatják az örökbefogadást, a döntésüket. Természetesen lesznek nehézségek a gyermeknevelés területén, de az lenne jó mindenki számára, a gyermeknek is, a szülőknek is, ha soha nem bánnák meg, hogy örökbefogadtak.

Ha „igent” érzünk egy gyermekre, akkor ha rágondolunk, pozitív gondolatok jutnak az eszünkbe. Ez lehet pl. hogy alig bírom kivárni, hogy odaérjek a nevelőszülőkhöz és közelebb legyek hozzá. De lehet kevésbé erőteljes is, pl. nézve a gyermeket már azon gondolkozom, milyen jó lesz majd otthon, hétvégenként, amikor reggel bebújik közénk az ágyba és ott leszünk majd együtt, végre már hármasan.

Ha „nemet” érzünk, akkor – akár fizikailag is szeretnénk elhatárolódni a gyermektől, de érzelmileg mindenképpen. Ez lehet az az érzés, hogy „ez a gyerek nem akarja, hogy mi legyünk a szülei, furcsa rajta valami, idegennek tűnik”, tehát nem az jut eszembe, hogy: „de hazavinném már!”.

Házastársak esetén a döntést nehezíti, hogy a barátkozás során nemcsak a saját érzéseinkre kell figyelni, hanem arra is, amit párunk érez. Nagyon fontos, hogy ebben a helyzetben a párok tagjai őszintén tudjanak egymással az érzéseikről beszélni. Ez nehéz feladat, hiszen ha valaki igent érez, akkor teljesen elborítják a pozitív érzések és megfedkezhet a párjáról. Aki nemet érez annak sem könnyű, mert látja a párja boldogságát és tudja, hogy a régóta áhított boldogságtól fogja megfosztani, ha elmondja a kétségeit. Ha azonban a pár egyik tagja nemet érez, és mégis hazaviszik a gyermeket, akkor az a párok között később nagyon sok feszültséget okozhat, hiszen mindketten szenvednek attól, hogy az egyikük nem tudja elfogadni az örökbefogadott gyermeket. Ez a konfliktus akár a házasság végét is eredményezheti ilyen esetekben. Az első időszak rengeteg változással jár a házaspárok életében, ezért is fontos, hogy legalább a gyermeket illetően (pont, aki miatt felborul az eddigi megszokott életvitelük) ne legyen kétség a pár tagjaiban és ne legyen ellentét a szülők között.

Láthatjuk, hogy ha különböznek a párok a gyermek elfogadásában, akkor mindkét félnek nehéz helyzete van. Nagyon fontos, hogy ebben a helyzetben elfogadók és megértők legyünk a párunkkal és minden érzésünket őszintén kommunikáljuk a másiknak és figyeljünk oda az ő érzéseire is.

Tehát a leendő gyermeket mindkét félnek el kell fogadnia az első pillanattól kezdve. Különben sikertelen lesz az örökbefogadás, ráadásul a kapcsolatunk is rámehet. Csak akkor kezdjünk el barátkozni a gyermekkel, ha mindketten el tudjuk képzelni, hogy mi leszünk ennek a gyermeknek a szülei.

22.3. A „másságból” adódó lehetséges konfliktusok

Minden örökbefogadottnak meg kell küzdenie a másság érzésével és a társadalmi előítéletekkel, sztereotípiákkal, amelyek az örökbefogadással kapcsolatosak. Az előítéletek jellemzően információ hiányon, illetve téves információn alapuló általánosítások, nem felelnek meg a valóságnak.

A tapasztalatok szerint az első kísérletek a csúfolódásra nem az óvodában kezdődnek. Az óvodások még ítéletmentesen nyitottak a világra, minden úgy jó, elfogadható, ahogy van. Csak később, tanulás útján sajátítják el a kirekesztés, megbélyegzés technikáját, a környezetükben élő felnőttektől – leginkább a szüleiktől. Tehát az örökbefogadott gyermekek leggyakrabban az általános iskolában, ott is főleg az alsó tagozatban szembesülnek majd azzal, hogy az ő másságuk (örökbefogadottságuk, roma származásuk, fejlődési elmaradottságuk stb.) mások számára szokatlan. A közhiedelemmel ellentétben a gyerekek nem azért csúfolódnak 6 és 10 éves koruk között, mert gonoszak. Ebben az életkorban az a dolguk, hogy a világ rendszerébe behelyezzék magukat, minél jobban megfeleljenek a külvilág elvárásainak. Minél átlagosabb egy gyerek ebben a korban annál könnyebb az élete. Ebből adódik, hogy mindenkit megpróbálnak csúfolni, aki az átlagtól eltér, legyen az túlsúlyos, szemüveges, túl magas vagy alacsony, vagy örökbefogadott. Szerencsére ez később megváltozik, a kamaszok pl. már szeretnek különlegesek lenni.

Csúfolni valakit azzal lehet, ami az érzékeny pontja, amiben maga is bizonytalan. A gyerekek gyenge pontját a szülők határozzák meg, hisz a gyermekek egészen kamaszkorukig, tehát kb. 14 éves korukig a világot a szüleik értékrendje szerint látják, és saját énképük is a szülők véleménye alapján alakul ki.

A csúfolódás lényege, hogy a gyerekek mondanak mindenfélét, amiben a másik különbözik a többségtől. És figyelik a hatást. Ha a másik fél megrendül, sír vagy dühöng, akkor megvan a fegyver, amivel meg lehet bántani. De ha a másik fél meg se rezdül a beszélésre, akkor tovább kell keresni a gyenge pontját. Ha a gyerek egész addigi életében azt hallotta a szüleitől, hogy büszke lehet magára, mert pl. az, hogy örökbefogadott, vagy roma egy fantasztikus érték, kincs, adottság, akkor nem lehet őt ezzel megbántani. Mert magabiztos, mert ez nem a gyenge pontja. És nyilván érti, érzi majd, hogy a másik bántani akarta, és az rosszul is esik neki, de ha saját örökbefogadottságát pozitívan éli meg, nem fog célpontjává válni annak, hogy az örökbefogadással csúfolják.

Az, hogy a gyermeknek ne az örökbefogadottsága, vagy a származása legyen a gyenge pontja, nem 6 és 10 éves kora között alakul ki. Ha addig azt tapasztalja, hogy a szülei teljesen elfogadják az örökbefogadást és a származását, akkor ezzel őt nem lehet megbántani. Ha a szüleiben bármilyen kétség is felmerül a témával kapcsolatban, akkor azt a gyermek is érezni fogja és sebezhetővé válik. A szülő feladata a gyermekben az örökbefogadással kapcsolatos magabiztosság kialakítása. A szülő tekintse értéknek a gyermek örökbefogadását, és magát a gyermeket a származásával együtt. Ez tudja megalapozni a gyermek önbizalmát.

Tehát a csúfolódást kikerülni nem lehet, ezért az a cél, hogy a gyermeket ne lehessen az örökbefogadással vagy a származásával bántani. Ez a szülön múlik. És ez az első pillanattal kezdődik. Azaz: ahogy hazaviszik a szülők, az örökbefogadás nyíltan kezelt téma kell legyen a családban.

Ha az elejétől, az első naptól kezdve beszélünk neki a tényről, hogy örökbe fogadtuk, s mindezt mosolyogva tesszük (hisz boldogok vagyunk, mert végre lett gyerekünk), tehát hitelek is vagyunk, akkor az lesz az érzése, hogy mindig is tudta, hogy örökbefogadott. Bár korábban nem értette a jelentését, de nem is fontos, mert ez nagyon jó dolog lehet, hisz a szülei mindig mosolyogva mondják neki. Ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy megerősítsük az önbizalmát, hogy a saját másságát el tudja fogadni, ne legyen sebezhető e téren.

ld.: 10 modul

22.4. Tipikus konfliktushelyzetek az örökbefogadott gyermek nevelése során

Örökbefogadott gyermekek nevelése során előfordulnak olyan tipikus konfliktusok, melyekkel a legtöbb családnak meg kell birkóznia. A fejezetben végigvesszük a leggyakrabban tapasztalt konfliktusokat, amelyek a gyermek örökbefogadása kapcsán jönnek létre. A fejezet célja, hogy a leendő szülők tudatosan készüljenek ezekre a helyzetekre és jobban átlássák azokat, ha belekerülnek.

22.4.1. Hazaérkezés a családba

Nagyobb gyermek örökbefogadása esetén a kezdeti időszakban a gyermekek legtöbbször mindenben követik a szülő utasítását, hiszen számukra az új környezet kiszámíthatatlan és bizonytalan. Az első napok, hetek során a gyermek megtapasztalja, hogy szülei szeretik és elfogadják. Amikor a gyermek biztonságban érzi magát, elkezd tesztelni, hogy szülei szeretete valóban feltétlen-e. A gyermek elkezd rosszaságokat, csínytevéseket elkövetni, esetleg „hisztis” lesz, hogy megtudja szülei akkor is szeretik-e, ha nem nekik tetszően viselkedik.

Ilyenkor nem az a megoldás, hogy hagyjuk gyermekünket rosszkodni, hanem hogy megértjük a gyermek érzéseit, szorongását, és szeretettel, türelemmel reagáljunk rá. Az is fontos, hogy határokat és szabályokat állítsunk elé, amellett, hogy megerősítjük gyermekünk számára, hogy akkor is szerethető, ha rosszaságokat követ el.

22.4.2. Dackorszak

Örökbefogadó és nem örökbefogadó családoknál tapasztalható tipikus konfliktus a dackorszak. Minden gyermek 3 éves kora körül, amikor kialakul az éntudata, gyakran kifejezi a saját akaratát és ha ez nem teljesül, akkor indulatos lesz, hisztizik. Ez a korszak a vér szerinti gyermeket nevelő családokat is meg szokta viselni. A különbség abban van, hogy az örökbefogadó szülők úgy érezhetik, hogy gyermekük sok veszteséget szenvedett már el, mire a családjukba kerül. Úgy gondolják, hogy ha ellentmondanak gyermeküknek, fegyelmezik,

akkor azzal bántják a gyermeket, vagy felerősödhetnek a gyermek korai sérelmei. Úgy vélhetik, hogy ez végzetes lehet a kettejük kapcsolatára, hogy a gyermek a konfliktusok miatt nem fogja őket szeretni. Bár úgy tűnik, a határok felállítása és megtartása ellentmond a szülők által áhított szeretetteljes légkörnek, mégis a gyermek érdekét szolgálja, mert a gyermekek számára a határok, szabályok egyúttal biztonságot, kiszámíthatóságot is jelentenek.

További nehézség lehet, ha a gyermekkel való barátkozás és az örökbefogadás a dackorszak időszakában történik. Ilyenkor még erősebben kifejezheti azt, hogy ő nem szeretne az örökbefogadó szüleivel menni, maradni akar a megszokott környezetében. A tiltakozás ilyenkor nem az örökbefogadók személye ellen irányul, hanem a gyermek bizonytalanságát fejezi ki, hiszen nem tudja, mi vár rá, s hogy az örökbefogadás az ő érdekeit szolgálja.

22.4.3. Kamaszkor

Tipikus és évekig tartó konfliktushelyzet, konfliktushelyzetek sorozata - nem örökbefogadott és örökbefogadott gyerekek esetén is - a kamaszkor. A feszültségek alapvető forrása az, hogy a szülő szeretné fenntartani az eddig jól bevált módszereket, kialakított életstílust, a kamasz pedig lázad minden ellen, ami eddig volt. Ez egy alapvető ellentét minden családban, ami folyamatos feszültséget, harcot, ütközéseket okozhat a két fél között. A kamasz feszegeti a határokat, a szabályokat, amiket a szülei felállítottak, mert keresi önmagát, a helyét a világban, de ehhez előbb le kell rombolnia a határokat, meg kell kérdőjeleznie, esetleg tagadnia azt, amit a szülei képviselnek.

Tehát normális, ha minél több, számára vonzó, akár veszélyes dolgot is ki akar próbálni. De az is természetes, hogy amellet, hogy támogatjuk a szárnybontogatását, mégis vigyázni akarunk rá, azaz megtiltunk neki dolgokat, amiket veszélyesnek találunk. Márpedig a kamasz, ha falakba ütközik, akkor dühös lesz, és meg akarja mutatni, hogy ő is erős. Ez máris borítékol egy újabb konfliktushelyzetet. Tehát, ha kér valamit, amit mi nem engedünk, mert féltjük, akkor ő haragszik ránk, és bántani akar minket. És akkor keresni kezdi a fegyvert, amivel fájdalmat okozhat nekünk, azaz azt, ami fáj nekünk, ami a gyenge pontunk. A legtöbb örökbefogadott gyermek a szüleit próbára teszi.

Örökbefogadó családoknál nagyon gyakran előfordulnak kamaszkorban olyan mondatok, mint például „ne mondd meg, mit tegyek, hisz nem is te vagy az igazi anyám/apám”. Egy ilyen beszólás nem az előző 14 éves nevelésünk, szülőségünk minősítése, nem a családi, érzelmi kapcsolatunk megkérdőjelezése, hanem a lázadáshoz keresett fegyver lehetősége.

Ha mi magabiztosak vagyunk, ott legbelül is, és tényleg el tudtuk fogadni az örökbefogadást, mint alternatív családalapítási lehetőséget, ha annak idején, őszintén el tudtuk fogadni a gyermekünket is olyannak, amilyen, s úgy szeretjük már 14 éve, ahogy van, akkor elhangozhatnak a példában leírt és hasonló mondatok, de nem fog fájni, nem rendít meg minket. Az persze fájdalmas lesz, hogy bántani akar, hogy harcol velünk, de nem az fog fájni, amit mond. Az előző 14 év alatt szerzett közös élményeink már olyan erős kapcsolatot jelentenek köztünk, ami megkérdőjelezhetetlenné teszi, hogy mi vagyunk az igazi (nem a vér szerinti, hanem az igazi) szülei. Ha mi magunk is hisszük, hogy a szeretet-kapcsolat nem a vérszerintiségtől függ – tekintve, hány problémás vér szerinti család szorul segítségre, ill. ne feledjük: a párunk se vér szerinti rokonunk, és mégis szeretjük, s egy életre összeköt bennünket ez az érzés -, akkor ezt a gyerekünk is így fogja gondolni.

Ilyenkor nem megoldás az, ha megvárjuk, míg lenyugszik a gyerekünk, s akkor leülünk vele átbeszélni az örökbefogadást újra. Hisz ezen a témán nincs mit átbeszél, ha mindaddig nyíltan kezeltük a témát, s beszélgettünk róla a gyerekünkkel, mindig őszintén válaszoltunk a kérdéseire, akkor a szüleinek tart minket, és pont úgy viselkedik, ahogy egy vér szerinti

gyermek tenné, azaz lázad ellenünk. Minden kamasz feszegeti a határokat, ami akár napi szinten eredményezhet konfliktushelyzeteket otthon. S ezeket bizony kezelnünk kell, ezért is jó, ha a készletünkben nemcsak egyféle konfliktuskezelési mód van, hanem több is.

22.5. Hatékony konfliktuskezelés, feszültségoldás

A konfliktusok kezelésének nagyon sok fajtájai léteznek. Egyrészt minden személy rendelkezik egy vagy több általa leggyakrabban használt konfliktuskezelési technikával. Másrészt a konfliktusok kezelését a másik résztvevő tulajdonságai is befolyásolják.

A fejezet célja, hogy ismertesse a tipikus konfliktuskezelési módokat (versengő, alkalmazkodó, elkerülő, kompromisszumkereső, együttműködő), azt, hogy az örökbefogadás során melyik kezelési mód mikor hasznos és mikor nem, így az örökbefogadó szülők megtanulnak új, hatékony konfliktuskezelési technikákat.

22.5.1. Versengő konfliktuskezelés

Versengő konfliktuskezelési mód az egyén saját céljának érvényesítésre épül, alkalmazója erő segítségével kívánja pozícióját javítani. A cselekvés célja ilyen esetekben a saját érdekek érvényesítése, függetlenül attól, hogy mások milyen igényekkel élnek. Versengő szituációban „kiállunk az igazunkért”, „megvédjük helyes álláspontunkat”.

22.5.2. Problémamegoldó konfliktuskezelés

Együttműködő konfliktuskezelési mód, melynek során mindkét fél számára teljes mértékben kielégítő megoldás keresése a cél. Gyakorlatban ez a konfliktus okainak feltárását, megértését, és ennek figyelembe vételével kreatív megoldását jelenti.

22.5.3. Kompromisszumkereső konfliktuskezelés

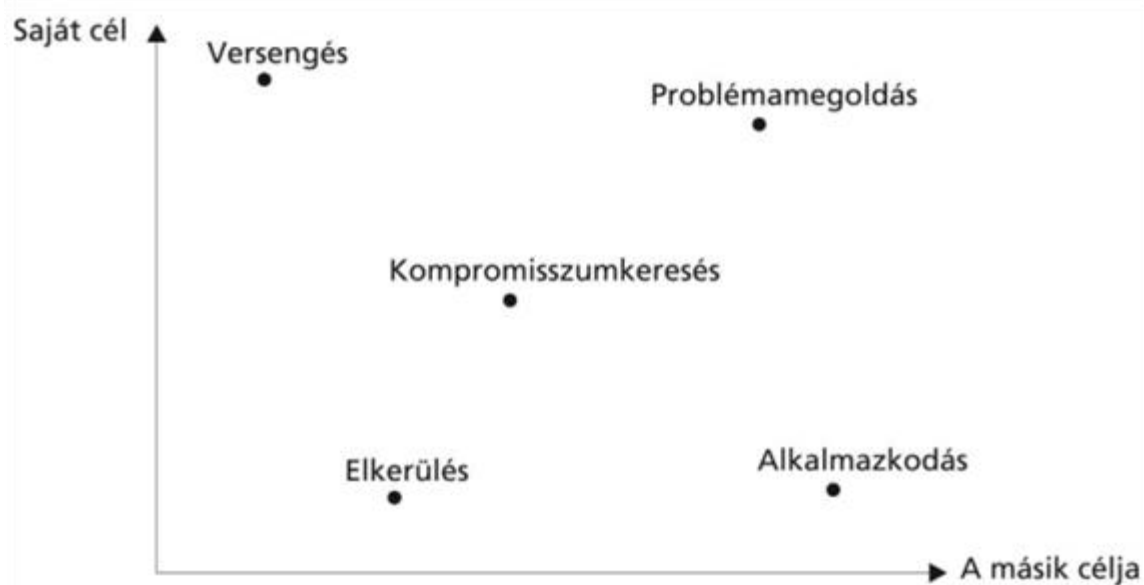
A kompromisszumkereső konfliktuskezelési mód célja egy, a felek számára kölcsönösen elfogadható megoldás kialakítása. Ennek során mindkét fél lemond bizonyos igényeiről, a megoldás csak részben elégíti ki azokat. A kompromisszumkereső magatartás eléggé elterjedt, én is engedek egy kicsit, és te is engedj az igazadból. Ugyanakkor mindketten nyernek is rajta. A kompromisszumkereső ember a problémamegoldás során többet ad fel érdekeiből, mint a versengő, és kevesebbet, mint az alkalmazkodó. Ehhez hasonlóan nyíltabban kifejezi érdekeit, mint az elkerülő, de jobban titkolja azokat, mint az együttműködő.

22.5.4. Elkerülő konfliktuskezelés:

Elkerülő „konfliktuskezelés” során sem a saját, sem mások érdekei nem kerülnek terítékre. A cselekvés célja a konfliktus elkerülése. Ez számos formában történhet, többek között döntések elhalasztásában, konfliktusos szituációból való diplomatikus kihátrálásban, vagy akár az ilyen jellegű helyzetek kerülésében. A konfliktusok így továbbra is fennmaradnak, és bármikor, akár váratlanul is felszínre törhetnek.

22.5.5. Alkalmazkodó konfliktuskezelés:

Alkalmazkodó konfliktuskezelés a saját igények háttérbe szorításán, másik érdekeinek feltétel nélküli elfogadásán alapszik. Egyaránt öltheti nagylelkűség vagy önfeláldozás formáját, megjelenhet mások véleményének átvételében, utasításaik, kéréseik kritika nélküli elfogadásában.

2. kép. A konfliktuskezelési típusok Forrás: (<http://www.tankonyvtar.hu/>)

Minden konfliktuskezelési mód hasznos lehet bizonyos szituációkban. Habár az emberekre egy-két konfliktuskezelési stílus jobban jellemző, mint a többi, az lenne a jó, ha a szülő minden konfliktust tudna kezelni, a helyzetnek megfelelően. Minél többféle eszközünk van a különböző helyzetek megoldására, annál valószínűbb, hogy meg tudjuk oldani a felmerülő problémákat.

A konfliktuskezelési technikák jellemzői		
Technika	Előnye	Hátránya
Versengő	<ul style="list-style-type: none"> Vészhelyzetekben gyors megoldást nyújt (pl. megakadályozom, hogy a gyermek átszaladjon az úttesten). A szülő gyermeke mellett ki tud állni az iskolában, óvodában. 	<ul style="list-style-type: none"> Csak az egyik fél érdekeit veszi figyelembe, ezért további konfliktusokat eredményezhet. Kamaszkorban különösen sok feszültséget eredményez a szülő-gyerek kapcsolatban.
Alkalmazkodó	<ul style="list-style-type: none"> A kezdeti időszakban segít elfogadni a gyermekben kialakult szokásokat, viselkedéseket. 	<ul style="list-style-type: none"> A saját érdekeit háttérbe szorítja, ami belső feszültségeket eredményezhet. Nem minden esetben jó, ha csak a gyermek érdekei érvényesülnek, a gyermek nem mindig ismeri fel a saját érdekeit.

A konfliktuskezelési technikák jellemzői		
Elkerülő	<ul style="list-style-type: none"> Ideiglenesen képes elvonatkoztatni a konfliktustól, ha épp nincs idő, mód a megoldásra. Az ideiglenes elkerülés lehetőséget adhat, hogy több információt szerezzünk és jobban átlássuk a helyzetet. 	<ul style="list-style-type: none"> Ha tartósan elkerüli az adott konfliktust annak nem lesz megoldása és így egyik fél érdeke sem érvényesül. Ha elkerül egy konfliktust, akkor esetleg nélküle hoznak meg egy fontos döntést.
Kompromisszumkereső	<ul style="list-style-type: none"> Mind a két fél érdekét figyelembe veszi a konfliktuskezelés során. Viszonylag gyors megoldást kínál. 	<ul style="list-style-type: none"> Mindkét fél úgy érzékeli, hogy többet engedett mint a másik.
Problémamegoldó	<ul style="list-style-type: none"> Mind a két fél elégedetten távozik a konfliktusból, ezért a felmerülő konfliktusok során nagyon gyakran a lehető legjobb eredményt hozza. 	<ul style="list-style-type: none"> Nagyon idő- és energiaigényes mind a két fél szempontját kideríteni és figyelembe venni.

2. táblázat. A konfliktuskezelési típusok

22.6. Segítség a családban, illetve a szűkebb-tágabb környezetben felmerülő problémák esetén

Az örökbefogadás a leendő örökbefogadó szülők döntése, de nem mindegy, hogy mit szól ehhez a döntéshez a tágabb család, azok, akik majd remélhetőleg részesei lesznek a gyerek életének, akiknek fontos a véleménye. Ezek az emberek többnyire a szüleink, testvéreink, rokonaink, akik, ha szeretnek minket, jót akarnak nekünk. A szülők azonban nem mindig támogatják az örökbefogadást. Általában azért utasítják el, mert kevés az információjuk, és az is többnyire előítéleteken, sztereotípiákon alapul. Tehát gyakran féltésből és saját félelmeik miatt nem támogatják az örökbefogadást.

Egy másik lehetőség, hogy magát az örökbefogadást elfogadják, azonban a származással kapcsolatban vannak félelmeik, előítéleteik. Ez újabb feszültségek forrása a családon belül, ami komoly konfliktushelyzetekhez vezethet. A felkészült örökbefogadók ugyanis pontosan tudják, hogy örökbefogadásnál (akár titkos, akár nyílt) semmilyen garancia nincs a gyermek származására, hisz többnyire a vér szerinti anya nyilatkozata az egyetlen információ e téren.

Az ellenállás leküzdése érdekében beszélgessenek a szüleikkel az örökbefogadásról, biztosítsanak lehetőséget a kérdéseikről, félelmeikről való beszélgetéshez. Ha nem tudnak kérdezni, akkor adjanak nekik örökbefogadós könyveket és ezeket beszéljék meg közösen.

Az örökbefogadó nagyszülőknek is lehet veszteségérzésük, amit ugyanúgy fel kellene dolgozniuk az örökbefogadás előtt, ahhoz, hogy igazán nyitottak legyenek a gyermek felé. A megértés és az elfogadás sokat segít ezekben a konfliktusos helyzetekben. A nagyszülőket azonban mindenképpen érdemes megnyerni annak érdekében, hogy az örökbefogadott gyermek elfogadó családi közegben tudjon élni.

Gondolják végig, hogy milyen érzéseik, élményeik lehetnek a saját szüleiknek az örökbefogadással kapcsolatban?

Eddig a családon belüli konfliktushelyzetekkel, és azok megoldásával foglalkoztunk. De értelemszerűen a gyermekünknek lesznek kapcsolatai a külvilággal is, érik majd különböző előjelű szociális ingerek a szűkebb és a tágabb környezetéből is. Először az óvodai közösségben szembesül a társadalommal - ugyan kicsinyített formájában – a szülei óvó-védő támogatása nélkül. Felmerül a kérdés: megmondjuk, vagy ne mondjuk meg az óvodában, hogy örökbefogadott a gyerekünk. Gyakran okoz ez személyen belüli konfliktust, de okozhat ez a kérdés a szülők közötti konfliktust is, ha nem értenek egyet ebben, a döntés jelentőségét azonban érzik. Ideális esetben a pedagógusok felkészültek egy örökbefogadott gyermek kezelésére a saját csoportjukban/osztályukban és akkor nem kérdéses, hogy az óvodában/iskolában megmondjuk-e? Viszont mi van akkor, ha a pedagógusnak is vannak, negatív előítéletei az örökbefogadott gyerekekkel kapcsolatban és emiatt a gyermeket a saját előítéletei és sztereotípiái által torzítva látja és ennek megfelelően kezeli.

Ha megtehetjük, mindig óvónőt, tanítónőt válasszunk a gyerekünknek, nem óvodát, iskolát, hiszen nem mindegy kire bízunk a gyerekünket. Ha ő megfelelő, akkor bátran elmondhatjuk az örökbefogadást is. Jó lenne, ha a pedagógus és az örökbefogadó szülő együttműködne a gyermek érdekei mentén.

Ha nincs lehetőségünk óvónőt választani, akkor az a legjobb, ha még azelőtt, hogy beíratnánk a gyerekünket, felkészítjük őt, beavatjuk az örökbefogadás rejtelseibe, a szóhasználatba, s segítünk neki elfogadni, megérteni ezt a másságot. Előítéletet megváltoztatni nagyon nehéz, és sok-sok időt igényel, esetleg nem is járunk sikerrel. De együttműködésre bírni valakit (családtagot, pedagógust, szülőtársakat, vagy szomszédot), az könnyebben megoldható, és rendkívül fontos feladat ebben a témában, ami hosszú távú, tehát megéri a ráfordított időt, beszélgetéseket, leginkább a gyerekünk másságának elfogadása érdekében.

A konfliktushelyzeteket eredményesen kezelni csak nyílt kommunikációval lehetséges, legyen bármi a téma (örökbefogadás, roma származás vagy más), s bárki is a másik oldalon (gyerek, nagyszülő, pedagógus, vagy szomszéd).

Kérdések a modul elsajátításához?

A különböző életkorokban milyen konfliktushelyzetekkel számolhatunk örökbefogadott gyermek nevelése során?

A kamasz örökbefogadott gyermekkel kapcsolatban a családnak milyen konfliktushelyzetekre kell felkészülni, és hogyan oldaná meg azokat?

A saját konfliktuskezelési technikái közül melyeket kell módosítani ahhoz, hogy a szülői feladatait sikeresen tudja a jövőben teljesíteni?

23. A CSALÁDI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE A GYERMEK ÉLETÉBEN

A kitől/kiktől származom, kik az őseim, kire hasonlítok kérdést minden gyerek felteszi. Vitathatatlan, hogy a gyermek egészséges személyiségfejlődéséhez, énképe kialakulásához, identitásának megőrzéséhez, sikeres szocializációjához elengedhetetlen múltjának, származásának ismerete. A múlt, a jelen és a jövő egymásra épülnek. Nincs állandóság az életünkben, ha nincs információnk a múltunkról, nem tudjuk, hol vannak a gyökereink, kik a felmenőink, pedig biztonsági szükségleteink kielégítésének fontos része, hogy életünkben legyen állandóság. Ebben a fejezetben szó lesz a gyermek azonosságtudatáról, különös tekintettel a nevére, a származás ismeretének fontosságáról, az állandóság jelentőségéről és biztosításának lehetőségéről, továbbá az életre szóló kapcsolatok kialakításáról.

23.1. A gyermek azonosságtudata, kultúrája, önbecsülése, és a család

Az identitás azonosságot jelent, amit az időbeli folyamatosság, ill. állandóság alakít ki, és ezzel létrehozza a megkülönböztetethez (egyediséget) is.

Az identitás formálódása egy életen át tartó folyamat különböző szerepeken keresztül, melyekkel az egyén azonosul (anyai/apai szerep, nagyszülői szerep, szakmában betöltött szerep stb.). Gyökere a család, ahonnan alapvető értékeink, kötődésmintáink, azonosságtudatunk származik.

Az eredeti (vérszerinti, biológiai, vagy másként származási) családba beleszülető gyerek megörökli annak és őseinek történetét, hagyományait.

Identitásunk tehát származásunk ismeretének folyamatosságát igényli. Ez a tudás hidat képez az életben a múlt - jelen - jövő között. A vér szerinti gyerekeknek ehhez támpontokat adnak a család tagjai, akikhez eddig is gyakran hasonlították őket, és akikkel ők is hasonlóságokat éreznek magukban.

Az örökbefogadottak viszont nem tudnak mihez, kihez kapcsolódni, nincs előttük egy konkrét biológiai apai vagy anyai minta, akihez hasonlóvá válhatnak, csak egy fantáziában felépített valaki létezik, mint a genetikai örökség átadója. Ez növelheti meglévő szorongásukat.

A családjuktól elválasztott gyermekek elvesztik, nagyrészt elfelejtik a múltjukat. Ha nem beszélnek velük róla, arra a következtetésre juthatnak, hogy rosszak voltak, azért kellett otthonról eljönniük, hogy miattuk történt minden rossz a családjukkal.

Szükség van tehát arra, hogy megtudják, miért választották el őket környezetüktől, szüleik miért nem tudtak gondoskodni róluk. Fontos, hogy életkoruknak megfelelő, hiteles információkat kapjanak a történetükről, múltjukat megértsék.

A múlt megértése segít a jelen elfogadásában és a jövő felé nyitásban, célok, tervek megfogalmazásában is. Az élettörténet feldolgozása segít megtalálni mi az, amire büszkék

lehetnek. A fel nem dolgozott vagy nem ismert, titkolt múlt annyira megdermeszt, hogy nem lehet továbblépni, a jövőre gondolni.

Az örökbefogadott gyermekek – bármilyen életkorban történik meg az örökbefogadásuk - identitása kettős, mivel mind az örökbefogadó, mind pedig a vér szerinti szüleikkel azonosulnak. Biológiai gyökereik a vér szerinti családba nyúlnak vissza, onnan hozzák örökletes tulajdonságaikat. Szocializációjuk több helyen is történhetett az örökbefogadásig (vér szerinti család, gyermekotthon, nevelőcsalád)

Id.: 3. modul: Az örökbe fogadható gyermekek nevelésének speciális nehézségei

Id.: 4. modul: A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében

A születés pillanatától örökbe fogadó családban nevelkedő gyermek estében is számolni kell a kettős identitással, mivel mind örökbe fogadó anyjával/apjával, mind vér szerinti szüleivel azonosul. Bár az örökbefogadók sokszor azt szeretnék, ha a gyermek tiszta lappal indulna (sokan ezért ragaszkodnak újszülött örökbefogadásához), ez nem lehetséges.

A gyermek identitásának kialakításához – hogy tudja honnan jött és hol van most – szüksége van arra, hogy minél több információval rendelkezzen származási családjáról.

Emellett nem feledkezhetünk meg arról, hogy számára a saját története magánügy. A gyerek magánéletét sérti, elkieseríti őt, ha szülei felületes ismerősöknek, szomszédoknak, mesélnek örökbefogadása részleteiről.

A család beszélgessen róla sokat otthon, lehet ez akár esténként a mese tárgya is. A gond abból adódik, ha mindenféle idegen részletesen ismeri a gyerek történetét, még mielőtt ő kész lenne azt egészében megérteni, vagy mielőtt eldöntené, hogy bizonyos emberekkel meg kívánja-e osztani azt.

23.2. Az örökbefogadott gyermek neve

A gyermek személyes identitásának legfontosabb eleme a neve, amin születése óta szólítják, ami őt jelenti, ami összekötő kapocs a régi és az új élete között. Azt is jelentheti számára, hogy miközben megtalálták őt azok a szülők, akik soha többé nem fogják elhagyni, ő mégsem lett más valaki, azonos korábbi énjével, a múltja nem tűnt el nyomtalanul.

Az utónév megtartása a gyermek számára azt is kifejezi, hogy vele együtt elfogadjuk a vér szerinti szülőket is, akiktől ezt a nevet kapta. Kettős identitásának természetes velejárója, hogy vannak vér szerinti gyökerei és eredeti neve is.

Feltétel nélküli elfogadásunkat azzal is közvetítjük a gyermek felé, hogy elfogadjuk vele együtt a nevét is.

Attól sem kell tartani, hogy a vér szerinti szülő a gyermek neve alapján esetleg könnyen megtalálja. Az örökbefogadási eljárás titkossága garantálja az örökbefogadó család biztonságát.

József Attila írja: „Öcsödön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbenett, úgy éreztem, hogy a létezésemet vonták kétségbe.” (József Attila: Curriculum vitae, 1937)

A családnév megváltozása – ami jogszabályi előírás is – nem okoz lélektani problémát. A közös családnév az örökbefogadókkal való szoros összetartozást jelenti, nem a valamtól való megfosztottságot.

23.3. A vér szerinti szülő

„A vér szerinti szülők sosem vesztik el azt a szerepüket, hogy ők adtak életet a gyermeknek, aki rajtuk, az ő génjeiken és történetükön keresztül kapcsolódik a múltjához. Történetük – legyen az szomorú, nehéz, vagy akár borzalmas – az örökbefogadott gyermek történetének is része. ...Ha fontos nekünk a gyerek, akkor pozitív érzelmekkel és gondolatokkal kell viseltetnünk azok iránt, akik a világra hozták.” (Pavao 2012. 41. old.)

Az örökbefogadók gondolkodása a vér szerinti szülőkről attól is függ, hogy mit tudnak róluk. Sokan úgy gondolják, hogy ha a gyerek múltjában, vagy vér szerinti szüleiéről nagyon sok a „szörnyűség”, jobb lenne nem is tudni róla. A szülő joga és kötelessége, hogy tudjon a gyermeket érintő tényekről és oly módon adja tovább azokat, ahogyan a gyerek - korának és érettségének megfelelően – fel tudja dolgozni.

Amikor az örökbefogadni szándékozók egy gyermek örökbefogadásának lehetőségéről beszélnek a szakemberekkel, bátran tegyenek fel kérdéseket, igyekezzenek minél többet megtudni a származási családról, és a gyermek múltjáról.

A gyermek származásáról, gyökereiről a legtöbb információnk nyílt örökbefogadás esetén lehet, amikor a szülők találkoznak egymással, vagy legalább a szülőanyával. A szokásosnál is kevesebb információnk van azonban az inkubátorban hagyott gyermekek esetében, vagy ha az anya hamis adatokkal szül, és a kórházban hagyja a gyermeket. Ezekben az esetekben a gyerekek valamilyen fantáziaképből, rész információkból kell felépítenie magában egy identitást. Ez nagyon nehéz feladat, amelyhez lehet, hogy a szülőnek is segítséget kell kérnie és kapnia.

Az örökbefogadó szülők nem feledkezhetnek meg arról, hogy gyermeküknek az életet a vér szerinti szülők adták, történetük - bármilyen szomorú, vagy szörnyű legyen is - a gyermek történetének, múltjának is része. A legjobb, ha az örökbefogadó szülő egy objektív képet próbál kialakítani a vér szerinti szülőkről, ami sem negatív, sem pozitív irányba nincs eltorzítva, és ezt kommunikálja a gyermek felé.

23.3.1. Gyökérkeresés

Az örökbefogadott gyermekek életében elérkezik az az idő is, amikor felmerül az igény, hogy a vér szerinti szülőket felkutassák. A gyökérkeresés kezdete jellemzően egybeesik a személyes identitás kialakításának kezdetével, a serdülőkorral. A vér szerinti szülők és testvérek keresése jogszabályban is biztosított lehetőség.

Id.: 1 modul: Az örökbefogadás és a gyermekvédelem rendszere Magyarországon

Ha az örökbefogadó szülők támogatják a gyermek gyökerkeresési törekvéseit, azzal azt közvetítik számára, hogy megértik őt, és segítenek neki ebben a számára nagyon fontos és talán neki is félelmetes, bizonytalansággal, kételyekkel és reményekkel teli élethelyzetben.

Az örökbefogadó szülőnek nem kell attól tartani, hogy ha a gyermek megismeri a vér szerinti szüleit, eltávolodhat tőlük. Ha a kapcsolat addig a feltétlen bizalomra épült, ez a találkozás nem fog törést okozni köztük.

Ha elzárkóznak a gyermekben azt az érzetet keltve, hogy törekvéseivel megbántja őket, akkor vagy egyedül vág neki, vagy nem lép semmit és tovább éli az életét ezzel a teherrel és az összes hátrányos következményével.

A szülők segítsék a gyereket, de ne ők irányítsanak. Előfordulhat ugyanis, hogy ők messzebbre mennének annál, mint a gyerek szeretne. Ne felejtsük el, a kutatás önmagában még nem újratálalkozás.

Előfordulhat, hogy a gyökerkeresés nem jár a gyermek számára kielégítő eredménnyel. Ennek oka az is lehet, hogy a vérszerinti szülők elzárkóznak a gyermekkel való találkozástól, ami újabb elutasítottság érzést, újabb veszteséget okoz.

Id.: 5. modul: A veszteség szerepe az örökbefogadásban

A vér szerinti szülők keresése mellett fontos az örökbefogadott számára, hogy tudja, vannak-e vér szerinti testvérei, ők hol élnek, örökbefogadták-e őket is, vagy maradhattak a származási családjukban. Előfordulhat, hogy a testvér úgy nyilatkozik, hogy személyazonosító adatai nem közölhetők, ilyenkor szintén veszteséget él át az örökbefogadott.

23.4. Az állandóság jelentősége a gyermek életében

A vér szerinti családokban az állandóság biztosítása a családi élet természetes eleme. A családtagoknak vannak személyes vagy tárgyi emlékeik, de legalább ismereteik őseikről. Tudják, hol nyugszanak a korai elődök, felkereshetik, gondozhatják sírjukat, ismernek történeteket a család életéből.

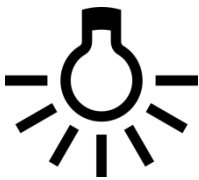
Az örökbefogadottak származási családi története megszakad, gyakran teljesen ismeretlen (ismeretlen szülőtől származó gyermekek). Számukra az állandóság biztosítása a gyermekvédelem területén működő intézmények és szakemberek, ill. az örökbefogadó szülők számára is fontos feladatot jelent.

23.5. Az állandóságérzet biztosításának eszközei

23.5.1. A gyermek örökbefogadás előtti élettörténetének megőrzése

Egyetlen gyermek élettörténete sem kezdődhet az örökbefogadásával. Az örökbe fogadhatóvá válás előtti időszakról szóló információk összegyűjtése azoknak a szakembereknek és gondozóknak a feladata, akik az örökbefogadásig felelősek voltak a gyermekért. Ezeket az információkat, fotókat, tárgyi emlékeket - amit élettörténet könyvnek nevezünk - át kell adniuk az örökbefogadóknak.

23.5.2. A múlt emlékeinek ápolása

Az élettörténetkönyv folytatása és kiegészítése már az örökbefogadók feladata. A történethez tartozik az ő személyes történetük is (saját életük fontosabb eseményei, a gyermekvárás ideje és az egymásra találás a gyermekkel). Ezeket az időszakokat is lehet dokumentálni, illusztrálni és felhasználni a megfelelő időben.

A származási családon kívül a gyermek múltjához szorosan hozzátartoznak azok a személyek, akikkel a korábbi gondozási helyen (nevelőcsalád, gyermekotthon) együtt éltek, a velük töltött idő emlékei is fontosak a számára.

Célszerű a barátkozás ideje alatt közös képeket is készíteni a nevelőcsaláddal, gyermekotthoni gondozókkal, gyerekekkel. Az örökbefogadás után pár hónappal – amikor a gyermek már jól beilleszkedett az új családba, már bízik abban, hogy végleg ott maradhat, és még mielőtt elfelejtené azokat, akikkel korábban együtt élt - látogasson vissza a nevelőszülői családba vagy a gyermekotthonba.

Ezzel segíthetünk feloldani a gyermekben a lojalitáskonfliktust, megértetni vele, hogy mindkét helyen szeretik őt, és nem okoz fájdalmat sem a régieknek azzal, hogy jól érzi magát az új kapcsolatban, sem az örökbefogadóknak, hogy szívesen emlékszik a régiekre.

Nem kell az örökbefogadóknak attól tartani, hogy a találkozás miatt a gyermek elpártolna tőlük, visszavágyna a régi otthonába.

23.6. Életre szóló kapcsolatok kialakítása

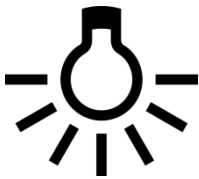
Az örökbefogadás szó pontosan kifejezi az újonnan létrejött családi kapcsolat életre szólóságát.

Jog szerint az örökbefogadott gyermek a vér szerinti gyermek jogállásába kerül, jogilag tehát nincs különbség abban, hogy beleszületett a családba, vagy örökbefogadással vált a család gyermekévé.

Nem elég azonban a jogi egyenlőség, a gyermek számára az is nagyon fontos, hogy a többi hozzátartozó, különösképpen a nagyszülők, testvér/ek is „befogadják”, szeressék.

Id.: 7. modul: Egymásra találás
Id.: 10. modul 10.2 fejezet Testvérkérdés

Az örökbe fogadni szándékozók készítsék fel a környezetüket a gyermek érkezésére. Azoknak a beavatásával kezdjék, akiktől a legtöbb támogatásra számíthatnak. Beszéljenek velük minél többet az örökbefogadással kapcsolatos tudnivalókról, igyekezzenek minél realisabb képet kialakítani bennük.

A szülők, rokonok aggodalmai – melyek legtöbbször a hiányos ismereteken, városi legendákon alapulnak – többnyire szertefoszlanak, amikor a gyermek a családba kerül és megélhetik vele kapcsolatban a pozitív érzéseket, együtt örülhetnek az örökbefogadó szülőkkel.

Lehetséges, hogy néhány kapcsolatot – esetleg csak átmenetileg – fel kell áldozni az örökbefogadás miatt. A későbbiekben a személyes kedvező tapasztalatok újra közelebb hozhatják őket egymáshoz és kapcsolatuk újra a régi lehet.

Mérlegelni kell azonban, hogy fontosak-e számukra olyan emberek, akik életük egyik legfontosabb döntésében, az azzal járó változásokban nem partnerek, nem tudják örökbefogadott gyermeküket elfogadni.

Mindazok viszont, akik velük együtt várták a gyermek megérkezését, akik egyenértékű családtagnak tekintik, várhatóan egy életen át így fognak viszonyulni hozzá.

Kérdések a modul elsajátításához
Milyen módszerekkel próbálná a gyermek állandóságérzetét biztosítani?
A szülő-gyermek kapcsolaton kívül milyen életre szóló kapcsolatokat tartana fontosnak a gyermek múltjából, jelenéből?

24. AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSSAL KAPCSOLATOS SPECIÁLIS SZÜLŐI FELADATOK

Ezen a foglalkozáson a gyermek új családba való beilleszkedésének a nehézségeivel, a testvérhelyzet kihívásaival és az örökbefogadott gyermekek identitásfejlődésével fogunk foglalkozni. Választ keresünk arra, hogy miért veszélyes a titok útját járni az örökbefogadással kapcsolatban, illetve, hogy hogyan kommunikáljuk az örökbefogadást a gyermek és a környezet felé. Az örökbefogadottak normatív kríziseinek a megismerése során foglalkozunk a gyermekek származás megismerési igényeivel és az azzal kapcsolatos szülői feladatokkal is.

24.1. A kötelező gondozási időre kihelyezés és az örökbefogadás utáni első napok, hetek történései, sajátosságai

A gyermek családba helyezése:

A barátkozás addig tart, amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban, az örökbe fogadni szándékozók képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is, és a gyermek és a leendő szülők érzelmi egyre jobban közelednek egymáshoz. A gondozásba helyezés optimális idejét a barátkozási folyamat eredményessége alapján a szakemberek jelölik ki.

A kötelező gondozási idő ezért nem tekinthető próbaidőnek. A kötelező gondozás megszakadása a gyermek számára traumatizáló hatású, ezért ha a barátkozás során bármilyen kockázati tényező felmerül, a szakszolgálat a gondozásba helyezést nem javasolja.

ld.: 7. modul 7.12. fejezet

A gyermek a költözés napján intim közegben, a gondozási helyen, nyitva hagyva a visszatérés lehetőségét, elköszön az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól a gyámja és a barátkozást segítő szakemberek jelenlétében.

A gyermek számára az elszakadás a megszokott környezetétől, gondozóitól, a szeretett személyektől, a nevelőszülői családjától, barátaitól, az új családba kerülése és beilleszkedése, valamint az örökbefogadók szülővé válása új kihívásokkal teli - általában örömteli, de kritikus - időszak mindkét fél számára.

Gondolják át és beszéljék meg, mit mondhatnának a kihelyezésről a gyermeknek? (Pl: „Egy hónapot együtt töltünk, nálunk fogsz aludni, és ha jól érzed velünk magadat és megszeretjük egymást, mi lehetünk az új szüleid örökre.”)

Az örökbefogadó család támogatása a kötelező gondozási idő alatt:

Az örökbefogadási tanácsadó, a pszichológus és a gyermekvédelmi gyám a látogatások során

- Támogatja a családot a gyermek elfogadásában és segíti a gyermek beilleszkedését.
- Beszélgetésekkel segíti a szülő-gyermek kapcsolat alakulását
- Tanácsokat ad a nevelési kérdésekben, napirend kialakításához, segít a gyermek viselkedésének értelmezésében, és a nehéz helyzetek kezelésében

- Feljegyzéseket készít a tapasztalatairól, az örökbe fogadni szándékozónak adott tanácsokról.
- Alkalmat teremt arra, hogy a gyermekkel külön is foglalkozzon, beszélgessen, de ügyel arra, hogy ne tegyen fel a gyermeknek állásfoglalást igénylő kérdéseket.
- A gyermek nélkül, külön az örökbe fogadni szándékozókval is beszélget (pl. a gyermek alvási idejében. Ilyenkor lehet konzultálni a nevelési nehézségekről, és nem a gyermek feje felett.
- A kötelező gondozási idő alatt, amennyiben a szakemberek szükségesnek tartják, a gyermek gondozója, nevelője, nevelőszülője is meglátogathatja a gyermeket.

Milyen nehézségek adódhatnak a gyermek családba helyezése utáni kezdeti időkben?

A gyermek oldaláról:

- elszakadás miatti gyász, szomorúság, sírás (sokat emlegeti a nevelőszülőket)
- regressziós tünetek
- bizonytalanság érzés miatti szorongás (nem tudja még, mi az elvárás, mik a szabályok, min múlik, hogy elfogadják, megtartsák új szülei)
- nehezített alkalmazkodás a sok új szabályhoz, eltérő értékrendhez, eltérő szocio-kulturális miliőhöz, nevelési stílushoz, szokáshoz
- szeparációs szorongás
- félelem az új, ismeretlen, szokatlan dogoktól, vagy elutasításuk (pl.: zuhanyzó, számára ismeretlen ételek, stb.)
- az új ingerek, új alkalmazkodás, szorongás miatti kimerültség (tünet: sokat alszik, vagy ellenkezőleg, túlingerelt (=felpörög)
- alvási, étkezési problémák, regresszív viselkedés (étel elutasítás, túlevés, habzsolás, bepisilés, éjszakai felriadás, nehéz elalvás, stb.)

Az örökbefogadók oldaláról:

- A kihelyezés után derül ki, hogy a szülő nem tudja összeegyeztetni a gyerek ellátását egyéb kötelezettségeivel, munkájával, nincs megoldva az otthonmaradása.
- A normatív kríziseknél leírt szülővé válási krízis (ld.: 10.3. fejezet).
- A meddőség miatti gyász feléléde (pl.: még benne vannak egy IVF programban, vagy inkább visszatérnének még az orvosi úthoz, felidéződik a meg nem született, idealizált gyerek képe, amivel összehasonlítják az örökbefogadott gyereket).
- Érzelmileg és/vagy fizikailag is magára marad az anya a gyerekekkel /a férj nincs otthon, sem ő sem a nagyszülők nem foglalkoznak a gyerekekkel/.
- A családnak, rokonoknak nem tetszik a gyerek.
- A szülő nem bír a gyerekekkel, mert eszköztelen, vagy nincs érzéke, türelme hozzá.
- Merev szokásrendszer, amit nem tud a szülő a gyerek szükségleteihez igazítani.
- A már a családban élő gyerek/ek és az új gyerek/ek között sok a konfliktus, féltékenységek, amit nem tud a szülő jól kezelni.
- A szülő unja a gyereket, nem tud vele mit kezdeni, sürgeti a közösségbe adást.
- A szülő olyan, számára nem elfogadható adottságait, tulajdonságait véli felfedezni a gyerekeknek, amelyek sem az iratanyag ismertetésekor, sem a barátkozás során nem derültek ki számára.
- Elégedetlen a gyerek képességeivel, fejleszthetőségével (az első időktől „vizsgáztatja”, „fejleszti, tanítja” a gyereket).

A beilleszkedés három fázisa:

- Mézeshetek (amikor a még bizonytalanságban lévő gyermek nem mer természetesen viselkedni, túlzott alkalmazkodást mutat, de ezekből adódóan a nyugtalanság és/vagy regresszió jeleit is mutathatja)
- Provokációk nehéz időszaka (összecsiszolódás, bizalomépítés, a feltétlen szeretet nem tudatos próbája a gyermek oldaláról)
- A bizalom és a kötődés elmélyülése, családdá válás (a korábban szerzett kötődési sérülések és pszicho-traumák hatásai enyhülnek, vagy elmúlnak, a gyermek biztonságban érzi magát, saját természetes szükségletei mentén és a szülők által kialakított szokások szerint viselkedik) „Olyan mintha mindig együtt lettünk volna”. A szülők rutinos, kompetens szülőkké válnak.

Az „igazi” családdá váláshoz, a szülő-gyermek kötődés elmélyüléséhez a gyermek korától, kötődési állapotától és a szülők személyes adottságaitól is függően akár egy-két évre is szükség lehet.

Gondolják át és beszéljék meg, milyen nehézségek várhatóak az összeszokás idejében, és hogyan segíthet ezek enyhítésében az örökbefogadó szülő?

Gondolják át, hogy különböznek-e, ha igen, miben, a barátkozás alatt, illetve az összeköltözés után a gyermekkel való kapcsolat építésében, nevelésében.

24.2. Testvérkérdés (vér szerinti gyermek mellé örökbe fogadás, örökbefogadott gyermek mellé örökbefogadás)

A testvérvállalás motivációi

Elfogadhatóak a motivációk, ha az örökbe fogadni szándékozóknak:

- csak egynemű gyermekeik vannak és szeretnének ellenkező nemű gyermeket is,
- nem születhet valami miatt több gyermekük, de több gyermekre vágnak,
- kockázatos lenne valamilyen egészségi ok miatt újabb biológiai gyermek vállalása.

Nem támogatható az örökbefogadás:

- saját gyermek nevelési kudarca mellett,
- ha nevelőszülő nevelt gyermekek mellé új gyermeket kíván örökbe fogadni.

Kivételes helyzetek:

- Örökbefogadott gyermek nagyobb testvére később lesz örökbefogadható.
- Rokoni - házastársi örökbefogadások.
- Nevelőszülő fogadja örökbe a nevelt gyermeket, aki nem a legfiatalabb a családban.

Alapelvek:

- Új gyermek örökbefogadását mindig csak a biológiai testvérsornak megfelelően, a családban nevelkedő legkisebb gyermeknél legalább 2-3 évvel fiatalabbként javasolják. Közeli életkor esetén a rivalizáció a testvérek között általában nagyon felerősödik, mert a szükségletek szintjén nagyon közel állnak egymáshoz.
- Örökbefogadott gyermek mellé csak a már a családban nevelkedő gyermek sikeres beilleszkedése és a jó szülő-gyermek kapcsolat kialakulása után javasolt újabb gyermek örökbefogadása.
- A szakemberek az örökbefogadásra való felkészítés időszakában

igyekeznek feltárni a családban meglévő szülő-gyerek kapcsolatok jellegzetességeit, a családban nevelkedő gyermek személyiségállapotát és a viszonyulását egy esetleges új testvér érkezéséhez, amiről nyíltan beszélnek a gyerekek előtt.

- A családban nevelkedő gyermeket, akár vér szerinti, akár örökbefogadott, a szülőknek fel kell készítenie a kistestvér érkezésére. Motiválttá kell tenni, hogy örömmel várja a testvérét, akivel majd osztoznia kell a játékokon, sok esetben a szobáján és főleg a szülei figyelmén, gondoskodásán, szeretetén is. Erre nem minden gyermek érett, és vannak – főleg később, nagyobb korban örökbefogadottak -, akik soha nem is lesznek erre alkalmasak.
- A családban lévő gyermeknek megkönnyíti az új testvér érkezését, ha az a megszokott életében a lehető legkevesebb változást okozza.

Gondolják végig gyermekük szemszögéből, milyen változást hozna az életében az örökbefogadott testvér érkezése? Milyen konfliktusok, nehézségek adódnának a testvérek között, és hogyan oldanák meg azokat?

24.3. Normatív krízisek az örökbefogadásban

Pszichoszociális fejlődés menete egymásra épülő szakaszokra osztható, melyeket mindenki a személyiségfejlődés útján átél. Az átmenetek az egyik fejlődési szintről a másikra kikerülhetetlenül konfliktusok, és krízisek mentén valósul meg.

Az örökbefogadó szülővé válás normatív krízise

Belső tényezők:

- Hogyan reagált maga az anya, illetve az apa a gyermek érkezésére: kétségbeesett, közömbös vagy fenntartásai lettek a gyerekekkel kapcsolatban?
- Hogyan viszonyul az anyává váláshoz az anya érzelmileg (külső elvárás, vagy belső vágy-e, szorong tőle, idealizált elképzelései vannak az anyaságról, stb.)?
- Az anyává válás maga is provokálhat érzelmi krízist attól függően, hogy milyen az érzékenysége a kérdéssel kapcsolatban: például korábban kudarcot vallott vele (gyerekhalál, vetélések, sérült, beteg gyerek), illetve lényeges, hogy a veszteség feldolgozott-e. Ha nem, akkor a meg nem született gyermek idealizált képe is nehezítheti az örökbefogadott gyermek elfogadását.
- Az örökbefogadó szülőknek a gyermektelenséggel kapcsolatos kudarcok miatt szinte mindig sérült a saját szülői kompetenciáikkal kapcsolatos önbizalma, ami nehezíti a szülővé válás folyamatát a fokozott szorongás miatt. A családnak és a szakembereknek is ebben kell megerősíteni őket.
- Az örökbefogadó szülőknek nemcsak a szülővé válás fejlődési krízisét kell sikeresen megoldaniuk, hanem annak a számukra új mássági helyzetnek az elfogadását, vállalását és kezelését is magukban, a környezetük felé és a gyermekük felé is, hogy nem vér szerinti, hanem örökbefogadó szülők. Kulcsfontosságú, hogy mennyire képesek erről nyíltan, őszintén beszélni másokkal.

Külső tényezők:

- Hogyan reagál az anya illetve az apa családja: elfogadják-e a gyereket, kiközösítik a családból, vagy közömbösek irányába?
- Milyen az örökbefogadó anyának a gyermek örökbefogadó apjával való kapcsolata: bensőséges, elhagyó, nem számíthat rá szülőként?
- Hol nevelkedett az anya illetve az apa gyermekkorában: saját család, elvált szülők, mostoha szülők, rokonok, nagyszülők, állami gondoskodás (intézet, nevelőszülők), stabil vagy változó nevelési környezetben? A legjelentősebb tényezőnek az anyák részéről a saját anyjukhoz fűződő múltbeli és jelen kapcsolata bizonyul és az, hogy a jelenben számíthatnak-e a támogatására az örökbefogadásban.
- Hány fős háztartásban élnek a szülők? A nagycsalád nagyobb érzelmi támogatást képes adni. Az egyedülállók lélektanilag is gyakran magukra maradnak, veszélyeztetettebbek a krízisre, "szülés utáni" depresszióra.
- Az akcidentális krízis helyzetek (például: haláleset a családban, egzisztenciális gondok párkapcsolat megszakadása) elmélyíthetik a már meglévő (normatív) érzelmi krízist az anyává válás folyamatában.
- Van-e aki a környezetben segítséget tud nyújtani a megoldásban?
- Az örökbefogadó anyák számára legalább annyira fontos, mint a vér szerinti anyáknak, hogy ne maradjanak magukra a szülővé válásban sem lelkiileg, sem fizikailag a gyermek érkezése utáni időkben. Párok esetén is előfordulhat, ha nem egyformán elkötelezettek az örökbefogadásban, hogy az anya magára marad érzelmileg, és/vagy fizikálisan is a szülőségben, és krízisbe kerül, vagy depressziós lesz.

Az örökbefogadottak identitásfejlődése és normatív krízisei

Csecsemőkor:

Az örökbefogadott újszülöttek, csecsemők, de egyébként a nagyobb gyermekek első normatív krízisének a sikeres megoldása is alapvetően az anya és a családja elfogadásától függ.

Az örökbefogadott csecsemő számára, mint ahogy minden csecsemő számára, ennek az időszaknak a fő fejlődési kihívása a biztonságos kötődés kialakítása. Ezt a folyamatot megzavarhatja, hogyha az örökbefogadott csecsemőt a szülő nem igazán fogadja el.

Ennek a krízisnek a jelzései lehetnek:

- „babaként, gyerekként” és nem a nevén szólítják, emlegetik gyermeküket, és nem képesek mondani sokáig, hogy a „gyerekünk, gyerekem”,
- ha van vér szerinti gyermek is a családban, az örökbefogadottat vele vagy más rokoni, ismerős gyerekekkel hasonlítgatják össze, úgy, hogy azok a bezzeg gyerekek,
- folyton betegségeket, fejlődési elmaradásokat, fogyatékosságokat képzelnek alaptalanul a gyermekbe,
- ha valójában nem igazán várt gyermek az örökbefogadott gyerek, gyakran az első perctől bébiszitter, vagy a nagymama látja el napi szinten, vagy gyorsan beadják bölcsődébe, óvodába,
- az anya által el nem fogadott, vagy depressziós anya csecsemője maga is tünetekkel reagálhat: sokat sír, rossztétvágyú, nyugtalan, nem jól fejlődik, nehezen nyugtatható, „karon ülő” (fél év feletti) esetleg el is tolja karjával magától az anyát, elfordul tőle, tiltakozik a gondozási műveleteknél, nem szereti, ha felveszi az anya, stb.

Kisgyermekkor, óvodáskor:

Ebben a korban szerezzük az első információkat a születésről, a születésünkről. Óvodáig tudniuk kell a gyermekeknek, hogy egy másik néni hasából születtek, és belekerül a gyermek által is többször hallott családi szóhasználatba az örökbefogadás szó is.

Mindannyiunk identitástudatának a része születéstörténetünk. Fontos, hogy azt az örökbefogadott gyermekek örökbefogadó szüleiktől és ne mástól ismerjék meg úgy, hogy abból azt érezhessék, hogy szüleiknek nagy öröm volt az érkezésük. Ebben az is megerősíti őket, ha többször hallják, ahogy a szüleik másoknak mesélnek arról, mennyire várták, milyen izgalmas, szép időszak volt az életükben az ő megismerése, hogyan zajlott az ismerkedésük, milyen öröm volt, amikor ő érkezett a családba.

Általában ebben a korban, ha megfelelően kommunikálnak róla a szülők, a gyerekek számára **születésük és örökbefogadásuk története egy szép történet**, amit sok gyerek szívesen meg is oszt másokkal.

A szülők beszámolóí alapján általános tapasztalat, hogy körülbelül 5-6 éves korukig a gyermekek az örökbefogadásukat, ahogy szüleik meséléseiből megismerték, születésük és családba érkezésük szép történeteként értik meg és fogadják el, amit szívesen hallgatnak újra meg újra. A másság és a veszteségélmény még nem árnyékolja be azt az örömet, amit a történet szerint érkezésük okozott a családban.

Előfordul azonban, hogy a szülők őszintén beszélnek a gyerekkel örökbefogadottságáról, de azt mondják, hogy ez legyen a család, az ő titkuk. Nem is tudják, hogy ezzel milyen terhet, és kételkedést ültetnek el a gyerekekben: talán mégsem annyira oké akkor ez az örökbefogadás, ha el kell titkolnom mások előtt.

Ebben a fejlődési korszakban megszerzik **első tapasztalataikat a külsejük különbözőségéről**, főleg az eltérő rasszhoz tartozásukról, például romaságukról a gyerekek. Kérdés, hogy erre hogyan reagál a környezet, és mit mond róla a család. Traumatizáló ha, a gyerek először másoktól, és negatív konnotációval hallja magáról, hogy cigány. A szülőknek már óvodás korban pozitív megerősítéssel el kell kezdeni beszélni erről a gyerekeknek.

Kisiskoláskor:

A kisiskoláskor a biológiai gyökerek elvesztésével való megbirkózás kezdete. Az örökbefogadás tényének a megértése. Az óvodáskor végére már ismerik az örökbefogadott szó értelmét. Nemcsak azt, hogy szüleik örökre fogják őket szeretni, de azt is, hogy nem az anyukájuk, hanem egy másik néni hasából születtek.

Az örökbefogadás tényének a megértése ebben a korban már azt jelenti, hogy a gyerekek rájönnek, hogy az a néni, akinek a hasából születtek, valójában az anyukájuk, aki „elhagyta” őket. Az addig szép mese veszteséggel lesz terhelt. A szülőknek meg kell érteniük, hogy ez fájhat a gyerekeknek, és ez nem függ össze azzal, hogy őket szereti-e vagy sem a gyerekük. Nem csak elfogadni, megérteni kell, hogy ezért lehet szomorú is a gyermekük, hanem lehetővé kell tenni, hogy azt őszintén ki is fejezhesse. 5-6 éves korukra a valósághoz igazodó gondolkodás fejlődésével rádöbbennek a gyermekek, hogy aki megszüli az embert, az valamiképpen anya is. Az örökbefogadással járó **veszteségélmény** ekkor kezd tudatosulni az örökbefogadott gyermekekben.

Az örökbefogadó szülők feladata, hogy elérhetőek legyenek a gyermek számára az erről való beszélgetésekhez: ne féljenek ezektől a helyzetektől. És a gyerekeknek se kelljen úgy éreznie, hogy azzal megbántja az anyját, ha hiányérzettel gondol a vér szerinti anyjára.

A gyerek fantáziájában a vér szerinti anyja képe lehet szörnyeteg, főleg ha ehhez hasonló, ítélkező, becsmérlő megjegyzéseket hall a környezetétől – „mert milyen ember az, aki elhagyja gyermekét”. Énképére ez romboló hatású lesz, hiszen identitása része biológiai öröksége is. De idealizálhatja is a vér szerinti anyját a gyermek, mert az az énképpel kapcsolatos öngyógyítás eszköze is. Ne nehezteljenek a szülők érte! Legkevesbé a vér szerinti szülők velük való összehasonlítását jelenti a gyermek részéről. A szülőknek azonban valóságos, a gyermek értelmi-érzelmi befogadóképességéhez igazodó válaszokat kell adni a gyermek anyjával kapcsolatos kérdéseire.

Ennek a fájdalomnak, veszteségnek az enyhítésében a szülőknek van a legjelentősebb szerepük azzal, hogy mit mondanak a gyerekek arról, hogy miért nem tartotta meg az anyukája, és hogy milyen képet festenek a gyerekek a szüleiről. Annak a megértése, hogy miért adták örökbe, a szülőkkel való kommunikációnak a függvénye. A lényeg, amit a gyerekek meg kell értenie, hogy a vér szerinti szülő nem őt utasította el, nem ő nem kellett neki, hanem akkor, abban az élethelyzetben senkit nem tudott volna nevelni. A legjobbat akarta neki, azért adta örökbe, bízta másokra, vitte be a TEGYESZ-be, stb., így tudott a legmegfelelőbben gondoskodni róla.

Fontos biztosítani a gyereket arról, hogy ők soha nem hagynák el: amikor haragszanak is egy viselkedése miatt, akkor is szeretik. Szeretetmegvonással nem szabad büntetni, sem visszaadással fenyegetni sohasem. Az örökbefogadott gyermekben ezek nélkül is mindig ott lehet a tudattalan félelem az elhagyástól, ami szorongásos zavarokban, szeparációs intoleranciában, provokációkban is megjelenhet. A szeretet bizonyítékát néha tárgyi követelésekben fejezik ki. Ez nem érdekvezéreltségből, hanem a szeretethetőségükkel kapcsolatos bizonytalanságérzetükből fakad. Ezt a szülők a szeretetük, pozitív érzelmeik gyakori megerősítő kifejezésével, kommunikálásával enyhíthetik.

Ebben az életszakaszban fordul elő talán a leggyakrabban, hogy valamilyen megbélyegzés, diszkrimináció éri az örökbefogadott gyermeket tágabb környezetében, az iskolában, játszótéren. A gyermek ezzel való megküzdési képessége is attól függ, hogy a szülők mennyire képesek őt megerősíteni feltétlen elfogadásukkal, mint örökbefogadott gyermeküket.

Már az óvodás korban kezdi felfedezni az örökbefogadott gyermek családon belüli fizikai különbségeket. Különösen az eltérő küllem esetén. Az ezzel való megbirkózás mellett a kisiskoláskori életszakaszban kezdi felfogni a gyermek, hogy **örökbefogadottnak lenni egyfajta másság**, és ebben különbözik a társaitól. Ennek a feldolgozását nehezítheti, ha a társak emiatt csúfolják. „Neked nincs is anyukád” és hasonlóak. Fontos, hogy szülei segítsék örökbefogadott gyermeküket a társak csúfolódásaival való megbirkózásban is, ha kell, álljanak ki mellette. Ha a gyerek identitástudatában az van, hogy neki két anyukája van, egy vér szerinti és egy örökbefogadott, akkor ki fogja tudni magát vágni ebben a helyzetben.

A figyelemzavar és a hiperaktivitás a leggyakoribb panaszok, amikkel ebben az életkorban szakemberhez fordulnak az örökbefogadó családok. Pavao szerint igaz, hogy Amerikában is sok az ezzel a tünettel küzdő örökbefogadott gyermek, mégsem gondolhatjuk azt, hogy a populációból kiválasztódnak örökbeadásra azok az anyák, akik átörökitik ezt a „betegséget” a gyermekeiknek. Ha pedig ezt elfogadjuk, feltételezhetjük, hogy ez a viselkedési zavar sokkal inkább eredeztethető az örökbefogadottság tényéből, annak kezelési, megélési módjából, és esetleg idősebb korban örökbefogadott gyermekeknél az örökbefogadás előtti egyéb traumatizáló élményeikből, mint születéssel hozott okokból. Főleg a bizonytalanságérzésből, az identitás bizonytalanságából /ki vagyok én, mi történt velem, szerethető vagyok-e/, vagyis a biztonságérzet sérüléseiből, hiányából. ADHD gyanújának a felmerülésénél javasolt pszichológus segítségét igénybe venni. A nyílt, őszinte kommunikáció a szülők pozitív megerősítésével azonban már magában is sokat enyhíthet ezeken a tüneteken is.

Kamaszkor

A serdülőkor fő megoldandó témája: **Ki vagyok én? Kivé válhatok?** A vér szerinti gyerekeknek ehhez támpontokat adnak a család tagjai, akikhez eddig is gyakran hasonlították őket, és akikkel ők is hasonlóságokat éreznek magukban. Az örökbefogadott viszont nem tud mihez, kihez kapcsolódni ebben a bizonytalanságot gerjesztő identitás átalakulással járó válságban. Ez növelheti meglévő szorongásukat. Nincs előttük egy konkrét biológiai apai vagy anyai minta, akihez hasonlóvá válhatnak, csak egy fantáziában felépített valaki létezik, mint a genetikai örökség átadója. Az örökbefogadásban megszakad a genealógiai sor,

így ebben a biológia sorban (a családfán) sem tudja elhelyezni magát az örökbefogadott fiatal. Ez okozza a gyökértelenség negatív érzését náluk.

Tovább növeli a szorongást és rontja önbizalmukat, ha a fantáziakép vagy a másoktól hallott - leggyakrabban szüleik által lefestett - kép a vér szerinti szüleikről negatív. Az ezzel terhelt örökbefogadott kamaszoknál szorongásuk miatt, hogy csak olyanná ne váljanak, mint amilyen rossz a kép a szüleikről, késik a leválás, nem serdülnek, nem válnak le érzelmileg örökbefogadó szüleikről. Késik az autonómmá válás, a lázadás kora. Nem képesek az új, fiatal felnőtt identitásuk kialakítására.

A jogosultság kérdése végig kíséri egész identitásfejlődésüket, de ebben a korban még jobban felerősödhet az az érzés, hogy ha még anyámnak sem kellettem, ő sem talált bennem annyi örömet, hogy megtartsom, méltó lehetek-e mások szeretetére, van-e egyáltalán jogom az életre. Ez az érzés elvezetheti addig, hogy úgy érzi nincs joga a teljes, boldog életre, vagy akár semmilyenre sem. Ez a destruktív jogosultságnak nevezett jelenség öngyilkossági gondolatokat és cselekedeteket is indukálhat, ha az örökbefogadó szülők nem voltak képesek szeretettel, feltétel nélküli elfogadásukkal meggyógyítani a gyermek megsérült bizalmát önmagában, szerethetőségében és a világban, másokban, a szülői gondoskodásban. Ezért is fontos, hogy ne úgy beszéljenek a vér szerinti szülőről a gyermeküknek, hogy eldobta őt, nem kellett neki, hanem, hogy „az örökbefogadással a legjobbat akarta neki, így gondoskodott róla”. Ez segíthet a pozitív jogosultságérzés kialakulásában, ami nélkülözhetetlen a **teljes életre való jogosultság**, a lelki egészség, harmónia, önbizalom, önbecsülés és a pozitív jövőkép, célorientáltság kialakulásához.

Az a gyerek, akit elszakítottak gyökereitől, kötődéseitől, szokásaitól, megszokott környezetétől, és esetleg a nevét is megváltoztatták, joggal érezheti úgy, hogy akkor az ő személyisége, ő maga is meghalt. Ez a gondolat vezethet szuicid készletésekhez is. Pavao (2008) könyvében erre is találunk egy drámai esetet, Rikárdó történetét.

A másik megrázó lehetőség, hogy az elképzelt vagy a szüleiktől és másoktól ”szörnynek” lefestett genetikai gyökereikkel azonosulnak. Ezt nevezik a rejtett, vagy megosztott lojalitásnak. Ha nincs lehetőség egy valóságos szülői mintával azonosulni, ez a lojalitás, azonosulás rejtve marad. Devians csoportokhoz, személyekhez kapcsolódásokban, tettekben azonban megjelenhet. Ilyenkor szokták mondani tévesen értelmezve a fiatal viselkedését, hogy a „génnek kiütözközik, a vér nem válik vízzé”, stb.

Gyakori tudattalan **identitáskeresés** a serdülőkorban az otthonról való szökés, csavargás is. Pavao szerint az ilyen gyerekek jellemzője, hogy nem mennek otthonról messzire, szökésük látszólag céltalan és oktalan. Nem előzi meg otthoni konfliktus. Bolyonganak, vagy egy baráti családban töltik az időt. Az ő dilemmájuk: Milyen lennék, ha más családom lenne, máshol élnék, nem az lennék, aki vagyok? Csak véletlen, hogy az lett a családom, akikkel élek?

A biológiai szülők keresésének kérdése általában a kamaszokban szokott először élesen felvetődni, hogy szeretnék megismerni személyesen is a vér szerinti családjukat.

Ha a szülő nem fogadta el a gyermek múltját, és a gyereket annak, aminek megszületett, megváltoztatta nevét, elfedte származását, ha nem ápolják a múlt emlékeit, még inkább keresheti a gyerek, ki is lett volna ő, ha nem fogadták volna örökbe, mennyiben lenne akkor valóban más az identitása, és melyik az ő valódi énje, válhat-e az ember mássá, mint aminek született.

Ha ezek a témák még tabunak is számítanak a családban, akkor nagyon magára marad a serdülő, és még mélyebb válságba kerülhet, melyben könnyen hozhat elhamarkodott, rossz, esetleg visszafordíthatatlan döntéseket is.

Optimálisan a gyökerkeresés meglépésének az ideje azonban nem a serdülőkor, hanem az a kor, amikor a fiatal új, felnőtt identitása már kialakult. (ld. 10.11. fejezet)

Gondolkodjanak el azon, hogy mit tennének, hogyan reagálnának, ha 14 év körüli gyermekük azt mondaná, hogy szeretné megkeresni a vér szerinti családját.

Fiatal felnőttkor:

Biológiai szülők keresése: Akik fiatal felnőttként vagy felnőttként találták meg vér szerinti szüleiket, mindig arról számolnak be, hogy azóta jobban érzik magukat a „bőrükben”: „most értem talajt, eddig lebegtem csak, mint falevél a szélben”, stb. A végtelen számú anya lehetőségének érzése szorongató.

Az örökbefogadás ténye, a saját genetikai történet nem-ismerete **az örökbefogadott szülővé válása** idején új aspektusból okozhat válságot. „Kire fog hasonlítani a gyerekem, melyik őszám tulajdonságai jelennek meg benne.” Sok esetben az örökbefogadott gyermeke egyben az első vér szerinti hozzátartozója lesz, akit személyesen is ismer. Nem csoda, ha ez az öröm mellett izgalommal és aggodalommal is tölti el.

A gyermekük születésének élménye újból feltépheti a saját kicsi kori elhagyatásuknak a sebeit. Ennek egy megrázó esetéről olvashatunk Pavao (Katrina esete) könyvében is.

Sokan nem mernek szülővé válni, vagy súlyosabb krízisbe kerülnek a szülővé váláskor, mert attól félnek, hogy ők sem lesznek képesek megbirkózni ezzel a feladattal, ahogy a szüleik sem. Sokuknak viszont – az örökbefogadó szüleik iránt érzett hála, azonosulás miatt, vagy, hogy egy hozzájuk hasonló elhagyott gyereken segítsenek – ott van a jövőképükben az örökbefogadás.

24.4. A titok szerepe az örökbefogadásban

A titok rövidtávon kényelmes megoldásnak tűnhet az alábbi szempontokból:

- Nem kell vállalni a meddőséget a külvilág felé, sem a „mostoha” szerepét a gyermek felé.
- Nem kell félni a gyerek gyökerkeresésétől.
- A gyereknek nem kell szembesülnie a biológiai szülők általi elhagyás veszteségélményével.
- Nem kell tartani attól, hogy egyszer a szülő fejéhez vágja örökbefogadott gyereke egy konfliktusban, hogy „ne mond meg, mit tegyek, mert nem is vagy az anyám/apám”. Ha a szülő nem tudja, mit válaszoljon a gyermek “nehéz” kérdéseire az örökbefogadottságáról, mit mondjon a vér szerinti szülőkről és a döntésükről.
- Az elhallgatással szülő a számára nehezen elfogadható információktól is védeni kívánja gyermekét.

Az igazság nehéz útja

- Az igazság útját járni ebben a témában nem könnyű feladat, de a gyermek az örökbefogadotti sorsot feldolgozni, és az örökbefogadott identitást sérülés mentesen felépíteni csak az örökbefogadó szülők támogatásával és a kezdetektől megvalósított nyílt kommunikáció mentén válhat képessé.

- Bizalmi kapcsolat csak őszinte kommunikáció mellett alakulhat ki. Ha titok az örökbefogadás a gyermek előtt, a gyermek hazugságban nő fel. A szülő mintát nyújt az őszintétlenségre, így nem meglepő, ha a gyermek sem lesz őszinte vele, és ettől súlyosan sérül a szülő-gyerek bizalmi kapcsolat. Előfordulhat az is, hogy a gyerek másoktól már tudja a titkot, de nem meri elmondani a szüleinek, mert azt hiszi, hogy akkor minden megváltozna, összedőlné az életük, ha nem játszanák meg a vér szerinti kapcsolatot. Inkább hordja a lelkét nyomorító, önbizalom- és bizalomromboló súlyos titkot, ami elválasztja a szüleitől, és mételyezi a kapcsolatukat.
- A titok általában lelepleződése nélkül is kommunikációs zavart okoz a felek között: elbizonytalanít, zavarja a megértést, szorongást kelt, gyanakvóvá teszi a titokból kizártat. Elválasztja a feleket, és elszigeteli a családot a kapcsolataitól és a múltjától is.
- A lelepleződés ellen tett permanens óvintézkedések miatt a titkot hordó is súlyos stresszt élhet át: szorong a lelepleződéstől, ami miatt az is előfordulhat, hogy előbb-utóbb mentálisan összeomlik, vagy éppen ő, a szülő, maga szólja el magát, ezzel sokszor komoly traumát okozva, a leginadekvátabb módon, - negatív tartalommal, indulatosan konfliktus helyzetben - pont a titkolózó szülő vágja a gyermeke fejéhez az igazságot. Máskor meg azért dől össze a hazugságvár, mert nem emlékszik jól a szülő, hogy korábban ugyanarra a múltra vonatkozó kérdésre mit válaszolt gyermekének. A gyermek viszont nem biztos, hogy elfelejtette a róla szóló, számára fontos információt. (Pl. hajjal, vagy kopaszon született-e.)
- A titok érdekében tett szülői óvintézkedések akadályozhatják a gyermek fejlődésével járó autonómmá, felnőtté válási, önállósulási törekvéseit, és a gyermek reális és stabil identitástudatának a kialakulását is.
- Az is gyakran előfordul, hogy a gyermek másoktól tudja meg később az igazságot. A szülei hazugságának lelepleződése minden korban és körülmény között csalódást és traumát okoz a gyermeknek, de a legveszélyesebb, ha kamaszként, az identitásválság idején szerez tudomást az örökbefogadásáról. (lásd: normatív krízisek fejezetben)
- Azt is mondhatjuk, hogy végsősorban az örökbefogadást eltitkoló szülő nem biztosítja gyermekének a Magyarország által is elfogadott, a Gyermekjogi Egyezményben megfogalmazott jogát, mely szerint minden embernek joga származása megismerése.

24.5. A gyermek számára örökbefogadottsága közlése

A kommunikációt a témában a szülőknek kell elkezdni!

Ha 5-6 éves koráig nem beszélnek a szülők a gyermeknek a történetéről, bár számukra úgy tűnhet, hogy még nem is érdekli a dolog a gyereket, gyakran a gyermek már megsejtett, megérezett valamit abból, hogy „valami nincs rendben” az ő érkezése, születése körül:

A gyermek azt tapasztalat alapján érzi, jobb nem kérdezni születése körülményeiről, mert ha kerülgette is korábban a témát, mindig zavar támadt a szülei viselkedésében. A gyereknek pedig elementáris érdeke – saját jólléte záloga - szülei jólléte, amit azzal is tud védeni, ha nem tesz fel nekik „kínos” kérdéseket, ezért kerülni kezdi ő is a témát, segítve ezzel a szülőknek is a hallgatás fenntartásában.

A hallgatás útján haladva a család a gyermek iskolás koráig eljuthat odáig, hogy már kialakul benne az - a számára evidensnek tűnő tévhit-, hogy mint „mindenki”, ő is az anyja hasából született. Minden ez utáni „felvilágosítás” már nehezen helyrehozható csalódással jár, törést okozva identitása fejlődésében és a szüleihez fűződő bizalmi kapcsolatában is.

A késleltetett kommunikációval a szülők azt is kockára teszik, hogy esetleg másoktól, és rossz szöveggörnyezetben, negatív konnotációval hall örökbefogadottságáról először a gyermek. Ez énképét rombolhatja össze a szülőktől elmaradt belső megerősítő magyarázatok hiányában. Nem is beszélve arról, ha ezt a titkolózást esetleg serdülőkorig sikerül a családnak fenntartani. A kamaszkor fejlődési kihívása, az identitás válságával való megküzdés. A gyermeki én és énkép elengedése, és egy új, serdülő identitás kialakítása. Ez terhelődik meg a bizalomvesztéssel, csalódással, hogy becsaptak, nem is az vagyok, akinek eddig hittem magamat. Mi is akkor az én valódi énem, kivé is válhatok, ha azt sem tudom, ki vagyok valójában?

Minden késleltetett nyílttá tevés azt a tudatot erősíti a gyermekben, hogy azért nem beszéltek erről velem, mert ez egy nem oké dolog, ezért lehet az is, hogy védeni akarták magukat, vagy őt is az igazság kimondásától, vállalásától.

Mi javasolt a szülőknél az örökbefogadásról való kommunikációval kapcsolatban a gyermek számára?

A gyermekkel a családba kerülés első pillanatától beszélni kell az örökbefogadásáról, akkor is, ha olyan kicsi, hogy még nem is érti. Ez nemcsak azért fontos, hogy a gyermek tudjon róla, hanem azért is, hogy **a szülőnek legyenek szavai arra, hogy a gyermekkel az örökbefogadásról beszéljen,** ezáltal a szülő és a gyermek között nem alakul ki kommunikációs gát. Így az örökbefogadó szülő számára is természetessé válik, hogy nyíltan beszél a gyermekével az örökbefogadásról. Ekkor olyasmit mondhatunk neki, hogy „Katikám, olyan jó, hogy itt vagy velünk, hogy örökbefogadtunk, mi lettünk a szüleid, anya és apa nagyon örül, hogy te a mi gyermekünk lettél!” Az újszülött korban örökbefogadott gyermekről a kezdetektől készítsenek papíralapú, kronologikus sorrendbe rendezett fotóalbumot, amit majd kedve szerint maga is nézegethet a gyerek. Másfél-két éves gyerekek a tükörben és a fotókon is megismerik magukat, és az ismerős személyeket. Ettől kezdve a fényképek alapján kezdhetnek mesélni születése és örökbefogadása örömteli történetéről. A fényképek könnyítik a kommunikációt a szülő számára, a gyermeknek pedig a megértést, és az ismétlések lehetőségével az emlékezést is.

Nyílt örökbefogadás esetén tegyük be első képként a vér szerinti anya képét az élettörténeti könyvbe, lehetőleg a gyermekkel a karjában, és esetleg készülhet közös kép is az örökbefogadó szülőkkel együtt. Ezzel is hitelesebb lesz a szülőktől az a későbbi magyarázat, hogy szerette az anyukája, de nem tudott róla maga gondoskodni. Azért döntött így és bízta rájuk, mert jót akart neki. Úgy gondolta, hogy ők jó szülei lesznek, gondoskodni tudnak róla, szeretni fogják, és meg tudják adni mind azt, amire egy gyereknek szüksége van.

Például, ha van fénykép az anyáról: „Ő az a néni a képen, vagy (ha az utónevén emlegetik) „Mari”, akinek a pocakjából születél, ebben a kórházban (ha van kép a szülészetről) vagy az inkubátor, ahová betett, hogy a doktor bácsik vigyázzanak rád, amíg érted mehettünk.”

A titkos örökbefogadás esetén sokszor nincs kép az anyáról, de legalább a szüléset épületének fotójával, vagy az inkubátorba helyezett újszülött esetén egy inkubátor képével

kezdődhet az album! Minden gyermeknek kell, hogy legyen saját születéstörténete. Ez is segít annak a lelki egészséghez tartozó tudás beépülésében, hogy azok vagyunk, akinek megfogantunk, megszülettünk, ha a környezet és a személyek változtak is körülöttünk. Az én-állandóság, én-azonosság tudata nélkül nem tud kialakulni az integrált személyiség, a stabil identitástudat. („ki vagyok, honnan jövök, hová tartozom, milyen vagyok, hová tartok?”)

Az én-állandóság tudatot erősíti, ha nem változtatják meg a szülők a gyermek utónevét, megszólítási nevét.

Természetesen nem kell minden nap nézegetni az albumot, és beszélni az örökbefogadásról, de ha a gyermeknek kedve van, nézegethesse, illetve olyan gyakorisággal azért foglalkozzunk a témával, hogy amire óvodába megy a gyermek, tudja, hogy minden gyerek egy néni pocakjából születik, ahogy ő is a „Mari”, illetve egy néni pocakjából született, aki ránk bízta, hogy legyünk mi az anyukája és az apukája.

Ez a korán elkezdett kommunikáció természetessé teszi a gyermek számára az örökbefogadottsága megélését, és lehetőséget teremt arra, hogy időben megfogalmazódjanak benne az ezzel kapcsolatos kérdések, amikre a szüleitől így meg is kaphatja mindig az életkori – értelmi - érzelmi befogadó képességéhez mért, a valóságnak megfelelő megnyugtató válaszokat.

Egy 3 év alatti gyermeknek, amennyiben nincs kötődése, emléke az anyjához, a szülő nőről néniként, vagy az utóneve alapján mesélünk: „a néni (illetve pl. Mari), aki megszülte őt”. A kettős anya képének a megértésére ebben a korban még nem képes a gyerek. Fokozatosan alakul majd át az évek során a belső megértéssel és a reális gondolkodás fejlődésével párhuzamosan a néni képe a szülő anyja fogalmává, úgy 5-6 éves korig.

Ha nagyobbacska, 3 év feletti, olyan gyermeket fogadunk örökbe, akiben a család, az anya – apa fogalmak már kialakultak, tudnunk kell, hogy a környezete, a szakemberek hogyan készítették fel az örökbefogadásra.

- Tudnia kell, hogy ahhoz, hogy gyermekek szülessenek, kell egy apa és egy anya. Neki is van szülő anyja és apja, még ha esetleg nem is ismeri őket.
- Tudnia kell, ki a nevelőszülő az életében.
- Az örökbefogadóknak elég kihívás lesz az új kapcsolatban a nevelőszülőktől való elszakadás veszteségének a feldolgozása, a gyermek számára. A szakemberek ezért azt tanácsolják az örökbefogadni szándékozó szülőknek, hogy a barátkozást csak akkor kezdjék el, ha a gyermek már tisztában van azzal, hogy a szülei nem jönnek többé, és nyitott a lehetséges újszülött megismerésére.

Amikről az örökbefogadott gyermeknek hat éves koráig tudnia kell az örökbefogadottságával kapcsolatban:

- az örökbefogadás tényét;
- családalapítás, -bővülés útjai: a családban születik a gyermek vagy örökbe fogadják,
- ő is született: van valódi születéstörténete,
- mi történt a szüleivel, amiért úgy döntöttek, hogy nem ők fogják felnevelni,
- nem ő a hibás a történetekért,

- a fizikai különbségekre valós és pozitív válaszok (pl. kreol külső, roma vér szerinti szülők, vagy információ hiányában annak a lehetősége).

Mindig a gyermek érzelmi-értelmi befogadóképessége szerint fogalmazunk, de a valóságtartalomnak megfelelően, hogy arra a későbbiekben is építeni lehessen, hogy mindig őszintén tudjunk a későbbiekben is válaszolni a gyermek kérdéseire. (Pl.: ne mondjuk, hogy tévedésből ment a másik néni hasába, mert ez egyrészt butaság és ezzel még az eltévedéssel a történetért a felelősséget is a gyermek vállára tennénk: ő tévedett, ő hibázott, ő ment másnak a hasába).

Ebben az időszakban fontos, eljutni a kommunikációban odáig, hogy legyen a gyermeknek saját, a valósághoz igazodó születéstörténete, akkor is, ha gyermekotthonból, vagy nevelőszülőtől, vagy újszülöttként, vagy nyílt eljárásban fogadták is örökbe. A gyermek örökbefogadásakor az örökbefogadó szülők figyeljenek, kérdezzenek és jegyzeteljenek erről is a gyermek iratanyagának ismertetésekor és a szakemberekkel, vagy a nevelőszülővel való találkozáskor is, készülve ezzel is gyermek később várható kérdéseire! Ha lehetséges, szerezzenek be fényképeket legalább a vér szerinti szülőkről.

24.6. A környezet bevonása örökbefogadás esetén

Az örökbefogadásra való felkészülés időszakában a környezet bevonása:

A család támogatása nélkül lelkileg nehéz az örökbefogadó szülővé válás útját bejárni. Az örökbefogadott gyermek érkezésére a szülőknek kell felkészíteni időben a környezetüket.

Egyéni élethelyzetük alapján maguknak kell mérlegelniük, mikor a legcélszerűbb beavatni a munkahelyi vezetőiket, munkatársakat is az örökbefogadási terveikbe, abba, hogy várhatóan egy időre kiesnek majd a munkából.

Kistelepülésen élve nem lehet kérdés, hogy ki fog majd arról tudni, hogy a nevelt gyermek nem vér szerinti a családban. Nagy városokban egyéni döntés alapján választják meg a családok, hogy kinek, mikor és hol beszélnek az örökbefogadásról.

Az örökbe fogadás nyílt vállalása nem azt kell, hogy jelentse az életükben, hogy mindig, minden helyzetben örökbe fogadó családként mutatkozzanak be. Nem lehet a gyermek első önazonosítója az, hogy örökbefogadott, mert akkor ez inkább stigmává válik, és a gyermekben a szülők részéről történő távolítás, vagy az el nem fogadás érzését keltheti.

Több körülmény is befolyásolhatja, hogy az oktatási intézmények felé mit, hogyan, mikor kommunikálnak az örökbefogadásról a szülők. Kérdés, hogy

- látszik-e a gyermek küllemén, hogy nem vér szerinti gyermek,
- van-e pozitív referenciájuk a szülőknek az adott intézményről, pedagógusról a témát illetően,
- hány évesen kerül az intézménybe a gyermek,
- rábízható-e már, hogy maga döntse el, kit avat be örökbefogadottságába,
- van-e az örökbefogadásból fakadóan olyan adottsága a gyermeknek, amit a története ismerete alapján kell megértenie a pedagógusnak ahhoz, hogy megfelelően reagálni, segíteni is tudjon.

Fontos tudni és szem előtt tartani:

- Ha a gyermek tudja, hogy örökbefogadott, de a szülők nem engedik, hogy másnak beszélhessen róla, a gyermek olyan titokként fogja ezt értelmezni, amit szégyellni kell.
- A szülők a saját disztingvált helyzetkezelésükkel mintát adnak arra a gyerekeknek, hogy ez nem szégyen, nem titok, de nem is tartozik mindenkire.
- A gyermek feje felett soha ne beszéljenek a hozzájárulása nélkül a történetéről, örökbefogadottságáról.
- A titoktartásra kötelezettek (egészségügyi alkalmazottak, pedagógusok, gyámhivatali, bírósági alkalmazottak, a gyermekvédelemben dolgozók) csak a szülők, illetve később a fiatal, vagy felnőtt örökbefogadott hozzájárulásával adhatják tovább a rájuk bízott információt, és csak annak, aki felé az érintettek felhatalmazták rá.
- Ha egy bizonyos közegben nem akarták elmondani, hogy örökbefogadott a gyermekük, ezt később semmiképp ne akkor fedjék fel, amikor valamilyen nevelési, tanulási, viselkedési gond merül fel vele kapcsolatban. Ne csak akkor érezze a gyermek, hogy elfogadják, amikor éppen büszkének rá. Ne felejtse el, hogy a szülők szeretetének a kimutatására, megértésére, elfogadására akkor van a legnagyobb szüksége a gyermekeknek, amikor nehézségeik vannak: akár beilleszkedési-alkalmazkodási, teljesítménybeli vagy az élet más területén.
- Vegyék tekintetbe azt is, hogy a gyermekek egyre inkább képessé válnak arra, hogy önállóan tudjanak és akarjanak is dönteni abban, hogy kivel osztják meg történetüket.
- Az, ahogyan az örökbefogadók kommunikálnak az örökbefogadásról és örökbefogadott gyermekükről, befolyásolja azt is, hogy a környezet hogyan fog viszonyulni az örökbefogadáshoz, hozzájuk és gyermekükhöz a jövőben.
- Az is megtörténhet, hogy a szülő titkolózik, de a gyerek mond valamit az örökbefogadottságáról például az óvodában („én nem az anyukám hasából születtem”), amit a be nem avatottak nem értenek és kinevetik.
- Előfordulhat, hogy az örökbefogadott gyerekek az élettörténetéből adódó, olyan fejlődési- viselkedési jellegzetességei, tünetei vannak, amit csak a beavatott pedagógus tud jól értelmezni, kezelni és segíteni benne a gyerekeknek.
- A család kéréseihez alkalmazkodniuk kell az oktatási intézményeknek abban is, hogy kinek mikor, hogyan mondhatják el a gyerek örökbefogadottságának a történetét. Például, ha a család, vagy a gyerek kéri, hogy a közösségbe érkezésekor ne úgy mutassák be a többieknek a gyereket, hogy jött egy új örökbefogadott osztálytársatok, hogy ő, akkor és annak mondhatta el, akinek, és amikor akarja.
- Ne hagyják, hogy a gyerek minden problémáját: képességbelit, „diszességet”, figyelemzavarát stb. az örökbefogadásra fogjanak a környezetében! Hiszen nem csak örökbefogadott gyerekeknél fordulnak elő ilyen tünetek, tanulási nehézségek.
- Ha szülőként folyton „kiragasztjuk” a gyermekünkre, hogy örökbefogadott, könnyen eltávolításnak, elutasításnak érezheti. Ha egyesek külső hasonlóságot vélnek felfedezni a gyerek és szülő között, nem kell mindjárt tiltakozni, hogy az lehetetlen, mert nem vagyunk vérrokonok. Szerencsebb, ha ilyenkor inkább csak összekacsintunk az örökbefogadott gyerekünkkel, aki egyébként tisztában van az igazsággal.

24.7. A szűkebb-tágabb környezet viszonyulása az örökbe fogadáshoz:

A környezet viszonyulása az örökbefogadókhöz

A meddőség már általában nem „szégyen”, annál is inkább, mivel egyre több család érintett benne. Az örökbefogadókat inkább tisztelet övezi, mint előítélet.

A környezet viszonyulása az örökbefogadott gyermekekhez

Az örökbefogadott gyermekekről sem gondolják azt, hogy ha házasságon kívül született, akkor erkölcstelen, „zabigyerek”. Az, az elképzelés azonban, hogy csak „problémás emberek” hagyják el a gyermekeiket, még mindig sokakban – bár egyre kevésbé – előítéletet kelt az örökbefogadott gyermekekkel szemben, mintha genetikailag örökölnénk a szüleink „bűneit”. A gond főleg abból adódik, ha olyanok viszonyulnak előítéletesen az örökbefogadott gyermekhez, akikkel napi kapcsolatban van, akik a személyiségét, énképét, önbecsülését formáló pedagógusi szerepben, vagy egyéb referencia viszonyban vannak vele. Minden szülő számára fontos, hogy jó, a gyermekét elfogadó, a szülői ház értékrendjének világnézetének megfelelő oktatási intézményt találjon gyermeke számára. Az örökbefogadónak javasoljuk, hogy próbáljanak meg referenciát szerezni előzetesen gyermekük oktatási intézményéről, pedagógusairól az örökbefogadásra vonatkozóan is.

Gondolják végig, beszéljék meg, mit tennének, ha gyermeküket diszkriminálnák, csúfolnák az örökbefogadottsága miatt.

A gyermek diszkriminálása esetén mik az örökbefogadó szülők lehetőségei?

Minden szülő kötelessége megvédeni a gyermekét, ha igazságtalanság éri. Az örökbefogadó szülő is álljon ki a gyermeke mellett! Ebben segítséget kérhet a pedagógustól is, ha gyermekek részéről jön a sérelem. Ha a pedagógus nem tud ebben mellé állni, meg kell fontolni az intézményváltás lehetőségét is a gyermek védelme érdekében. A gyerekek nézeteit ugyanis a felnőttek, szüleik, tanáraik alakítják ki mindennel, így ezzel a kérdéssel kapcsolatban is.

Egyszerű esetekben azonban, ha az örökbefogadott gyermek a szülei szeretetében, elfogadásában és az örökbefogadásáról tőlük kapott magyarázatok által stabil identitástudattal, és pozitív énképpel, önelfogadással rendelkezik, maga is meg tudja védeni magát a gyerekek kellemetlen megjegyzéseivel szemben, és leperegnek róla az ilyen és hasonló gyermeki megjegyzések: pl.: „Neked nincs is anyukád!” „Dehogynem, kettő is van, az egyik megszült, a másik felnevel.”

Óvodások között ugyan még nem szoktak előfordulni ilyen konfliktusok a gyerekek között, de a kisiskolások már több negatív megnyilvánulást mutatnak mindenféle mássággal, így esetleg az örökbefogadással kapcsolatban is. Ne nehezteljenek ezért rájuk! Egyrészt, mert nézeteiket a felnőttek alakítják. Az erkölcs órák témái közt remélhetőleg szerepel a másságnak az elfogadása, a kirekesztés témája is, mert ebben a pedagógusoknak nagy befolyásoló szerepe lehet.

A tapasztalat azt mutatja, hogy prepubertás kortól már elsősorban a társaik saját tulajdonságai és viselkedése alapján alakítják ki a véleményüket a másiktól, és nem a családi háttere alapján. Serdülőkortól pedig a kortársakat már egyáltalán nem foglalkoztatja a másik gyerek, vagy fiatal örökbefogadottsága, legfeljebb, ha deviáns, antiszociális a fiatal viselkedése, akkor tulajdonítja a környezet tévesen a feltételezett negatív genetikai adottságainak az ismeretlen családi származására utalva. Miközben tudjuk, hogy ez sokkal inkább fakadhat nevelési hibákból, az el nem fogadottság érzése miatti negatív énképből, a negatív képzetekkel terhelt vér szerinti szülőkhöz fűződő rejtett lojalitásból és egyéb, a diszkrimináltság frusztrációiból.

24.8. A közösségbe kerülés problémái

A 0-3 év között örökbefogadott gyermekek fejlődési szükséglete a családban való nevelkedés

A 0-3 év közötti gyermekeknek sem nem fejlődési, sem nem szocializációs szükséglete az intézményes közösségi gondozás – nevelés. Akkor sem, ha a korábbi gondozási helyén már több gyermek között nevelkedett.

Az örökbefogadó szülők gyermekük esetleges gyermektársasági igényét kielégíthetik játszótéren, játszóházban és egyéb bébi foglalkoztatókban. A gyerek gondozását azonban ekkor se bízzák másra, és lehetőleg legyenek jelen a foglalkozásokon.

Az vállalkozzon 3 év alatti gyermek örökbefogadására, aki biztosítani tudja örökbefogadott gyermeke számára 3 éves koráig az otthoni, szülők általi gondozását, nevelését.

A 3 év felett örökbefogadott gyermekek közösségbe kerülése

Csak a már biztonságosan kötődő gyermek képes a szeparáció elviselésére. A csecsemő kor utáni örökbefogadásokban a biztonságos kötődés kialakulásához hónapokra, akár egy-két együtt töltött évre is szükség lehet a gyermek életkora, a korábbi kötődési tapasztalatai és az örökbefogadók személyes adottságai függvényében.

A 3-10 év közötti gyermekeket örökbe fogadó szülőnek van lehetősége fél évet GYES-en maradni a gyermekkel az örökbefogadás után, ami a kötődés elmélyítését segítheti. Ezt a gyermek biztonságos kötődésének kialakítása érdekében érdemes igénybe venni, és nem másra, intézményes nevelésre bízni a gyermek ellátását, gondozását.

Az idő előtti közösségbe kerülés negatív hatásai, tünetei:

- Akihez még nem is kötődöm, nem fogom megsíratni. A kötődési vákuumban lévő, de még kötődő képes gyermekek általában túlzottan, zavarodottan keresik az új kötődési lehetőségeket, kapcsolódásokat, például az óvónőn „csüngenek”.
- Ha egy kapcsolat elmélyülésére sincs alkalmuk, kialakítják a maguk túlélést biztosító, több és/vagy váltakozó személyekhez fűződő felületes kötődéseiket, ami hosszútávon a személyiségük alakulását, kapcsolataikat kedvezőtlenül befolyásolhatja. A sodródó, felületes, váltakozó kapcsolatokban élő promiszkuis felnőttek kötődési mintázata hasonló ehhez.
- Egy jól alakuló, de még nem eléggé stabil, nem eléggé biztonságos kötődési fázisban lévő szülő – gyerek kapcsolatban a gyermek számára a szülőtől való elszakadás szeparációs szorongást kelt.

Hogyan készítheti fel az örökbefogadó szülő gyermekét a 3 éves kori óvodai beszoktatásra?

A szüleikhez már kötődő gyermeket rövid időkre (1-2 órára) rá lehet bízni időnként a számára ismerős személyekre, például nagyszülőkre a saját biztonságot adó otthoni környezetében. Az ismétlődő rövid szeparációkkal megtapasztalja a gyerek, hogy a szülő megbízható, visszatér, ahogy ígérte, nem hagyja el. Ez segít a biztonságos kötődés megerősödésében.

Ha a szülő szorong a gyermek elengedésétől, mert félti, hogy nélküle baj érheti, bánthatják, vagy nem bízik abban, hogy gyerek képes beilleszkedni, a szorongását a gyerek megérzi, és őt is elbizonytalanítja, szorongóvá teszi. Legyen a beszoktatás fokozatos: látogassanak el nyílt napon a gyerekekkel az óvodába, néhány napig jelen lehet a szülő is az óvodában, stb.

24.9. Az örökbefogadott gyermek tipikus kérdései különböző életkorokban:

Nehéz kérdések az örökbefogadásban azért lehetnek, mert a szülő sem tudja megérteni, elfogadni, hogyan kerülhet valaki olyan helyzetbe, hogy "lemond" a gyerekeről, illetve nem képes megfelelően gondoskodni róla, vagy a szülő nem tudja a helyes válaszokat a gyermek felmerülő kérdéseire. Ha, valaki azt nem képes ítélezés nélkül megérteni, hogy vannak olyan élethelyzetek, krízisek, emberi sorsok, egyéni életutak, amelyek egyeseket aktuálisan, vagy személyiségükben nem tesznek alkalmassá a gyermeknevelésre, az nem is lesz képes hitelesen jól válaszolni a gyermeke ezzel kapcsolatban felmerülő kérdéseire.

Alapelvek:

- Az örökbefogadottság feldolgozása egy életre szóló feladat. A gyermekek is éppen ezért különböző fejlődési szakaszokban újra és újra más-más szinten és aspektusból fogalmaznak meg kérdéseiket történetükkel, vér szerinti családjukkal kapcsolatban.
- Ebben az identitáskeresésben és feldolgozásban a szüleiktől kaphatják a legtöbb segítséget.
- Fontos, hogy a szülők vegyék észre a gyermek ráutaló, nem direkt érdeklődését is, sose hagyják reagálás nélkül a kérdéseit, készüljenek fel a gyermek ezzel kapcsolatos lehetséges „nehéz” kérdéseire is.
- Mindig csak annyit mondjanak, amennyit kérdez, ne terheljék meg olyan információkkal, amit nem tudna még megérteni. A gyerek azt tudja megérteni, amit meg tud kérdezni. Csak a kérdésre válaszoljanak, ha nem értik, pontosan mit szeretne tudni, kérdezzenek vissza, konkretizálják, mit akar megtudni.
- A gyermek felé az örökbefogadás ténye nem lehet egyszeri közlés, hanem egy olyan tudatosítási folyamat, amelyben úgy érzi, „mindig is tudta”. Fogalmazzanak egyszerűen, folyton bővítve a történetet, az öröm kifejezésével, olyan gyakorisággal beszélve róla, hogy feledésbe ne menjen, akkor, amikor van apropója, de ne a gyerek feje felett, az engedélye nélkül és mások előtt. Mindig legyenek rapport készek a gyermek ezzel kapcsolatos kérdéseire.
- Segítséget nyújtanak a szülőknek a gyermek örökbefogadott identitásának a feldolgozásában 1,5 éves kortól a fotók, 3 év felett az élettörténeti könyv, tematikus mesekönyvek, és a szülőknek szervezett élettörténeti tréningek, a közös emlékezés, a múltbeli kapcsolatok ápolása, visszalátogatás a múltba, kapcsolattartás a nevelőszülővel, adott esetben a vér szerinti családdal is.

Születéssel kapcsolatos kérdések:

A születéssel, és így az örökbefogadással kapcsolatos első – sokszor nem egészen konkrét, de ráutaló - kérdések általában óvodáskorban (3-4 éves kortól) jelennek meg a gyermekek kommunikációjában, pl. családi fotókat nézegetve: "Én miért nem voltam ott az esküvőtökön, és hol voltam akkor?" Ez a kérdésfelvetés például jó alkalmat teremt arra, hogy a szülő beszéljen a gyermeknek családba érkezése valós történetéről

Miért kérdések:

Az első megnyugtató választ váró „miérttek” a történetével kapcsolatban a gyermekek 5-6 éves kora körül szoktak először felmerülni i: „Miért nem ő lett az anyukám, miért nem akart felnevelni, miért nem kellett neki?”

Fontos, hogy a szülő képes legyen megnyugtatni a gyermeket, hogy nem vele van „baj”, nem ő a „hibás”, nem felelős a történetekért. És az anyukája sem „szörnyeteg”: nem „eldobta”, „elhagyta”, „elutasította”, „eltasította” magától, hanem azért döntött úgy, hogy nem ő fogja felnevelni, mert jót akart neki.

Ő nem tudta volna megadni neki, amire egy kisgyereknek szüksége van, ezért rájuk bízta (nyílt örökbefogadásban), illetve lehetővé tette (titkos örökbefogadásban), hogy gyermekre vágyó örökbefogadók, akik meg tudják adni neki, amire egy kisgyermeknek szüksége van, felnevelhessék. És „mi pont ilyen kisgyermekről álmodtunk, ezért mi lettünk a szüleid, és most már örökre együtt is maradunk.”

A gyermek első saját belső válasza a „miért történt ez velem kérdésre” sajnos általában az szokott lenni, hogy ő nem kellett, mert vele lehet valami baj, amiért nem eléggé szerethető, hogy még, aki az életet adta sem volt képes megtartani. Hogyan bízhatna akkor abban, hogy mások, örökbefogadó szülei képesek őt igazán, feltétel nélkül szeretni, megtartani örökre. Ebben a tévhitben csökken önértékelése, önbizalma, biztonságérzete, és állandó szorongásban élhet, hogy mikor fogják örökbefogadói elhagyni. Ebből vagy megfeszített kényszeralkalmazkodás és ennek nyomán hamis self alakul ki (mindig mások elvárása szerinti cselekvés, saját szükségletek elfojtása), vagy a feltétel nélküli szülői szeretet folytonos próbára tévése, az úgynevezett, türelmet próbáló, esetleg fokozódó, súlyosbodó, és egy egész gyerekkoron át tartó provokációk sora jöhet, ami a szeretet bizonyítékának kereséséből fakad: „Szeretsz akkor is, ha rossz vagyok”?

Meg kell őket nyugtatniuk, hogy nem ők a hibások, nem őket nem akarta az anyukájuk/apukájuk, hanem semmilyen más gyermekről sem tudtak volna maguk akkor gondoskodni. Azért bízta őket az örökbefogadókra, mert így gondoskodott róla, neki a legjobbat akarta.

Ez lehet az a pont, ahol könnyen abba a hibába eshetünk, hogy elkezdjük hibáztatni a szülőt a történetekért, hogy védjük gyermekünk énképét és szerethetőségébe vetett hitét.

Más esetben azért „festi le” a vér szerinti szülőt az örökbefogadó negatív színben, mert attól tart, hogy egyébként átpártolna a gyermek a vér szerinti családjához és elfordulna tőle.

Ezekért, ha előbb nem is, de nagy árat fizethetünk a kamaszkorban megnyilvánuló különböző devianciák kapcsán. A szétszakíthatatlan vérségi kötelékekről és örökletes tulajdonságokról a tinédzserekben is általánosan meglévő nézet - amit sokan még ma is a serdülőkorban kiütöző géneknek tulajdonítanak -, hogy „rossz” emberektől, „rossz” gyermekek származnak. A serdülőben is ez a kétely zavarja meg az örökbefogadott tinédzser egészséges identitáskeresését, amit így fogalmaz meg magában - ha vér szerinti szüleiről örökbefogadó szüleitől, akikkel eddig értékítéleteiben gyermekként azonosult, csak ítélezést hallott, hogy „lehetek-e én egyáltalán jó ember, ha ilyen szörnyetegektől származom?”

A másik jó szándékú kommunikációs hiba, amikor az örökbefogadó olyan könnyebben elfogadható indokokba tömöríti a válaszait, mint a nem volt pénze, beteg volt, nem volt munkája. Ilyen élethelyzetek ugyanis bárkivel, még velük is előfordulhatnak átmenetileg. Mégis szeretnénk, ha az ilyen nálunk is előforduló családi történések nem rendítenék meg a gyermek belénk vetett bizalmát, biztonságérzetét, mert tévesen azt gondolja, hogy ilyen okokból szokták elhagyni a szülők a gyermekeiket. Miközben azt is tudjuk, hogy az örökbeadások okai ennél mindig bonyolultabbak, többretegűek.

Gyakran halljuk azt a megfogalmazást is a gyerekekről való gondoskodás szülői döntése helyett, hogy nem vihetett haza, nem engedték, hogy neveljen és hasonló. Ennek az a veszélye, hogy a gyermek lojalitása ettől annyira erősödhet a vér szerinti szülő irányába, - aki eszerint akarja őt, - hogy az ő idealizálása, együttérzése, vágyakozása is annyira megnőhet irányába, ami megzavarhatja az örökbefogadó szüleihez való kötődését, lojalitását.

Sokszor felmerül az a kérdés is, hogy, ha nem tett a szülő hozzájáruló nyilatkozatot, hanem – ami a leggyakoribb eset- a látogatások elmulasztása miatt lett örökbe fogadható egy gyermek, akkor hol van itt a szülő döntése. Azonban viselkedésünk is döntések eredménye. A gyermek is értheti a látogatások elmaradását úgy, hogy a szülő belátta, hogy nem képes felnevelni, ezért lehetővé tette, hogy mások gondoskodjanak róla.

Nagy hiba lenne persze a szülő idealizálása is: milyen csodálatos ember, hogy nekünk ajándékozott. Egyrészt ez úgyis hamisan hangzik, másrészt az örökbeadás valóban nem egy csodálatos történet, és nem is normatív krízis az örökbe fogadott gyermek életében, hanem trauma, amit enyhíteni lehet a gyermek lelkében, de idealizálni nem szabad.

Identitás kérdései:

Ha szüleivel jó bizalmi kapcsolatban van a gyermek, aki bízhat abban, hogy bármikor beszélhet az örökbefogadásával kapcsolatos érzéseiről a szüleinek, mert azok megértik, nem bántódnak meg, nem tekintik hálátlanságnak, ha akár szomorú is azért, mert elhagyták a szülei – prebubertás korban (10-12 évesen) előfordulhat, hogy azt mondja, hogy szeretné megismerni az igazi szüleit. Ilyenkor érdemes visszakérdezni, hogy mit szeretne megtudni róluk. Előnyös helyzetben van az a szülő, aki az örökbefogadáskor sok információt tudott gyűjteni a gyermeke családi hátteréről, a vér szerinti szülőkről, mert akkor ebben a helyzetben a gyermeke legtöbb kérdésére hitelesen tud válaszolni. Ebben a korban még nem igazán időszerű a gyökerkeresés útján elindulni, de fontos, hogy a gyerekek a felmerülő kérdéseikre mindig megkaphassák a koruknak, értelmi, érzelmi befogadó képességüknek megfelelő, valóságalapú válaszokat. (Néha csak olyanokat szeretnének megtudni például, hogy, hogy nézett ki az anyukájuk, kire hasonlítanak külsőleg, vagy mi volt a szakmája, van-e testvérük?)

Fontos, hogy ilyenkor is igyekezzenek pozitívan beszélni a vér szerinti szülőkről, ne feledjék, a gyermek az ő biológiai örökségük, ezért ők az identitása részei is.

Például titkos örökbefogadásban:

„Sajnos nem ismertem az anyukádat, nem tudom, hogyan néz ki, de bizonyára szép lehet, és a szép nagy barna szemeidet bizonyára tőle örökölted.”

Vagy:

”Nem ismertem az anyukádat, de én is sokat gondolok rá. Bizonyára nagyszerű asszony lehet, ha ilyen stramm kisfiút tudott szülni nekem.”

A „ki vagyok és kivé válhatok” kérdések a pubertáskor identitásválság témakörével kapcsolatosak. (ld.: 10. modul 10.3. fejezet)

Tanácsok az örökbefogadóknak a gyermekekben felmerülő nehéz kérdések megválaszolásához:

- Mi van, ha **bántalmazó szülő** áll a gyermek mögött, a bántalmazásról adott esetben akár emléke is lehet a gyermeknek, vagy akár a testén, és nem csak a lelkében lehetnek lenyomatai ennek. Vulgarizálás nélkül ki kell mondanunk, hogy bár sok szempontból, lehet, hogy rendes emberek, de anyukádnak, vagy apukádnak nem volt türelme a gyerekekhez, nem tudta, hogyan kell egy kisgyerekekkel bánni. Bizony az is előfordult, hogy megütött, amit nem szabad. Senkinek nem szabad senkit megütni. Mi nem fogunk megverni, mert nem értünk egyet vele.
- Sokaknak nehéz igazat mondani a **börtönben lévő szülőkről** is, pedig általában elég lenne csak annyit mondani, hogy néha felnőttekkel is előfordul, hogy olyat csinálnak, amit nem szabad. Azért zárják be őket a börtönbe, hogy gondolják végig mit csináltak rosszul, és többet ne csináljanak olyasmit. Tudod olyan ez, mint amikor az óvodában valamelyik gyerek rosszat csinál, és az óvó nénik a gondolkodó padra ültetik egy kis időre, hogy kicsit lenyugodva végig tudja gondolni, mit csinált helytelenül.
- Gyermekünk mögött nem ritka a **drogos, alkoholista, vagy lelki beteg, depressziós szülő** sem. Mit mondhatunk róluk a gyermekünknek? Anyukádnak sok felnőtt gondja, problémája volt, ami miatt rossz kedve volt, és ezért nem tudott téged gondozni. Előfordult, hogy sok nyugtatót tablettát vett be és elaludt, így nem tudott rád vigyázni. Máskor sok bort ivott és attól ideges, haragos, türelmetlen lett, kiabált veled, vagy magadra hagyott, elment a kocsmába, mert nem szeretett egyedül lenni. A kisgyerekeket pedig nem szabad magukra hagyni, mert baj történhet velük.
- Nem egyszer kérdezik a szülők, mi van, ha a **gyermeküknek vannak testvérei, akikről tudja, hogy otthon nevelik őket**. Őt akkor miért nem? Elfogadható válasz lehet a gyerekeknek, ha azt mondjuk, hogy több gyerekről nem tudtak már gondoskodni, nem őt nem akarták. Semmilyen más gyerekről sem tudtak volna már többről gondoskodni, - vagy a történet szerint - testvérei már nagyobbak voltak, de egy kicsi gyerekeknek sok minden másra is szüksége van (pelenka, tápszer, babakocsi, cumisüveg, stb.) Már a testvéreidnek sem mindent tudtak megadni. Neked jól akartak, hogy mindened meglegyen, amire egy kicsi babának szüksége van.
- Mi a helyzet a **kiskorú szülő**ekkel? Ne mondjuk, hogy még nagyon fiatal volt. Ez az ábránd egy szép fiatal anyáról ellenünk dolgozik. Mondjuk inkább azt, hogy még szinte gyerek volt, éretlen volt az anyaságra. Még nem volt szakmája sem, még tanulnia kellett. És nem csak szakmát, de azt is meg kellett még tanulnia, hogy milyennek kell lenni egy szülőnek, hogyan kell bánni egy kisgyerekekkel.
- Kérdés szokott az is lenni, hogy mikor kezdünk mesélni a **vér szerinti testvérekről** a gyermekünknek. A gyerekek a valóságban a mindennapokban élnek. Számukra az a testvér, az a szülő, nagyszülő, akivel az élete zajlik. A vér szerinti család, valamilyen módon a múltjukat jelenti, a múltjukhoz tartozik: ők a származási család, a gyökerek. A meglévő emlékeket, ha vannak a gyermeknek, ápolni kell a lehetőségek és az egyéni helyzet, történet szerint. Fényképnézegetés, vagy adott esetben kapcsolattartás is lehetséges. Ma már erre is vannak szép, jól működő példák. Amennyiben a gyermeknek nincsenek emlékei, sem fotói a vér szerinti testvéreiről, róluk elegendő, ha akkor kezdünk beszélni, ha rákérdez a létezésükre a gyermekünk.

Általános szabálynak mondható, hogy csak arról és annyit meséljünk, amire rákérdez a gyermek. A gyerek azt tudja megkérdezni, amire a választ is meg tudja érteni. A több, vagy korai, idő előtti információk megterhelnék, nehezítenék a feldolgozást.

A gyermekünk történetéhez, a gyerekkorában az tartozik, ami az örökbefogadáskor is tudható volt. Ami az örökbefogadás előtt történt, az a gyermek múltja, ami utána történt a vér szerinti családjában arról a gyökerkeresés során, nagy korában szerezhethet tudomást. A „kukkolás” veszélye, hogy, újabb „nehéz” részletekről szerez a szülő tudomást, amiket megterhelő a

gyermek elől elhallgatni, de még kockázatosabb lehet a gyermekkel megosztani Ne „kukkoljunk” a facebookon! Mi sem szeretnénk, ha a vér szerinti szülő nyomozna utánunk.

Egy szélsőséges példa meggyőzésül: a piciként örökbefogadott gyermek 12 éves korában meghalt a vér szerinti anyja. Az örökbefogadó segítséget kért, mikor tudomást szerzett erről, megmondja-e a 12 éves gyermekének. A válasz egyértelmű. Az örökbefogadónak egy ilyen hír lehet, hogy megkönnyebbülés okoz, de szinte kiszámíthatatlan, hogyan hatna a hír a felkészületlen gyermekre. Újabb gyász, veszteség, vagy értetlenség, hogy ehhez most mi köze, amikor mostanában éppen egész más (pl.: foci) foglalkoztatja, nem a sosem látott anyja, aki megszülte.

Más helyzet, ha – a nálunk még ritka - kapcsolattartásos nyílt örökbefogadás történik, amelyben az örökbeadó és az örökbefogadó család az örökbefogadás után is találkozik, vagy egyszerűen csak beszámolnak egymásnak az életükről. Ebben az esetben a gyermeket érintő információk volt családjáról természetes módon, közvetlenül jutnak el a gyermekhez is.

Előfordulhat az is, hogy valamelyik örökbefogadói közösségben az egymást nem ismerő örökbefogadott testvérek találkoznak. Gyakori szülői kérdés, hogy a gyerekeknek elárulják-e felismerésüket a szülők. Nem hallgathatjuk el a gyerekek elől, mert később maguk is rájöhetnek, és akkor hazugságban maradunk, amiért haragudhatnak ránk. Vannak családok, akik inkább kimaradnak a közösségi rendezvényekből, mert nem akarják ezt a kapcsolatot. Ez is lehet egy szülői döntés, mert sok oka lehet. Pl.: nem szimpatikus a másik család, vagy nagyon tolaodóak, teljesen másképp nevelik a gyereküket, stb.

Ha a nevelőszülőtől hozott fotóalbumban vannak képek a vér szerinti családról (szülők, testvérek, nagyszülők, stb.), akkor azok már a gyermek számára ismertek, úgyhogy semmiképp ne fosszuk meg ezektől az emlékektől gyermekünket, hanem nézegessük együtt, és beszéljünk róluk neki. Sok, a gyermekben felmerülő, nehéznek vélt kérdés ezzel is megelőzhető.

Mikorra ismerje meg a gyermek a teljes történetét?

Az örökbefogadás háromszöge című amerikai könyvben az olvasható, hogy már 12-13 éves korban elmondanak mindent, a legnehezebb tényeket is a gyermeknek családi háttéréről, örökbefogadása történetéről (pl.: még azt is, ha vérfertőző kapcsolatból született). Annál is inkább, mert ettől a kortól már sok gyerek úgyis fent van a facebookon, ahol bármit megtalál. Azonban nem mindegy, hogyan, milyen szavakkal, viszonyulással beszél a szülő ezekről a történetekről: különösen, ha durva részletek is vannak benne. Halljuk meg, hogy mit kérdez, mire kíváncsi a gyermek, és ahhoz igazodva, tapintatosan, nem bántóan, arra válaszolva, és annyit mondjunk a történetből, amire rákérdezett.

Mikor beszéljünk a meddőségről?

Amikor a gyermek megkérdezi, hogy miért nem te szültél, akkor el lehet mondani, hogy anya hasa beteg volt, vagy apának nem volt magocskája, amiből gyerek születhet. De ne azt sajnáljuk, hogy nem született gyermekünk, hanem „mi is szeretnénk volna, ha ő az anya pocakjából született volna, de az a jó, hogy már ezután mindig együtt leszünk”.

Szemben néhány felvilágosító mesekönyv példájával - ne a meddőség történetével kezdődjön a gyermek élettörténetének a feldolgozása, hanem a gyermek érkezésének örömeivel, születése történetével! (Mennyire vágytunk rá, hogy legyen gyermekünk, és végre megszületett ő, ami életünk legnagyobb öröme volt, hogy ő lehetett a mi kislányunk, kisfiunk.) A saját gyászunkhoz jogunk van, de a könnyeink felszárítását nem várhatjuk az örökbefogadott gyermekünktől. A felnőttek a gyerekekre terhelés nélkül kell megküzdnie a meg nem született gyermek veszteségével.

Mit tegyünk, ha nem kérdez a gyerek?

Ilyenkor a legjobb ötlet elkészíteni az élettörténeti albumot, és a képekről elkezdni mesélni. Ha egy frissen örökbefogadott gyerekről van szó, aki nemrég szakadt el a nevelőszülői családtól, lehet, hogy sírdogálni fog a képek felett. Ettől nem szabad megijedni. Egy jól kötődő gyermeknél a gyász munka nem megúsztató, és segíti a veszteségek feldolgozást is. Ha megoszthatja szüleivel ezt a szomorúságát, és megértjük őt, az a bizalmát, kötődését fogja erősíteni feléjük.

Ha nem kérdez a gyermek, segíthetnek a kommunikáció elkezdésében a tanfolyamon bemutatásra kerülő - felvilágosító mesekönyvek is.

Ha nem beszélnek róla, mert nem kérdez a gyerek, 5-6 éves korára a gyermek számára evidenciává válik, hogy a jelen családjába született, s ha már kialakult benne ez a tévhit, nagy csalódás lesz ezt elvenni tőle, és felépíteni valódi történetét, kialakítani reális identitástudatát. A kommunikációt ezért sokkal korábban a szülőnek kell elkezdenie a témában, amiben nem az örökbefogadás szó használata a legfontosabb - 6 éves korukra már ezt a fogalmat is ismerik a gyerekek - hanem, hogy az azt jelenti, hogy egy másik néni hasából született és mi lettünk örökre a szülei.

24.10. A kamaszkor és az identitás jellegzetességei örökbefogadott gyermekeknél

ld.: 10.modul 10.3.fejezet

24.11. A gyermek vérségi származás megismeréshez fűződő jogának támogatása

A származás megismerése az identitáskeresésben:

Az énkép, az identitástudat, akkor erős, ha tudom, ki vagyok, honnan jöttem, hová tartozom, (milyen vagyok) mivé válhatok. Ez a tudás hidat képez az életemben a múlt – jelen - jövő között. Az identitásunk része a genetikai sorban elfoglalt helyünkkel kapcsolatos tudásunk is. Az örökbefogadottaknál ez a genealógiai lánc megszakad, de természetes, hogy szinte minden örökbefogadottat foglalkoztat, kik lehetnek és milyenek a vér szerinti szülei.

Általában a kamaszkorban szokott először élesen felmerülni az örökbefogadott gyermekekben, hogy szeretnék megismerni személyesen is a vér szerinti családjukat. Fontos, hogy a nagyobb gyerekek tudják örökbe fogadó szüleiktől, hogy az örökbefogadásban érintettek közül csak a 14. életévét betöltött örökbefogadott fiatal az, aki törvényben biztosított módon a gyámhivatalban személyesen benyújtott kérvény alapján kerestetheti a szüleit és a testvéreit.

Gondolkodjanak el azon, mit éreznének, hogyan érintené Önöket, ha 16-17 éves gyermekük meg szeretné keresni a vér szerinti családját! Hogyan reagálnának, mit tennének ebben a helyzetben szülőként?

Sikeres szülőnek érezheti magát az az örökbe fogadó szülő, akinek a gyermeke őszintén képes beszélni neki arról, hogy szeretné megismerni a vér szerinti szüleit. Ez nem a kudarc, hanem a bizalom, a jó szülő-gyerek kapcsolat jele. Ahol őszintén lehet beszélni az érzésekről, ahol nincsenek tabuk, ahol a gyerek tudja, hogy a szülők megértik az ezzel kapcsolatos érzéseit, elismerik a származás megismeréséhez fűződő jogait, és támogatják mindenben, ami neki fontos lehet. Optimálisan a gyökérkeresés ideje az, amikor a fiatal új, felnőtt identitás már kialakult.

Mi az örökbefogadó szülő feladata a gyermeke vérségi származás megismeréséhez fűződő jogának a támogatásában?

- Ha az örökbefogadott gyerekkorában mindig nyílt kommunikáció, párbeszéd folyt az örökbefogadásról, ha kérdéseire mindig megkapta a valóságnak nem ellentmondó, az életkori, értelmi-, érzelmi befogadó képességének megfelelő válaszokat, a szembesülés a valósággal már nem lesz olyan megrázó, bármit talál is a fiatal a gyökérkeresése során.
- Az eltérő származásról, vagy a mindig meglévő származási bizonytalanságról már csak a gyökérkeresés lehetősége miatt is fontos, hogy a kezdetektől nyíltan beszéljenek a gyerekekkel a szülők, hogy ebben se érezze majd általuk becsapva magát, vagy ne okozzon identitásválságot új információként a gyökérkereséskor kiderülő eltérő származása.
- A fiatal támogatása a származás megismerésben: A döntés, hogy megkeresi-e a gyökereit csak a fiatalé lehet, de a szülőknek mindig mellette kell állniuk, fel kell rá készíteniük, mit találhat, és az hogyan hathat rá. (Újbóli elutasítás, otthonélő testvérek, meghalt szülők, problémás életvezetésű, értékrendű szülők, eltérő származású család, sérült, fogyatékos, pszichotikus szülők, stb.) Szakember segítségét is lehet kérni. (pl. Mózeskosár Egyesület)

Kérdések a modul elsajátításához

Milyen érvek szólhatnak az örökbefogadásról való nyílt kommunikáció mellett?

Az örökbefogadás tényének közlése milyen helyzetekben, kik felé indokolt, kik tartoznak a „kihagyhatatlanok”, illetve a bizalmi személyek körébe?

Milyen „nehéz” kérdésekre számíthatnak a gyermekek részéről a múltjukra, örökbefogadásuk történetére vonatkozóan különböző életkorokban? Hogyan reagálnának ezekre?

25. ÉRZÉKENYÍTÉS A SPECIÁLIS ADOTTSÁGÚ ÖRÖKBE FOGADHATÓ GYERMEKEK ÖRÖKBEOFODÁSÁRA

A fejezet célja, hogy az örökbefogadni szándékozók nyitottabbá és elfogadóbbá váljanak a speciális adottságokkal rendelkező (eltérő etnikai származású, nagyobb életkorú, egészségi problémával küzdő) gyermekek, illetve testvérek örökbefogadására. Ismereteik, tájékozottságuk bővítésével valamint pozitív példák bemutatásán keresztül megismerjék a különböző helyzetek megfelelő kezelésének módjait és a segítségnyújtás lehetőségeit.

25.1. A gyermekek származásának kérdései – érzékenyítés különböző származású gyermekek elfogadására

Ennek a témának a keretében az eltérő etnikai származású gyermekek örökbefogadásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozunk. Ismertetjük a származás nyilvántartásának gyakorlatát, az örökbefogadásban általánosan meglévő származási bizonytalansági helyzetet, és annak megélési, kezelési lehetőségeit. Vázoljuk, hogy valójában milyen plusz kihívásokkal jár egy roma, vagy bármely más eltérő etnikai származású gyermek örökbefogadása. Szó lesz arról is, hogy mit kezdhet az örökbefogadó szülő a gyermeke eltérő származásával, hogyan tudatosítsa a gyermekben azt, és, hogy hogyan segítheti az eltérő identitás megélésben. Támpontokat adunk ahhoz, hogyan fogadtassák el az örökbefogadók a családjukkal a roma gyermek választását. Tapasztalatok megosztásával és az életből vett példák bemutatásával segítünk felkészülni a leendő szülőknek arra, hogyan reagálhat a környezet, ha tudja, és/vagy látja a gyermek eltérő származását, és hogy hogyan védhetik meg az esetleges diszkriminációktól az eltérő származású gyermeküket.

A gyermek származásának ismerete

Általános vélekedés, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban a roma gyerekek felülreprezentáltak jelen. Erről ugyan nyilvántartást sehol nem vezetnek, mert az etnikai hovatartozás szenzitív adat, ami csak az érintett hozzájárulásával jelenhet meg bármilyen nyilvántartásban. A származásra utaló bármilyen megjegyzést, megjelölést a gyermekvédelmi adatlapokon, dokumentációkban, szakvéleményekben és szóbeli tájékoztatásban is csak akkor szabad tenni, ha a gyermek vér szerinti szülei ehhez írásban tett nyilatkozatukkal hozzájárultak. Erre viszont csak ritkán kerül sor.

A vér szerinti szülők esetleges idegen állampolgársága azonban nem titok, amennyiben ez dokumentumokban nyomon követhető. Nem magyar állampolgárságú szülők gyermekei azonban nagyon ritkán válnak örökbefogadhatóvá a gyermekvédelmi szakellátásban. Az örökbefogadási gyakorlatban az eltérő származás kérdése túlnyomórészt a romasággal kapcsolatban merül fel.

A gyermekek örökbefogadásánál azt tapasztaljuk, hogy - bár egyre több roma jelentkező is van és egyre több nem roma szülő is vállalja roma gyermekek felnevelését is -, sok örökbe fogadható gyermeket utasítanak vissza az örökbefogadók azért, mert a saját, szubjektív - nem kis hibaszázalékot tartalmazó - megítélésük szerint romának vélnek küllembeli jegyek, és/vagy a vezetékek, illetve az utónevük alapján.

Gondolkodjanak el azon, hogy, igaz lehet-e a feltételezés, és, ha igen, miért felülreprezentáltak a roma gyerekek a szakellátásban?
Ha Önben is felmerül ellenérzés roma gyermek örökbefogadásával kapcsolatban, milyen okok szólnak emellett az Ön számára?

25.1.1. Előítéletek kezelése a családban, és a tágabb környezetben

A roma gyermekek örökbefogadásától való elzárkózások okai, amelyekre az örökbefogadók a leggyakrabban hivatkozni szoktak:

- Úgy vélik, hogy ezek a gyerekek olyan roma tulajdonságokat örököltek, amelyeket az örökbefogadó nem tud elfogadni pl.: lustaság, munkakerülés, lopás, agresszió, indulatosság, eltérő temperamentum, szangvinikusság, beilleszkedési képesség hiánya, alacsonyabb IQ, bizonyos tipikus „romabetegségek”, stb.). Az ezzel kapcsolatos edukatív magyarázatokat ld.: 4. modul, 4.1. fejezet.
- Féltik a családjukat és az örökbefogadott gyereket is a környezet előítéletes, diszkriminatív megnyilvánulásaitól.
- Attól tartanak, hogy felnőve deviáns romákhoz kapcsolódik majd a gyermekük (ld. 11.1.5.-ben).
- Nem ismerik a roma kultúrát, vagy nem szeretik azt (pl.: zene, tánc, nyelv), ezért nem tudnák átadni sem a gyermeküknek. (ld. 11.1.5. fejezet)

A második érvelés időnként a saját előítéletekkel való szembenézés, illetve előítéleteik vállalásának a hiányosságaiból is adódhat, illetve annak a kivetítéseként (projekciójaként) jelenhet meg. Ezzel javasolt mindenkinek önismereti szinten foglalkoznia az örökbefogadás előtt, mivel a gyermekek származására vonatkozóan nincsenek megbízható adataink.

Nem mehetünk el azonban a mellett a tény mellett sem, hogy a romákkal kapcsolatban sok előítélet él a mai magyar társadalomban, ezért a leendő örökbefogadók ezzel kapcsolatos aggodalma nem teljesen alaptalan. A romákkal kapcsolatos előítéletek gyakorisága, súlyossága és megjelenési formái azonban függenek attól a családi és közvetlen szociokulturális közeg jellemzőitől is, amelyben az örökbefogadó és majdan gyermeke is élni fog. Szinte mindig beválik az elfogadás szempontjából olyan oktatási intézmény választása, amely nem homogén, hanem sokféle családi háttérből - és származással érkeznek a gyerekek. Válasszunk integratív, inkluzív elvek mentén működő iskolákat!

A roma gyerekek nevelésére vállalkozó nem roma szülőknek a saját valódi előítélet-mentes elfogadásuk mellett

- a családjuk, és a velük kapcsolatban lévő rokonaik hozzáállásával is tisztában kell lenniük. Ha a család nem tudja elfogadni és családtagként befogadni a roma gyermeket – és ezt az attitűdjüket az örökbefogadók nem tudják a felkészülés időszakában megváltoztatni -, nehéz helyzetbe kerülhetnek ők és gyermekük is a családban az örökbefogadás realizálása után (elutasítás, megkülönböztetés, konfliktusok, elszigetelődés).
- fel kell mérni előzetesen, hogy a tágabb környezetben (lakóközösség, oktatási intézmények) mennyire képesek elfogadó, befogadó környezetet biztosítani egy eltérő származású, például roma gyermek számára. Szerezzenek a szülők referenciát az oktatási intézményről és a pedagógról is ezzel kapcsolatban!

25.1.2. Különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítése

A család meggyőzésében, de mások számára is segíthetnek a pozitív példák bemutatásai (esetek az interneten, híres, kiemelkedő romák példái, személyes találkozások roma gyerekeket nevelő örökbefogadókkal Mózeskosár Egyesületben, Ágacska Alapítványnál, Romadopt Klub találkozóin, stb.)

Semmiképp ne bízzák a sorsra, hogy „ha majd meglátják a gyereket a rokonok, úgyis előbb-utóbb megszeretik, „leveszi őket a lábukról”, mert nem rossz emberek ők, szeretik a gyerekeket.”

Keressék a szülők annak a lehetőségét, hogy a gyermekük és általuk társaik is jobban megismerhessék gyermekük származási kulturális háttérét, a roma kultúrát. Az osztályfőnöki órák, szabadidős szakkörök is alkalmat nyújthatnak ehhez. Lehet ebben kezdeményező az örökbefogadó szülő, és kérheti a pedagógus segítségét, együttműködését is. Meghívhatnak ehhez hozzáértő előadókat, cigány hírességeket, kiemelkedő személyiségeket, hallgathatnak cigány zenét, olvashatnak cigány mesét, tanulhatnak cigány néptáncot, stb.

Ha kiemelkedő roma származású személyiségekről, hírességekről tudnak, hallanak a szülők, mesélhetnek róluk gyermeküknek. (Pl. Al Pachino, Chaplin, Clinton, Boldog Ceferino, Elvis Presley, Cinka Panka, Gábor Áron stb.)

25.1.3. Érzékenyítés a másságra, együttélés a mássággal

Közhely azt mondani, hogy mindenki az egyedisége által valamiféle másságot képvisel, és hogy pont ez az egyediségben létező másság és sokszínűség az, amitől a társadalom működni, fejlődni képes az individuumok együttműködése által, amelyeket épp a meglévő különbségeik, de ugyanannyira az annál is több mindenben meglévő azonosságuk, hasonlóságuk tesz lehetővé.

Fontos annak a tudatosítása, hogy bár az örökbefogadást szinte mindenki a családi élet egyik természetes formájának tekinti, mégis ez is egyfajta kisebbségi csoporthoz tartozást, vagyis valamilyen másságot jelent. Ha ezt megértjük, elfogadjuk, vállalni tudjuk, és együtt tudunk vele élni, akkor ez segíthet abban is, hogy el tudjuk fogadni gyermekeink tőlünk különböző másságát, ami genetikai, küllembeli és egyéb eltérő adottságokban, képességekben is megnyilvánulhat, ami igaz lehet a vér szerinti gyerekekre is. Gyermekeink a tulajdonságaikat nem csak a szüleiktől öröklik, hanem egy kiterjedt családfa kombinációjától, amelyről a saját családjukra vonatkozóan sem tudhatunk mindent. Vér szerinti gyermekeink sem biztos, hogy ránk hasonlítanak küllemükben, vagy egyéb adottságaikban, képességeikben, temperamentumukban, stb.

A gyermek, a vér szerinti sem a tulajdonunk. Nem saját tükörképünket, vágyaink beteljesítőjét kell keresnünk benne, hanem a szülők küldetése, hogy megismerve, elfogadva a gyermek egyéni adottságait segítsék személyisége kibontakoztatásában és boldogulásában a világban.

A mássággal való együttélést megkönnyíti, ha a mássági helyzetben lévő büszkén, nyíltan viseli másságát: ezzel példát mutat a másság kezelésére, és másoknak is lehetővé teszi a nyílt kommunikációt, amelyben sok félreértés is tisztázhatóvá válik. Így a másik felvilágosítására, meggyőzésére is sor kerülhet, amely által akár változhat is a másik attitűdje pozitívan a mássággal és a romasággal kapcsolatban.

Kamaszkorban a gyermekek kifejezetten keresik, hogy ők miben különlegeseek. Ha az örökbefogadott gyermek megfelelően feldolgozta másságát, kamasz korban különleges értéként is megélheti, amely büszkeséggel tölti el. A szülők segíthetnek a gyermeknek, hogy mássága vállalható érték legyen.

25.1.4. Különböző származású gyermekek identitása örökbefogadó családokban

Hogyan segíthetik a roma gyermekek stabil identitásfejlődését a nem roma örökbe fogadó szülők?

Az identitástudat a „ki vagyok én” kérdésre adott válasz (személyiség, egyedi név, egyediség, a fizikai valóm). Ez nem megváltoztatható. Nem lehet újra születni.

Az identitás magában foglalja azt is, hogy „milyen vagyok?”, vagyis, hogy milyen társadalmi szerepeket (szülő, gyerek, nem, kor, foglalkozás, réteg, etnikum, stb.) töltök be, és hogyan töltöm be azokat. Ez az, ami a hasonlóktól megkülönböztet, egyedivé tesz. Ez az „én vagyok, én ilyen vagyok” eleme az identitásnak. Ez a szociális identitásunk, vagyis a társadalmi azonosításunk alapja. Ezekben jelenik meg a társadalmi viszonyítás, minősítés, elvárások eleme. (Pl. a különböző etnikai csoporthoz tartozás minősítése is pl. az előítéletek mentén.)

Az identitástudat fontos eleme a társas identitás, vagyis „hová tartozom”, ami egy csoporttal való azonosulást jelent. Ez részben választható, részben azonban antropológiailag, részben társadalmilag meghatározott (etnikum, nemzet, eszmei csoportok). A kollektív identitás, egy csoport önmagáról alkotott képét jelenti, amivel a tagjai azonosulni tudnak: ez a „mi” identitást, vagy társadalmi identitást jelenti (pl.: nemzeti hovatartozás). A kollektív lét nem választható identitásprogramokat rendel.

3 éves korra létrejön az önreflexió képessége, ami önmagunk külső szemlélésének, vagyis az identitástudatnak az alapja.

A reális identitás 3 elem egyensúlyát jelenti:

- kinek, milyennek tartom magamat,
- milyennek látnak, tükröznek mások
- mit gondolok arról, hogy milyennek látnak mások.

Az én kialakulásában ez kulcsfontosságú, ha erre nem megfelelően reagálnak, sérül az énkép, önbizalom, bizalom. Ez az elsősorban a szülők, örökbefogadók részéről az elfogadás és a pozitív tükrözés hitelességén múlik.

A személyiségünk kiskortól alapvetően a szülőkkel való azonosulási folyamatban bontakozik ki. A gyerekek, de a környezet, családtagok is keresik és jelzik is a hasonlóságokat szülők és gyerekeik között. Minél több a beazonosítható hasonlóság, annál egyszerűbb lehet az azonosulási folyamat a gyermek számára. Az eltérő küllem, etnikai jegyek ezt nem könnyítik meg. A szülőkkel való azonosulási folyamatban belső tulajdonságok, szokások, gondolkodásmód, értékrend, gesztusok, stb. átvétele, a vérségi kötelék nélkül és az eltérő etnikai származás mellett is megvalósul a jó szülő-gyerek kapcsolatban.

Az örökbefogadás csak annak való, aki el tudja fogadni azt a tényt, hogy a gyermek származása mindig bizonytalan az örökbe fogadásban. Az eltérő etnikai származás nem megváltoztatható, és nem is letagadható, akkor sem, ha külsőleg nem látszik, mert később úgyis kiderülhet: csak a megélése különbözhet az életutak és személyiségvonások különbözősége mentén. Ami a picik küllemén még nem látszik, az később feltűnő rasszjegyként megjelenhet, felerősödhet rajtuk. A romaságot el nem fogadó családokban ez kezelhetetlen helyzeteket teremthet.

Ha csak különböző kompromisszumok (várakozási idő megrövidítése, én-ideál védelme, külső megfelelés) miatt vállal valaki roma gyereket, soha nem lesz hiteles az elfogadás tükrözése a gyerek felé. (Pl.: egy anya minden ölelésnél büdösnek érezte fél évig a gyerekeit, de nem szólt róla.)

Előfordulhat, hogy

- a gyerek hallja, esetleg át is veszi másoktól a roma előítéletességet, rasszizmust, mielőtt megtudná, hogy ő is az. Amikor szembesül az igazsággal, az önelfogadása súlyosan sérülhet. Más fogja „lecigányozni”, mielőtt a szülők kialakítanák sok-sok pozitív megerősítéssel a romasága elfogadottságát, rendbenlevőségét, pozitív értékeit.
- konfliktushelyzetben, indulatból, negatív kontextusban maga a szülő vágja a fejéhez, hogy mondjuk azért ilyen lusta a kamasz, mert kiütözik a cigány mentalitása.
- a gyerek nem tudja, hogy roma, és nem érti, hogy a szülő miért félti alaptalanul mindenféle erkölcsi elhajlástól, miért bizalmatlan a moráljával kapcsolatban. Végül a gyerek sem bízik magában, és a bizalmatlanság önmagát beteljesítő jóslatként sodorja devianciába a serdülőt.
- a származás felkutatásakor szembesül a romaságával, amit már nem képes beépíteni az identitástudatába. Meghasonlik, és haragszik a szüleiére az elhallgatás miatt.

Gondolják át, milyen későbbi problémákat okozhat, milyen veszélyeket rejt a gyermek származásának a letagadása, elhallgatása?

Mit tehet a szülő, ha nem látszik a gyermekben, az eltérő rasszhoz tartozó származása, és nem is tudnak róla?

- Legfontosabb az előítélet-mentes kommunikáció az etnikai mássággal kapcsolatban és a roma származás lehetőségének a minél korábbi (iskolás kor előtti) felvetése, visszatérő beszélgetésekkel.
- Ne zárkózzanak el a roma kapcsolatokról.
- Ragadjanak meg minden lehetőséget a pozitív példákra való rámutatásra a romákkal kapcsolatban!

Ha nem látszik, de tudom, hogy roma a gyermek, mi a teendő?

- Az előzőek,
- és az őszinte közlés pozitív megerősítésekkel ugyanebben az időben.

Ha látszik is a romaság, mi a teendő?

A gyerekek általában már óvodás korban kezdik észrevenni a fizikai különbségeket a szülei és maguk között.

- Ne menjünk el mellette, reagáljunk rá őszintén.
- Dicsérjük a romaságból adódó fizikai jellemzőit!
- Kezdhethünk cigány meséket olvasni.
- A roma gyermeket nevelő örökbefogadók vegyes családdá válnak. Nem elszigetelten fogadják örökbe a gyereket. Fontos a kontaktuskeresés az értékrendjüknek megfelelő roma családokkal.

Ha ezt elmulasztják a szülők, később gyakran arról számolnak be, hogy nem akarja a gyerek elfogadni a roma származását, ezért mindenféle drasztikus kísérleteket tesz külleme megváltoztatására, identitáskrízisbe kerül, depressziós lesz. Előfordul, hogy megfelelő roma kapcsolatok nélkül esetleg a serdülőkor identitás-keresésekor deviáns roma csoportokhoz kapcsolódik.

Mi a teendő, ha a roma gyerek azt mondja, hogy ő nem roma, nem akar az lenni?

- A szülő a realitáskontrollt képviselje a gyerek felé mindenben, de mellette a megerősítés és a gyerek problémájának a feltárása (mi a gondja ezzel?) is szükséges a gyerekkel folytatott beszélgetésben.
- Az identitás-kontinuum, az egészséges identitás a múlt (származás elfogadása), a jelenben eligazodás (ki vagyok én?) és a jövő, amivé válhatok, összekapcsolását jelenti. Ez annak a megértését is jelenti, hogy ha felnőtt is, roma marad, de az, hogy ezt hogyan éli meg, rajta múlik.
- Nem kötelező a szülőknek roma táncházba járni, cigányzenét hallgatni, de a lehetőséget adják meg a gyerekeknek, hogy úgy, olyan módon, mélységben élje meg a romaságát, ahogy akarja, és fogadjuk el, hogy ez a fejlődése során változhat. Gyakori a segítő foglalkozás választása, és romák segítése náluk, vagy a roma kultúra ápolása, kutatása, stb. Ez is a roma identitás vállalásának egy lehetséges útja.
- Sok felnőtt örökbefogadott roma mondja, hogy ő roma testben fehér ember (oreo keksz, és banán gyerekek). Van, akinek kettős identitása lesz, ezt a roma párválasztás, illetve roma értelmiségi csoportokhoz tartozás, néha a roma kultúra ápolása is mutatja. Azt csak a roma fiatal maga döntheti el, hogy belsőleg mennyi százalék romasággal azonosul, mennyit vall magáénak. Ebbe a szülők sem szólhatnak bele. Szabadon rá kell bízni a gyermekre és a fiatalra is.

Meg lehet-e úszni teljesen a diszkriminációt az egész gyermekkoron át?

Sok szülőtől, felnőtt örökbe fogadottaktól hallott történet alapján elmondható, hogy, nem. Sem rettegésben, sem önkéntes szegregációban nem szabad élni, mert az növeli a frusztráltságot, bizalmatlanná tesz, indulatot gerjeszt, elválaszt, elszigetel, stb.

- Keresni kell az elfogadó közeget és kapcsolatokat, hasonló sorsú családok közösségét.
- Ha bántják a gyereket, a szülőnek ki kell mellette állni, védelmet kell neki biztosítani. (végső soron ebben az Egyenlő Bánásmód Hatóság is segíthet).
- Adott esetben pedig természetesen el kell hozni onnan, ahol nem tudom megvédeni a gyermekemet.

25.1.5. A származás kérdései, elfogadtatása a tágabb családban és a környezetben

A származással kapcsolatban felmerülő kérdések összefoglalása:

- a származás nyilvántartás kérdései;
- a származási bizonytalanság, és annak megélése, kezelése;
- milyen plusz kihívásokkal jár egy roma gyermek örökbefogadása?
- mit kezdjünk a tudott eltérő származással, hogyan tudatosítsuk a gyermekben azt?
- hogyan segítsük az eltérő identitás megélésben (kultúra átadása, nyelv, stb.)?
- hogyan reagál rá a tágabb család, környezet, ha tudja, és/vagy látja a gyermek eltérő származását?
- hogyan fogadtassuk el a családdal a roma gyerek választását?
- hogyan védjük meg az esetleges diszkriminációktól az eltérő származású gyermekünket?
- mi lesz, ha származási identitása mentén barátkozik, választ párt magának?

Az eltérő származás elfogadtatása: igazán csak az önbecsülés, önelfogadás - amit alapvetően a szüleink alakítanak ki bennünk -, segíthetnek megúszni a ma még nem teljesen elkerülhetőnek látszó diszkriminációkból adódó súlyosabb lelki sérüléseket. Az örökbefogadó szülők személyiségének, modellnyújtásának, rátermettségének, helyzetkezelő képességének és felkészültségének ebben sorsdöntő szerepe lehet.

25.2. Nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadása

Ebben a fejezetben a nagyobb - 3 év feletti – életkorban örökbefogadott gyermekek fejlődési sajátosságaival, nevelési kihívásaival, és azzal foglalkozunk, hogy mi a múlt szerepe a gyermekek személyiségfejlődésében. Arra is kitérünk, hogy a nehézségek mellett milyen előnyei lehetnek egy nagyobb életkorú gyermek örökbefogadásának.

A nagyobb életkorú gyermekek örökbefogadását segítő körülmények:

- A nagyobb gyermekek beilleszkedését segíti, hogy 2011 óta fél évet GYES-en lehet maradni a szülőnek az örökbefogadás után, amennyiben 3-10 év közötti gyermeket fogad örökbe,
- A szakellátás szakembereitől szükség esetén pszichológiai támogatást kérhetnek.
- A nagyobb gyermekekről pszichológiai szakvélemény is készül, amely kitér a gyermek képességeire a fejlődés különböző területeire vonatkozóan.
- Részletes tájékoztatást kapnak a szülők a gyermek családi hátteréről, addigi fejlődéséről, egészségi állapotáról és a fejleszthetőségéről illetve az esetleg szükséges speciális fejlesztések szükségességéről is.
- Idősebb életkorú gyermekeknél több információ áll rendelkezésre a gyermek fejlődéséről, és fejlődési lehetőségeiről, valamint több komoly életre kiható betegség, fogyatékosság is csak nagyobb életkorban zárható ki.
- Idősebb gyermekkel általában hosszabb ideig tart a barátkozás, ami lehetővé teszi a gyermekek alaposabb megismerését és az egymásra hangolódást már az összeköltözés előtt.
- Különböző örökbefogadó családokat segítő civil szervezetekben találkozhatnak az örökbe fogadni szándékozók olyan családokkal, akik idősebb gyermekeket fogadtak örökbe. Tapasztalataikból tanulhatnak, és a sikeres családi életükből kedvet is kaphatnak, megerősödhetnek a nagyobb gyermek vállalásában.

25.2.1. Fejlődési sajátosságok nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekeknél

A leendő örökbefogadókban először kérdésként bizonyára az merül föl, hogy minden örökbe fogadható gyermek eltérő fejlődésmenetű-e és, hogy nagyobb gyermekekkel is kialakítható-e megfelelő szülő-gyermek kötődés?

A korai kötődés személyiségfejlődésre gyakorolt hatásáról korábban már volt szó. Arra azonban ebben a témakörben is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy amennyiben a biztonságos kötődés kialakult csecsemőkortól, ez a kötődési képesség más kapcsolatra átvihető, így a biztonságosan kötődő, nagyobb korban örökbefogadott gyermekekkel szoros szülő gyermek alakítható ki, amennyiben a szülők kötődési képessége is megfelelő, és a gyermeket feltétel nélkül fogadják el.

A korai kötődési mintázat egyfajta beállítódást, elvárást jelent a gyermek részéről a másik személytől várható viselkedésre vonatkozóan. Amennyiben a kisgyermek elsődleges kötődési szükségleteit nem elégítik ki, sérül a bizalma. Az örökbefogadók feladata ilyen esetben a gyermek bizalmának a visszaállítása, amit alapvetően a feltétel nélküli elfogadásával, a fejlődési szükségletei, érzelmi szükségletei kielégítésével érhetnek el, és ez megalapozza a közöttük lévő kötődés kialakulását a gyermek oldaláról.

Az idősebb életkorban örökbefogadott gyermekek élettörténete, múltbeli élményeik, egyéni adottságaik nagyon különbözőek lehetnek. Nem mindegy, hogy ha érték a gyermeket traumák, mikor és milyen traumák érték, azok ismétlődtek-e, segített-e valaki a feldolgozásukban, volt-e lehetősége a korrektív élmények átélésére, stb. A gyermekek közt egyéni különbségek lehetnek az ellenálló képesség (reziliencia) terén is. Van, aki kisebb

sérelmek miatt is tönkremegy, és vannak nagyon nehéz sorsú gyerekek, akik mindezek ellenére viszonylag jól átvészeli a nagyon kedvezőtlen, veszélyeztető körülményeket is.

Azoknál a gyermekeknél, akiknek fejlődési elmaradásuk van, alaptalan lenne a fejlettség és az életkor egybeesését várni. Előfordul, hogy egyes területeken normálisan fejlődnek, míg más területeken le vannak maradva.

A második kérdés pedig, hogy amennyiben vannak fejlődési sajátosságuk az örökbe fogadható gyermeknek, akkor azok általában milyen jellegűek, és mennyiben, hogyan korrigálhatóak?

Az egyszerű válasz erre az lehet, hogy ez függ a fejlődési probléma okától (organikus/funkcionális, örökletes/környezeti), a trauma idejétől, a fejlődési lemaradás súlyosságától, és attól, hogy a gyermek kap-e megfelelő és időben történő segítséget a fejlődési eltérései, lemaradásai leküzdéséhez.

Ezen a témakörön belül a nagyobb korban örökbe fogadható gyermekek tipikusan mondható – de nem minden gyermeknél előforduló - fejlődési sajátosságaival foglalkozunk.

A gyermekek viselkedéséről és fejlődési szintjéről alkotott véleményünket alapvetően az életkorukra alapozzuk. Ez azért kiszámítható, mert a legtöbb embernél a fejlődés normális ütemben halad. Fejlődésük különböző területei összhangban vannak a korukkal. Ez azt jelenti, hogy egy 7 éves gyermek fizikailag, értelmileg és a szociális érettség tekintetében is egy 7 éves szintjén van.

Például egy gyermek rendelkezhet a korának megfelelő intelligenciával és testi felépítéssel, miközben érzelmileg, szociálisan és értelmileg jóval fiatalabbnak mutatkozik.

Fejlődési rendellenességek/elmaradások alakulhatnak ki, ha a gyermek nélkülözi a testi-, lelki-, kulturális- és intellektuális fejlődéshez szükséges feltételeket.

A fejlődést akadályozó, vagy késleltető tényezők: (Kálmánchey 2006)

- Genetikai (öröklött) adottságok, problémák (pl: vakság, siketség, Down szindróma).
- Magzati ártalmak (pl.: alkohol-, drogabúzus, fertőzések, dohányzás, az anya nem megfelelő táplálkozása) ebben a populációban gyakoriak.
- Fizikai elhanyagolás (pl.: szabad mozgás korlátozása 7-8 hónap feletti gyermek kiságyban tartásával, egészségtelen táplálás, kezeletlen betegségek).
- Fizikai bántalmazás (pl.: testi fenyegetés, verés, pofozás, rázás, rángatás, hajhúzás, stb.).
- Lelki bántalmazás és elhanyagolás (pl: elutasítás, szeretethiány, megkülönböztetés, megfélemlítés, megszegényítés, ölelés, testi közelség hiánya, gondozó személy állandóságának, stabilitásának hiánya, biztonság hiánya, szeparáció).
- Ingerszegény környezet (pl.: tartós kórházi tartózkodás, bezártság, explorálható tárgyak, játékok hiánya, nem ismeri a ceruzát, papírt, nem beszélgetnek a gyerekkel, nem mesélnek neki, foglalkozás, oktatás hiányosságai).
- Szexuális bántalmazás (pl.: pedofília, pornográf tartalmak, szexuális aktus élménye).
- Balesetek, traumák (pl.: szülési sérülés, későbbi tartós károsodást okozó balesetek, betegségek).

- Helytelen viselkedési minták (pl.: agresszív szülő, vagy gondozó, bűnözői környezet, deviáns szubkultúra, alkoholizáló szülők).
- A gyermek kiemelése a családjából szinte minden gyermekben traumát okoz.
- A gyermekotthoni életből is fakadhatnak a fejlődést nehezítő problémák.
- A nevelőszülői elhelyezés nehézségei is okozhatnak fejlődésbeli elmaradásokat.

A gyermekvédelmi szakellátásba kerülést megelőző időkből származó fejlődést nehezítő tényezők hatásai:

- A genetikai adottságok, betegségek hatásai a fejlődés bármely területén jelentkezhetnek. Ezek között vannak korrigálhatóak (pl. dongaláb) és vannak nem gyógyíthatóak (pl. Down szindróma).
- A magzati kor ártalmi okozhatnak értelmi fejlődésbeli problémákat (pl. alkoholszindrómát), koraszülöttséget, atófiát, oxigénhiányt, drogelvonási tüneteket, HIV fertőzést, stb.
- A környezet elhanyagolhatja a gyermeket fizikailag, és/vagy érzelmileg és/vagy értelmi fejlődésében is. E hatások következményei összefüggenek, és együtt is megjelenhetnek. Például az érzelmi elhanyagolás a gyermek értelmi fejlődését is hátráltathatja! Esetenként ezek következtében az elmaradás olyan fokú lehet, hogy felmerül az értelmi fogyatékoság kérdése, pedig esetleg csak pseudo-debilitásról van szó.

Az érzelmi fejlődésre ható környezeti ártalmak:

Az érzelmi elhanyagolás mindig kötődési zavart okoz (kötődésképtelenség, felületes kötődés, figyelemfelkeltő viselkedés, hospitalizációs tünetek stb.)

Az elhanyagoló nevelés során a gyermek nem kap támpontokat viselkedése alakításához, ezért szabálytudata, normakövetése nem alakul megfelelően, mert nem ismeri a határvonalakat.

Akinek az életéből gyermek korában hiányzik az összetartó család, nem tud kialakulni az összetartozás érzése, az elköteleződés, az egymásra figyelés képessége.

A fizikai-, lelki bántalmazás: az agresszió, akár fizikai, verbális, vagy emocionális (megalázás, megfélemlítés, elutasítás, stb.), frusztrációt, szorongást, esetleg viszont-agressziót kelt a gyerekekben, vagy közönyössé teszi.

A bántalmazott gyermekek viselkedési zavarokkal küszködnek: ingerlékenyek, nyugtalanok, alacsony a frusztrációs toleranciájuk, depressziósak, vagy regresszív tünetek lehetnek.

Addiktív szülők viselkedése kiszámíthatatlan: ez a gyermekben nyugalanságot, ambivalenciát kelt, ettől feszült lesz, érzelmi élete kaotikussá válik, biztonságérzete sérül.

Szexuális abúzus gyermek áldozatai lehetnek depressziósak, elzárkózók a testi közeledéstől, de viselkedhetnek kihívóan is, és elkövetőkké is válhatnak.

Ezeknek az ártalmaknak kitett gyermekek súlyos gondokkal küszködhetnek az önkifejezés (érzelmek és akarat kinyilvánítása), önellátás, járás, magatartás, beszéd, viselkedés, önállóság terén.

A nagyobb életkorban örökbefogadott gyermekek fejlődése olyan mozaikhoz hasonlít, amelynek akár minden darabját különböző életkorral, vagy fejlődési szinttel jelölhetünk meg.

A nevelésbe vétel, a családból kiemelés hatása: az összetört otthon (broken home) szindróma:

Összetevői a veszteség, izoláció, kilátástalanság

- Ha a gyermek elveszíti a családját, otthonát, megszokott környezetét, állandóságát, biztonságát, ez mindenképp veszteség a számára, még ha mégoly rossz is az a helyzet, amitől megszabadul ezzel.

- Az elválás rövidtávon szeparációs szorongást okoz.
- Hosszabbtávú hatása, hogy csalódik a szüleiben, talajt veszített lesz. Magát hibáztatja a történetekért: "ő rossz volt, ezért kellett eljönnie a családjától". Ez önértékelés-vesztést, önbizalomhiányt okoz: „nem vagyok szerethető, velem valami nincs rendben, nem kellek senkinek, fölösleges vagyok, eldobtak, stb.”
- Szorong, hogy mi vár rá. Nyugtalan, mert várakozási feszültséget él át, és emellett számos új szokatlan ingerhatással és elvárással kell szembenéznie.

A nevelőszülői elhelyezés átmenetiségéből adódó hatások:

ld.: 3. modul 3.2. fejezet

- A gyermekek érzik, sokszor tudják is, hogy a nevelőszülőknél való elhelyezésük csak átmeneti, nem végleges otthon, nem igazából az ő családjuk. Ez bizonytalanságot, szorongást és kötődési zavart okoz. Emellett gyakran úgy érzik, hogy a nevelőszülőnél maradásuk feltételekhez kötött. Ez fokozott, megfeszített alkalmazkodási késztetesként stresszelheti a gyermeket, vagy, ha reménytelennek érzi a megfelelés elérését, lemond róla és opponálóvá, renitenssé válik, aminek a kedvezőtlen visszajelzései alapján megerősödik az addig esetleg csak bizonytalan negatív énképe.
- Nem egyszer az is előfordul, hogy a nevelőszülői családban a család vér szerinti gyermekei mellett hátrányos megkülönböztetést él át a nevelt gyermek, ami szintén az önértékelését csökkentheti.

A gyermekotthoni életből eredő fejlődési problémák:

- A származási családtól való elszakadással sérül az én-fejlődés (identitástudat) folyamatossága. A múltjukról leválnak azáltal, hogy a családjuktól elszakadnak, a jövőről pedig azért szakadnak el, mert bizonytalanok életük későbbi szakaszát illetően. Általános náluk a „gyökértelenség, céltalanság, jelenben élés, reménytelenség, vagy túlidealizált elképzelések a jövőről”.
- Az „intézetiség” sokuk számára megbélyegzettséget, kitaszítottságot, csökkentértékűséget jelent, ami önértékelésüket rontja. Sokan rossznak tartják magukat. A negatív énkép akadályozza a megfelelő személyiségfejlődésüket, mert aki magát rossznak tartja, az a szerint is viselkedik. Az énkép merev, nehezen változtatható személyiségvonás. Ezeknek a gyerekeknek sok pozitív megerősítésre van szükségük ahhoz, hogy változni tudjanak, ezért az örökbefogadó szülők feladata, hogy észrevegység és megerősítés dicsérrel, elismeréssel a pozitív mozzanatok a gyermek viselkedésében.

Bármilyen támogató is egy adott gyermekotthoni környezet, minél fiatalabb kortól, és minél hosszabb ideig él a gyermek állandó szülő, illetve szülőpótló személy jelenléte nélkül, annál erősebben jelentkeznek a hospitalizációs tünetek (ld.: 3.modul 3.2.fejezet).

A hospitalizációs tünetek a családba kerülés hatására jelentősen enyhülnek és idővel el is tűnhetnek. Ehhez a gyermeknek sok szeretetben, ölelésben kell részesülnie a szüleitől, sokszor a koránál fiatalabb életkornak megfelelő módon és mértékben. Így utólag bizonyos

mértékben pótolható az a testi közelséget, kontaktust is igénylő szeretet-kapcsolat, amiben korábban nem volt része, de szükséges lett volna az egészséges érzelmi fejlődéséhez.

Az örökbefogadó szülő feladata, hogy felismerje, azonosítsa, helyesen kezelni és korrigálni tudja a gyermek fejlődésbeli zavarait. Amennyiben ebben nehézségei vannak, képes legyen szakértőktől segítséget kérni.

A gyermek fejlődési problémáinak a felismeréséhez általában megfelelő orientációt adnak a szülőknek a gyermek oktatási intézményének nagyobb tapasztalattal bíró szakemberei, vagy a szülők fordulhatnak tanácsért a gyermekvédelem szakembereihez is.

A hatékony beavatkozáshoz először is értenünk kell, hogy az adott probléma hátterében organikus, vagy valamilyen múltbeli traumatikus élmény, illetve jelenbeli események, nevelési elakadások állnak-e, illetve összefüggésbe hozhatóak-e a gyermek örökbefogadottságával, annak feldolgozásával.

Az örökbefogadott gyermekek korábbi pszichés sérülései zavart okozhatnak fejlődésükben, viselkedésükben. Ezeket fel kell ismerni és kezelni. Érzékeltetni kell, hogy ezek gyökere a múltból és nem a jelenből ered.

Az ember rendkívül sebezhető, de ugyanakkor nagyon ellenálló is. Megsérülhetünk számtalan genetikai, terhességi ártalom vagy környezeti hatás miatt, mégis a legtöbbször viszonylag egészséges emberek válnak. A jó örökbefogadó szülő gondoskodásával, szeretetével a gyermekből kiegyensúlyozott, ép lelkű felnőtt válhat.

25.2.2. A gyermek testi-, értelmi- és mozgásfejlődése, ezek esetleges eltérései

A gyermek fejlődése során életkori szakaszokat különböztetünk meg. Minden új szakasz az előtte lévőre épül. (Pl.: a járás nem előzi meg a hasra fordulást.)

A normális fejlődés tág keretek között mozog, és minden gyermek különböző ütemben fejlődik.

Minden fejlődési területnek úgynevezett szenzitív és kritikus periódusát különböztetjük meg a személyiség fejlődésünkben.

Például a beszédfejlődés szenzitív időszaka a 2-3 éves kor. Ekkor a gyermekek beszédfejlődése látványosan fejlődik: beszédértésük, aktív-passzív szókincsük rohamosan gazdagodik. A néhány szavas kommunikációból kialakul az összefüggő, folyamatos mondatokban kifejezett beszéd képessége. 2-3 éves korukra a szakellátásban élő gyermekek jelentős része beszédfejlődésében bizonyos mértékű elmaradást mutat: szegényes a szókincsük, mert nem meséltek nekik, nem beszélgettek velük, mert hiányosak az ismereteik, mert ingerszegény környezetben éltek. Gyakran artikulációjuk sem megfelelő. Azt, hogy emiatt speciális fejlesztést igényel-e a gyermek, logopédus dönti el.

Ha a környezeti- nevelési feltételek a beszédfejlődés kritikus periódusa végéig (6-7 év) sem változnak kedvező irányba, a beszédfejlődési elmaradás általában állandósul, behozhatatlanná válik, és tanulási nehézségeket okoz az iskolába érkezve.

Ha egy kisgyermeket szabad mozgásában korlátoznak, például azzal, hogy fél éves koron túl is kiságyban, vagy a babakocsiban tartanak, mozgásfejlődése lelassul, később mozgáskoordinációs problémái lesznek, izmai nem fejlődnek megfelelően. Ha nincs módja szabad mozgás közben felfedezni környezetét, tapasztalatokat szerezni világról, az értelmi

fejlődésére is negatívan hat. A gyermekek helytelen viselkedését, és/vagy heves érzelmi megnyilvánulásait az okozhatja, hogy:

- ezt a mintát látták korábban,
- fejlődésükben elmaradtak, ezért koruknál fiatalabb gyermek módjára reagálnak,
- fejlődési rendellenességük van, mely korlátozza a felfogóképességüket, mozgásukat, hallásukat, beszédértésüket, vagy a viselkedésüket,
- pszichés traumák miatt szomorúak, nyugtalanok, komoly félelmeik vannak, szoronganak, agresszív vagy más deviáns mintával azonosultak.

Tapasztalatok szerint az örökbefogadásba fejlődési lemaradásokkal érkező egészséges gyermekek a legtöbb esetben a hátrányos vagy ártalmas környezeti feltételek megváltozásával direkt beavatkozások nélkül is hamar behozzák lemaradásaikat.

25.2.3. Érzelemszabályozási problémák kezelése

Az örökbefogadó családokba kerülő gyermekek egy része nehezen kezelhető viselkedési - és érzelemregulációs zavarokkal küzd. Az érzelemszabályozás kialakulásának csecsemőkorai személyiségfejlődési alapjait - melyek alapvetően a gondozási stílusban ragadhatóak meg -, a kötődés témakörében megismerhettük.

Az érzelemreguláció kialakulása csecsemőkorban kezdődik, de nem zárul le.

A három év körüli erős én-fejlődési periódus tüneteként is értelmezett dackorszak „hisztijeiről” és kezelésükről a konfliktusok fejezetben olvashatunk.

ld.: 8. modul

A nagyobb korban örökbefogadott gyermekeknél az én-fejlődés is gyakran lassabban alakul, és a dackorszak is emiatt elhúzódhat. Mivel gyakran a beszédfejlődésük is késik, nem tudják beazonosítani, megnevezni érzelmi állapotukat, és verbálisan megfogalmazni érzéseiket, ezért testi jelzésekkel kommunikálják azokat: rúgnak, csípnak, harapnak, földre vetik magukat, dobálnak, ha dühösek.

Sok nagyobb korban örökbefogadott gyermekből az új családba érkezésekor hiányzik az alapvető bizalom a felnőttek felé, ami miatt az örökbe fogadó szülő nehéz helyzetbe kerül.

A gyermek a vér szerinti szülőkkel kapcsolatos érzelmeit az örökbefogadó szülőre vetítheti, mert most ők veszik át a szülői szerepet. Ezek az érzések vegyesek lehetnek a gyermekben. Mivel korábban a vér szerinti szüleiben csalódott, mert bántották, mert elhagyták, nem bízik új szüleiben sem, attól tart, hogy ők is bántani fogják, vagy el is hagyják.

Ha a szülő nem érti a tünetek kialakulását, rosszul eshetnek a gyerek felé irányuló megnyilvánulásai.

A bizalmatlan gyermek szorong, nyugtalan (ADHD-és tüneteket mutat) és alacsony a frusztráció tűrése, a legkisebb kudarcra is kiborul, konfliktus helyzetben offenzív lesz, vagy esetleg agresszióval, kontrollálatlan cselekedettel (acting-out) reagál. Sok, az örökbefogadás előtt a szakellátásban nevelkedő gyermeket ezért is félreértetten mondanak hiperaktívnak, vagy tévesen tartanak születetten túl agresszívnek.

Fontos, hogy a szülő fellépése legyen szeretetteljes, de határozott. Nyilvánítsa ki, hogy megérti, hogy az a helyzet, amit most éppen az adott konfliktusban (pl.: nem engedjük játszani az okos telefonunkkal) megél, neki nehéz, de ezért, meg ezért nem engedhetjük meg.

Ő lehet dühös, haragudhat is, de nem üthet meg bennünket, mert ezt mi sem tesszük vele. Ha van rá mód, előzzük is meg, hogy megüssön a gyerek (pl.: fogjuk le határozottan, de nem fájdalmasan a kezét) és tartsuk is be mi is az ígéretünket, és mi se üssük meg a dühromáért, hisztijéért és másért sem soha sem! A negatív érzéskinyilvánítás más módjaira vezessük rá fokozatosan! (Pl.: Mondhatja, hogy dühös, duzzoghat, vitatkozhat érvekkel, de nem tehet kárt másokban és magában sem.)

A gyermek sérült érzelmregulációja máról holnapra nem gyógyul meg, de ha a szülő türelmes, kiszámítható, megbízható, jó azonosulási mintát mutat az érzelmi - indulati kontrollra a saját higgadt viselkedésével, konfliktuskezelésével, a gyermek fokozatosan megnyugszik, bízni kezd a szülőben és kezd azonosulni vele. Ha a szülő büntető, agresszív, a bizalom nem alakul ki a szülő felé, de az azonosulás az agresszorral megtörténik.

25.2.4. Az örökbefogadott gyermek múltja

Sokan azért nem beszélgetnek gyermekükkel az örökbefogadás előtti életükről, vér szerinti kapcsolataikról, és nem mennek vissza a nevelőszülőhöz vagy a gyermekotthonba, ahol évekig nevelkedett a gyermekük, mert vagy riválist éreznek a korábbi nevelőjében, vagy azt gondolják, hogy az örökbefogadás előtti időszak mindenképp rossz volt a gyermeküknek, ezért jobb, ha elfelejti azt.

Igaz, a legtöbb gyermeknek nehéz élete, sorsa volt az örökbefogadás előtt, de egyikük életében sem csak rossz dolgok történtek. Az emlékezés segíthet a szép emlékek megőrzésében is, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a nehéz sors ellenére ne depressziós, bizalmatlan, reménytelen ember váljék belőlük.

Az eredeti családjuktól, múltjuktól elválasztott gyerekek számára létfontosságú, hogy múltjukat megértsék: honnan jöttek, kik az igazi szüleik, miért nem nevelkedhetnek a szüleik mellett, miért nem fogadta őket örökbe a nevelőszülő, miért lettek örökbe fogadhatóak, stb.

Az örökbefogadott gyermekek elszakadnak családjuktól, korábbi környezetüktől, a szeretett személyektől, barátoktól, és így elveszítik, sőt nagyrészt elfelejtik a múltjukat.

Amikor a gyermek ilyen módon elveszíti kapcsolatát a múltjával, érzelmi és szociális fejlődése problémássá válhat.

Az én megértése nehéz, - főleg az olyan gyerekek számára, akiket elszakítottak a gyökereiktől.

Mivel segítheti az örökbefogadó a gyermekét a gyermek múlt megértésében, feldolgozásában?

- ha a valósághoz igazított információkat közöl a múltból, a gyerek születése, örökbefogadása történetéről,
- ha a kapott dokumentumok megőrzi,
- ha a gyerekkel beszélgetve közösen emlékeznek a múltra,
- ha nem faggatja, nem ad szavakat a szájába, de meghallgatja a gyereket a múltjáról,
- ha nincsenek tabu témák,

- ha nem ítélkezik a vér szerinti szülőkről, sem a nevelőszülőkről,
- ha a szüleit nem véleményezteteti a gyerekkel,
- a vér szerinti szülőtől, vagy a nevelőktől, nevelőszülőtől hallottakat lejegyzí, hogy el ne felejtse,
- ha a múlt fényképeit időnkénti nézegetik,
- ha az emléktárgyakat megőrzi,
- ha időben és később is időnként (évente) visszalátogatnak a gyermek múltjának színtereire,
- ha időnként a múlt fontos személyeivel találkozhat a gyermek
- ha a szülő felkészült és mindig nyitott, hogy a gyerek történetével kapcsolatos kérdéseire őszintén válaszoljon (Ha a felnőttek nem beszélnek vele múltjáról, arra a következtetésre juthat, hogy az rossz volt.)
- ha a származás megismerési igényét támogatja (Minden gyereknek joga, hogy megismerje a családját és múltját)

Az élettörténet feldolgozása során a gyermek korának megfelelő információkat kaphat, amely lehetővé teszi számára, hogy megalapozott döntéseket hozzon, és megértse, miért nem nevelkedhet vér szerinti családjában.

Az élettörténet feldolgozása, melyben az örökbefogadó szülők segíthetnek a legtöbbet a gyermeknek, nélkülözhetetlen a stabil identitástudat kialakulásához.

A gyenge identitás megátol abban, hogy új kihívásokat vállaljon az egyén. A gyenge identitás annyira megdermesztheti a gyermeket, hogy túlságosan a múltba burkolózik, ezért nem tud tovább lépni, és a jövőre gondolni.

Az én megértése nehéz - főleg az olyan gyerekek számára, akiket elszakítottak a gyökereiktől, és nem világos a jövőjük sem.

25.2.5. A gyermek örökbefogadás előtti élményeinek, emlékeinek megőrzése

A nagyobb korban örökbefogadott gyermekeknek életük örökbefogadás előtti szakaszáról nincsenek a szüleikkel közösen átélt élményeik, amikről a szülei mesélhetnének nekik ébren tartva ezzel az emlékezésüket, és segítve a stabil identitástudathoz nélkülözhetetlen én-állandóság érzésének a kialakulását.

A jó nevelőszülők nemcsak fotó albumot adnak át a gyerekről az örökbefogadáskor az új szülőknek. Ma már a legtöbb gyermekről élettörténeti könyvet is készítenek, amelyben folyamatosan lejegyzik a gyermek életében történt fontos eseményeket, kiemelkedő élményeit, fejlődése lényeges állomásait, a szüleivel történt találkozásokat, nyaralások emlékeit, stb.. Ezt a könyvet a nevelőszülő megmutatja, átadja és elmeséli az örökbefogadóknak, hogy később élményszerűen beszélgethessenek majd a gyerekekkel életének nem velük töltött korszakáról is, mert az is a gyermek életének fontos, kiszakíthatatlan részét képezi. Az élettörténeti könyvben szerepelnek a nevelőszülői család tagjai, az óvodástársak, barátok. Szerencsés esetben van fénykép a vér szerinti szülőkről is, aminek nagy jelentősége lesz a gyermek számára születéstörténete megértésében a konkrét anyakép kialakításában és a fizikai hasonlóságok keresése idején.

Az élettörténet feldolgozása során kiemelkedő témák:

A múlt jelentős helyszínei, személyei, eseményei, időpontjai, változásai, veszteségek, elválások, szomorú és vidám események, betegségek, ünnepek, születésnapok. Leszögezzük a múlt és jelen tényeit, valamilyen módon valóságossá tesszük a gyermek életének eseményeit, szereplőit.

- A múlt ismerete, megértése segíti a gyermeket a jelenben való eligazodásban, az önmagáról alkotott realitásabb elképzelései kialakításában, olyan kérdések megválaszolásában, mint például: Mi dolgom itt a földön? Hová tartozom? Milyennek látnak engem a többiek?
- Ezek után elkezdődhet a jövő felé vezető híd megalkotása (múlt és jövő összekötése), ami reményt és vágyat ébreszthet a gyermekben a jövővel kapcsolatban.
- Az élettörténeti könyv olyan dokumentum, amelyet – különösképpen válságos helyzetekben – elővehetnek a gyerekek maguk.
- Az örökbefogadó szülővel történő élettörténet feldolgozása, elmélyíti a szülő-gyermek kötődést, és lehetőséget ad arra, hogy megmutassuk a gyerekeknek, mi az, amire büszke lehet önmagára. Az élettörténeti munka növelheti a gyermek önértékelését. Az igazságot kell mondanunk a családjukról, bármennyire fájdalmas is, és a szülőkről nem szabad elítélően nyilatkozni. „Nem mindenki képes jó szülő lenni, de az nem jelenti azt, hogy más szempontból is rosszak volnának.”

Alkalmat kell teremtenünk, hogy a gyermek az életéről beszélhessen, de nem szabad faggatni. Tapintatos kérdéseket feltehetünk, de nem állásfoglalásra készítetöket. A gyerekekkel arról beszélgetünk, amibe bevonható saját szabad akaratából.

Az élettörténetkönyv fontos elemei, melyek választ adnak arra a kérdésre, hogy „honnan jöttem”:

- a gyermek születési anyakönyvi kivonata (ha van),
- a vér szerinti és az örökbefogadói családfája,
- saját élettérképe,
- életgrafikon,
- a múltba tett látogatások emlékei,
- a múlt és jelen fényképei

25.2.6. Az elvárások és a realitás közelítése:

Feltételek a szülő oldaláról:

- Már szó volt arról korábban, hogy mennyire fontos, hogy az örökbefogadók csak a gyermekvállalással kapcsolatos veszteségeik feldolgozása után vállalkozzanak örökbefogadásra. Ha ezt még nem dolgozták fel, gyakran előrevetített, idealizált elvárásokat támasztanak az örökbefogadott gyermekkel szemben.
- Egy meg nem született, idealizált gyermek képének senki nem tud megfelelni. Ha pedig a gyermek úgy érzi, nem tud a szülei vágyainak eleget tenni, csökken az önbizalma, önértékelése. Azt gondolhatja, hogy ő nem elég jó, és ezért nem szerethető.
- Fontos, hogy az örökbefogadók ne a saját esetleg meg nem valósított álmaik beteljesítését várják a gyermektől.

- Azonosítsák a gyermek különböző fejlődési területeinek szintjét, és ahhoz igazítsák a nevelésüket.
- Értenünk kell, hogy nincsenek, kihagyható, lerövidíthető szakaszok az egészséges gyermekek fejlődésében.
- Ha a gyermeket elkülönítjük azoktól, akik bántalmazták, elhanyagolták, csak a rossz bánásmód szűnik meg. A gyermek abból fakadó fejlődési elmaradásai még megmaradnak.

Az örökbefogadó szülők feladata a gyermekük fejlesztésében:

Az örökbefogadó szülőknek az elvárásaikat nem a gyermek korához kell igazítani, hanem ahhoz, hogy az adott területen a gyermek milyen fejlődési szinten áll, mert abban kell segíteni neki, hogyan haladjon tovább.

Az örökbefogadó szülőknek, ahogy minden szülőnek, elsődleges feladata, a megfelelő fizikai gondoskodás és környezet biztosítása mellett, hogy feltétel nélküli elfogadással szeretetteljes, állandóságot, kiszámíthatóságot, stabilitást, biztonságot teremtsenek gyermekük fejlődéséhez, növekedéséhez.

Az egészséges kisgyermeket nem oktatni, fejleszteni kell, hanem a fenti feltételeket megteremteni, mert azok a fejlődés motivációs motorjai. Ezek megléte mellett az egészséges kisgyermek a megfelelően ingergazdag környezetben saját késztetési és kreativitása mentén felfedezi a világot. Spontán tapasztalatokat szerez a környezetéről, magáról és kapcsolatairól. Ez által szociális, kognitív fejlődése, valamint az én-fejlődése is megindul.

A célzott, irányított oktatás, képzés az iskolaérettség előtt (6-7 év) a gyermeket a fejlődését biztosító spontán, szabadon hagyott, önindított tevékenységekben akadályozza meg.

Ha az örökbefogadó szülő a gyermek családba való beilleszkedése idején, - amikor a legfontosabb lenne a feltétel nélküli elfogadás éreztetése a bizalom megalapozásához -, a gyerek „vizsgáztatásába”, tanítgatásába, fejlesztgetésébe kezd, akkor nagyon megnehezíti a gyermek biztonságérzetének a kialakulását. A gyermek, főleg, ha nem is tud minden elvárásnak megfelelni, szorongani kezdhet, ami nyugtalanná teszi, amitől a szülők számára egyre kezelhetetlenebbé válik a viselkedése: opponál, elutasítja a szülőket, dacos, „hisztis” lesz, esetleg azt is mondja, hogy vissza akar menni az előző gondozási helyére.

Mind ez nem mond ellent annak, hogy, az örökbefogadó szülő feladata a fejlődésében elmaradott gyermekek esetében segíteni a fejlődésbeli elmaradások csökkentésében.

Ha kiderül, hogy a gyermeknek olyan fejlődésbeli elmaradása van, amihez speciális fejlesztésekre lenne szüksége, azzal, amennyiben nem veszélyeztető a beavatkozások késleltetése, várjuk meg a gyermek biztonságos beilleszkedését, a kötődés kialakulását, és amennyire csak lehet, bízzuk e feladat ellátását szakemberekre! Ne a szülő-gyerek kapcsolatot terheljük egy olyan tevékenységgel, amely várhatóan mind a két fél számára sok nehézséget, időnkénti kudarcokat is okozhat.

Fontos, hogy a szülői elvárásokkal a fejlődés minden területén kis lépésekben, közeli célok kitűzésével, a gyermek által elért eredményekhez igazodva haladjunk tovább.

Minden kis előrelépésért fejezzük ki elismerésünket, elégedettségünket! Ne a képességeit, hanem azt az erőfeszítést ismerjük el, amit a gyermek az elért eredményért tett.

25.3. Egészségi problémával küzdő gyermekek örökbefogadása

Napjainkban Magyarországon minden örökbe fogadni kívánó család „teljesen egészséges” gyermekre vágyik, és lelke mélyén azt szeretné, ha gyermeke soha nem betegedne meg, nem érné semmiféle baleset, trauma. Ugyanakkor nem egészen vannak tisztában azzal, hogy mit jelent az „egészség”, illetve, hogy mik is azok az elváltozások valójában, amiktől nagyon félnek. Sokszor nehéz is megfogalmazni, hogy egy konkrét betegség riasztó számukra, esetleg ennek következményei, vagy ellenkezőleg, nem a testi betegség a legfélelmetesebb, hanem pl. az értelmi elmaradottság, különösen ennek súlyosabb formái.

A feladatunk most – a teljesség igénye nélkül - annak áttekintése, melyek az örökbe fogadható gyermekeknél, ill. a vér szerinti családban leggyakrabban előforduló állapotok és betegségek, milyen hosszabb távú következményekkel kell számolnunk, mit lehet tudni kezelhetőségükről, mennyire lehetséges gyógyításuk, vagy korrigálásuk.

Természetesen minden eset egyedi, egy adott gyermek felajánlásáról és elfogadásáról mindig a rendelkezésre álló konkrét információk alapján kell úgy a szakembereknek, mint az örökbe fogadni kívánóknak döntést hozni.

25.3.1. Különböző egészségügyi állapotok, betegségek és lehetséges következményeik, kezelhetőségük, korrigálhatóságuk ismertetése

Célunk, hogy a gyerekek egészségi állapotáról a leendő örökbefogadó szülők ne korábbi félelmeik, tapasztalataik alapján mondjanak véleményt, hanem legyenek nyitottak egy adott gyermek konkrét állapotának, betegségének és kezelési lehetőségeinek megismerésére, esetleges elfogadására.

Koraszülöttség

- A 36. hétnél korábban született gyermeket tekintjük koraszülöttnak, akiknek születési súlya általában 2.500 gr alatt van. Vannak ún. **kis súlyú újszülöttek**, akik 2500 g-nál kisebb súllyal jönnek a világra, de megfelelő időt töltöttek az anyaméhben. Az ő fejlődésük már a méhen belül nem volt zavartalan, megrekedt, ami azt jelenti, hogy éretlenségükhöz betegség is társulhat.
- Minél korábban születik egy koraszülött annál nagyobb valószínűséggel alakulnak ki súlyos, akár életet veszélyeztető szövődmények. **Extrém koraszülöttségről** beszélünk, ha a 22-27. terhességi hét között, és 1000 g alatti születik meg egy kisbaba. A legjobb a 26. hét után születettek prognózisa, a szövődmények kockázata a korábban születetteknél jelentősen megnő.

- Minél kevesebb szervi elváltozással jár a koraszülöttség, vagy a kis súllyal születés, annál kevesebb későbbi kóros következménnyel kell számolni. Ha a babának pl. nem volt idegrendszeri károsodása, nagy valószínűséggel a későbbiekben sem lesz gond a fejlődésével.
- A koraszülött ellátás jó színvonalának köszönhetően a koraszülöttek többsége egészségesen nő fel, elmaradásait behozzák, ezzel együtt gondozásuk, nevelésük fokozott odafigyelést kíván.

Szülési sérülések

- agyvérzés: súlyossága és gyógyulási esélyei széles skálán mozognak. A legtöbb koraszülött/újszülött, akinek csak kisfokú agyvérzése van tünetmentes, és nem kell további következményektől tartani. A kis agyvérzésen átesett újszülöttek normálisan fejlődhetnek, míg a nagyobb agyvérzés növeli a mozgás és értelmi fogyatékoság, a tanulási problémák kialakulásának kockázatát.
- oxigénhiány: következményei annak mértékén és tartósságán túl attól is függenek, hogy milyen érési állapotban éri az idegrendszert. Annak megítélése, hogy a csecsemő születésekor észlelt oxigénhiánynak milyen későbbi következményei lehetnek általában nem könnyű. Ha az újszülött alapvető életjelenségeiben (légzés, keringés, táplálkozás, mozgás, sírás) nem látunk eltérést, akkor komoly gondra a későbbiekben sem kell számítani. Ilyenkor is fontos azonban a rendszeres gyermekorvosi, és gyermek ideggyógyászati ellenőrzés.
- csonttörések (leggyakoribb a kulccsonttörés): szinte minden esetben maradéktalanul gyógyulnak.

Veleszületett fejlődési rendellenességek

A születéskor jelenlevő testi elváltozások, amelyek az újszülöttek 3-4 %-ánál fordulnak elő. Az enyhétől a nagyon súlyosig sokfélék lehetnek, sok közülük javítható, vagy gyógyítható. Egy részükre nem is derül fény, amíg a gyermek nem kezd el nőni. Újszülött örökbefogadása esetében számolni kell azzal, hogy egy esetleg meglévő rendellenességre csak évek múlva derül fény, mert újszülött korban még nem volt látható az elváltozás.. Az ilyenek nagy része azonban csak enyhe elváltozás. A súlyosabbak közül sok már a születés előtt diagnosztizálható.

A fejlődési rendellenességek oka gyakran ismeretlen, de a tudomány sok olyan tényezőt is feltárt már, ami fejlődési rendellenességet okoz.

Id: 4. modul: A gyermek magával hozott tulajdonságai és a környezet szerepe a gyermek fejlődésében.

Leggyakrabban előforduló fejlődési rendellenességek:

- szívfejlődési rendellenességek: A súlyosak már a születést követően sürgős szívsebészeti beavatkozást igényelnek (pl. az erek rossz elhelyezkedése), mások későbbi műtéttel korrigálhatók (szűkületek, lyukak a válaszfalakon) nagyon enyhe esetben műtét sem szükséges a megoldásukhoz. A szívsebészet jelenlegi jó színvonalának

köszönhetően a súlyos rendellenességeket is olyan sikeresen operálják, hogy a gyermek a későbbiekben sportolhat, teljes életet élhet.

- emésztőrendszeri fejlődési rendellenességek: Vannak, amelyek már a születés után észlelhetők (pl. végbél elzáródás) ezek többnyire sürgős műtéti beavatkozást igényelnek. Vannak azonban olyanok is, amiket csak pár hónapos korban lehet diagnosztizálni (pl. gyomorszáj szűkület) és ilyenkor kell megoperálni a kicsiket.

Mint minden súlyos elváltozás esetén, a fenti esetekben is a gyermek felajánlásra általában az akut helyzet megszüntetése után - a kezelőorvos konkrét információinak birtokában - kerül csak sor.

- a szem veleszületett fejlődési rendellenességei
 - zöldhályog: Nagyon ritkán, de előfordul, hogy a csecsemő **zöldhályoggal** születik. A tünetek és a kezelés ugyanaz, mint felnőttek esetében. Ez kezdetben gyógyszerrel történik, de ha nem sikerül gyógyszerrel megoldani a problémát, műtétre is sor kerülhet.
 - szürkehályog: Szintén nagyon ritka. Mint felnőttek esetében is, homályos területek vannak a szemlencsében. Egyik, vagy mindkét szemet érintheti. Mielőbbi műtétre van szükség, hogy az ép látás kialakulhasson.
- ajak és szájpád hasadék: a koponya és az arc leggyakoribb rendellenessége. Mindkettő nehezíti a táplálást és később a beszédet is. Műtéttel ma már nagyon szépen korrigálható még a legsúlyosabb elváltozás is. Általában több műtét is szükséges - köztük plasztikai műtétek - a teljes korrekcióig.
- vízfejűség: akkor keletkezik, amikor a fokozott mennyiségű agyvíz nem tud hová elvezetődni, és emiatt az agyban megnő a nyomás. Azonnali beavatkozást igényel, ami azt jelenti, hogy születés után azonnal beültetnek az agyba egy vékony - szeleppel ellátott - elvezető csövet (shunt), ami a bőr alatt a csecsemő hasüregébe vezet a felesleges agyvizet. A gyerekek növekedésével a shuntot cserélni kell, működése a szülők részéről fokozott odafigyelést igényel. Ugyanakkor a gyerek teljes életet élhet, értelmi képességeit ez az elváltozás általában nem befolyásolja. Ha a méhen belül már károsodott a csecsemő idegrendszere, természetesen a prognózis is rosszabb. Annak megítélésére, hogy van-e károsodás, és az milyen mértékű gyermekideggyógyász vizsgálata szükséges.

Érzékszervi problémák

Látássérülés: az tekinthető látássérültnek, akinek látásállapota eltér a normálistól.

- **kancsalság:** csecsemőkorban a leggyakrabban előforduló elváltozás, amikor a két szem látásélessége eltérő, a gyermek csak az egyik szemét használja, ennek következtében a másik szem „kikapcsol”, azaz befordul, általában a belső szemzugba. Fontos, hogy a kancsalságot mielőbb elkezdjék kezelni, mert ezzel még rábírható a nem használt szem is a látásra. A kezelés általában szemüveg viseléséből és a jó szem takarásából áll. Ez utóbbira azért van szükség, hogy a látásból kikapcsolt szemet újból látásra készítsük.

Ezeknek a gyerekeknek különösen nagy szükségük van elfogadó családi környezetre, ahol türelemmel el tudják velük fogadtatni a szemüveg, a takarásos szemüveg

használatát. A későbbiekben, sikeres látás kialakulása után a takarást meg is lehet szüntetni.

- **gyengén látó, alig látó és vak gyermekek** pedagógiai szempontból sajátos nevelési igényű tanulóknak tekintendők. Látássérült gyermek nevelése – a sérülés mértékétől függően – szakemberek, esetleg speciális intézmények közreműködését teszi szükségessé.

Az, hogy a gyermek látásával valamilyen probléma van, gyakran csak néhány éves, esetleg csak iskoláskorban derül ki. Ezek nem a legsúlyosabb problémák, de a gyermeket a legkülönbözőbb tevékenységekben, feladatok végrehajtásában akadályozhatják, ami viselkedés zavarokban magatartási problémákban mutatkozhat meg. Szülőként gondolni kell arra is, hogy a gyermek „rosszaságának” akár az is az oka lehet, hogy pl. nem látja a táblát.

Halláskárosodás/hallássérülés: a hallás-tartomány károsodása a részlegestől a súlyos siketségig.

- **enyhe hallás zavart** észlelhetünk már a korai csecsemőkorban, amikor valamilyen, ismeretlen okból nem hall jól a csecsemő. Nagyon fontos ezt a zavart időben észrevenni, felismerni, mert ilyenkor hallókészülékkel a hallás „beindítható”, a zavar teljes mértékben megszüntethető. Minél később veszik észre, hogy nem hall a gyerek, annál kisebb az esélye, hogy hallását még jól lehessen korrigálni.

Tehát, ha egy pár hónapos csecsemő hallókészüléket visel, még nem jelenti azt, hogy maradandó halláskárosodása van, sőt nagy valószínűséggel a hallókészülék viselését pár hónap múlva el lehet hagyni. Természetesen az ilyen gyerekek hallásának alakulását rendszeresen ellenőrizni kell.

- **Részleges, vagy komolyabb halláskárosodás** esetén a hallókészülék viselését nem lehet elhagyni, egy életen keresztül kell, csak ezzel hall a gyermek, majd a felnőtt. Beszédének kialakulása, esetleges zavara attól függ, hogy milyen mértékű a halláskárosodás, és a beszédfejlődés mely szakaszában érte a károsodás a gyermeket.
- **Siket** az, aki egyáltalán nem hall semmit, vagy hallásmaradványa csak az erőteljes mély hangokat észleli.

A nem halló gyermek nem képes önállóan elsajátítani a beszédet.

Újszülött korban minden gyermeknél elvégeznek egy egyszerűbb hallásvizsgálatot, ami a súlyos zavarokat kiszűri. Ugyanakkor a szülő feladata, hogy a későbbiekben észrevegye gyermekénél a gyanús jeleket. Pl. ha a csecsemő vagy kisgyerek nem figyel a felnőtt szavára, nem veszi észre, ha belépünk a szobába, nem reagál váratlan, zavaró, éles hangokra, zajokra, hangadása szegényes, nem utánozza a felnőttek beszédét, „füle botját sem mozdítja, ha szólok hozzá”. Ilyenkor nagy valószínűséggel az történik, hogy nem hallja környezetében a zajokat, és nem hallja a felnőtt beszédét.

Mozgásszervi problémák

- **végtaghiány:** lehet fejlődési rendellenesség, vagy amputáció következménye. Megfelelő családi hozzáállással, sok szeretettel ezek a gyerekek teljes értékű felnőttekké nevelhetők! Gondoljunk a paraolimpia lelkes, eredményes résztvevőire! Értelmi képességüket a mozgásszervi elváltozás egyáltalán nem befolyásolja, érzelmi életük, kötődésük az őket befogadó és elfogadó család szeretetétől, nevelési attitűdjétől függ.
- **csípőficam:** a csípő és a combcsont ízesülésénél található ízület veleszületett fejlődési rendellenessége. A szűrővizsgálatoknak köszönhetően az időben felismert

rendellenesség kezelése azonnal megkezdődik és néhány hónap alatt meggyógyulhat, nem alakul ki sántítással járó súlyos csípőficam. A csecsemőket ezek a beavatkozások (terpesz pelenkázás, torna, Pavlik kengyel, esetleg gipszkötés) nem zavarják, hamar megszokják őket. Csak kivételesen súlyos vagy elhanyagolt esetben van szükség műtetre.

- dongaláb: a lábfej tartási rendellenessége. Kezelése akkor a legeredményesebb, ha azonnal elkezdődik. A pár napos újszülött lábfejét gipszcsizmával korrigálják, amit addig visel, ami a lábfej állása nem lesz megfelelő. A későbbiekben szükség van tornáztatásra, a lábfej körüli izmok megerősítésére. További problémák esetén sor kerülhet műtetre is.

Az elváltozás nem jelent a csecsemőnek és családjának sem komolyabb problémát, a későbbiekben a gyermek sportolhat is, tehát teljes értékű gyermeki életet élhet.

Idegrendszeri problémák

- autizmus: egy teljes személyiséget átható fejlődési zavar a kommunikáció, a társas kapcsolatok és a rugalmas viselkedésszervezés terén. A betegséget „autizmus spektrum betegségnek” hívják, ami azt jelenti, hogy súlyossága széles spektrumot ölel fel, az enyhe elváltozástól - ahol a gyermek nagyon okos lehet - egészen addig, ahol súlyos magatartás zavarokkal és értelmi elmaradással kell számolni. Kezdetből szükség van speciális segítségre, ezt a korai fejlesztő központok, a gyermekklinikák pszichiátriai osztályai és egyéb gyermekpszichiátriai szakrendelések nyújtják elsősorban a családoknak.

Az autizmus csak ritkán ismerhető fel abban az életkorban, amikor az örökbefogadások többsége megtörténik.

- epilepszia: Változó intenzitású görcsölésekkel, általában tudatzavarral is járó idegrendszeri betegség. Tünetei megjelenésükben és súlyosságukban is különbözőek. Prognózisuk is különböző.

Vannak *enyhe epilepsiák*, amik gyógyszerre jól reagálnak, a gyermek hosszú ideig tünetmentessé válik, majd meggyógyul. Ugyanakkor vannak olyan *súlyos változatai is az epilepsiának*, ami nehezen kezelhető és a sok görcsölés maradandó elváltozásokat okoz a gyermek idegrendszerében.

A gyermeket rendszeresen kell vinni ideggyógyászati ellenőrzésekre, életmódja is kissé behatárolt, (pl. nem minden sportot űzhet) attól függően, hogy milyen típusú és súlyosságú a betegsége. Megfelelő családi légkör esetén, szerető, elfogadó szülők mellett egy enyhe epilepsiás gyermek csaknem teljes értékű gyermeki életet élhet.

Az immunrendszert és anyagcserét érintő betegségek

- allergia: immunrendszer egy túlzott reakciója olyan anyagokra (allergénekre) melyek normális körülmények között semmilyen választ nem váltanak ki a szervezet részéről. Leggyakrabban a légutak allergiás tüneteivel találkozunk, ide tartozik a szénanátha, a csecsemők és kisgyerekek „asztmás jellegű” hörghurutjai, de gyakoriak az étel-allergiák, amikor bizonyos ételek elfogyasztása után a gyerekeken bőrkiütések jelennek meg, hasmenésük lesz, szintén gyakori az állatszörökre, aktára porra jelentkező allergiás reakció. A csecsemőkorban jelentkező legtöbb allergiás tünet a növekedéssel megszűnhet, néhány még felnőtt korban is folytatódik vagy átalakul más betegséggé.
- asztma: a légutak egyik gyakori krónikus gyulladásos betegsége, a hörgők beszűkülésével, súlyos esetben nehezített légzéssel, fulladással jár. Csecsemőkorban még általában nem lehet tudni, hogy egy gyakori hörghurutban szenvedő babából a

későbbiekben asztmás kisgyerek lesz-e. Bár rendszeres orvosi ellenőrzést igényel, de már nem az a súlyos betegség, mint ezelőtt akár csak 30 évvel volt.

- autoimmun betegségek: a szervezet immunrendszere saját fehérjéit antigénnek ismeri fel, és ezek ellen ellenanyagot termel. Az autoimmun betegségek számos kórfolyamatot ölelnek fel, ezek között vannak súlyos betegségek, és „ártalmatlanok”. Bármelyik életkorban jelentkezhetnek. A súlyos esetek gyermekeknél nagyon ritkák.
- lisztérzékenység (gluténérzékenység): a gabonafélékben található glutén váltja ki, és a legkülönbélebb panaszokat okozhatja. Kezelése gluténmentes - nagyon szigorú - diétával lehetséges, gyógyítása jelenleg nem ismert. A szigorú diéta mellett a gyermek teljes életet élhet. Napjainkban könnyen beszerezhetők a gluténmentes élelmiszerek, és bár ezek ára meglehetősen drága, a TB támogatja az ilyen gyerekeket nevelő családokat.
- tejfehérje érzékenység: a szervezet az elfogyasztott tejben lévő tejfehérjét allergénként észleli és ellene kóros immunválaszt ad. Vannak enyhébb tünetei is, de gyakrabban súlyos betegség, szerencsére gyermekkorban ritka.
- laktóz érzékenység: lényegesen gyakoribb, mint a tejfehérje érzékenység, gyakran a szülők összekeverik őket. Ennél az elváltozásnál a tejben levő laktózt a gyermek szervezete nem tudja megemésztetni, ami változatos tünetekhez vezethet. A leggyakoribb a haspuffadás, és hasmenés, de előfordulhat étvágytalanság, kiütések, fejlődésbeli elmaradások.
- cukorbetegség: a glükóz feldolgozási zavara. Egész életen át tartó kezelést, nagy önfegyelmet, odafigyelést igénylő betegség.
 - Csecsemő és kisgyermekkorban az 1. típusú diabetes fordul elő, az inzulintermelés teljes hiánya jellemzi. Csak injekciós inzulin pótlással lehet kezelni a tudomány jelenlegi állása szerint. Természetesen szigorú, cukormentes diétára van szüksége ezeknek a gyerekeknek, amit életkoruk függvényében könnyen vagy nehezebben tartanak be. A tapasztalatok szerint kisebb korban még nagyon odafigyelnek magukra a gyerekek és fegyelmezetten tartják a diétát, kamaszkorban kezdenek tiltakozni a betegségük ellen. Rendszeres orvosi ellenőrzésekre van szükségük, és fontos a vércukor szint pontos beállítása és megtartása, mert ezzel lehet elkerülni a későbbi szövődmények kialakulását. A gyerekek szellemi teljesítményére, képességeik kibontakozására nincs hatással a cukorbetegség, sőt, sportolásban sincsenek akadályozva.

Reflux

A pici babáknál az étkezések utáni túl gyakori nagyobb mennyiségű bukás. Megoldás: a kicsit egy nap több alkalommal, kisebb adagokban tápláljuk, többször, hosszabban büfiztetjük és az ágy fejbégét kicsit megemeljük. A tápszer cseréjével, vagy hozzákevert sűrítővel is csökkenteni lehet a bukások számát. A panaszok nagyjából a kicsi fél-egy éves kora körül – az emésztőrendszer fejlődésével, a szilárd táplálékok bevezetésével és a gyermek mozgásának változásával (kevesebb időt tölt fekve) – rendszerint megszűnnek.

Daganatos betegségek

- Rosszindulatú daganatok gyerekeknél ritkák, és a felnőttkoriakhoz képest sokkal jobban akár maradéktalanul gyógyíthatók. (Pl. bizonyos agydaganatok, vese daganatok)
- Jóindulatú daganat az érdaganat. A hajszálerek rendellenes fejlődése, minden esetben fájdalommentes. Kezdetben növekszik, majd a burjánzás leáll, 6 éves kora az esetek többségében elmúlnak a foltok. Vigyázni kell, hogy ne sérüljön meg, mert sérülése erősebb vérzéssel jár.

A daganatos betegségekről is általánosságban elmondhatjuk ugyanazt, amit a súlyos szív fejlődési rendellenességeknél említettünk: amíg a gyermek válságos állapotban van, nem hozzuk döntési helyzetbe az örökbe fogadni kívánó szülőket. A gyermek örökbe adására általában akkor kerül sor, amikor állapotáról, betegsége prognózisáról a kezelőorvostól már megbízható információkat szerezhetünk.

25.3.2. A vér szerinti családban előforduló állapotok, betegségek lehetséges hatásai a gyermekre.

Örökletes betegségben szenvedő szülők, testvérek

Szerencsére sokkal kevesebb az „örökletes betegségek” száma és gyakorisága, mint amennyire félünk ezektől. Még azokban az esetekben, ahol tudunk bizonyos genetikai betegségekről, ott sem állíthatjuk biztosra, hogy az utódokban meg fog jelenni a betegség. Viszont ha nem tudunk a családban örökletes betegségről, akkor sincs kizárva, hogy egyik vagy másik szülő, esetleg mindkettő hordoz egy kóros gént a szervezetében, amit majd az utódjainak továbbad.

- Az egyik legismertebb örökletes betegség a **vérzékenység vagy haemofília**: egyes véralvadási faktorok hiánya vagy alacsony szintje miatt megnyilvánuló véralvadási zavar. A kóros gént mind a férfiak, mind a nők hordozhatják, de a betegség rendszerint csak férfiaknál jelentkezik. Fokozott odafigyeléssel, baleset veszélyes helyzetek elkerülésével a gyerekek csaknem teljes gyermeki életet élhetnek.

A legtöbb veleszületett rendellenességet nem egyetlen hibás gén, hanem sok kis gén együttes hatása okozza, ilyenkor a szülőknél többnyire nincs jele semmilyen problémának, a gyermek a hibás gének találkozására miatt születik genetikai károsodással, vagy hordozhatja azt és egy későbbi generációnak átörökítheti.

Amennyiben a gyermek vér szerinti családjában tudunk valamilyen öröklődő betegségről, óhatatlanul felmerül, hogy leendő gyermekünk ezekben megbetegedhet, vagy tovább örökítheti azt. El kell fogadnunk, hogy bárki hordozója lehet genetikai rendellenességnek, ezek kiszámíthatatlanok és kivédhetetlenek ezért fölösleges aggódni miattuk.

Pszichiátriai beteg szülők, testvérek

A vér szerinti családban előforduló betegségek közül talán a legijesztőbbek a pszichiátriai kórképek. Ezek sokfélék lehetnek, az enyhe depressziótól a személyiségzavarokon át a súlyos pszichózisokig.

A tudomány jelenlegi állása szerint egyik pszichiátriai kórképről sem mondható el, hogy kialakulásukban az örökletes tényezőknek kiemelkedő szerepük lenne. Nem találták még meg a betegségekért felelős géneket, az egyéb vizsgálatok pedig azt mutatják, hogy a környezeti tényezők, (neveltetés körülményei, stressz hatások mennyisége, viselkedési minták a szűk környezetben...) legalább annyira befolyásolják a betegség kialakulását, mint a családban előforduló „hajlam”.

Nemi beteg szülők

- Szifilisz: Több évtizedes szünet után napjainkban újra megjelent „klasszikus” nemi betegség. A fertőzés átjut a placentán át a fertőzött anyáról a magzatra, aminek következtében a gyermek fertőzött, vagy halva születik. A betegséget kötelezően szűrik a kismamáknál, és amennyiben az eredmény pozitív, a kezelésük – nagy adagú penicillinnel - azonnal megkezdődik. A betegség ma már gyógyítható.

- HIV (szerzett immunhiányos tünetcsoport): A HIV-pozitív terhes nők újszülöttjei megfertőződhetnek a méhben vagy a szülés közben és az anyatejes táplálás során. Születéskor még nem lehet tudni, hogy megfertőződött-e a magzat, az újszülött vére ugyanis csak az anyai ellenanyagot mutatja ki. 7- 8 hónapos életkorban, egy második vérvizsgálattal már biztosabban eldönthető, hogy beteg-e a csecsemő.

Hepatítisz „B” és „C” vírus

- A krónikus, súlyos májbetegségek legfőbb okozói. Mindkettő főleg testnedvek és a vér útján fertőz, gyakran a közös tűt használó kábítószeresek között terjed. A közelmúltig nem volt a betegségeknek hatásos gyógymódja. A Hepatitis C ellen már feltalálták a megfelelő gyógyszert, egyelőre nem mindenki számára elérhető. Várható, hogy hamarosan hazánkban is alkalmazni fogják.

A gondozatlan terhességből született csecsemőt – a HBV megelőzése érdekében - védőoltásban részesítik. A védőoltás a szervezet immunrendszerét stimulálja, és az oltottak többségét kellően védi.

Függőségek

Ami az anya vérébe bekerül, az óhatatlanul eléri a magzat szervezetét is. Legártalmasabb anyagok közé tartoznak bizonyos gyógyszerek, az alkohol és a drogok. Ezek ártanak a magzatnak, de ártanak már a fogantatás előtt az anyai szervezetben lévő petesejteknek, és az apai ivarsejteknek is.

Alkoholfogyasztás

Az alkohol a központi idegrendszert támadja, terhesség esetén a magzat központi idegrendszerét is. A következmény: magzati alkohol szindróma, melynek súlyossága függ attól, hogy milyen alkoholt, mennyit és a terhesség melyik időszakában fogyaszt az anya.

Az anya alkoholfogyasztásának következménye gyakran sokkal enyhébb, a gyermekeknél ingerlékenység, türelmetlenség, nyugtalanság, iskoláskorban pedig a tanulási zavarok kerülnek előtérbe, de ezt más, egyéb tényezők is okozhatják.(értelmi képességek, környezeti hatások)

Az egyértelműen magzati alkohol szindrómával születő gyermekek már jellegzetes külsejükkal korán felismerhetők. Az enyhe problémák, figyelemzavarok, tanulási nehézségek fejlesztéssel javíthatók, de teljes gyógyulás nem várható.

Kábítószer, rendszeres gyógyszerfogyasztás

Napjainkban egyre gyakrabban találkozunk drogfogyasztó anyák újszülöttjeivel. Közöttük vannak egészségesen, károsodás nélkül született csecsemők és vannak, akik koraszülötten, kis súllyal születnek és már születésük után enyhébb vagy komolyabb idegrendszeri tüneteket mutatnak.

Az esetleges károsodásokat befolyásolhatja a használt szer fajtája, az anya életkora, egészségi állapota, valamint, hogy a terhessége alatt mennyi drogot fogyasztott.

A kábítószer fogyasztó anya újszülöttjénél elvonási tünetek jelentkezhetnek, mint az ingerlékenység, testhőmérséklet nem megfelelő szabályozása, kóros aluszékonyság. A későbbi életkorban megjelenő esetleges tünetek és a drogok használatának az összefüggésére még nincs kellő számú, korrekt vizsgálat. Ami a nemzetközi irodalomból és a hazai tapasztalatokból eddig látszik, hogy a drogfüggő anyák újszülöttjei között több a koraszülött, a kis súllyal született baba, fejlődésük üteme a későbbiekben is lassúbb lehet, mint az átlag, és számítani lehet idegrendszerük esetleges érzékenysége.

25.3.3. Az egységes örökbefogadási nyilvántartás „A gyermek egészségi állapotára vonatkozó elvárások” adatlapja

Az adatlap kitöltésével az örökbefogadni szándékozók hozzájárulnak ahhoz, hogy a szakszolgálat minél előbb megtalálja a gyermek számára a legmegfelelőbb családot.

Saját szempontjukból is fontos, hogy elkerüljék olyan gyermekek felajánlását, akikkel kapcsolatban komoly fenntartásaik vannak, előre láthatóan nem tudnak feltétel nélküli elfogadással viszonyulni hozzájuk.

Az örökbefogadni szándékozóknak egy adott gyermek felajánlásakor - a róla átadott valamennyi információ birtokában - kell döntenüik arról, hogy elfogadják-e a gyermeket. Nem kell igent mondaniuk egy gyermekre csupán azért, mert adott állapotáról, betegségéről „elfogadható” – ként nyilatkoztak az adatlapon. Amikor bejelölték, azt az adott problémáról általánosságban rendelkezésükre álló információk alapján tették. A konkrét helyzet ettől jelentős mértékben eltérhet, lehet rosszabb, de akár jobb is.

Amennyiben pl. valaki kizáró okként jelöli meg a koraszülöttséget, megfosztja magát attól a lehetőségtől, hogy az adott gyermek állapotáról, további fejlődésének lehetőségeiről konkrét információkat kapjon, és ezek alapján döntsön az elfogadásáról vagy elutasításáról.

A „kizáró ok” rovatban megjelölt állapotú/betegségű gyermek felajánlására nem kerül sor, éppen ezért kizáró okként is csak olyasmit célszerű megjelölni, amiben teljesen biztosak, aminek nem létezhet olyan fokozata, amit vállalni tudnának.

Lehetőséget ad a gyermek felajánlására a „Bővebb tájékoztatás után döntünk” oszlopba tett jelzés. A szakszolgálat természetesen elsősorban azok közül választ, akik az elfogadást jelölik, csak utána keresnek a második oszlopot jelölők között, annak érdekében, hogy a gyermek örökbefogadására a lehető legrövidebb idő alatt sor kerülhessen.

25.3.4. Egészségügyi kockázattal kapcsolatos kérdések, félelmek, tapasztalatok

Mindenkinek vannak ismeretei, tapasztalatai, elképzelései bizonyos állapotokról, betegségekről. Ezek gyakran konkrétumokon, máskor mendemondákon alapulnak és félelmeket kelthetnek. Minden gyermekkel kapcsolatos döntés előtt törekedni kell arra, hogy megbízható forrásból származó, objektív információk, tények alapján alakítsuk ki álláspontunkat mielőtt döntést hoznánk. Érdemes előzetesen általánosságban is tájékozódni, de legfontosabb, hogy az adott gyermek esetében a konkrétan rá vonatkozó tudnivalókkal legyünk tisztában. Az örökbefogadó szülőknek – a gyám közreműködésével - lehetőségük van konzultálni a gyermek kezelőorvosával, megbeszélni vele aggodalmaikat, tanácsot kérni. Az indokoltan felmerülő vizsgálatokat még a barátkozás megkezdése előtt, de legkésőbb a családba helyezés előtt kell kérni a szakszolgálattól.

25.4. Testvérek örökbefogadása

Az örökbefogadási folyamatba bekerülő testvérek, testvérsorok egyben tartása, a családból való kiemelésem és a többi traumatikus eseményeken és veszteségeken átvégződött, végre rendeződni látszó helyzetű gyermekek együttes örökbe adásának a prioritása szakmai alapszabály. A szakembereknek törekedniük kell arra, hogy lehetőség szerint maradjanak együtt a testvérek. Ehhez az elvhez próbáljuk igazítani a tervezett tevékenységeket. Olyan alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadni szándékozót keresünk a jelentkezési sorrendet követve, akik bejelentkezéskor erre a feladatra vállalkoztak, és alkalmasnak is tűnnek rá.

25.4.1. Testvérek örökbefogadásának sajátosságai

Testvérek együttes sorsrendezéséről csak akkor mondhatnak le a szakemberek, ha nincs az örökbe fogadni szándékozók között, aki vállalná és alkalmas lenne az éppen örökbe fogadhatóvá vált testvérek együttes örökbefogadására.

Milyen esetekben nem lehet együtt örökbe adni a testvéreket?

- Ha a testvérek egyik, vagy több tagjának magasabb (10 év feletti) az életkora, amit nem fogadnak el az örökbe fogadni szándékozók,
- Ha a testvérek közt sérült beteg gyermek is van, akinek a nevelését nem vállalják az örökbe fogadni szándékozók,
- Ha többes a testvérsor (2-nél több testvér), amely egyszerre, együtt történő örökbefogadására nincs alkalmas jelentkező,
- Ha nem egyszerre kerülnek a testvérek a szakellátásba, illetve nagyobb idői eltolódással válnak örökbe fogadhatóvá, és a korábban örökbefogadott testvér szülei nem jelentkeztek, vagy nem alkalmasak további gyermekek örökbe fogadására.

Azonban amennyiben a testvérek közül nem minden gyermek örökbeadására nyílik lehetőség a fentebbi okok miatt, azért még nem mondhatnak le a szakemberek arról, hogy legalább annak a gyermeknek lehessen egy életre szólóan igazi szülői támasza, és saját családja, akinél még realizálható az örökbefogadás.

Ilyenkor foglalkozni kell az örökbefogadásból kimaradó, de egymáshoz kötődő testvérekkel is. Fel kell készíteni őket a testvérüktől való elválásra, és segíteni kell nekik a veszteségük feldolgozásában.

Ha lehetőség van rá, az örökbefogadók segíthetik a testvérek közti kapcsolattartást bizonyos keretek között az örökbefogadás után is a szakemberek javaslata alapján. Például meglátogathatják időnként a nagyobb gyermeket a gondozási helyén.

Nagykorúvá válva pedig az örökbefogadott fiatal hivatalos úton keresheti az összes nagykorú testvérét.

A testvérvállalás elfogadható motivációi:

Több gyermeket szeretnének nevelni az örökbe fogadni szándékozók és élet-és lakáskörülményeik, valamint személyiségük alapján is alkalmasak több gyermek fogadására, ellátására.

Testvérek együttes vállalása esetén még nagyobb hangsúlyt kap az alkalmasság elbírálásában, mindkét szülő és a tágabb család bevonhatósága a gyermekek mindennapi gondozásába, ellátásába.

Nem támogatható indítékok:

A 45 év korkülönbségnél fiatalabb gyermekhez jutás lehetősége a testvérsor leg/idősebb tagjának a vállalásával, akire valójában nem igazán motiváltak. Ő csak „árukapcsolás” lesz a kistestvére mellett, ami nehéz helyzetet teremthet a számára a családban a szülők korlátozott elfogadása miatt, a várakozási idő lerövidítésének a reménye.

Érzékenyítés testvérek vállalására:

A testvérek együttes örökbefogadásának az előnyei a gyermekek oldaláról:

- nem kell elválniuk egymástól,
- ha esetleg eddig nem egy helyen nevelkedtek, most összekerülhetnek egy életre
- a testvérek együtt nőhetnek fel,
- lesz legalább egy vérségi kötelékük az egész gyerekkorukon át.

A testvérek örökbefogadásának előnyei a szülők számára:

A nevelt gyermekeik (családi) története közt nem lesz lényegi különbség, ami esetleg valamelyik gyerek számára a szülők által nehezen kezelendő hátrányos helyzetet teremtené.

Például: ha az egyik gyermek inkubátorba tett csecsemő volt, szemben a testvérel, neki nem lesz családi története, sem lehetősége a gyökerei felkutatására, vagy ha az egyik gyermeket titkos, a másikat meg nyílt eljárásban fogadják örökbe, az egyik esetében ismerik a vér szerinti hátteret a szülők, és tudnak mesélni róla a gyerekek, a másik számára meg nem).

Ha egy helyen nevelkedtek már az örökbefogadás előtt is a testvérek, akkor hasonló szokásokkal érkeznek a családba, ami megkönnyítheti a szülők nevelési gyakorlatát. Nem kell a szülőknek a gyermekek összeszoktatására is stratégiákat kialakítani.

25.4.2. Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek örökbefogadása

A különböző gondozási helyen nevelkedő gyermekek lakhelye néha nagyon nagy távolságra, akár 100 km-nél is messzebbre lehet egymástól, ami nehezítheti a barátkozási folyamat megszervezését a szülők számára.

Ha különböző gondozási helyről érkeznek a gyerekek, és eltérőek szokásaik, az azokra való megfelelő reagálás a szülők részéről rátermettséget igényel.

Ha megoldható, javasolt ilyenkor az idősebb gyermek átgondozásával kezdeni az örökbefogadást, akit – általában pár hét után, ha már otthonosan érzi magát közöttük - felkészíthetnek a kistestvér érkezésére. A nagyobb gyermeket ilyenkor érdemes a kisebb gyermekkel való ismerkedési, barátkozási folyamatba is bevonni akkor, amikor a kicsi már bizalommal fordul az új szülők felé. (pl.: elmegy velük külső programokra a nevelő nélkül).

Általános kihívás a testvérek örökbefogadásában:

A testvéreket örökbefogadóknak, amennyiben nem ikreket fogadnak örökbe, fel kell készülniük az eltérő életkorú gyermekek eltérő fejlődési szükségleteinek a kielégítésére egyszerre. A szülőknek párhuzamosan kell tudniuk ráhangolódniuk két vagy több korosztály biológiai és pszichés szükségleteire.

Fontos szempont a testvérek együttes sorsrendezésében, hogy nem csak az illesztés során célkitűzés, de sem a barátkozás, sem a kötelező gondozási idő alatt nem választhatnak az örökbefogadók a két gyermek között: vagy együtt el tudják őket fogadni, vagy mind a két gyermek örökbefogadásáról le kell mondaniuk.

25.4.3. Örökbefogadás után örökbe fogadhatóvá vált vér szerinti testvérek örökbefogadása

Amennyiben az örökbefogadók alkalmassági határozattal rendelkeznek további gyermek örökbefogadására, illetve, ha beadták már jelentkezésüket a szakszolgálatához, és alkalmasnak tartják őket a szakemberek erre, elsőbbséget élveznek az illesztésnél gyermekük testvérének az örökbefogadására, akár fiatalabb, akár a már örökbefogadott gyermeknél idősebb testvérről legyen is szó.

Nem fogadhatják azonban új eljárásban örökbe azt a testvért, akinél a maximálisan megengedett 45 évnél nagyobb a korkülönbség a fiatalabb szülő és a lehetséges újabb gyermek között.

Kérdések a modul elsajátítása érdekében:

Miért feltétele a sikeres örökbefogadásnak az előítélet-mentes hozzáállás?

Mi szólhat egy nagyobb életkorú gyermek örökbefogadása mellett?

Miért fontos egy leendő örökbefogadó számára, hogy nyitott legyen bizonyos egészségügyi állapotok elfogadására?

Milyen előnyökkel jár testvérek örökbefogadása?

26. AZ UTÁNKÖVETÉS CÉLJA, HASZNA AZ ÖRÖKBEOFAGADÓ CSALÁD SZÁMÁRA

Az utánkövetés általános célja: a gyermek örökbefogadásának jogerőre emelkedése után a család élethelyzetének, körülményeinek figyelemmel kísérése, a családba való megfelelő beilleszkedés segítése. Későbbiekben a család örökbefogadással kapcsolatos problémáinak, elakadásainak segítése a család kérésére, önkéntesen.

További céljai:

- Segíteni az örökbefogadott gyermekek beilleszkedését és megfelelő pszichés fejlődését örökbefogadó családjukban.
- Segíteni a szülőknek a gyermek örökbefogadással kapcsolatos veszteségeit feldolgozni.
- Segíteni az esetlegesen felmerülő problémák megoldásában.

A fent felsorolt célokból látható, hogy az utánkövetés egy olyan szolgáltatás, amely az örökbefogadó családok érdekében jött létre. Az utánkövetés során a család megismeri a szolgáltatást végző intézményt, akihez bármilyen örökbefogadással kapcsolatos probléma során bizalommal fordulhat. Az utánkövetés keretében az örökbefogadók szakszerű ellátást kapnak annak érdekében, hogy a probléma minél hamarabb megoldódjon és a család egyensúlya helyreálljon. Az utánkövetés a családok számára díjmentes.

Az utánkövetés során a szakemberek betartanak bizonyos, a törvény által szabályozott alapelveket. Az utánkövetés alapelvei:

- A gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, a törvényben elismert jogait biztosítani. (Pl.: A származás megismerésének a joga, egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség stb.)
- Az utánkövetés során mindig a gyermek életkorához, aktuális állapotához, a család egyéni szükségleteihez, igényeihez és elvárásaihoz igazodó szolgáltatást kell nyújtani.
- A nyílt kommunikáció biztosítása a tanácsadón és a családban (az örökbefogadás tényének kezelése).
- Az örökbefogadott gyermek, illetve az örökbefogadó szülők személyes véleményét, az örökbefogadással kapcsolatos információkat a tanácsadó bizalmasan kezeli, mások számára nem adja ki, azokkal vissza nem él, személyes adataikhoz illetéktelenek hozzá nem férhetnek.
- Bizalmi kapcsolat kialakítása a családdal, hogy a család képes legyen szükség esetén megfelelő helyen segítséget kérni a későbbiekben is.

26.1. A kötelező utánkövetés

A gyermek örökbefogadása során a gyámhivatal és a területi gyermekvédelmi szakszolgálat tájékoztatja a szülőket az utánkövetést végző szervezetekről. Az örökbefogadó szülők választják ki, hogy melyik szervezetnél igénylik a kötelező utánkövetést. Amennyiben a szülők nem választanak szervezetet vagy a szervezet nem vállalja az örökbefogadó család utánkövetését, akkor a területileg illetékes szakszolgálat végzi az utánkövetést.

Az utánkövetés tevékenysége engedélyhez kötött, az engedéllyel rendelkező szervezetek közül a szülők szabadon választhatnak. Utánkövetést végezhetnek a gyermekvédelmi szakszolgálatok, és az utánkövetés végzésére működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek (Ágacska Alapítvány, Fészek Alapítvány, Gólyahír Egyesület). A választásnál figyelembe kell venni, hogy a szülők bizalommal tudjanak lenni az utánkövetést végző személyek iránt. Jó, ha olyan személy(ek) végzik az utánkövetést, akivel a családnak már az

örökbefogadás előtt is kialakult egy bizalommal teli kapcsolata (pl. örökbefogadási tanácsadó, pszichológus, tanfolyamvezető).

A kötelező utánkövetés két utánkövetést (ami lehet több alkalom) foglal magában. Az első kötelező utánkövetés az örökbefogadás engedélyezése után fél évvel a második pedig az engedélyezés után másfél évvel történik. Az utánkövetés helyszíne közös megegyezés alapján lehet a család otthona vagy a szervezet helyisége.

A kötelező utánkövetések során a szakemberek segítik a gyermek családba való beilleszkedését. Mint már azt néhány fejezetben kifejtettük a kezdeti időszak nagyon megterhelő mind a szülők mind a gyermek számára.

Id.: Az első napok, hetek nehézségeiről bővebben az 5. fejezetben olvashatunk

A kötelező utánkövetés keretében lehetőség van arra, hogy a kezdeti nehézségekben a szakemberek segítsék az örökbefogadó családokat. Továbbá a kötelező utánkövetés alatt kialakul egy együttműködés a szakember és az örökbefogadó család között, így az örökbefogadók bármikor kérhetnek segítséget az utánkövetést végző szervezettől önkéntes utánkövetés formájában.

26.2. Önkéntes utánkövetés lehetőségei

Az örökbefogadó szülőknek lehetőségük van önkéntes utánkövetést kérni a kötelező utánkövetések között és azok után is. Ez a szolgáltatás azért jött létre, mert örökbefogadott gyermek esetén vannak olyan speciális nehézségek, élethelyzetek, amelyek megoldása során a szülők tanácstalanok lehetnek. Vér szerinti gyermek nevelése esetén is előfordulnak olyan életszakaszok, amelyek nehézségekkel, krízisekkel járnak, azonban a környezetben látható szülői minták nagy segítséget nyújtanak ezeknek az élethelyzeteknek a megoldásában. Az örökbefogadással kapcsolatos nehézségek kezelése gyakran azért nagyon nehéz, mert a szülőknek nincsen a környezetében másik örökbefogadó család, így kevésbé van megfelelő minta a helyzet megoldására. Az utánkövetés alkalmat ad, hogy a megoldatlannak tűnő élethelyzeteket, elakadásokat a szakemberek segítségével képes legyen az örökbefogadó család megoldani.

Néhány nehézség, amelyek során a szülők önkéntes utánkövetést igényelnek:

- Családba kerülés
 - sírás, alvási- és evési problémák, szülővé válás, nevelőszülőktől való elválás
- Koraszülöttség miatti problémák, környezeti ártalmak miatti fejlődési lemaradások
- Hogyan, mikor mondjuk el az örökbefogadást?
- Érzelemszabályozási nehézségek a gyermeknél
- Közösségbe kerülés
 - Másság kezelése, csúfolódás, beilleszkedési nehézségek, tanulási problémák, magatartási problémák
- Kamaszkor, identitás kérdései, vér szerinti gyökerek keresése

26.3. Közösségi, alapítványi, egyesületi programok

Az örökbefogadási folyamat során a leendő szülők számos alapítvánnyal és szervezettel kerülnek kapcsolatba (TEGYESZ, Nyílt örökbefogadást közvetítő szervezetek, utánkövetést és örökbefogadásra felkészítő tanfolyamot végző alapítványok). A hivatalos ügyek intézése mellett gyakran ezek a szervezetek közösségként is működnek, amelybe a szülők bekapcsolódhatnak. A szervezetek számos programokat, eseményeket, akár segítő csoportokat kínálnak, ahol szülők és örökbefogadott gyermekeik is találkozhatnak egymással.

Érdemes utánanézni, hogy a közelben milyen szervezetek rendeznek eseményeket örökbefogadóknak, örökbefogadott gyermekeknek. Érdemes kapcsolatot keresni más örökbefogadó családokkal, gyermekekkel.

Az örökbefogadással kapcsolatos szervezetek programjain nagyon gyakran várakozók is részt vehetnek vagy esetleg kifejezetten az örökbefogadásra várakozóknak szerveznek programokat. Ezeken az alkalmakon a leendő örökbefogadók meg tudják osztani a kétségeiket, kérdéseiket, félelmeiket az örökbefogadással kapcsolatban, segíthet sortársakkal való találkozásban, a másság érzés csökkenésében.

26.4. Más örökbefogadott gyermekekkel, örökbefogadó családokkal való találkozás jelentősége.

Mivel az örökbefogadottak és az örökbefogadók számszerűen kevesebben vannak a vér szerinti családokhoz képest, érdemes más hasonló családokkal tartaniuk a kapcsolatot. A találkozás során a gyermekek és a szülők is megtapasztalják, hogy nincsenek egyedül a problémáikkal, másságukkal és a közös tapasztalatok megkönnyítik az ismerkedést és a kapcsolatokat alakítását.

Az örökbefogadó szülők környezete sajnos sokszor nem tud megfelelő támogatást nyújtani a gyermeknevelés során, az örökbefogadás-specifikus problémák esetén. Ha a szülők nem találkoznak más örökbefogadó családokkal, és örökbefogadásban járatos szakemberekkel, nem kapják meg a szükséges támogatást a probléma megoldásához vagy a feszültségek kezeléséhez.

A gyermek szempontjából a találkozás élménye csökkenti a másság érzését. Sokat segíthet az is, hogy nem csak a szüleivel tud saját örökbefogadásáról beszélni, hanem kortársaival is meg tudja osztani az érzéseit. A gyermeket mindenképpen foglalkoztatja saját örökbefogadottsága. Nagyon sokat segít neki az, ha találkozik más örökbefogadott gyermekekkel is.

Kérdések a modul elsajátításához:

Milyen problémákkal lehet utánkövetés keretében az utánkövető szervezetekhez fordulni?

Miben segíthetnek a családnak az utánkövetési találkozások?

Ajánlott irodalom

1. Bogár Zsuzsa (2011): Az örökbefogadás lélektana. Budapest, Ágacska alapítvány
2. Ginott, H: (1980): Szülők és gyermekek. Budapest. Medicina Kiadó
3. Dr Thomas Gordon (1996): Budapest. Assertív Kiadó
4. Shilpi Somaya Gowda (2012): Az eltitkolt lány. Budapest. Mérték Kiadó
5. Hevesi Katalin (1995., 1997., 1998., 1999., 2004): Füzetek az örökbefogadásról 1-5. Budapest. Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért
6. Korbuly Ágnes (2006): Más-e az örökbefogadott gyerek a vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest in. Család Gyermek és Ifjúság folyóirat. Budapest. CsAGyI Egyesület
7. Mészáros Krisztina (2006): Sikerek és buktatók az örökbefogadásban in. Család Gyermek és Ifjúság folyóirat Budapest. CsAGyI Egyesület
8. Mészáros Krisztina, Molnár Gabriella, Rózsahegyi Nóra (2013). Beszéljünk Róla (valós mesék örökbefogadó családokról) Budapest. Ágacska Alapítvány
9. Sinéad Moriarty (2006): 1. Babablues 2. Született szülők 3. Egyről a kettőre. Budapest. Európa Könyv Kiadó
10. Mózeskosár Egyesület (1996): in. *Füzetek az örökbefogadásról* 2. Névváltoztatás A gyerek múltja Budapest. Mózeskosár Egyesület.
11. Joyce Maguire Pavao (2012): Az örökbefogadás háromszöge. Budapest. Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért.
12. Pulay Klára (1997): A kötődésről és az anyahiányról. Budapest. Fejlődéslélektan Olvasókönyv szerk: Bernáth László, Solymosi Katalin Tertia Kiadó
13. Pulay, Klára (2006): Amit az örökbefogadók veszteségeiről tudni érdemes. Budapest. CsAGyI Egyesület
14. Vekedry Tamás (1999): Kérdezz-felelek. Budapest. Park Könyvkiadó.
15. Janette Winterson (2013): Miért lennél boldog, ha lehetsz normális? Budapest. Park Kiadó

Mesekönyvek

1. Bálint Ágnes (2017): Mazsola és Tádé Budapest. Holnap Kiadó.
2. Sherrie Eldridge (2007): Forever Fingerprints. Warren NJ. EMK Press
3. Frankovics György (2015): A bűvös puska (cigány népmesék) Budapest. Móra kiadó
4. Győri Bori-Szamarasz Vera Zoé (2016): Nézd, ez én vagyok! Budapest. Csimota kiadó
5. Mary Hoffman, Ros Asquith, Frances Lincoln (2015): The Great Big Book of Families. Great Britain. Children's Books
6. Linda K. Hendricks (2012): The Rainbow Egg Bloomington IN West Bow Press.
7. Keiko Kasza (2016): Csokó anyukája. Budapest. Találkozás Személyközpontú Alapítvány
8. Molnár Krisztina Rita (2016): A víz ösvénye. Pécs. Alexandra Kiadó
9. Marie-Claude Monchaux (2010): Nekem két születésnapom van. Budapest. Móra Ferenc kiadó.
10. Paulon Viktória (2017): Kisrigók. Budapest. Móra Ferenc kiadó.
11. Annalisa Strada (2017): Két rózsaszín csík (kamaszkönyv kamaszterhességről) Budapest. Tilos az Á Könyvek
12. Ungvári Bélyácz Betti (2010): Égből pottyant boldogság. Pécs. Örökmese Kiadó.
13. Ungvári Bélyácz Betti (2015): Égből pottyant boldogság. Pécs. Örökmese Kiadó.
14. Jaqueline Wilson (2008): Tracy Baker története. Budapest. Animus Kiadó.
15. Jaqueline Wilson (2002): Ki mer többet? Budapest. Animus Kiadó.

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE